

שבוע פרשת וילך - שובה

(16 – 22 September 12)

כ"ט אלול תשנ"ב – ו' תשרי ה'תשע"ג

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י"א שבט תשכ"ח).

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתָּ שְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֵאמֹר אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תֵתֵן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹר וָדֹר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַתְּנוּ עַל צִיצִית הַפָּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַחְתִּי לִימֵי הַחוֹדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂכִינָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִזְרָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מִלֶּךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבִרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוסות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תַּפִּילִין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תַּפִּילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתכנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־יתבות "לה"ו) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה "החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֶר פָּעִלָּו וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעַד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירָאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֵמֶת
וְיִשָּׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רָאשֵׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁכֶּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהֲלִתוֹ עֲמִידַת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אֲשֶׁר־אֵישׁ יִירָא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חֲפִיץ מֵאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאֶרֶץ יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעַד: ד זָרַח בַּחֲשָׁךְ אֹר לַיִּשְׁרִים חֲנוּן
וְרַחוּם וְצִדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חוֹנֵן וּמְלֹא יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמוּט לְזָכַר
עוֹלָם יְהוָה צִדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נֶכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בִּיהוָה: ח סְמוּךְ לָבוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פֶּזֶר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֲמִידַת לָעַד קָרְנוֹ תְרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכַעַם שָׁנָיו יַחֲלַק וְנֶמֶס תְּאוֹת רִשְׁעִים תֹּאכֶד:

נקודות משיחות קודש - מזמור קיא - מתוך "תהילות מנחם"

"כח מעשיו" בפנימיות הענינים

ה. נתבאר לעיל (בס"ג) ש"כח מעשיו" קאי על כחו של הקב"ה בבריאת העולם (ומצד זה "הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"), ועבודת האדם לפעול בזה הגדלה ותוספת "כח", כמ"ש "יגדל נא כח אדני"⁸.

דהנה "כח מעשיו" מורה על כ"ח עתים, י"ד עתים לטובה, וי"ד עתים לרעה⁹, שנמשכים מב' ידות, ימין ושמאל, ועד"מ כמו שבאדם למטה יש בכל יד חמש אצבעות, ג' פרקים בכל אצבע מארבע אצבעות, וב' פרקים באגודל¹⁰, ביחד יש י"ד¹¹ פרקים, ובסה"כ בב' ידיים, ימין ושמאל, יש כ"ח פרקים. כך יש למעלה בשרש הענין, ב' ידיים - עשר אצבעות, הם י' ספירות, חמש לעומת חמש¹² (ואות הברית באמצע, שהוא אות וא"ו דא אות אמת¹³, המברית מן הקצה אל הקצה ואין בו שינויים¹⁴), יש בהם

המשך בעמוד הב

(8) שלח יד, יז.

(9) ראה קהלת ג, ב ואילך. תקו"ז תס"ט (קא, ב).

(10) ומ"ש במשנה (אהלות פ"א מ"ח) שיש ששה פרקים בכל אצבע, היינו, עד הקנה (ראה תויו"ט שם), אבל באצבעות עצמם יש בכל אצבע ג' פרקים, ובאגודל ב' פרקים.

(11) ראה סדר היום (בכוונת הקדיש). וראה גם תקו"ז בהקדמה (ד, ב) תי"ט (מ, א).

(12) ראה ספר יצירה פ"א מ"ג.

(13) זוהר ר"פ ויקרא. נתבאר בכיאה"ז להצ"צ שם.

(14) ע"פ תרומה כו, כח. וראה ביאה"ז שם.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כ) מסכת ברכות עם ביאורים	כז
ב) מזמורי תהלים קיא, קיב.....ג		מדף מו עד דף נב	צו
ג) מאמר ד"ה שובה ישראל גוי		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) שבת פרשת וילך, שבת שובה ו' תשרי, ה'תשמ"ו	ה	כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים	כב
ד) שיחת שבת פרשת וילך		אדמו"ר הזקן	קכט
ה) שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו	טז	כב) שולחן ערוך הלכות שבת	כג
ה) לקוטי שיחות – פרשת וילך		אדמו"ר הזקן	קכט
ו) לבח"ק) כך יט	כה	כג) לקוטי תורה	כד
ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכו"ק הרה"ח המקובל ר' לוי		אדמו"ר הזקן	קל
ז) יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כט	כד) שערי אורה	כה
ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה		אדמו"ר האמצעי	קל
ח) ז"ל שניאורסאהן חוברת יד, תרגום מאידש	ל	כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו	כו
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וילך	לא	אדמו"ר ה"צמח צדק"	קלא
ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת וילך	לב	כו) תורת שמואל תרל"ב	כז
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וילך	מג	אדמו"ר מוהרי"ש	קלא
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	כח
לשבוע פרשת וילך	מד	אדמו"ר מוהרי"ש	קלב
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וילך	נו	כח) ספר המאמרים קונטרסים	כט
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נח	אדמו"ר מוהרי"ש	קלג
שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:		כט) לקוטי דיבורים	ל
יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וילך	סא	אדמו"ר מוהרי"ש	קלד
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וילך	עט	ל) דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן	לא
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת וילך	פז	אדמו"ר מוהרי"ש	קלה
יז) נביאים וכתובים		לא) אגרות קודש	לב
מלכים א פרק ה, תהלים פרק סב	פח	אדמו"ר מוהרי"ש	קלה
יח) משניות נדרים		לג) לוח זמנים לשבוע פרשת וילך	קמא
ביאור קהתי	צ	לד) סדר מצות הדלקת נרות לראש השנה ושבת קודש	קמג
יט) עין יעקב מסכת יומא	צה		

הפטרת השבת, שבת תשובה, פותחת בפסוק:

1
2 שובה יִשְׂרָאֵל עַד הָיוּ אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ¹, וידועים
3 דְּיוּקָי שאלות בפסוק המבוססות על דיוקי הלשון שדייקו רבותינו
4 נְשִׂיאֵינוּ אדמו"ר חב"ד בְּדְרוּשִׁים מאמרי החסידות שאמרו וכתבו עַל
5 פְּסוּק זֶה², מֵהוּ הַחֲסִיד
6 בְּכֵן שְׁנֵאֲמַר בפסוק זה
7 שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הָיוּ
8 אֱלֹקֶיךָ, שֶׁהוּא לְשׁוֹן
9 בְּלִתי רָגִיל, וְהָיָה לִי
10 לְמִימָר והיה לו לומר לא "עד"

בס"ד. שבת פרשת וילך, שבת שובה, ו' תשרי ה'תשמ"ו.

הנחה בלתי מוגה

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הָיוּ אֱלֹקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ¹,
וידועים דְּיוּקָי רבותינו נְשִׂיאֵינוּ בְּדְרוּשִׁים עַל
פְּסוּק זֶה², מֵהוּ שְׁנֵאֲמַר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הָיוּ אֱלֹקֶיךָ,
שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּלִתי רָגִיל, וְהָיָה לִי לְמִימָר שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל
אֶל ה' אֱלֹקֶיךָ (עַל־דֶּרֶךְ מֵה שְׁכַתוֹבִי כִּי תִשׁוּב אֶל ה'
אֱלֹקֶיךָ גו'). גַּם מִדְּיָקִים⁴ בְּמֵה שְׁכַתוֹב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל גו',
דְּלִכְאוּרָה, מִפִּינֵן דְּקָא בַּעֲנִין הַתְּשׁוּבָה, הִנֵּה אִף שֶׁעָקַר
הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּלִבִּי⁵ וְשִׁיךְ גַּם בְּצִדִּיקִים, כְּמֵאֲמַר⁶
לְאַתְבָּא צִדִּיקָא בְּתִיבְתָּא, מְכַל־מְקוֹם הָרִי עֲנִין
הַתְּשׁוּבָה בְּפִשְׁטוֹת שִׁיךְ בְּמִי שֶׁצָּרִיךְ לְהִיטֵן אֲצִלּוֹ תְּקוּן
עֲנִינִים בְּלִתי רָצוּיִים, וּבְפֶרֶט כָּפִי שֶׁהוּא בְּהִלְכָּה
שְׁבַתוֹרָה, כְּמֵבְאֵר בְּרַמְבַּ"ם הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה⁷ שֶׁעֲנִין
הַתְּשׁוּבָה הוּא עַל עֲנִינִים בְּלִתי רָצוּיִים, וּכְפֶרוֹשׁ תְּשׁוּבָה
לְפִי "הַעוֹלָם" (כְּדֵאִיתָא בְּלִקוּטֵי תוֹרָה⁸), שֶׁזֶּהוּ עֲנִין
הַהֲלָכָה שְׁבַתוֹרָה, לְפַעַל גַּם בַּעוֹלָם, וְאִם כֵּן לְמֵה נִזְכָּר
כָּאן הַתֵּאָר יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא אוֹתִיּוֹת לִי רֵאשִׁי, וְלֹא הַתֵּאָר
יַעֲקֹב שֶׁהוּא אוֹתִיּוֹת י' עֲקֵב¹⁰, שֶׁבְּדֶרֶגָא זֹו מִתְּאִים יוֹתֵר
לְכֹאֲרָה עֲנִין הַתְּשׁוּבָה בְּפִשְׁטוֹת.

וְהִנֵּה בְּאוֹר עֲנִין זֶה נִתְבָּאֵר בְּכִמְה אוֹפְנִים בְּכִמְה
דְּרוּשִׁים, וְאַחַד הַבְּאוּרִים בְּזֶה יוֹכֵן עַל־כִּי
הַמְבָּאֵר בְּמֵאֲמַר דְּשַׁבַּת תְּשׁוּבָה שְׁנַת תְּרִנָּה לְכָ"ק
אֲדָמוּר (מַהוֹרֵשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן¹¹, שֶׁמִּבְּאִי עַל־זֶה מֵה
שְׁכַתוֹב בְּתִנְיָא (בְּאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה¹²) שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא
נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן¹¹, שֶׁמִּבְּאִי עַל־זֶה מֵה שְׁכַתוֹב בְּתִנְיָא (בְּאַגְרַת
הַתְּשׁוּבָה¹²) שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא עַל־יַד הַתּוֹרָה. וּמִדִּיק בְּזֶה,

11 אלא שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל אֶל ה'
12 אֱלֹקֶיךָ (עַל־דֶּרֶךְ מֵה
13 שְׁכַתוֹב³ בפסוק אחר כִּי
14 תִשׁוּב אֶל ה' אֱלֹקֶיךָ גו')
15 שהרי התשובה היא אל ה'. גַּם
16 מִדְּיָקִים⁴ רבותינו נְשִׂיאֵינוּ
17 בְּמֵאֲמַרֵי הַחֲסִידוֹת שֶׁלֹּהֵם בְּמֵה
18 שְׁכַתוֹב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל
19 גו', הֵינּוּ שֶׁהִנְקֵרָאִים לְשׁוֹב
20 בְּתוֹכָהּ נִקְרָאִים בַּפְּסוּק זֶה בִּשְׁם
21 "יִשְׂרָאֵל" דְּלִכְאוּרָה, מִפִּינֵן
22 דְּקָאֵי הַפְּסוּק מְדַבֵּר בַּעֲנִין
23 הַתְּשׁוּבָה, הִנֵּה אִף שֶׁעָקַר
24 הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּלִבִּי⁵
25 הַחֲלֻטָּה שֶׁל הָאָדָם לְקַבֵּל עַל
26 עֲצֻמוֹת אֶת מַלְכוּת ה' וְשִׁיךְ עֲנִין
27 זֶה גַּם בְּצִדִּיקִים, שֶׁלֹּא חֲטָאוּ
28 בְּפִעוּל וְאִינִם צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת
29 תְּשׁוּבָה עַל מַעֲשֵׂה כִלְשָׁהוּ
30 כְּמֵאֲמַר⁶ הַזֶּה שֶׁהִמְשִׁיחַ בֵּא
31 לְאַתְבָּא צִדִּיקָא
32 בְּתִיבְתָּא, לְהַשִּׁיב צִדִּיקִים
33 בְּתוֹכָהּ, וְאִם כֵּן מוֹשֵׁג הַתְּשׁוּבָה
34 שִׁיךְ גַּם בְּמִי שֶׁנִּמְצָא בְּדֶרֶגָה
35 גְּבוּהָה בַּעֲבוּרָה ה' וְלֹכֵן הוּא
36 נִקְרָא "יִשְׂרָאֵל" (אוֹתִיּוֹת "לִי
37 רֵאשִׁי", כְּמוֹבֵא הַלֵּךְ) מְכַל־
38 מְקוֹם הָרִי עֲנִין הַתְּשׁוּבָה בְּפִשְׁטוֹת שִׁיךְ בְּמִי שֶׁצָּרִיךְ לְהִיטֵן
39 אֲצִלּוֹ תְּקוּן עֲנִינִים בְּלִתי רָצוּיִים, לְאַחַר שֶׁחֲטָא וּפָגַם בְּפִעוּל,

(1) הושע יד, ב. (2) לקו"ת רד"ה שובה הב' (סו, רע"ב). אוה"ת ש"ש ע' א'תקיד. רד"ה זה תרס"ו. ובכ"מ. (3) נצבים ל, י. (4) רד"ה זה תרצ"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב שכה, א). תש"ד. תשל"ו. ובכ"מ. (5) ראה לקו"ת ר"ה ס, סע"ד ואילך. תניא פכ"ט (לו, ב). (6) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. ובכ"מ. (7) פ"א ה"א ואילך. (8) ר"ה ס, ד. (9) ראה סה"מ"צ להצ"צ מצות ציצית (טו, ב) בשם הזהר. ובכ"מ. (10) לקו"ת ד"ה סב, ג. ובכ"מ. (11) סה"מ תרנ"ה בתחלתו, וראה גם סה"מ תר"ל ע' שב. וראה גם בכ"ז לקו"ת אחרי כו, ד ואילך. ובכ"מ. (12) פרק י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אדמו"ר הרש"ב במאמרו הנזכר משנת תרנ"ה דלכאורה אינו מוכן מה
2 שייך תשובה לתורה, דלכאורה אין שיכות ביניהם?
3 ומבאר זה בהקדם מה שענין התשובה הוא התקרבות של האדם
4 לאלוקות באופן של החזרת פנים בפנים, כי הנה כתיב¹³ בדברי

5 התוכחה של הנביא ירמיהו

6 שהקדוש ברוך הוא אומר על

7 בני ישראל כי פנו הפנו אלי

8 ערף והתרחקו ממנו ולא

9 פנים, ואינם פונים אלי בקירוב

10 שנמשל למבט פנים אל פנים

11 והמשמעות הפנימית של הדברים

12 היא כי פנו אלי - היינו שיש

13 פנייה של בני ישראל אל ה' כיוון

14 שפונים אליו יתברך

15 בתורה ומצוות, אבל

16 מפל-מקום למרות שהם

17 פונים אליו אין זה אלא

18 בבחינת ערף כו',

19 והתשובה היא החזרת

20 פנים בפנים.

21 ועל-פי-זה מבאר במאמר

22 שם הקשר דתשובה

23 לתורה, כי ענין זה

24 שתהיה העבודה בבחינת

25 פנים בפנים, הוא על-ידי

26 התורה דוקא, כמבאר

27 שם באריכות במעלתה

28 המיוחדת של התורה שבה

29 מלובשת חכמה-עילאה, החכמה

30 העליונה של הקדוש ברוך הוא

31 (בשונה ממעשה המצוות).

32 ויש להוסיף בזה, דממה

33 שכתוב בלשון הפסוק פנו

34 אלי ערף ולא פנים,

35 מוכח דיש גם תשובה

36 (החזרת פנים וכו')²⁷

37 שלפני בחינת התורה,

38 שהרי למרות שפנו עורף ולא הייתה התקרבות "פנים פנים" סוף סוף הרי כן

39 "פנו אלי", אל ה' ומפל-מקום החזרת פנים בפנים שעל-ידי

40 התורה היא תשובה נעלית יותר.

41 והנה בפסוק זה (פנו אלי ערף ולא פנים) יש סתירה מרישא

42 לסיפא מראשו לסופו. דברישא כתיב בתחילתו של הפסוק כתוב פנו

43 אלי, שזה מורה על ענין הפנים, שהרי היה אפשר לכתב

44 לשון אחר על ענין זה של פניה (א קער), כמו נטו אלי וכדומה

45 ולא דווקא לשון "פנו" שיש בו משמעות של לשון "פנים" וממה שכתוב
46 פנו אלי לשון פנים דוקא, מוכח שזה הקירוב אל ה' שבו מדובר כאן
47 קשור עם בחינת פנים. מה-שאין-כן בסיפא בסופו של הפסוק
48 מפרש שזהו ערף, ולא עוד לא זו בלבד שמפורש בפסוק שהפנו

49 "עורף" אלא שכולל

50 ומדגיש ושלל, ולא

51 פנים.

52 אך נקודת הענין בזה,

53 שיש כמה בחינות

54 בעבודת התשובה

55 שענינה החזרת הפנים,

56 של האדם אל ה'פנים' של

57 הקדוש ברוך הוא, כביכול, לאחר

58 הירחוק שנוצר בעקבות החטא

59 היינו שיש דרגה נמוכה

60 בהחזרת הפנים של עבודת

61 התשובה שהיא בחינת פנו

62 אלי ערף ולא פנים, שגם

63 היא למרות שהיא דרגה נמוכה,

64 בכל זאת גם היא מוגדרת

65 בבחינת פנים (כמובן מלשון

66 הכתוב שגם לגבי הפניית עורף

67 נאמר פנו אלי), ולמעלה

68 מזה דרגה יותר גבוהה בהחזרת

69 פנים בעבודת התשובה היא

70 שלמות הענין דפנים

71 בפנים החזרת פנים בפנים

72 בצורה מושלמת. והסיבה לכך

73 שהדבר קיים בדרגות שונות ואף

74 רחוקות זו מזו כמו ההבדל

75 הגדול בין "עורף" ו"פנים" היא

76 כי עקר התשובה הוא

77 בלב, בהחלטה ובמחשבה שבה

78 יש הבדלים רבים בין אדם לאדם

79 (בשונה מפעולה מעשית שבה

80 כולם שווים) והלב יש בו

81 כמה דרגות, דמה שלפי

82 ערך הזמן שהוא ברגע נתון מסיים ושלפניו וכן ביחס לזמן שעד אותו

83 רגע נקרא בשם תשובה, הנה בערך הזמן שלאחריו כאשר

84 האדם עלה בדרגה רוחנית צריך להיות ענין התשובה גם על זמן

85 זה למרות שבשעתו התשובה שעשו באותה שעה הייתה מספיקה (כמבאר

86 בתניא¹⁴ פרק כט וזה לשונו: "... עיקר התשובה בלב והלב יש בחינות

87 ומדרגות רבות והכול לפי מה שהוא אדם [בהתאם לדרגת האדם] ולפי הזמן

88 והמקום כידוע ליודעים..."

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְזֶה הַחֲדָשׁ וְהִתְרַן שְׁבַע־שָׁרָת יְמֵי תְּשׁוּבָה לְגַבִּי הַתְּשׁוּבָה
2 שְׁלֹפְנִי-זֶה בְּחֹדֶשׁ אֱלֹל וְכו' אף שגם התשובה בחודש אלול היא
3 תשובה שלמה. דְּהֵנָּה בְּנוֹגַעַ לַעֲשֹׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שהם עֲשָׂרָה
4 יָמִים שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, כְּתֹב הֶרְמֵב"ם
5 בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה¹⁵ אֶף-
6 עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה 1
7 וְהַצָּעָקָה יָפָה לְעוֹלָם, כֵּכֵל 2
8 עַת בַּעֲשָׂרָה הַיָּמִים שְׁבִין 3
9 רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם 4
10 הַכַּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר 5
11 וּמִתְקַבֵּלֶת הִיא מִיַּד כּו' 6
12 יוֹם הַכַּפּוּרִים הוּא זְמַן 7
13 תְּשׁוּבָה לְכָל כּו' וְהוּא קֵץ 8
14 סְלִיחָה וּמִחִילָה 9
15 לְיִשְׂרָאֵל, וְהֵינּוּ שְׁשָׁלְמוֹת 10
16 וְגַמְרַת הַתְּשׁוּבָה דַּעֲשֹׂרֶת 11
17 יְמֵי תְּשׁוּבָה הוּא בְּיוֹם 12
18 הַכַּפּוּרִים, וּבְנוֹגַעַ לְיוֹם 13
19 הַכַּפּוּרִים כְּתִיב¹⁶ לְפָנֵי 14
20 ה'וְ' תִּטְהַר, וְהַשּׁוֹן "לִפְנֵי" 15
21 מִשְׁמַעו (גם) פְּנִימִיּוֹת, בְּחִינָה 16
22 "פְּנִים" דְּהֵינּוּ שְׁיִבּוֹא הָאָדָם 17
23 לְבַחֲנִית פְּנִים בְּפָנִים כּו', 18
24 שְׁהִיא, כְּאִמּוֹר, הִדְרָגָה הַנְּעִלִית 19
25 בְּהִתְקַרְבוֹת הָאָדָם לְאֱלֻקוֹת 20
26 שְׁמֶכֶל זֶה מוֹבֵן דַּעֲשֹׂרֶת 21
27 הַתְּשׁוּבָה דַּעֲשֹׂרֶת יְמֵי 22
28 תְּשׁוּבָה הוּא בְּאֶפֶן דְּלִפְנֵי 23
29 ה'וְ' תִּטְהַר, הַחֲזֵרֶת 24
30 פְּנִים בְּפָנִים דְּיוֹקָא 25
31 וְשִׁלְמוֹתָהּ הִיא בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים. 26
32 וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר אֶת הַמַּעֲלָה 27
33 הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁל עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה 28
34 בְּדֶרֶךְ הַחֲזֵרֶת פְּנִים בְּפָנִים 29
35 (הַעֲבוּדָה שֶׁל עֶשֶׂר יְמֵי תְּשׁוּבָה 30
36 בְּכָלל וְשֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים בִּפְרָט) 31
37 בִּיחֹס לְעֲבוּדָה שֶׁל "פְּנִיָּה" אֵל 32
38 ה' בְּדִרְגָּה נְמוּכָה יוֹתֵר (הַעֲבוּדָה 33
39 שֶׁל חוּדֶשׁ אֱלֹל).

שְׁבַע־שָׁרָת יְמֵי תְּשׁוּבָה לְגַבִּי הַתְּשׁוּבָה שְׁלֹפְנִי-זֶה בְּחֹדֶשׁ
אֱלֹל וְכו'. דְּהֵנָּה בְּנוֹגַעַ לַעֲשֹׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, עֲשָׂרָה
יָמִים שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכַּפּוּרִים, כְּתֹב הֶרְמֵב"ם
בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה¹⁵ אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצָּעָקָה יָפָה
לְעוֹלָם, בַּעֲשָׂרָה הַיָּמִים שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכַּפּוּרִים
הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר וּמִתְקַבֵּלֶת הִיא מִיַּד כּו' יוֹם הַכַּפּוּרִים
הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל כּו' וְהוּא קֵץ סְלִיחָה וּמִחִילָה
לְיִשְׂרָאֵל, וְהֵינּוּ שְׁשָׁלְמוֹת וְגַמְרַת הַתְּשׁוּבָה דַּעֲשֹׂרֶת יְמֵי
תְּשׁוּבָה הוּא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וּבְנוֹגַעַ לְיוֹם הַכַּפּוּרִים
כְּתִיב¹⁶ לְפָנֵי ה'וְ' תִּטְהַר, דְּהֵינּוּ שְׁיִבּוֹא לְבַחֲנִית פְּנִים
בְּפָנִים כּו', שְׁמֶכֶל זֶה מוֹבֵן דַּעֲשֹׂרֶת הַתְּשׁוּבָה דַּעֲשֹׂרֶת יְמֵי
תְּשׁוּבָה הוּא בְּאֶפֶן דְּלִפְנֵי ה'וְ' תִּטְהַר, הַחֲזֵרֶת פְּנִים
בְּפָנִים דְּיוֹקָא. וְהַעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה הַעֲבוּדָה דַּעֲשֹׂרֶת יְמֵי
תְּשׁוּבָה בְּאֵה אַחֲרֵי שְׁלְמוֹת הַעֲבוּדָה דְּחֹדֶשׁ אֱלֹל וְיְמֵי
הַסְּלִיחוֹת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּבַחֲדֶשׁ אֱלֹל יִשְׁנָה שְׁלְמוֹת
הַעֲבוּדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּד' ה'רָאשִׁי תְּבוֹת' הַנִּרְמָזִים
בְּתֵבַת אֱלֹל שֶׁהֵם כָּנֻד ג' הַעֲמוּדִים שְׁעֲלִיהֶם הַעוֹלָם
עוֹמֵד דְּתוֹרָה עֲבוּדָה (תְּפִלָּה) וּגְמִילוֹת חֲסָדִים וְעִנְיָן
הַתְּשׁוּבָה¹⁷, וְאִזּוֹ אוֹמְרִים כָּכֹר בְּמִשְׁנֵי הַחֲדָשׁ¹⁸ אֶת
הַבְּקָשָׁה לְד' אִמְרַת לְבִי בְּקָשׁוֹ פָּנֵי אֶת פָּנֵי ה'וְ' אֲבָקֶשׁ.
דְּכָל עֲנִינִים אֵלּוּ הֵם בְּשִׁלְמוֹת. וְאַחֲרֵי-כֵן בְּעֶרְבֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה כָּכֹר בְּטוֹחִים שְׁזוֹכִים בְּדִין, כְּמוֹכָא לְהִלְכָּה
בְּיָמֵינוּ²⁰ שְׁלֹכֵן בְּעֶרְבֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לֹבְשִׁים לְבָנִים
וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים כִּי בְּטוֹחִים שְׁזוֹכִים בְּדִין בְּרֹאשׁ
הַשָּׁנָה. וְלֹא-חֲרִי-זֶה בָּאִים לְשִׁלְמוֹת נַעֲלִית עוֹד יוֹתֵר
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבַעֲשֹׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. דַּעֲנִין זֶה עֲצָמוֹ הוּא
כָּכֹר הַעֲבוּדָה בְּבַחֲנִית פְּנִים, פָּנֵי. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁנִקְרָא
בְּשֵׁם פָּנֵי אֵלֵי דִּיִּקְרָא, שֶׁהַפְּנִיָּה בְּבַחֲנִית פְּנִים הִיא אֵלּוּ
יְתִבְרָךְ, דְּזֶהוּ מַה שְׁבִירָאשׁ הַשָּׁנָה מְמַלִּיכִים אֶת הַקֶּב"ה,

ה'רָאשִׁי תְּבוֹת' הַנִּרְמָזִים בְּתֵבַת אֱלֹל שֶׁהֵם כָּנֻד ג'
הַעֲמוּדִים שְׁעֲלִיהֶם הַעוֹלָם עוֹמֵד דְּתוֹרָה "אֵנָּה לִירוֹ וְשִׁמְתִּי לך",
פְּסוּקָה הָאִמּוֹר בְּעִיר מִקְלָט ו"דְּבִירֵי תוֹרָה קוֹלֵטִין" עֲבוּדָה (תְּפִלָּה) "אֵנִי
לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי" וּגְמִילוֹת חֲסָדִים "אֵישׁ לְרַעְיוֹ וּמִתְנוֹת לְאֲבוֹנִים" וְעִנְיָן
הַתְּשׁוּבָה¹⁷ "וְנִמְלֵךְ ה'
אֱלֻקִּין] אֶת לְבַבְךָ וְאֶת לְבַבִּי",
וְאִזּוֹ אוֹמְרִים כָּכֹר עוֹד לְפָנֵי
רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּיפּוּרִים
בְּמִשְׁנֵי הַחֲדָשׁ¹⁸ בְּפָרָק כּו'
בְּתַהֲלִים "לְדוּדֵי ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי"
שְׁמוֹסִיפִים בְּתַפִּילָּה הַחֵל מִרֹאשׁ
חֻדֶּשׁ אֱלֹל אֶת הַבְּקָשָׁה
לְד' אִמְרַת לְבִי בְּקָשׁוֹ פָּנֵי
אֶת פָּנֵי ה'וְ' אֲבָקֶשׁ הֵינֵנו
בְּקָשָׁה שֶׁהַתְּקַרְבוֹת לְה' אֲכֵן
תְּהִיָּה בְּבַחֲנִית פְּנִים. דְּכָל
עֲנִינִים אֵלּוּ הֵם בְּשִׁלְמוֹת
בְּהַתָּא לְמַצֵּב בְּחוּדֶשׁ אֱלֹל.
וְאַחֲרֵי-כֵן בְּעֶרְבֵי רֹאשׁ
הַשָּׁנָה כָּכֹר בְּטוֹחִים
שְׁזוֹכִים בְּדִין שִׁיתִּקִּים
לְמַחֲרָת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עֲצָמוֹ,
כְּמוֹכָא לְהִלְכָּה בְּיָמֵינוּ²⁰
שְׁלֹכֵן בְּעֶרְבֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה
לֹבְשִׁים לְבָנִים
וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים כִּי
שְׁהִיא נְהוּג בְּיָמֵי קֶדֶם שֶׁאֵם
הַנִּידוּן יוֹצֵא בְּכַדִּים לְבָנִים הִיָּה
זֶה סִימָן שׁוֹכֵה בְּדִין וְגַמְרֵי דִינוֹ
לְחַיִּים כִּי בְּטוֹחִים שְׁזוֹכִים
בְּדִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה.
וְלֹא-חֲרִי-זֶה בָּאִים
לְשִׁלְמוֹת נַעֲלִית עוֹד יוֹתֵר
בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבַעֲשֹׂרֶת
יְמֵי תְּשׁוּבָה. דַּעֲנִין זֶה
עֲצָמוֹ עוֹד לְפָנֵי שְׁמַגִּיעִים
לְשִׁלְמוֹתָהּ שֶׁל הַחֲזֵרֶת פְּנִים בְּפָנִים
כִּי שְׁהִיא בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים הוּא
כָּכֹר הַעֲבוּדָה בְּבַחֲנִית
פְּנִים, וְנִקְרָאת בְּפִסּוּק פָּנֵי. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם פָּנֵי אֵלֵי
דִּיִּקְרָא, הַפְּסוּק מְדִיק וְאוֹמֵר "פָּנֵי אֵלֵי" לְלַמְּדֵנוּ שֶׁהַפְּנִיָּה בְּבַחֲנִית
פְּנִים הִיא אֵלּוּ יְתִבְרָךְ, דְּזֶהוּ מַה שְׁבִירָאשׁ הַשָּׁנָה מְמַלִּיכִים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אֶת הַקֶּבֶץ הַזֶּה, בני ישראל מקבלים על עצמם את מלכותו של הקדוש ברוך
 2 הוא כְּמֵאֲמַר²¹ הגמרא שבראש השנה אומרים פסוקי מלכויות
 3 שֶׁתִּמְלִיכוּנִי עָלֶיכֶם, היינו שֶׁמִּמְלִיכִים אוֹתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל,
 4 וְאַחֲרֵי־כֵן מִמְלִיכִים אוֹתוֹ גַּם עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, כנוסח התפילה
 5 בראש השנה מְלוּךְ עַל
 6 הָעוֹלָם כְּלוּ. דַּעְנֵן זֶה 1
 7 נִפְעַל כְּכֹר בַּתְּפִלָּה לִיל 2
 8 רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שכבר עם
 9 תחילת ראש השנה, עוד לפני
 10 תקיעת השופר שהיא ביום ראש
 11 השנה, ישנה 'קבלת המלכות' של
 12 ה' על ידי בני ישראל וְכָל־
 13 שָׁפָן וְקַל־וַחֲמֹר לְאַחֲרֵי־
 14 זֶה לאחר תפילת ערבית של ליל
 15 ראש השנה בַּקִּדּוּשׁ דְּלִיל 9
 16 רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שאז קבלת
 17 המלכות היא בתוספת מעלה
 18 ויתרון כיוון דַּעְנֵן הַקִּדּוּשׁ
 19 קִשּׁוּר עִם סְעוּדָה 12
 20 גִּשְׁמִית²², שהרי הלכה היא
 21 שהקידוש צריך להיות דווקא
 22 במקום הסעודה וְהֵינּוּ
 23 שֶׁהִמְלִיכָה שכני ישראל
 24 מִמְלִיכִים אֶת ה' הַמֶּלֶךְ הַיָּדוּשׁ
 25 הָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהוּא
 26 בְּגִשְׁמִיּוֹת מִמֶּשׁ כַּךְ שֶׁה'
 27 מולך גם על העולם הגשמי,
 28 ומלכותו לא נשאר עניין רוחני
 29 מופשט.
 30 אֲמָנָם מִכִּיּוֹן שֶׁעָרַךְ
 31 הַתְּשׁוּבָה הוּא בָּלֵב, וְהַלֵּב
 32 יֵשׁ בּוֹ כְּמֵה דְּרָגוֹת, 23
 33 כמבואר לעיל הֵנָּה אֵף שֶׁלִּפְנֵי
 34 עָרַךְ כֵּהתאם וביחס הַזְמָן
 35 הוּא דִּחְדֹּשׁ אֱלּוּל וְכוּ'
 36 הָרִי זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם פְּנִים בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, ובהחלט נכון וראוי
 37 לומר על כך "פנו אל" מִכָּל־מָקוֹם, לִפְנֵי עָרַךְ כֵּהתאם וביחס הַעֲבוּדָה
 38 בַּעֲשֻׁרֹת יָמֵי תְּשׁוּבָה, הָרִי זֶה עֲדִיין פְּנִייה בְּכַחֲנִית עָרַךְ, כִּי בִימֵי
 39 עֲשֻׁרֹת יָמֵי תְּשׁוּבָה צָרִיכָה לְהִיטֹת עֲלֶיהָ יוֹתֵר בַּתְּשׁוּבָה. וּמִטַּעַם
 40 זֶה הַתְּשׁוּבָה שֶׁבַעֲשָׁרֹת יָמֵי תְּשׁוּבָה הִיא לְמַעַלָּה יוֹתֵר
 41 מִהַתְּשׁוּבָה שֶׁלִּפְנֵי־זֶה כִּי בִימֵי הַלֵּל נִדְרֶשֶׁת תְּשׁוּבָה בְּדִרְגָּה יוֹתֵר
 42 גְּבוּהָה. וְעַד שֶׁגָּמַר הַתְּשׁוּבָה והשלמות שלה הוּא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים

43 שֶׁלִּמְעַלָּה מִימֵי הַתְּשׁוּבָה שֶׁקִּדְּמוּ לוֹ שֶׁהוּא קִץ הַסּוּף והשלמות של סְלִיחָה
 44 וּמַחֲלָה, שֶׁעַל־זֶה עַל הַתְּשׁוּבָה בְּדִרְגָּה גְּבוּהָה והנעילת של יום
 45 הַכִּיפּוּרִים דווקא נֶאֱמַר לִפְנֵי הָיוּ' תְּטַהֲרוּ כִּי רַק אוֹ בָּאִים לְדִרְגָּה
 46 גְּבוּהָה בַּחֲזוֹרָת פְּנִים בְּפָנִים, כִּפִּי שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִי. דְּזֵהוּ²³ הַטַּעַם שֶׁעָנֵן
 47 הַתְּשׁוּבָה מִסְלֵק כָּל
 48 הַפְּגָמִים, מִשּׁוּם שֶׁהוּא
 49 מַגִּיעַ לִפְנֵי הָיוּ' ומבואר
 50 בַּחֲסִידוֹת שֶׁהַכּוֹנֵה גַּם ל"לפני"
 51 בְּמוֹכֵן שֶׁל לְמַעַלָּה מִהוּי.
 52 דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שְׂיִיכִים
 53 לְשֵׁם הָיוּ', כְּמוֹ
 54 שְׂאוּמֵרִים בְּנֶסֶח קְרִיאַת־
 55 שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה
 56 (וּמִקְרוֹ בַּקְּבִלָּה²⁴) שֶׁכָּל
 57 הַחֲטָאִים פּוֹגְמִים בְּדִ'
 58 הָאוֹתִיּוֹת דָּשֵׁם הָיוּ' ובעת
 59 עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה בְּקִרְיַת־שְׁמַע
 60 שֶׁעַל הַמִּטָּה מִתְקַנֵּים אֵת
 61 הַפְּגָמִים הַלֵּל. וְכִדְאִיתָא
 62 בְּזֵהר²⁵ עַל פְּסוּק²⁶
 63 וַעֲשִׂיתָם אוֹתָם, אֵת הַמִּצְוֹת,
 64 אֲתָם כְּתִיב, בְּכַתִּיב חֹסֵר לֵאמֹר
 65 וְאִ"ו כֵּאלוֹ נִכְתָּב "אֲתָם",
 66 הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לִבְנֵי
 67 יִשְׂרָאֵל מַעַלָּה אֲנִי עָלֶיכֶם
 68 כָּאֵלּוֹ עֲשִׂיתוּנִי, כֵּאלוֹ
 69 עֲשִׂיתָם אוֹתִי, כְּבִיכּוֹל, הֵינְנוּ²⁷
 70 שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוֹם הַתְּוֹרָה
 71 וּמִצְוֹת פּוֹעֲלִים בְּנֵן
 72 הַסְּפִירוֹת דְּזַעֲר־אֲנַפִּין
 73 פְּנִים זַעֲרֹת, הֵם הַמִּדּוֹת שֶׁל
 74 הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת (שֵׁם הָיוּ')
 75 שְׁכוֹלל בְּתוֹכָם אֵת עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת)
 76 כִּי בְּלִימּוֹד הַתְּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
 77 הָאֵדָם גּוֹרֵם שֶׁתִּהְיֶה תּוֹסֶפֶת
 78 הַמִּשְׁכָּה וְגִילּוֹי שֶׁל אוֹר אֱלֹקִי בְּאוֹרוֹת וְכִבְלִים שֶׁל הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת וְכך
 79 הַסְּפִירוֹת 'נְבוֹנוֹת'. וְלִכֵּן תִּקְוֶה הַפְּגָמִים וְכוּ' שֶׁנּוֹצְרוּ עֵקֶב הַחֲטָאִים הוּא
 80 עַל־יְדֵי שְׂמִינִיּוֹת לִפְנֵי הָיוּ', לְמַעַלָּה מִשֵּׁם הָיוּ' וּבְפְנִימִיּוֹת
 81 דָּשֵׁם הָיוּ' כִּי הַפֶּגֶם נִעֲשֶׂה רַק בַּסְּפִירוֹת עֲצָמָן, כִּשֶּׁם שֶׁהַפְּעוּלוֹת הַחַיּוּבוֹת
 82 שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת מוֹסִיפּוֹת אוֹר בַּסְּפִירוֹת עֲצָמָן אֲבָל עַל יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה
 83 הָאֵדָם מִתְחַבֵּר וּמִתְקַשֵּׁר עִם דְּרָגָה יוֹתֵר גְּבוּהָה בְּאֱלֻקוֹת "לפני ה'" וּמִמִּילָא
 84 הַפְּגָמִים נִתְקַנִּים. וְזֵהוּ תִּכּוֹן מַעַלַּת הַתְּשׁוּבָה דְּעֲשֻׁרֹת יָמֵי תְּשׁוּבָה

(21) ר"ה טז, א. (22) ראה פסחים קא, א. וש"נ. (23) ראה לקו"ת אחרי כז, ד. ובכ"מ. (24) מ"ח מס' השכיבה פ"ו מ"ג ואילך. ובכ"מ.
 אגה"ת ספ"ז. (25) ראה זח"ג קיג, א. ויק"ר פל"ה, ו. (26) בחוקותי כו, ג. (27) ראה תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים, בְּכָלל וּבִפְרָט לִגְבֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל חוֹדֶשׁ אֵלוֹ
2 שְׁעַל־יָדָהּ דּוּקָא מְגִיעִים בְּבַחֲיַנְתָּ לִפְנֵי הָיוֹ, לְבַחֲיַנְתָּ פָנִים,
3 פּוֹמִיּוֹת, שֶׁל שֵׁם הָיוֹ בְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים, שְׁלֹמֶעֱלָה מִבַּחֲיַנְתָּ פָּנֵינוּ
4 אֵלֵינוּ עָרָף וְלֹא פָּנִים שֶׁגַם הִיא עֲבוּדָה נְעִלִית בְּעֵינֵינוּ הַתְּשׁוּבָה (כַּנִּל).

5 וְהִנֵּה כְּדֵי לְהִבִּין יוֹתֵר

6 הַחֲדוּשׁ שֶׁבַּתְּשׁוּבָה שְׁעַל־

7 יָדֵינוּ הַתּוֹרָה, מְבָאֵר

8 בְּמֵאמָר מִשְׁנַת תְּרִנָּה שֵׁם²⁸

9 חֲלוּק הַבְּדֵל כְּלָלִי בֵּין אִפֹּן

10 הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם וְאִפֹּן

11 הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה לְמִשָּׁה,

12 כְּדֵלְהֵן. דְּהִנֵּה הַתְּהוּוֹת

13 הָעוֹלָם בְּכָלל הִיא עַל־

14 יָדֵינוּ צִמְצוּם וְהַגְבָּלָה שֶׁל הָאוֹר

15 הָאֱלוּקִי הַבְּלִי-גּוֹבֵל כִּי שִׁיתְהוּוֹה

16 מִמֶּנּוּ עוֹלָם מוֹגְבֵל עִם נִבְרָאִים

17 מוֹגְבָלִים, וְכִמְאָמֵר²⁹ הַמִּשְׁנָה

18 בַּעֲשָׂרָה מֵאמָרוֹת נִבְרָא

19 הָעוֹלָם, עַל־יָדֵינוּ

20 הַמֵּאמָרוֹת דָּשֵׁם אֱלֹקִים

21 כְּכָתוּב בִּיחֹס לְבִרְיָאָה "בְּרָא

22 אֱלֹקִים", "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים"

23 שְׁעֵנִינוּ שֶׁל אֱלֹקִים, מִידֵת

24 הַגְּבוּרָה שֶׁמִּמֶּנָּה נֹבַע עֵינֵינוּ

25 הַהַגְבָּלָה הִיא צִמְצוּם,

26 בְּבַחֲיַנְתָּ הָעוֹלָם בְּתַכְלִית³⁰

27 מִבְּלֵי גְלוּת כָּלל, וְהַעֲלָם זֶה הִיא

28 הַדֶּרֶךְ שֶׁבָּה נִבְרָא הָעוֹלָם, לְשׁוֹן

29 הָעוֹלָם וְהַסֵּתֵר. אֲמָנָם בְּתוֹרָה

30 לִגְבֵי הַתּוֹרָה כְּתִיב³¹ כְּתוּב

31 עוֹטָה אֹר כְּשֶׁלֹּמָה,

32 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּבַחֲיַנְתָּ

33 לְבוּשׁ (שְׁלֹמָה כִּמוֹ שֶׁמֶלֶךְ),

34 לְאוֹר הָאֱלוּקִי הַאִינְסוֹפִי הַמְּלוּבֵשׁ בְּתוֹכָהּ וּמִכָּל־מְקוֹם לְמִירוֹת שֶׁלִּכְבוֹשׁ

35 מַעֲלִים וּמַסְתִּיר הַלְּבוּשׁ הִיא בְּבַחֲיַנְתָּ אֹר וְלֹא הָעוֹלָם וְהַסֵּתֵר.

36 וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר בְּפִרְסוּתוֹ יוֹתֵר אֶת הַהִבְדֵּל בֵּין הַצִּמְצוּם שֶׁעַל יָדוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם

37 וְהַעֲלָם שֶׁל הָאוֹר אֵין סוּף בְּתוֹרָה:

38 וְהַעֲנִין הִיא, דְּהִנֵּה בְּעֵינֵינוּ הַצִּמְצוּם הַהַגְבָּלָה וְהַמִּיעוּט שֶׁל הָאוֹר

39 הָאֱלוּקִי וְהַמְסָךְ שֶׁהוּא כְּעֵין וְיִלּוּן מִסְתִּיר הַגּוֹרֵם צִמְצוּם נוֹסֵף שְׁלֹמֶעֱלָה,

40 כְּתִיב³² שֶׁהוּא רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא, שִׁישׁ בְּחִינַת קֶרַח

41 וּפִרְסָא עַל הַכְּתוּב "וְהִבְדִּילָהּ הַפְּרוּכָת" תִּרגַם אוֹנֶקְלוֹס "פְּרָסָא" וְהִיא מַעֲיָן

42 מִסֵּךְ מַסְתִּיר הַנִּמְצָא בֵּין אֲצִילוּת לְבִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה, עַל עוֹלָם

43 הָאֲצִילוּת נֹאמֵר בְּחִסְדוֹת שֶׁהוּא "אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ" וְאֵילוֹ בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-
44 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה יֵשׁ נִתְיָנָה מְקוֹם לְבִרְיָאָה הָעוֹלָמוֹת עַד לְעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וּבִגְלָל
45 רִיחֻק הָעֵרֶךְ בֵּין אֲצִילוּת לְבִי"ע יֵשׁ בֵּינֵיהֶם 'פְּרָסָא' שֶׁמִּסְתִּירָה עַל הָאוֹר הָאֱלוּקִי
46 שֶׁרָק מִיעוּט מִמֶּנּוּ יוֹמֵשֶׁךְ וַיִּתְּגַלָּה (כְּמִשְׁלַל הוֹיִלּוֹן וְהַמִּסֵּךְ שֶׁנוֹעַד לְהַסְתִּיר אֶת

47 אֹר הַשֶּׁמֶשׁ) וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה

48 בֵּין אֲצִילוּת הַכְּלָלִית

49 לְבִרְיָאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה

50 הַכְּלָלִיִּים³³ הֵינּוּ הַמּוֹשְׁגִים

51 'אֲצִילוּת' רְבִי"ע כְּפִי שֶׁהֵם

52 בְּדִקּוֹת יוֹתֵר, בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת

53 שֶׁגַם שֵׁם יִשְׁנֵנוּ רִיחֻק הָעֵרֶךְ בֵּין

54 אֲצִילוּת לְבִי"ע (אִף שֶׁגַם בִּי"ע

55 הֵם בְּדוּגָה רַבָּה יוֹתֵר נְעִלִית

56 מִעֲנִינִים כְּפִי שֶׁהוּא לְמִטָּה

57 מֵאֲצִילוּת הַפְּרִסָּה). וְעַל הַפְּרָסָא

58 הַמְבְּדִילָה וּמִפְסָקָה שְׁבִין אֲצִילוּת

59 לְבִי"ע כְּתוּב שֶׁנִּמְשָׁלָה לְקֶרַח

60 הַנּוֹרָא דְּעֵינֵינוּ הַקֶּרַח הוּא

61 שְׁהֵמִים עוֹמְדִים בְּמִקְוָם

62 כִּיּוֹן שֶׁקָּפָאוּ וְאֵינָם בְּמִצָּב

63 שֶׁל תְּנוּעָה וְתַנּוּדָה כְּדִרְכָם

64 שֶׁל הַמִּים בְּמִצָּבָה הַרְגִיל עַד

65 שְׁאֵינָם זִיִּים מִמִּקְוָם,

66 וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׁנַעֲשִׂים

67 לְדָבָר גּוֹשׁ קִפּוּא וְלֹא נוֹחַל

68 וְדָבָר קָשָׁה שְׁאֵין בּוֹ

69 לְחִלּוּחִית וְחִיּוּת, שְׁזָהוּ

70 צִמְצוּם בְּתַכְלִית לְעוֹמָת

71 טַבַּע הַמִּים הַמְקוּרִי לְהִיּוֹת דָּבָר

72 לֹחַ שֶׁשׁוֹפֵעַ חַיּוֹת (כְּמוֹכָא בְּתַנּוּיָא

73 פְּרָק א' שֶׁהַמִּים מִצְמִיחִים כָּל

74 מִינֵי תַעֲנוּג" וּמִבּוֹאֵר עַל כֵּךְ

75 שֶׁטַבַּע הַלְּחִלּוּחִית שְׁבָמִים הִיא

76 הַנּוֹתָנָה טַעַם וּמִתִּיקוּת בְּצִמְצוּם וּבְפִירוּת). וְיֵשׁ צִמְצוּם שֶׁל חַיּוֹת

77 וְהַחַיּוֹנוּת שְׁבָמִים לֹא עַד כְּדֵי כֵךְ שֶׁהוֹפְכִים לְהִיּוֹת קֶרַח אֵלָּא צִמְצוּם שֶׁל הַמִּים

78 בְּבַחֲיַנְתָּ שֶׁלֹּג, שֶׁגַם הַשֶּׁלֶג נַעֲשֶׂה מִמֵּי עַל־יָדֵינוּ קִרְיֹת הַמִּים,

79 אֲבָל מִכָּל־מְקוֹם אֵינוֹ דּוּמָה לְקֶרַח וְלֹא מְדוּבָר עַל רִמָּה כּוֹז שֶׁל

80 קִיפּוּאן וְחוֹסֵר חַיּוֹת כִּמוֹ הַקֶּרַח. דְּעֵינֵינוּ הַקֶּרַח שֶׁהוּא דָּבָר קָשָׁה

81 וְצִרְיָה לִיגִיעָה גְּדוּלָּה מֵאִמָּךְ רַב כְּדֵי לְעַשׂוֹת מִמֶּנּוּ מִים, הָרִי

82 זֶה מוֹרָה וְהַמְּוָה מִשֶּׁל עַל בְּחִינַת הַהֶעֱלָם בְּיוֹתֵר, תַּכְלִית הַחֲשָׁךְ

83 הָעוֹלָם וְהַסֵּתֵר מוֹחֵל כִּמוֹ חוֹשֶׁךְ בִּיחֹס לְאוֹר. מֵה-שְׁאֵין־כֵּן עֵינֵינוּ הַשֶּׁלֶג

84 מוֹרָה עַל הָעוֹלָם שְׁאֵינוֹ גְּדוּל כָּל כֵּן, שְׁהָרִי אִפְשָׁר לְעַשׂוֹת

(28) סה"מ תרנ"ה ותר"ל שם. וראה גם לקו"ת אחרי שם (כו, ד). ועוד. (29) אבות רפ"ה. (30) ראה בכ"ז שער היחוד והאמונה פ"א ואילך. ובכ"מ. (31) תהלים קד, ב. וראה לקו"ת שמע"צ פו, א. ובכ"מ. (32) יחזקאל א, כד. (33) ראה לקו"ת שמע"צ פז, ב ואילך.

שובה ישראל עד הוי' אלקיך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מהשֶׁלֶג מִים שְׁלֹא עַל־יְדֵי יְגִיעָה כָּל כֶּף³⁴ כִּיֹּן שֶׁהִשְׁלֵג רַךְ
2 וּמִפְשִׁיר בְּקֻלּוֹת יַחֲסִית לְקֶרֶחַ הַקֶּשֶׁה וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר זֶה אֶת הַהִבְדֵּל בֵּין הַקֶּרֶחַ
3 וְהִשְׁלֵג גַּם עִם הַמְּשָׁנִיּוֹת שְׁלֹמֻמִּידִים בְּיוֹם הַיָּאֲרָצִיט, פֶּרֶק ד'
4 מִמִּסְכַּת מְקוּאוֹת יֵשׁ סוּגִים שֶׁל מִים שֶׁהִתְקַרְרוּ אוֹ קָפְאוּ מַעְלִין אֶת

5 הַמְּקִיָּה מִשְׁלִימִים אֶת הַשִּׁיעוֹר

6 הַנְּחוּץ לַמְּקוּה כֶּשֶׁר (מִים בְּכֻמֹּת
7 שֶׁל אַרְבַּעִים סָאָה) וְלֹא
8 פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוּה מִהַכְשִׁיר
9 (חֲסִי־וְשִׁלּוֹם) כּוֹ, וְהַמְּשִׁנָּה
10 מִפְּרֻטָּה אֶל־וּ מַעְלִין וְלֹא
11 פּוֹסְלִין הַשֶּׁלֶג כּוֹ³⁵ (וּכֵן)
12 הַבְּרֵד שֶׁגַם הוּא מִים שֶׁקָּפְאוּ
13 בְּמִידָה מִסּוּיִמָּת, מִה־שְּׁאִין
14 כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְקֶרֶחַ, יֵשׁ דְּעָה
15 לְהִלָּכָה שְׁאִינוֹ כְּמוֹ
16 שֶׁלֶג³⁶ וּלְפִי הַדְּעָה זֶה אִי אִפְשֵׁר
17 לְהַכְשִׁיר מְקוּה בְּאִמְצָעוֹת קֶרֶחַ.
18 דְּטַעַם הַדְּבָר הַסִּיבָה לְהַבְדִּיל
19 בֵּין קֶרֶחַ לִשְׁלֵג בְּפִנְיָמִיּוֹת
20 הָעֲנִינִים, הִיא כִּי הַשֶּׁלֶג
21 אִינוֹ הָעֵלֶם וְהִסְתָּר עַל
22 הַחֲיוֹנוֹת וְהַלְחֻחִית שְׂבָמִים
23 וְכוּ' כְּמוֹ הַקֶּרֶחַ, וְלָכֵן
24 יָכוֹל הַשֶּׁלֶג לִפְעַל עֲנִין
25 הַטְּהָרָה (עֲנִין לִפְנֵי הַיְוִ')
26 תִּטְהָרֵהוּ שֶׁהוּא הַתְּקַרְבוֹת שֶׁל
27 הָאִדָּם לְקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדִרְגָּה
28 גְּבוּהָה בְּיוֹתֵר, כְּמִבְּאֵר (לְעִיל)
29 יוֹתֵר מִהַקֶּרֶחַ³⁷

30 (פְּדִלְקָמֶן)]. דְּב' עֲנִינִים
31 אֵלֹו דְּקֶרֶחַ מִים קָפְאוֹים
32 לְחֻלוּטִין וְשֶׁלֶג מִים שֶׁהִתְקַרְרוּ

33 אֶךְ לֹא קָפְאוּ לְגַמְרִי הֵם מִשְׁלַל וְדִגְמָא עַל ב' אוֹפְנֵי הַצִּמְצוּם שֶׁל
34 הָאוֹר הָאֱלֹוִקִי הָאִינְסוּפִי, שֶׁנִּכְרָו לְעִיל הַצִּמְצוּם שְׂבָשְׁבִיל בְּרִיאַת
35 הָעוֹלָם, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַקֶּרֶחַ הַנּוֹרָא שְׂבִין אֲצִילוֹת לְבְרִיאַת־
36 יִצְרָה־עֲשִׂיָּה הַכְּלָלִיִּים וְהוּא הָעֵלֶם וְהִסְתָּר מוּחְלָט. וּבְחִינַת הַשֶּׁלֶג,
37 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַצִּמְצוּם דְּתוֹרָה, בְּחִינַת עוֹטָה אוֹר פְּשִׁלְמָה,
38 הַצִּמְצוּם שֶׁנִּמְשָׁל לְכּוֹשׁ וּבִגְד הַמִּכְסָּה אֲבָל לֹא מַעֲלִים וּמִסְתִּיר לְגַמְרִי
39 שְׂצִמְצוּם זֶה שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹוִקִי כְּדִי לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה הוּא בְּשָׁבִיל
40 הַגְּלוּי בְּלָבָד וּכְוֹנָתוֹ מִטְּרָתוֹ הִיא גִּילּוֹי הָאוֹר שִׁיבּוֹא בְּעֻקְבוֹתָיו. כִּי אֶף
41 שְׁגָם בְּתוֹרָה יֵשׁ צִמְצוּם בְּשָׁבִיל יִרְדָּתָהּ, שֶׁהִיא אֵין כָּל עֹרֶךְ וַיִּחַס

41 שְׁגָם בְּתוֹרָה יֵשׁ צִמְצוּם בְּשָׁבִיל יִרְדָּתָהּ, שֶׁהִיא אֵין כָּל עֹרֶךְ וַיִּחַס

42 בֵּין הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ וְרוּצוֹנוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַעַלָּה וּבֵין הַתּוֹרָה
43 כְּפִי שִׁירְדָּה לְמַטָּה וְנִתְּלַבְּשָׁה בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְכִדְאִיתָא מוּכָא בְּתַנְיָא³⁸
44 שֶׁהַתּוֹרָה נִסְעָה וַיִּרְדָּה בְּסִתְרֵי הַמְּדֻרְגּוֹת כּוֹ' עַד שֶׁנִּתְּלַבְּשָׁה
45 כּוֹ' בְּדִיוֹ עַל הַסֶּפֶר כּוֹ' וְהִירִידָה הוּזוּ מִדְּרָגָה לְדְרָגָה נִקְרָאת "בְּסִתְרֵי
46 הַמְּדֻרְגָּה" כִּי גַם הִיא מַחֲיִיבֶת

47 הָעֵלֶם וְהִסְתָּר. מְכַל־מְקוֹם
48 הָרִי צִמְצוּם זֶה הוּא
49 בְּשָׁבִיל הַגְּלוּי, וְכִיֹּן
50 שֶׁהַמְּטָרָה וְהַתְּכִלִּית שֶׁל הַצִּמְצוּם
51 הִיא הַגִּילּוּי שִׁיבּוֹא בְּסוּפוֹ שֶׁל
52 דְּבַר, מַלְכַּתְחִילָה אֵין זֶה הָעֵלֶם
53 וְהִסְתָּר מוּחְלָט אֲלֹא רַק יַחֲסִי
54 וְכְּמוּכָא בְּמִאָּמֶר שָׁם³⁹
55 שְׂצִמְצוּם זֶה בְּחֻכְמָתוֹ שֶׁל
56 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא (מִדְּרָגָה לְדְרָגָה
57 עַד לְתוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּתְּלַבְּשָׁה בְּעֲנִינֵי
58 הָעוֹלָם הַזֶּה הַגִּשְׁמִי) הוּא
59 בְּשָׁבִיל הַתְּהוּוֹת הַחֲכָמָה
60 דְּאֲצִילוֹת מִהַחֲכָמָה הָעֲלִיוֹנָה
61 כִּי גַם בֵּין הַחֲכָמָה כְּפִי שֶׁהִיא
62 בְּאֵין סוּף וּבֵין הַחֲכָמָה כְּפִי שֶׁהִיא
63 בְּאֲצִילוֹת יֵשׁ רִיחּוֹק הָעֶרֶךְ,
64 דְּאָבָא יָסֵד בְּרִתָּא כּוֹ',
65 מֵאִמֶּר הַזֶּה, וּפְרִי־וֹשׁ: הָאֵב יָסֵד
66 אֶת הַבַּת. כְּלוּמָר, "אֵב" הוּא
67 כִּינוֹי לְסַפִּירִית הַחֲכָמָה, ו"בַּת"
68 בְּחִינַת מִקְבֵּל, הוּא כִּינוֹי לְסַפִּירִית
69 הַמְּלָכוֹת, הַסַּפִּירָה הַכִּי תַּחְתּוֹנָה
70 הַמְּקַבֶּלֶת מִכָּל הַסַּפִּירִית אֶךְ
71 הַיִּסוּד שֶׁלָּה נֶעוֹץ בְּסַפִּירִית
72 הַחֲכָמָה, הָרִאשׁוֹנָה וְהָעֲלִיוֹנָה
73 מִבֵּין הַסַּפִּירִית. וְלִעֲנִינָנוּ, כִּיֹּן

74 שֶׁסַּפִּירִית הַחֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת הִיא הַיִּסוּד לְבְּחִינַת הַמְּלָכוֹת, תַּחְתּוֹנָה, מוּכָן
75 שֶׁהַתְּהוּוֹת הַחֲכָמָה דְּאֲצִילוֹת הִיא עַל יְדֵי צִמְצוּם וְהָעֵלֶם שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹוִקִי. עַד
76 שְׁמָזָה מִצִּמְצוּם זֶה נִמְשָׁךְ הָעֲנִין שֶׁל חֲכָמַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה, הָרִי
77 שֶׁהַצִּמְצוּם דְּתוֹרָה הוּא לֹא הָעֵלֶם וְהִסְתָּר מוּחְלָט (כְּמוֹ הַצִּמְצוּם בְּשָׁבִיל
78 בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת) אֲלֹא צִמְצוּם בְּשָׁבִיל הַגְּלוּי בְּלָבָד.

79 וְהִנֵּה ב' דְּרָגוֹת אֵלֹו צִמְצוּם שֶׁל הָעֵלֶם מוּחְלָט וְצִמְצוּם יַחֲסִי, בְּשָׁבִיל
80 הַגִּילּוּי יִשְׁנֵן גַּם בְּעוֹלָם עֲצָמוֹ, הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד עֲצָמוֹ
81 וְהָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַתּוֹרָה, כְּפִי שִׁתְּבָאֵר לַהֲלֹן. וְכְּמוּכָא
82 בְּמִאָּמֶר שָׁם⁴⁰, דְּהִנֵּה כְּתִיב⁴¹ נִאֲמַר בְּתוֹרָה וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם גּוֹ' אֵין

ובכ"מ. 34) ראה בכ"ז סה"מ תרנ"ה ותר"ל שם. סידור סג, ב ואילך. אוה"ת נ"ך כרך א, ע' נו. המשך תער"ב ח"ב ע' תתפט ואילך.
ובכ"מ. 35) מקוואות פ"ז מ"א. 36) רמב"ם הל' מקוואות פ"ז ה"ג. 37) ראה המשך תער"ב שם. וראה גם אוה"ת שם. 38) פ"ד (ח,
ב). 39) סה"מ תרנ"ה שם ע' ד. סה"מ תר"ל שם ע' שה. 40) סה"מ תרנ"ה סע"ב ואילך. תר"ל ע' שג. 41) ואתחנן ד, לט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עוד, ובזה יש ב' פרושים, פרוש אחר ד'אין עוד' היינו
2 שאין עוד מלבדו, מלבד הקדוש ברוך הוא והינו שיש מציאות
3 של עולם אלא שהעולם הוא טפל ובטל לגמרי לכח הפועל
4 בנפצל כיוון שכל קיומו וחיותו של העולם היא מכוחו של הבורא שהוא
5 ה"כוח הפועל" הנמצא

6 ב"נפעל", היינו העולם שהוא
7 תוצאה של ה"כוח הפועל" –
8 לכן העולם טפל ובטל אל הבורא
9 ואין לו שום חשיבות לעומת
10 הבורא. ופרוש ב' ד'אין
11 עוד' היינו שאין עוד
12 דבר ממש, כלומר שאין שום
13 מציאות נוספת כלל וכלל גם
14 לא המציאות של הנפצל
15 כמו שהוא בטל לכח
16 הפועל, אף היא לא קיימת
17 בתור מציאות עצמאית אלא
18 רק הכח הפועל בעצמו
19 הוא מציאות, היינו שאין
20 רואים בעולם אלא את
21 מציאות הכח הפועל
22 שבו עד כדי כך שכאשר
23 מביטים על העולם לא רואים את
24 מציאות העולם אלא אך ורק את
25 מציאותו של הבורא ה"כוח
26 הפועל". ונספור הידוע
27 אודות רבותינו נשיאנו⁴²
28 שאמרו שאין רואים את
29 התקרה (דעם באלקאן)
30 אלא רק את הכח הפועל
31 "דבר ה'" שמכוחו המציאות
32 הגשמית קיימת. וכמו
33 שכתוב⁴³ שאנו מרום
34 עיניכם וראו מי ברא
35 אלה, שגם כשנסתכלים
36 בעולם אין רואים את
37 העולם כמציאות עצמאית אלא

38 אך ורק את מי שברא אלה, כח הפועל. וכפרוש הידוע בזה
39 בתורת החסידות (בפנימיות הענין), שמה שכתוב שאנו מרום
40 עיניכם, אין הפונה בזה רק להסתפל למרום בפשטות,
41 בצבא השמים וכו'⁴⁴, כי דבר ה' שמחיה ומקים את העולמות קיים
42 ופועל לא רק ב"מרום" כפשוטו היינו השמש והירח והכוכבים וכו' אלא

43 הפרוש הוא שאנו מרום עיניכם בבחינת מרום שבכל דבר
44 ודבר שבעולם, כולל גם הנבראים שבארץ היינו שצריכה להיות
45 ההסתכלות לכתחלה לא בגשמיות ובחומריות של הדברים אלא רק
46 בכח הפועל הרוחני האלוף שבכל דבר, ולכן ממשיך הפסוק ואומר
47 שאם תשאו עיניכם ותביטו על

48 הכוח האלוף (ה"מרום")
49 שבדברים אזי יהיה וראו מי
50 ברא אלה, שאין רואים
51 אלא את כח הפועל
52 שבנפצל ולא מייחסים כל
53 ערך למציאות הגשמית. ואין
54 הפונה בזה שאין
55 מציאות של עולם חס-
56 ושלום, שהרי בוודאי אמת
57 היא שה' ברא שמים וארץ וכל
58 אשר בהם ויש לקיים תורה
59 ומצוות בתוך גדרי העולם הזה
60 הגשמי אלא הפרוש הוא
61 דבעולם עצמו שאכן נמצא
62 אין רואים את הגשמיות
63 כמציאות נחשבת ועצמאית
64 אלא רואים את האלקות
65 שבו שהיא בעצם המציאות
66 האמיתית שלו. וכמו שהוא
67 מצד התורה בפשוטה,
68 שהתורה היא זו שאומרת
69 שהעולם קיים דבראשית
70 ברא אלקים את השמים
71 ואת הארץ⁴⁵, היינו
72 שעל-פי התורה היתה
73 בריאת השמים והארץ
74 וכל צבאיהם⁴⁶, וכפי
75 שמוכח במקומות אחרים
76 בחסידות – שבוודאי העולם
77 אינו דמיון אלא שכל
78 מציאותם של השמים והארץ
79 וכן צבא השמים וצבא הארץ

80 לא נברא אלא בשביל התורה, כדי שיהיה אפשר יכול
81 להיות קיום התורה ומצותיה בעולם הזה הגשמי, כי התורה
82 עצמה קובעת אשר תורה לא בשמים היא⁴⁷, והלכות התורה נקבעות
83 ונפסקות לפי דעתם והבנתם של חכמי התורה בעולם הזה דאף שלמוד
84 ההלכות שבתורה כלמוד מופשט יכול להיות גם בגן-עדן⁴⁸,

(42) בית רבי ח"א פכ"ב (מו, א) הערה א. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 182. ובהערה 43 שם. (43) ישע"י מ, כו. 44) ראה מפרשי התנ"ך ישע"י שם. ס' החקירה קא, א. ואילך. ובכ"מ. (45) בראשית א, א. 46) ראה סה"מ תרכ"ט ע' קמח. ובכ"מ. (47) ב"מ נט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מבלי זיקה למשמעות הגשמית הפשוטה של הדברים **מִכָּל־מָקוֹם קִיּוֹם**
 2 **הַתּוֹרָה** והמצוות במעשה בפועל **אֶפְשָׁר יָכוֹל לִהְיוֹת דְּוָקָא בְּעוֹלָם**
 3 **הַזֶּה הַגָּשְׁמִי, דְּזָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לַכֹּחַ מַה שֶּׁבִּנְיָנָה לְהִלָּכָה**
 4 **שֶׁבַתּוֹרָה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**⁴⁹ על הפסוק **הַלִּיכּוֹת עוֹלָם לֹא**⁵⁰

5 **אֶל תִּקְרִי הַלִּיכּוֹת אֶלֹּא**

6 **הַלִּכּוֹת, דְּעִנֵּין הַהִלָּכוֹת** 1
 7 **הוּא לִפְעַל בְּהִלָּכוֹת** 2
 8 **עוֹלָם דְּוָקָא, הוּא הַמַּטְרָה** 3
 9 **הַעִיקָרִית שֶׁל הַהִלָּכוֹת (שְׁאִינָה)** 4
 10 **נִשְׁלֶמֶת עַל יְדֵי לִימּוּד הַהִלָּכוֹת** 5
 11 **כִּפִּי שְׁהוּא בִּגְן עֵדֶן, מִבְּלִי לִישֵׁם** 6
 12 **אוֹתָן בְּפֹעֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלִכְוֹן** 7
 13 **זוֹ הַכּוּוֹנָה וְהַמַּטְרָה שֶׁלִּשְׁמָה** 8
 14 **נִבְרָא כָּל הָעוֹלָם הַזֶּה** 9
 15 **הַגָּשְׁמִי, בְּשִׁבְלִי קִיּוֹם** 10
 16 **הַתּוֹרָה.** 11

17 **וְנִמְצָא, שֶׁבִּאֲמִיתוֹ** 12
 18 **שֶׁל דָּבָר (גַּם אִם בְּמִבְט בְּעִינֵי** 13
 19 **בִּשְׂרָא לֹא רֹאֵים אֶת זֶה מִיָּד) אֵין** 14
 20 **עוֹד דְּבָר מִמֶּשׁ מְצִיאוֹת** 15
 21 **אִמִּיתִית מִלְּבַד הַתּוֹרָה, וְכָל** 16
 22 **מְצִיאוֹת הָעוֹלָם הוּא** 17
 23 **הַתּוֹרָה, שֶׁבִּשְׁבִּילָהּ וְלִצּוֹרֵךְ** 18
 24 **קִיּוּמָה נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה** 19
 25 **שֶׁכָּל מְצִיאוֹת הַנִּפְעָל** 20
 26 **הָעוֹלָם הוּא רַק הַכֹּחַ** 21
 27 **הַפּוֹעֵל הַאֱלֹהִי הַרוּחָנִי שֶׁבּוֹ.** 22
 28 **וְעַל־דִּרְךָ־זֶה הוּא גַם** 23
 29 **בְּעִבּוּרֵת הָאָדָם בְּדִרְגָּא זוֹ,** 24

30 **מִתּוֹךְ הַכֹּחַ שֶׁאֵין לְעוֹלָם שׁוֹם** 25
 31 **מְצִיאוֹת דְּמָה שֶׁעוֹבֵד** 26
 32 **עֲבוּדָתוֹ אֵף שֶׁהִיהוּ עוֹבֵד אֶת** 27
 33 **ה' בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת** 28
 34 **בְּגוֹפּוֹ בַּמַּצְעוֹת הַגּוֹף** 29
 35 **הַגָּשְׁמִי וְהַגּוֹף הוּא גַשְׁמִי** 30
 36 **וְחֹמְרִי עַד כִּדִּי כֹךְ הַנִּדְמָה** 31

37 **הַדּוּמָה בְּחִמְרֵיָּהּ לְגוֹפֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם (בְּדִאֲתָא יֵשׁ, מוֹבָא** 32
 38 **בְּתִנְיָא⁵¹, שֶׁלִּכְוֹן בְּגַלּל הַדְּמִיּוֹן בֵּין הַגּוֹף שֶׁל הִיהוּדִי לְגוֹף שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם** 33
 39 **עֵנִין וְכֵן בְּחֶרֶת מִכָּל עַם וְלִשׁוֹן הוּא בְּגוֹף הַגָּשְׁמִי כִּי הַמוֹשֵׁג** 34
 40 **בְּחִירָה קִיּוֹם רַק בֵּין שְׁנֵי דְבָרִים שְׁנוּאִים וְכָל זֹאת בּוֹחֲרִים בְּאֶחָד מֵהֶם** 35
 41 **וְדָבָר זֶה נִכּוֹן רַק לְגַבִּי הַגּוֹף הַגָּשְׁמִי כִּי מִבְּחִינַת הַנִּשְׁמָה יֵשׁ הַבְּדֵל עֲצוּם בֵּין בְּנֵי**

42 **יִשְׂרָאֵל וְאוֹמוֹת הָעוֹלָם וְהַהֲעֲדָפָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא לֹא פְלֵא וְחִידוּשׁ), הִנֵּה**
 43 **בְּגוֹף זֶה לְמִירוֹת הִיּוֹתוֹ גַּשְׁמִי וְחֹמְרִי אֵינוֹ רוֹאֶה אֶלֹּא מַה שֶּׁבִּנְיָנוֹ**
 44 **בְּחֶרֶת מִכָּל עַם וְלִשׁוֹן, הֵינִינוּ הַבְּחִירָה הַאֱלֹהִית שֶׁלִּמְעַלָּה**
 45 **בְּגוֹף. וְעַל־דִּרְךָ־זֶה בְּכָל עֶסְקוֹ בְּעוֹלָם וּבְדְבָרִים גָּשְׁמִיִּים שֶׁבּוֹ,**

46 **הַדּוּמִים בְּחִיצוֹנִיּוֹתָם**
 47 **לְגַשְׁמִיּוֹת שֶׁל אַמּוֹת**
 48 **הָעוֹלָם, הִנֵּה מִי שְׁעוֹבֵד אֶת ה'**
 49 **בְּדִרְגָּה כּוֹז אֵינוֹ רוֹאֶה בְּזֶה**
 50 **אֶלֹּא אֶת כֹּחַ הַפּוֹעֵל, וְכִפִּי**
 51 **שְׁנֹאמֵר עַל יְמֹת הַמִּשְׁחָה שֶׁאֵין לֹא**
 52 **יִהְיֶה הָעָלָם וְהַסֵּתֵר עַל הָאוֹר**
 53 **הַאֱלֹהִי, וְכֹלָם ("כָּל בִּשְׂרָא") יִרְאוּ**
 54 **וְיִכְיִרוּ כִּי פִי ה' דְּבָר⁵² וְכָל**
 55 **הַקִּיּוֹם וְהַחַיּוּת שֶׁל הַדְּבָרִים**
 56 **הַגָּשְׁמִיִּים הֵם רַק דְּבָרֵי ה'.**
 57 **וְעַל־דִּרְךָ פִּתְגָם אֲדָמוּר**
 58 **הַזֶּקֶן הַיְדוּעַ⁵³ שֶׁהָשֵׁם**
 59 **יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל**
 60 **גָּשְׁמִיּוֹת, וְהֵם עוֹשִׂים**
 61 **מְגַשְׁמִיּוֹת רוּחָנִיּוֹת כִּי הֵם**
 62 **בָּאִים לְהַכִּירָה וְיִדְעָה, שְׁבַעֲצָם -**
 63 **הַמְצִיאוֹת הַרוּחָנִית הִיא הַעִיקָר**
 64 **וְהַמְצִיאוֹת הָאִמִּיתִית וְלִגְשָׁמִיּוֹת**
 65 **אֵין כָּל עֵרֶךְ לְעוֹמֶת הַרוּחָנִיּוֹת.**
 66 **דְּזָהוּ עֵנִין הַצִּמְצוּם**
 67 **בְּבִחִינַת שֶׁלֵּג שֶׁבַתּוֹרָה,**
 68 **הֵינִינוּ שֶׁכָּל מְצִיאוֹת**
 69 **הָעוֹלָם (שֶׁלֵּג) הוּא רַק**
 70 **בְּשִׁבְלִי הַגָּלּוּי בְּלִבָּד וְעַד**
 71 **כִּדִּי כֹךְ שֶׁהַמְצִיאוֹת הַגָּשְׁמִיּוֹת לֹא**
 72 **מַעֲלִימָה וּמַסְתִּירָה עַל הַאֱלֹהִיּוֹת**
 73 **אֶלֹּא אֲדֹרְכָה מְגַלָּה אֱלֹהִיּוֹת.**
 74 **הִנֵּה כָּשֵׁם שֶׁהוּא בְּעוֹלָם,**
 75 **שִׁישׁ בּוֹ הָעָלָם וְצִמְצוּם כִּפִּי**
 76 **שְׁהוּא מִצַּד הָעוֹלָם וְיֵשׁ בּוֹ הָעָלָם**
 77 **וְצִמְצוּם כִּפִּי שְׁהוּא מִצַּד הַתּוֹרָה**
 78 **עַל־דִּרְךָ־זֶה הוּא גַם בְּתוֹרָה עֲצָמָה, שִׁישׁ חֲדוּשׁ וְיִתְרוֹן בְּעֵנִין**
 79 **הַתּוֹרָה עַל הַמִּצְוֹת, כִּמְבָאָר בְּהַמְשָׁךְ הַדְּרוּשׁ שָׁם⁵⁴, שֶׁלִּכְוֹן**
 80 **עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּתוֹרָה (כְּמוֹבָא לְעִיל מֵאֲגֵרַת הַתְּשׁוּבָה שְׁבַתּוֹנִיא,**
 81 **וְעַל כֵּן נִשְׁאַלָה הַשְּׂאֵלָה מִה הַקֶּשֶׁר הַמִּיּוּחַד בֵּין תּוֹרָה וְתְשׁוּבָה, וְכַתָּב בֹּא**
 82 **הַבִּיאוֹר) מְשׁוּם שֶׁדְּוָקָא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה מְגִיעִים לְבִחִינַת פְּנִיִּים**

(48) ראה זח"ג סז, ב. ובכ"מ. (49) ברכות בסופה. וש"נ. (50) חבוקק ג, ו. (51) פמ"ט. (52) ישע"י מ, ה. (53) היום יום כז טבת. ד"ה ותקרא את שמו ש"ת (קונטרס מאמרים ה'ש"ת – אידיש – ע' ו). ועוד. (54) סה"מ תרנ"ה שם ע' ד ואילך. תר"ל שם ע' שג. לקו"ת אחרי שם (כו, ד ואילך). ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּפָנִים**, התקרבות גדולה ביותר אל האלוקות עד לידיעה והכרה ו'ראיה'
2 **שֶׁאֵין עוֹד מִמֶּשׁ**. כי מצד התורה הנה כל מציאות העולם
3 היא אלקות בלבד, בחינת עוטה אור בשלמה, והעולם הוא בסך
4 הכול לבוש לאור האלוקי האינסופי אבל לא העלם והסתור אמיתי מה-
5 **שְׁאִין-כֵּן הַמִּצּוֹת שְׂיִיכוֹת**
6 רק כְּשֵׁשׁ לְמִי לְצִוּוֹת, 1
7 הֵינּוּ שֶׁהֵן קְשׁוּרוֹת עִם 2
8 מְצִיאוֹת הָעוֹלָם, בשונה 3
9 מהתורה שלמרות הירידה לעולם
10 שכרכה בצמצום, הרי כל 4
11 הצמצום וההעלם הוא 5
12 מלכתחילה מתוך גישה שהאמת 6
13 היא האלוקות אבל המצוות הן 7
14 מתוך מבט שלעולם יש מציאות 8
15 אֵלָא שְׂבִיחָה כַּמְצָעוֹת קִיּוֹם 9
16 המצוות פועלים קיום רצון 10
17 הָעֲלִיוֹן⁵⁵.
18 **וּמִטַּעַם** זֶה מֵאֲחֵר שֶׁהַמִּצּוֹת 11
19 נִתְּנוּ דוּקָא בְּתוֹךְ גְּדֵרֵי הָעוֹלָם 12
20 כַּמְצִיאוֹת הֵנָּה הַמִּצּוֹת 13
21 נִתְּלַבְּשׁוּ בְּדָבָרִים גְּשָׁמִים 14
22 וּבִמְדִידָה וְהִגְבָּלָה, כולל 15
23 גם מידות והגבלות של מקום 16
24 זמן, שני הדברים שבגללם 17
25 העולם הזה הגשמי הוא מדוד 26
27 ומוגבל, ולדוגמה סִפָּה שֶׁהִיא 18
28 גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים וְלֹא 19
29 פחות וד' פְּרָשִׁיּוֹת תַּפְלִין 20
21 לא פחות ולא יותר וּבִקְלָף 21
22 גְּשָׁמִי וְכוּ'⁵⁶ שכל אלה הם 30
31 הגבלות מגדרי העולם הזה. 32
32 **מֵה-שְׁאִין-כֵּן בְּתוֹרָה הָרִי**
33 **כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת חֲטָאֵת**
34 **וּבְתוֹרַת עוֹלָה⁵⁷ כְּאֵלֹ**
35 **הַקָּרִיבִים, גַּם אִם הִלְמוּד**
36 **הוּא בְּלִילָה, וּבִמְקוֹם**
37 **שִׁמְחוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,**
38 **וְעַד לְחוּץ לְאַרְצָן, מְבִלִי**
39 להתחשב במדידות ובהגבלות שיש לקיום המצוות של הקרבת חטאת והקרבת
40 עולה הֵינּוּ שֶׁהִיא התורה לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהִגְבָּלָה של גדרי
41 העולם הזה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב⁵⁸ עַל הַתּוֹרָה מֵאֲרָץ מִדְּבָר וּרְחִיבָה
42 מִנִּי יָם, עַד כִּדִּי כֵךְ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר אֲוֶרָה וּלְמַעְלָה מִגֶּדֶר
43 מִדָּה כפי שהדברים הללו הם גדרים והגבלות של העולם. וְעַל-דֶּרֶךְ מֵה

ביאור בדרך אפשר

44 **שֶׁכָּתוּב⁵⁹ עַל הַתּוֹרָה הִלָּא כֹּה דְּבָרֵי כָּאֵשׁ, וְנֹאמַר עַל כֵּךְ שֶׁהַתּוֹרָה**
45 **אֵינָה מְקַבֶּלֶת הַפֶּךָ הַטְּהֵרָה,** כשם שהאש איננה מקבלת טומאה וזהו
46 **בְּחִינַת לִפְנֵי הוֹרֵי תַטְהֵרוּ** הֵינּוּ דְרָגָה שֶׁלְעוֹלָם לֹא נִפְגַּמַת, כמבואר
47 לעיל.
48 **וְעַל-פִּי כָּל הַנֶּ"ל לֵאחֹר**
49 **בִּיאור הַדְּרָגוֹת הַשּׁוֹנוֹת בַּעֲבוּדַת**
50 **הַתְּשׁוּבָה וְלֵאחֹר בִּיאור אֲפֻנִי**
51 **הַצְמָצוֹם הַשּׁוֹנִים וְהַמְּבֹטֵט עַל**
52 **הָעוֹלָם כפי שהוא מצד התורה**
53 **וכפי שהוא מצד העולם יוֹכֵן**
54 **הַחֲדוּשׁ וְהִתְרוֹן בְּתְשׁוּבָה**
55 **דַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה עַל**
56 **הַתְּשׁוּבָה שֶׁלִּפְנֵי-זֶה,**
57 **שֶׁהַתְּשׁוּבָה דַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי**
58 **תְשׁוּבָה הִיא הַתְּשׁוּבָה**
59 **דְּבְחִינַת תּוֹרָה, הַחֲזוֹרָה**
60 **פָּנִים בְּפָנִים** שהיא הקירוב
61 המלא והמושלם.
62 **וְזֶהוּ עֲנִין פָּנֵי אֱלִי עֶרְף**
63 **וְלֹא פָּנִים,** שגם היא דרגה
64 בעבודת התשובה ולכן נקראת
65 "פנו אלי" כיון דְּגַם לִפְנֵי
66 **הַתְּשׁוּבָה הַנְּעִלִית דַּעֲשֶׂרֶת**
67 **יְמֵי תְשׁוּבָה, מִפְּיֹן שֶׁהוּא**
68 **כָּבֵד לְאַחֲרֵי הַתְּשׁוּבָה**
69 **דְּאֵלּוּל וְדִסְלִיחוֹת וְכוּ',**
70 **נִמְצָאִים כָּבֵד בְּמִצְבֵּי דִפְנו**
71 **אֱלִי, פָּנֵי מִלְשׁוֹן פָּנִים,**
72 **אֵלָא שֶׁאֵף-עַל-פִּי-כֵן**
73 **לְגַבִּי הִדְרָגָא דַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי**
74 **תְשׁוּבָה, הוּא בְּחִינַת עֶרְף**
75 **וְלֹא פָּנִים. כִּי הַתְּשׁוּבָה**
76 **דְּאֵלּוּל כּוֹלֵל גַּם הַהֲתַעֲלוֹת שֶׁל**
77 **יְמֵי הַסְּלִיחוֹת וְכוּ' עַד הַתַּחֲלַת**
78 **עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה הִיא**
79 **בְּכָלִלוֹת דְּרָגַת הַתְּשׁוּבָה**
80 **בְּכַטּוֹל ד'אֵין עוֹד',** הֵינּוּ
81 **יְדִיעָה וְהִכָּרָה בְּכֵךְ שֶׁהָעוֹלָם**
82 **הוּא טָפֵל וּבְטֵל לִפְנֵי הָאֱלֹקִי שְׁבוּ**
83 **מִצַּד עֲצֻמּוֹ. וּמִכְּפִיֹן שֶׁהָעוֹלָם נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ לְמִצְיָאוֹת (וְרַק שֶׁהוּא**
84 **טָפֵל וּבְטֵל), הָרִי הוּא רוּאָה מִצְיָאוֹת שֶׁל עֶרְף** שהוא משל
85 **לִרְחִיקוֹת מֵאֲלּוּקוֹת כִּי הָעוֹלָם מְעֻלִּים וּמִסְתֵּיר עַל הָאוֹר הָאֱלֹקִי. מֵה-שְׁאִין-כֵּן**
86 **כֵּן הַתְּשׁוּבָה דַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה הִיא בְּתְשׁוּבָה דְּבְחִינַת**

ביאור בדרך אפשר

1 התורה, בחינת פנים בפנים. דמכין ש'אנינו רואה ומרגיש
2 שיש מציאות של עולם כלל, כי כל המציאות בעולם היא רק
3 האלקות שבו, ואין לעולם שום מציאות משלו הרי גם בערך בצמצום
4 ובהעלם והסתור עצמו אינו רואה אלא בחינת פנים כי בדרגה זו ניכר
5 ונרגש כיצד כל הצמצום אינו
6 אלא בשביל הגילוי.
7 וזהו ענין עשרת ימי
8 תשובה, כמבאר שם⁶⁰,
9 דלכן נקבעו על זה
10 עשרה ימים, כדברי חכמינו
11 שקראו לימים אלה עשרה
12 ימים שבין ראש השנה
13 ליום הכפורים, והמספר
14 עשר הוא מדויק כיוון דעשרה
15 אלו הם כנגד עשר
16 הדרגות
17 שבשיראל, המנויות בפסוק
18 בתחילת פרשת נציבים
19 מראשיכם שבטיכם עד
20 חוטב עציו ושואב
21 מימיו⁶¹, וכנגדם יש גם
22 בנפש כל אדם עשר
23 בחינות⁶², מ"חכמה" עד
24 "מלכות", במקביל לעשר
25 הספירות העליונות דלכן
26 נקבעו עשרה ימים אלו
27 כימי תשובה להחזיר להשיב
28 למקומה ולמצבה הנכון בכל
29 יום מעשרת הימים מדה
30 אחת ממדות הנפש, כי
31 כל יומא ויומא עבד
32 עבדיתיה⁶³, בכל יום ויום
33 האדם עובד את ה' בעבודה
34 המיוחדת לאותו יום ולכן
35 נקבע בשביל כל מדה
36 שבנפש יום מיוחד, כדי שבאותו יום יוכל האדם להתמקד בתיוקן
37 והחזרת מידה אחת מסוימת עד שבמשך עשרת הימים יהיו כל
38 שכלו ומדותיו של האדם שכן עשר כוחות הנפש מתחלקים לכוחות
39 השכל (חכמה, בינה, דעת) והמדות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד,
40 מלכות) וכשיתקן את כל עשר כוחות נפשו אז כולם יהיו בבחינת פנים
41 בפנים.
42 ובזה גופא עצמו הם עשרה ימים דקא, עם דגש על המושג "ימים"

ביאור בדרך אפשר

43 כיוון דיום ענינו גלוי כמו שכתוב⁶⁴ ויקרא אלקים לאור
44 שבאמצעותו נהיה הגילוי יום, כי התכלית המטרה והכוונה של עבודת
45 ה' בעשרת ימי תשובה היא שימשך ענין זה דפנים בפנים בגלוי
46 שיהיה נראה וניכר ולא יהיה קיים רק בהעלם ובפנימיות אלא יתגלה בכל
47 כחות נפשו של אדם
48 ובגופו של האדם, ועל-
49 ידי-זה מהאדם יבוא הדבר
50 לידי גילוי ויהיה נרגש לחלקו
51 בעולם, כי לכל אדם יש חלק
52 מסוים בעולם שח"בירור
53 והזיכך שלו מוטל עליו דווקא
54 ועל-ידי-זה על ידי שהביטול
55 המלא והמוחלט של האדם
56 לאלוקות יהיה ניכר באדם (בכל
57 פרטי גופו ונפשו) ובחלקו
58 בעולם, הוא יהיה ניכר גם בסופו
59 של דבר לכל העולם כלו.
60 דזהו מה שימים אלו
61 נקראים ב'תורת אמת'
62 ו'תורת חיים' שכל דברי
63 התורה הם אמת מוחלטת וזו
64 המציאות האמיתית של הדברים
65 וכן הם הוראה להנהגה בפועל
66 בחיי האדם בעולם הזה בשם
67 ימי תשובה, כי מהות
68 ימים אלו הוא ענין
69 התשובה, היינו שענין
70 התשובה הוא המהות
71 האמיתית והפנימית של הימים
72 הללו שאינם רק ימים סתם
73 (עם תוכן וענין אחר) אלא
74 שצריך לעשות בהם
75 תשובה (על-דרך מה
76 שבעולם רואים את כח
77 הפועל, אבל לא באים עדיין
78 להכרה שהעולם הוא לא מציאות כלל על-דרך בחינת פנו אלי ערך
79 הנ"ל), אלא שכל מציאות ומהות הימים הוא ענין ימי
80 תשובה (על-דרך ענין 'אין עוד' לפרוש השני שהאלוקות היא
81 כל ענינו וכל מהותו של העולם), בחינת פנים בפנים, שלמות הענין
82 דבקשו פני את פני הוי' אבקש שהיא הדרגה הנעלית בתשובה,
83 תשובה מושלמת. והתשובה בימים אלו של עשרת ימי תשובה היא
84 בבחינת והרית תשוב אל האלקים אשר נתנה⁶⁵, כמבאר

(60) סה"מ תרנ"ה שם ע' ב. תר"ל שם ע' שג. (61) נציבים כט, י"א. (62) לקו"ת ר"פ נציבים. (63) זח"ג צד, רע"ב. (64) בראשית א, ד. וראה פסחים ב, א. (65) קהלת ז, יב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ב'לקוטי תורה' (בפרשת האזינו⁶⁶ שמתחילים לקרא וללמד
2 בשבת זו) בענין והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה,
3 שאמיתית ופנימיות ענין התשובה היא (לא רק תשובה על חטא ועון אלא)
4 חזרה והתקרבות מחדש של הנשמה אל הקדוש ברוך הוא, היינו חזרה של
5 הנשמה לשורשה ומקורה

6 באלוקות שמשם הקדוש ברוך
7 הוא ברא ר'נתן אותה דכל
8 הנותן בעין יפה הוא
9 נותן⁶⁷, מושג הלכתי שמשמעו
10 כי הנותן מתנה לחברו ויש ספק
11 עד כמה הנתינה מושלמת, יש
12 להניח כי הנותן מעוניין להרחיב
13 ולחזק את הנתינה, כי הנתינה
14 נובעת מחיבת המקבל (בניגוד
15 למכירה שבה אין למוכר ענין
16 לתת לקונה מעבר למתחייב)
17 ובעניינו – הקדוש ברוך הוא
18 'נתן' את הנשמה בעין יפה עם
19 כוחות רבים ונעלים וממקור
20 נעלה ביותר וגם המושג "אשר
21 נתנה" קשור בבחינת נשמה
22 שנתת בי⁶⁸ וכאשר האדם שב
23 בתשובה הנפש חוזרת ומתחברת
24 לבחינה זו (שלמעלה)
25 מבחינת אתה בראתה,
26 אתה יצרתה ואתה
27 נפחתה בי).

28 ובפרט שענין זה נפעל

29 על-ידי התורה, דאורייתא וקודשא-בריף-הוא כולא חד⁶⁹,
30 התורה והקדוש ברוך הוא הכול אחד ועד שעל-ידי העבודה של עבודת
31 התשובה פועלים שיהיה ישראל ואורייתא וקודשא-בריף-הוא
32 כולא חד⁷⁰ וגם בני ישראל מתאחדים עם התורה ועם ה' ובפרט

(בפרשת האזינו⁶⁶ שמתחילים לקרא וללמד בשבת זו)
בענין והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, דכל הנותן
בעין יפה הוא נותן⁶⁷, וגם בבחינת נשמה שנתת בי⁶⁸
(שלמעלה מבחינת אתה בראתה, אתה יצרתה ואתה
נפחתה בי). ובפרט שענין זה נפעל על-ידי התורה,
דאורייתא וקודשא-בריף-הוא כולא חד⁶⁹, ועד שעל-ידי
העבודה פועלים שיהיה ישראל ואורייתא וקודשא-
בריף-הוא כולא חד⁷⁰. ובפרט שעומדים בשבת
שבעשרת ימי תשובה, ששבת אותיות תשב⁷¹, היינו
שענין השבת בכלל ענינו תשובה עילאה⁷², ענין
התורה⁷², ובפרט שבת שבעשרת ימי תשובה, שבו
נפעל ענין ויכלו השמים והארץ וכל צבאם⁷³, ויכלו
מלשון כליון ותענוג (כפרוש אדמו"ר ה'צמח צדק'⁷⁴),
היינו, שכל עניני עשרת ימי תשובה עולים בשבת זה
באופן של כליון ותענוג. ומיניה מתבררין כולהו יומין⁷⁵,
כל ימות השנה. ויהי-רצון שבעמדתנו בשבת זה, יתקיים
בנו ענין זה דתכלית השלמות שבתשובה, לאתבא
צדיקיא בתיובתא, וזה יביא את היום שכלו שבת
ומנוחה לחיי העולמים⁷⁶, במהרה בימינו ממש.

בנו ענין זה דתכלית השלמות שבתשובה, לאתבא צדיקיא

בתיובתא, להשיב צדיקים בתשובה וזה יביא את היום שכלו שבת
ומנוחה לחיי העולמים⁷⁶, שזהו מצב העולם כפי שיהיה בגאולה
השלימה, במהרה בימינו ממש.

33 שעומדים בעשרת ימי תשובה עצמם בשבת שבעשרת ימי תשובה,
34 ששבת אותיות תשב⁷¹, היינו שענין השבת בכלל כל השנה
35 כולה ענינו תשובה עילאה⁷², תשובה עליונה (הדרגה הגבוהה בתשובה
36 לעומת "תשובה תתאה", תשובה תחתונה, כמבואר ב'אגרת התשובה' שבספר
37 התניא) ענין התורה⁷²,

38 והעיסוק בתורה נחשב "תשובה
39 עילאה" ובפרט שבת
40 שבעשרת ימי תשובה,
41 שבו נפעל ענין ויכלו
42 השמים והארץ וכל
43 צבאם⁷³, ויכלו מלשון
44 כליון ותענוג (כפרוש
45 אדמו"ר ה'צמח
46 צדק'⁷⁴), של הימים שקדמו
47 לשבת היינו, שכל עניני
48 עשרת ימי תשובה עולים
49 בשבת זה לשורשם ומקורם
50 באלוקות באופן של כליון
51 ותענוג. ומיניה מתבררין
52 של עשרת ימי תשובה
53 מתבררין כולהו יומין⁷⁵,
54 לא רק ימות השבוע הבא לאחר
55 השבת אלא כל ימות השנה
56 שבכולם תהיה עבודת ה' בדרגה
57 הנעלית הזו.

58 ויהי-רצון שבעמדתנו
59 בשבת זה, שמעלותיו
60 המיוחדות נמנו לעיל יתקיים
61 בנו ענין זה דתכלית השלמות שבתשובה, לאתבא צדיקיא
62 בתיובתא, להשיב צדיקים בתשובה וזה יביא את היום שכלו שבת
63 ומנוחה לחיי העולמים⁷⁶, שזהו מצב העולם כפי שיהיה בגאולה
64 השלימה, במהרה בימינו ממש.

(66) בתחלתה. וראה גם ר"פ אחרי. (67) ב"ב נג, א. וראה לקו"ת האזינו שם. (68) לשון ברכות השחר. (69) זח"א כד, א. ובכ"מ.
(70) ראה זח"ג עג, א. (71) ראה אגה"ת פ"י (צט, ב). (72) אגה"ת רפ"י. (73) בראשית ב, א. (74) אוה"ת בראשית מב, ב ואילך. (75) זח"ב
פח, א. (76) תמיד בסופה. וש"נ.

בס"ד. שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

- 1 א. פרשת וילך היא הפרשה שקורין בתורה בהרבה שנים בשבת הראשונה שבתחלת השנה. וגם בשנים שבהם
- 2 קורין פרשת וילך בשבת שלפני ר"ה (שאו קורין בשבת הראשונה פרשת האזינו), הרי כיון ש"מיני" מתברכין
- 3 כולו יומין¹, נמצא, שר"ה והימים הראשונים של השנה קשורים עם פרשת וילך. ומזה מובן, שזהו ענין כללי
- 4 בעבודת כל השנה.
- 5 והענין בזה:
- 6 "וילך" — הליכה — הו"ע כללי שצריך להיות תמיד אצל בני, שנקראים בשם "מהלכים", כמ"ש² "ונתתי
- 7 לך מהלכים בין העומדים האלה", וכמ"ש³ "ילכו מחיל אל חיל", והיינו, שעבודתו של איש ישראל צריכה להיות
- 8 באופן שאינו נשאר לעמוד במדריגה אחת, אלא צריך להתעלות ממדריגה למדריגה בכל יום ובכל שעה, ועאכ"כ
- 9 בהתחלת השנה (שאו קורין בתורה פרשת וילך) — שצריך להתעלות ביותר ממדריגתו בשנה שעברה, דכיון
- 10 ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון
- 11 כזה" (כמבואר באגה"ק⁴), הרי מובן שאז צריך להיות ענין ההליכה בהדגשה יתירה.
- 12 וענין ההליכה אצל בני נעשה ע"י משה רבינו — "וילך משה":
- 13 ידוע⁵ שכל עניני בני נמשכים ע"י שבעת הרועים, החל ממשה רבינו, "רעיא מהימנא", וכמ"ש⁶ "ומשה הי'
- 14 רועה", שמתחלת לידתו הי' מתוקן לכך⁷, והיינו, שענינו של משה רבינו הי' להמשיך ולהשפיע לבני — ע"י
- 15 התורה שניתנה על ידו ונקראת על שמו, כמ"ש⁸ "זכרו תורת משה עבדי" — את כל עניניהם, עד יומו האחרון
- 16 (ע"ד פירוש רש"י על הפסוק⁹ "עד הים האחרון" — "עד היום האחרון").
- 17 ומזה מובן, שגם הנתינת כח לבני שיוכל להיות אצלם ענין ההליכה מדרגא לדרגא נמשך ע"י משה, והיינו,
- 18 שהענין ד"וילך משה" פועל אצל כל בני שגם אצלם יהי' ענין ההליכה. וע"ד מארז"ל¹⁰ "בחר רישא גופא
- 19 אזיל".
- 20 וממשיך בכתוב: "וילך משה וידבר וגו' ויאמר וגו'"¹¹ — שמשה רבינו פועל ענין ההליכה לא רק אצל אלו
- 21 מבני שעבורם מספיקה אמירה ("ויאמר") בלשון רכה, אלא גם אצל אלו מבני שזקוקים לדיבור ("וידבר")
- 22 בלשון קשה (כמו "דיבר האיש גו' אתנו קשות"¹²), והיינו, שהענין ד"בחר רישא גופא אזיל" הוא לא רק בנוגע
- 23 לכללות בני, אלא אצל בני גופא הרי זה אצל כל אחד מישראל.
- 24 ב. תיבות אלו — "וילך משה" — מעתיק רש"י בדיבור המתחיל, ולפי כמה דפוסים וכתבייד — מוסיף
- 25 גם תיבת "וגו".
- 26 אח"כ מעתיק רש"י מפסוק ב', "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", ומפרש: "יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא
- 27 כהתה עינו ולא נס ליחו"¹³, אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע".
- 28 אח"כ מעתיק התיבות "וה' אמר אלי", ומפרש: "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי".
- 29 ואח"כ מעתיק התיבות "אנכי היום", ומפרש: "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות".
- 30 ואח"כ מביא פירוש נוסף במ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא": "ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו
- 31 ממנו מסורות ומענינות החכמה".

(8) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א. מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. ויש"נ.
(9) ברכה לד, ב.
(10) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.
(11) ראה גם שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, ו' תשרי דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם — התוועדויות חמ"א ע' 31 ואילך).
(12) מקץ מב, ל.
(13) ברכה לד, ז.

(1) זח"ב סג, ב. פח, א.
(2) זכרי' ג, ז.
(3) תהלים פד, ח.
(4) סי"ד.
(5) ראה תניא רפ"ב, וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' רעז). ויש"נ.
(6) שמות ג, א.
(7) שמו"ר פ"ב, ד.

- 1 [כלומר: כיון שפעולת רועה ישראל בהשפעה לבנ"י היא ע"י התורה, הנה כאשר "נסתמו ממנו מסורות ומעניות
2 החכמה", אזי אינו יכול להמשיך להנהיג את בנ"י, ובהכרח שמכאן ולהבא יהי' יהושע מנהיג ישראל].
- 3 ג. וצריך להבין:
- 4 (א) מדוע מעתיק רש"י את התיבות "וילך משה" (ולפי כמה דפוסים וכת"י — גם תיבת "וגו", שבה מרמז
5 את התיבות שלאח"י), שלכאורה אינם שייכים לפירושו בתיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?
- 6 (ב) קושיית המפרשים¹⁴ — שרש"י משנה סדר הכתוב ומפרש תחילה מ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה'
7 אמר אלי", ואח"כ מפרש מ"ש לפנ"י "אנכי היום"?!
- 8 (ג) מהו הטעם שרש"י לא מסתפק בפירוש הראשון, ומוסיף "ד"א כו"; וכן לאידך, שגם הפירוש השני אינו
9 מספיק, ולכן יש צורך בפירוש הראשון, ואדרבה, הפירוש העיקרי הוא הפירוש הראשון, ורק בגלל שיש בו
10 קושי, יש צורך גם בפירוש השני.
- 11 וכמדובר כמ"פ שכל פרטי הענינים בפירוש רש"י צריכים להיות מובנים בפשוטו של מקרא דוקא.
- 12 ד. ויש לומר הביאור בזה:
- 13 בהתחלת הפרשה נאמר "וילך משה", ומיד לאח"י אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" — שזוהי
14 סתירה מיני' ובי', שהרי אם לא הי' יכול לצאת ולבוא, איך הלך?!
- 15 והגע עצמך: משה רבינו הולך ומדבר לכל בנ"י (כמ"ש לאח"י "וידבר גו' אל כל ישראל"), ועושה זאת
16 בזריזות נפלאה, כדי להספיק את כל הענינים שהוצרך לעשות בו ביום: הדיבור לבנ"י שבהמשך הפרשה; כתיבת
17 התורה ונתינתה לי"ב השבטים; פרשת האזינו; "וזאת הברכה אשר ברך משה גו'" את כל י"ב השבטים [ומה
18 גם שמסתבר לומר שכל עניניו של משה רבינו — ובפרט דברי תורה — היו נעשים ביום דוקא]. וביתד עם
19 זה אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?!
- 20 וזהו שרש"י מעתיק את התיבות "וילך משה", "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" — שזהו הקושי בפשוטו של
21 מקרא שבא רש"י לתרץ בפירושו.
- 22 ה. ובזה גופא יש שינויי גירסאות בדפוסים וכת"י בנוגע להוספת תיבת "וגו"¹⁵:
- 23 ובהקדמה — שיש כאלה שאינם שמים לב לדיוק קטן כזה; למאי נפק"מ אם כתוב "וגו", אם לאו. אבל
24 האמת היא, שכיון שפירוש רש"י הוא בתכלית הדיוק, וכידוע¹⁶ מה שנעתק בספר צרור המור¹⁷ (ונתבאר ע"י
25 הרה"צ ר' ישראל מקאָזניץ¹⁸) בנוגע לגודל מעלת פירוש רש"י, וכדברי רש"י שהתענה תרי"ג תעניות על פירושו
26 כו', הרי מובן, שגם הוספת תיבת "וגו" היא בדיוק.
- 27 ובנדו"ד, החילוק אם מעתיקים רק את התיבות "וילך משה" או שמוסיפים תיבת "וגו" הוא — אם התיבות
28 "וילך משה" כשלעצמם הם בסתירה למ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", או שהסתירה היא דוקא מצד המשך
29 הפסוק המרומז בתיבת "וגו":
- 30 ובהקדם משנ"ת¹⁹ בפירוש הכתוב²⁰ "כי תצא למלחמה", שיש לפרש ב' פירושים בתיבת "תצא": (א) יציאה
31 ביחס למקום (כפירוש הפשוט), (ב) יציאה ביחס למצב הרוח. וכמו"כ יש לפרש ב' פירושים אלו בתיבת "וילך":
32 (א) למקום אחר, (ב) למצב רוח אחר.
- 33 ולדוגמא: בפסוק "לנו ונמכרנו לישמעאלים"²¹ — אי אפשר לפרש שהכוונה היא להליכה כפשוטה, למקום
34 אחר, דכיון ש"וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה גו"²², הרי לא הוצרכו לילך למקום אחר;
35 ובהכרח לפרש תיבת "לכו" ביחס למצב הרוח, היינו, שכיון שעד עתה חשבו להתנהג עם יוסף באופן אחר,
36 לכן אמר להם יהודה "לנו ונמכרנו גו'": הבה נשנה את יחס ההנהגה כו'.

(14) ראה רא"ם. ועוד.

(15) ראה גם תורת מנחם — התועדויות חמ"ד ע' 166.

(16) ראה גם תורת מנחם — התועדויות חמ"ב ע' 327. וש"נ.

(17) בתחלתו.

(18) בס' עבודת ישראל (פ' וישב עה"פ לו, יח) — נעתק בס' צרור

המור שם.

(19) שיחת ש"פ תצא דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם —

התועדויות חמ"ד ע' 284). וש"נ.

(20) ר"פ תצא.

(21) וישב לו, כז.

(22) שם, כה.

- 1 ועד"ז יש לפרש בפסוק "וילך איש מבית לוי"²³ — שאין הכוונה להליכה כפשוטה, אלא להליכה במצב
- 2 הרוח כו'.
- 3 ובנוגע לפסוק "וילך משה" — אם נפרש שהליכה זו היא (לא ביחס למקום, אלא) ביחס למצב הרוח, הרי
- 4 מעיקרא ליתא קושיא ממ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".
- 5 אבל, כיון שבדרך כלל פירוש "וילך" בפשוטו של מקרא הוא ביחס למקום (ורק כאשר אין אפשרות לפרש
- 6 שהכוונה להליכה במקום, הנה בלית ברירה מוכרחים לפרש שהכוונה להליכה ביחס למצב הרוח), הרי התיבות
- 7 "וילך משה" (לפי הפירוש הרגיל בתיבת "וילך", ביחס למקום) כשלעצמם (ללא הוספת תיבת "וגו") הם בסתירה
- 8 למ"ש לאח"ז "לא אוכל עוד לצאת ולבוא". ולכן, יש גירסאות שרש"י מעתיק רק את התיבות "וילך משה".
- 9 אבל יש גירסאות שמוסיפים גם תיבת "וגו", כי, לדעתם, התיבות "וילך משה" כשלעצמם אינם בסתירה
- 10 למ"ש לאח"ז "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", שהרי יכולים לדחוק ולפרש שהכוונה היא להליכה ביחס למצב
- 11 הרוח; אלא הסתירה היא מהמשך הכתוב — "וגו" — "וידבר גו' אל כל ישראל", שמזה מוכח שלא הי' שינוי
- 12 ביחס למצב הרוח, שהרי גם בפ' נצבים דיבר משה רבינו אל כל ישראל, כך, שאין כאן שינוי של מצב הרוח
- 13 בין דיבור ליחיד לדיבור לרבים, שדורש הכנה אחרת וכיו"ב, ובהכרח לפרש "וילך משה" (כמו בדרך כלל) ביחס
- 14 למקום, שהלך אל כל ישראל, וא"כ, הרי זה בסתירה למ"ש לאח"ז "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".
- 15 ו. ועל זה מפרש רש"י:
- 16 "יכול שתשש כחו", כלומר, שכוונת משה באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" — אף ש"וילך משה גו'
- 17 וידבר אל כל ישראל גו'", ובזריזות כו', כנ"ל — היא, שאכן הוא הולך ומדבר וכו', אבל אינו יכול לעשות
- 18 זאת כמקודם ("לא אוכל עוד לצאת ולבוא" לפי ערך המעמד ומצב שהי' מקודם לכן), כיון שתשש כחו,
- 19 "תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו", והיינו, שלא הי' אצלו שום שינוי וחלישות כלל. ועד"מ
- 20 בנגעים "כהה הנגע"²⁴, "הוכחה ממראיתו"²⁵, שאז ה"ה טהור. ומזה מובן ש"לא כהתה עינו" היינו שלא נשתנה
- 21 כלל, ומזה מובן גם בנוגע ל"לא נס ליחו". ובמילא אי אפשר לומר שכוונתו באמרו "לא אוכל עוד לצאת
- 22 ולבוא" היא "שתשש כחו".
- 23 "אלא מהו לא אוכל" — לא בגשמיות, שהרי הי' במלואו כחו לילך ולדבר וכו', אלא — "איני רשאי,
- 24 שניטלה ממני הרשות [ע"י הקב"ה, דאף שמשה הי' מלך, כמ"ש²⁶ "ויהי בישראל מלך", הרי "אין ע"ג אלא ה'
- 25 אלקיו"²⁷, ולכן אינו רשאי, כיון שהקב"ה נטל ממנו הרשות להנהיג את בני"ן וניתנה ליהושע". ועפ"ז אתי
- 26 שפיר שאין סתירה כלל בין "וילך משה" להמשך הכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".
- 27 וממשיך רש"י לפרש המשך הכתוב: "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" — דלכאורה, גם לולי הציווי
- 28 "לא תעבור את הירדן הזה", לא הי' יכול עוד לצאת ולבוא, כיון שניטלה ממנו הרשות להנהיג את ישראל?
- 29 — "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי":
- 30 אף שאין זה סגנון הכתובים ע"ד הרגיל, מוכרחני לפרש — אומר רש"י — ש"וה' אמר גו'" הוא פירוש
- 31 למ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לתרץ הסתירה למ"ש "וילך משה"), שטעם וסיבת הדבר הוא "לפי שה'
- 32 אמר אלי" — "לא תעבור את הירדן הזה גו' יהושע הוא עובר לפניך", והיינו, שניטלה ממני הרשות וניתנה
- 33 ליהושע.
- 34 ז. ועפ"ז צריך רש"י לפרש גם תיבת "היום":
- 35 ובהקדמה — שמצינו כמ"פ בכתוב תיבת היום, כמו "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו"²⁸, "ראה נתתי
- 36 לפניך היום"²⁹, וכיו"ב, ורש"י אינו צריך לפרש מאומה. וגם כאן לא הי' צורך בפירוש. אבל לאחר שרש"י
- 37 מפרש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" פירושו (לא "שתשש כחו", אלא) "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות

(27) הוריות יו"ד, א (במשנה). וש"נ.

(28) דברים ב, כה.

(29) נצבים ל, טו.

(23) שמות ב, א.

(24) תזריע יג, ו.

(25) פרש"י עה"פ.

(26) ברכה לג, ה ובירמב"ן עה"פ.

כו"ל, לפי שה' אמר אלי כו' — נשאלת השאלה: כיון שהטעם הוא מצד נטילת הרשות ע"י הקב"ה, מה נוגע
כאן ענין הזמן, "היום"?

ואין לומר שהסיבה לכך שניטלה ממנו הרשות היא לפי שהגיע זמנו למות, כי, אם כל הסיבה אינה אלא
לפי שהגיע זמנו למות, הרי ביכלתו של הקב"ה להוסיף לו ימים ושנים כדי שיוכל להמשיך לצאת ולבוא, וכפי
שמצינו בחזקיהו שהוסיפו לו חמש עשרה שנה³⁰.

ולכן מפרש רש"י תיבת "היום", "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות", לאחר שמפרש
התיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היפך סדר הכתוב — להורות שפירוש הדברים הוא
ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא פועל יוצא, ולא סיבה, והרי זה כאילו נאמר בסדר הפוך: "לא אוכל עוד לצאת
ולבוא לפי שה' אמר אלי כו'", ולכן "היום מלאו ימי ושנותי".

ועפ"ז מובן מה שהוצרך משה לומר "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" — דלכאורה, לפי הפירוש
הפשוט ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא סיבה (ולא פועל יוצא), הרי מובן מאליו שלא יוכל לעבור את הירדן
(בהיותו במעמד ומצב של נשמה ללא גוף), ולשם מה הוצרך משה להוסיף "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן
הזה"? — אלא הביאור הוא ע"פ האמור, ש"וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" . . יהושע הוא עובר לפניך
גו"ל היא הסיבה ("לפי שה' אמר אלי") לכך ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "שניטלה ממני הרשות וניתנה
ליהושע", והפועל יוצא מזה — ש"היום מלאו ימי ושנותי" (משא"כ לולי סיבה הנ"ל, הי' הקב"ה יכול להוסיף
לו ימים ושנים, כמו לחזקיהו, כנ"ל).

ה. אמנם, הקושי בפירוש זה הוא — שאינו מתאים לסדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא
אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היינו, ש"היום", שזהו הפועל יוצא, נאמר לפני "וה' אמר אלי",
שזוהי הסיבה.

ולכן מוסיף רש"י: "ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעניות החכמה".

ומובן, שלפי הפירוש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי (לא בענין הנהגת בני", אלא) בדברי תורה —
משתנה הפירוש בכללות הפסוק:

א) "וה' אמר אלי גו"ל" הוא (לא "פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי", כבפירוש הא', אלא)
ענין בפני עצמו, והיינו, שמשה רבינו מדבר לבני"ל בנוגע לשני הענינים של רועה ישראל, שמכאן ולהבא לא יוכל
לעשותם: (א) ללמד תורה לבני"ל — "לא אוכל עוד לצאת ולבוא, בדברי תורה", (ב) להביא את בני"ל לארץ
ישראל — "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה", ולכן "יהושע הוא עובר לפניך גו"ל", והוא ינהל את
המלחמה עם ל"א המלכים כו'.

ב) פירוש תיבת "היום" הוא בפשטות, כמו בפסוק "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו"ל וכיו"ב (ואין
צורך לדייק "היום מלאו ימי ושנותי כו"ל, כבפירוש הא') — שמכאן ולהבא יתחיל סדר ההנהגה ע"י יהושע כו'.

ועפ"ז אתי שפיר סדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", ומכאן ולהבא ישתנה סדר ההנהגה הן
בנוגע ללימוד התורה — "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "בדברי תורה", והן בנוגע לכניסה לארץ ישראל —
"וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה".

ט. ואעפ"כ, הפירוש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה", הוא רחוק יותר מפשוטו של מקרא (ולכן
הובא רק כפירוש שני), כי:

הפירוש הפשוט ב"לצאת ולבוא" הוא בנוגע למלחמה, כפי שפירש רש"י בנוגע לבקשת משה "יפקוד ה'
גו' איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו"³¹, "לא כדרך מלכי האומות . . שהיו יושבים בבתיים
ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כדרך שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג . . וכן בדוד הוא אומר³² כי
הוא יוצא ובא לפניו, יוצא בראש ונכנס בראש"; ואילו בנוגע לדברי תורה, הרי הלשון הרגיל הוא לימוד או
שינון וכיו"ב, ולא "לצאת ולבוא".

1 ולכן הפירוש הראשון והעיקרי הוא ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי על הנהגת בני" להכניסם לארץ
2 ולנהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'; ורק בגלל הקושי שבפירוש הראשון בנוגע לסדר הכתובים, יש צורך
3 גם בפירוש השני, כנ"ל.

4 י. המשך הביאור בפירוש רש"י "מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעניות החכמה" — הדיוק "שנסתמו ממנו",
5 ולא שנטלו ממנו מה שנתנו לו כבר; ורק "מסורות", ענינים שנמסרו למשה בעל פה (נוסף על הענינים שלמדים
6 מהמדות שהתורה נדרשת בהם, שהם בכלל "רובה בכתב", "שכתובה לידרש"³³, וניתנו ביחד עם תושב"כ),
7 ו"מעניות החכמה"³⁴, פלפולא דאורייתא שאין לו גבול³⁵, שהם ענינים שאינם קשורים עם פרשיות התורה עצמן,
8 שלכן אין זה בסתירה לכך שגם לאחר כן אמר משה לבני" ריבוי עניני תורה — עוד ג' פרשיות. ומ"מ, כיון
9 שנסתם חלק מתורתו, ה" זה סימן ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה". ובפרט ש"פני משה כחמה"³⁶,
10 שענינה שאין בה שינוי, הרי עצם השינוי באורו של משה מורה שנפגע עצם ענין אורו, וזהו הסימן שהגיע
11 הזמן ד"פני³⁶ יהושע כלבנה³⁷. וההוראה לכל אחד מישראל, עד כמה צריך לזהר שלא לשכוח אפילו דבר
12 אחד, או לבטל רגע אחד מדברי תורה, כיון שאפילו פרט א' הו"ע שנוגע בעצם מהותו³⁸ — הוגה ע"י כ"ק
13 אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ט ע' 189 ואילך.

14 * * *

15 יא. מאמר ד"ה שובה ישראל.

16 * * *

17 יב. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר³⁹) בענין מעלת תפלת העני, ישנו גם הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח
18 אדמו"ר⁴⁰ אודות אמירת המאמר ד"ה תפלה לעני כי יעטוף גו' ע"י אדמו"ר מהר"ש⁴¹, ביום ו' תשרי תרכ"ט
19 (שהי' אז ביום חול — עד כמה שאפשר לומר "יום חול" על עשרת ימי תשובה), בקשינו.

המגיד ז"ל, שאם אנו אומרים כשמש, וא"כ מה שייך לומר עוד וכירה, שהרי אין ערוך השמש לירח כלל, ואור הירח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותירץ הרב המגיד ז"ל, שיש מעלה בירח מה שאין בשמש, והיינו לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא הי' לה מקודם, ע"כ מלובש בזה תענוג יותר, משא"כ באור השמש שאין בה שינויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כ"כ, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. ואמר משל על זה מעני ועשיר, שאנו רואים שכשעני משתכר מאה זהובים, מתענג מזה יותר ממלך שיש לו סגולת מלכים, והיינו לפי שהוא אצלו דבר חדש שלא הי' לו מקודם, שהי' עני בתכלית העניות, ואח"כ כשיוצא מהעוני, הוא מתענג מאד בזה כו' יותר מהעשיר, שאף שלעשיר יש הרבה יותר מזה, אעפ"כ אינו מתענג מזה כלל, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. וזהו שאנו מבקשים ועינינו מאירות כשמש וכירה, והיינו לפי שירח שלית לה מגרמה כלום, ואח"כ כשמקבלת אור השמש, מלובש בזה תענוג גדול .. ע"כ אנו מבקשים שיהי' כו' ב' המעלות, כשמש שיש בה אור רב בעצם ואין בה שינויים כלל, וכירה שמקבלת אור חדש שמלובש בזה תענוג עליון כו'.

ומזה מוכן גם לאידך גיסא, בנוגע לצער מחסרון ואבידת איזה דבר, שהעני, כיון שרגיל בצער, הנה הצער שלו אינו גדול כ"כ כמו צערו של העשיר כו'.

ואעפ"כ, הנה לא רק אצל משה רבינו (שמש, עשיר), אלא גם אצל כל אחד מישראל (גם מי שהוא בבחי' ירח, עני), צריך להיות נוגע בעצם מהותו גם חסרון של דבר אחד מדברי תורה.

(39) פ"ג ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ה ע' 21 ואילך).
(40) אג"ק שלו ח"ד ע' מד ואילך. נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 16 ואילך.

(41) ולהעיר גם מהדרוש של הצ"צ עה"פ תפלה לעני, שבו מקשר ענין זה עם כמה ענינים נוספים (ראה אוה"ת דרושי ר"ה ע' א'שצא ואילך).

(33) גיטין ס, ריש ע"ב ובפרש"י.

(34) וגם כאן רואים שיש ענינים מופלאים בפירוש רש"י — הדיוק "דמעיונות החכמה" (ולא בינה או דעת), כמבואר בדרושי חסידות שראשית התגלות המעיין הוא בכח החכמה דוקא (ראה לקו"ת שה"ש לט, א ואילך. ובכ"מ).

(35) שזוה החילוק בין נהר למעיין, שנהר יש לו קצבה, ויש גם נהרות המזכזכין כו', משא"כ מעיין נובע תמיד, וככל שישאבו ממנו ה"ה ממשיך לנבוע ומתמלא מחדש כו'. וכידוע הפתגם שהיו אומרים בנוגע להיחס כלפי משפיע: שאבו ("שעפט") ממנו יותר, ואז ישפיע יותר (ואדרבה: אם לא ישפיע, יתעלם כחו כו').

(36) פרש"י פינחס כז, כ.

(37) ולהעיר, שגם לאחר שניטלה הרשות ממש וניתנה ליהושע, הנה עדיין יהושע הוא התלמיד ומשה הוא הרב, כך, שכל עניניו מקבל יהושע ממש דוקא, ועד שכל מציאותו של יהושע (התלמיד) היא מציאותו של משה (הרב), ובלשון רש"י בסיום פרשתנו: "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי" (כדלקמן סט"ז ואילך בארוכה). וכמו בחמה ולבנה, שגם לאחר שקיעת החמה מקבלת הלבנה אור מהחמה, וכמבואר באגה"ק (סוסכ"ז) המשל מ"שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ, כדאיתא בתיקונים (ראה הנסמן בהערות ותיקונים לתניא שם) על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים". ולכן, הנה גם מסירת הנהגת בני" ליהושע הוצרכה להיות ע"י משה רבינו דוקא (ולא ע"י הקב"ה בעצמו).

(38) ויש להוסיף בזה — ע"פ משנת"ל (שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו ס"ג (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ה ע' 15)) מדברי אדמו"ר מהר"ש (ד"ה תקעו תרכ"ח פ"ט — סה"מ תרכ"ז ס"ע תלו ואילך) בענין מעלת תפלת העני ("תפלה לעני כי יעטוף" (תהלים קב, א)), וז"ל:

"דהנה אנו אומרים ועינינו מאירות כשמש וכירה, והקשה הרב

תוכן המאמר הי' בביאור ענין משפיע ומקבל בכל הפרצופים הספירות והבחינות, והבכח הוא שמשום זה צריך להיות גם בציור אדם עני ועשיר, להיותו ענין משפיע ומקבל, העני הוא המקבל, והעשיר הוא המשפיע. אבל — הרים כ"ק אדמו"ר מהר"ש את הדרת קדושת קולו — ואמר (באידיש) — כמדובר בקול טענה — אמת הדבר שכיון שבכללות העולמות צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, לכן הנה גם למטה, בציור קומה של נש"י, צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, אבל העני טוען: מדוע צריך הוא להיות המקבל. וטענת העני היא טענה צודקת.

וממשיך לספר: בהשמע דברי קודש הללו יוצאים מפי הוד כ"ק אדמו"ר — געה העם בבכי'. ואמר א' החסידים: הלואי הייתי זוכה לבכות בתמימות כזו ביומי האחרון.

ומוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר לספר מה שאמר לו אביו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע): "דעם⁴² טאטענס זשארגאן ווערטער בעת זאגען חסידות דארפן ווערן חקוק לעד".

ומסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר: פתגמו של אדמו"ר מהר"ש, שהעני טוען מדוע צריך הוא להיות העני, והאישור שלו, שטענת העני היא אכן טענה צודקת — צריך לעמוד תמיד נגד העינים, וענין זה נותן כח ועוז לעשות ולחזור ולעשות אך טוב לכל מי שאפשר בכלל, ולבני תורה ושומרי מצוה בפרט.

יג. ויש להוסיף ולבאר הדיוק "לעשות אך טוב .. לבני תורה ושומרי מצוה בפרט" — דלכאורה, איפכא מסתברא, שהרי מי שעדיין אינו שומר תומ"צ הוא בבחי' עני, "אין עני אלא בדעה"⁴³, והרחמנות עליו גדולה יותר?!

ויובן ע"פ משנת"ל (במאמר⁴⁴) בענין "מי א"ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו"⁴⁵, "למי שמשים עצמו כשיריים"⁴⁶, שהמשכת י"ג מדה"ר צריכה להיות באופן שיומשכו למקום הראוי דוקא.

ועד"ז בנדו"ד: עשיית הטוב צריכה להיות לכל מי שאפשר, כי, "צדיקים" ("עמך כולם צדיקים"⁴⁷) דומין לבוראן⁴⁸, והרי הקב"ה משפיע לכל, ללא תנאי כו' (וכמשנת"ל⁴⁹) בענין "הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך"⁵⁰, שעוד לפני עבודתם של ישראל משפיע הקב"ה ונותן הכל מן המוכן כו'; אלא כדי שעשיית הטוב תהי' באופן של השפעה למקום הראוי, הנה בד בבד עם ההשפעה, צריך להשתדל לפעול עליו שיהי' שומר תומ"צ.

יד. ובענין זה צריכה להיות החלטה טובה שתבוא במעשה בפועל כדי להמשיך על כל השנה כולה את כל העינים שנמשכו ברה"ה,

— וכמשנת"ל⁵¹ שהענין ד"ענני במרחב" שנעשה ע"י הקריאה "מן המיצר"⁵², וכמארז"ל⁵³ "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", הרי זה נעשה מיד לאחר תקיעת שופר⁵⁴ —

ע"פ המבואר בדרשות הר"ן⁵⁵ בנוגע לנביאים, שהוצרכו לעשות איזו פעולה בגשמיות כדי להבטיח שדברי הנבואה יומשכו בפועל ממש במציאות העולם. ועד"ז גם בנוגע לכל בני"י, אשר, "אם אין נביאים הן בני נביאים הן"⁵⁶, והרי "האב זוכה לבן וכו'"⁵⁷.

טו. (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר:)
כמו בכל שבוע, הנה כל אלו שסיימו (או שבדעתם לסיים קודם הבדלה) את לימוד הפרשה בלקוטי תורה — יאמרו עתה "לחיים"⁵⁸.

(51) סד"ה מן המיצר דיום ב' דראש השנה (תורת מנחם — התועדויות חמ"ה ע' 12).

(52) תהלים קיח, ה.

(53) ר"ה טז, ריש ע"ב.

(54) ראה תורת לוי"צ ע' סז. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שט. ע' תכא. וראה גם התועדויות תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.

(55) דרוש ב'. וראה רמב"ן לך לך יב, ו. לבוש על הרקאנטי לך שם.

(56) לשון חז"ל — פסחים סו, א.

(57) עדיות פ"ב מ"ט.

(58) ראה גם תורת מנחם — התועדויות חמ"ד ריש ע' 265. וש"נ.

(42) = המילים באידיש של אאמו"ר באמצע אמירת החסידות, צריכים להיות חקוקים לעד.

(43) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח, סע"א.

(44) פ"ב (תורת מנחם — התועדויות חמ"ה ס"ע 19 ואילך).

(45) מיכה ז, יח.

(46) ר"ה יז, ריש ע"ב.

(47) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(48) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(49) שיחת יום ב' דר"ה תשכ"ו ס"ה (תורת מנחם — התועדויות

חמ"ה ע' 16). וש"נ.

(50) פרש"י ס"פ נצבים.

- 1 ויה"ר שעי"ז יתוסף אצלם בכל פרד"ס התורה כו', ועד לקיום היעוד⁵⁹ "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".
- 2 * * *
- 3 טז. בסיום פרשתנו⁶⁰, בנוגע לדברי משה רבינו "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון" — שואל רש"י:
 4 "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר⁶¹ ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ומתקן, "מכאן שתלמידו
 5 של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי". וא"כ, מ"ש "אחרי מותי כי
 6 השחת תשחיתון", הנה הכוונה בזה היא (לא למיתת משה, אלא) למיתת יהושע.
 7 וצריך להבין:
- 8 א) ההנהגה הבלתי-רצויה אחרי מיתת משה — נזכרה כבר בפסוק שלפנ"ז⁶²: "הן בעודני חי עמכם היום
 9 ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי", כך שבפסוק זה מתעוררת כבר השאלה ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה'
 10 כל ימי יהושע", ואעפ"כ, לא פירש רש"י מאומה, עד לפסוק "אחרי מותי" שבסיום פרשתנו?
- 11 ב) יתירה מזה: תוכן הענין נזכר עוד לפני"ז — "הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר
 12 הארץ גו"⁶³ [ומזה מובן שאין לתרץ שבפסוק שבסיום פרשתנו ישנו חומר מיוחד שבו מדובר אודות עבודה
 13 זרה, שהרי גם בפסוק שלפנ"ז נאמר "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", שזהו"ע דע"ז], ובפסוק זה לא יועיל תירושו
 14 של רש"י שבפסוק "אחרי מותי", כי:
- 15 בשלמא בנוגע לענין המיתה, אפשר לתרץ ש"כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי" (וע"ד
 16 מארז"ל⁶⁴ "יעקב אבינו לא מת⁶⁵ .. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", ולהעיר גם ממארז"ל⁶⁶ "כל ת"ח שאומרים
 17 דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובכות בקבר", שלכן "אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יה"ר שיאמרו
 18 דבר שמועה מפי בעוה"ז", "שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי"⁶⁷), ולכן אפ"ל שמ"ש "אחרי מותי" קאי
 19 על מיתת יהושע;
- 20 אבל בנוגע ל"שוכב עם אבותיך" — הרי זה דבר שבמציאות, ובלשון הגמרא⁶⁴: "וכי בכדי .. חנטו חנטיא
 21 וקברו קברייא", כך, שאי אפשר לומר שעד מיתת יהושע לא שכב משה עם אבותיו, וא"כ, השאלה ממ"ש
 22 "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", בתקפה.
- 23 ג) איך יתכן שהתורה שהיא תורת אמת כותבת אודות המעמד ומצב ד"השחת תשחיתון" — שהי' בפועל
 24 לאחר מות יהושע — "אחרי מותי" (דמשה), רק בגלל ש"כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי";
 25 כיון שבפועל ממש לא חטאו בני אחרי מות משה, "כל ימי יהושע", איך יתכן שתורת אמת כותבת "אחרי
 26 מותי .. השחת תשחיתון" רק בגלל הדמיון של משה רבינו?
- 27 יז. ויש לומר הביאור בזה:
- 28 הטעם ששאלת רש"י ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע" היא רק בסיום פרשתנו הוא — בגלל
 29 דיוק הלשון "השחת תשחיתון":
- 30 משמעות לשון השחתה הוא כמו "לא תשחית את עצה גו"⁶⁸, דהיינו, שאסור לעקור את העץ משרשו
 31 ומקורו, באופן שתאבד מציאותו ולא תהי' ממנו תועלת כלל (שהרי כאשר משתמשים בו לתועלת אחרת, אין
 32 זה נקרא השחתה⁶⁹).
- 33 ומזה מובן, שהענין ד"השחת תשחיתון" הוא באופן של עקירה לגמרי ח"ו ממקורו ושרשו, באופן שאין
 34 אפשרות להחזיר את המצב לקדמותו — שענין זה שייך בעבודה זרה דוקא.
- 35 ולכן, בפסוק זה נשאלת השאלה: איך אפשר לומר שלאחרי מות משה יהי' מעמד ומצב ד"השחת תשחיתון",
 36 "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע" ? !

(65) הובא בפרש"י ויחי מט, לג.

(66) יבמות צז, רע"א. וש"נ.

(67) פרש"י שם.

(68) פ' שופטים כ, יט.

(69) ראה אנציק' תלמודית ערך בל תשחית (כרך ג ע' שלו). וש"נ.

(59) תהלים קיט, יח.

(60) לא, כט.

(61) יהושע כד, לא.

(62) פרשתנו שם, כז.

(63) שם, טז.

(64) תענית ה, ב.

- משא"כ בפסוק "ממרים הייתם עם ה'" — כיון שלא קאי בעבודה זרה, הרי למרות שחטאו, יכולים לשוב בתשובה, כך, שעדיין אפשר לומר "ויעבוד ישראל את ה'".
- ומ"ש "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (שזוה"ע של ע"ז, כנ"ל) — הרי כאן נאמר רק "וזנה", שאין זה ענין של מעשה בפועל, אלא רק ע"ד מ"ש⁷⁰ "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", כפירוש רש"י: "העין רואה והלב חומד", והיינו, שיש רק תאוה בלב, ועל זה ניתנה מצות ציצית, שע"ז ש"ראיתם אותו וזכרתם גו'" אזי "לא תתורו גו'", ובמילא לא יבוא לידי חטא בפועל ממש.
- ולכן, רק בפסוק "כי השחת תשחיתון" שבסיום פרשתנו, שבו מדובר (א) אודות ענין של מעשה בפועל (לא רק תאוות הלב, "וזנה גו'"), (ב) ובאופן של השחתה, שנעקר לגמרי משרשו ומקורו (לא רק "ממרים גו'") — מתעוררת השאלה: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע".
- יח. ומתרץ רש"י, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי", ולכן יכול משה רבינו לומר "אחרי מותי (דמשה) .. השחת תשחיתון" על הזמן שלאחרי מיתת יהושע: כיון ש"תלמידו של אדם חביב עליו כגופו", הרי האמת היא — ע"פ תורת אמת — שכל זמן שהתלמיד חי, חי גם הרב; והחידוש הוא שאכן "הי' נראה למשה כאילו הוא חי", היינו, שאצל משה ה' נראה ונרגש האמת (ולא להיפך ח"ו, שהי' נדמה לו דבר שאינו אמיתי) "כאילו הוא חי".
- וזוהו חידוש גם בנוגע ליעקב — שאודותיו אומרים חז"ל ש"יעקב אבינו לא מת, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", אבל לא מצינו שיעקב בעצמו יאמר זאת; ואילו בנוגע למשה — הנה משה בעצמו אמר "אחרי מותי" ביחס ליהושע, כיון ש"כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי".
- ובזה גופא — לא רק שהוא חי בנשמתו (דמאי קמ"ל), אלא גם בגופו — "תלמידו .. חביב עליו כגופו" דייקא.
- וע"ד שמצינו בנוגע לנבואת משה, שנבואתו היתה בדרגא נעלית יותר מנבואת שאר הנביאים⁷¹, ואעפ"כ, "הי' כח בדעתו .. להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם כו"⁷², והיינו, שהגוף הגשמי לא הי' מבלבל, אלא הי' באותו מעמד ומצב כמו הנשמה.
- יט. ועדיין צריך להבין: גם לאחר מיתת יהושע המשיכו ישראל לעבוד את ה' — כמפורש בהמשך הכתוב: "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", והיינו, שגם לאחר שנסתים הזמן שיהושע חי שאז הי' נראה למשה כאילו הוא חי, שזהו הזמן ד"אחרי מותי", לא השחיתו?
- ויש לומר הביאור בזה — ע"פ דברי רש"י במק"א (וכאן רואים הקשר והשייכות בדברי רש"י זל"ז): בפרשת ראה, על הפסוק⁷³ "אחרי דרך מבוא השמש", מפרש רש"י: "אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי מופגג הוא". וכן פירש רש"י בפ' לך לך, על הפסוק⁷⁴ "אחר הדברים האלה", "כל מקום שנאמר אחר — סמוך, אחרי — מופלג".
- ועפ"ז, גם הפירוש ד"אחרי מותי" הוא "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג", היינו, משך זמן רב לאחר מיתת משה.
- ולכאורה, עפ"ז, קושיית רש"י בפסוק דידן ("והרי כל ימות יהושע לא השחיתו") — מעיקרא ליתא, שהרי "משך זמן רב לאחר מיתת משה" יכול לכלול גם כל ימות יהושע.
- אלא, שגם "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג" מוכרח להיות באופן שיש לו שייכות להדבר שעליו נאמר "אחרי". וכמו בפסוק "אחרי דרך מבוא השמש", שזהו סימן לידע היכן מקומם של הר גריזים והר עיבל ("הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש גו'"), "להלן מן הירדן לצד מערב"⁷⁵, הרי למרות שזהו מרחוק, אי אפשר שיהי' בריחוק גדול ביותר, שאז אינו יכול לשמש אפילו בתור סימן.

(72) רמב"ם שם.

(73) יא, ל.

(74) טו, א.

(75) פרש"י עה"פ.

(70) שלח טו, לט.

(71) ראה רמב"ם ה' יסודי התורה פ"ז ה"ו. מו"נ ח"ב פל"ה.

פיהמ"ש סנהדרין פ' חלק ביסוד הדין. תו"א מקץ לג, א. לקו"ת שה"ש

כח, ב. ובכ"מ.

1 ובנוגע לענינו:

2 כיון שנאמר "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", עכצ"ל,
3 ש"השחת תשחיתון" היינו לאחר כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים. ולכאורה, איך אפשר לומר שהזמן שלאחרי
4 כל ימי יהושע וגם כל ימי הזקנים, יהי' נקרא "אחרי מותי" (דמשה), אשר, עם היותו "מופלג", צריך להיות גם
5 שייך אליו?!

6 ולכן מפרש רש"י ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ונמצא, שזמן מיתת יהושע נחשב
7 לזמן מיתת משה, וכיון שכן, הרי הזמן שלאחרי ימי הזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע, יכול שפיר להקרא
8 "אחרי מותי", כיון שזמן מיתת משה מתחיל רק מזמן מיתת יהושע.

9 כ. אך עפ"ז צריך להבין: למה לא הזכיר רש"י מאומה אודות המשך הפסוק בנוגע ל"כל ימי הזקנים אשר
10 האריכו ימים אחרי יהושע"?

11 ויש לבאר זה ע"פ פירוש רש"י על הפסוק ביהושע (שגם הוא ע"פ פשוטו של מקרא): "האריכו ימים, ימים
12 האריכו, שנים לא האריכו" [ואעפ"כ הרי זה מספיק שיקרא "אחרי מותי", "מופלג"], וטעם הדבר — "שנענשו",
13 "לפי שלא הספידוהו (ליהושע) כראוי".

14 וכיון שיש בזה ענין של גנאי כו', לכן לא רצה רש"י להזכיר זאת, שהרי אין זה נוגע באופן ישיר לפירוש
15 הפסוק דירן, שעיקרו הוא "שכל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

16 כא. וההוראה מזה:

17 ובהקדמה — שאע"פ ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדרגת
18 .. רעיא מהימנא"⁷⁶, הרי מצד זה ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משה רבינו ע"ה"⁷⁷, יכול כל
19 אחד מישראל להשיג "אפס קצהו ושמץ מנהו"⁷⁶.

20 ובנדו"ד, בנוגע ליחס שבין רב ותלמיד — שכל רב צריך להתנהג באופן שתלמידו יהי' חביב עליו כגופו,
21 כפי שלמדים מזה שיהושע הי' חביב אצל משה כגופו, שלכן, "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא
22 חי".

23 ולהעיר:

24 בנוגע לרב ותלמיד — הנה בדרך כלל מוכרח הדבר שהתלמיד יוסיף איזה ענין אצל הרב; אבל בנוגע למשה
25 ויהושע לא שייך לומר שיהושע הוסיף איזה ענין אצל משה — שהרי משה הוא המקבל הראשון של התורה,
26 וקיבל כל הענינים כו'. ומה גם שמצינו שיהושע קצף על אלדד ומידד שהורו הלכה בפני משה רבם, ואמר
27 "אדוני משה כלאם"⁷⁸, וא"כ, בודאי לא הי' שייך שיהושע יורה הלכה בפני משה, ועאכ"כ למשה בעצמו —
28 להוסיף אצלו איזה ענין כו'.

29 וא"כ, אם אצל משה הי' יהושע חביב כגופו, אף שיהושע לא הוסיף אצלו דבר — כרב ותלמיד ע"ד הרגיל,
30 שהתלמיד מוסיף אצל הרב, עאכ"כ שהתלמיד צריך להיות חביב עליו כגופו.

31 ודוקא כאשר התלמיד חביב אצל הרב כגופו, אזי ישנו אמיתית הענין דרב ותלמיד, והיינו, שהתלמיד מקבל
32 את מלוא ההשפעה מהרב, ובאופן שלא ישאר "תלמיד" בלבד, אלא יהי' "טופח על מנת להטפוח"⁷⁹, שגם הוא
33 יעמיד תלמידים שיהיו חביבים עליו כגופו כו', ובאופן כזה הנה כל זמן שהתלמיד חי אזי גם הרב הוא חי⁸⁰.

(79) ל' חז"ל — ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.
(80) חסר הסיום (המו"ל).

(76) תניא פמ"ד (סג, א).
(77) שם רפמ"ב. וראה גם פמ"ד שם.
(78) בהעלותך יא, כח. וראה סנהדרין יז, א.

לקוטי שיחות פרשת וילך ברח יט

מתורגם ללשון הקודש

25 התורה רק עד לפרשה זו, ולא יותר, (כיון שהתורה מספרת
26 כאן שמשו רבנו כתבו ונתנו), ונתן את ספר התורה בלתי
27 מושלם, ואמר רש"י שהוא נתנו "כשנגמרה כולה".

28 (בכך מוכן מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם
29 את המילה "ויתנה", ואינו אומר בקיצור "ויכתוב משה",
30 כולה".

31 כי המילה "ויכתוב" בלבד עדיין אין הוכחה שמדובר
32 כאן על "כולה". אך כיון שכתוב "ויתנה", מוכרחים לומר
33 שהכוונה היא ל"כולה", כי משה לא היה, בודאי, מוסר את
34 התורה בלתי שלמה).

35 אך אין מובנים דברי רש"י בהמשך "נתנה לבני
36 שבטו": לכאורה, הוא חוזר בכך על הנאמר בפסוק עצמו
37 — "ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון..."?

38 אם כוונת רש"י היא להדגיש שמשמעות המילה
39 "כהנים" כאן כוללת את שבט לוי כולו — "בני שבטו" —
40 קשה: הביטוי "כהנים בני לוי" כבר כתוב קודם לכן,
41 כדלעיל, ושם אין הכוונה לשבט לוי כולו, אלא רק לכהנים,
42 כפי שמודגש שם בהמשך "כי הם בחרו ה'..." לשרתו
43 ולברך... ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", כמו כן נאמר
44 גם הביטוי "הכהנים הלויים" מספר פעמים בתורה⁹, ובכל
45 מקום¹⁰ הכוונה היא לכהנים בלבד, כפי שמפרש רש"י
46 בפעם הראשונה¹¹: "הכהנים הלויים — הכהנים שיצאו
47 משבט לוי", מהי אפוא הוכחתו של רש"י כאן, שהמילים
48 "ויתנה אל הכהנים בני לוי" המכוונות אל שבט לוי כולו
49 — "לבני שבטו"?

50 אמנם, בסוף הפסוק עצמו נאמר "הנושאים את ארון
51 ברית ה'", ונושאי הארון היו הלויים¹², אך אפשר להסביר,
52 כדברי ה"חזקוני"¹³, שמדובר כאן על הכהנים שהכינו את
53 הארון כדי לאפשר ללויים לשאתו, והם "שמו אותם (את

א.

פירוש הרוגוטשובי על "הכהנים בני לוי"

1 בפירושו על הפסוק¹ "ויכתוב משה את התורה הזאת
2 ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל
3 כל זקני ישראל", מתעכב הגאון הרוגוטשובי על המילים
4 "הכהנים בני לוי":

5 הביטוי "הכהנים בני לוי" כבר כתוב לפני כן בסוף
6 פרשת שופטים² בענין עגלה ערופה — "ונגשו הכהנים בני
7 לוי...", ושם נאמר ב"ספרי": "אין לי אלא תמימים, בעלי
8 מומים — מנין? תלמוד לומר — בני לוי". כלומר, שהמילים
9 המיותרות "בני לוי" באות לרבות, שגם כהנים בעלי
10 מומין⁴ כשרים לענין עגלה ערופה⁵ —

11 ועל כך שואל הרוגוטשובי "וכאן מאי?" — מה באה
12 התורה לרבות כאן במילים "בני לוי"? הרי כאן אין לומר
13 שמילים אלו מרבות בעלי מומים, כי אין מדובר כאן על
14 עבודה, שלגביה בעלי מומים פסולים.

15 וזהו אחד מן המקומות הבודדים, שבהם נשאר
16 הרוגוטשובי בקושייתו⁶.

ב.

פירוש רש"י ל"ויכתוב משה..."

17 כאמור פעמים מספר, אפשר ללמוד מפירוש רש"י על
18 התורה "ענינים מופלאים"⁷ גם בשאר חלקי התורה. וכך
19 גם בעניננו, שלפי פירוש רש"י, מתורצת הקושיה דלעיל
20 דוקא על פי פשוטו של מקרא:

21 רש"י מפרש בפסוקנו: "ויכתוב משה... ויתנה —
22 כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו".

23 דברי רש"י "כשנגמרה כולה" מובנים, כפי שמסבירים
24 מפרשיו⁸: כדי שלא יחשבו, שמשו רבנו כתב את ספר

(1) פרשתנו לא, ט.

(2) עה"ת כאן (ע' רסא).

(3) כא, ה.

(4) בספרי (הובא ברש"י) עה"פ (שופטים יח, א) "לא יהי לכהנים הלויים
כל שבט לוי" מרבה בעלי מומים ממש"נ "כל שבט לוי". ואכ"מ.

(5) וגם לברכת כהנים כשרים, כהמשך הכתוב "כי הם בחרו גו' ולברך גו",
וכבספרי שם. וראה תענית כז, רע"א ובתורה"א.

(6) וידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר עליו "שר התורה".

(7) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(8) ראה גו"א, ס' זכרון (בפי' הא') וחי' ופי' מהרי"ק כאן. ש"ח ומשכיל
לדוד באור"א.

(9) שופטים יז, ט. יח, יח. א. תצא כד, ח. תבא כז, ט.

(10) ומה שפרש"י בשופטים (יח, א) "ונחתלו — אלו קדשי הגבול תרומות
ומעשרות כו", דקאי גם על הלויים — היינו משום שנאמר "(לכהנים הלויים)
כל שבט לוי", שמרבה גם הלויים. ואף שפרש"י (כנ"ל הערה 4) "כל שבט לוי
— בין תמימין בין בעלי מומין" — היינו מתיבת "כל" (ודלא ככש"ח שם).
ואכ"מ.

(11) שופטים יז, ט.

(12) ראה חי' ופי' מהרי"ק כאן.

(13) בפי' הב' (וראה גם ש"ך עה"ת כאן). — בפי' הא' כ' דהכהנים נקראו
נושאי ארון גו" מפי' שנשאו אותו אחרי פטירת משה כו' (וכן נקראו בספר
יהושע (קאפיטל ג"ד) "הכהנים נושאי ארון גו" וכו"ב) — אבל קשה לפרש
כן בפרש"י, שהרי התלמיד לא למד זה עדיין.

אמנם, באופן כללי, הכהנים מובדלים משבט לוי¹⁹,
והם מחנה נפרד²⁰, אך אין הכוונה בכך, לפי פשוטו של
מקרא²¹, שהם נפרדים לחלוטין משבט לוי, אלא שבנוסף
למעלת הלוייה יש להם גם מעלת כהונה.

להלן חלק מן ההוכחות לכך:
(א) בתחילת פרשת בהעלותך אומר רש"י: "למה
נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה
אהרן חנוכת הנשיאים.. שלא היה עמהם... לא הוא ולא
שבטו, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: חיך, שלך גדולה
משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". מכך מוכח,
שלמרות שענין הדלקת הנרות והטבתם שייכת רק לאהרן
(כחונה²²), בכל זאת זוהי השתתפותו של²³ השבט כולו
בחנוכת המזבח, והקדוש-ברוך-הוא הסיר על-ידי-כך את
הטענה ש"לא הוא ולא שבטו..."²⁴.

(ב) לאחר מחלוקת קרח אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה:
"קח מאתם מטה מטה... שנים עשר מטות... ואת שם אהרן
תכתוב על מטה לוי כי מטה אחד..."²⁵ וכפי שמפרש רש"י:
"כי מטה אחד – אף-על-פי שחלקתם לשתי משפחות –
משפחות כהונה לבד ולויה לבד – מכל מקום שבט אחד
הוא".

ד.

הלוייה - זרות לכהונה, כבעלי מומים לגבי כהנים
לפי האמור לעיל מוכן, גם בלימוד בדרך ההלכה, כיצד
במילים ("הכהנים) בני לוי" אשר בסוף שופטים, מרבה
התורה את בעלי המומים, כדלעיל, בסעיף א':
כשם שבעלי המומים הם כהנים, ואף אוכלים קדשי
קדשים, שאכילתם מכפרת²⁶, אך בכל זאת הם נקראים
"זרים" לגבי כהנים תמימים, כנאמר בתלמוד הירושלמי²⁷:
"הוא זר, הוא בעל מום" – כך גם בני לוי, למרות שהם

1 בני קהת)... אל משאו", ככתוב בסוף פרשת במדבר¹⁴.
2 ואמנם, פירוש זה אינו כל-כך "חלק", אך בכל זאת הוא
3 קרוב יותר לפשוטו של מקרא מאשר הפירוש שבמילים
4 "הכהנים בני לוי" הכוונה היא לשבט לוי כולו.

5 (ובפרט: בין כך ובין כך אי אפשר לפרש ש"הנושאים
6 את ארון ברית ה'" הם כל שבט לוי, כי רק בני קהת נשאו
7 את הארון¹⁵).

ג.

ההסבר: הכהנים - נציגי שבט לוי

8 ההסבר לכך הוא:
9 גם כאן, כבפסוקים אחרים, סובר רש"י, שב"ויתנה אל
10 הכהנים בני לוי" הכוונה היא, שהנתינה ממש היתה רק
11 לכהנים, אך דוקא משום כך מתעוררת השאלה, שעליה
12 הוא עונה בפירושו: הרי משה רבנו מסר את ספר התורה
13 כפי שנאמר בסוף הפסוק, גם "ואל כל זקני ישראל" – לכל
14 שבטי ישראל, אשר הזקנים היו נציגיהם¹⁶. ואם ספר
15 התורה שניתן ל"הכהנים בני לוי", היה לכהנים בלבד, יוצא
16 שהוא ניתן לכל שבטי ישראל, חוץ מהלויים של שבט
17 לוי?!

18 לכן מדגיש רש"י בפירושו: "נתנה לבני שבטו",
19 שמסירת ספר התורה על-ידי משה רבנו לכהנים, היא
20 מסירה "לבני שבטו", כי הכהנים ייצגו בכך את שבט לוי
21 כולו¹⁷, בדיוק כשם שכל זקני ישראל קבלו את ספר התורה
22 כנציגים של כל שבטי ישראל.

23 זוהי גם הסיבה לכך, שהתורה מוסיפה את המילים
24 "בני לוי", כי לא נתנו להם את ספר התורה ככהנים בפני
25 עצמם, אלא כ"כהנים בני לוי" – נציגי שבט לוי, אשר
26 בהיותם ה"שרים"¹⁸ של שבט לוי הם נציגי השבט כולו,
27 בדומה לזקני שבטי ישראל.

(14) ד, ה ואילך.

(15) ראה ספר זכרון כאן.

ומש"נ (עקב י, ח) "בעת ההיא הבדיל גו' שבט הלוי לשאת את ארון
ברית ה'" – י"ל כי נקט שלימות ותכלית ההבדלה דשבט לוי – שזהו נשיאת
הארון.

ומש"נ לקמן בפרשתנו (לא, כה) "ויצו משה את הלויים נושאי ארון גו'
יש לפרש כנ"ל [וא דקאי רק על בני קהת (ובראב"ע שם – דקאי על הכהנים)
– ודוחק לומר כן לרש"י, מרסתי].

(16) פרש"י בהעלותך יא, כו.

(17) וכן דייק בפי' תבוא (כט, ג) "נתן משה הספר תורה לבני לוי.. את בני
שבטך כו'".

(18) פרש"י יתרו יט, ו. וראה ג"כ פרש"י שמות ב, טז.

(19) וכמש"נ (דה"א כג, יג) "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא
ובניו על עולם גו'", ובלשון הרמב"ם (הל' כלי המקדש רפ"ד): הכהנים
הובדלו מכלל הלויים כו'.

(20) פרש"י במדבר ב, ב.

(21) ראה שקו"ט ע"ד ההלכה בס' חקרי לב או"ח סי' לה.

(22) כלשון רש"י "שאתה מדליק ומטיב כו'". וראה תו"י יומא כד, ב ד"ה
הדלקה. וראה צפע"נ הל' מת"ע לג, ג"ד (נעתק בצפע"נ עה"ת פ' בהעלותך
ע' פז"ח): ועוד. ונתבאר בארוכה – ע"ד הפשט – בלקו"ש [המתורגם] ח"י"ח
ע' 108 ואילך.

(23) ובפרט שבחנומא (בהעלותך ג) ובמדב"ר (פט"ר, ג) מסיים: "לכך
נאמר דבר אל אהרן וגו' בהעלותך ואח"כ קח את הלויים", ורש"י מביא רק
דשל אהרן גדול מצד הנרות כו' (רק עניני כהונה כו'). וראה תנחומא שם ה.
במדב"ר שם, ו). והחילוק י"ל: בתנחומא (שם ג) ובבמדב"ר (שם ג). "והיו
מצירין ואומרים כו'" (כל שבט לוי), משא"כ בפרש"י (ועד"ז בתנחומא שם,
ה. במדב"ר שם, ו) "חלשה אז דעתו" (רק של אהרן) אף שהסיבה הייתה גם
"ולא שבטו".

(24) וראה תנחומא (שם, ה) ובמדב"ר (שם, ו): ומי ה' נשיא הלוי זה אהרן
כו'.

(25) קרח יז, יז. וראה תנחומא ובמדב"ר שבהערה הקודמת.

(26) תצוה כט, לג. רמב"ם רפ"י מהל' מעה"ק. וראה ג"כ סהמ"צ להצ"צ
מצות איסור עבודת בע"מ כו' (ע' לא) מצות אכילת ק"ק (ע' צ).

(27) יומא פ"ב ה"א.

היתה צריכה להיות ללויים השתתפות אחרת בחנוכת
המזבח.
(ג) טענת קרח "ומדוע תתנשאו על קהל ה'"³² כלל לא
היתה לגבי שבט לוי, שקרח עצמו היה לוי, אלא דוקא על
הכהונה כשלעצמה, כפי שהוא אומר³³ "ובקשתם גם
כהונה" – והרי המטות היו "למשמרת לאות"³⁴, ש"ולא
ילונו עוד על הכהונה"³⁵, ואם כך היה צריך להיות לכהנים
מטה לעצמם.

ו.

כהנים - אתהפכא, לויים - אתכפאי

ההסבר לכך, בפנימיות הענינים, הוא:
אמנם, הן הכהנים והן הלויים הורמו מכל ישראל כדי
לשרת את הקדוש-ברוך-הוא³⁶ והם מופרשים מעניני
העולם הזה³⁷, אך יש הבדל ביניהם: לכהן אסור
להיטמא³⁸, ולפיכך אסור לו לצאת לחוץ-לארץ³⁹, ואילו
על הלוי אין איסור זה חל. כלומר, כהן מופרש לחלוטין
מענינים של היפך הקדושה והטהרה, ואסור שתהיה בו
טומאה. ואילו הלוי אינו מושלל מעניני טומאה, ורק כאשר
הוא צריך לעסוק בעבודת הלויים הוא צריך להיטהר⁴⁰.
כך גם בדרגות של "כהונה" ו"לויה" הקיימות אצל כל
יהודי⁴¹: דרגת "כהן" היא הדרגה בנפש⁴² שבה אין שום
מגע עם טומאה⁴³. ודרגת "לוי" שבנפש היא דרגה
שהטומאה יכולה להגיע אליה, אך העבודה של דרגה זו
מבטלת ("טבילה" – אותיות "הביטל"⁴⁴) את הטומאה.
במילים אחרות, ובלשון התניא⁴⁵: כהן הוא עבודה של
"אתהפכא", אין כלל רע, בדומה למעדנים העשויים
"ממאכלים ערבים ומתוקים", לויים – עבודת "אתכפאי",
שוכרים את הרע ומבטלים אותו, כמעדנים העשויים
"מדברים חריפים או חמוצים, רק שהם מתובלים ומתוקנים
היטב...".

1 "שבט אחד" עם הכהנים, בכל זאת הם נחשבים כ"זרים"
2 לעומת הכהנים, ולכן, מצד דוגמא זו, המילים "בני לוי"
3 מרבות את בעלי המומים.
4 וכך בעניננו: ספר התורה לא ניתן לכהנים מפני קדושת
5 הכהונה כשלעצמה, אלא כ"כהנים בני לוי" – ככהנים
6 הכוללים בתוכם גם את ענין הלויה, למרות שיש בכך
7 "זרות" לגבי חלק הכהונה שבהם.
ה.

בשלושה ענינים אלו - הכהנים שונים, לכאורה

8 אך עדיין לא ברור: אם הכהנים נפרדים בכל זאת מן
9 הלויים, עד אשר היו במחנה בפני עצמו²⁸, מדוע לא ניתן
10 להם ספר התורה ככהנים בפני עצמם, ולא רק כ"שרים"
11 של הלויים?
12 שאלה זו קיימת גם לגבי שני הענינים שנוכרו לעיל –
13 (א) הדלקת והטבת הנרות, שהיא במקום "חנוכת המשכן
14 והמזבח" (ב) המטה במחלוקת קרח – מדוע לא הפרידו
15 שם את הכהנים מן הלויים?
16 ואדרבה: בשלושה ענינים אלו סביר יותר, לכאורה,
17 להפריד את הכהנים משבט לוי:
18 (א) בעניננו, אמנם נאמר²⁹ על שבט לוי כולו "יורו
19 משפטן ליעקב ותורתך לישראל" – שעליהם ללמד את
20 ישראל תורה – אך בכל זאת, יש לכהנים תפקיד מיוחד
21 בכך, ודוקא עליהם נאמר³⁰ "ובאת אל הכהנים... והגידו
22 לך... על פי התורה אשר יורוך...", "ועל פיהם יהיה כל
23 ריב וכל נגע", ענין שאינו נאמר לגבי הלויים. ואם כך,
24 צריך היה לתת להם את ספר התורה בנפרד, ולא יחד עם
25 הלויים.
26 (ב) מצות הדלקת³¹ והטבת הנרות שייכת לכהנים בלבד,
27 כלשון רש"י דלעיל: "שאתה מדליק ומטיב את הנרות",
28 וללויים אסור לעשות זאת, כלכל שבטי ישראל. ואם כך –

(40) להעיר ממרו"ל (מנחות בסופה) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב
עולה (אף שלא נמצא בשעה זו כהן ולוי שעוסקים בה' אלו).
(41) ראה רמב"ם (הל' שמיטה ויובל שם ה"ג): ולא שבת לוי בלבד אלא
כל איש וכו' קדש הקדשים.
(42) להעיר מזה"כ צה, א – הובא באגה"ק סי"ב (קית, א) – דהנשמה
נקראת בת כהן.
(43) ובפרטיות יותר, בח' כהן סתם, מכיון שמותר לו ליטא "לשאר
הקרוב וגוי", אינו מובדל לגמרי מענין הטומאה: משא"כ בח' כה"ג
(שלמעלה, ואצל כאו"א) הוא מובדל לגמרי מענין הטומאה – ראה בכ"ז
לקו"ש ח"ז ע' 164 ואילך.
(44) סידור סוף כוונת המקוה (קנט, סע"ד) ושם: אלא שנתחלף הוי"ו
בה"א.
(45) פכ"ז.

(28) ראה לעיל הערה 20.
(29) ברכה לג, י.
(30) שופטים יז, ט"א. כא, ה.
(31) ראה לעיל הערה 22.
(32) קרח טז, ג.
(33) שם, י. וראה בזה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 107 וש"נ.
(34) שם יז, כה.
(35) פרש"י שם. וראה רמב"ן ומפרשי רש"י.
(36) ראה עקב י, ח. ובפרש"י. ובל' הרמב"ם (הלכות כלי המקדש רפ"ג.
וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג ה"ב): זרע לוי כולו מובדל לעבודת
המקדש כד'.
(37) ובל' הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל שם): הבדלו מדרכי העולם.
(38) ר"פ אמור.
(39) רמב"ם הל' אבל פ"ג ה"ג. טושו"ע יו"ד סו"ס שסט.

1 לפי זה מובן מדוע לא הפרידו את הכהנים מהלויים
2 בשלושת הענינים שהוזכרו, כי מטרתם ותכליתם של
3 שלושת הענינים הללו היא תיקון ענין בלתי רצוי, שאינו
4 קשור לדרגת כהן, שבה אין שום רע, אלא לדרגת לוי.
5 ולפיכך, היו ענינים אלו אפילו בכהנים עצמם מפני ענין
6 הלוי שבהם ולא מפני מעלת הכהונה שבהם.

ז.

שלושת הענינים הנ"ל - תיקון הרע

הסבר הדברים:

7
8 (א) בעניננו: ספר-התורה ניתן לא למען לימוד תורה
9 סתם, אלא כדי למנוע התנהגות בלתי רצויה, ולכן הוא ניתן
10 דוקא לאחר התוכחות וכריתת הברית שבפרשת תבוא
11 וניצבים⁴⁶.
12 (ב) הדלקת והטבת הנרות היתה קשורה ל"חלשה
13 דעתו" של אהרן, זוהי עבודה שמעין חזרה בתשובה,

(46) וכן לקמן בפרשתנו לא, טז ואילך. שם, כו ואילך.

(47) תנחומא תצוה ו, שם בהעלותך ב. ויק"ר פל"א, ז. וראה ירושלמי

ברכות פ"ד, ה"ה.

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' א

אינם יכולים לשמוע את המברך.
הקדים אחד מן השלשה ובירך בלא זימון: **אמר רבה תוספאה, הני שלשה דברכי רפתא ביהדי הדי - שלשה אנשים שאכלו פת ביחד, וקריים חד מיניהו ובריה דרעתיה -** וקדם אחד מהם ובירך לעצמו בלא זימון, **אינו נפקין בזמן דידיה -** השנים שלא בירכו יכולים לזמן עמו, ולצאת ידי זימון על ידו, אולם **איהו לא נפיק בזמן דידיהו** - הוא אינו יוצא ידי זימון על ידם, **לפי שאין זמן למפרע**, לאחר שבירך.
שנינו במשנה: שלדעת רבי עקיבא אומרים בבית הכנסת 'ברכו את ה', ורבי ישמעאל **אמר** 'ברכו את ה' המבורך'.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: **רפרם בר פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גיבר -** נקלע לבית הכנסת של אבי גיבר, **קם קרא בספרא -** קם רפרם לקרוא בספר תורה, **ואמר 'ברכו את ה', ואשתיק -** (ושחק) ולא **אמר 'המבורך'**, כדעת רבי עקיבא. **אוישו בולי עלמא** ענו כל המתפללים בקול **'ברכו את ה' המבורך'**, כדעת רבי ישמעאל. **אמר רבא לרפרם, פתא אופקא -** כלי חרס שהשחיר מחמת מלאכה, כלומר, רגיל ותדיר בתורה אתה, **בהדי פלוגתא למה לך -** למה לך להיכנס למחלוקת, הלא לדברי הכל טוב יותר לומר 'המבורך'. **ועוד, הא נהוג עלמא ברבי ישמעאל, -** הרי נהגו העולם כרבי ישמעאל, והיה לך ללכת אחרי מנהג העולם.

משנה

האם חבורה אחת יכולה להתחלק ולזמן בשתי קבוצות: **שלשה שאכלו באחת, אינו רשאי ליחלק ולברך כל אחד לעצמו**, שחיבים בזימון. **ובן ארבעה, לא יזמנו שלשה לבד, והרביעי לעצמו**, שגם הוא חייב בזימון. **ובן חמשה, אינו רשאי ליחלק**. אבל **ששה נחלקין** לשלשה שלשה, לפי שיש כדי זימון בכל חבורה. וכן כל חבורה שיש בה **עד עשרה** יכולים ליחלק. **ועשרה אין נחלקין**, שנתחייבו לזמן בהזכרת השם, ואם יחלקו יזמנו ללא שם, וכן הדין ביותר מעשרה שאכלו שאינם רשאים ליחלק **עד עשרים**, שאז רשאי ליחלק לשתי חבורות של עשרה עשרה.

הנובעת מדרגת "לוי" שבו - שענינה כללית: אורה יוצאה לכל העולם⁴⁷, שהרי אפילו מעט אור - תפקידו לדחות חושך.

(ג) מחלוקת קרח: לקיחת המטות היתה קשורה לתיקון מחלוקת קרח, ככתוב⁴⁸ "והשכותי מעלי את תלונות בני ישראל...".

ולכן לא היו הכהנים מופרדים משבט לוי בשלושה ענינים אלו.

מצד שני, הכהנים (ואהרן) הם שלוחי שבט לוי לביצוע שלושה ענינים אלו, כי על ידי כך היו בתיקון ובתשובה שבהם שתי המעלות: דרגת לוי ו"אתכפיא" - תיקון הרע, ודרגת כהן ו"אתהפכא" - תיקון הרע נעשה בשיא השלימות⁴⁹, באופן של אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתקא, והוא נעשה כולו טוב.

(משיחת ש"פ נצ"י תשכ"ו)

(48) קרח יז, כ.

(49) וכיון שג"ז עיקר - לכן א"א בלויס סתם, ואסורים בהדלקת (ו)הטבת הנרות.

צירוף שתי חבורות לזמן יחד: **שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, בזמן שמקצתן -** מקצת האנשים שבכל חבורה רואין אלו את אלו, **הרי אלו מצטרפין לזמן. ואם לאו, שאינם רואין אלו את אלו, אינם מצטרפים, אלא אלו מזמנין לעצמן, ואלו מזמנין לעצמן.** ברכה על יין שאינו מזוג במים: **אין מברכין על היין** 'בורא פרי הגפן', **עד שימתן לתוכו מים**, שיינם היה חזק מאוד ואינו ראוי לשתיה בלא מים, **דבר רבי אליעזר. וחכמים אומרים, מברכין עליו** 'בורא פרי הגפן'.

נמרא

שנינו במשנה, ששלשה שאכלו כאחת אינו רשאי ליחלק. הגמרא מבארת את ההידוש של המשנה. מקשה הגמרא: **מאי קא משמע לן** - מה משמיענו התנא במשנתנו ששלשה שאכלו כאחת חייבים בזימון, **תנינא חדא זימנא -** כבר שנינו פעם אחת דין זה (לעיל מה), **שלשה שאכלו באחת חייבין לזמן. מתרצת הגמרא: הא קא משמע לן -** דין זה משמיענו התנא מיתור המשנה, **כי הא דאמר רבי אבא אמר שמואל, שלשה שישבו לאכול באחת והתחילו לאכול, ועדיין לא אכלו כזית פת, אינו רשאי ליחלק.** **לישנא אחרינא -** ויש שאמרו את התירוצ' בלשון אחרת, **אמר רבי אבא אמר שמואל, הכי קהני -** כך היא כוונת משנתנו, **שלשה שישבו לאכול באחת, אף על פי שכל אחד ואחד אוכל מפרנסו, אינו רשאי ליחלק וחייבים בזימון.** תירוצ' נוסף: **אי נמי -** עוד אפשר לתרץ, שההידוש במשנתנו הוא, **כי הא דרב הונא, דאמר רב הונא, שלשה שבאו משלש חבורות, שכל אחד מהם התחייב בזימון עם חבורתו ופרש מהם, והצטרפו שלשתם יחד, אפילו שלא חזרו ואכלו ביחד, אינו רשאי ליחלק,** שכבר התחייבו מתחילה בזימון. **אמר רב חסדא, והוא -** דין זה נאמר דווקא באופן ששלוש חבורות של שלשה בני אדם, שבכל אחת יש חיוב זימון. אופן ששלשה שבאו משלש חבורות אינם מזמנים: **אמר רבא,**

שהולך ומתמעט, כי הגבורות הולכות ומתמעטות. ובסוכות הסדר הוא תש"ת תר"ת (ב' בסכת חסר) תשר"ת (בסוכות מלא), שהולך ומתרבה, כי החסדים הולכים ומתרבים.

והראיה מפלוגתת בית שמאי ובית הלל לגבי נר חנוכה¹², שבית שמאי, גבורה, סבירא להו שפוחת והולך, ובית הלל, חסד, סבירא להו שמוסיף והולך. (ליקוטים ואגרות עמ' שנו)

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי¹³.

לפעמים קורין פרשת האזינו לפני סוכות. האזנה ושמיעה הן בחינת בינה¹⁴, וסוכה היא מקיפים דבינה¹⁵.

וסוכה פירושה שמיעה, כמו הסכת ושמע ישראל¹⁶. (הערות לזהר א עמ' רו)

קרוב ה' לנשברי לב, ואת דכאי רוח יושיע¹⁷.

קרוב ה' — בחג הסוכות, שאז הקב"ה קרוב לישראל, כי סוכה היא בחינת וימינו תחבקני¹⁸.

לנשברי לב — למי שהיו נשברי לב בעשרת ימי תשובה.

(גם יש לפרש,

קרוב ה' לנשברי לב — בעשרת ימי תשובה, עליהם כתיב¹⁹ קראוהו בהיותו קרוב).

ואת דכאי רוח יושיע — בהושענא רבה, הושענא לשון ישועה.

(הערות לזהר ב עמ' סח)

נוסח התפלה - יום הכיפורים

לשנה הבאה בירושלים¹

יום הכפורים שייך לחג הפסח, כמו שכתוב בזהר² ששני העזים שהכינה רבקה ליצחק בערב פסח³ רומזים לשני השעירים של יום כפור⁴.

ובגמר תפלת נעילה אומרים לשנה הבאה בירושלים, וכן בגמר הסדר של פסח.

וביום כפור כתיב⁵ בזאת יבא אהרן אל הקדש, במדת המלכות⁶ (כמו שכתוב ביהודה, שלו ניתנה המלוכה, וזאת ליהודה⁷, ודוד המלך אמר⁸ בזאת אני בוטח). וגם מצה, לחמא עניא, היא בחינת מלכות⁹.

ובשנה מעוברת קורין פרשת יום הכפורים שבפרשת אחרי לפני חג הפסח¹⁰.

(הערות לזהר א עמ' צז)

חג הסוכות - פסוקים

בסכת תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסכת, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבת יאת בני ישראל¹¹.

שלש פעמים בסוכות שבפסוק נמשכים משלש הסדרים של תקיעת שופר בראש השנה — בסוכות מלא נמשך מן תשר"ת, וב' בסכת חסר נמשכים מן תש"ת תר"ת.

ובראש השנה הסדר הוא תשר"ת תש"ת תר"ת,

(1) תפלת נעילה של יום כפור.

(2) זח"א קמב, א.

(3) תולדות כז, ט.

(4) פנחס כט, יא.

(5) אחרי טז, ג.

(6) זח"א ח, א.

(7) ברכה לג, ז.

(8) תהלים כז, ג.

(9) ראה לקוטי תורה ויקרא ו, ג.

(10) וראה תורת מנחם תפארת לוי יצחק בראשית עמ' קמא, שישנה נקודת דה משותפת בין ערב פסח ליום כפור - ביעור הרע, אלא שביום כפור הוא בדרך דחיה, ובערב פסח באופן של אתהפכא, עיי"ש.

(11) אמור כג, מב-מג.

(12) שבת כא, ב.

(13) האזינו לב, א.

(14) זח"ג קלח, ב.

(15) זח"ג רנה, ב.

(16) תבוא כז, ט.

(17) תהלים לד, יט.

(18) שיר השירים ח, ג.

(19) ישעיה נה, ו.

חוברת יד

אנשים אלה הביאו עמהם את כל הדרוש — קרשים לארון, ואפילו בד פשתן חדש לצורך התכריכים. בנו של הגבאי היה קצין בצבא, והגבאי הורה לו לספק לו בד פשתן חדש בכל כמות שתידרש. גם את הקרשים הוא סיפק, שכן שני דברים אלו לא היו ניתנים להשגה לאנשים רגילים.

השניים הגיעו מנסיעתם היישר לביתנו. הם התיישבו מיד על הארץ, כנהוג אצלם, אכלו את המזון שהביאו עמהם, והחלו לבקש הוראות כיצד לנהוג.

לכל לראש היה צורך ללכת לבית-הרפואה, כדי לדעת אם הרופא אכן קיים את הבטחתו, ולא מסר את המת לקבורה יחד עם הנוצרים. תשובתו היתה: "אם הבטחתי משהו לשניאורסון — יהיה הדבר קשה ככל שיהיה, אך לא אעבור על הבטחתי!"

לאחר-מכן הם יצאו אל השדה בשלושה כדי למצוא חלקת אדמה לחפור בה את הקבר. הם עצרו כשמצאו מקום מתאים, לא הרחק מבית-הרפואה. הצורך לחפש מקום מתאים נבע מכך שהקבורה לא היתה יכולה להיעשות בצורה גלויה מדי, בפרט לנוכח העובדה שבראש הפעולה עמד "חוטא" מפורסם...¹²²

בעלי מסר לרב הבורי ולגבאי ה"חברה קדישא" את כל ההוראות הנחוצות, נכנס שוב לבדו אל בית-הרפואה כדי לבקש מחילה מהנפטר, ולאחר-מכן הלך מיד הביתה, כדי שלא יבחינו בו.

בשעה ארבע אחר-הצהריים הגיעו לביתנו שני העוסקים בהלוויית המת. הם היו מלאי-סיפוק והודו רבות לבעלי על כך שזיכה אותם במצוה שכזו.

הרב דיבר כאדם יודע-ספר במידת-מה. הגבאי היה עם-הארץ, שלא ידע ולו מלה אחת באידיש, ועל לשון-הקודש לא היה מה לדבר כלל. אך בשל גודל התפעלותו, אותה רצה לבטא בפני בעלי, הוא לחץ בחוזקה את ידו, ואמר: "לחיים, רבי!"

היו אלה המלים היחידות שיהודי זה ידע בלשון-הקודש. אמירה זו היתה מתוך רגש עז, שדומתני שאין למצוא כמותו בקרב יהודים לא-קאזאחיים.

אנשים החיים בתנאים רגילים אינו מסוגלים להבין את גודל ערכו של המעשה שהוציא כאן בעלי אל הפועל, ואת מידת הקושי הכרוך בכך. לפי הבנתי — כך נראה לי — ניתן לכנות זאת "גבורה שבקדושה".

שגור היה בפיהם של היהודים במקום, ובוודאי בפי המבוגרים שבהם, משפט שנאמר בחיך מעורב בפחד מר: אין אני מתאוה לשכב יחד עם הקאזאחים! ובמקרה זה עוד היה מדובר ביהודי בודד וגלמוד, שמשפחתו עזבה אותו לאנחות.

אחד וא' בפ"ע, ולאחר שהשיבו להם שאלה ראשונה הי"ל לשאול שאלה שני'. גם יש להקשות אחר ששאלו ודילמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוט מיהא פלגא וא"כ לא השיב להם כלום על שאלה שני'.

ולע"נ שיובן במה דאיתא במ"ר פ' בראשית והובא בילקוט תהלים ס"י תשצ"ד וז"ל אמר ר' יוחנן אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם הוי העולם נברא בהא ומה ה"א זו פתוח מלמטה וסתום מכל צדדיו רמז שכל המתים יורדים לשאול והקוץ שלו מלמעלה רמז לתחיית המתים והחלון שמן הצד רמז לבעלי תשובה עכ"ל יע"ש. נמצינו למדין דמה שנברא העולם בה"א לרמוז שיש ת"ה.

עוד נקדים מ"ש שם במ"ר וז"ל בהבראם מהו בהבראם באברהם בזכותו של אברהם נברא העולם עכ"ל. לפי זה משמע שהקב"ה הוא יודע מה שעתידי להיות הא ראי' שראה שעתידי לצאת אברהם בעולם ובזכותו נברא העולם נקוט מיהא דיש ב' סברות דנלמדין מן הה"א תחיית המתים ושיועד עתידות.

ובזה יובן לשון הגמרא דהרומיים היו סוברים דבהבראם נלמד ת"ה על שהקב"ה יודע עתידות ואם כן אם היו שואלין רק חד שאלה מניין לתחיית המתים מן התורה הי' יכול להשיב הלא כתיב בהבראם, וע"כ שאלו ב' שאלות כאחת מניין שהקב"ה מחי' המתים ויודע מה שעתידי להיות מנין שניהם מן התורה, ואם משיב הרי כתיב בהבראם והיינו בה"א בראם ונלמד תחיית המתים, אם כן אי אפשר ללמוד מכאן שיועד עתידות דכיון שכבר נלמד מכאן תחיית המתים לכן ב' שאלות כאחד מן המקרא דאם משיב על אחד מהנה ישאר השני בקושיא.

והשיב להם רבי יהושע בן חנניא תרווייהו מן המקרא דכתיב הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה, וסברו הרומיים שר' יוחנן אינו לומד כלום מן המקרא דבהבראם רק ב' למד מן המקרא דהנך שוכב עם אבותיך לכן שאלו ודילמא וקם העם הזה וזנה, וא"כ לא מן הפסוק הזה נלמד אלא חדא. ולכן השיב להם נקוט מיהא פלגא בידייכו, כלומר לא כמו שאתם סוברים שמה שאמרתי להם תרווייהו מן המקרא שאפילו הוא שתרווייהו אני לומד מן המקרא הזה ח"ו גם אני סובר שהכתוב דבהבראם בא ללמד או תחיית המתים או שיועד העתידות, ומה שהבאתי לכם מן הכתוב דהנך שוכב עם אבותיך ר"ל שגם מן הכתוב הזה יש ראי' שיש תחיית המתים או יודע עתידות, ואם תאמר שאין מן הכתוב הזה ראי' אלא חדא א"כ נקוט מיהא פלגא מן הכתוב הזה וחדא מן הכתוב דבהבראם וק"ל.

עץ חיים

לא, טז – ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ויעזבני והפר את בריתי אשר כרתי אתו

א. במסכת סנהדרין פרק חלק (צ:) וז"ל שאלו המינים את ר' גמליאל מניין שהקב"ה מחי' מתים ויודע מה שעתידי להיות א"ל תרווייהו מן המקרא הזה הנך שוכב עם אבותיך וקם א"ל ודלמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוט מיהא פלגא בידייכו דיועד מה שעתידי להיות, הגמרא הזאת היא תמוה הלא שנים שאל ממנו והוא לא השיב לו אלא אחת. להבין אקדים הגמרא דחלק (שם) אמר רב יהודא אמר רב מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים שישאל נותנים לו תרומה פ' רש"י הלא אהרן לא בא לארץ ישראל ואיך יתנו לו תרומה שאינו נוהגת אלא בארץ אלא רומז לתחיית המתים שלעתידי יתנו לו תרומה. וזה אינו מוכח כי אם שנאמר שהקב"ה יודע עתידות שאז קשיא הלא הקב"ה ידע כשאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן שעתידי יוגזר עליו שלא יבא לארץ ואיך אמר ונתתם תרומת ה' לאהרן אלא רומז לתחיית המתים אבל הרשע שכופר ח"ו שאין הקב"ה יודע עתידות אינו מוכח כלום כי הרשע כופר ואומר שכביכול באותו שעה שאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן לא הי' יודע שיוגזר עליו שלא יבא לארץ והי' סבר שיבא לארץ ויקום ונתתם תרומת ה'.

לכן הפ' שהמינים שאלו מנין שהקב"ה מחי' מתים, אם תאמר מהפסוק ונתתם תרומת ה' לאהרן וכי אהרן לעולם קיים שישאל נותנים לו תרומה קשה מנין דיועד מה שעתידי להיות דלמא אינו יודע מה שעתידי להיות, וא"כ כשאמר ונתתם תרומת ה' לאהרן עדיין לא הי' יודע שיבא לארץ אבל אינו רומז על תחיית המתים א"ל הנך שוכב עם אבותיך וקם א"ל ודלמא וקם העם הזה וזנה שמונה דידע עתידות א"ל נקוט מיהא פלגא בידייכו שיועד מה שעתידי להיות, וא"כ ממילא נמי מוכח תחיית המתים מהפסוק ונתתם תרומת ה' כי ידע שאהרן לא יבא לארץ ישראל ולמה אמר ונתתם תרומת ה' לאהרן אלא מכאן לתחיית המתים מן התורה.

בגדי אהרן

ב. בפרק חלק וז"ש שאלו הרומיים את רבי יהושע ב"ח מנין שהקב"ה מחי' מתים ויודע עתידות א"ל תרווייהו מן המקרא הזה שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה כו' א"ל ודילמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוט מיהא פלגא עכ"ל. והנה המאמר הזה הוא תמוה במאד, מחד למה שאלו הרומיים שני שאלות כא' כל

♦ יום ראשון כ"ט אלול ♦

לא (א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל:

כש"י וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר רמב"ן

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם
לֹא־אוֹכַל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא וַיְהוּה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר
אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

כש"י לֹא־אוֹכַל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא • כֵּל שֶׁתִּשָּׂש כִּחוֹ? תִּלְמִיד לֹמַד: (למקן לד) "לֹא כִּהְתָּה עֵינִי וְלֹא נָס לַחֵה". אֵלָּא
מֵהוּ "לֹא אוֹכַל"? אֵינִי רֹשָׁא, שֶׁנִּשְׁטְלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לַיהוֹשֻׁעַ. וְה' אָמַר אֵלַי • זֶהוּ פְרוּשׁ "לֹא אוֹכַל עוֹד
לְצֵאת וּלְבֹא", לִפִּי שֶׁה' אָמַר אֵלַי. אָנֹכִי הַיּוֹם • (ר"ה יא) הַיּוֹם מִלְּאִי יָמִי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נִוְלַדְתִּי, וּבְיוֹם זֶה
אָמוּת. דָּבָר אַחֵר: "לְצֵאת וּלְבֹא", בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, מִלְּמִד שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 189 – מו"ת 'לקראת שבת')

סתימת מסורות ומענינות החכמה

לא־אוֹכַל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא

בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, מִלְּמִד שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים (לא, ב. ובפירוש רש"י)
יֵשׁ לְתַמּוֹה, הַיֶּאֱפָר כֶּתֶב רִש"י שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מִשְׁמֵה מַעֲיָנוֹת חֻקִּים, וְהָרִי בְּאִתּוֹ יוֹם מִסֹּר לִישְׁרָאֵל ג' פְּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה וּפְרָשָׁן לָהֶם –
ד' תּוֹרָה בְּפִירוּשָׁה נִתְּנָה" (הַקְדַּמַּת הַרַמְבַּ"ם לִפְיִירוּשׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת), וְדָאִי שֶׁבְּפִירוּשׁוֹת אֵלּוּ וּפִירוּשׁוֹן יֵשׁ רַבּוּי עֲנִינֵי חֻקִּים?
וְיֵשׁ לֹמַד בְּזֶה, דִּהְיָה מֵאָמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "לֹא אוֹכַל לְצֵאת וּלְבֹא – בְּדַבְּרֵי תוֹרָה" הוֹבָא בְּמַסְכֵּת סוֹטָה (יג, ב) אֲבָל שֶׁם הַגִּרְסָא
הִיא "שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ שְׁעָרֵי חֻקִּים", וּב' עֵינֵי יַעֲקֹב גָּרַס "מַעֲיָנוֹת חֻקִּים", וּבִתְנֻחָמָא (פְּרָשָׁת וַאֲתַחֲנִן בַּסּוֹפָה) – "מִסְדֵּר חֻקִּים". אֲבָל
רִש"י בְּפִירוּשׁוֹ שָׁנָה, וְכֵתֵב "שֶׁנִּסְתַּמּוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים".
וְיֵשׁ לֹמַד שֶׁמִּדְּיוֹק לְשׁוֹנוֹ תִּתִּישֵׁב הַקֶּשֶׁא דְלַעֲלִיל. דִּהְיָה, "מִסּוּרוֹת" הֵן הַלְכוֹת שֶׁ"אֵין רָמַז לְלַמֵּד לָהּ בַּתּוֹרָה, אֵלָּא לְמֹשֶׁה נֶאֱמַר
עַל פֶּה" (רש"י בַּגִּיטִין ס, ב).

וּ"מַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים" הוּא פִּלְפּוּלָה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁהוּא כְּמַעֲנֵן הַמִּתְגַּבֵּר שֶׁאֵין לוֹ סוֹף, ד' אֲרָכָה מֵאָרְץ מִדֶּה וּרְחֵבָה מִזֵּי יָם" (אִיּוֹב יא, ט).
וּפִּלְפּוּלָה שֶׁל תּוֹרָה אֵינִי חֶלֶק מְכָרָה בְּפִירוּשׁ תּוֹרָה שֶׁבְּכֵתֵב, שֶׁהָרִי אִמְרוּ בְּגִמְרָא (נִדְרִים לח, א) שֶׁפִּלְפּוּלָה שֶׁל תּוֹרָה נִתֵּן רַק "לְמֹשֶׁה
וּלְזֵרַעוֹ" אֵלָּא שֶׁנִּהְיָ בָּהּ טוֹבֵת עֵין וְנִתְּנָה לִישְׁרָאֵל.

וְנִמְצָא שֶׁאֵף לְאַחֵר שֶׁנִּסְתַּלְקוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים, הִיָּה יָכוֹל לְלַמֵּד אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ג' פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ וּלְפָרְשָׁן בְּשִׁלְמוֹת,
דִּהֵן "מִסּוּרוֹת" וְהֵן "מַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים" אֵינֶם מְכָרְחִים בְּלִמּוּד תּוֹרָה שֶׁבְּכֵתֵב וּפִירוּשָׁה. רמב"ן

(ג) וַיְהוּה אֱלֹהֵיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמִיר אֶת־
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוּה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִסְלַק שְׂכִינָתוֹ מִמֶּנּוּ בְּעֵבּוּרִי, וַיְהוֹשֻׁעַ הוּא
הַעֹבֵר לְפָנֶיכֶם בְּמִקּוּמִי. וְאֵף עַל פִּי שֶׁמֹּשֶׁה
רַבִּינוּ הִיָּה בְּתַקְפּוֹ וּבְקִרְיָאוֹתוֹ, כַּאֲשֶׁר הִעִיד
הַכְּתוּב (לַהֲלֹךְ לְד' ו') לֹא כִּהְתָּה עֵינִי וְלֹא נָס
לַחֵה, אָמַר לָהֶם כֵּן לְנַחֲמָם:
וְרִש"י פֶּתַח, לֹא אוֹכַל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא לִפִּי
שֶׁה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן.

לִוְיָה אֶל מִחְנֵה יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּדָם, כְּמִי שִׁירָצָה
לְהַפְטָר מִחֻבְרָו וְכֵא לְטַל רִשׁוֹת מִמֶּנּוּ:
(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
אָנֹכִי הַיּוֹם. וְזֶה לְנַחֵם אוֹתָם עַל עֲנִינֵי,
כְּלוּמַר אֲנִי זָקֵן וְאֵין לָקֵם עוֹד תּוֹעֲלֵת מִמֶּנִּי,
וְעוֹד כִּי הַשֶּׁם צוּנִי שְׁלֹא אֶעֱבֹר שָׁם. וְאֵל
תִּפְקְדוֹ וְאֵל תִּירָאוּ, כִּי ה' יַעֲבֹר עִמָּכֶם לֹא

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה. כַּאֲשֶׁר הַשְׁלִים כָּל דְּבָרָיו
אֲזַי הִלְכּוּ כָּל הַנְּצָבִים לְפָנָיו וְהִטָּף וְהִנָּשִׁים
אִישׁ לְאֵהָלָיו, וְלֹא הִצְרֹךְ הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה,
כִּי כָּבֵד אָמַר (לַעֲלִיל כֹּט ט יא) אִתָּם נְצָבִים
הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם לְעֲבָרָה בְּבִרִית
ה' אֱלֹהֵיךָ, וְאַחֵר עָבְרָם בְּבִרִית יִלְכוּ מִפְּנֵי.
וַיֹּאמֶר הַכְּתוּב עֲתָה, כִּי מֹשֶׁה הִלָּךְ מִמִּחְנֵה

♦ יום שני א' תשרי ♦

ד וַיַּעֲבֹד יְיָ לְהוֹן כְּמֵא דִּי עֲבַד לְסִיחֹן וּלְעֹג
מַלְכֵי אֲמֹרָא וּלְאַרְעֵיחֹן דִּי שְׂצִי יְהוֹן:

ה וַיִּמְסְרֵנּוּ יְיָ גְדַמִּיכֹן וּמַעֲבָדֵינִי לְהוֹן כָּל
תַּפְּסָדָתָא דִּי פְקָדִית יְתָכֹן:

ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לֹא תִדְחֲלוּ וְלֹא תִתְבַּרְוּ
מִגְדַּמִּיחֹן אֲרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא דְמַנְדֵּב גְּדַמָּךְ
לֹא יִשְׁבָּקְךָ וְלֹא יִרְשָׁקְךָ:

(ד) וַעֲשֵׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹג מַלְכֵי
הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם:

(ה) וַנִּתְּנֵם יְהוָה לַפְּנִיכָם וַעֲשִׂיתָם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה
אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם:

(ו) חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוֹ וְאַל־תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֹּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: ׀

כז"א • לא יִרְפֹּךְ • לא יתן לך רפיון, להיות נֶעֱזָב מִמֶּנּוּ.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה שמואל א פרק איב

א א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמְתִּים צוֹפִים מֵהָר אֶפְרַיִם וַיִּשְׁמוּ אֶלְקָנָה בֶּן־יִרְחָם בֶּן־אֵילִיהוּא בֶּן־תָּחוֹ בֶּן־צִוִּי אֶפְרַתִּי: ב וְלֹא שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פִּנְגָּה וַיְהִי לַפִּנְגָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעַלָּה הָאִישׁ הַהוּא מַעֲרֹו מִיָּמִים יְמִימָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבֵּחַ לַיהוָה צִבְאוֹת בְּשָׁלָה וְשֵׁם שְׁנֵי בְנֵי־עָלִי חֲפָנִי וּפְנִיחָם כְּהֻנִּים לַיהוָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וַנִּתֵּן לַפִּנְגָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוֹת: ה וּלְחַנָּה יָתֵן מְנָה אַחַת אֶפְרַיִם כִּי אֶת־חַנָּה אָהַב וַיְהוֹה סָגֵר רַחֲמָהּ: ו וַכַּעֲסַתָּה צִרְתָּהּ גַּם־פָּעַם בַּעֲבוּר הָרַעְמָה בִּי־סָגֵר יְהוָה בְּעַד רַחֲמָהּ: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָה בְּבֵית יְהוָה כֵּן תִּכְעַסְנָה וּתִבְכֶּה וְלֹא תֵאָכֵל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִשָּׁה חַנָּה לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֵאָכְלִי וְלָמָּה יֵרַע לְבָבְךָ הַלּוֹא אֲנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשֵׂרָה בָּנִים: ט וַתֵּקָם חַנָּה אַחֲרָי אָכְלָה בְּשָׁלָה וְאַחֲרָי שָׁתָה וְעָלִי הִכְהֵן יֵשֵׁב עַל־הַכֶּפֶא עַל־מְזוֹזֹת הַיֵּכָל יְהוָה: י וַהֲיֵא מֶרֶת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכָה תִּבְכֶּה: יא וַתֹּדֶר גִּדֵּר וַתֹּאמֶר יְהוָה צִבְאוֹת אִם־רָאָה תִּרְאֶה בְּעֵנֶי אִמָּתְךָ וּזְכַרְתָּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אִמָּתְךָ וַנִּתְּנָה לְאִמָּתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וַנִּתְּנוּ לַיהוָה כְּלִימֵי חַיִּיו וּמִזְרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ: יב וַהֲיָה כִּי תִרְבֶּתָה לְהַתְפַּלֵּל לְפָנֶי יְהוָה וְעָלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיחִי: יג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק שְׁפָתֶיהָ נִעֲוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע וַיַּחֲשֹׁבָה עָלֶי לִשְׁפָרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עָלִי עַד־מָתִי תִשְׁתַּבְּרִין הַסִּירִי אֶת־יִינְךָ מֵעַלְיָךְ: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִמֶּנּוּ מַעֲנִינֹת חֲכָמָה. וְהִנֵּה זֶה בְּמַעֲשֶׂה גִס,
שְׁלֹא יִדָּאג לְתַת גְּדֻלָּה לִיהוֹשֻׁעַ בְּפָנָיו:

וְגַם זֶה אֵינְנוּ נִכְוֵן:
וּרְבוּתֵינוּ אִמְרוּ (סוטה יג.), מִלְּמַד שְׁנוּסֵתָמָו

וְאֵינוּ נִכְוֵן. וְעַל דַּעַת רַבִּי אֲבָרְקָם, לְצַאת
וּלְבֹא לְמִלְחָמָה כִּי חָלְשׁוּ כְּחוּתָיו בְּזֻקְנוּתוֹ.

קִשְׁת־רוּחַ אֲנֹכִי וַיֵּין וְשֹׁכֵר לֹא שְׁתִּיתִי וְאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: מִן־אֶל־תִּתֶנּוּ אֶת־אֲמַתְךָ לִפְנֵי בֶת־בְּלִיעַל בִּי־מְרֹב שִׁיחִי וְכַעֲסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הַנָּה: יִזְעַן עָלַי וַיֹּאמֶר לְבִי לְשָׁלוֹם וְאֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שִׁלְתְּךָ אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצֹא שְׁפַחְתְּךָ חֵן בְּעֵינַיִךְ וְתִלְךָ הָאִשָּׁה לְדֹרְכָהּ וְתֹאכַל וּפְגִינָה לֹא־הִיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתֶם הָרְמָתָה וַיֵּדַע אֱלֹקֶנָּה אֶת־חַנּוּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרָהּ יְהוָה: כ וַיְהִי לְתַקְפוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מִיְהוָה שְׁאַלְתִּיו: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֱלֹקֶנָּה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה בִּי־אֲמָרָה לְאִשָּׁה עַד וַיִּמַּל הַנַּעַר וַהֲבֵאתִיו וַנִּרְאָהּ אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקֶנָּה אִשָּׁה עָשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ שְׂכִי עַד־גְּמֻלְךָ אֲתוֹ אֵךְ יָקָם יְהוָה אֶת־דְּבָרְךָ וְתִשָּׁב הָאִשָּׁה וַתִּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גְּמֻלָּהּ אֲתוֹ: כד וַתַּעֲלֶהּ עִמָּהּ בָּאֲשֶׁר גָּמְלָתוּ בָּפָרִים שְׁלֹשָׁה וַאִיפָּה אַחַת קָמַח וַנִּבֵּל יוֹן וַתִּבְאֶהוּ בֵּית־יְהוָה שְׁלֹ וַהֲנַעַר נָעַר: כה וַיִּשְׁחָטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבֹאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עָלִי: כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חִי נִפְשֶׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצָּבֶת עִמָּכָה בָּזָה לְהַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה: כז אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הִתְּפַלֵּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שְׁאַלְתִּי מֵעַמּוֹ: כח וְגַם אֲנֹכִי הִשְׁאֵלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שְׂאוֹל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לַיהוָה: כט א וַתִּתְּפַלֵּל חַנָּה וַתֹּאמֶר עָלַי לְבִי בִיהוָה רָמָה קִרְנִי בִיהוָה רָחַב פִּי עַל־אֹזְנֵי כִּי שָׁמַחְתִּי בִישׁוּעַתְּךָ: ד אִין־קִדּוּשׁ בִּיהוָה בִּי־אִין בִּלְתָּךְ וְאִין צוּר בְּאַלְהֵינוּ: ג אֶל־תִּרְבּוּ תִדְּבָרוּ גְבוּהָ גְבוּהָ יֵצֵא עֲתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דַּעוֹת יְהוָה וְלוֹ נִתְּנּוּ עֲלֻלוֹת: ד קִשְׁת גְּבָרִים חֲתִים וְנִכְשָׁלִים אֲזָרוּ חֵיל: ה שְׁבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁפְּרוּ וְרַעֲבִים חֲדָלוּ עַד־עֲקָרָה יִלְדָה שְׁבָעָה וּרְבַת בָּנִים אֲמַלְלָה: ו יְהוָה מִמִּית וּמַחִיָּה מוֹרִיד שְׂאוֹל וַיַּעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפָּיל אֶף־מְרוֹמָם: ח מְקוֹם מַעֲפָר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עַם־נְדִיכִים וְכַפָּא כְבוֹד וַיַּחֲלֶם כִּי לַיהוָה מִצְקֵי אֶרֶץ וַיִּשֶׁת עֲלֵיהֶם תִּבְלָה: ט רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר וְרַשָּׁעִים בַּחֲשָׁד יִדְמוּ בִי־לֹא כִכֹּחַ יִגְבְּרֵאִישׁ: י יְהוָה יַחֲתוּ מְרִיכָיו עָלָיו בְּשָׁמַיִם יִרְעֶם יְהוָה יִדִּין אֶפְסֵי־אֶרֶץ וַיִּתֵּן־עוֹ לְמַלְכוֹ וַיִּרֶם קֶרֶן מִשִּׁיחוֹ:

♦ יום שלישי ב' תשרי ♦

(ו) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל־
חֲזָק וְאֲמִץ כִּי אַתָּה תָּבֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְתֶּם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילֵנָה אוֹתָם:

כ"ז • כִּי אַתָּה תָּבֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה • 'אֲרִי אֶת תְּעוֹל עִם עֲמָא הָדִין'. מֹשֶׁה אָמַר לַיהוָה: 'זָקֵנִים שְׂבָדוֹר יִהְיוּ עִמָּךְ, הַכֵּל לִפִּי דַעְתָּן וְעֲצָתָן', אֲבָל הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לַיהוָה: "כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לָהֶם" (לקמן לה), תָּבִיא, עַל כָּרְחֶם, הַכֵּל תְּלוּי בָךְ, טַל מִקַּל וְהַף עַל קִדְקִדָן, דִּבֶּר אֶחָד לְדוֹר וְלֹא שְׁנֵי דִבְרָם לְדוֹר (סנהדרין ח).

(ח) וַיְהִי־הָהּ הוּא הַהֲלָךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִיָּה עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ
וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת:

ח וַיְהִי הוּא דְמַדְבֵּר קְדָמָךְ מִימְרָה וְהִי בְּסַעֲדָךְ
לֹא יִשְׁבָּקְךָ וְלֹא יִרְחַקְךָ לֹא תִדְחַל וְלֹא
תִתְּכֵר:

שיעור יומי ליום שלישי ב' תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת וילך

ט ויכתב משה ית אוריטא הדא ויהבה
לכהניא בני לוי דנטלין ית ארון קימא דני
ולכל סבי ישראל:

(ט) ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים
בני לוי הנשאים את ארון ברית יהוה ואל כל זקני
ישראל:

כז"י ◀ ויכתב משה וגו' ויתנה • פשגמרה בלה, נתנה לבני שבטו. רמב"ן

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו
גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד
– יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה
המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התועודיות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום שני של ראש השנה ירמיה פרק לא

אֶפֶה אֲמַר יְהוָה מֵצֵא חֵן בְּמַדְבָּר עִם שְׂרִידֵי חָרֵב הַלֹּדֶה לְחַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּמַרְחֹק יְהוָה נִרְאָה לִי
וְאַהֲבַת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עַל־כֵּן מִשְׁכַּתִּיךָ חֹסֶד: ג עוֹד אֲבַנְךָ וְנִבְנִית בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעֲדִי תַפְיֹךְ
וַיֵּצֵאת בְּמַחֹל מִשְׁחָקִים: ד עוֹד תַּפְעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שְׁמֹרֹן נָטְעוּ נִמְעִים וְחָלְלוּ: ה כִּי יִשְׁׁוּם קִרְאוֹ
נִצְרִים בְּהָר אֶפְרַיִם קוֹמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ו כִּי־כֹה אֲמַר יְהוָה רָנוּ לִיעֲקֹב שְׁמֹחָה וְצַהֲלוּ
בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְּׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשִׁעַ יְהוָה אֶת־עַמּוֹךְ אֶת שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל: ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּקְבָצְתִּים מִיַּרְפְּתֵי־אֲרָץ בָּם עוֹר וּפֶפֶחַ הָרָה וּלְדַת יַחֲדוֹ קָהֵל גְּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ח בְּכִבִּי
יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֶם אוֹלִיכֶם אֶל־נַחְלֵי מֵיִם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל יִפְשְׁלוּ בָּהּ כִּי־הֵייתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאֵב
וְאַפְרִיִם בְּכָרִי הוּא: ט שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהִגִּידוּ בָאִיִּם מִמֶּרְחֹק וְאִמְרוּ מִזֶּרֶה יִשְׂרָאֵל יִקְבְּצֵנוּ וְשִׁמְרוּ
בְּרַעְיָה עֲדָרוֹ: י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ: יא וְכֹאֲזֹ וְרִנְנוּ בְּמִרוֹם־צִיּוֹן וְנִהְרֹו אֶל־טוֹב
יְהוָה עַל־דָּגְלָן עַל־תִּירֶשׁ עַל־יִצְחָר עַל־בְּנֵי־צֹאן וּבִקָּר וְהִיִּתָּה נִפְשָׁם בְּגֵן רֹוֹה וְלֹא־יִסְיֹפוּ לְדַאֲבָה עוֹד:
יב אֲזִי תִשְׁמַח בְּתוֹלָה בְּמַחֹל וּבַחֲרִים וּזְקֵנִים יַחֲדוֹ וְהַפְכַּתִּי אֲבָלָם לִשְׂשׂוֹן וְנַחֲמַתִּים וְשִׁמְחַתִּים מִיּוֹנָם:
יג וְרוּיִתִּי נִפְשׁ הַכֹּהֲנִים דָּשָׁן וְעַמִּי אֶת־טוֹבִי יִשְׁבְּעוּ נֹאם־יְהוָה: יד כֹּה אֲמַר יְהוָה קוֹל בְּרַמָּה נִשְׁמָע נְהִי
בְּכִי תִמְרוּרִים רָחֵל מְכַבֶּה עַל־בְּנִיָּה מֵאֵנָּה לְחַנְחָם עַל־בְּנִיָּה כִּי אֵינָנו: טו כֹּה אֲמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלְךָ
מִכִּבִּי וְעֵינֶיךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שֹׁכֵר לִפְעֻלָּתְךָ נֹאם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וַיִּשְׁתַּקֵּה לְאַחֲרִיתְךָ
נֹאם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם: יז שְׁמֹעַ שְׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוּדָד יִסְרַתְנִי וְאוֹסֵר כְּעָגֵל לֹא לְמֹד הַשְׁבִּנִי
וְאֲשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי: יח כִּי־אַחֲרֵי שׁוֹבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בִּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי
כִּי נִשְׁאֵתִי חֲרַפְתִּי נְעוּרֵי: יט הִבֵּן יָקִיר לִי אֶפְרַיִם אִם יִלְד שְׁעִשׂוּעִים כִּי־מִדֵּי דְבָרִי בֹו זָכַר אֲזַכְּרֵנוּ עוֹד
עַל־כֵּן הָמוּ מַעִי לֹו רַחֵם אֶרְחַמְנוּ נֹאם־יְהוָה:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

כד) ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה
הזאת על ספר עד תמס, וזה יכלל כל התורה
כלה:

את התורה הזאת נגד כל ישראל, והוא רומז
לספר הזה של אלה הדברים על דעת רבותינו
(סוטה מא.), אבל בזה חזר ובאר (פסוק

(ט) ויכתב משה את התורה הזאת.
מתחלת בראשית עד לעיני כל ישראל.
ואף על פי שדבאן (פסוק יא) כתוב תקרא

♦ יום רביעי ג' תשרי ♦

(י) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנָת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת:

השנה ראשונה של שמיטה, שהיא שנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת השמיטה"? שצדין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 187 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מצות הקהל – מעין מעמד הר סיני

מקץ | שבע שנים . . בבוא כל-ישראל . . הקהל את-העם גוי' (לא, י ואילך)

יש לעין מה טעם המתין הפתוב עם צווי מצות הקהל עד לסיום התורה, דאף שלא נתחייבו במצוה זו עד לכניסתם לארץ, הרי כמה וכמה מצות נצטוו בני ישראל שקיימון הוא רק בארץ ישראל, ונאמרו בכתוב לפני זה? ויש לבאר זה, על-פי מה שכתב הרמב"ם בנוגע למצות הקהל (הלכות חגיגה פרק ג הלכה ו): "חייבין להקין לבם ולהקשיב אזנים לשמוע . . כיום שנתנה בו בסיני . . ויראה עצמו כאלו נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה". ונמצא דכשהמלך קורא בתורה, הרי זה על-דרך מעמד הר סיני.

ועל-פי-זה יובן, ששונה מצות הקהל משאר מצות התלויות בארץ: בשאר המצות, מה שתלויות בארץ זה רק תנאי במקום וזמן חייבו, שאין חייבים בהן עד שיפנסו לארץ. מה שאין-כן מצות הקהל, כניסתם לארץ היא היא הגורמת והמחייבת מצוה זו. דגדר מצות הקהל הוא שפאשר יעברו בני ישראל מהמקום בו קבלו את התורה – המדבר, למקום שונה בתכלית – ארץ ישראל, וכן יעברו מנשיאות משה – מקבל התורה, לנשיאות יהושע, צריך להיות אצלם מזמן לזמן מעין מעמד הר סיני, לחזקם ולזרזם במצות התורה.

ועל-פי-זה, מובן בפשטות הטעם לך שצוה זו נאמרה בסמיכות ליציאתם מן המדבר ומנשיאות משה, ולא כשאר המצות התלויות בארץ.

(יא) בְּבֹא כָל-יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת-פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:

ה"י תִּקְרָא אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת. המלך היה קורא מתחלת "אלה הדברים", כדאיתא במסכת סוטה (מא), על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט, עמ' 301 – מתוך 'התקשרות')

תקרא את התורה הזאת (לא, יא) המלך היה קורא (רש"י)

ב"הקהל" התאחדו כל ישראל למציאות אחת. לכן קראו אז בתורה שבכתב, שכן חלק זה בתורה הוא למעלה מהבנה והשגה (גם מי שאינו מבין את פרוש הדברים מקים מצות תלמוד תורה וכלל לבדו ברכת התורה), ובענין זה כל ישראל שווים. והמלך היה קורא, שכן הוא מאחד את העם למציאות אחת, הוא "לב כל קהל ישראל" (רמב"ם הלכות מלכים פ"ג).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט, עמ' 328 – מתוך 'התקשרות')

תקרא את התורה הזאת (לא, יא) המלך היה קורא . . על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה (רש"י)

"בימה" מורה על תקיפות והתנשאות. ו"בימה" זו חבית להיות "של עץ" שהיו עושין בעזרה – רק באפן ארעי ("עץ"), בעניני קדשה ("עזרה"), ויש להזהר שהיא לא תביא לידי עזות והתנשאות שאינה של קדשה.

(יב) הַקֹּהֵל אֶת-הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַנָּפִץ וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

ה"י הָאֲנָשִׁים • ללמד. וְהַנָּשִׁים • לשמע. וְהַנָּפִץ • למה באים? לתת שֹׁכֵר לְמִבְיֵאֵיהֶם.

יב פנוש ית עמא גבריא ונשיא וטפלא וגירוף די בקרניהו בדיל דישמעון ובדיל דילפון (נ"א דילפון) וידחלון מקדם וי אלהכון ויטרון למעבד ית כל פתגמי אורייתא קדא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י, עמ' 193 – מתוך 'התקשרות')

ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת (לא, יב)

"ושמרו" – מלשון המתנה וצפייה, כמו "ואביו שמר את הדבר" (וישב לו).

"לעשות" – בפעל, לא להסתפק בלב טוב ומחשבה והחלטה טובה.

"את כל דברי התורה" – ולא לומר די בכך שרובו ככלו זכיות.

"הזאת" – הינו שניתן "להראות באצבע" ולומר שהיא ממש כמו שנתנה למשה מסיני, תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, ולא לגלות פנים בתורה שלא כהלכה ר"ל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 127)

הקהל את העם . . למען ישמעו ולמען ילמדו (לא, יב) **כִּהְיִים עֹמְדִים . . וְחֻצְצֹרוֹת שֶׁל זָהָב בִּידֵיהֶם [להקהיל את העם**

לבית המקדש] (תוספתא סוטה ז, ח) תפקידו העיקרי של כהן הוא להעלות גם את הנמוך ביותר לקדשה, כפי שיש לראות משלשה

דברים שמצינו בעבודת הקטרת, שיש בה חשיבות מיוחדת (פכתוב "ישמינו קטורה באפר"): מעבירה את הזהבא של היצר הרע

(זהר); אינה ראויה למאכל אדם (בנגוד לקרבנות); יש בה חלבנה, שריחה רע. זהו שכהן מקהיל ומרים את כל העם, גם היהודי

הנמוך ביותר. רמב"ן

יג. ובניהם אשר לא ידעו ושמעו וילמדו ויראה את יהוה אלהיכם פליהמים אשר אתם חיים עליהאדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה: פ

יג. ובניהם אשר לא ידעו ושמעו וילמדו ויראה את

יהוה אלהיכם פליהמים אשר אתם חיים עליהאדמה

אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה: פ

♦ יום חמישי ד' תשרי ♦

יד. ואמר יי למשה הא קריבו יומיך לממת קרא ית יהושע ואתעמדו במשכן זמנא ואפקדנה ואזל משה ויהושע ואתעמדו במשכן זמנא:

יד. ואמר יהוה אל משה הן קרבו ימיו למות קרא

את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצוננו וילך משה

ויהושע ויתיצבו באהל מועד:

כש"א ואצוננו • ואצוננו. רמב"ן

טו. ואתגלי יי במשכנא בעמודא דעננא וקם עמודא דעננא על תרע משכנא:

טו. וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמוד עמוד הענן

על פתח האהל: רמב"ן

טז. ואמר יי למשה הא את שכת עם אכהתך ויקום עמא הדין ויטעי פתר טעות עממי ארעא די הוא על תמן פיניהון וישפקון דיחלי וישננו ית קמי די גזרית עמהון:

טז. ואמר יהוה אל משה הנה שכת עם אכתיו וקם

העם הזה וזנה אחרי אלהי גכרהארץ אשר הוא

באשמה בקרבן ועזבני והפל את בריתי אשר ברתי

אתו:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(טו) וירא ה' באהל בעמוד ענן. השעם,

כי עמוד הענן היה על הפתח והשם

היה נראה באהל, וזהו הכבוד, על דעת רבי

אברהם. ועל דעתי, הוא כמו וירד ה' בעמוד

ענן ויעמוד פתח האהל (במדבר יב ה), והנה

כבוד ה' נראה בענן (שמות טז י):

והשעם, כי רצה לדבר עם משה שישמע

יהושע ושם יצוה את יהושע עצמו,

והנה למשה נאמר (שם כה כב) ונוצחתי לך

והנשים לשמע, והטף למה בא, לתן שגר

למביאייהם:

(יד) ואצוננו. ואצוננו, לשון רש"י. ואין

צריך, כי דבר השם (להלן פסוק כג)

"תזק ואמץ כי אתה תביא" מצוה היא ואלו

היה מתעצל ולא יעשה בן היה חזק מיתה.

ויתכן שהיה פרוש "ואצוננו" שאמנה אותו

נגיד ומצוה על ישראל, כמו שפרשתי בפסוק

וציתתה אתו לעיניהם (במדבר כז יט):

(יב-יג) למען ישמעו ולמען ילמדו.

האנשים והנשים, כי גם הן שומעות

ולומדות ליראה את ה'. ובניהם אשר לא ידעו

ישמעו ולמדו. הם הטף, כי ישמעו וישאלו,

והאבות ירגילום ויחנכו אותם. כי אין הטף

הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים

הקרוכים להתחנף, וזה טעם ולמדו ליראה

בעתיד, כי למעלה אמר ולמדו ויראו. אבל

רבתינו אקרו (חגיגה ג), האנשים ללמד

ש"י • נבחר הארץ • גויי הארץ • רמב"ן

יִי וַיִּתְקוּף רָגְזִי בְּהוֹן בְּעֵידָנָא הֵיחָא
וְאַרְחִקְנִין וְאַסְלַק שְׂכַנְתִּי מִנְהוֹן וַיהוֹן לְמַבְז
וַיַּעְרֵץ תְּהוֹן בִּישָׁן סְגִיָּאן וְעָקֹן וַיִּימַר
בְּעֵידָנָא הֵיחָא הָלֹא מִדְּלִית שְׂכִינַת אֱלֹהֵי
בִינִי עָרְעוּנִי בִישָׁא הָאֵלִין :

(י) וַחֲרָה אִפִּי כּוּ בַיּוֹם הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי
מֵהֶם וַהֲיָה לֵאמֹל וּמִצֵּאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר
בַּיּוֹם הַהוּא הָלֹא עַל פִּי־אִין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצֵּאָוְנִי
הָרַעוֹת הָאֵלֶּה:

ש"י • והסתרתי פני • כמו שאיני רואה בצרתם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 199)

והסתרתי פני מהם . . ומצאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת (לא, יז) כתב הרמב"ם, שְׂכַאָשֶׁר עִם יִשְׂרָאֵל מִתְנַתֵּק מִהֻקְב"ה הוּא נַעֲשֶׂה "מִפְקָר לַמִּקְרָה", וְהַצָּרוֹת בָּאוֹת עָלָיו בְּדֶרֶךְ "מִצֵּאָהוּ", כְּאִלּוּ מִעֲצָמוֹ. אָמְנָם, הַנִּהְגָּה זֶה עֲצָמָה הִיא בְּהַשְׁגָּחַה פְּרִטִית. אִין כָּאֵן **סִלּוּק** הַהַשְׁגָּחַה, שְׁהִי בְּאֻמַּת קִיּוּמָה הַשְׁגָּחַה גַּם כָּאֵן עַל כָּל פֶּרֶט וּפְרֶט, אֲלֹא הַשְׁגָּחַה **מִסְתַּרְת** ("וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי"), עַד כִּדִּי כִּן שְׂאָדָם עֵלּוּל לְחַשֵּׁב שְׂצוּרָתִי בָּאוֹת בְּמִקְרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 199 – מתוך 'לקראת שבת')

ההבדל בין הסתרת פנים לכסוי

וַחֲרָה אִפִּי . . וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם גו'

כמו שאיני רואה בצרתם (לא, יז. ובפירוש רש"י)

לְכַאֲרָה הַדָּבָר תְּמוּתָה: דָּאָם גַּם לְאַחֲרֵי שְׂבָאוֹת צָרוֹת, הַקֶּבֶץ"ה אִינוֹ רֹאֶה בְּצָרָתָם, הִרִי נִמְצָא שֶׁנִּנְעֲלָה דָלֶת בְּפָנַי שְׂבִין', וְהִרִי זֶהוּ הַפֶּךְ כְּנֻת הַעוֹנָשִׁים, שְׂבָאִים לְהִבִּיא אֶת הָאָדָם לִידֵי תְּשׁוּבָה, וְכִמּוֹ שֶׁנִּמְצָא "אִם אֶחָפֶץ בְּמוֹת הַרְשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְּרַכּוֹ וְחִיָּה?"

וְיֵשׁ לְבָאָר שְׁלֹכָךְ דִּיק רִש"י בְּלִשׁוֹנוֹ 'כִּמּוֹ שְׂאִינִי רֹאֶה בְּצָרָתָם', דִּהֵנְהִיגָה שֶׁל הַעֲלָמָה עִין אִינֶה אֲמִתִּית מִצַּד הַקֶּבֶץ"ה אֲלֹא רַק שְׁלֵגְבִי הַמְקַבְּלִים נִדְמָה שֶׁהַקֶּבֶץ"ה אִינוֹ רֹאֶה.

וְיֻבֵּן גַּם מִלִּשׁוֹן הַכְּתוּב וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי, וְלֹא כְּסִיתִי פָנַי וְכִיּוּצָא בְּזֶה, דִּהֲחִלּוּק בֵּין לִשׁוֹן כְּסוּי לִלִּשׁוֹן הַסֵּתֵר הוּא, דְּכִשְׂאָדָם מְכַסֶּה פָנָיו, הַשְׂנוּי בְּכִסּוּי הַפָּנִים הוּא גַּם לַעֲצָמוֹ, שֶׁפָּנָיו מְכֻסִּים. מִה־שְׂאִין־כֵּן כִּשְׂאָדָם מְסִתִּיר פָּנָיו, יָכוֹל לְהִיּוֹת שֶׁהַסֵּתֵר הוּא רַק בְּנוֹגַע לְזוּלָתוֹ, שְׂאִינוֹ רֹאֶה אוֹתוֹ, אֲבָל בְּנוֹגַע לְפָנָיו עֲצָמָם אִין שְׂנוּי כָּלֵל.

וְכֵן הוּא בְּנוֹגַע לְפִירוּשׁ 'וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי', שְׂאִין הַכְּנָה שֶׁיֵּשׁ הַסֵּתֵר בְּאֻמַּת, אֲלֹא שְׁלֵבְנִי יִשְׂרָאֵל נִדְמָה מִחֻמַּת רַבּוּי הַצָּרוֹת שְׂאִין הַקֶּבֶץ"ה רֹאֶה בְּצָרָתָם. וּמוֹבֵן שֶׁמִּיד כְּאִשְׁרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פּוֹנִים אֶל הַקֶּבֶץ"ה, מִתְּבַטֵּל הָעֵינָן ד' וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי", וּמִשְׁפִּיעַ לְבָנִי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַבְּרִכוֹת. **רמב"ן**

יח וְאֵנָּה סִלְקָא אֲסִלַּק שְׂכַנְתִּי מִנְהוֹן בַּיּוֹמָא
הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אַרִי אֶתְפְּנִי
לְטַעוֹת עֲמִמָּא :

(יח) וְאֵנָכִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשֵּׁם שֶׁיַּעֲזֹרֵם וַיִּצְלַם שְׂכָכָר כְּפָרוּ בְּעִבּוּדָה
וְרָה, וְכַעֲנִין שְׂאָמַר (יִרְמִיָּה ב' לה) הִנְנִי נִשְׁפָּט
אוֹתָךְ עַל אֲמָרְךָ לֹא חֲטָאִיתִי: וְלִכְךָ אָמַר, כִּי
עַל כָּל הַרְעָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשׂוּ לְבִטָּח בְּעִבּוּדָה
וְרָה יִסְתִּיר עוֹד פָּנִים מֵהֶם, לֹא כְּהִסְתֵּר פָּנִים
הָרָאוּשׁן שֶׁהִסְתִּיר פָּנָיו רַחֲמֵיו וּמִצֵּאָהוּ רַעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת, רַק שִׁיחֵיו כְּהִסְתֵּר פָּנָיו הַגָּאֵלָה,
וַיַּעֲמִדוּ בְּהַבְטָחָה פָּנָיו רַחֲמֵיו (וַיִּקְרָא כו' מו)
וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיֻבִּיהֶם לֹא
מֵאֲסִתִּים וְלֹא גְעֻלָּתִים וְגו' עַד שִׁיּוּסִיפוּ עַל
הַחֲרָטָה הַנּוֹקְרָת וְדוּי גְּמִירוֹ וְתִשְׁוּבָה שְׁלֵמָה,
כִּמּוֹ שֶׁנִּדְבָּר לְמַעַל (ב' לה) שְׂכַבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ
וְגו':

וְטַעַם אֲשֶׁר הוּא כָּא שְׂמָה בְּקִרְבּוֹ, שֶׁהוּא
כָּא בְּקִרְבַּ עֲמוֹ וְעַדִּיו. או "בְּקִרְבּוֹ"
בְּקִרְבַּ הָאֶרֶץ, כִּמּוֹ וְלֹא נִשָּׂא אוֹתָם הָאֶרֶץ
(בְּרַאשִׁית יג' ו'), נִעְתָּם אֶרֶץ (יִשְׁעִיָּה ט' ח'),
בְּדִבְרֵי רַבִּי אֲבָרְהָם:

(יז-יח) וְטַעַם וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הָלֹא עַל כִּי
אִין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי. אֵינָנו וְדוּי גְּמִירוֹ
כַּעֲנִין וְהַתְּנוּדוֹ אֶת עֵזָנָם, אֲבָל הוּא הִרְהוּר
וְחִרְטָה, שִׁיחֲרִטּוֹ עַל מַעַלְם וְיִכְרִירוֹ כִּי אֲשָׁמִים
הֵם. וְטַעַם וְאָנְכִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר פָּנַי פַּעַם
אַחֲרָת, כִּי בְּצִבּוּר שֶׁהִרְהוּר: יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם כִּי
חֲטָאוּ לְאֱלֹהִים וְעַל כִּי אִין אֱלֹהִיָּהם בְּקִרְבָּם
מִצֵּאָהוּ הַרְעוֹת הָאֵלֶּה, הִנֵּה רָאוּי לְרַב חֲסָדִי

שֶׁם וְדִבְרֵי אֲתָךְ מַעַל הַכְּפָרָת, אֲבָל יְהוֹשָׁע
לֹא הָיָה בְּמַעַלָה הֵיחָא וְאִסּוּר הָיָה לְכַנֵּס בְּאֵהָל
כָּלֵל. וְהִנֵּה וַיַּעֲמִיד עֲמוּד הָעֵינָן עַל פֶּתַח הָאֵהָל
שֶׁב לְבָאָר כִּי הָיָה הָעֵינָן וְכוּ הַכְּבוֹד עַל פֶּתַח
הָאֵהָל חוּפָף עָלָיו, וְהִנֵּה הוּא בְּאֵהָל:

(טז) אֱלֹהֵי נִבְר הָאֶרֶץ. גוֹיֵי הָאֶרֶץ, לִשׁוֹן רִש"י.
וְאֵינָנו כֵּן, אֲבָל הָאֱלֹהִים שֶׁהוּא נִבְר בְּאֶרֶץ
הַזֹּאת. כִּי הַשֵּׁם הַנִּבְכָּד נִקְרָא אֱלֹהֵי הָאֶרֶץ, כַּעֲנִין
שְׂנֵאָמַר (מַלְכִּים ב' יז כו) כִּי לֹא יָדָעוּ אֶת מִשְׁפַּט
אֱלֹהֵי הָאֶרֶץ, וְכֵן וַיִּדְבְּרוּ אֶל אֱלֹהֵי יִרוּשָׁלַיִם מַעַל
אֱלֹהֵי עַמִּי הָאֶרֶץ (דְּבָרִי הַמֵּיִם ב' לב יט), וְכַתִּיב
(הוֹשֵׁעַ ט' ג) לֹא יִשְׁכְּבוּ בְּאֶרֶץ ה', וְהַיִּדְּבָר זֶה רַבִּי
אֲבָרְהָם, וְכִבְרֵי פִרְשֵׁתִי (וַיִּקְרָא יח כה):

שיעור יומי ליום שישי ה' תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת וילך

יט וכען פתיבו לכו ית תשפחתא הדא
ואלפה לבני ישראל שניה בפמהון בדיל
דתהי קדמי תשפחתא הדא לסהיד בבני
ישראל:

(יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדו
את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה
הזאת לעד בבני ישראל:

כז"א את השירה הזאת • (לקמן לב) "האזינו השמים", עד "וכפר אדמתו עמו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כד, עמ' 237 – מתוך 'התקשרות')

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (לא, יט)

הז"ל למדו מפסוק זה את המצוה של כתיבת ספר תורה (סנהדרין כא).

אמר על כך כ"ק אדמו"ר:

בהמשך הפסוק נאמר "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל", הינו שפרשת האזינו היא עדות על תורה ומצוות, השירה פועלת קיום וחיית בכל התורה. לכן נלמדה מצוות כתיבת ספר תורה (כל התורה כלה) מפסוק שמדבר (לפי פשוטו של מקרא) בשירת האזינו. רמב"ן

♦ יום שישי ה' תשרי ♦

כ ארי אעלנו לארעא די קימית לאכהתהון
עבדא חלב ודבש וייכלון וישבעון
ויתפנקון ויתפנון בתר טעות עממיא
ויפלחון וירגזון קדמי וישנון ית קימי:

(כ) כִּי־אֲבִיאֲנוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָיו וְזֶה
חֶלֶב וְדָבֶשׁ וְאֶבֶל וְשֹׁבַע וְדֶשֶׁן וּפִנָּה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְעַבְדֵּיהֶם וְנִאֲצִינִי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי:

כז"א ונאציני • והכעיסוני, וכן כל נאצי לשון פגע.

כא ויהי ארי יערען יתה בישן סגיאן ועקן
ותתב תשפחתא הדא קדמוהי לסהיד ארי
לא תתנשי מפם בגיהון ארי גלי קדמי ית
יצרהון די אנון עבדין יומא דין עד לא
אעלנו לארעא די קימית:

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצֹאנָה אוֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי
יִדְעֹתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּמֶרֶם אֲבִיאֲנוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי:

כז"א ועתה השירה הזאת לפניו לעד • שהתגיתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו. כי לא תשכח מפי
זרעו • הרי זו הבטחה לישראל, שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי. רמב"ן

(כב) ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא
וילמדו את בני ישראל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שירה לומר, הגלוי לפניו שתקטא, ואע"ה
בכם שתמצאנה אתכם רעות רבות וצרות
פנה וכו', אבל היה הראוי שיתן להם התורה
בידיעה סתם, אם תאבו ושמעתם טוב הארץ
תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו.
אבל עתה שנודע גם להם יצרם הרע ולכם
הזונה, יגיד להם כל הקורות אותם, כענין
שנאמר (ישעיה מח ד ה) מדעתי כי קשה
אתה וגיד ברזל ערפך ומצחקך וחושך ואגיד
לך מאז בטרם תבוא השמעתיה:

עתה, והיא האזינו. ויקראה שירה, כי ישראל
יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה, וכן נכתבה
בשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק
במקומות הנעימה:
(כא) וטעם כי ידעתי את יצרו אשר הוא
עשה היום. כטעם כי עתה ידעתי כי
ירא אלהים אתה (בראשית כב יב), שהיא
הידעה בפעל, כי הידיעה בעתיד ידעה
בכת. ואם לא חטאו ישראל במדבר ולא
נודע יצרו בפעל לא היה הגון שיעיד בהם

(יט) ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.
על דרך הפשט, למשה ויהושע שניהם
יצוה שיקתבוה, כי רצה לעשות יהושע וביאו
בחי משה. והנה משה כתבה ויהושע עומד
עמו וקורא ורואה, וזה טעם ויכתב משה
(פסוק כב). ולמדו את בני ישראל. למשה
שהוא העקר, כי ממנו ישמעו וילמדו, כי גם
יהושע היה מלמד עמו כמו שאמר בסוף
(להלן לב מד) הוא והושע בן נון:
וטעם השירה הזאת. השירה אשר אגיד לך

כג ופקיד ית יהושע בר נון ואמר תקף
ואלים ארי את תעל ית בני ישראל לארעא
די קמיית להון ומימרי יהי בסעדך:

(כג) וַיֵּצֵאוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוֹן וַיֹּאמְרוּ חֲזַק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה
תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם
וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

כד"א וַיֵּצֵאוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוֹן • מוסב למעלה כלפי שכניה, כמו שמפרש: "אל הארץ אשר נשבעתי
להם". רמב"ן

כד ויהי כד שצי משה למכתב ית פתגמי
אורייתא דא על ספרא עד דשלימו:

(כד) וַיְהִי כִּכְלֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת
עַל־סֵפֶר עַד תָּמָם: רמב"ן

♦ שבת קודש ו' תשרי ♦

כה ופקיד משה ית לואי נטלי ארון קנמא
דיי למימר:

(כה) וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם גִּשְׁאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
לֵאמֹר:

כו סיבו ית ספרא דאורייתא הדין ותשון
יתה מסטר ארונא קנמא דיי אלהכון ויהי
תמן בך לשהיד:

(כו) לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמֹתָם אֹתוֹ מִצֵּד
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד:

כז"א לקח • כמו: "זכור", "שמור", "הלוך". מצד ארון ברית-ה' • נחלקו בו חכמי ישראל ב'בבא בתרא':
יש מהם אומרים: 'דף היה בולט מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח', ויש אומרים: 'מצד הלוחות היה מנח,
בתוך הארון'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 39)

וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד (לא, כו) כָּל מִי שִׁוֵּשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה יֵשֵׁב בְּכֵד רֹאשׁ . . שְׁהוּא הַעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם (רמב"ם
סוף הלכות ספר תורה) הרי שספר תורה היא עדות על כף שפחר ה' בנו מקל העמים. והנה, עדות אינה על דבר הנראה והנפר -
קיום התורה והמצוה, שהוא דבר הנראה לעין. כמו כן אין צורך בעדות על מלתא דעבידא לאגלויי - קדשת ישראל, הנפש
הקדושה שבכל יהודי, שלפעמים (כגון בעת רצון) היא מאירה בגלוי. העדות היא על דבר הנעלם - הקשר העצמי של יהודי עם
עצמותו ותרבו.

כז ארי אנא ידענא (ידענא) ית סרבנותך וית
קדלך דקשיא הא בעד אנא קנס עמכון
יומא דין מסרבין הויתון קדם יי ואף (ארי)
בתר דאמות:

(כז) כִּי אֲנֹכִי יֹדַעְתִּי אֶת־מִרְיָךְ וְאֶת־עֲרֻפְךָ הַקָּשָׁה הֵן
בְּעוֹדְנִי חִי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמֶּרֶם הֵיטֵם עִם־יְהוָה וְאֵף
בִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ויתכן, כי אחרי שכתב השירה וילמדה את
בני ישראל איש איש לשבטיהם
שהביאם לפניו אל בית המדרש, כתבה בספר
התורה, וצוה את הכהנים לקח את ספר התורה,
לומר שגם השירה תהיה מנחת בארון עם
התורה, שהיא מקלל התורה כי היא שם לעד.
ואמר להם, שיקהילו אליו עוד כל זקני
השבטים והשוטרים, והעם יאספו עמהם כי
בן נאמר בסוף (להלן לב מד) ויבא משה וידבר
את כל דברי השירה הזאת באזני העם. והנה
עשו הכהנים בן, ויקהילו אליו כל העם והעיד
בהם את השמים ואת הארץ בהקהל באזני
הכהנים וכל העם. ואז אמר לו השם יתברך
(שם פסוק מט) עלה אל הר העברים הזה,

מתחלה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים
כאשר נאמר למעלה (פסוק ט), ולא אמר להם
אנה יצאו אותה, ואחרי כן נצטוה בשירה
הזאת, ויכתב אותה וילמדה את בני ישראל
בו ביום, והנה הוסיף אותה על התורה. ויהי
ככלות משה לכתב הכל בספר התורה, אז
צוה את הכהנים לקח את ספר התורה הזה
ושמם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם,
שיהיה מנח בארון מן הצד, כי מעתה לא
יגעו בו כלל להוסיף או לגרע, וזה טעם ויהי
ככלות משה לכתב עד תמם. ועל כן אמר רבי
אברהם (בפסוק א) כי זאת הברכה מקדמת
ומקומה למעלה כאשר נאמר וילך משה וידבר
את כל הדברים האלה אל כל ישראל:

(כג) וַיֵּצֵאוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נון. מוסב למעלה
כלפי שכניה, כמו שמפרש אל הארץ
אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך, לשון
רש"י, וקפה פרש:
ועל דעת רבי אברהם (בפסוק טו), וַיֵּצֵאוּ אֶת
יְהוֹשֻׁעַ, משה במצות השם, ועל כן אמר
אשר נשבעתי להם. וכן מצינו שאמר משה,
ונתתי מטר ארצכם בעתו (לעיל יא יד), וכן
ונתתי עשב בשדך לבהמתך (שם פסוק טו),
וכן למען תדעו כי אני ה' אלהיכם (לעיל
כט ה), וכן שלח ה' בך את המאנה מפני
רע מעלליך אשר עזבתני (לעיל כח כ), וכבר
דברתי בהם (לעיל ה יב):
(כד-כו) וטעם ויהי ככלות משה לכתב. כי

שיעור יומי לשבת קודש ו' תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת וילך מא

(כח) הִקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם וְאַדְבָּרָה בְּאָזְנוֹתֵיכֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעֱיֶדָה בָּכֶם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כח כְּנִישׁוֹ לְוָתִי יֵת כָּל סְבִי שְׁבִטִיכֹן וְסִרְכִיכֹן וְאַמְלֵל קְדָמִיהוֹן יֵת פְּתֻמִּיָּא הָאֵלִין וְאַסְהֵד בְּהוֹן יֵת שְׁמִיָּא וְיֵת אֶרְעָא:

כט"א הִקְהִילוּ אֵלַי • וְלֹא תִקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת לְהִקְהִיל אֶת הַקֹּהֵל, לִפִּי שְׁנֶאֱמַר: (במדבר י) "עֲשֵׂה לְךָ", וְלֹא הַשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאִף בַּחֲזִיוֹ נִגְנְזוּ קִדְּם יוֹם מוֹתוֹ (ספרים אחרים: ביום מותו), לָקִים מִה שְׁנֶאֱמַר: (קהלת ח) "וְאִין שְׁלִטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת". וְאֶעֱיֶדָה בָּכֶם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • וְאִם תֹּאמְרוּ: הֲרִי כָּבֹד הַעִיד לְמַעַלָּה: (לעיל ל) "הַעִידִתִּי בָכֶם הַיּוֹם וְגו'?" הֵתָם לִישְׁרָאֵל אָמַר, אָכֵל לְשָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁיו בָּא לוֹמַר: "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות חלק כ"ד עמוד 220 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רוֹעִי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרְדוּ מֵעַל צֶאֱן מְרֻעֵתָם

הִקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם

וְלֹא תִקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת לְהִקְהִיל אֶת הַקֹּהֵל . . לָקִים מִה שְׁנֶאֱמַר, וְאִין שְׁלִטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. (לא, כח) לְכַאֲוֶרָה תִּמְוֹה: אִיף שִׁיף לֹמַר שְׁבִיּוֹם הַפְּטִירָה יִהְיֶה אֶצֶל מֹשֶׁה עֲנִין שֶׁל יִרְיָדָה, וְהֲרִי בְּצַדִּיקִים נֶאֱמַר "לִכְנוּ מִחִיל אֵל חִיל" אֲשֶׁר מִתְעַלִּים בְּמִדְרָגָתָם מִיּוֹם לְיוֹם. וְאִם־כֵּן בְּיוֹמוֹ הָאֲחֵרוֹן, מֹשֶׁה רִבְּנוּ נִתְעַלָּה בְּתַכְלִית הַעֲלוּי, וְאִיף שִׁיף לֹמַר שֶׁנִּפְעַלָּה בּוֹ יִרְיָדָה חִס־וְשָׁלוֹם?

ובפֶּרֶט עַל־פִּי הַיְדוּעַ (של"ה ש"ס, ט, א-ב) שְׁבִיּוֹם פְּטִירָתוֹ הִשִּׁיג אֶת שַׁעַר הַנּוֹן, דְּהִנֵּה חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִּינָה נִתְּנוּ לְעוֹלָם, וְכָלֶם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה, חֶסֶד אֶחָד (ראש השנה כא, ב). וְבִיּוֹם פְּטִירָתוֹ הִגִּיעַ לְשַׁעַר הַנּוֹן, שָׁזָהוּ עֲלוּי שְׁבִאִין־עֲרוּף? וְשֶׁ לֹמַר הַבְּאוּר בְּזָה עַל־פִּי פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים: דְּעִנִּין זֶה - דְּ"אִין שְׁלִטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" - הוּא לְמַעַלְיוֹתָא, הִינֵנוּ שְׁהוּא לְמַעַלָּה מְעִנִּין הַשְׁלִטוֹן.

דְּהִנֵּה הַתֹּאֵר 'שְׁלִיטָה' מוֹרָה עַל שִׁיכוֹת בֵּין הַשּׁוֹלֵט לְנִשְׁלָט, וּבְדִגְמַת הַמְּלָךְ הַשּׁוֹלֵט עַל עַמּוֹ, דְּעָם הָיוֹתוֹ נִעְלָה מִהֶם בְּמִדְרָגָתוֹ "מִשְׁכַּמּוֹ וְנִמְעָלָה גְבוּהַ מִכָּל הָעָם", בְּכָל־זֹאת יֵשׁ לוֹ שִׁיכוֹת וְעֲרֹף אֵל הָעָם, עֲלוּי הוּא מִתְנַשֵּׂא. וְבִיּוֹם מִיתָתוֹ נִתְעַלָּה מֹשֶׁה רִבְּנוּ עֲלוּי־הַשּׁוֹלֵם לְמִדְרָגָה נְעֻלִית כִּזּוֹ שֶׁהִיא בְּאִין־עֲרוּף לְגַמְרֵי מִן הָעָם, וְלִמְעָלָה מִתֹּאֵר "שְׁלִטוֹן" - עַל הָעָם" (הַמוֹרָה עַל שִׁיכוֹתוֹ לְעָם). וְלִפִּי־זֶה הָוָה־אֱמִינָא דְּבִיּוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּף עַד שֶׁאִין שִׁיף לֹמַר שִׁישׁ לוֹ "שְׁלִיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקָּשֶׁר רַחֲמֵנָא־לִי־צֵלָן בִּינוּ לְצֶאֱן מְרֻעִיתוֹ.

מִלְמַדְנוּ הַפְּתוּב, שֶׁאִף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הִקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּקֵּשׁ לְהִקְהִיל אֵלָיו אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מִצְבֹּה וּבְאִיָּה דְּרָגָא שְׁנִמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, הוּא קָשׁוּר וּמִאֲחָד עִם צֶאֱן מְרֻעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַשִׁי" (חֻקַּת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה".

(כט) כִּי יִדְעִתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן וְסִרְתָּם מִן־הַיָּרֵךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם וְקִרְאת אֹתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיפוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

כט אַרִי יִדְעָנָא (יִדְעָנָא) בְּתֵר דְּאִמּוֹת אַרִי חֲבָלָא תַּחֲבָלוֹן וְתַסְטוֹן מִן אַרְחָא דִּי פְקֻדִית יִתְכוֹן וְתַעֲרַע יִתְכוֹן בְּשִׁתָּא בְּסוּף יוֹמִיָּא אַרִי תַעֲבָדוֹן יֵת דְּבִישׁ קָדָם יִי לְאַרְגָּזָא קְדָמוּהִי בְּעוֹבְדֵי יִדְיָכוֹן:

כט"א אַחֲרֵי מוֹתִי כִי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן • וְהֲרִי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שְׁנֶאֱמַר: (שופטים ב) "וַיַּעֲבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ"? מִכָּאן שֶׁתִּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עֲלוּי כְּגוֹפּוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שִׁיְהוֹשֻׁעַ חִי, הִיָּה נִרְאָה לְמֹשֶׁה בְּאֵלּוֹ הוּא חִי.

(ל) וַיַּדְבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹי כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָם:

ל וּמְלִיל מֹשֶׁה קָדָם כָּל קְהֵלָא דִּישְׂרָאֵל יֵת פְּתֻמִּי תוֹשְׁבַחְתָּא הָדָא עַד דְּשְׁלִימוֹ:

פ פ פ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדנ"ה סימן. חסלת פרשת וילך

הפטרה לפרשת וילך לקריאה בציבור ולשמו"ת גרפסה לקמן עמ' קלט

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

וְנִתְחַבֵּב לְעֲשׂוֹת בֵּין מִיד, וְעַמֵּד וּבִרְכָּךְ אוֹתָם וְזֹאת הַבְּרָכָה וּיְקַח אוֹתָהּ בְּסוּף הַסֵּפֶר שֶׁנֶּתַן לַכֹּהֲנִים, וְאִז עָשׂוּ הַכֹּהֲנִים מִה שֶׁצִּוָּה אוֹתָם וְנִתְּנוּ הַסֵּפֶר שְׁלָם מִצֵּד אֲרוֹן הַבְּרִית. וְהִנֵּה הַכָּל בְּסִדְרֵי הָאֱמוּרָה בְּתוֹרָה:

ב' פעמים י"ד פרקים, היינו כ"ח פרקים. וזהו אלקות שבהגבלה, שיש בו כח פרקים ועתים (נרמז גם בפסוק הראשון של בראשית, שיש בו כ"ח אותיות¹), שמדובר בו אודות כללות כח ההתהוות. אולם ע"י שהאדם עובד עבודתו באופן שלמעלה מהגבלה, בחי' אהבה ש"בכל מאדך"², שמצד העצם שלמעלה מהכוחות, בחי' "רעותא דלבא"³ שלמעלה מטעם ודעת, אזי הוא ממשיך גילוי שמלמעלה מהשתלשלות בתוך הכ"ח עתים של סדר השתלשלות, שבהם יש התחלקות דימין ושמאל, ואז ה"כח מעשיו" – כל הכ"ח עתים, עולים בקו הימין, ד"לית שמאלא בהאי עתיקא"⁴ וכולא ימין⁵. ח – סמוכים לעד לעולם

"סמוכים" על שולחן אביהם

י"ל ע"ד הרמז בפירוש "סמוכים לעד לעולם": שתמורת זה שישראל בזמן הגלות "גלו מעל שולחן אביהם"⁶, הנה בגאולה האמיתית והשלימה יהיו "סמוכים" על שולחנו, באופן נצחי – "לעד לעולם"⁷.

(1) ראה תקו"ז בהקדמה (יג, א).

(2) ואתחנן ו, ה.

(3) ל' הזהר ח"ג רפט, ב.

(4) זח"ג קכט, א. ועד"ז שם רפט, א.

(5) מד"ה אמר ר"ע אשריכם ישראל ה'תשי"ז.

(6) ראה ברכות ג, א.

(7) מהשלמה לשיחת ש"פ ויגש ה'תשנ"א.

המשך ביאור למס' ברכות ליום רביעי עמ' ב

1 'בְּרָכוּ אֱלֹהֵינוּ וכו'. מבארת המשנה: אֶחָד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וְאַחַד שֵׁשׁ
2 עֶשְׂרֵה רְבּוּא – עשר פעמים עשרת אלפים, לעולם אומר 'ברכו
3 אלהינו'.
4 דעה נוספת באופן שיש יותר משתתפים: בְּמִנְיַת אֲנָשִׁים, הוּא אֹמֵר,
5 'נִבְרַךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וכו'. בְּמִנְיַת וְהוּא, אֹמֵר 'בְּרָכוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וכו'.
6 בְּמִנְיַת אֲנָשִׁים, הוּא אֹמֵר, 'נִבְרַךְ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וכו'.
7 בְּמִנְיַת וְהוּא, אֹמֵר 'בְּרָכוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וכו'. בְּרִבּוּא –
8 בעשרת אלפים אנשים, אֹמֵר, 'נִבְרַךְ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,
9 אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים, עַל הַמְּזוֹן שְׁאֵכְלָנוּ. בְּרִבּוּא וְהוּא,
10 אֹמֵר 'בְּרָכוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים
11 וכו'.

12 הברכה שמשויבים השומעים: בְּעֶנְיָן שֶׁהוּא מְבָרֵךְ – כנוסח שהמזמור
13 מברך ואומר, בְּךָ עֲזָנִים אֶחָדוּ כָל הַקָּהֵל, 'בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי
14 יִשְׂרָאֵל, אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים, עַל הַמְּזוֹן שְׁאֵכְלָנוּ'.
15 הטעם שמשנים את הברכה לפי מספר האנשים: רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי
16 אֹמֵר, לְפִי רֹב הַקָּהֵל – ככל שיש יותר בקהל, כך הם מְבָרְכִים
17 ברכה ארוכה וחשובה יותר, שְׁנֵאמַר (תהלים סח ב), 'בְּמִקְהָלֹת בְּרָכוּ

18 אֱלֹהִים ה' מְמָקוֹר יִשְׂרָאֵל, וּמִמְקַהְלֹת' לשון רבים דורשים שלכל
19 קהל וקהל יש לשון שונה בברכה.
20 טעם הסובר שמעשרה אנשים ואילך אין שינוי בנוסח הברכה: אֹמֵר
21 רַבִּי עֲקִיבָא, מַה מְצִינוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בַּקְרִיאֵת הַתּוֹרָה, שְׁאֶחָד שֵׁשׁ
22 אֲנָשִׁים מְרֻבִּים, וְאַחַד מוֹעֲטִים – עשרה אנשים, לעולם אֹמֵר
23 'בְּרָכוּ אֱת ה'', כך בזימון אין לחלק בין מרובים למועטים.
24 אגב שהוזכר נוסח הברכה של בית הכנסת, מביאה המשנה דעה
25 נוספת: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֹמֵר, בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֹמְרִים 'בְּרָכוּ אֱת ה'
26 הַמְּבֹרָךְ'.

גמרא

27 האם עדיף לומר 'נברך' או 'ברכו': אֹמֵר שְׁמוּאֵל, לְעוֹלָם אֵל יוֹצִיא
28 אֶדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הַקָּלָל, ואף בארבעה יאמר 'נברך', ולא 'ברכו'
29 שמשמע אתם לבדכם.
30 מקשה הגמרא: תִּנֵּן, בְּשִׁלְשָׁה וְהוּא, אֹמֵר 'בְּרָכוּ שְׁאֵכְלָנוּ מִשְׁלוֹ'.
31 ומשמע שכן עדיף, שמשבח אותם שהם רבים ויכולים לברך לבדם.
32 מותרת הגמרא: אִימָא,

שיעורי תהלים לשבוע פרשת וילך

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז	יום רביעי - ג' תשרי מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים צד-צו
יום שני - א' תשרי פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ	יום חמישי - ד' תשרי מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט
יום שלישי - ב' תשרי פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג	יום שישי - ה' תשרי מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב
שבת קודש - ו' תשרי פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים קג-קה	

יום ראשון כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבו, יט עוטה אור... עד עמ' 254, דאצילות.

1 יט. אגרת הקודש זו – סימן יט – מתיחסת לפסוק: "עוטה אור כשלמה".
 2 ידוע², שפסוק זה מדבר אודות תורה, שהיא ממוצע בין "אור אין סוף" לבין
 3 עולמות. שכן, "אור אין סוף" הוא הרי ענין של "אין סוף" (בלי גבול). ועולמות
 4 הם בעלי גבול, במילא זקוקים לממוצע על ידו תהיה התהוות העולמות
 5 וההשפעה בעולמות. הממוצע
 6 ביניהם הוא – תורה. כן ידוע³,
 7 שכל ממוצע מן ההכרח
 8 שתהייה בו משתי המדריגות
 9 שהוא מחברן, לכן יש בתורה
 10 שתי הבחינות "אור" ו"שלמה":
 11 "אור" של תורה הוא פנימיות
 12 התורה, שהיא ענין של אין סוף
 13 (בלי גבול), "ארוכה מארץ
 14 מדה"⁴; ו"שלמה" שהיא לבוש –
 15 היא הענין של גליא דתורה
 16 (התורה הנגלית), שיש בה גבול
 17 ושיעור, יש לה שייכות
 18 לעולמות. באגרת זו מסביר רבנו
 19 הזקן שבנגלה דתורה יש
 20 בהעלם הענין הנעלה יותר של

אגרת הקדש

יט עוטה אור כשלמה וגו'. הנה בלקוטי

תורה של האריז"ל פ' כי תשא

ופ' ויקרא כתב כי השגת מרע"ה לא היתה בבחינת
 פנימיות דחכמה עילאה הנקרא אבא דאצי' וכ"ש
 בספירת הכתר שלמעלה ממנה הנקרא א"א כ"א
 בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת בבינה המתלבשת
 ב' ספירות תחתונות שנק' ז"א סוד התורה ומתפשטת
 עד סוף ד' ספירות התחתונות שהן נהי"מ ושם היתה
 השגת נבואתו בבחי' פנימיות דהיינו בבחי' פנימיות
 דנהי"מ. אבל למעלה מנהי"מ לא היתה לו שום השגה
 בפנימיות כ"א בבחי' אחוריים דחכמה המלוכשת
 בבינה המלוכשת ומתפשטת תוך פנימיות דנהי"מ
 בסוד נובלות חכמה שלמעלה תורה שהיא בבחי' ז"א

21 "אור", פנימיות התורה, וכן מסביר את ההבדל בין השגה של תורה לבין
 22 השגה של נבואה.
 23 "עוטה אור כשלמה וגו'". – הכוונה, שהאור מתלבש ומסתתר
 24 בלבוש. ורבנו הזקן יסביר שאור התורה שלמעלה מהתגלות מתעטף
 25 ומתלבש בלבוש והעלם. הנה, בלקוטי תורה של האריז"ל
 26 פרשת כי תשא ופרשת ויקרא כתב, כי השגת משה רבנו
 27 עליו השלום לא היתה בבחינת פנימיות דחכמה עילאה, –
 28 פנימיות החכמה העליונה, הנקרא "אבא דאצילות", – שכן,
 29 ב"חכמה עילאה" ישנן מדריגות שהן למעלה מ"חכמה דאצילות",
 30 כמו חכמה שבכתר וחכמה דאדם קדמון וכדומה – והוא מפרש,
 31 שמה שהוא אומר שהשגת משה רבנו לא היתה בפנימיות החכמה
 32 העליונה, אין הכוונה רק למדריגת החכמה שלמעלה מ"אצילות",
 33 אלא גם בפנימיות החכמה העליונה שב"אצילות" (כפי ש"חכמה
 34 עילאה" נקראת "אבא דאצילות"), וכל שכן בספירת הכתר
 35 שלמעלה ממנה, – מ"חכמה", הנקרא "אריז' אנפין", – הרי בודאי
 36 שלא היתה לו השגה בזה, שכן "אריז' אנפין" הוא הרי בחינה של
 37 "אריז", אריכות בלי גבול; ונשמה המלוכשת בגוף שהוא בעל גבול
 38 – אין בכוחה להשיג ענין של בלי גבול, כי אם – משה השיג,
 39 בבחינת אחוריים – החיצוניות, דחכמה – אין זו הפנימיות ועצם
 40 מדריגת ה"חכמה", כי אם החיצוניות שיש לה כבר שייכות לירידה
 41 במדריגות שלמטה מ"חכמה", המלכשת בבחינה, המלכשת –
 42 "בינה" מתלבשת ב' ספירות תחתונות שנקראים "יעיר אנפין",

43 – ענין של "יעיר", קטנות וצמצום והגבלה, אלו הן שבע המדות
 44 הנקראות בשם "מדות", מלשון "מדה" ושיעור, שכן, זה כבר כפי
 45 ש"אור אין סוף" מתלבש בענין של מדה ושל שיעור להיות מקור
 46 לעולמות, סוד התורה, – "חכמה עילאה" (עליונה) כפי שהיא
 47 יורדת (על ידי "בינה") בשבע
 48 המדות – זה הסוד של ענין
 49 התורה, שההלכות והדינים
 50 של התורה, כשר ופסול,
 51 חייב וזכאי, טמא וטהור,
 52 באים מהמדות: כשר, זכאי
 53 וטהור – ממדת החדש.
 54 פסול, חייב וטמא – ממדת
 55 הגבורה, וכו', ומתפשטת
 56 עד סוף ד' ספירות
 57 התחתונות, שהן: נצח
 58 הודיסודמלכות, –
 59 שבמדות עצמן, ספירות אלו
 60 אינן עצמיות המדות, כי אם
 61 הענפים של מדות חסד,
 62 גבורה, תפארת, להוריד

63 ולממש את המדות "חסד", "גבורה", "תפארת", ושם היתה השגת
 64 נבואתו – של משה רבנו, בבחינת פנימיות, דהיינו בבחינת
 65 פנימיות דנצח-הודיסודמלכות, – דוקא בספירות אלו, שענין
 66 להוריד את ההשפעה מהספירות העליונות יותר בעולמות שלמטה
 67 מ"אצילות" – שם דוקא היתה יכולה להיות ואכן היתה השגת
 68 הנבואה של משה רבנו בפנימיות ועצמיות ספירות אלו, אבל
 69 למעלה מנצח-הודיסודמלכות לא היתה לו שום השגה
 70 בפנימיות, כי אם בבחינת אחוריים – החיצוניות, דחכמה
 71 המלכשת בבחינה, המלכשת ומתפשטת תוך פנימיות דנצח
 72 הודיסודמלכות, – רק שם היתה לו השגה בפנימיות. הרבי מציין
 73 ב"הערות ותיקונים" השאלה: מה מחדש רבנו הזקן בחזרו עוד הפעם
 74 על הענין של אחוריים דחכמה המתלבש בבינה, המתלבשת בנהי"מ;
 75 הרי אמר זאת כבר לפני זה? ויש לציין שכאן אין רבנו הזקן מוכיר
 76 את ההתלבשות בשאר המדות כנוכר לעיל, אלא ההתלבשות
 77 שבבינה ובנהי"מ בלבד. בסוד – שאומר במדרש: "נובלות חכמה
 78 שלמעלה – תורה", – "חכמה" כפי שהיא יורדת במדריגה תחתונה
 79 ביותר, עד שהיא רק כמעין דוגמא למדריגת ה"חכמה" (שזה ענין
 80 של "נובלות") – זהו ענין התורה. הרי משמעות הדבר היא, שהתורה
 81 איננה העצמיות של "חכמה עילאה" (עליונה), כי אם ה"נובלות"
 82 והחיצוניות של "חכמה עילאה", שכן רק זה יכול לרדת בהתגלות
 83 גמורה, בבחינת תורה שהיא ענין של התגלות, בחינת נגלה דתורה,
 84 שהיא – תורה היא בבחינת "יעיר אנפין", – כנוכר לעיל, ענין של

1. תהלים קד, ב. 2. ראה יהל אור (רשימות הצ"צ) עה"פ. 3. ראה לקו"ש ח"ט ע' 11 ואילך. וש"נ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב יא, ט. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש היטב איך ללמוד כהנ"ל באגה"ק – מ"ש בל"ת, ואיך שנלמד דוקא בצירוף הנא' בכ"ת וביקרא". 6. בתניא שלפנינו: "המלוכשת", אבל ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל כפנים. 7. ב"ר פי"ז, ז.

1 קטנות וצמצום וגבול, וּבְדִכְתִּיב: – וכמו שכתוב: ⁸ "וְרֵאִיתָ אֶת
2 אַחֲרֵי, וּפְנֵי – הפנימיות, לֹא יֵרָאוּ", – פסוק זה נאמר על משה רבנו,
3 שכן, גם משה רבנו יכול היה לראות רק בחינת "אחוריים" ולא
4 הפנימיות והעצמיות של ה"חכמה" שלמעלה, עֵינֵי שָׁם – ב"לקוטי
5 תורה" של האריז"ל, וּבְשַׁעַר
6 הַנְּבוּאָה פָּרַק א. וְלִכְאוּרָה
7 יֵשׁ לְהַפְלִיא; הֲרִי נֶאֱמָר: ¹
8 "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד" ²
9 בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, – שמשו ³
10 רבנו השיג במדריגות ⁴
11 הגבוהות ביותר בנבואה, ⁵
12 וְאִיךָ הִשִּׁיג הָאָרִיז"ל ⁶ דאצילות.

13 יוֹתֵר מִמֶּנּוּ וּדְרַשׁ כְּמָה דְרוּשִׁים בְּכַחֲנֵת פְּנִימִיּוֹת, אֲפִלּוּ
14 בְּסִפּוּרֹת וּמְדִרְגּוֹת רְבוֹת שְׁלֻמְעֵלָה מִהַחֲכָמָה וְכֵתֵר דְּאֶצִּילוֹת?
15 – שישנם "דרושים" מרובים בקבלת האריז"ל לא רק בפנימיות
16 "חכמה" דאצילות, אלא גם בפנימיות המדריגות שלמעלה
17 מ"חכמה" דאצילות, ואפילו מ"כתר" דאצילות; הרי, כיוון שהאריז"ל

אגרת הקדש

וכדכתיב וראית את אחורי ופני לא יראו ע"ש ובשער
הנבואה פ"א. ולכאורה יש להפליא הרי נאמר ולא
קם נביא עוד בישראל כמשה ואיך השיג האריז"ל
יותר ממנו ודרש כמה דרושים בבחי' פנימיות אפילו
בספירות ומדריגות רבות שלמעלה מהחכמה וכתר
דאצילות.

יום שני א' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 254, אך הענין הוא... עד עמ' קבח, האותיות.

35 אַךְ הָעֵינִין הוּא פְּשׁוּט וּמוֹכֵן לְכָל, שֵׁשׁ הַפָּרֶשׁ גָּדוֹל בֵּין הַשְּׁנֵת
36 חֲכָמֵי הָאֱמֶת בְּרִשְׁבִּי וְהָאָרִיז"ל, שֶׁהֵיא הַשְּׁנֵת חֲכָמָה וְדַעַת,
37 וּבֵין הַשְּׁנֵת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם וְשֹׁאֵר הַנְּבִיאִים – שהשיגו,
38 בְּנְבוּאָה¹², הַמְכֻנָּה בְּכָתוּב בְּשֵׁם "רֵאִיָּה" מִמֶּשׁ: – שעל ידי
39 "ראיה" רואים "מהות"
40 הדבר, ואילו בהשגה של
41 חכמה ודעת מבינים רק את
42 "מציאות" הדבר (ולא
43 מהותו). על כך, שנבואה
44 נקראת "ראיה", מביא רבנו
45 הזקן ראיות ממה שכתוב
46 במשה רבנו: "וְרֵאִיתָ אֶת
47 אַחֲרֵי", – ולא רק במשה
48 רבנו (שמדריגת הנבואה
49 שלו היתה הגבוהה ביותר)
50 כתוב הלשון "ראיה", אלא
51 גם בישיעה הנביא כתוב¹³:
52 "וְאֶרְאָה אֶת ה'", – ואפילו לפני מתן תורה, באברהם אבינו, כבר
53 כתוב גם כן הלשון "ראיה" בנבואתו: "וְיֵרָא אֱלֹהֵי ה'" ¹⁴. – כתוב הרי
54 לשון "ראיה", שהיא ראיית המהות מממש. וְאִיךָ שֶׁ – הלשון "ראיה"
55 בענין הנבואה זהו דְּרָךְ מִשְׁלָל, – "ראיה" זה משל על נבואה, וְאִיךָ
56 רֵאִיתָ עֵינֵי בְּשַׁר גִּשְׁמִי מִמֶּשׁ, מִכָּל מְקוֹם, הַנִּמְשָׁל צָרִיךְ לְהִיּוֹת

18 אומר על משה רבנו שלא השיג בנבואתו בפנימיות "חכמה"
19 דאצילות, אלא רק באחוריים של "חכמה", כפי ש"חכמה" יורדת
20 בהתלבשות וכו' – הרי, שהאריז"ל השיג יותר מאשר משה רבנו?
21 ב"לקוטי הגהות" ל"תניא"¹⁰ מובא כאן לשון "חידושי הריטב"א"¹¹:
22 "מעשה מרכבה העליונה
23 הקדושה שלא נסתכלו בה
24 נביאים מעולם וסודה ידועה
25 לבעלי האמת" – מעשה
26 המרכבה העליונה
27 ("מרכבה" שלמעלה
28 מ"אצילות", שכן, יש ענין
29 ה"מרכבה" בעולם
30 ה"בריאד", ו"מרכבה" בעולם ה"אצילות", וישנו ענין ה"מרכבה"
31 למעלה מ"אצילות", הרי מעשה מרכבה העליונה (שלמעלה
32 מעולם ה"אצילות"), שהנביאים מעולם לא הסתכלו בה, (לא השיגו
33 אותה בנבואתם). וסודה ידועה לבעלי האמת, אלה המקובלים
34 היודעים חכמת הקבלה הנקראת "חכמת האמת".

אגרת הקדש

אך הענין הוא פשוט ומוכן לכל שיש הפרש
גדול בין השגת חכמי האמת כרשב"י והאריז"ל שהיא
השגת חכמה ודעת ובין השגת מרע"ה ושאר הנביאים
בנבואה המכונה בכתוב בשם ראייה ממש וראית את
אחורי ואראה את ה' וירא אליו ה' ואף שזהו דרך
משל ואינה ראיית עין בשר גשמי ממש. מ"מ הנמשל
צ"ל דומה למשל וכתרגום וירא אליו ה' ואתגליא ליה
וכו' שהוא בחי' התגלות שנגלה אליו הנעלם ב"ה
בבחי' התגלות משא"כ בהשגת חכמי האמת שלא
נגלה אליהם הוי' הנעלם ב"ה בבחי' התגלות רק
הוא נשאר בידיעה רוחנית בלבד, ומשמעות הדבר שאין זה
בהתגלות לגבי הדרגה התחתונה יותר, ואילו "התגלות" פירושה –
שזה נקלט גם בדרגה התחתונה יותר, שכן, הדבר הוא בהתגלות,
מה שאין כן בהשגת חכמי האמת, – המקובלים, שְׁלֹא נִגְלָה
אֵלֵיהֶם¹⁶ הוֹיָה הַנִּעְלָם בְּרוּךְ-הוּא¹⁷ בְּכַחֲנֵת הַתְּגִלּוֹת, רַק שֶׁהֵם

8. תשא לג, כג. 9. ברכה לז, י. 10. קה"ת תשל"ג. 11. לסוכה כח, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ השגתם ב"השגת חכ' ודעת'
השיגו בכתר וכו'". 13. ישע"ו, יא. 14. וירא יח, א. 15. ב"הערות ותיקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א "אליו הוי' הנעלם". 16. ב"הערות
ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי' כאן שצ"ל: עליהם, ומעיר ע"ז כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערות שם וז"ל: כן הוא בכת"י המעתיק
(גוף כתיב"ק הצ"צ אינו). ואולי טעה וצ"ל: אליהם. וכמו"ש באגה"ק לפנ"ז: אליו. 17. ב"הערות ותיקונים" מביא אשר כ"ק אדמו"ר הצ"צ הגי'

1 משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נסח אחר: פנעלם] – על דרך
2 "שמיעה" הקולטת דבר רוחני, שה"רוחני" נשאר אז ברוחניותו
3 והשמיעה וההשגה "לוקחת" אותו ברוחניותו, כך הם קולטים
4 בהשגתם את הענין שהוא נעלם ונפלא, אך לא שהענין הנעלם
5 מתגלה אליהם בהתגלות
6 של ירידה למדריגתם.
7 ומפלא מהם. ולכן אמרו: [נ"א במעלה]
8 – חכמינו ז"ל: "חכם עדיף
9 מנביא", שיכול – החכם,
10 להשיג בחכמתו למעלה
11 מעלה ממדרגות שיוכלו
12 ליריד למטה בבחינת
13 התגלות לנביאים במראה
14 נבואתם¹⁹, – שכן, כיוון
15 שאל הנביאים, צריך הדבר
16 לרדת למטה באופן של
17 ראיה, הרי המדריגות
18 הגבוהות ביותר – על דרך
19 שנזכר לעיל, הפנימיות של
20 "חכמה עילאה" (עליונה) –
21 אי אפשר להן לרדת למטה
22 בהתגלות, כי לא יוכלו
23 ליריד ולהתגלות אליהם, –
24 לנביאים ב"מראה הנבואה",
25 רק מדרגות התחתונות,
26 שהן: – ספירות נצחיות
27 יסוד-מלכות, שהן הן
28 היורדות תמיד ומתגלות
29 מהמשפיע להמקבל בבחינת מוחין וחיות, פידוע לידעי הן, –
30 כידוע ללומדי תורת הקבלה, שהנצחיות-יסוד-מלכות של
31 העליון – של המדריגה העליונה יותר, שזו המדריגה התחתונה
32 ביותר של המדריגה העליונה, מתלבשים בתחתון – במדריגה
33 התחתונה יותר, להחיותו, שהן הן כלי ההשפעה והורדת החיות
34 מהעליון לתחתון – מהמדריגה העליונה יותר למדריגה התחתונה
35 יותר, ככל העולמות והמדרגות, ולכן גם הן הן המתגלות
36 לנביאים בבחינת התגלות ממש, – כפי שהדבר בענין הנבואה,
37 כנזכר לעיל, שזה יורד אליהם באופן של התגלות. ובתוכן –
38 בספירות נצחיות-יסוד-מלכות, מלבד אור – ספירת הבינה,
39 שהיא בחינת הכנת האלהות מאור [נסח אחר: ואור] אין סוף
40 ברוך-הוא, – או לפי הנוסח השני, בחצאי ריבוע – הבנת האלקות
41 ואור אין סוף ברוך הוא, שגם "אור אין סוף" ברוך הוא יורד בהבנה
42 זו, ובתוכה – ב"בינה", מלבדים אחרים דחכמה, שהיא –
43 "חכמה" היא, מדרגה שלמעלה מהשכל וההבנה באלהות
44 ברוך-הוא, כי שם "חכמה" מורה על מקור השכל וההבנה. –
45 כנזכר בפרק י"ח בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שהמלה "חכמה"

אגרת הקדש

שהם משיגים תעלומות חכמה הנעלם [נ"א במעלה]
ומפלא מהם ולכן אמרו חכם עדיף מנביא שיוכל
להשיג בחכמתו למעלה מעלה ממדרגות שיוכלו
ליריד למטה בבחי' התגלות לנביאים במראה נבואתם
כי לא יוכלו ליריד ולהתגלות אליהם רק מדרגות
התחתונות שהן נהי"מ שהן הן היורדות תמיד ומתגלות
מהמשפיע להמקבל בבחי' מוחין וחיות כידוע לי"ח
שהנהי"מ של העליון מתלבשים בתחתון להחיותו שהן
הן כלי ההשפעה והורדת החיות מהעליון לתחתון בכל
העולמות והמדרגות ולכן ג"כ הן הן המתגלות לנביאים
בבחי' התגלות ממש ובתוכן מלוכש אור הבינה שהיא
בחי' הכנת האלהות מאור [נ"א ואור] א"ס ב"ה ובתוכה
מלוכשים אחרים דחכמה שהיא מדרגה שלמעלה
מהשכל וההבנה באלהות ב"ה כי שם חכמה מורה
על מקור השכל וההבנה ולכן אמרו בזה דאורייתא
מחכמה נפקת כי טעמי מצות לא נתגלו והם למעלה
מהשכל וההבנה. וגם באיזהו מקומן שנתגלה
ונתפרש איזה טעם המובן לנו לכאורה אין זה הטעם
המובן לנו לבדו תכלית הטעם וגבולו אלא בתוכו
מלוכש פנימיות ותעלומות חכמה שלמעלה מהשכל
וההבנה וכן בכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה

היא "כח מה"מ²⁰, דבר שאינו בר הבנה והשגה בשכל, ולכן אמרו
בזה, ד"אורייתא מחכמה נפקת", – תורה באה מחכמה, בזה
בשכל (סב, א) נאמר שאורייתא (תורה) באה מ"חכמה עילאה"
(עליונה), וכך גם בזהר חוקת (קפב, א) ואתחנן (רסא, א) ובעוד
מקומות, כי טעמי מצות
לא נתגלו, – בענין של שכל
ושל הבנה, והם למעלה
מהשכל וההבנה, –
למעלה מ"חכמה". וגם
באיזהו מקומן שנתגלה
ונתפרש איזה טעם המובן
לנו לכאורה – אין זה
הטעם המובן לנו לבדו
תכלית – סוף, הטעם – של
המצוה, וגבולו, – שנאמר
שכאן מסתיים הטעם ואין לו
עומק יותר, אלא בתוכו –
בתוך הטעם, מלבד
פנימיות ותעלומות חכמה
שלמעלה מהשכל
וההבנה. – בשיחה קדושה²¹
הסביר פעם הרבי, שרבנו
הזקן מדייק בלשון שאין זה
"תכלית הטעם", אין זה סוף
הטעם של המצוה, כלומר,
שלא זו בלבד שאין זה
תכלית המצוה עצמה, אלא
זה אפילו לא תכלית הטעם
של המצוה, שכן ענינה האמיתי של מצוה הוא הרצון העליון
שלמעלה לגמרי מטעם, שלכן הרי עיקר קיום המצוות הוא כדי לקיים
רצון הקדוש ברוך הוא. וכפי שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" כותב
בספרו "דרך מצותיך" (הנקרא גם "ספר טעמי המצוות, כי הוא ספר
של טעמים על מצוות) מיד במצוה הראשונה²², שעיקר הכוונה
הנדרשת בקיום מצוה היא, לכוון בעשיית המצוה שכך ציוונו בורא
העולם לעשות, ושידע האדם שבאותו מעשה הוא מקיים ציווי
ורצונו של הקדוש ברוך הוא, למרות שאין הוא יודע את המכוון
והמטרה של המצוה, והוא אומר שם להלן שמה שמובן משהו מטעם
המצוה (כמו על דרך הקבלה והחסידות, החקירה והדרוש) אין זה
באמת רק רמז של הענין, וכטיפה מים האוקיינוס, ויתירה מזו באין
ערוך ממש, שכן האדם שלבוש בחומר (הגוף) אי אפשר לו להשיג
רוחניות, ומשה רבנו שכבר למעלה משלוש אלפים שנה בגן עדן
הוולך תמיד מחיל אל חיל בעומק השגת טעמי המצוות, ועל כל אלה
(מה שמשנה רבנו משיג) כתוב²³ "לכל תכלה ראיתי קץ" (שלהשגה
ולכליון של גן עדן יש קץ וגבול), ואילו המצוה עצמה "רחבה מצותך
מאד" היא "רחבה", בלי גבול, שכן יש בה גבוה וגבוה יותר²⁴, מה

כאן שצ"ל: הוי' בבחי' (כלי תיבות "הנעלם ב"ה"). 18. ב"ב יב, א. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ בהשגתם, כנ"ל". 20. זח"ג כח, א. 21. ש"פ וישב ה'תשכ"ד. 22. ד, ב. 23. תהלים קיט, צו. נתבאר לעיל סימן יז. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהמשנה (ברכות

משמעותו הוא ענין נצחי לכל הזמנים, מְלַבֵּשִׁים בְּתוֹכָם – בדברי
התוכחה ובסיפורי המעשיות, בְּחִינַת חֲכָמַת אֱלֹהוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה
מִהַשְׁכֵּל וְהַחֲבִנָּה, כְּנִרְאָה בְּחוּשׁ מַעֲנִין ה"קָרִי" וְה"פְּתִיב", –
מילים בתנ"ך שיש הבדל בין איך שכותבים אותן לבין איך שקוראים
אותן, כִּי ה"קָרִי" – איך
שקוראים את המלה, הוּא
לְפִי הַחֲבִנָּה הַנִּגְלִית לָנוּ,
וְה"פְּתִיב" – איך שכותבים
את המלה, הוּא לְמַעַלָּה
מִהַשְׁכֵּל וְהַחֲבִנָּה, שְׂתִבְּחָה זֶה
כְּבִתְּיָקְתָּה – כפי שנכתבה,
אֵין לָהּ לְבוּשׁ כְּבִחִינַת
הַחֲבִנָּה, וּבְקִרְיָאָתָה בְּפֶה –
יֵשׁ לָהּ לְבוּשׁ. – של הבנה,
שמבינים את המלה לפי
תוכנו הפשוט של הענין, כמו

אגרת הקדש

לנביאים הכתובים בתנ"ך הן דברי תוכחה והן סיפורי
מעשיות מלוכש בתוכם בחינת חכמת אלהות שלמעלה
מהשכל והחבנה כנראה בחוש מענין הקרי והכתיב
כי הקרי הוא לפי החבנה הנגלית לנו והכתיב הוא
למעלה מהשכל והחבנה שתיבה זו ככתיבתה אין לה
לבוש בבחינת החבנה ובקריאתה בפה יש לה לבוש
וכן הענין באותיות גדולות שכתב"ך שהן מעלמא
עילאה ומאירות משם בגילוי בלי לבוש כשאר האותיות.

למשל, "הוא עשנו ולא (ולו) אנחנו עמו וצאן מרעיתו"²⁷, שהכתיב
הוא "ולא" (באל"ף) שהכוונה היא "ואין", והקרי הוא "ולו" (בוא"ו)
שהכוונה היא "ואליו" – הרי הקרי "ולו" (ואליו) יש לו לבוש לפי
פשוט הענין, שמדובר כאן: "כי הוא עשנו" – "ולו אנחנו", ואליו אנו
מיוחדים בתור "עמו וצאן מרעיתו"; ואליו הכתיב הוא "ולא" (באל"ף)
"ואין", הרי במשמעותו העמוקה יש לכך הסבר²⁸, אבל בלבוש
הפירוש הפשוט – אין לכך שום הבנה²⁹. וְכֵן הָעֵנִין בְּאוֹתִיּוֹת גְּדוֹלוֹת
שְׂתִבְּתֵנָּה, שֶׁהֵן מַעֲלָמָא עֲלָאָה, – מעולם עליון יותר, בספירת
ה"בינה", וּמְאִירוֹת מִשָּׁם בְּגִלּוֹי בְּלִי לְבוּשׁ כְּשָׂאֵר הָאוֹתִיּוֹת.

1 שהוא אומר שרק "באיזהו מקומן" נתגלה טעם המצוה, שלכאורה
2 ישנן הרי הרבה מצוות של "משפטים" ו"עדות", שיש בהן טעם גלוי,
3 ודן רוב המצוות. כיצד, איפוא, הוא אומר שרק באי אלה מצוות
4 נתגלה טעמן? מובא על כך ב"לקוטי ביאורים" על "תניא" (להרב
5 קארף שי') בשם הרבי, שגם
6 באותן מצוות יש טעם רק
7 למצוה בכלל, ואילו פרטיה
8 המרובים של המצוה – לא
9 נתגלה טעמם, כמו, למשל,
10 מצות תפילין, שהמצוה
11 בכלל יש לה טעם, שיהיה
12 "לאות על ידיך"²⁵, ואילו
13 פרטיה הרבים של מצות
14 תפילין: שתהיינה מרובעות,
15 ארבע פרשיות בארבעה
16 "בתיים" בשל ראש, ובשל יד

17 "בית" אחד בלבד, רצועות שחורות, וכדומה – כל אלה אין להם טעם
18 בגלוי. וְכֵן כָּל דְּבָרֵי וְדְבָרֵי שִׁנְיָא מִפִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
19 לְנִבְיָאִים, הַכְּתוּבִים בְּתַנ"ךְ, – שכל דיבור של נבואה שבתנ"ך הוא
20 נבואה לכל הדורות, לא רק לאותו זמן שהנבואה נאמרה בו²⁶, וְכֵן
21 דְּבָרֵי תוֹכְחָה – שנביאים הוכיחו את בני ישראל בדבר ה' של נבואה
22 שנתגלה אליהם, שאז הרי אין זה שהנביא מוכיח את בני ישראל, כי
23 אם הקדוש ברוך הוא מוכיח את בני ישראל על ידי הנביא, וְכֵן כְּפָרִי
24 מַעֲשִׂיּוֹת – אם הסיפור מופיע בתורה או בנביאים או בכתובים, הרי
25 אמת הדבר שזה כפשוטו, שכן אירע, אך כיוון שזה נקבע בתורה,

יום שלישי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכה, והנה בח' חכמת... עד עמ' 256, מהארז"ל:

67 אַחֲרָיִם שְׂבִסְפִירוֹת הֵן מִדְּרָגוֹת הַחִיצוֹנוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת בְּמַעַלָּה
68 שְׂבִסְפִירָה זֶה, מִהַ שְׂיֻכְלוּ לִירֵד וְלַהֲתַפְשֵׁט לְמַטָּה לְהַתְלַבֵּשׁ
69 בְּבְרֹאִים לְהַחֲיוֹתָם; וּבְחִינַת הַפְּנִיִּם, – הַבְּחִינָה הַפְּנִימִית שֶׁל
70 הַסְּפִירָה, הִיא הַסְּפִירָה עֲצָמָה מְיֻחָדָת בְּמַאצִּילָה אֵין־סוֹף
71 בְּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית

אגרת הקדש

והנה בח' חכמת אלהות ב"ה המלוכשת בתרי"ג
מצות התורה נק' בשם בחינת אחוריי' דחכמה כי כל
אחוריים שבספירות הן מדרגות החיצונות והתחתונות
במעלה שבספירה זו מה שיוכלו לירד ולהתפשט
למטה להתלבש בברואים להחיותם ובחי' הפנים היא
הספירה עצמה המיוחדת במאצילה א"ס ב"ה בתכלית
היחוד כגון ד"מ ספירת חכמה שהיא מיוחדת במאצילה
א"ס ב"ה בתכלית היחוד כי הקב"ה וחכמתו אחד
(כמ"ש לעיל) ומה שמאיר ומתפשט מחכמתו ית'¹⁷

72 היחוד. כְּגֹוֹן דְּרָךְ מְשָׁל,
73 סְפִירַת חֲכָמָה – אודותה
74 מדובר כאן, שְׂהִיא מְיֻחָדָת
75 בְּמַאצִּילָה אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־
76 הוּא בְּתַכְלִית הַיְּחִיד, כִּי
77 הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא
78 וְחֲכָמָתוֹ אֶחָד (כְּמוֹ)
79 שְׂתִבְּתָא לְעִיל, – בפרק ב'
80 ובפרק נ"ב בחלק הראשון
81 של ספר ה"תניא", ומה
82 שְׂמֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט

51 וְהִנֵּה, בְּחִינַת חֲכָמַת אֱלֹהוֹת בְּרוּךְ־הוּא הַמְּלַבֵּשֵׁת בְּתַרִּי"ג –
52 613, מִצְוֹת הַתּוֹרָה – נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם "בְּחִינַת אַחֲרָיִם דְּחֲכָמָה",
53 – חיצוניות ה"חכמה". לעיל אמר רבנו הזקן, שמה שהשיג משה רבנו
54 בנבואה, בספירת ובחינת ה"חכמה", הוא רק "אחוריים דחכמה",
55 ולאחר מכן אמר, שגם מה
56 שתורה "מחכמה נפקת"
57 (באה מבחינת "חכמה") זה
58 גם כן בחינת "אחוריים" של
59 חכמה, שגם "אחוריים
60 דחכמה" הוא ענין שלמעלה
61 משכל ומחבנה – אומרים
62 לכן שתורה באה מחכמה,
63 וכן הוא אומר שחכמת
64 אלקות המלוכשת בתרי"ג
65 מצוות – היא גם כן בחינת
66 אחוריים של חכמה, כִּי כָּל

לג (ב): האומר... אשר במו"נ ח"ג פמ"ח פ"י טעם המצוה דשה"ק [דשילוח הקן] כדי לקבוע... ובפיה"מ כ' הרמב"ם עצמו שהיא מצוה ש'אין
לו טעם!": 25. ואתחנן ו, ח. 26. ראה מגילה יד, א. 27. תהלים ק, ג. וראה ב"ר רפ"ק. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"א קכ, ב. אוה"ת
(יהל אור) להצ"צ לתהלים עה"פ. וש"נ. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל עיין פירש"י שם".

1 מְחַכְמָתוֹ וְיִתְבָּרַךְ לְמַטָּה בְּתַחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם בְּעָלֵי גִבּוֹל וְתַכְלִית,
2 — יֵשׁ לָהֶם גִּבּוֹל וְסוֹף, וּמִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם — בְּפָנִימִיּוֹת, שֶׁכֵּן "מֵאִיר"
3 ו"מִתְפַּשֵּׁט" יִכּוֹל הָרִי לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל "מִקִּיף", שֶׁהָאֹרֵר אֵינוֹ
4 מִתְצַמֵּץ לִפְי עֵרֶךְ הַדָּבָר שֶׁבּוֹ הוּא מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט, וְאֵינוֹ מִתְאַחֵד בּוֹ,

5 וְאֵילּוֹ "הַתְּלַבְּשׁוֹת" הֵיא הָרִי,

6 שֶׁהָאֹרֵר מִתְצַמֵּץ לִפְי עֵרֶךְ

7 הַדָּבָר שֶׁבּוֹ הוּא מִתְלַבֵּשׁ

8 וּמִתְאַחֵד אִתּוֹ. הָרִי, אִם

9 הַנְּבִרָאִים שֶׁבָּהֶם מִתְלַבֵּשׁ

10 הָאֹרֵר, הֵם בְּעָלֵי גִבּוֹל

11 וְתַכְלִית, אִי אִפְשָׁר הָרִי

12 לִהְיוֹת שֶׁהָאֹרֵר הַמִּתְלַבֵּשׁ

13 בָּהֶם יִהְיֶה אֹרֵר שֶׁבְּבַחֲנִית

14 בְּלִי גִבּוֹל — כִּפִּי שֶׁהַדָּבָר

15 בְּסִפְרִיהָ עֲצֻמָּה שֶׁהִיא

16 מֵאוֹחֶדֶת בְּמֵאֲצִיל בְּתַכְלִית

17 הַיְחָדּוּ, וְכֵשֶׁם שֶׁהֵאֲצִיל

18 הוּא "אֵין סוֹף" ו"בְּלִי גִבּוֹל",

19 כִּךְ גַּם הַסִּפְרִיהָ הִיא בְּבַחֲנִית

20 "בְּלִי גִבּוֹל", הָרִי מֵהָ שְׁמֵאִיר

21 וּמִתְפַּשֵּׁט וּמִתְלַבֵּשׁ בְּנְבִרָאִים

22 נִקְרָא "אַחֲרִיִּים", —

23 הַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הַסִּפְרִיהָ וְלֹא

24 הַסִּפְרִיהָ עֲצֻמָּה, וְנִקְרָא גַם

25 בֵּן בְּחִינַת "עֲשִׂיהָ

26 שֶׁבְּמֵאֲצִילוֹת"³⁰.

27 ה"אֲחֲרִיִּים" וְהַחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל

28 סִפְרִית ה"חֲכֻמָּה" (ש"חֲכֻמָּה)

29 הִיא הָרִי הַבְּחִינָה שֶׁל

30 "אֲצִילוֹת" נִקְרָא בְּחִינַת

31 הַעֲשִׂיהָ שֶׁב"אֲצִילוֹת" —

32 בְּחִינָה שֶׁל "אֲצִילוֹת"

33 שִׁיבּוּלָה לְרֹדֶת לְמַטָּה. פְּרוּשׁ, עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲדָם

34 הַתַּחְתּוֹן שִׁישׁ בְּנִשְׁמָתוֹ ה' מְדַרְגּוֹת, זֹו לְמַטָּה מִזֹּו, שֶׁהֵן בְּחִינַת

35 הַשִּׁבּוּל וְהַמְּדוּת וּמִחֲשָׁבָה וְדַבּוּר וּמַעֲשֶׂה, וְהַמַּעֲשֶׂה הִיא —

36 הַמְּדִירָגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכָלָם, — גִּילּוֹי הַנֶּפֶשׁ שִׁישׁנו ב"מַעֲשֶׂה" הוּא

37 בְּמִדְרִיגָה פְּחוּתָה בְּהִרְבָּה מֵאֲשֶׁר בְּשֵׁאֵר הַבְּחִינּוֹת שֶׁעַל יָדָן הַנֶּפֶשׁ

38 מִתְגַּלָּה, שֶׁהַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִהַנֶּשְׁמָה וּמִלְּבָשׁ בְּכָה הַמַּעֲשֶׂה,

39 הוּא כִּאֵין לִגְבִי הַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה וּמִלְּבָשׁ בְּכָה הַדָּבָר,

40 שֶׁהוּא — כּוֹחַ הַדִּיבּוּר, הוּא כִּאֵין לִגְבִי הַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה —

41 מִהַנֶּשְׁמָה, וּמִלְּבָשׁ בְּמִחֲשָׁבָה וּמְדוּת וּשְׁבָל — כָּל אֱלֹהִים מֵאוֹחֲדִים

42 עִם הַנֶּפֶשׁ. שֶׁכֵּן, אִפִּילוֹ מִחֲשָׁבָה שֶׁהִיא "לְבוּשׁ" לְנֶפֶשׁ, הִיא, אֲבָל,

43 לְבוּשׁ הַמֵּאוֹחֵד עִם הַנֶּפֶשׁ, וְהִיא קִיַּמַת תְּמִיד כֵּשֶׁם שֶׁהַנֶּפֶשׁ עֲצֻמָּה

44 קִיַּמַת תְּמִיד, וְאֵילּוֹ דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם "לְבוּשִׁים נִפְרָדִים", מִהַנֶּפֶשׁ,

אגרת הקדש

לְמַטָּה בְּתַחְתּוֹנִים שֶׁהֵם בְּעָלֵי גִבּוֹל וְתַכְלִית וּמִתְלַבֵּשׁ
בָּהֶם נִקְ' אֲחֻרִּים וְנִקְ' ג'כ' בְּחִי' עֲשִׂיהָ שֶׁבְּאֲצִי' פִּי'
עַד"מ כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲדָם הַתַּחְתּוֹן שִׁישׁ בְּנִשְׁמָתוֹ ה' מְדַרְגּוֹת
זֹו לְמַטָּה מִזֹּו שֶׁהֵן בְּחִי' הַשִּׁבּוּל וְהַמְּדוּת וּמִחֲשָׁבָה
וְדַבּוּר וּמַעֲשֶׂה וְהַמַּעֲשֶׂה הִיא הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכּוֹלָם
שֶׁהַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִהַנֶּשְׁמָה וּמִלְּבוּשׁ בְּכָה הַמַּעֲשֶׂה
הוּא כִּאֵין לִגְבִי הַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה וּמִלְּבוּשׁ בְּכָה
הַדָּבָר שֶׁהוּא כִּאֵין לִגְבִי הַחִיּוֹת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה
וּמִלְּבוּשׁ בְּמִחֲשָׁבָה וּמְדוּת וּשְׁבָל כֵּן עַד"ז מִמֶּשׁ הִיא
בְּחִי' חֲכֻמָּתוֹ ית' מֵהָ שִׁיבּוּל לְהַתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה (לְהַשְׁפִּיעַ)
[לְהַתְלַבֵּשׁ] בְּתַחְתּוֹנִים כּוֹלָם הֵם כִּאֵין לִגְבִי בְּחִינַת
פְּנִים הַמִּיּוּחָד בְּמֵאֲצִיל ב"ה דְּכּוֹלָא קָמִיהָ כִּלָּא חֲשִׁיב
וְהַשְׁפָּעָה לְכָל הַנְּבִרָאִים כּוֹלָם שֶׁהֵם בְּעָלֵי גִבּוֹל
וְתַכְלִית נִחְשָׁבָה יְרִידָה וְצֻמָּצוֹם כְּכִיכּוֹל לִגְבִי הַמֵּאֲצִיל
א"ס ב"ה עַד"מ כִּמּוֹ שֶׁנִּחְשָׁבָה יְרִידָה וְצֻמָּצוֹם לְשִׁבּוּל
הָאֲדָם הַמִּשְׁכִּיל הַמְּצוּמָצֵם בְּאִיזָה עֲשִׂיהָ גִשְׁמִיּוֹת
וְחֻמְרִית מִמֶּשׁ וּלְכֵן מִשֶּׁה רַבִּינוּ ע"ה שֶׁהִשְׁיֵן עַד
אֲחֻרִּים דְּחֲכֻמָּה זָכָה שֶׁתִּנָּתֵן ע"י הַתּוֹרָה שֶׁהִיא נִבְלּוֹת
חֲכֻמָּה שֶׁלְּמַעַלָּה פִּי' מֵהָ שִׁבּוּל מִמֶּנָּה וְיֹוֹרֵד לְמַטָּה
וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה גִשְׁמִיּוֹת שֶׁלָּנוּ שֶׁעִיקְרָהּ וְתַכְלִיתָהּ הוּא
קִיּוֹם הַמִּצְוֹת ל"ת וְעֲשֶׂה בְּפוּעַל וּמַעֲשֶׂה מִמֶּשׁ כִּמֵּאֲמֹר
הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וְגִדּוֹל תִּלְמוּד שֶׁמִּבְּיָא לְיָדֵי מַעֲשֶׂה וְהַלּוּמֹד
שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת נֹוֹחַ לוֹ שֶׁנִּחְפָּכָה שְׁלִיטָתוֹ וְכוּ' וְכָל אָדָם
מוֹכֵרָה לְהַתְגַּלְגַּל עַד שִׁקִּיִּים כָּל הַתְּרִי"ג מִצְוֹת בְּפוּעַל
מִמֶּשׁ כְּנוֹדַע מֵהָרִיז"ל:

אֲחֻרִּים דְּחֲכֻמָּה, — כְּנוֹזֵכַר לְעִיל, וְכָה שֶׁתִּנָּתֵן עַל יָדוֹ הַתּוֹרָה,

שֶׁהִיא — הַתּוֹרָה, הִיא "נִבְלּוֹת חֲכֻמָּה שֶׁלְּמַעַלָּה", פְּרוּשׁ מֵהָ

שִׁיבּוּל מִמֶּנָּה וְיֹוֹרֵד לְמַטָּה וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה גִשְׁמִיּוֹת שֶׁלָּנוּ,

שֶׁעִיקְרָהּ וְתַכְלִיתָהּ — שֶׁל תּוֹרָה, הוּא קִיּוֹם הַמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה

וְעֲשֶׂה בְּפוּעַל וּמַעֲשֶׂה מִמֶּשׁ, כִּמֵּאֲמֹר³⁴: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", — וְכִפִּי

שֶׁהַגִּמְרָא אֹמֶרֶת בְּעִירּוּבִי³⁵ עַל כִּךְ: "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא לְמַחֵר

לַעֲשׂוֹתָם", שֶׁזֶּמֶן קִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא דּוּקָא הַיּוֹם, בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְ"גִדּוֹל

תִּלְמוּד שֶׁמִּבְּיָא לְיָדֵי מַעֲשֶׂה"³⁶, — הָרִי שֶׁהַגְּדֻלּוֹת שֶׁל תִּלְמוּד

(לִימּוּד) הִיא מִפְּנֵי שֶׁזֶה מִבְּיָא לַעֲשִׂיַת הַמִּצְוֹת, הָרִי שֶׁהַתַּכְלִית הִיא

— קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְ"הַלּוּמֹד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת — נָח לוֹ שֶׁנִּחְפָּכָה שְׁלִטָּתוֹ

וְכוּ"³⁷, — וְלֹא הִיא נְבִרָא, וְכָל אָדָם מְכַרָּה לְהַתְגַּלְגַּל עַד שִׁקִּיִּים

כָּל הַתְּרִי"ג — 613, מִצְוֹת בְּפוּעַל מִמֶּשׁ, כְּנוֹדַע מֵהָרִיז"ל³⁸: —

30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"ה בהדפוסים שראיתי. ולכאורה הול"ל עשי' שבחכמה. ואולי אפ"ל שכאן מדבר בהחילוק דגבול ובל"ג - ב"ע ואצילות - תורתך - תורה דאציל, שלמדתנו - תורה דבריא, ולכן מדיגש שבאציל. והשייכות שבין זל"ז - דבל"ג דאציל ה"ה הא דאציל הוא חכ' (יו"ד שבשם) ובי"ע שאר הספירות". 31. ראה קהלת ג, ז. 32. תהלים קד, כד. 33. ב"הערות ותקונים" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל הוא. 34. ואתחנן ז, יא. 35. כב, א. 36. קידושין מ, ב. 37. ירושלמי שבת פ"א ה"א. 38. ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד ובהנמקן שם

שמישי יגלה טעמי תורה, ומעין זה היא התגלות החסידות שהיא
הכנה למשיח, על דרך שטועמים ממאכלי השבת – בערב שבת⁴⁰.
והוא (ממשיך ה"צמח צדק" ב"יהל אור") ה"אור" המלובש
ב"שלמה", שכן, זה האור שנברא ביום ראשון ש"גנוז לצדיקים",
והיכן גנוז – בתורה⁴¹, וזהו "פנימיות יסוד אבא", כפי שהרמ"ז אומר
בפרשת בהעלותך⁴². וה"צמח צדק" מציין שם מהסידור במאמר
"ועשו להם ציצית"⁴³.

1 ב"יהל אור" להרבי ה"צמח צדק", על תהלים, עמוד 369, מביא על
2 אגרת קודש זו: רבנו הזקן מתחיל את האגרת בפסוק "עוטה אור
3 כשלמה", ובאגרת חסר הביאור על פסוק זה, אלא מזהקדמה
4 מסתבר ש"אחוריים דחכמה" הנקרא "נובלות חכמה שלמעלה
5 תורה", זה ה"שלמה" (הלבוש) ונגלה דתורה, ובחינת פנימיות אבא
6 (פנימיות החכמה) היא טעמי תורה, (שבעיקר זה יתגלה בביאת
7 המשיח, כפי שרש"י אומר על הפסוק³⁹, "ישקני מנשיקות פיהו",

יום רביעי ג' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קבט, האותיות הנגלות לנו... עד עמ' קבט, כנודע:

46 הָאוֹתִיּוֹת, כִּי אִם בְּצִרְפוֹן⁴⁶. – בצירוף האותיות קיים הבדל בין
47 שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי האותיות הדבר שווה בכל
48 הלשונות. וְאוֹתִיּוֹת הַמִּחְשָׁבָה, הֵן גַּם כֵּן בְּכָל לְשׁוֹן שְׂאֵדָם
49 מִחֲשֵׁב תִּבּוֹת – הלשון, וְאוֹתִיּוֹת הַלְשׁוֹן, שֶׁהֵן כ"ב לְבָר. רַק
50 שְׂבִמְחָשְׁבָה, יֵשׁ בָּהּ ג' מִיָּנִי
51 בְּחִינֹת אוֹתִיּוֹת, שְׁהָרִי
52 בְּשִׂרְיָה בְּסֵפֶר תּוֹרָה
53 תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת – הֵן
54 מְצִיטוֹת מִחְשָׁבָתוֹ, –
55 בהתאם לכפי שהוא רואה
56 אותן בספר התורה, וְזֶה
57 נִקְרָא בְּחִינַת "עֲשֵׂיָה
58 שְׂבִמְחָשְׁבָה"; – כפי
59 ש"מחשבה" מהרהרת ענין
60 של מעשה, אותיות של
61 מעשה וכתב, ו-עשיה של
62 השתלשלות בריאה יצירה
63 עשיה, וְכֵן כְּאִשֶּׁר שׁוֹמֵעַ
64 אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – הֵן
65 נִרְשָׁמוֹת מִחְשָׁבָתוֹ
66 וּמִהֲרָה בָּהֶן, וְזֶה נִקְרָא
67 בְּחִינַת "דִּבּוּר שְׂבִמְחָשְׁבָה"

15 האגרת הבאה, דיבור המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות שנוספו
16 בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה אגרות קודש, כפי
17 שכותב ר' אשר מניקוליב ב"מודעה רבה", שנוספו "השמטות מהאגה"ק⁴⁴.
18 המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שכן, באגרת הקודמת מדובר איך שרק
19 הבחינות "נהיים" – נצח, הוד,
20 יסוד, מלכות – של המשפיע

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה.

דמעשה הן תמונת האותיות שבכתב
אשורי שבס"ת. ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול
המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא
הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש
בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות
כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג' בכל לשון
שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבר.
רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי
כשרואה בס"ת תמונת האותיות הן מצטיירות במחשבתו
וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע
אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן
וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובחי' יצירה. ואותיות
המחשבה לברה בלי הרהור אותיות הדבור נק' מח'
שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש

21 נמשכות במקבל, ובסוף אגרת זו
22 (דיבור המתחיל "האותיות"
23 הנגלות) מוסבר גם כן אותו
24 תוכן⁴⁵, שרק האחוריים
25 וההיצוניות של בחינות נה"י –
26 נצח, הוד, יסוד – של העליון,
27 נמשכות בתחתון.
28 הָאוֹתִיּוֹת⁴⁶ הַנִּגְלוֹת לָנוּ,
29 הֵן: בְּמַעֲשֵׂה דִבּוּר
30 וּמִחְשָׁבָה. דְּמַעֲשֵׂה, –
31 אותיות ה"מעשה", הבאות
32 בכתב ובמעשה, הֵן תְּמוּנַת
33 הָאוֹתִיּוֹת שְׂבִמְחָבָה אֲשׁוּרִי
34 שְׂבִמְחָבָה תּוֹרָה. – כפי
35 שהוסבר בהגה"ה בפרק י"ב
36 של "שער היחוד והאמונה",

37 הרי כל אות מכ"ב אותיות התורה היא המשכה וכוח וחיות פרטי
38 מיוחד שאיננה נמשכת באות אחרת, ולכן יש לכל אות בכתיבתה
39 (בכתב אשורי של ספר תורה) ציור מיוחד המורה על ציור ההמשכה
40 ועל אופן התגלות האור, החיות והכוח הנמשכים באותה אות,
41 ובכתב ספר תורה הרי האותיות עצמן הן ענין עיקרי וקשורות בכמה
42 פרטי דינים על צורת כתיבתן, וְאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר נִחְקָקוֹת בְּהֶבֶל
43 וְקוֹל, הַמִּתְחַלֵּק לְכ"ב חֲלָקִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה בְּצִרְפוֹתָן, שֶׁהֵיא
44 הִבְרַת וּמִבְטָא הַכ"ב אוֹתִיּוֹת בְּכָל לְשׁוֹן⁴⁷, כִּי אֵין הִפְרָשׁ בֵּין
45 לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ וּבֵין שְׂאֵר לְשׁוֹנוֹת בְּמַהוּת הַקֶּבֶר – בִּיטוּי,

בציונים ומ"מ. 39. שה"ש א, ב. 40. ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ובהנסמן בהערות שם. 41. לקו"ש ח"י ע' 10 ובהנסמן שם. 42. ח"ג קסב, א.
43. סידור עם דא"ח (קה"ת, תשכ"ה). 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולזה עיר שמצינו שאדה"ז בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ)
תש"ח ע' 170. ובכ"מ). 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא – עפמשי"ג ומבשרי אחזה אלוהה"ק לאחר זמן (סה"מ). 46. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכנה"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב ב"י שלכאורה באו"א קצת. וי"ל". 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מעלת
האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' – תמונתן – מתעלמות בתמונות אחרות)". 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה שייך צירופן להברתן
ההוצרך לשלול? ואולי מתוך שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכ"כ – בשינוי) – ומבאר שזהו בצירופן". 49. ישע"י מג, ז.

1 לא דיבור שבמחשבה, כי אם דיבור ממש, הן מתהוות ומקבלות
2 חיותן מאותיות אלו עצמן שבמחשבה. ואף שלפעמים מדבר
3 אדם ומתהרהר – בשעת
4 מעשה, בדרך אחר –
5 ולכאורה אין אותיות
6 הדיבור מקבלות אז חיות
7 מאותיות המחשבה, שכן,
8 הוא הרי אינו מהרהר בענין
9 שהוא מדבר, הרי אינו
10 יכול לדבר – כשאין הוא
11 מהרהר במה שהוא מדבר,
12 כי אם אותן דברים
13 וצירופים – של מלים,
14 שפיר דברים דברים והיו

אגרת הקדש

הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן
שבמחשבה. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר
אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דברים וצירופים
שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר
דיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה
בהם פעמים רבות. והיו בחי' אחוריים וחיצוניות נה"י
מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין
וחיות כנודע:

15 במחשבתו פעמים רבות מאד, ונשאר בדבורים וצירופים אלו
16 הרשימו – הרושם, מהמחשבה שנכנסה בהם פעמים רבות. –
17 הרי שהרושם של אותן
18 אותיות המחשבה, הוא
19 החיות של אותיות דיבור
20 אלו. והיו – כפי שהדבר
21 ב"ספירות", בחינת אחוריים
22 וחיצוניות נצח-הוד-סוד
23 מ"פ-רצוף העליון" שנכנס
24 בתחתון, – מפרצוף
25 המדרגה העליונה שנכנס
26 במדרגה התחתונה, להיות
27 לו בחינת מוחין וחיות,
28 כנודע:

יום חמישי ד' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכט, כ איהו וחיותו חד... עד עמ' 258, וע"ש.

29 כ. תוכן אגרת קודש זו (סימן כ) הוא אחד הענינים העמוקים ביותר בחסידות,
30 ומתבטא בה יסוד בענין של חסידות שעד עתה טרם הוסבר בספר ה"תניא".
31 ברם, כפי שכבר הוסבר בפרוטרוט בהקדמה לסימן י"ח – ראוי לחפש בכל
32 אגרת הקודש מה מתוסף באותה אגרת בנוגע לעבודה בפועל בקיום המצוות
33 בכלל ובמצות הצדקה במיוחד (שכן, אגרות הקודש הרי נכתבו כדי "להורות
34 לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון", ללמד את בני ישראל דרכי ה'
35 ובמעשה בפועל (כפי שכותבים בהקדמתם הרבנים הגאונים בני המחבר),
36 וכיוון שרוב האגרות נכתבו בקשר לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה
37 ועבודה בארץ ישראל – יש באגרות קודש אלו ענינים המוסיפים יתר חיות
38 ועילוי במצות הצדקה).
39 חשיבותה המיוחדת של אגרת זו, יכולים לראות גם מכך, שרבו הזקן
40 כתב אותה (כפי שהרבי ה"צמח צדק" כותב¹) "בימים שלפני הסתלקותו
41 בכפר פייענא".
42 רואים אכן, שגם בענינים העמוקים המוסברים באגרת זו, מתבטא ענין יסודי
43 חדש שנותן מושג אחר לגמרי בעילוי של קיום מצוות מעשיות בכלל (מצוות
44 הנעשות בדברים גשמיים, כמו ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי,
45 וכדומה), ומצות הצדקה במיוחד.
46 היסוד המוסבר באגרת קודש זו, הוא – ש"התהוות הגשמיות" היא דוקא
47 מ"עצמות אין סוף", התהוותם של הדברים הגשמיים היא דוקא מהקדוש ברוך
48 הוא עצמו שהוא לגמרי למעלה מהאורות והגילויים שמהם מתהווים
49 העולמות העליונים והענינים הרוחניים. שכן, "עצמות אין סוף" דוקא,
50 ש"מציאותו מעצמותו בלי שום עילה וסיבה הקדמת לו חס ושלום",
51 ש"מציאותו היא עצמותית (לא מציאות שנוצרה, כי אם מציאות שלא שייך בה
52 ענין של "לא מציאות", הרי זה אופן של מציאות שהוא "מחוייב המציאות") –
53 דוקא הוא יש בכוחו לברוא מציאות כזו כמו של הנבראים הגשמיים הנראים
54 כמציאות לעצמם, ולענין בשר לא נראה בהם כלל שהם תלויים וקשורים
55 במציאות אחרת המהווה אותם (כפי שהדבר למשל ב"אור" שנראה בו שהוא
56 התפשטות מ"מאור", ב"עלול" (מסובב) נראה שהוא בא וקשור ב"עילה" (סיבה)

57 שלו, ואילו בדבר הגשמי לא נראה כלל שהוא בא מן ובטל למשהו גבוה ממנו,
58 אלא נראה שזה דבר שמציאותו היא כאילו מעצמותו).
59 מציאות כזו, שהיא באין ערוך לגמרי למקור שממנו היא באה, שכן המקור
60 הוא רוחני, כוח אלקי, והיא – מציאות גשמית, עד שזה נקרא "יש מאין" –
61 מציאות כזו יכולה להתהוות רק על ידי עצמות אין סוף, מהקדוש ברוך הוא
62 עצמו, שהוא אין סוף ולמעלה גם מגשמיות וגם מרוחניות. מכך יוצא, שדוקא
63 התהוות הדברים הגשמיים היא מהקדוש ברוך הוא עצמו, שהוא למעלה
64 מכל האורות והגילויים שמהם מתהווים הענינים הרוחניים.
65 יסוד זה נותן הפלאה ועילוי אחרים לגמרי בקיום מצוות מעשיות על ידי
66 דברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ"עצמות אין סוף".
67 עילוי זה בענין קיום המצוות המעשיות, הוא ענין חדש, ובנוסף למה שהוסבר
68 בחלק הראשון של ספר ה"תניא" (מפרק ל"ה ואילך) המעלה ב"לעשות",
69 במצוות שמקיימים במעשה, לגבי המצוות שמקיימים במחשבה ודיבור:
70 שם מדובר על המעלה של "מעשה" רק מצד הרצון והכוונה של הקדוש ברוך
71 הוא: היות וכל תכלית הבריאה היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים",
72 שתהיה להקדוש ברוך הוא דירה בעולם הגשמי התחתון, שתומשך אלקות
73 בהתגלות כאן למטה בעולם הזה, במקום החושך וההסתרה על אלקות, ענין זה
74 מבוצע בעיקר על ידי מצוות מעשיות. שכן, על ידי זה דוקא ממשיכים אלקות
75 עד ל"עשיה" הגשמית, בענינים הגשמיים של העולם שהם למטה מענין
76 המחשבה והדיבור.
77 כך גם בנוגע לבירור ולזיכור הנפש הבהמית, זיכוכה והתהפכותה של הנפש
78 הבהמית לטוב ולקדושה (שזו הרי תכלית ירידת הנשמה, שאין זה כדי לתקן
79 אותה, אלא כדי לתקן את הנפש הבהמית) הרי זה מתבצע יותר על ידי מצוות
80 מעשיות. שכן, עשיית פעולה גשמית של מצוה, הנחת תפילין, לבישת ציצית
81 – הרי זה דוקא בכוח הנפש החיונית הבהמית.
82 הרי בהתאם לאמור, כל המעלה של "מעשה" היא רק מצד הרצון והכוונה
83 של הקדוש ברוך הוא, אך מצד עצם הדבר, שבו המצוה נעשית, הרי
84 לכאורה מצוה שנעשית בכוחות רוחניים, כמו מצות ידיעת והבנת אלקות

ולמעלה מכל ציור ומכל ענין מוגדר כמו חכמה או חסד, והוא אין
 סוף, בלי קץ וגבול, כיצד, איפוא, יכולים הכלים להיות דבר אחד
 עם אין סוף? כמו שכתוב ב"עין חיים". – שהכלים הם בבחינה של
 גבול ותכלית. ה"צמח צדק" מסביר ב"אור התורה", שמה שכלים
 הם בבחינה של גבול ומדה,
 הכוונה למה שהם כוח
 הגבול של אין-סוף, הכוח
 שישנו באין-סוף להאיר
 באופן שימושך ממנו בגבול
 ובמדה. שכן, הרי הוא אומר
 ב"עבודת הקודש": "האין"
 סוף הוא שלימות דכולא,
 כשם שיש לו כח בבלתי-
 בעל-גבול כן יש לו כח
 בגבול, שאם תאמר שיש לו

כח בבלתי-בעל-גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו"
 – אין-סוף הוא השלימות של הכל, כשם שיש לו כוח בבלי גבול,
 כך יש לו כוח בגבול. שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק בבלי גבול
 ואין לו כוח בגבול – אתה מחסר בשלימות שלו, כלומר, לאמיתו
 של דבר גם "בלי גבול" הוא "הגבלה", שהוא רק בלי גבול ולא
 גבול, ואם ישנה שלימות בענין ה"גבול", הרי, כוח שהוא רק "בלי
 גבול" ולא "גבול" חסר בו השלימות של "גבול", ואילו "אין-סוף"
 הוא הרי השלימות של הכל, מן ההכרח הרי שכשם שיש לו כוח
 בבלי גבול כך יש לו כוח גם בגבול. והוא מסיים שם, שהגבול הבא
 ממנו לראשונה, הם ה"ספירות" (כלומר הכלים של הספירות) שהם
 בבחינה של כוח הגבול, כוח להאיר ולהמשיך ענינים בגבול ובמדה,
 שההשפעה שתומשך מהאור המתלבש בכלי, תהיה בבחינה של
 גבול, למרות שההשפעה היא מאור אין סוף ובלתי-גבול. על כל
 פנים, הרי הכלים הם בבחינה של גבול ושל תכלית, כיצד, איפוא,
 הם "חד" (דבר אחד) עם "אין סוף", שהוא למעלה לגמרי מגבול
 וממדה? אמנם הפונה – במה שהוא אומר שאין סוף וכלים הם
 דבר אחד, ה"א – הוספת כ"ק רבינו: שלא לומר, שאין סוף הוא דבר
 אחד עם הכלים של הספירות, אלא הכוונה היא, שהם מתאחדים
 בנוגע לפעולה – פעולה שיכולה להיעשות רק על ידי אין-סוף או
 כשמתאחדים עם אין-סוף, ופעולה זו נעשית על ידי אין-סוף בהם
 ועל ידם. ובלשון רבנו הזקן: לומר, ששן אלקות – בענין של לברא
 יש מאין כמו ה"אין-סוף", – התהוות "יש" מ"אין" הוא רק בכוח
 הקדוש ברוך הוא,² זה רק "בחק הבורא", כמו שחכמינו ז"ל
 אומרים:³ "אם מתכנשן (מתאספים) כל באי עולם אין יכולים
 לברוא כנף יתוש אחד ולהטיל בו נשמה", שכן, הענין של התהוות
 "יש" מ"אין" הוא רק "בחק הבורא". ועל כך אומרים, ש"אין סוף"
 הוא דבר אחד עם הכלים של עשר ספירות ד"אצילות": שעל ידם
 יתהווה "יש" מ"אין", הרי שהם אלקות שמהם ועל ידם מתהווים
 "יש" מ"אין". ולא בבחינת השתלשלות עלה ועלול – סיבה

1 בשכל ובהשגת המוח, או מצות אהבת ה' ברגש הרוחני של הלב – היא
 2 לכאורה למעלה מפעולה גשמית הנעשית בידים הגשמיות ובדברים
 3 גשמיים (כיוון שגם זו היא מצוה וגם בה מבצעים רצון הקדוש ברוך הוא,
 4 הרי שהענין של קיום הרצון העליון והקשר שזה מביא עם הקדוש ברוך
 5 הוא, ישנו גם במצוה רוחנית,
 6 ומצד עצם הדבר במה
 7 שמבצעים רצון הקדוש ברוך
 8 הוא – הרי לכאורה, דבר רוחני
 9 – כמו השגת המוח ורגש הלב
 10 – הוא עבודה עליונה ועמוקה
 11 יותר מאשר הפעולה הגשמית
 12 שבה עושים מצוה מעשית).
 13 אך, מצד מה שמסביר באגרת
 14 קודש זו המעלה של מצוות
 15 מעשיות מפני שהדברים

16 הגשמיים באים דוקא מעצמות-אין-סוף, ויצא מכך, שגם מצד עצם הדבר שבו
 17 המצוה נעשית, ישנו עילוי והתעלות במצוות מעשיות מה שאין במצוות
 18 הנעשות על ידי ענינים רוחניים. שכן, יש בדברים הגשמיים כוח נעלם
 19 המתגלה בשעה שמבצעים בדבר הגשמי את הכוונה העליונה.
 20 כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע מביא באחת משיחות הקודש שלו,² שכאשר נתגלה
 21 היסוד הזה באגרת קודש זו, "מספר מלות-הנשמה השמימיות", שהתהוות
 22 הדברים הגשמיים היא דוקא מעצמות אין סוף – נפתחו אצל חסידים מעיינות
 23 חדשים של חיות בקיום מצוות מעשיות.
 24 בלמדנו הענין בפנים האגרת, עוד יצא להזכיר איך שהרבי מורה בפשטות
 25 גאונות מופלאה שהיסוד של אגרת זו מובא בלשון הלכה ופסק דין במלים
 26 ספורות ברמב"ם בהלכות הראשונות של הלכות "יסודי התורה".
 27 "איהו וחייוהי חד, – הוא ועניני החיות הבאים ממנו (האורות שהם
 28 ענין של נשמה וחיות לכלים של ה"ספירות") הם דבר אחד
 29 (כלומר, האורות של ה"ספירות" הם לא רק מיוחדים אתו (עם אין
 30 סוף) אלא הם דבר אחד עם אין-סוף), איהו ונרמוהי חד ביהו"³
 31 – הוא והכלים הבאים ממנו (שהם הכלים לאורות של הספירות
 32 וכמו גופים לנשמות)⁴ הם דבר אחד בהן (בספירות). (פרוש⁵, עשר
 33 ספירות דאצילות. "חיותה" – הן האורות, – של הספירות (שזן
 34 ענין של חיות ואור) ו"נרמוהי" – הן הכלים, – של הספירות שהם
 35 כגופים וכלים לחיות ולאורות, שפולן – כפי שהם כולם דבר אחד
 36 עם "אור אין סוף", מפני שהם אלקות, – שגם הכלים של הספירות
 37 הם אלקות, מה שאין בן בבריאה-יצירה-עשיה כו). – שם
 38 הכלים של הספירות וכן חלק מסויים מהאורות של הספירות –
 39 אינם אלקות, אלא הם נבראים שנתהוו מאלקות. וצריך להבין
 40 היטב, איך ה"אין-סוף" חד – דבר אחד, עם "נרמוהי" הן
 41 הכלים, – של הספירות, הרי הכלים הן בבחינת גבול ותכלית,
 42 – לא זו בלבד שכל ספירה היא ענין מיוחד, חכמה היא לא בינה,
 43 חסד הוא לא גבורה, אלא החכמה או החסד הם גם כן בעלי גבול
 44 ותכלית, ואילו "אין סוף" הוא הרי פשוט בתכלית הפשיטות,

2. אחש"פ תרצ"ד. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ח שמ"ז פי"ב. ובכ"מ". 4. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש פי' אחר בחינה וגרמוהי". 6. שער ב' פ"ג. ועוד. 7. ויצא קפב, ב. 8. ח"א ריש פ"ח. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכדלקמן (קל, ע"ב) הטעם". 10. ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ג. ב"ר פל"ט, יד. ויק"ר פי"ט, ב. ועוד.

1 ומסובב, לְבָד. וּמָה שֶׁכָּתַב הָרַמְ"ק¹¹ – רבי משה קורדבירו אומר
2 בענין "ספירות", עֲנִין הַשְּׁתַּלְשּׁוּת עֲלֵה וְעֵלּוּל, – שמהספירות
3 נמשך באופן של עילה ועלול, וְכֵן הוּא בִּזְהַר הַקְדוּשׁ פְּרִשְׁת
4 בְּרֵאשִׁית¹², הֵינּוּ בְּהַשְׁתַּלְשּׁוּת הַסְּפִירוֹת בְּסְפִירוֹת עֲצָמָן – כפי
5 שספירה אחת באה
6 ומשתלשלת מספירה שניה,
7 כמו למשל כפי ש"בינה"
8 באה מ"חכמה" וכו',
9 (בְּבְחִינַת הַכְּלִים), – של
10 הספירות, שְׁנִקְרְאוּת "כָּלִי
11 מָה" בְּסִפְרֵי יִצְחָק¹³, –
12 הנקראות "כלי מה" בספר
13 יצירה¹⁴, – בלשון "עשר
14 ספירות בלי מה מדתן עשר
15 וכו'", ו"כלי מה" הכוונה –
16 שְׁאִינֵן בְּבְחִינַת יֵשׁ¹⁵
17 וּמָהוּת מִשְׁג, – לנבראים,
18 וּכְמוֹ הַ"אִין-סוּף" דְּלִית
19 מִחֲשֶׁבֶת תִּפְסָא בִּיה
20 כָּלֵל¹⁶, – שום מחשבה אי

אגרת הקדש

ועלול לבד ומ"ש הרמ"ק ענין השתלשלות עילה
ועלול וכ"ה בזה"ק פ' בראשית היינו בהשתלשלות
הספירות בספירות עצמן (בבחי' הכלים) שנקראות
כלי מה בס"י שאינן בבחי' יש ומהות מושג וכמו
הא"ס דלית מחשבה תפיסא ביה כלל וכמ"ש ופני לא
יראו ונבואת משה רבינו ע"ה והשגתו היתה מפרק
עליון דנצח דז"א ובהשתלשלות העלול הוא מוקף
מהעילה ובטל במציאות אצלו כזיו השמש בשמש
כמ"ש בפרדס מהרמ"ק ואף גם צמצומים רבים מאד
לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות
הרוחניות משכלים נבדלים אפילו של המלאכים אלא
להיות רוח הבהמה מפני שור כמ"ש במ"א וע"ש

21 אפשר שתהיה לה תפיסה בו, כך גם הכלים של הספירות נקראים
22 "כלי מה", בלי מהות, שאין זה שום מהות שהיא ברת-השגה לשכל
23 הנבראים, הרי על כך אומרים ענין ההשתלשלות ב"ספירות", שאין
24 ספירה אחת מתהווה מספירה שניה באופן של בריאה "יש מאין",
25 שכן, הרי אין זה "יש" שיהיה מהות מושגת, אלא הוא "כלי מה"
26 – הרי זה בא באופן של "עילה ועלול". על כך, שהכלים של
27 הספירות אינם מהות מושגת – מביא רבנו הזקן ראייה: וּכְמוֹ
28 שֶׁכָּתוּב¹⁷: "וּפְנִי – הפנימיות שלי, לֹא יֵרָאוּ". – שאפילו לגבי
29 משה רבנו אין זה מהות מושגת, ש"פני", הפנימיות, כאן הכוונה
30 גם לפנימיות הכלים, שגם הם למעלה אפילו מהראיה וההשגה
31 של משה רבנו, וְנִבְּאוֹת מִשָּׁה רַבְּנּוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם וְהַשְּׁתָּנוּ,
32 הִיָּתָה – רק, מִפְּרָק עֲלִיּוֹן דְּנִצְחָה ד'זְעִיר אֲנִפִּין". – מהחלק
33 העליון של בחינת "נצח" של "זעיר אנפין" – שבע המדות, שכפי
34 שנזכר באגרת הקודמת (סימן י"ט), הספירות נצח-הוד-יסוד הן רק
35 כלי ההשפעה והירידה אל המקבל, הרי שהן רק חיצוניות
36 הספירות ולא הפנימיות. וּבְהַשְׁתַּלְשּׁוּת הָעֵלּוּל – המשתלשל
37 מה"עילה", הוּא מְקַף מְהֻעָלָה, – שזה לפני שזה"עלול" משתלשל
38 מה"עילה", אלא הוא עדיין כלול בעילתו, שאז מוקף ה"עלול"
39 ב"עילה" שלו, וּכְבָּטֵל בְּמַצִּיאוֹת אֲצֻלוֹ – הוא בטל ל"עילה" שלו,
40 כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ – כפי שזיו השמש בטל בְּשִׁמְשׁוֹ, – זה כבר גם אחרי
41 שזה"עלול" משתלשל ומתגלה מה"עילה", בכל זאת ה"עלול" בטל

במציאות ל"עילה". שכן הדבר בהמשכת הספירות עצמן, שמה
שנמשך ומתגלה בטל במציאות ל"עילה", לספירה העליונה
שממנה היא משתלשלת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפִרְדֵּס¹⁸ מְהֻרְמָק, –
הרי באופן המשכה כזה לא היה יכול להתהוות "יש" שהוא
מציאות בהרגשתו,
שמרגיש עצמו למציאות
ואינו בטל למקורו. הוספת
כ"ק רבינו: ועד"ז ביש
דעשי' – וְאִף גַּם
צִמְצוּמִים רַבִּים מְאֹד –
המצמצמים את האור,
שהאור שאחרי הצמצום
אינו בערך כלל לאור
שלפני הצמצום – הרי
אפילו צמצומים אלה, לֹא
יוֹעִילוּ לְהִיּוֹת גֶּשֶׁם עֵב
כְּעֶפֶר, מִהַשְׁתַּלְשּׁוּת
הְרוּחָנִיּוֹת מְשֻׁכָּלִים
נִבְדָּלִים אֲפֻלוֹ – הוספת
כ"ק רבינו: משכלים

נבדלים, שֶׁל הַמְּלָאכִים, – מלאכים הם הרי בעלי חומר וצורה,
בכל זאת כיוון שהחומר שלהם הוא הרי מיסודות רוחניים – לא
יתהווה מזה גשם "עב" כמו עפר – אפילו כשזה בא אחרי
צמצומים רבים. שכן, הרי זה עדיין ענין של השתלשלות, כמו
שלשלת (שרשרת) שהטבעת התחתונה ביותר יש לה ערך והיא
קשורה לטבעת העליונה ביותר, אֲלָא – ההשתלשלות יכולה
להשפיע, לְהִיּוֹת "רוּחַ הַבְּהֵמָה" מ'פְּנֵי שׁוֹר", – שבמרכבה
שלמעלה, שלמרות שהרוח המוחה את גוף הבהמה רחוקה לגמרי
ואינה בערך ל"פני שור" שבמרכבה העליונה, בכל זאת יש בכוח
ההשתלשלות להשפיע שתשתלשל הרוח של הבהמה, כיוון שגם
הרוח של הבהמה היא דבר רוחני, אלא שהיא למטה מטה
במדריגה מ"פני שור" שבמרכבה; אך אין בכוח ההשתלשלות
להשפיע שיתהווה "יש גשמי" מ"אין רוחני" – דבר שהוא מציאות
חדשה לגמרי. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקְוֶה אַחֵר, וְעֵינֵי שָׁם. – הרבי
מציין כאן, שיש לומר שכונת רבנו הזקן היא – לתורה אור ד"ה
"ביאו לבוש מלכות"¹⁹, ועוד. ב"תורה אור" שם, מסביר רבנו הזקן,
שאפילו חכמה עילאה (עליונה) ד"אצילות", כיוון שהיא נקראת
בשם "חכמה", הרי זה "דבר מה", ולא "אין", במילא גם זה אינו
יכול להתהוות באופן של השתלשלות מ"אין סוף", כי אם באופן
של "יש מאין", כמו שכתוב²⁰: "והחכמה מאין תמצא", שחכמה
לגבי למעלה מחכמה היא ענין של "יש מאין".

11. פרדס רימונים שער ו פ"ו. ועוד. 12. ח"א יט, ב ואילך. 13. פ"א מ"ב. ועוד. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם יצירת הספירות".
15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם לא יש דבריה. והרא"י – ועד כדי כך – שאינן". 16. תקו"ד בהקדמה (יז, א). 17. תשא לג, כג. 18.
הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלכן גם התהוות כלים די"ס דבי"ע – שאינן חד כ"א נפרדים – א"א ע"י עו"ע". 19. צ, ב. 20. איוב כה, יב.

יום שישי ה' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 258, ויש מאין נקרא... עד עמ' קל, דוקא.

זה נקרא "קמ"י" (לפניו), למרות שמדובר אודות הכוח האלקי
המהווה אותו – שכן, בכלים של הספירות שמהם בא הכוח האלקי
– מאיר בהם הקו, שהוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות. וביטול
זה הוא וְכָּ – כמו ביטול וְיִי הַשְּׁמֶשׁ בַּשָּׁמֶשׁ, – שבשמש לא נרגשת
כלל מציאותו של הזיו, אלא
רק המאור והמקור של הזיו
שהוא השמש, כְּמוֹ
שֶׁנֶּחֱבָר בְּלִקְוֵי אֲמָרִים
– ספר ה'תניא", חלק כ' 24 –
שכל הנבראים בטלים
באמת לגבי מקורם, כפי
שהזיו בטל במקורו בשמש,
כיצד, איפוא, אומרים אנו,
שגם התהוות הנבראים
היתה באופן של "עילה
ועלול", הם לא היו מציאות
"יש" כי אם היו בטלים לגבי

מקורם – הרי גם כעת, כשנתהוו בדרך "יש מאין" הם הרי גם כן
בטלים באמת לגבי מקורם, ובאופן הביטול כמו שזיו השמש בטל
לגבי השמש? מתרץ על כך רבנו הזקן: הִינּוּ "קָמִיָּה" – לפני הקדוש
ברוך הוא, דְּוָקָא, שֶׁהָיָה יָדִיעָתוֹ יִתְבָּרַךְ – כפי שהוא יודע את
הנבראים באופן הידיעה של מְלַמֵּעַ לְמִטָּה, אֲבָל בִּידִיעָה – דעת
תחתון, שֶׁמִּמֶּנָּה לְמַעְלָה – הידיעה שמצד הנברא, הִישׁ הַנִּבְרָא
הוא דְּכָר נִפְרָד לְגַמְרֵי בִידִיעָה וְהַשְּׁגָה זוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה, – הנברא
נרגש למציאות "יש" ודבר נפרד מהמקור שמהווה אותו, ולא שהוא
בטל במציאות לגבי מקורו; ולמרות שגם הנברא יודע שיש לו מקור
המהווה אותו, ושמקור זה הוא כוח אלקי – כיצד, איפוא, הוא יכול
לחשוב את עצמו כ"יש" ואת המקור כ"אין"? יסביר רבנו הזקן, שמה
שהוא חושב את המקור ל"אין" אין הכוונה שהוא לא נמצא, אלא
"אין" יש בו שני ענינים: א) שאינו מושג, שכן, אין הנברא משיג (אינו
מבין) את מקורו, ודבר שאין הנברא מבין ומשיג הוא קורא לו "אין",
שכן, בעולם ההשגה שלו אין הדבר קיים. ב) מפני שבסוג זה של
מציאות כפי שהנברא והיש נמצאים – לא קיים מקורו, כי הוא
מציאות אחרת לגמרי, ולכן הוא קורא לו "אין" – לא קיים – מצד
זה שבאופן המציאות שלו – אין מקורו קיים, ובלשון רבנו הזקן: כִּי
הַבֵּת – המהווה אותו וְהַשְּׁוֹפֵעַ בוֹ אֵינוֹ מִשְׁגַּח כָּלָל וְכָלָל, –
לנברא, ולכן הוא קורא למקור "אין", שכן, בעולם ההשגה שלו –
אין הוא קיים. ענין שני במה שהוא קורא למקור "אין" הוא, מפני
שבסוג המציאות שלו, אין הוא נמצא, אלא הוא מזהות אחרת לגמרי

1 וְיִישׁ מֵאֵין נִקְרָא בְּרִיאָה בְּלִשׁוֹן תְּקִדָּשׁ²¹. – "בריאה"
2 היינו, שנהיה דבר חדש שלא היה קיים לפני זה (שלא כמו
3 ב"עילה ועלול" שהעלול קיים גם לפני זה אלא באופן אחר).
4 ובנוכח לעיל שב"אין" אי אפשר שיהיה כלול "יש", שכן, אז זה
5 הרי לא היה "אין" כי אם
6 "יש". התהוות חדשה
7 נקראת בלשון הקדוש בשם
8 "בריאה", כפי שהרמב"ן
9 אומר בפרשת בראשית²²,
10 שאין לנו בלשון הקדוש
11 ביטוי אחר לציין את
12 ההתהוות של "יש מאין"
13 אלא במלה "ברא". להלן
14 יציין רבנו הזקן, למרות
15 שגם ב"יש מאין" בטל
16 ה"יש" באמת לכוח האלקי
17 המהווה אותו, עד כפי שזיו

18 השמש בטל בשמש ממש, שכן, הרי "כולא קמי" כלא חשיב –
19 הכל לגבי הקדוש ברוך הוא נחשב כלא כלום – כיצד אומרים,
20 איפוא, שאי אפשר שיתהווה "יש מאין" באופן של השתלשלות
21 "עילה ועלול", שכן אז (הוא לא היה "יש" ומציאות, אלא) היה
22 בטל כמו שה"עלול" בטל לגבי ה"עילה" שלו, בשעה שהאמת
23 היא הרי, שגם בהיותו "יש" הוא בטל לגבי מקורו, הכוח האלקי
24 המהווה אותו ונמצא בו תמיד לבראו מחדש? יסביר רבנו הזקן
25 להלן, שזה אמור רק לגבי "קמ"י", כפי שהדבר לפני הקדוש ברוך
26 הוא בידיעה שלו (הרי זה כפי שהאמת היא, שהכל בטל לגבי
27 יתברך וגם היש הנברא בטל כזיו השמש בשמש); אך בידיעתו
28 ובהרגשתו של היש הנברא עצמו, הוא נרגש כ"מציאות יש",
29 ואילו אם ההתהוות היתה באופן של "עילה ועלול" לא היה
30 יכול הנברא להיות, גם בהרגשתו ובידיעתו העצמית, "מציאות
31 יש", אלא גם בהרגש שלו היה בטל במציאות.
32 וְהֵגֶם – למרות, שֶׁתִּישׁ הַנִּבְרָא הוּא גַם בֵּין כָּלָא חָשִׁיב קָמִיָּה, –
33 נחשב לפניו יתברך כלא כלום, שכן, הרי "כולא קמי" כלא חשיב –
34 הכל לגבי הקדוש ברוך הוא נחשב כלא כלום, הרי שגם היש הנברא
35 הוא כלא כלום, דְּהִינּוּ שֶׁבְטָל בְּמִצִּיאוֹת – הוספת כ"ק רבינו: נישט
36 נאר (לא רק) לגבי עצמו" – שאינו בגדר העולם והבריאה, כ"א
37 בענין הבריאה, לְגַבִּי הַבֵּת וְהָאֹר הַשּׁוֹפֵעַ בוֹ – בנברא, כוח ואור
38 זה הם מַהֲבִלִים דִּי סְפִירוֹת דְּאֵצִילוֹת בְּרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיתָ,
39 שֶׁה"קו" – של, אור־אין־סוף בְּרוּךְ־הוא מֵאִיר בָּהֶם, – שלכן²³

21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי שייכותי הכא? וי"ל שזוהי הוכחה על הנ"ל (החידוש בבריאת יש הגשמי - לגבי השתל' דספירות כו') - דעפ"ז מובן פשש"מ ד"ברא אלקים" נאמר - לאחר כל השתל' הנ"ל, רק בנוגע לשוה"א! (וגם לא במציאות החכ' מאין - כיון שאין החכ' באופן דמציאות דיש הגשמי, וא"כ נק' "אין")." 22. א, א. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דכאן הדיק להיפך (כנ"ל בההוספה בחצ"ע): "דאף שהוא מהקו כו' ה"ה כמו שמאיר בהם (ומחזק זה בהדגמת דזיו השמש בשמש - דלכאורה מה מוסיף בזה? אבל עיקרית היא, דהשמש היא בסמיכות ממש להזיו) - וגם בנדר"ד ידיעה שמלמעלמ"ט - שייכת גם באדם (משא"כ - ההרגש שבידיעה)". 24. שער היחוד והאמונה פ"ג.

1 – כפי שיסביר להלן: וְגַם אֵין עָרוֹךְ – ואין שום שייכות, זֶה לָזֶה
 2 כָּלָל וּכְלָל, – אין בין ה"יש" ל"אין" שום ערך ושייכות כלל, הם שתי
 3 מהויות נפרדות, ובסוג המציאות שה"יש" נמצא, אין ה"אין" – מקורו
 4 – נמצא. כמו למשל, שנאמר, שמשכל יתהווה אבן, הרי בסוג
 5 מציאות שהאבן נמצאת, אין
 6 השכל נמצא כלל, ולגבי סוג
 7 מציאות זה היינו הך אם
 8 מתהווה האבן מ"אין" או
 9 שהיא מתהווה משכל. שכן,
 10 גם שכל אינו נמצא בסוג זה
 11 של מציאות שהאבן נמצאת
 12 בו, לֹא מִיִּנְהוּ וְלֹא
 13 מִקְצָתֶיהָ, – לא ממנו ולא
 14 ממקצת ממנו, מִהֶעֱרָךְ
 15 שֶׁמִּהֶעֱלֹל אֶל הָעֵלָה,
 16 שֶׁהֶעֱלֹל יוֹדֵעַ וּמְשִׁיג אֵיזָה הַשְׁגָּה בְּעֵלְתוֹ – הרי שה"עיליה"
 17 נמצאת בעולם ההשגה שלו, וההשגה משפיעה בו, וְכַמֵּל אֲצִלָּה עַל
 18 יְדֵי יְדִיעָה וְהַשְׁגָּה זו, – שהוא משיג בעילתו, אך ה"יש" אין לו שום
 19 השגה ב"אין" המהווה אותו. וְגַם בְּמַהוּתָם וְעֲצָמוּתָם – של
 20 ה"עלול" וה"עיליה", אֵין הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל כָּל כָּךְ, רַק שְׁזֶה עֵלָה וְזֶה

אגרת הקדש

וגם אין ערוך זה לזה כלל וכלל לא מיניה ולא
 מקצתיה מהערך שמהעלול אל העילה שהעלול יודע
 ומשיג איזה השגה בעילתו ובטל אצלו ע"י ידיעה
 והשגה זו וגם במהותם ועצמותם אין הפרש גדול כ"כ
 רק שזה עילה וזה עלול ולא מיניה ולא מקצתיה
 מההפרש שבין מהות היש הנברא למהות הכח והאור
 השופע בו להוותו מאין ליש ולכן נקרא יש מאין דוקא

16 שֶׁהֶעֱלֹל יוֹדֵעַ וּמְשִׁיג אֵיזָה הַשְׁגָּה בְּעֵלְתוֹ – הרי שה"עיליה"
 17 נמצאת בעולם ההשגה שלו, וההשגה משפיעה בו, וְכַמֵּל אֲצִלָּה עַל
 18 יְדֵי יְדִיעָה וְהַשְׁגָּה זו, – שהוא משיג בעילתו, אך ה"יש" אין לו שום
 19 השגה ב"אין" המהווה אותו. וְגַם בְּמַהוּתָם וְעֲצָמוּתָם – של
 20 ה"עלול" וה"עיליה", אֵין הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל כָּל כָּךְ, רַק שְׁזֶה עֵלָה וְזֶה

יום שבת קודש ו' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קל, והנה ראשית היש... עד עמ' קל, עילתו.

41 אחרי שרבנו הזקן הסביר לעיל בדרך כלל, שהתהוות מציאות "יש"
 42 מרחנויות, יכולה להיות רק באופן של בריאה "יש מאין" (ולא באופן
 43 של "עילה ועלול") יסביר רבנו הזקן להלן שהראשית והתחתלה של
 44 היש הנברא הן הכלים של עשר הספירות של העולמות בריאה-
 45 יצירה-עשיה. שלמרות שזה
 46 ענין של "ספירות" שבערך
 47 העולמות עצמם הן האלקות
 48 שבעולם – בכל זאת הכלים
 49 של הספירות הם כבר ענין
 50 של מציאות "יש", וכן,
 51 שאפילו בעולם ה"אצילות"
 52 ישנו ענין של "יש", אלא

אגרת הקדש

והנה ראשית היש הנברא ותחילתו הן הכלים די"ם
 דבי"ע וגם האורות נפש רוח ונבראו מבחי' הנשמה
 די"ם דבי"ע שהוא אלקות והן הלמ"ד כלים דמל'
 דאצילות וכן באצילות מחיצוניות הכלים די"ם דאצי'
 שהן אלקות נבראו ההיכלות דאצילות שמתלבש בהן

53 שזה "יש הנאצל" ולא "יש הנברא" (שהוא "יש" ודבר נפרד). ורבנו
 54 הזקן יסכם, שעיקר התהוות ה"יש" שהוא דבר נפרד, הוא מ"מלכות
 55 דאצילות" שדוקא בה מתבטא הכוח של "אין סוף" להוות "יש מאין".
 56 ובלשון רבנו הזקן: וְהֵנָּה, רִאשִׁית הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא וְתַחֲלִיתוֹ, הֵן הַכִּלִּים
 57 דִּי' סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה, וְגַם הָאוֹרוֹת נִפְשָׁרוּחַ; –
 58 האורות המתלבשים בכלים והם ענין של חיות לכלים – שבהם ישנן
 59 הרי שלש הבחינות נפש, רוח ונשמה, הרי שתי הבחינות נפש ורוח הן
 60 גם כן ענין של "יש", וְנִבְרָאוּ מִבְּחִינַת הַנֶּשְׁמָה דִּי' סְפִירוֹת
 61 דְּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלֻקוֹת, – והאלקות של הספירות
 62 מהווה את ענין ה"יש" של הכלים של הספירות וגם הנפש והרוח

עלול, – אבל המהות והעצם הם אותו דבר, כפי שהוסבר לעיל
 בענין השכל והמדות, שעצם מהות המדות ישנו כבר גם בשכל –
 המדות שבשכל, שאם אמנם המדות שבשכל הן באופן אחר מאשר
 המדות שבכלב, אך גם הן, הן בעצם ומהות ענין של מדות, וְלֹא מִיִּנְהוּ
 וְלֹא מִקְצָתֶיהָ, – ולא ממנו
 ולא ממקצת ממנו,
 מִהֶהֱפָרֵשׁ שְׂפִינְ מַהוּת הַיֵּשׁ
 הַנִּבְרָא לְמַהוּת הַכֹּחַ
 וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ לְהוֹתוֹ
 מֵאֵין לִישׁ, – שה"אין"
 וה"יש" הם עצם ומהות
 אחרים לגמרי, ובסוג
 המציאות של ה"יש" אין
 ה"אין" נמצא כלל. וְלִכֵּן
 נִקְרָא²⁵ – גם אליבא דאמת,
 "יש" מ"אין" דְּיוֹקָא. – שהמקור נעשה "אין", למרות שהרי "ממך"
 הכל, הכל בא מאלקות, והנברא עצמו יודע שיש לו מקור
 המהווה אותו, כיצד, איפוא, הוא יכול לקרוא לו "אין"? אלא,
 כאמור, זה מצד שני הענינים: שאין הוא מובן ומושג ליש הנברא,
 ואין הוא נמצא בסוג המציאות של היש הנברא.

שלם, וְהֵן – בחינה זו – האורות של הספירות – הן הַלְמָ"ד כָּלִים
 דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוּת. – ב"אצילות" הרי גם הכלים ואפילו חיצוניות
 הכלים של "מלכות דאצילות" הם אלקות, ובחיצוניות הכלים של
 "מלכות דאצילות" המתלבשים בעולמות בריאה-יצירה-עשיה
 להיות להם נשמה וחיות –

יש בכל אחד מהם שלש
 8 הבחינות: פנימי, אמצעי
 9 וחיצון, או כפי שכתוב
 10 לפעמים הלשון "סת"ר", סוף,
 11 תוך, ראש – הרי שכל עשר
 12 הספירות שב"מלכות" עם
 שלש הבחינות שבכל אחת

מהן – הם למ"ד כלים, המתלבשים בבריאה-יצירה-עשיה והם ענין
 של אורות ושל נשמה ל"ספירות" של בריאה-יצירה-עשיה. וְכֵן
 בְּאֲצִילוּת, – ההתהוות של ה"יש הנאצל" היא מחיצוניות הכלים
 של הספירות שב"אצילות" – מְחִיצוֹנוּת הַכִּלִּים דִּי' סְפִירוֹת
 דְּאֲצִילוּת שֶׁהֵן אֱלֻקוֹת, נִבְרָאוּ הַהִיכָלוֹת דְּאֲצִילוּת – שאין זה
 ענין של ספירות וכלים בהם מתלבשים אורות פנימיים, אלא זה ענין
 של חיצוניות של אותו עולם, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בְּחִינַת הָעֲנֻלִּים דִּי'
 סְפִירוֹת, – "עניגולים" הוא ענין של עיגול ומקיף של הספירות, שאינו
 מאיר בפנימיות, שהדבר ידיה כמו האור הפנימי המחיה אותו – אלא
 הוא מאיר רק באופן של מקיף, שהדבר שהוא מאיר ומחיה יוכל

אלא "מלאכיו", המלאכים שלו, כלומר המלאכים של עולם
ה"אצילות" — הרי גם בהם יש ענין של בלתי־שלימות, בהיותם ענין
של "יש" ולא אלקות, שאינן
בְּחִינַת כְּפֻלָּה לְגַמְרֵי
כְּעֵלֹל לְגַבִּי עֵלְתָהּ. — שכן,
הם מתהווים באופן של "יש"
מאין" ולא כמו "עילה"
ועלול".

אגרת הקדש

בח' העיגולים די"ם וגם גופות המלאכים דאצי' שהן
בח' יש וכמ"ש ובמלאכיו ישים תהלה. שאינן בבחי'
ביטול לגמרי כעלול לגבי עילתו

להיות נרגש לענין של "יש" — על כל פנים "יש" כפי שהוא ב"יש"
הנאצל, וְגַם גּוּפֹת — הגופים של הַמְּלָאכִים דְּאֲצִילוֹת שֶׁהֵן
בְּחִינַת יֵשׁ, — מתהווים
מחיצוניות הכלים של
הספירות ד"אצילות", וְכִמּוֹ
שְׂפָתוֹב²⁶: "וְכִמְלֵאכִיו"
יֵשׁוּם תְּהִלָּה, — הרי לא
כתוב כאן מלאכים סתם,

26. איוב ד, יח.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' ב

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את סברותיהם של בית שמאי ובית
הלל במחלוקתם במשנה בענין סדר ברכות הקידוש: תָּנוּ רַבֵּנָן
בבְּרִיתָא (תוספתא פ"ה ה"ח), דְּבָרִים שֵׁשׁ בהם מחלוקת בֵּין בֵּית שְׁמַאי
ובֵּין בֵּית הַלֵּל בְּהַלְבוֹת סְעוּדָה. בקידוש של ליל שבת ויום טוב, בֵּית
שְׁמַאי אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחֵר כֶּךָ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, משום
שְׁהֵיזָם גִּזְרֵי לַיִל שֶׁיֵּבֵא. כלומר, יום השבת וחובת הקידוש בו, גרמו
לכך שצריך לברך על היין. ועוד טעם, שְׂבָכָה קִדְשׁ הַיּוֹם וְעֲדִינּוּ יַיִן
לֹא בָּא, כלומר, קדושת השבת חלה לפני שבא היין לשולחן, ובין
שקדם היום לכניסה לכן יש להקדימו לברכה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים,
מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחֵר כֶּךָ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, משום שְׁהֵיזָם גִּזְרֵם
לְקִדּוּשָׁה (לברכת הקידוש שבסעודה) שְׁתַּאֲמַר, שהרי אם אין יין
לא מקדשים. דְּבָר אַחֵר — טעם נוסף להקדים ברכת היין, משום
שְׂבָכָה תָּנוּ תְּדִירָה — מצויה, שהרי מברכים על הכוס אף בכל
ברכת המזון, וּבְכָרְתָּ הַיּוֹם אֵינָה תְּדִירָה — אינה מצויה כל כך,
שנוהגת רק בלילי שבת ויום טוב, והכלל הוא שכאשר עומדות לפנינו
שתי מצוות, תְּדִיר וְשֵׁאִינִי תְּדִיר — אחת מצויה ואחת פחות מצויה,
שתי קוֹדֵם — יש לעשות תחילה את המצוה שיותר מצויה. מוסיפה
הברייתא: וְהִלְכָה בְּבָרְכֵי בֵּית הַלֵּל, שמברך על היין ואחר כך מברך
על היום.
שואלת הגמרא: מָאֵי דְּבָר אַחֵר — מדוע הוצרכו בית הלל לטעם
הנוסף.
משיבה הגמרא: כוונת בית הלל לומר כך, וְכִי תִימָא — ואם תרצה
לומר שיש לנהוג כפי בית שמאי משום דְּהִתָּם תְּרִיתִי וְהִבָּא תְּרָא —
שכשיטתם יש שני טעמים וכפי שיטתנו יש רק טעם אחד, על כך אנו
נשיב, דְּהִבָּא נָפְי תְּרִיתִי נִינְהוּ — שאף כשיטתנו יש שני טעמים,
והטעם הנוסף הוא, שְׂבָכָה תָּנוּ תְּדִירָה וּבְכָרְתָּ הַיּוֹם אֵינָה תְּדִירָה
והכלל הוא שְׂבָכָה תְּדִיר וְשֵׁאִינִי תְּדִיר קוֹדֵם.
שנינו בברייתא: וְהִלְכָה בְּבָרְכֵי בֵּית הַלֵּל. הגמרא מבארת מדוע
הוצרכה הברייתא לפסוק את ההלכה בזה. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא
— פשוט שהלכה כבית הלל, דְּהָא נִפְקָא — שהרי יצאה בַּת קוֹל מִן
השמים והכריזה שיש לפסוק הלכה כמו בית הלל.
משיבה הגמרא: אֵיפְעִיתִי אֵימָא — אם תרצה אמור, שהברייתא
נשנתה קודם שיצאה הבַּת קוֹל, ועדיין לא היה ידוע כפי מי צריך
לפסוק. תירוצו נוסף: וְאֵיפְעִיתִי אֵימָא — ואם תרצה אמור, שהברייתא
נשנתה לְאַחֵר שיצאה הבַּת קוֹל,

השבת, וברכת הנר ראשונה מפני שמיד כאשר מביאים אותו נהנים
מאורו. ונחלקו האם להקדים ברכת המזון לברכת הבשמים מפני
שכבר אכל והתחייב בה, או שמא יש להסמיך ברכת הבשמים
לברכת הנר לפי ששתיהן מענין השבת, שבשמים באים ליישב
נשמתו על צער עזיבת הנפש היתירה.
ו. בנוסח ברכת הנר בהבדלה, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, מברך 'ברוך אתה
ה' אלהינו מלך העולם שְׂבָכָה מְאֹד הָאֵשׁ, ובית הלל אוֹמְרִים, יש
לומר 'בִּרְא מְאֹדִי הָאֵשׁ'.
המשנה מוסיפה ומבארת על איזה נר ובשמים אין מברכים: אֵין
מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֶבְרִיִם (ו-גוי). ואין
מברכים לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מְתִים — על נר שהודלק
לכבוד מת, ועל בשמים שהובאו על מנת להעביר ריחו של מת. ואין
מברכים לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֶבְרִיָּה זָרָה, כלומר, על
נר שהודלק לכבוד לנזיה או לתשמישה, ובשמים שהוקטרו לשמה,
משום שנאסרו בהנאה ואין מברכים על דבר האסור.
המשנה מביאה דין נוסף בברכת הנר בהבדלה: וְאֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר
עַד שִׁיאוּתוֹ לְאֹדֶר — עד שיהנו מאורו.
המשנה מביאה מחלוקת שביעית בין בית שמאי לבית הלל: מִי
שֶׁאֵכַל וְשָׂבַח וְלֹא בִּירָךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה, והלך למקום אחר, בֵּית
שְׁמַאי אוֹמְרִים יִחְזוֹר לְמִקְוָמוֹ — למקום שאכל שם ויְבָרֵךְ, ובֵּית הַלֵּל
אוֹמְרִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְחֹזֵר לְמִקְוָם שֶׁאֵכַל, אלא יְבָרֵךְ בְּמִקְוָם שְׁנִי. וְ
מֵאֲחֵר שֶׁעֲסָקָה הַמְּשֵׁנָה בָּאֲדָם שֶׁלֹּא בִּירָךְ, מבארת עד אימתי רשאי
לברך: וְעַד מָתִי מְבָרֵךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה, עַד כִּדִּי שִׁיתַּעֲבֹל הַמְּזוֹן
שְׂבָכָה. עבר זמן זה ולא בירך הפסיד את הברכה.
המשנה מביאה מחלוקת שמינית בין בית שמאי לבית הלל: אֲנָשִׁים
שֶׁהָיוּ סוֹעֲדִים בַּפֹּת, וְכֹא לֶהֱן יַיִן אַחֵר הַמְּזוֹן — אחר שסיימו את
הסעודה, ועדיין לא בירכו ברכת המזון. אִם אֵין שֵׁם אֱלֹהִים אוֹתוֹ כּוֹס
יין בלבד, ואם ישנו אותו עתה לא יהיו יכולים לברך ברכת המזון על
הכוס, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, אם רוצה מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן ושוותהו, וְאַחֵר
כֶּךָ מְבָרֵךְ עַל הַמְּזוֹן בְּרַכַּת הַמְּזוֹן, לפי שאין חובה לברך ברכת המזון
על הכוס. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים מְבָרֵךְ עַל הַמְּזוֹן בְּרַכַּת הַמְּזוֹן, וְאַחֵר
כֶּךָ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, לפי שברכת המזון טעונה כוס.
המשנה מביאה דין בענין עניית אמן: וְעוֹנִין אִמֵּן אַחֵר וְשֶׁאֵל
הַמְּבָרֵךְ אֵפִילוֹ אִם שָׁמַע רַק אֶת סִיוֵם הַבְּרָכָה, וְאֵין עוֹנִין אִמֵּן אַחֵר
כּוֹתֵר הַמְּבָרֵךְ משום שיש חשש שמא בירך לשם הר גריזים, עַד
שִׁישְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה כּוֹלָה, שאז בודאי בירך לשם שמים ומותר
לענות אמן אחריו.

יום ראשון

יום רביעי

כט אלול, ערב ר"ה

ה'תש"ג

סליחות באשמות הבקר, ואין נפילת אפים. התרת גדרים, ובצורה. צרוב תבשילין.
 שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: קמ"ג. פה"פ.
 תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ - שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האט גאר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת
 דער גוף פון א אידען.

יום הולדת את ה"צמח צדק" - שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: אין לנו שום משג, עד כמה יקר אצל הקדוש ברוך הוא גופו של יהודי.

יום שני

יום חמישי

א תשרי, א דר"ה

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: א"ט. פח"צ.
 תניא: כ. איהו . . . -258 בלה"ק.

ברכת הקללת הנרות: של יום הזכרון. שהחנינו. אין כופלין "לעלא" בקדיש, לבד מצעילה. לדוד גו' הארץ
 ומלואה גו' - קדם עלינו. בקדוש היום: תקעו, כי חק. ואין אומרים "אלה מועדי", ו"אתקינו". לתשליך:
 מנערים שולי הטלית קטן.
 "יהי רצון" שעל התפוח - אחר הברכה וקדם האכילה. אוכלים ראש איל, אבל אין אומרים "יהי רצון" כי
 אם על התפוח.

יום שלישי

יום ששי

ב תשרי, ב דר"ה

ה'תש"ד

לאל עורך דין - בתפלת מוסף.

שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.
 תהלים: י"ז. צא"צג.
 תניא: והגם שהיש . . . -קל" עילתו.

במנחה אין אומרים חזו, אבל אומרים פתח אליהו.

מה שכתוב בסדור שער הקריאת שמע דבור המתחיל "להבין ההפך" (ע"ד צמוד א),
 שקדם תקיעת שופר אומרים "אנא בכח", פרושו: בדרך כלל הם הכונות מהפסוקים שראשי
 תבות שלהם שם שני משם מ"ב, אמנם יש שמכונים התבות "אנא בכח כו" במחשבה, אבל
 אין אומרים האותיות והתבות. והעוסק בכונות צריך ללמד הענינים ברור בכתבי האריו"ל,
 ואז כונתו רצויה.

יום רביעי

שבת

ג תשרי ש"ת

ה'תש"ד

מתחילין "מזמור לדוד" ולא "לכו נרננה", וכן בכל שבת מוצאי יום טוב.
 הפסוקה: שובה - יבשלו בם. מי אל כמוך - מימי קדם.

שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש"י.
 תהלים: יחבב. צדצו.
 תניא: אך נשמת . . . 260 בבי"ע.

ביחידות ה"צמח צדק" אצל רבינו הזקן ב תצא בששי באלול תקס"ד ספר לו רבינו: שבת
 פרשת תבוא תקכ"ח אמר מורי ורבי (הרב המגיד ממעזריטש) - תורה, והתחלתה "ושבת עד הוי'

אֱלֹקֵינוּ, וּבָאֵר כִּי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת עַד אֲשֶׁר הוֹי', שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִהַעוֹלָמוֹת, יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ, אֱלֹקִים בְּגִימְטְרִיא הַטָּבַע, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. כָּל הַחֲבֵרָא קָדִישָׁא הִיוּ בְּהַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוּלָּה מִתּוֹרָה הִיא. הָרַב הַצַּדִּיק ר' מִשּׁוֹלֵם זִסְיָא מֵאַנְיַפְאֵלִי אָמַר, כִּי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעַלְתַּת תְּשׁוּבָה כְּזוֹ, וְעַל כֵּן יִחַלֵּק אֶת הַתְּשׁוּבָה לְחֻלְקִים, כִּי תְּשׁוּבָה רֵאשִׁית תְּבוּת: ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הוֹי' אֱלֹקֵינוּ. ש, שׁוֹיְתֵי הוֹי' לְנִגְדֵי תָמִיד. ו, וְאַהֲבַת לְרַעְיָא כְּמוֹד. ב, בְּכָל דְּרִכְיָא דְּעָהוּ. ה, הַצָּנֵעַ לְכַת עִם ה' אֱלֹקֵינוּ.

כְּשֶׁסָּפַר לִי אֲדֹנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אֶת הַנִּל, סִיִּם: תְּבוּת "תְּשׁוּבָה" צְרוּפָה מִחֻמְשׁ אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר כָּל אוֹת הוּא דֶרֶךְ וְאֶפֶן בְּעֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה – וּבָאֵר בְּאַרְיִכוֹת חֻמְשָׁה הָאֲפָנִים – וְכָלֵם בָּאִים מִכַּח אֶל הַפַּעַל עַל יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה.

יום ראשון	ד תשרי	ה'תש"ד
יום חמישי	צום גדליה נדחה. אבינו מלכנו. סליחות. שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כג"כח. צו"צט. תניא: אמנם . . . קלא והלילה. קצור באור אבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] בְּאֶפֶן הָא': ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הוֹי' אֱלֹקֵינוּ. עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה הִבָּאָה עַל יְדֵי הַתְּמִימוֹת, כְּמָה בְּחִינוֹת וּמִדְּרָגוֹת בְּעֵנִין הַתְּמִימוֹת, וּבִיחֹס אֶל הַתְּשׁוּבָה הַעוֹלָה עַל כְּלָנָה הִיא תְּמִימוֹת הַלֵּב – הַנִּקְרָאֵת עֲרֻנְסִטְקִיט [=רְצִינּוֹת] – כְּאִמּוֹר בְּאַבְרָהָם "וּמִצָּאתָ אֶת לְבָבוֹ נִאֲמָן לְפָנֶיךָ".	

יום שני	ה תשרי	ה'תש"ד
יום שישי	שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י. תהלים: כט"לד. ק"קב. תניא: ובוה יובן . . . קלא וכדלקמן. קצור באור אֶפֶן הַב': ש, שׁוֹיְתֵי הוֹי' לְנִגְדֵי תָמִיד. הוֹי' מוֹרָה עַל הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָם וְהַתְּהוּוֹת הַנִּבְרָאִים, אֲשֶׁר הַתְּהוּוֹת הַבְּרִיאָה כָּלָה וְחִיּוּתָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ אֵין עֲרוּךְ מֵאֵין לִישׁ. וְהִיא עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה הִבָּאָה עַל יְדֵי זֶה אֲשֶׁר תָּמִיד לְנִגְדֵי עֵינָיו עֵנִין הַהוֹי' שֶׁל הָעוֹלָם וּמִלּוּאוֹ.	

יום שלישי	ו תשרי	ה'תש"ד
שבת קודש	שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. קג"קה. תניא: והנה כמו"כ . . . 262 להחיותם. קצור באור אֶפֶן הַג': ו, וְאַהֲבַת לְרַעְיָא כְּמוֹד, כְּמוֹ שְׁאִמַּר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, אֲשֶׁר זָהוּ כָּלִי ל"וְאַהֲבַת אֶת הוֹי' אֱלֹקֵינוּ", וּבָאֵר בְּמֵאמָר "כָּל שְׁרוּת הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ". עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה בְּסִבַּת לֵב טוֹב.	

ירקות המתייבשים - לטומאה ולסוכה

יום ראשון ערב ר"ה ה'תשע"ג

להתקיים בטלה חשיבותם היא מהתורה, ולכן מסתמכים על כך גם להקל ואינם מביאים את הטומאה (ראה ריטב"א ומאירי סוכה שם). ובגמרא שם מבואר שאף אין לסכך סוכה בירקות אלו (כאשר הם תלושים) כי כיון שעתידיים להתייבש הרי הם כמי שאינם. ומחלוקת הראשונים הנזכרת משליכה גם על דין זה: לדעת רש"י הפסול הוא מדרבנן, כי מהתורה נחשבים כסכך אף שעתידיים להתייבש, אך לדעת הרמב"ם הפסול הוא מהתורה. ומכאן נפקא מינה' במקרה הפוך - סוכה המסוככת כהלכה ומעליה חופפים ירקות אלו כאשר הם מחוברים לקרקע ובאופן רגיל הסוכה פסולה כי מחובר לקרקע פסול לסכך ואף נוכחותו מעל הסכך פוסלת: לדעת הרמב"ם אין זה פסול כי מאחר שירקות אלו עתידיים ליפול הרי הם כמי שאינם, אך לדעת רש"י מהתורה אין מתחשבים בסברא זו ומדרבנן החמירו לא להחשיבם כסכך להכשיר על ידם את הסוכה, אך כאשר נוכחותם פוסלת את הסוכה דינם כמציאות קיימת והרי הם פוסלים (ראה שעורי סוכה (שילוני) סי' נז).

הלכות טומאת מת פרק יג, הלכות ג'ה: ירקות המתקיימין בימות החמה והגשמים – הרי הן כאלנות ומביאין וחוצצין... ואלו לא מביאין ולא חוצצין: הירקות והירקות המתקיימין לקרקע, חוץ מן הארבע ירקות שמינינו.

טעם הדין הוא כי דבר שאינו עתיד להתקיים בטלה חשיבותו כבר מעתה, ולכן ירקות שאינם מתקיימים בימות הגשמים אינם נחשבים כאוהל ואינם מביאים את הטומאה וחוצצים מפניה.

אמנם דין זה שנוי במחלוקת הנובעת מגרסאות שונות בגמרא (סוכה יג, ב): לגרסת רש"י ירקות שאינם עתידיים להתקיים "מביאין את הטומאה ואינן חוצצין מפני הטומאה". כלומר: חשיבותם בטלה לחומר ואינם חוצצים מפני הטומאה, ולא לקולא לומר שאינם נחשבים כאוהל להביא את הטומאה, משום שמדין תורה כן מתייחסים אליהם כאוהל, ורק מדרבנן החמירו בכך, ומובן שחכמים באו להחמיר על דין תורה ולא להקל.

אך הרמב"ם פוסק שירקות אלו אינם מביאים את הטומאה ואינם חוצצים, כי לדעתו הסברא שמאחר שאין עומדים

מתי סתימת החלון חוצצת בפני הטומאה?

יום שני א' דר"ה ה'תשע"ג

והקשה ב'תוספות יום טוב' (אהלות פ"ז מ"ב ד"ה ואם): לדברי הרמב"ם כאן, גם אם סתם את כל החלון צריך שיבטל שם את הכלי שהרי כתב "צריך להיות כלי זה מאוס... כדי שלא תהיה דעתו לפנותו", ומדובר שסתם את כל החלון, כפי שמשמע מלשונו בהלכה א' "סתם החלון או מיעטו" (ראה סף משנה). ויש לתמוה: מדוע צריך שלא יהא בדעתו לפנות את הכלי והרי התוספות הוכיחו מהמשנה שאם סתם את כל החלון חוצץ הוא בפני הטומאה, גם אם אינו מבטל את הסתימה?

ותירץ ב'תוספות אנשי שם' בשם 'שושנים לדוד' (אהלות שם): לדעת הרמב"ם אין הבדל בין סותם החלון כולו לממעט ותמיד צריך שיבטל את הסתימה אלא שהמעשה המובא במשנה שסתמו את החלון בכלי חרס כדי לחצוץ בפני הטומאה, אכן היה באופן שלא חשבו לפנותו משם. ואף שהיה זה בשבת, אין זה בנין גמור כי אין בדעתו להשאירו שם לעולם, אך כיוון שאין דעתו לפנותו מיד, אסור מדרבנן, ולצורך מצוה או כדי להורות הלכה מותר כמו שהתירו (שבת שם) מדידה וקשירה לצורך מצוה אם אסורים רק מדרבנן.

הלכות טומאת מת פרק טו, הלכה ד: סתם החלון בכלי חרש... הרי זה חוצץ... וצריך להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב... כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

שני בתים סמוכים ובאחד מהם נמצא מת, אם יש ביניהם חלון טפח על טפח – הטומאה עוברת לבית השני, אך אם סתם את החלון בכלי חרס (כאשר גבו כלפי הטומאה ואינו מקבל טומאה) הרי הוא חוצץ בפני הטומאה.

וכתבו התוספות (ב"ב כ, א ד"ה היא) שאם סתם את כל החלון – הרי הוא חוצץ גם אם אינו מבטל שם את הכלי, אלא עתיד לפנותו. ומשמעות דברי הגמרא שהכלי חוצץ רק אם מבטלו היינו כאשר הכלי אינו סותם את כל החלון אלא רק ממעטו משיעור טפח (וכן דעת הראב"ד כאן בה"ב).

והוכחת התוספות היא מהמסופר במשנה (שבת קנז, א) שסתמו את חלון הבית בפך של חרס כדי לחצוץ בפני הטומאה שלא תיכנס לבית, והרי וודאי הניחו את הפך בחלון על מנת לפנותו, כי הדבר היה בשבת, ואם דעתו לבטל את הכלי בחלון חייב משום בונה, אלא מכאן שבסתימת כל החלון אין צורך לבטל את הכלי וגם אם עתיד לפנותו - חוצץ.

חלל טפח שבאדם

יום שלישי ב' דר"ה ה'תשע"ג

לדעת בית שמאי, כיון שאין חלל טפח בין אדן החלון (או קרקע הבית) לאדם, אין האדם מביא את הטומאה. ולדעת בית הלל, "אדם חלול הוא והצד העליון מביא את הטומאה". וכיון שבגוף האדם יש חלל טפח, הרי הוא נחשב לאוהל המביא את הטומאה. וכך פסק הרמב"ם. ויש לבאר שמחלוקת בית שמאי ובית הלל כאן נובעת ממחלוקת כללית ביניהם:

הלכות טומאת מת פרק יח, הלכה ב: אדם שהשקוף פער החלון והאחיל על הטמאה – מביא את הטמאה לבית ונמא כל הפית. היה מפל על האסקפה ומקצתו בתוך הפית ומקצתו בחוץ, והאחילה טמאה על מקצתו שבחוץ – הפית טמאה. מפני שהאדם חלול ויש בו גבה טפח, וכיון שהאחילה טמאה עליו – הרי זה כמאחיל עליו ומביא את הטמאה.

הדבר שנוי במחלוקת בית שמאי ובית הלל (אהלות פ"א מ"ד וה).

כאשר נהנים מן האור ('שיאותו לאור'), ולדעת בית שמאי ההנאה היא עם ראיית האור באופן כללי וכיון שבמבט ראשון רואים אור אחד, צריך לברך "מאור האש" ואילו לדעת בית הלל כיון שלאחר התבוננות פרטית רואים באש כמה גוונים וכולם גורמים את ההנאה צריך לברך "מאורי האש".

והוא הדין בענייננו: כאשר רואים את האדם 'כמו שהוא', בכללות, הרי הוא מציאות אחת וגוש אחד. ולכן לדעת בית שמאי אין כאן חלל טפח, אבל בפרטיות גוף האדם הוא ציפוי חיצוני, "עור ובשר תלבישני", ובתוכו יש חלל טפח ולכן לדעת בית הלל מביא את הטומאה.

(לקוטי שיחות ט"ו עמ' 318 הע' 66)

לדעת בית שמאי דיני התורה נקבעים לפי התוכן הכללי של הדברים הנראה במבט ראשון, על דרך "אין לדין אלא מה שענינו רואות" (פנהדרין ו, ב), ולדעת בית הלל יש להתחשב בפרטי הדברים, גם אם אינם ניכרים מיד ויש לחפש אחריהם.

לדוגמא: בנוסח הברכה על האש "בית שמאי אומרים שברא מאור האש ובית הלל אומרים בורא מאורי האש". ומבואר בגמרא שלדעת בית שמאי "חדא נהורא איכא" ולכן מברכים בלשון יחיד, ולדעת בית הלל "טובא נהורי איכא בנורא" (שלחבה אדומה לבנה וירקרקת. רש"י), ולכן מברכים בלשון רבים. כמוכן, אין מחלוקת בכך שבמציאות רואים כמה גוונים, אלא שמברכים רק

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ג

איך ניצלים מטומאת העולם?

העולם הרי הוא ניצל מהטומאה עקב ביטולו לנשמה, כי כלי חרס נעשה מעפר והוא בבחינת "ונפשי כעפר לכל תהיה" – ביטול בתכלית לנשמה.

אך חכמים הוסיפו סייג וגזרו שכלי חרס לא יציל מהטומאה, אך בשאר כלים שאינם שייכים לקבלת טומאה מלכתחילה לא ראו צורך לגזור, וגם בכלי חרס הגזירה היא רק בנוגע לכלים ובגדים הנמצאים בתוכו, אך אדם הנמצא בתוכו אינו בכלל הגזירה, כי כלים ובגדים אינם חלק מהאדם אלא דבר נפרד ממנו. ולכן, אף ששייכים אליו (שהרי נמצאים בתוך הכלי חרס), אין קדושת הנשמה מאירה בהם כל כך, ולכן גזרו חכמים שאינם ניצלים מהטומאה. אך האדם הנמצא בכלי חרס הוא הנשמה עצמה, 'אדם' מלשון 'אדמה לעליון', והבטל אל הנשמה בשלמות בטוח שטומאת עולם הזה לא תיגע בו. וכן לא גזרו על אוכלין ומשקים שבכלי חרס, כי המאכל והמשקה מתאחדים עם גוף האדם ונעשים דם ובשר מבשרו ולכן גם הם ניצלים מטומאת העולם.

(לקוטי שיחות לח, עמ' 72 ואילך)

הלכות טומאת מת פרק כג, הלכה א-ב: **כָּל הַכֵּלִים הַמְצִילִים בְּצִמְדֵי פְתִיל – מְצִילִין עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן... וְהוּא דִין תּוֹרָה. אֲבָל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁכָּבִי חָרָם הַמְקַף צִמִּיד פְּתִיל אֵינוֹ מְצִיל אֲלָא עַל הָאֲכָלִין וְעַל הַמְשָׁקִין... מִפְּנֵי שֶׁשָּׂאֵר הַכֵּלִים הַמְצִילִין אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְכָלִי חָרָם מְקַבְּלִין טֻמְאָה... אֲדָם שֶׁהָיָה נִתּוֹן בְּתוֹךְ הַחֵבֶרֶת וּמְקַפֵּת צִמִּיד פְּתִיל – מְהוּר.**

יש לפרש את ההוראה מהלכה זו בעבודת ה', 'לתקן הדעות'

(ראה רמב"ם סוף הל' תמורה):

'אהל המת' הוא העולם הזה שהוא "עולם הקליפות והסיטרא אחרא" (תניא פ"ו), והנשמה היורדת לעולם היא בדוגמת אדם הנמצא באוהל המת העלול להיטמא ממנו, אך בכוח הגוף שהוא ה'כלי' שבו היא שוכנת להציל ולהגן עליה מפני טומאת העולם. וזה יש להבחין בין כלי חרס לשאר כלים, אשר בדיני טומאה כלי חרס מקבל טומאה אך לא שאר הכלים. ובענייננו:

כאשר אור הנשמה מאיר באדם בגלוי, אין הגוף שייך לקבלת טומאה אך 'כלי חרס' מקבל טומאה, ומכל מקום מדין תורה כאשר הוא מוקף בצמיד פתיל ואין בו שום "פתח" לאוויר

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ג

מתי הוולד בטל ברוב?

ואם כן, דברי הרמב"ם כאן שהוולד מטמא טומאת אוהל, ואין אומרים שמיחוי הוולד בטל ברוב הדם, סותרים לדבריו שם!

ותירץ ה'לחם משנה' (מבוסס על ביאורו של חידושי מהר"ח נדה שם): חכמים מסכימים לרבי אליעזר בן יעקב שוולד מחוי בטל ברוב ואינו מטמא, ובכל זאת אמרו ששליה הנמצאת בבית מטמאה את הבית, כי גם לדעתם וולד השליה בתחילת יציאתה עדיין אינו נימוח כל כך, כמוכא בגמרא (נדה כז, א) שאם הוציאו את השליה בכלי לבית אחר מודים חכמים שהבית (השני) טהור, כי מאחר שטלטלוהו ממקומו נימוח הוולד לגמרי, ורק בבית הראשון הוולד עדיין קיים. אך בדינו של רבי אליעזר בן יעקב, שהבהמה הפילה חררת דם בלא שליה, הוולד נימוח כבר בתחילת יציאתו כי אין שליה שתשמור עליו, ודינו כדין השליה שהוציאה לבית אחר שגם לדעת חכמים הבית טהור, כיון שהוולד נפסד ונתבטל.

ואילו כאן, שמדובר בבית הראשון, השליה שומרת על הוולד שלא יהא נימוח לגמרי, ולכן אינו בטל ברוב.

הלכות טומאת מת פרק כה, הלכה י: **הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה שְׁלִיא – חֵבֶרֶת טָמֵא וְדָא. חֲזָקָה הוּא שְׁאֵין שְׁלִיא בְּלֹא וָלֵד.**

לדעת חכמים, שליה (שהעובר מונח בתוכה במעי אמו) הנמצאת בבית – הבית טמא בטומאת אוהל, כי ודאי היה וולד בשליה, אך לדעת רבי שמעון אין הבית טמא, כי הוולד שהיה בשליה נימוח קודם שיצא "ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב" (נדה כז, א. ורש"י ד"ה נימוק). ופסק הרמב"ם כחכמים.

והקשו ה'לחם משנה' (הל' בכורות פ"ד ה"א) ו'ה'תוספות יו"ט' (נדה פ"ג מ"ד):

בהלכות שאר אבות הטומאות (פ"א ה"ט) כתב הרמב"ם: "בהמה ששפעה חררת דם... אינה מטמאה במגע ולא במשא עד שיהיה בה צורת נפל, לפי שהיא בטלה ברוב היוצא עמה". והיינו כדעת רבי אליעזר בן יעקב (בכורות כא, ב), שאף שיש בחררה בשר הולד שנימוח, אינה מטמאה טומאת נבלה, כיון שמיחוי הוולד בטל ברוב, כי הוא מתערב בדם ובגופים אחרים היוצאים בלידה שהם בכמות גדולה יותר ממיחוי הולד.

הפרשת הכהן השורף את הפרה

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ג

רבנו מפי הגבורה, שהרי עבודת יום הכיפורים היא רק על ידי כהן גדול ולפני ולפנים, כמו החינוך של ימי המילואים אבל במעשה פרה שאין צורך בכהן גדול ואין זה לפני ולפנים וכשרה גם בטבולי יום, משה רבנו הוא שעשה בה מעלה זאת של פרישה ואם כן עיקרה קבלה ממש רבנו.

ומטעם זה מצינו בפרה שהוסיפו בה עוד מעלות יתרות – שהיו מזין עליו בכל יום, וביום הכיפורים רק שלישי ושביעי, וגם הלשכות שהיו מפרישים אותו לשם נראה שאינן דומות, כי של פרה היתה לבית אבן כדי שישתמש רק בכלי אבן, ודבר זה לא נזכר לגבי יום הכיפורים.

נמצא שבעצם הרמב"ם פסק כר' יוחנן והוסיף שמפרישים בפרה מצד "מעלה יתירה", ועל כך דייק לכתוב "וזה בקבלה ממש רבנו" (ולא הזכיר דרשת הכתובים "לעשות לכפר").

(רשמי ביאורים, עמ' קק)

הלכות פרה אדומה פרק ב, הלכה ב: שְׁבַעַת יָמִים קָדָם שָׂרַפְתָּ הַפָּרָה מִפְּרִישֵׁינָה כֹהֵן חֲשֹׁרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ... וְדָבָר זֶה קִבְּלָה מִמֶּשֶׁה רַבְּנּוּ.

והקשה ה'משנה למלך': הרי לדעת ר' יוחנן (יומא ג, ב) לומדים מהפסוק "לעשות לכפר" שרק מעשי יום הכיפורים דורשים פרישה, ופרישה בפרה אינה אלא מעלה בעלמא, ואילו לדעת ריש לקיש גם מעשה יום כיפור וגם מעשה פרה דורשים פרישה. ונמצא, שפסק הרמב"ם כריש לקיש נגד ר' יוחנן!

ויש מי שביאר:

מלשון הרמב"ם נראה שלדעתו הפסוק "לעשות לכפר" אינו אלא אסמכתא, ועיקר הדין הוא מצד קבלה ממש רבנו (וראה תורה תמימה ס"פ צ).

ואולי לפי זה אפשר לומר שדברי הרמב"ם הם 'לצדדין': את דין הפרשת הכהן ז' ימים קודם יום הכיפורים קיבל משה

'הוויתו ע"י טהרה'

שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ג

כתב הרמב"ם ב'פירוש המשניות' שדבר המקבל טומאה פסול למי חטאת, מפני "שלא בא מן המעין שכבר בטל המעין כו' כמו שהתבאר במקואות". והכוונה לדין (מקואות פ"ה מ"ב) מעין שהעבירו על גבי כלי שטל ממנו שם מעין ואינו מטהר אלא כמקוה (המטהר דווקא בארבעים סאה ובאשבורן).

נמצא שהרמב"ם מפרש את דין הויה ע"י טהרה – שדבר המקבל טומאה מבטל (רק) שם מעין, אבל עדיין כשר בתור מקוה, וכיון שמי חטאת הם 'מים חיים' ממעין, דבר המקבל טומאה פוסל בהם.

ולפי זה העיר ב'משנה אחרונה' עוד:

הר"ש (מקואות פ"ב מ"ג) הוכיח שמקוה שכולו שאוב פסול מן התורה מכך שבהכרח שנתהווה ע"י כלים שמקבלים טומאה והפסול של הוויתו ע"י טומאה הוא מן התורה, אבל לדעת הרמב"ם שבמקוה לא נאמר הפסול של הויה ע"י טומאה, גם מקוה שכולו שאוב, אף שהוויתו ע"י טומאה, אינו פסול מן התורה.

הלכות פרה אדומה פרק ו, הלכה ח: זֶה הַכֶּלֶל: דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֹמְאָה, אִם סֵעַ בּוֹ הַמִּים בְּדִי שִׁימְלֹאוּ הַכֵּלִי – הַמִּים פְּסוּלִין; וְאִם סֵעַ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֹמְאָה – בָּשָׂרִים.

מקור הדין הוא מהכתוב "אך מעין ובור מקוה מים יהי' טהור", ולמדו חכמים ש"יהיה טהור" מלמד ש"הוויתו על ידי טהרה תהא" (זבחים כה, ב). ולמרות שהפסוק נאמר בנוגע למקוה – כתבו ראשונים (הר"ש, פרה פ"ו מ"ד) שלומדים מכאן על כל הוויות מים המטהרים, "דהכי משמע הוויתו של מים המטהרין ע"י טהרה תהא – כשאתה מהווה אותן להיות מקוה או קידוש, הוי מהווה אותן ע"י דבר שאינו מקבל טומאה".

ואולם לדעת הרמב"ם מקוה אינו צריך הויה ע"י טהרה ואפשר לעשותו גם ע"י דבר המקבל טומאה (ב"י לטור בסוף סי' רא). וקשה, הרי בפסוק נאמר "מקוה מים יהיה טהור", ומדוע הוויתו של מקוה אינה צריכה להיות ע"י טהרה?

וב'משנה אחרונה' (פרה סס) מיישב:

אגרות קודש

[תשי"ח-ט:]

... במה ששאלוהו, שלפעמים כתוב אשר מחדו"מ הם לבושי הנפש, ולפעמים שהם בדוגמת חב"ד חג"ת ונהי"ם או חב"ד ז"א ומלכות.

אין בזה סתירה, כי המחשבה היא לבוש השכל, דבור לבוש המדות (ז"א), ומעשה גילוי לבוש המלכות. או במלות אחרות, השכל מתגלה במחשבה, המדות (בעיקרם) בדבור, וכח הגילוי בנפש בעיקרו מתגלה במעשה והרי הלבוש והמלוּבש מתאחדים, וק"ל.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ט אלול תשע"ב-ו' תשרי ה'תשע"ג

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ב

הלכות טומאת מת

פרק יב

א. טפח על טפח מרבע על רום טפח - מביא את הטמאה וחוצץ בפני הטמאה, דין תורה; שאין קרוי אהל אלא טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה. כיצד? כזית מן המת מנח לאויר, ובצדו פלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהם, ואינו נוגעין בטמאה - אם האהיל עליהם אהל שיש בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה מביא את הטמאה לפלים, וטמאין; היו פלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח - הרי הם טהורים, מפני שהאהל חוצץ בינם וביין הטמאה. הנה למדת, שפשם שהאהל מטמא כל שתחתיו - כך מציל כל שחוצה לו, וחוצץ בין הטמאה ובין פלים שעל גביו; וכן אם היתה הטמאה על גביו, וכלים תחתיו - הפלים טהורין, שהאהל חוצץ בפני הטמאה. היה האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים - הפלים שבצד הטמאה טהורים. וכלים שלמעלה מן אהל זה - כל שכנגד הטמאה, טמא; מפני שהאהילו על הטמאה, ואין שם אהל לחץ [לחצוין] בפני הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים תחתיו - כל שכנגד הטמאה, טמא; שהרי הטמאה האהילה עליהם, ואין שם אהל שיחץ בפני הטמאה - שכל פחות מרום טפח, כנגיעה הוא חשוב [כאילו נגעה הטומאה בכלים], וטמא שתחתיו, טמאה רצוצה [שאר מעליה חלל טפח] היא, כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? בשלא היה האהל אדם או פלים; אבל אדם או פלים שנעשו אהל על הטמאה - בין שהיו הם עצמם אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו פלים שאין מקבלין טמאה כל עקר - הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינו חוצצין בפני הטמאה. כיצד? לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה פלים, אפלו פלי אבנים וכיוצא בהם מפלים שאין למינם טמאה, ואין צריך לומר, אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו - הפלים טמאים. ואם היו פלים על גביו, אפלו שלא כנגד הטמאה - טמאים; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו - כל פלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם היה הלוח מנח על גבי ארבע אבנים, או על גבי בהמה וחייה, והיתה טמאה תחתיו - הרי הפלים שעל גביו טהורין.

ב. היתה טמאה על גביו [על הלוח המזכיר] - הרי כל הפלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהל חוצץ בפני הטמאה.

וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הבאים במדה [מכילים מ' סאה ואינם ניידיים] - הרי הם כאהלים, ואינם פלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמאה.

ג. נסר [עץ] שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף [יוצא] מפל צדדיו פותח טפח, והיתה טמאה תחת הנסר - פלים שעל גביו טהורין; טמאה על גביו - כל הפלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענין זה. ואם היה ישן, הכל טמא.

ד. נסר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה הטמאה תחתיו בין שני התנורים - ביניהם כלכד טמא; אבל פלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים; שהרי הן כשני אהלים זה בצד זה. וכן נסר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויוצא מזה טפח ומזה טפח, אבל לא מן הצדדין, וטמאה בצד זה - פלים שבצד השני טהורין.

ה. אדם שנשא פלי כגון מרדע [מחרישה] וכיוצא בו, והאהיל צד הפלי האחד על הטמאה - אם היה בהקפו טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש - הרי זה מטמא את הנושא, ומביא לו טמאה מדבריהם; גזרו על שיש בהקפו טפח, משום שיש ברחבו טפח. אבל אינו מביא את הטמאה לכלים שתחתיו, ולשאר אדם שיאהיל עליהם ועל הטמאה - עד שיהיה בו רחב טפח.

ו. ארונות של עץ שמיניחין בהן המת, אינן כקבר; אלא אם יש בין פסוי הארון והמת גבה טפח, חוצץ, והעומד על גבי הארון - טהור מן התורה. ואף על פי שרב ארונות יש בהם חלל טפח - הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושיהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר.

ז. קורה שהיא נתונה מפתל לכתל, והטמאה תחתיה - אם יש בה [ברחבה] פותח טפח - מביאה את הטמאה תחת פלה; וכל הפלים או האדם שתחתיה טמאין, אף על פי שאין פלה שנה וקצתה [חלק ממנה] פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אהל הוא. ואם אין בה פותח טפח - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, כמו שבארנו. כמה יהיה בהקפה [של קורה], ויהיה בה פותח טפח? בזמן שהיא עגלה, שלשה טפחים; ובזמן שהיא מרבעת, ארבעה טפחים.

ח. סאה [כלי מדידה עגול] שהיא מטה על צדה [העגול] באויר [תחת השמים] - אינה מביאה את הטמאה תחת פלה, עד שיהיה בהקפה ארבעה טפחים ומחצה בקרוב, כדי שיהיה גבה הצד העליון טפח ומחצה, ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח; לפיכך, אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח, והיה בהקפה שלשה - מביאה את הטמאה. וכן עמוד עגל שהוא מטל לאויר,

1 ומנח על הארץ - אינו מביא טמאה תחת דפנו, עד שיהיה
2 בו הקף עשרים וארבעה טפחים; ואם אין בהקפו עשרים
3 וארבעה טפחים, טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. זה
4 שהצריכו עשרים וארבעה טפחים, על העקרון שסומכים
5 עליהם חכמים בחשבון כל המשפטים: שכל שיש בהקפו
6 שלשה טפחים, יש בו רחב טפח; וכל טפח על טפח
7 ברבוע, יש באלכסונו טפח ושני חמשין. לפיכך, אם היה
8 בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים - נמצא תחת כל
9 דפנו טפח על רום טפח מרבע ויתר מעט, שחשבונות אלו
10 בקרוב הן; וזו היא צורתו:

פרק יג

12 א. כל טפח על טפח על רום טפח - קרוי אהל, כמו
13 שבארנו; וחוצץ בפני הטמאה, ומביא את הטמאה; בין
14 שעשהו להאחיל בין שנעשה מאליו, אפלו שלא היה בידי
15 אדם - הרי זה מביא וחוצץ. ביצד? אחד חר שחררוהו מים,
16 או שרצים, או שאכלתו מלחת [הקרקע 'נאכלה' על ידי
17 המלחים שבקרקע], או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן
18 חלל טפח - הרי זה אהל, ומביא וחוצץ.
19 ב. במה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא. אבל
20 אהל רעוע - אינו מביא את הטמאה ואינו חוצץ בפני
21 הטמאה, מן התורה; אבל מדברי סופרים, מביא את
22 הטמאה ואינו חוצץ. ביצד? שריגי האילנות הסוככים על
23 הארץ, והם הנקראין 'סככות', ואבנים היוצאות מן הגדר
24 הסוככות על הארץ, והן הנקראין 'פרעות' - אם יכולין
25 לקבל [לסבול כובד] מעזיבה [- שכבת טיט] בינונית, והן
26 עומדין - הרי אלו מביאין וחוצצין, מן התורה; ואם אינן
27 ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא והן נופלין - הרי אלו
28 מביאין מדבריהם, ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.
29 ג. אלו מביאין, וחוצצין: כלי עץ הבא במדה [מ' טאה
30 שאינו ניד], וכן כלי אבנים, כלי גללים, כלי אדמה הבאין
31 במדה, ופשוטי כלי עור [- ללא בית קיבול], ויריעה וסדין
32 ומפץ [- מצע] ומחצלת שהן עשוין אהלים, ובהמות או
33 חיות בין טמאות בין טהורות; והוא, שיהיה ראש זה בין
34 רגלי זה, ויהיו פלך דבוקות; והעוף ששכן, והחוטט [- חופר]
35 בשבילים מקום לקטן להצילו מן השמש, ואכלין שאינן
36 מכשרין כדי שלא יטמאו. ירקות המתקמין בימות החמה

37 והגשמים - הרי הן כאילנות, ומביאין וחוצצין; ואלו הן:
38 הארס, והקיסוס, וירקות חמור, ודלעת יונית. וכן הסככות,
39 והפרעות, והזיזין והגזוזטריות [סוגי בליטות בכותל],
40 והשוככות, והשקיפין [- בליטות בהר], והסלעין, והגחירים
41 [- שיפוע היוצא מן הקיר], והשנגין [שיני סלע בראש הר] -
42 כל אלו מביאין וחוצצין.

43 ד. ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדם, וכלי עץ שאינן באין
44 במדה [- נידים] - מפני שהן ככל הכלים, ומתטמאין;
45 ופשוטי כלי עור, ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן
46 עשוין אהלים, אלא מתוחין בלבד, ואין להם שפוע ואין
47 שם כתלים; ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאים או
48 מכשרין, שדבר טמא אינו חוצץ; ורחים של יד, שהרי היא
49 בכלל כלי אבנים. כל אלו מביאין, ואינן חוצצין.

50 ה. ואלו לא מביאין, ולא חוצצין: הירעים והירקות
51 המחברין לקרקע, חוץ מן הארבעה ירקות שמנינו; וכפת [-
52 ערימת] הכרד, והשלג, והכפור, והגלד, והמלח; והדולג
53 למקום [מקום] [- רגל כאן ורגל כאן], והקופץ למקום
54 למקום, והעוף הפורח, וטלית המנפנפת [ברוח], וספינה
55 שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין, ולא חוצצין
56 - שאף על פי שהאחילו, אינו אהל המתקנים.

57 ו. קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף
58 הטלית באבן - הרי זו מביאה את הטמאה.

59 ז. גסר [- גזיר עץ] שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת
60 צדו האחד - הרי הכלים שתחת צדו השני טהורים; שצבר
61 בארנו, שהספינה השטה אינה מביאה את הטמאה.

62 ח. אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת [- מחצלת] פרוסה,
63 וחבילי [חבילים של -] מטה, והמשפלות [- סלי זבל],
64 והסריגות [רשתות] שבתלונות. ביצד הן חוצצין? שאם היה
65 חלון בין שני בתים, והטמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו
66 מתוח בחלון זה וסתמו - אף על פי שיש ביניהם אויר, הרי
67 אלו חוצצין, ולא תכנס הטמאה לבית השני; והוא, שלא
68 יתקו שם בסריגות אלו, או בעיני [- חורין] המשפלות, או
69 בין חבל לחבל, פותח טפח - שאם היה שם פותח טפח,
70 תכנס בו הטמאה, כמו שיתבאר.

פרק יד

72 א. אין טמאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו, בפחות
73 משפח על טפח. ביצד? חלון שבין בית לבית, או שבין בית
74 לצליה - אם יש בו טפח על טפח מרבע, והיתה טמאה
75 באחד מהן - הבית השני טמא; אין בחלון פותח טפח -
76 אין הטמאה יוצאה ממנו, ולא נכנסת לאהל השני. במה
77 דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש; אבל
78 חלון שעשהו האדם לאורה, כדי שיכנס ממנו האור -
79 שעורו כפונדיון [- מטבע], והטמאה יוצאה ממנו. ביצד?
80 היתה טמאה בבית, ובא אדם ונסמך לחלון זה של מאור,
81 או שהניח בו כלי, או שהאחיל עליו אהל בצד הכתל -

מפני שדעתו לפנותו. תבואה שגדלה וסתמה את החלון, או מעטתו - אינה חוצצת; לפי שדעתו לפנותה, שמא תפסיד [- תזיק] הכתל. הנה עקרה [- שורשה] רחוק מן הכתל, ונטה ראשה וסתם - הרי זה חוצץ. וכן כל פיוצא בזה.

ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות [- תאנים מיובשות] סרוחין, שאינן מכשרין ולא ראויין לאכילה, ומנחת בחלון ופי החבית כלפי הטמאה, שהרי החבית טמאה, וכן קפה שהיא מלאה תבן סרוח שאינו ראוי למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה, ומנחת בחלון - אם יכולין הגרוגרות והתבן לעמוד בפני עצמן [בחלון] כשינטל הכלי שהן בו - הרי אלו חוצצין; ואם לאו, אינן חוצצין. עשבים המרים שאינם ראויין לבהמה; ומטלניות [- מטליות] שאין בהן שלש על שלש, שהיו מטנפין וקשין כדי שלא יהיו ראויין אפלו לקנח הדם מן השריטה; והאבר והבשר המדלדלין בבהמה טמאה - והוא שתהיה כחושה שאינה ראויה להמכר לגוי, וקשורה כדי שלא תברח; ועוף טמא ששכן בחלון - והוא שיהיה משרט, שהרי אינו ראוי אפלו לתינוק לשחק בו; וגוי כפות שהוא מאסורי הפלג, שאין אחר יכול להתירו; וכן שמונה [חודשי הריון] ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו; והמלח המר המערב בקוצים, שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעבודה [- עיבוד עורות] - והוא, שיהיה מנח על התרש כדי שלא יזיק הכתל - כל אלו ממעטין בחלון, שהרי אינן מקבלין טמאה, ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למאכל. וכן ספר תורה שבלה שהיה מנח בחלון - אם גמר שתהיה שם גניזתו, הרי זה ממעט בחלון. אבל השלג והברד והכפור והגליד והמים, אינן ממעטין בחלון - שהרי הן ראויין [לשימוש], ומקבלין טמאה.

ג. מעט את הטפח בפחות מכזית מבשר המת, או בפחות מכזית מבשר הנבלה, או בעצם פחות מכשעורה מן המת, או בפחות מכעדרשה מן השרץ - הרי אלו חוצצין; שכל אלו טהורין, ואינן חשובין אצלו, לפיכך אין דעתו לפנותן. וכן פחות מכביצה אכלין שאינן מכשרין - אינם חשובין אצלו, ואין דעתו לפנותן, ולפיכך ממעטין את הטפח.

ד. סתם החלון בכלי חרש, והיה פיו לחוץ - הרי זה חוצץ; לפי שאינו מטמא מגבו, והרי הוא טהור. וצריך להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב, עד שלא יהיה ראוי אפלו להקזי בו דם - כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

ה. היה בפית מת, או רבע [הקב] עצמות, וכיוצא בהן מעצמות המטמאות באהל, ומעט החלון של בית זה בעצם פחות מכשעורה - אינו מעוט; שהעצם מצטרף לעצמות. וכן אם היה שם מת, או כזית מבשר המת, ומעט החלון בפחות מכזית מבשר המת - אינו מעוט; שהבשר מצטרף לבשר. אבל עצם פחות מכשעורה ממעט על ידי [- את ה] כזית בשר, ופחות מכזית בשר ממעט על ידי רבע עצמות וכיוצא בהן. מעט את הטפח בשתי וערב [- חוטים] המנגעין, או בגוש [אדמה] מבית הפרס - אינו מעוט; שדבר טמא אינו

נטמא כל שבאהל, שהטמאה יוצאה לו; וחלון הנעשה לאורה, הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש.

ב. חלון הנעשה שלא בידי אדם - כגון שחרוהו מים או שרצים, או שאכלתו מלחת [נאכל] מאליו על ידי המלחים, או שהיה חלון פקוק [בפקק] ונטל הפקק, או שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף, והוא פראש גדול של אדם; והוא, שלא חשב עליו. אבל אם חשב עליו לתשמיש, שעורו בפותח טפח; חשב עליו למאור, שעורו בפונדיון - שהמחשבה כאן כמעשה.

ג. מאור שהתחיל לסתמו, ולא הספיק לגמרו, מפני שלא היה לו טיט, או שקראו חברו, או שחשכה לילי שבת, ונשאר ממנו מעט - אם נשאר ממנו רום אצבעים על רחב הגודל, מביא את הטמאה; פחות מכאן, הרי הוא כסתום.

ד. חלון גדול העשוי לאורה, והיה בה שוככה [- רשת] וכיוצא בה - אם יש במקום אחד ממנה כפונדיון, מביא את הטמאה ומוציא את הטמאה; הרי נקבי השוככה דקין, ואין באחד מהן כפונדיון - הרי זו כסתומה. וכן חלון העשוי לתשמיש, ובה סככות ורפפות [- רשתות מנסרים] - אם יש במקום אחד טפח על טפח מרבע, מביא ומוציא; ואם לאו, הרי היא כסתומה.

ה. חלון שהיה גלוי לאור, שעורה כפונדיון, מפני שאינה עשויה אלא לאורה, כמו שאמרנו. בנה בית חוצה לה, ונעשת חלון זו תחת תקרה, והרי היא בין שני בתים - שעורה בפותח טפח. נתן את התקרה באמצע החלון [חלקו] - התחתון [של החלון] שתחת התקרה, שעורו בפותח טפח; ועליון שלמעלה מן התקרה, שעורו כפונדיון, מפני שהוא גלוי לאור.

ו. חור שבדלת, או ששיר בה חרש [- נגר] מקום פתוח מלמעלה או מלמטה, או שהגוף את הדלת ולא מרקה [- הידקה למשקוף], ונשאר אור בין שתי הדלתות, או שסגר הדלת ופתחו הרום - בכל אלו, אם היה הפתוח כאגרוף - הטמאה יוצאה ממנו ונכנסת לו במקום פתוח זה; ואם היה פחות מכאגרוף, הרי הוא כסתום.

ז. העושה חר בכתל, כדי להניח בו קנה, או מסמר גדול, או לראות ממנו העוברים והשבים, או לדבר עם חברו - הרי זה בחלון העשוי לתשמיש, ושעורה בפותח טפח.

יום שני א' תשרי ה'תשע"ג

פרק טו

א. חלון תשמיש שסתמה בלה, או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח - אם בדבר החוצץ בפני הטמאה סתם, הרי זה חוצץ; והוא, שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך, אם סתם החלון או מעטו באכלין שאינן מכשרין [למאכל] טומאה, אינן חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה, והרי הן טהורין - דעתו לפנותן. הרי סרוחין, הרי אלו חוצצין. וכן תבן סרוח, חוצץ; ושאינו סרוח - אינו חוצץ,

מתוך מהדורת חזק

46 וְכָל אֵלּוּ הַדִּינִין, בְּעוֹשֶׂה אֲרָבָה; אֲבָל תִּקְרָה שְׁנִפְחָתָהּ -] 46
 47 [נפער בה חור] מֵאֲלִיָּהּ - שְׁעוּרָה מְלֵא אֲגָרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 47
 48 ד. הַפּוֹחֶת אֶת הַמְּעֻזִּיכָה -] שִׁכְבַּת טִיט שֶׁבַּג שֶׁהִיא רֹצֶפֶת 48
 49 [העליה], עַד שֶׁעָשָׂה אֲרָבָה [חור] בְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת, כְּדִי 49
 50 שֶׁתִּפְגַּס בָּהּ רֶגֶל הָעֶרֶשׁ -] מִיטָה], וְהִיתָה רֶגֶל הָעֶרֶשׁ סוֹתֶמֶת 50
 51 אֶת הָאֲרָבָה - אִם יֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטִמְאָה בְּבֵית - אִף 51
 52 הָעֲלִיָּה טִמְאָה, שְׁאִין כְּלִי הַמִּקְבֵּל טִמְאָה חוּצָי; אִין בָּהּ 52
 53 פּוֹתֵחַ טֶפַח - הָעֲלִיָּה טְהוֹרָה, וְהֶרֶגֶל שֶׁלֹּמֶשׁ טִמְאָה כְּפָלִים 53
 54 הַמֵּאֲהִילִים. נִפְחָתָה הַמְּעֻזִּיכָה מֵאֲלִיָּה - שְׁעוּרָה מְלֵא אֲגָרוֹף, 54
 55 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. 55

56 ה. אֲרָבָה שֶׁבְּתוֹךְ תִּקְרַת הַבַּיִת, וְקִדְרָה מְנַחֵת עַל הָאֲרָץ 56
 57 וּמְכַנֶּנֶת כְּנֶגֶד אֲרָבָה, שְׁאִם תַּעֲלֶה תֵּצֵא בְּצִמְצוּם -] בְּדִיּוּק[מִן 57
 58 הָאֲרָבָה, וְהִיתָה טִמְאָה תַּחַת הַקִּדְרָה רְצוּצָה -] לֵלֵא חֲלָל 58
 59 טֶפַח[בֵּינָה וּבֵין הָאֲרָץ, אוֹ שֶׁהִיתָה הַטִּמְאָה בְּתוֹךְ הַקִּדְרָה אוֹ 59
 60 עַל גִּבָּה - טִמְאָה בּוֹקֶצֶת וְעוֹלָה בּוֹקֶצֶת וְיִוֶּרֶדֶת; וְאִין טִמְאָה 60
 61 אֲלֵא כְּנֶגְדָּהּ, וְהַבַּיִת כְּלוֹ טְהוֹר. הִיתָה הַקִּדְרָה גְּבוּהָה מִן 61
 62 הָאֲרָץ טֶפַח, וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ, אוֹ תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת - הַבַּיִת 62
 63 כְּלוֹ וְתַּחַת הַקִּדְרָה טִמְאָה, שֶׁהָיָה הוּא אֶהֱל. אֲבָל תּוֹךְ הַקִּדְרָה 63
 64 וּגְבָה - טְהוֹר; שְׁאִין כְּלִי חֶרֶשׁ מִטִּמְאָה מִגְּבוּ, וְהָיָה אוֹר 64
 65 הַקִּדְרָה גָּלוּי לְאוֹר [מוֹל הָאֲרוּבָה]. וְאִם הָיָה כְּלִי בְּתוֹכָהּ, אוֹ 65
 66 לְמַעַלָּה עַל גִּבָּה - טְהוֹר. הִיתָה טִמְאָה בְּתוֹכָהּ, אוֹ עַל גִּבָּה 66
 67 - הַבַּיִת כְּלוֹ טְהוֹר, שֶׁהָיָה הַטִּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרָבָה בְּלִבְד. הִיתָה 67
 68 הַקִּדְרָה תַּחַת הָאֲרָבָה, וְהָאֲרָבָה גְּדוּלָּה מִן הַקִּדְרָה, שְׁאִם 68
 69 תַּעֲלֶה הַקִּדְרָה וְתֵצֵא מִן הָאֲרָבָה, נִמְצָא בֵּינָה וּבֵין שְׁפָתֵי 69
 70 אֲרָבָה פּוֹתֵחַ טֶפַח -] חֲלָל טֶפַח[- אִף עַל פִּי שֶׁהַקִּדְרָה גְּבוּהָה 70
 71 טֶפַח, וְטִמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּה אוֹ תַּחְתֶּיהָ - הַבַּיִת טְהוֹר. 71
 72 הִיתָה הַקִּדְרָה מְנַחֵת בְּצֵד אֶסְקָפָה -] מִפְּתוֹן[הַבַּיִת, שְׁאִם 72
 73 תַּעֲלֶה נִמְצָא מִמֶּנָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח לִפְנִים מִן הַמִּשְׁקוֹף, וְהִיתָה 73
 74 טִמְאָה רְצוּצָה תַּחְתֶּיהָ, אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּה - טִמְאָה 74
 75 בּוֹקֶצֶת וְעוֹלָה בּוֹקֶצֶת וְיִוֶּרֶדֶת. הִיתָה גְּבוּהָה מִן הָאֲרָץ טֶפַח, 75
 76 וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּבֵית - תַּחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת טִמְאָה, שֶׁהִפְלֵא אֶהֱל 76
 77 אֶחָד; וְתוֹכָהּ וּגְבָהּ, טְהוֹר. הִיתָה הַטִּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּה 77
 78 - הַבַּיִת טִמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֹגַעַת בַּמִּשְׁקוֹף טֶפַח. וְכֵן תַּחְתֶּיהָ 78
 79 טִמְאָה - מִפְּנֵי שֶׁהַטִּמְאָה יוֹצֵאת לְתַּחְתֶּיהָ מִן הַבַּיִת, שֶׁהִפְלֵא 79
 80 אֶהֱל אֶחָד. לִפְיָכֶּךָ, אִם לֹא הִיתָה נֹגַעַת בַּמִּשְׁקוֹף בְּפּוֹתֵחַ 80
 81 טֶפַח, אוֹ שֶׁהִיתָה בְּצֵד הַמִּשְׁקוֹף וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ - אִין טִמְאָה 81
 82 אֲלֵא תַּחְתֶּיהָ; אֲבָל הַבַּיִת, טְהוֹר. 82

83 ו. קוֹרוֹת הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה שְׁאִין עֲלִיָּהֶן מְעֻזִּיכָה -] טִיט], וְהֵן 83
 84 מְכַנֶּנֶת קוֹרָה כְּנֶגֶד קוֹרָה וְאוֹרִי [שִׁבּוּי קוֹרָה לְקוֹרָה] כְּנֶגֶד 84
 85 אוֹרִי, וּבְכָל קוֹרָה מִהֵן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבִינֵיהֶן אוֹרִי פּוֹתֵחַ טֶפַח, 85
 86 וְטִמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחְתֶּיהָ בְּלִבְד טִמְאָה. הִיתָה הַטִּמְאָה 86
 87 בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לְעֲלִיּוֹנָה - בֵּין שְׁתֵּיהֶן בְּלִבְד טִמְאָה. הִיתָה 87
 88 הַטִּמְאָה עַל גִּבִּי הָעֲלִיּוֹנָה - כְּנֶגְדָּהּ עַד לְרִקִּיעַ טִמְאָה. הָיָה 88
 89 הַקוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת מְכַנֶּנֶת כְּנֶגֶד הָאוֹרִי שִׁבּוּי הַקוֹרוֹת 89
 90 הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְטִמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כָּל טִמְאָה. הִיתָה 90
 91 הַטִּמְאָה עַל גִּבִּי קוֹרָה הָעֲלִיּוֹנָה - כְּנֶגֶד הַטִּמְאָה עַד לְרִקִּיעַ 91

1 חוּצָי. עָשָׂה לְכִנָּה מִצֶּפֶר בֵּית הַפָּרֶס - הָרִי זֶה טְהוֹרָה, 1
 2 וּמִמְעֻט; שְׁלֵא אֲמָרוּ אֲלֵא גּוֹשׁ כְּבָרִיתוֹ -] כְּגוֹלְמוֹן[. נִסְתַּם 2
 3 הַטֶּפַח אוֹ נִתְמַעֵט בְּקוֹרֵי עֶבְכִישׁ - אִם הָיָה בָּהּ מִמֶּשׁ -] חוּצָק], 3
 4 הָרִי זֶה חוּצָצֶת; וְאִם אִין בָּהּ מִמֶּשׁ, אִינָה חוּצָצֶת. 4

פֶּרֶק טז

6 א. אֲרָבָה שֶׁהִיא בְּאֻמְצָע תִּקְרַת הַבַּיִת, בֵּין שֵׁישׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ 6
 7 טֶפַח בֵּין שְׁאִין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהִיתָה טִמְאָה תַּחַת תִּקְרַת 7
 8 הַבַּיִת - כְּנֶגֶד אֲרָבָה טְהוֹר, שֶׁהָיָה הוּא גָלוּי לְאוֹר; וְשֶׁאִר 8
 9 הַבַּיִת טִמְאָה. הִיתָה הַטִּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרָבָה בְּלִבְד, כָּל הַבַּיִת 9
 10 טְהוֹר. הִיתָה מְקַצֶּת הַטִּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה, וּמִקְצָתָה תַּחַת 10
 11 אֲרָבָה - אִם הָיָה בְּאֻמְצָע פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת כְּלוֹ טִמְאָה, 11
 12 וּכְנֶגֶד כָּל [הָאֲרָבָה] [הַטִּמְאָה] טִמְאָה. אִין בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח - 12
 13 אִם יֵשׁ בְּטִמְאָה כְּדִי שֶׁתַּחֲלֹק, וְיִמְצָא בְּשְׁעוֹר תַּחַת הַתִּקְרָה 13
 14 וְכִשְׁעוֹר תַּחַת הָאֲרָבָה - הַכָּל טִמְאָה; וְאִם לֹא - הַבַּיִת טִמְאָה, 14
 15 וּכְנֶגֶד הָאֲרָבָה טְהוֹר. הָיָה בְּאֻמְצָע פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְנִתֵּן אָדָם 15
 16 רָגְלוֹ מִלְּמַעַלָּה עַל הָאֲרָבָה - נַעֲשֶׂה הַכָּל אֶהֱל אֶחָד; וּבֵין 16
 17 שֶׁהִיתָה הַטִּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה בְּלִבְד, אוֹ תַּחַת הָאֲרָבָה בְּלִבְד 17
 18 - הַכָּל טִמְאָה; וְהָאָדָם שֶׁעָרַב אֶת הַטִּמְאָה טִמְאָה, מִפְּנֵי 18
 19 שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶהֱל עַל הַטִּמְאָה. אִין בְּאֻמְצָע פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהִיתָה 19
 20 הַטִּמְאָה תַּחַת הַתִּקְרָה - זֶה שְׁנֵיתָ רָגְלוֹ מִלְּמַעַלָּה טְהוֹר; 20
 21 שְׁאִין טִמְאָה יוֹצֵאת לוֹ בְּפִחוֹת מִשְׁפַּח. הִיתָה הַטִּמְאָה תַּחַת 21
 22 הָאֲרָבָה - אִם טִמְאָה קִדְמָה אֶת רָגְלוֹ - טִמְאָה, שֶׁהָיָה אֶהֱלִיל 22
 23 עַל הַטִּמְאָה; וְאִם רָגְלוֹ קִדְמָה אֶת הַטִּמְאָה - טְהוֹר, שֶׁהָיָה 23
 24 רָגְלוֹ מְקַצֶּת הָאֶהֱל, וְאִין טִמְאָה יוֹצֵאת לוֹ. 24

25 ב. הָיָה כְּזִית מִן הַמַּת בְּפִי הָעוֹרֵב, וְהָאֶהֱל עַל גִּבִּי אֲרָבָה 25
 26 עַד שֶׁנִּמְצָא כְּזִית בְּאוֹרֵי הָאֲרָבָה - אִף עַל פִּי שְׁאִין בָּהּ פּוֹתֵחַ 26
 27 טֶפַח, הַבַּיִת טִמְאָה. 27

28 ג. בֵּית, וְאֲרָבָה בְּאֻמְצָע תִּקְרַת הַבַּיִת וְעֲלִיָּה עַל גִּבִּי, וְאֲרָבָה 28
 29 בְּאֻמְצָע תִּקְרַת הָעֲלִיָּה, וְהָאֲרָבוֹת מְכַנֶּנֶת זֶה לְמַעַלָּה מִזֵּו, בֵּין 29
 30 שֵׁישׁ בְּאֻמְצָע פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שְׁאִין בֵּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, 30
 31 וְטִמְאָה בְּבֵית - כְּנֶגֶד הָאֲרָבוֹת טְהוֹר; הִיתָה טִמְאָה כְּנֶגֶד 31
 32 אֲרָבוֹת - הָרִי הַבַּיִת טְהוֹר. הָיָה בְּאֻמְצָע פּוֹתֵחַ טֶפַח, 32
 33 וְהַטִּמְאָה בֵּין תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת בֵּין כְּנֶגֶד אֲרָבוֹת, וְנִתֵּן דָּבָר 33
 34 שֶׁהוּא מְקַבֵּל טִמְאָה, בֵּין לְמַעַלָּה מֵאֲרָבָת הַבַּיִת בֵּין לְמַעַלָּה 34
 35 מֵאֲרָבָת עֲלִיָּה - הַכָּל טִמְאָה; שְׁאִין דָּבָר טִמְאָה חוּצָי. נִתֵּן דָּבָר 35
 36 שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה עַל אֲרָבָת הַבַּיִת - הַבַּיִת טִמְאָה, וְהָעֲלִיָּה 36
 37 טְהוֹרָה; וְנִתְּנוֹ עַל אֲרָבָת הָעֲלִיָּה - הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה טִמְאָה, 37
 38 וּכְנֶגְדָּהּ מִלְּמַעַלָּה וְלִשְׁמִים טְהוֹר. אִין בְּאֻמְצָע פּוֹתֵחַ טֶפַח, 38
 39 וְהַטִּמְאָה תַּחַת תִּקְרַת הַבַּיִת, וְנִתֵּן בֵּין דָּבָר הַמִּקְבֵּל טִמְאָה 39
 40 וּבֵין דָּבָר שְׁאִין מְקַבֵּל טִמְאָה, בֵּין עַל אֲרָבָת הַבַּיִת בֵּין עַל 40
 41 אֲרָבָת הָעֲלִיָּה - אִין טִמְאָה אֲלֵא הַבַּיִת; שְׁאִין טִמְאָה יוֹצֵאת 41
 42 לְעֲלִיָּה בְּפִחוֹת מִשְׁפַּח. הִיתָה הַטִּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרָבוֹת, וְנִתֵּן 42
 43 דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טִמְאָה בֵּין לְמַעַלָּה בֵּין לְמִטָּה - הַבַּיִת 43
 44 וְהָעֲלִיָּה טִמְאָה, שֶׁהָיָה עָרַב אֶת הַטִּמְאָה. נִתֵּן דָּבָר שְׁאִינוֹ 44
 45 מְקַבֵּל טִמְאָה, בֵּין לְמַעַלָּה בֵּין לְמִטָּה - אִין טִמְאָה אֲלֵא הַבַּיִת. 45

מביא את הטמא; ה'ה' בו [במשענת] ז'ו [לחלל החלון] - 47
 רואין את הבגין פאלו אינו, והזיו העליון מביא את 48
 הטמא. וכיצד מביאין כל הזיוין האלו טמא? שאם 49
 היתה טמא תחת אחד מהן, או בבית - הכל טמא, בין 50
 בבית בין תחת הזיו. 51
 ד. שני זיוין זה על גבי זה, ויש בכל אחד מהן פותח טפח, 52
 וביניהן פותח טפח, וטמא תחת הפתחון - תחתיו בלבד 53
 טמא. היתה טמא ביניהן - ביניהן בלבד טמא. היתה על 54
 גב העליון - כנגדו עד לרקיע טמא. ה'ה' העליון עודף על 55
 הפתחון פותח טפח, וטמא תחת הפתחון או ביניהן - 56
 תחתיהן וביניהן טמא. היתה על גב העליון - כנגדו עד 57
 לרקיע טמא. ה'ה' העליון עודף על הפתחון פחות משפח, 58
 וטמא תחתיו - תחתיו וביניהן טמא. היתה הטמא 59
 ביניהן, או תחת המותר [- העודף] - ביניהן ותחת המותר 60
 טמא, אבל תחת הפתחון טהור. יש בכל אחד מהן פותח 61
 טפח, ואין ביניהן פותח טפח, וטמא תחת הפתחון - 62
 תחתיו בלבד טמא; היתה ביניהן, או על גב העליון - כנגד 63
 הטמא עד לרקיע טמא. אין בהן [ברוחב] פותח טפח, בין 64
 שיש ביניהן פותח טפח ובין שאין ביניהן פותח טפח, בין 65
 שהיתה הטמא תחת הפתחון, או ביניהן, או על גב 66
 העליון - טמא בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, שהרי היא 67
 רצוצה [משום שאינה על מקום טפח]; וכן שתי יריעות שהן 68
 גבוהות מן הארץ פותח טפח, זו על גבי זו. כלים או בגדים 69
 או לוחות של עץ, שהן מנחין זה על גב זה, וטמא רצוצה 70
 ביניהן - אם היתה הטמא גבוהה מן הארץ טפח - הרי 71
 הפלי שעליה מלמעלה מאהיל על חלל טפח, ומביא את 72
 הטמא לכל הכלים שתחתיו. היו טבולות של שיש - 73
 אפלו גבוהות מן הארץ אמה - טמא בוקעת ועולה 74
 ובוקעת ויורדת, מפני שהן כקרקע. 75
 ה. לוחות של עץ שהן נוגעות זו בזו בקרנותיהן [- בזוויות 76
 שלהם], והן גבוהות מן הארץ טפח, וטמא תחת אחת 77
 מהן - כלים שתחת השניה טהורין, לפי שאינה נוגעת 78
 בכתף בפתח טפח; והנוגע בלוח זה השניה, כנוגע 79
 בכלים שנגעו באהל המת. אבל כל הכלים שאמרנו 80
 שמביאין את הטמא, ואינן חוצצין - אם האהיל הפלי 81
 על המת - כל הכלים שעל גבי טמאים כמו שבארנו, 82
 וטמא מתן משום כלים המאהילין על המת; ואף הכלים 83
 שעל גבי שאינן כנגד הטמא, טמאים משום כלים 84
 שהאהילו על המת. ו. חבית שהיא יושבת על שוליה [- 85
 תחתיתה] לאויר [- במקום מגולה], וכזית מן המת נתון 86
 בתוכה, או תחתיה כנגד אוירה - טמא בוקעת ועולה 87
 ובוקעת ויורדת, והחבית טמא; שהרי הטמא בוקעת 88
 מתחתיה, ונטמא אוירה. היתה הטמא תחת עבי דפנה - 89
 טמא בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, והחבית טהורה. ולמה 90
 החבית טהורה? שהרי אין הטמא בוקעת באוירה אלא 91
 בדפנה, ואין כלי חרש מטמא אלא מאוירו. היתה מקצת 92
 הטמא תחת עבי דפנה, ומקצתה תחת אוירה - טמא 93

טמא. אין בקורות פותח טפח, בין שהיו מכונות זו על גבי 1
 זו, בין שהיו העליונות כנגד אויר הפתחות, והיתה הטמא 2
 תחתיהן או ביניהן או על גביהן - טמא בוקעת ועולה 3
 ובוקעת ויורדת, ואינה מטמא אלא כנגדה בלבד; שכל 4
 טמא שאינה תחת פותח טפח ברום טפח, הרי היא כרצוצה 5
 [שאינה מטמאה סביבותיה]. בית שנסדק גגו וכתליו, ונעשה 6
 שני חלקים, והיתה הטמא בחציו החיצון שהפתח בו - 7
 הפלים שבחציו הפנימי טהורין. היתה הטמא בחציו 8
 הפנימי - אם ה'ה' רחב הסדק פחות משקלית [- מדידה], 9
 פלים שבחציו החיצון טהורין; ואם ה'ה' פחות מכאן, הרי 10
 הם טמאין. 11
 ז. אכסדרה [מבואה מקורה] שנסדקה, וטמא בצד זה - 12
 הפלים שבצד השני טהורין; שהרי היא שני אהלים זה בצד 13
 זה, ואויר ביניהם - שהרי הסדק בכל התקרה. נתן רגלו או 14
 קנה מלמעלה על הסדק, ערב את הטמא; נתן את הקנה 15
 בארץ כנגד הסדק, ואפלו כלי גדול - אינו מערב את 16
 הטמא, עד שיהיה גבוה טפח תחת הסדק. ה'ה' אדם משל 17
 על הארץ תחת הסדק - מערב את הטמא, שאדם חלול 18
 הוא; והצד העליון - הרי הוא כאהל שיש בו גבה טפח. 19
 וכן אם היו תחת הסדק כלים [- בגדים] מקפלין מנחין על 20
 הארץ זה על גבי זה, והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח 21
 - מערב את הטמא; וכל הפלים למטה ממנו, הרי הם 22
 בכלים שתחת האהל. 23

פרק יז

א. ז'ו [בליטה] שהוא יוצא מפתח הבית [חלל הפתח], ופניו 24
 [- קצהו נוטה -] למטה, והיה גבוה מעל הארץ שנים עשר 25
 טפח, או פחות מכאן - הרי זה מביא את הטמא בכל 26
 שהוא. ודבר ברור הוא, שאינו מביא אלא מדבריהם 27
 [מדברונ]; וכן כל פיוצא בהבאת טמא כזו, שאינה באהל 28
 טפח הבריא [- יציב] - אינה אלא מדבריהם. ה'ה' גבוה יתר 29
 משנים עשר טפח, או שהיו פניו למעלה, וכן העטרות 30
 והפתחים היוצאות מן הבגין - אין מביאין אלא בפותח [- 31
 עובר] טפח; וכן ז'ו שעל גבי הפתח, היוצא מן המשקוף, 32
 ואפלו ה'ה' קנה בצד המשקוף ברחב הפתח - אינו מביא, 33
 אלא אם כן ה'ה' בו פותח טפח. 34
 ב. ז'ו שהוא סובב את כל הבית, ואוכל [- נכנס] בפתח 35
 טפח - מביא את הטמא. ה'ה' אוכל בפתח פחות משפח, 36
 וטמא בבית - כלים שתחתיו טמאין; טמא תחתיו, אינו 37
 מביא את הטמא לבית. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה. 38
 ג. חלון העשויה לתשמיש, וז'ו יוצא על גבי החלון - 39
 אפלו ה'ה' ברחב הגודל, מביא את הטמא; והוא, שהיה 40
 גבוה מעל החלון רום אצבעים או פחות. ה'ה' למעלה 41
 מאצבעים - אינו מביא את הטמא, אלא אם כן יש בו 42
 רחב טפח. ז'ו שעל גבי החלון העשויה למאור - מביא את 43
 הטמא בכל שהוא, ואפלו גבוה כל שהוא. כגון היוצא 44
 לפני החלון, שהמשקיף נסמך עליו בשעה שמשקיף - אינו 45

טמא; שהרי הוא פתוח, וכתוף הפתח, ודרך הטמא
לצאת, ואין דרכה להכנס. היתה מוכני [- בסיס] שלו
משוכה לאחוריו, ויוצאת [- כלפי הבית] פחות מטפח,
ואינה נשמטת [- קבועה בו], וטמא שם בתוכה כנגד
הקורות [- של התקרה] - הבית טהור; שאף על פי שהיא
יוצאה, אינה נשמטת, ואינה יוצאה טפח. והוא, שהיה בה
[במוכני] טפח על טפח על רום טפח חלול; אבל אם אין
במוכני חלל טפח - הרי הטמא רצוצה בתוך הבית, והבית
טמא. היתה המגדל עומד בתוך הבית, וטמא בתוכו או
בתוך התבה [- מגירה] שלו - אף על פי שאין ביציאתה
פותח טפח, הבית טמא. טמא בבית, מה שבתוכו טהור;
שדרך הטמא לצאת, ואין דרכה להכנס.
ה. כלים שבין המגדל ובין הארץ, ושבינו ובין הכתל,
ושבינו ובין הקורות [של התקרה] - אם יש שם פותח טפח,
טמאים. ואם לאו, טהורים - שאני רואה את הקורות, כאלו
הן יורדות וסותמות [ומונעות הסומאה].
ו. היתה טמא תחת המגדל, בינו ובין הארץ, או בינו ובין
הקורות, או בינו ובין הכתל - בין שיש שם חלל טפח, בין
שאין שם - הבית טמא. היתה עומד באויר [תחת השמים],
וטמא בתוכו - כלים שעביו [עובי דפנותיו] טהורים;
טמא בעביו, כלים שבתוכו טהורים.
ז. כל שפועי אהל, כאהלים. כיצד? אהל שהוא שופע
יורד וכלה [- מסתיים] עד כאצבע, וטמא באהל - כלים
שפתח השפוע טמאים; טמא תחת השפוע, כלים שבאהל
טמאים. הטמא מתוך [- תחת] השפוע - הנוגע בו
[בשפוע] מתוכו, טמא טמא שבעה; והנוגע בשפוע
מאחוריו, טמא טמא ערב. נעשה השפוע מאחוריו, כאלו
הוא כלי שנגע באהל. היתה הטמא על אחורי השפוע -
הנוגע בו מאחוריו, טמא טמא שבעה; והנוגע בשפוע
מתוכו, טמא טמא ערב. כחצי זית מתוכו, וכחצי זית
מאחוריו - הנוגע בין מתוכו בין מאחוריו, טמא טמא
ערב; והאהל עצמו, טמא טמא שבעה.
ח. היתה כנף האהל מרדד [- מונח] על הארץ, וטמא תחת
כנף האהל הפרוש על הארץ, או על גבי הכנף - טמא
בוקעת ועולה בוקעת ויורדת.

פרק יט

א. פורת שהיא מטלת בארץ, והיא בתוך פתח הבית ופיה
[- פתוח] לחוץ, וכונית מן המות נתון תחתיה, או על גבה
מבחוץ - כל שהוא כנגד היות תחתיה או בגבה, טמא;
וכל מה שבאויר תוכה, טהור - חוץ מפלי שהוא כנגד
הטמא; והבית טהור. היתה טמא בבית, אין טמא אלא
הבית; אבל כלים שבתוכה או תחתיה או על גבה, טהורים.
היתה טמא בתוכה - הכל טמא: כל שבבית, וכל
שבתוכה, וכל שעל גבה, וכל שתחתיה כנגד הטמא, כמו
שבארנו. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמא תחתיה או
בבית או על גבה - הכל טמא: כל שבבית, וכל שתחתיה

בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. היתה בדיפנות פותח טפח -
כלה טמא, וכנגד פיה טהור; שהרי הטמא פשטה
בדיפנות בלבד. במה דברים אמורים? בחבית טהורה; אבל
אם היתה טמא, או גבוהה מן הארץ טפח, או מכסה, או
כפופה על פיה, והיתה טמא תחתיה או בתוכה או על גבה
- הכל טמא; וכל הנוגע בה בלה, טמא. היתה מקפת צמיד
פתיל [- כיסוי מהודק], ונתונה על גבי המות - האכלין
והמשקין שבתוכה טהורין, והכלים שעל גבה טמאים.
חביות שהן יושבות על שוליהן, או מטות על צדיהן באויר,
והן נוגעות זו בזו בפותח טפח, וטמא תחת אחת מהן -
טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, מפני שהיא רצוצה.
במה דברים אמורים? בטהורות; אבל אם היו טמאות, או
גבוהות מן הארץ פותח טפח וטמא תחת אחת מהן -
תחת כלן טמא, שהרי הכל אהל אחד.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ג

פרק יח

א. אדם שהאחיל בידו אחת על המות והאחיל בשניה על
הכלים, או שנגע במות והאחיל על הכלים - אם יש בידו
פותח [- עובי] טפח, הכלים טמאין; ואם לאו, הכלים
טהורין. וכן שני בתיים, ובהן שני חציי זיתים, ופשט ידו
לבית זה, וידו השניה לבית השני - אם יש בידו פותח
טפח, ערב את הטמא, ונעשה הכל באהל אחד, ונטמא
הוא והבתיים; ואם לאו, אינו מביא את הטמא.
ב. אדם שהשקיף בעד החלון, והאחיל על הטמא - מביא
את הטמא לבית, ונטמא כל הבית. היתה מטל [- עומד] על
האסקפה, ומקצתו בתוך הבית ומקצתו בחוץ, והאחילה
טמא על מקצתו שבחוץ - הבית טמא; מפני שהאדם
חלול, ויש בו גבה טפח, וכיון שהאחילה טמא עליו -
הרי זה כמאחיל עליו, ומביא את הטמא. וכן אם היתה
טמא בבית, והאחילו טהורין על מקצתו שבחוץ - הרי
אלו טמאין; מפני שהוא כמאחיל על הטמא, והאדם
מביא [את הסומאה] ואינו חוצץ [בפניה], כמו שבארנו.
ג. נושאי המות שעברו בו תחת האכסדרה [- מבואה מקורה
לפני הבית], והגיף אחד מהם את הדלת [של הבית], וסמכו
[נעל] במפתח כדי שלא יטמא הבית, וכן אם היה אדם
מבפנים או מבחוץ סומך הדלת - אם יכול הדלת לעמד
בפני עצמו, הבית טהור; ואם לאו, הבית טמא; שנמצא
האדם, הוא שחצץ בפני הטמא, והאדם והכלים מביאין
ואינן חוצצין, כמו שבארנו.
ד. תנור שהוא עומד בתוך הבית, ועינו [- פתחו] קמורה
לחוץ [כעין קרו], והאחילו נושאי המות על עינו הקמורה -
התנור טמא, והבית טהור; שהרי אין התנור גבוה מעל
הארץ, כדי שביא טמא לבית. מגדל [ארוך] הבא במדה
[- שאינו ניד] שהוא עומד בתוך הפתח, ונפתח לחוץ,
וטמא בתוכו - הבית טהור. טמא בבית - מה שבתוכו

באור [י- תחת השמים], וכזית מן המת נתון תחתיה או על
גבה - כל שהוא כנגד הזית תחתיה ובגבה, טמא; וכל מה
שבאור תוכה, טהור - אלא כנגד הטמא; וכל שאינו כנגד
הטמא בתוכה, טהור. היתה טמא בתוכה, הכל טמא: כל
מה שבתוכה, וכל שפגג הטמא למעלה על גבה, או
למטה תחתיה. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמא
תחתיה או על גבה - כל שתחתיה טמא, וכל שעל גבה
טמא, אבל כל שבתוכה טהור, חוץ מקלי שהוא כנגד
הטמא. היתה טמא בתוכה - הכל טמא: כל מה
שבתוכה, וכל שתחתיה, וכל שלמעלה על גבה; שהכלים
מביאין ואינן חוצצין, כמו שבארנו. לפיכך, אם היתה פורת
זו המטלת על הארץ פחותה ופקוקה בקש, או שהיתה באה
במדה [י- אינה נידת], וכזית מן המת נתון תחתיה - כנגדו
עד הטהום טמא; על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא; בתוכה,
אין טמא אלא תוכה. היתה גבוהה טפח מעל הארץ,
וטמא תחתיה - תחתיה בלבד טמא; בתוכה, תוכה בלבד
טמא; על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא. שפכר בארנו, שכלי
עץ הבא במדה - כאהל הוא חשוב, לא ככלים; ולפיכך
חוצץ.

ה. פורת שהיא כלי שלם, והיא יושבת על שוליה [י-
תחתית] לאור, וטמא תחתיה או בתוכה או על גבה -
טמא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. אבל אם היתה גבוהה
טפח, או מכסה, או כפיה על פיה, וטמא תחתיה או
בתוכה או על גבה - הכל טמא: כל שבתוכה, וכל
שתחתיה, וכל שעל גבה אם היתה הטמא למטה; שהכלי
המאהיל מביא את הטמא ואינו חוצץ, כמו שבארנו.
לפיכך, אם היתה פחותה ופקוקה בקש, או באה במדה,
וטמא תחתיה או בתוכה או על גבה - טמא בוקעת
ועולה ובוקעת ויורדת. ואם היתה גבוהה טפח, וטמא
תחתיה - תחתיה בלבד טמא. היתה טמא בתוכה או על
גבה - כנגדו עד לרקיע טמא; וכלים שתחתיה טהורין,
מפני שהיא אהל וחוצצת.

ו. גמל שהוא עומד באור [י- תחת השמים] - טמא תחתיו,
כלים שעל גביו טהורים; טמא על גביו, כלים שתחתיו
טהורין. היה רובץ וטמא תחתיו, הרי זו בוקעת ועולה
ובוקעת ויורדת; וכן אם היתה טמא רצוצה [י- ללא חלל
טפח] פחת רגלו, או על גב רגלו - הרי זו בוקעת ועולה
ובוקעת ויורדת. ככר בארנו בזירות, שאם היה הנזיר וכזית
מן המת פחת הגמל, או פחת המטה וכיוצא בה משאר
הכלים - אף על פי שננטמא טמא שבעה, אינו מגלח
[שערור]. ומשם אתה למד, שכל אלו ההלכות האמורות
בטמאת אהלים הנעשים מן האדם, או מן בהמה, או מן
הכלים - מדברי סופרים, מהן דברי קבלה ומהן גזרות
והרחקות; ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהן, ואין חזבין
עליהן פרת על ביאת מקדש, או אכילת קדשים. ואין
הדברים פלן אמורין אלא לענין טמאת תרומה וקדשים
בלבד, כמו שבארנו.

1 וכל שעל גבה. אבל כל שבאור תוכה טהור, חוץ מקלי
2 שהוא כנגד הטמא. היתה הטמא בתוכה - הכל טמא:
3 כל שבתוכה, וכל שבבית, וכל שתחתיה, וכל שעל גבה;
4 שהכלים או האדם שנעשו אהל על הטמא, או שהיתה
5 הטמא על גביהם - מביאין [הטומאה] ולא חוצצין
6 [בפניה], כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בזמן שהיא
7 כלי [שלם] ומחלחלת [י- חלולה]. אבל אם היתה פחותה [י-
8 מחוררת], וסתם המקום הנפחת בקש, שהרי אינה כלי, או
9 שהיתה אפוצה [י- מלאה קש] עד שלא יהיה בה חלל, אלא
10 אטומה כדי שלא ימצא בה חלל טפח במקום אחד - היתה
11 גבוהה מן הארץ טפח, וטמא תחתיה או בבית - הרי
12 הבית וכל שתחתיה טמאין, מפני שהיא אהל אחד; ותוכה
13 וגבה טהור - מפני שהיא אהל של עץ, ואינו כלי. היתה
14 טמא בתוכה, אין טמא אלא תוכה; היתה על גבה, כנגדו
15 עד לרקיע טמא. היתה מנחת על הארץ ופיה לחוץ, וכזית
16 מן המת נתון תחתיה - כנגדו עד הטהום טמא; היה על
17 גבה - כנגדו עד לרקיע טמא. היתה טמא בבית, אין טמא
18 אלא הבית; היתה הטמא בתוכה, אין טמא אלא תוכה.
19 ב. פורת המטלת בארץ בתוך הפתח, ופיה לפנים, והיא כלי
20 שלם וחלולה, וכזית מן המת נתון תחתיה או על גבה
21 מבחוץ - כל שהוא כנגד הזית בתחתיה או על גבה, טמא;
22 וכל מה שבאור תוכה, טהור - חוץ מכנגד הטמא; והבית
23 טהור. היתה טמא בתוכה, או בבית - הכל טמא. היתה
24 גבוהה מן הארץ טפח, וטמא תחתיה או בתוכה או על
25 גבה, או בבית - הכל טמא: כל שבבית וכל שתחתיה, מפני
26 שהיא והבית כאהל אחד; וכל שעל גבה וכל שבתוכה,
27 שהכלי מביא את הטמא ואינו חוצץ, כמו שנתבאר. היתה
28 פחותה [מחוררת] ופקוקה [י- סתם החור] בקש, או אפוצה [י-
29 מלאה קש], וגבוהה מן הארץ טפח, וטמא תחתיה או בבית
30 או בתוכה - הכל טמא, חוץ מעל גבה. היתה טמא על גבה,
31 כנגדו בלבד עד לרקיע טמא; אבל תוכה ותחתיה והבית -
32 כל מה שבהם טהור, מפני שאינה כלי - חוצצת. היתה
33 מנחת על הארץ, ופיה לפנים, וכזית מן המת נתון תחתיה -
34 כנגדו עד הטהום טמא; היה על גבה, כנגדו עד לרקיע טמא;
35 היתה הטמא בתוכה, או בבית - תוכה והבית טמאים.
36 ג. פורת שהיא בתוך הבית, והיא ממלאה את כל גבה הבית,
37 ופיה למעלה לקורות הבית, ואין בינה לבין הקורות פותח
38 טפח, וטמא בתוכה - הבית טמא; טמא בבית, מה
39 שבתוכה טהור: שדרך הטמא לצאת לתוך הבית בפחות
40 מטפח, ואין דרכה להכנס - בין שהיתה עומדת, בין שהיתה
41 מטה על צדה ופיה לפתח ובינה ובין הכתל פחות מטפח,
42 בין שהיתה פורת אחת, בין שהיו שטים זו על גבי זו ואין
43 בין העליונה ולקורות או לפתח פותח טפח. היתה עומדת
44 בתוך הפתח ופיה למעלה, ואין בינה לבין המשקוף פותח
45 טפח, וטמא בתוכה - הבית טהור; טמא בבית, מה
46 שבתוכה טמא: שדרך טמא לצאת, ואין דרכה להכנס.
47 ד. פורת חלולה שהיא כלי שלם, והיתה מנחת על צדה

פרק כ

1
2 א. שלשה דברים מצילין באהל המת: צמיד פתיל - כיסוי
3 מהודק, ואהליו, ובלועין [בבעלי חיים]. הבלועין - מצילין
4 על הטהורין שלא יתטמאו, ומונעין את הטמא שלא תצא
5 ותטמא. אבל צמיד פתיל ואהליו - מצילין על הטהורין
6 שלא יתטמאו, ואינן מונעין את הטמא שלא תצא ותטמא
7 אחרים. כיצד? בית טמא שיש בו כלי מקף צמיד פתיל, כל
8 שבתוף הפלי טהורין; וכן אם היה שם אהל בתוף הבית,
9 כל הפלים שבתוף האהל טהורין. אבל אם היה כזית מן
10 המת נתון בכלי, ומקף עליו בצמיד פתיל, והכניסו לבית -
11 הבית טמא; וכן אהל בתוף אהל, וכזית מן המת באהל
12 הפנימי - כל הפלים שבאהל החיצון טמאים.
13 ב. אבל הבלועין - מצילין על הטהורין, ומונעין את
14 הטמא. כיצד? כלב שאכל בשר המת, ונכנס לבית - הבית
15 טהור; בלע טבעת, אפלו אדם שבלע טבעת, ונכנס לאהל
16 המת - אף על פי שנטמא טמאת שבצה, הטבעת טהורה.
17 וכן כל הבלועין בחיה ובבהמה ובעופות ובדגים, מצילין
18 כל זמן שהם חיים; ואם מתו, ובשר המת בתוף מעיהם, או
19 הפלים - הרי הם כמו שאינו בלוע.
20 ג. נשחט רב [סימן -] אחד בעוף, ורב שנים - קנה וושט
21 בבהמה - אף על פי שצדין הן מפרקסין [מפרקים] - הרי
22 הם כמתים, ואינם מצילין על הפלים הבלועים, ולא מונעין
23 את הטמא שבתוף מעיהם שלא תטמא.
24 ד. וכמה תשקה הטמא במעיהם, ותהיה מטמאה
25 כשימותו? בכלב, שלשה ימים מעת לעת; ובשאר חיה
26 ובהמה ועופות ודגים, יום אחד מעת לעת. כמה דברים
27 אמורים? בשנשאר בשר המת בתוף מעיהם; אבל זאב
28 שבלע תינוק, והקיא דרך בית הרעי - הפשר טהור,
29 והעצמות בטמאתו.
30 ה. אין הבלועין נצולין אלא בבטן נפש חיה, כמו שבארנו;
31 אבל הבלועין בגוף הפלים והאבנים, אינם נצולין. כיצד?
32 כוש - [מקל] שנבלעה בו הצנורה - [מחט] של מתכת, ומלמד
33 [מוט הנהגת החרישה] שנבלע בו הדבר - [המסמר שמטה את
34 הבהמה], ולבנה שהיתה טבעת מבלעת בתוכה, ונכנסו
35 לאהל המת - נתטמאו, אף על פי שאינן נראין, והרי הם
36 מחפין; שאין הבלועין בכלים נצולין, אלא בצמיד פתיל.
37 וכן מחט או טבעת שהיו מבלעין בטפלת התנור - [שכבת
38 טיט], ונטמא התנור באהל המת, או שנפלה טמא לאורו
39 - נטמאו הפלים שבתוף הטפלה; ואם היה התנור מקף
40 בצמיד פתיל - הואיל והתנור טהור, אף הפלים המבלעין
41 בטיט ששל גביו טהורים. וכן חבית המקפת צמיד פתיל,
42 והיתה מחט או טבעת במגופת [פקק] החבית מצדה [שלא
43 כנגד חללה] - הרי אלו טמאין, ואין נצולין באהל המת. היו
44 במגופת החבית כנגד פיה - אם היו נראין לתוף החבית
45 [כשהם שקועים] ואינן יוצאין לאוירה, טהורין; ואם יצאו
46 לאוירה, טמאין - שאין כלי חרש המקף צמיד פתיל מציל

47 על הפלים שבתוכו, כמו שיתבאר. ואם יש תחתיהן כקלפת
48 השום [שכבה דקה] - אף על פי שהם שוקעין לתוף אוירה,
49 הרי אלו טהורין.
ו. כל הבלועין בקרקעיתו של בית - הרי הן טמאין, ואין
51 נצולין; שקרקע האהל כמוהו עד התהום - מה שאין כן
52 בכחליו, כמו שיתבאר. כיצד? הטמא בבית, וכלים
53 טמונים בקרקעיתו - אפלו תחת מאה אמה, טמאים. ואם
54 יש במקומן [חלל] טפח על טפח - טהורין, שהרי הן תחת
55 אהל אחד. למה זה דומה? לעליה שעל גבי הבית, וטמא
56 בעליה - שהבית טהור. וכן אם חלק הבית במחיצה מכלפי
57 ארצו - [בין הקרקע לתקרה], והיתה הטמא בין המחיצה
58 והארץ - פלים שבבית למעלה מן המחיצה טמאין, שאין
59 האהלים מונעין את הטמא, כמו שבארנו. היתה הטמא
60 למעלה מן המחיצה - פלים שבין המחיצה והארץ טהורין,
61 שהאהל מציל; ואם אין בין המחיצה והארץ גבה טפח -
62 הרי הם כטמונים בקרקע הבית, וטמאים.
ז. ביב [בור ניקוח] שהוא קמור [מכוסה בפתחו הנמצא] תחת
63 [ברצפת] הבית, ויש בו פותח - [חלל] טפח, ויש בפתחו
64 שהוא חוץ לבית פותח טפח, והיתה טמא בתוכו - הבית
65 טהור; היתה טמא בבית, מה שבתוכו טהור. היה בו
66 פותח טפח, ואין ביציאתו פותח טפח, והיתה טמא בתוכו
67 - הבית טמא; טמא בבית - מה שבתוכו טהור, שאין
68 דרכה של טמא להכנס - [הטומאה לא תעבור דרך הביב].
69 אין בו פותח טפח, ואין ביציאתו פותח טפח וטמא בתוכו
70 - הבית טמא, כאלו היא בתוף הבית; טמא בבית - מה
71 שבתוכו טמא, מפני שהן ככלים הטמונים בקרקע, וקרקע
72 הבית כמוהו עד התהום.
ח. שתי חביות, וחצי זית בכל אחת, ומקפות צמיד פתיל,
74 ומנחות בתוף הבית - הן טהורות, שאין חצי שעור מטמא;
75 והבית טמא - שהרי יש בבית כזית, ואין צמיד פתיל
76 לטמא. ואינן מתטמאות מחמת הבית, שהרי הן מקפות
77 צמיד פתיל. נפתחה אחת מהן - היא והבית טמאין, וחביתה
78 טהורה. וכן שני חדרים שהן פתוחים זה לזה ולבית, וכחצי
79 זית בפנימי או באמצעי, וכחצי זית בחיצון - [הבית] -
80 החיצון טמא, והפנימי והאמצעי טהורין; כחצי זית בפנימי,
81 וכחצי זית באמצעי - הפנימי טהור, והאמצעי והחיצון
82 טמאים; שדרך הטמא לצאת, ואין דרכה להכנס.
83

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ג

פרק כא

85
86 א. מניין לצמיד פתיל שמציל - [מונע טומאה] באהל המת?
87 שנאמר: "וכל כלי פתוח, אשר אין צמיד פתיל עליו - טמא
88 הוא"; הא יש צמיד פתיל עליו, טהור. ומפי השמועה -
89 ממש רבינו למדו, שאין הפתוח מדבר אלא בכלי חרש
90 בלבד, כלי שאינו מתטמא אלא דרך פתחו; ולפיכך, אם היה
91 פתחו סתום, ומקף צמיד פתיל - הציל על כל שבתוכו. קל

שֵׁשׁ לוֹ דָּפֶן, בֵּין שְׁלֹא הָיְתָה לוֹ דָּפֶן - הָרִי זֶה מִצִּיל, שֶׁהָרִי
יֵשׁ לוֹ דָּפֶן טַפַּח מִמָּקוֹם אֲחֵר.
ז. חֲדוּת [בור שעל שפתו בנויים כתלים] הַבְּנוֹי בְּתוֹךְ הַבֵּית, וּמִנּוּרָה בְּתוֹכוֹ, וְהַפְּרָח [בית הנר שבקצה הקנה] שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמִכֶּסֶה פִּי הַחֲדוּת, וְהָרִי הוּא נִשְׁעָן עַל פֶּרֶחַ הַמִּנּוּרָה - רֹאִין: אִם תִּנָּטֵל הַמִּנּוּרָה, וְהַכִּלִּי הַמִּצִּיל עוֹמֵד - אִינוּ נוֹפֵל פְּנִימָה] - הָרִי זֶה מִצִּיל עַל כָּל שִׁבְחֵי הַחֲדוּת, וְכָלִים שֶׁבֵּין שִׁפְתַּי הַכִּלִּי וּשְׁפַת הַחֲדוּת טְהוֹרִים עַד הַתְּהוֹם; וְאִךְ הַמִּנּוּרָה טְהוֹרָה, אִךְ עַל פִּי שֶׁשִּׁפְתַּי הַפֶּרֶחַ נִרְאָה בֵּין הַכֶּסֶי וְהַחֲדוּת. וְאִם לֹא, הַכֵּל טָמֵא.
ח. חֲדוּת הַבְּנוֹי בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְכָלִי הַמִּצִּיל נִתּוּן עַל פִּיו, וְהָיְתָה טְמֵאָה בֵּין שִׁפְתַּי הַכִּלִּי וּשְׁפַת הַחֲדוּת, אוֹ בְּתוֹךְ הַחֲדוּת - הַבֵּית טָמֵא; שְׁאִין הָאֵהָל שֶׁבְּתוֹךְ הַבֵּית מוֹנֵעַ הַטְּמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. הָיְתָה טְמֵאָה בַּבֵּית - כָּלִים שֶׁבְּכִתְלֵי הַחֲדוּת, אִם יֵשׁ בְּמִקְוָמָם טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוֹם טַפַּח, טְהוֹרִים; וְאִם לֹא, טָמֵאִים. וְאִם הָיוּ כִתְלֵי הַחֲדוּת רַחֲבִים מִשְׁלַב בֵּית - בֵּין כָּף וּבֵין כָּף טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שְׁאִינָם חֲשׂוֹבִין מִכִּתְלֵי הַבֵּית; וְכִשְׁם שֶׁמִּצִּיל הַחֲדוּת בְּתוֹכוֹ, כָּף מִצִּיל בְּכִתְלָיו. כָּכָר בְּאַרְנוֹ, שֶׁהַתְּנֹור הֵיטָן - [שֶׁהִסִּיקוּ בוֹ] - הָרִי הוּא כָּכָר הַכֵּלִים, שֶׁהֵם מְבִיאִים אֶת הַטְּמֵאָה, וְאִין נֶעֱשִׂין אֵהָלִים; וּמִפְּנֵי זֶה אִינוּ מִצִּיל עַל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ, אֲלֹא אִם בֵּן הָיָה מִקֵּץ צֶמֶד פְּתִיל, כִּשְׁאֵר כָּלִים הַמִּצִּילִין. וְכֵן בְּאַרְנוֹ, שֶׁהַתְּנֹור הִתְדָּשׁ - אִינוּ כָּלִים לַעֲנִין זֶה, אֲלֹא נֶעֱשֶׂה אֵהָל; וְלִפְיָךְ, מִצִּיל עַל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ בְּכֶסֶי בְּלֶכֶד בְּלֹא צֶמֶד פְּתִיל, בְּאֵהָלִים. וְכֶסֶי הַתְּנֹור, הוּא הַנִּקְרָא 'סְרִידָה'.
ט. תְּנֹור יֵשׁן בְּתוֹךְ הַחֲדָשׁ, וְסְרִידָה - [כִּסּוּי] עַל פִּי הַחֲדָשׁ, וְהָרִי הַכֶּסֶי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתְּנֹור הֵיטָן - רֹאִין: אִם כִּשְׁיִנָּטֵל הֵיטָן תֶּפֶל הַסְּרִידָה [פְּנִימָה] - לֹא תִצֵּל, וְכָל שִׁבְחֵי טָמֵא; וְאִם לֹא, הַכֵּל טְהוֹר. הָיָה הַחֲדָשׁ בְּתוֹךְ הֵיטָן, וְהַסְּרִידָה מִנְּחָת עַל פִּי הֵיטָן - אִם יֵשׁ בֵּין הַחֲדָשׁ וְהַכֶּסֶי פָחוֹת מִטַּפַּח - כָּל שִׁבְחֵי הַחֲדָשׁ טְהוֹר, וְכֵאלוֹ הַסְּרִידָה מִנְּחָת עַל פִּיו.
י. סְרִידָה שֶׁל חֲרָשׁ שֵׁשׁ לָהּ שִׁפָּה, וְהִיא עוֹדֶפֶת עַל פִּי הַתְּנֹור, וּמִקְפָּת צֶמֶד פְּתִיל - [כִּסּוּי מוּחָדָק] - אֲפִלוּ הָיְתָה טְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גְּבֻהָ, שֶׁהַכֵּל טָמֵא - הָרִי כִּנְגֵד אֲוִיר שֶׁל תְּנֹור טְהוֹר. הָיְתָה הַטְּמֵאָה כִּנְגֵד אֲוִירוֹ שֶׁל תְּנֹור - כִּנְגֵדוֹ עַד לְרִקְיעַ טָמֵא, וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹר.
יא. קֶדְרָה שֶׁכִּפְּיָה - [הַפּוּחָה] עַל פִּי הַחֲבִית, וּמִרְח - [חִיבָר] דְּפִנּוֹתֶיהָ עִם הַחֲבִית - מִצֵּלָתָה עַל כָּל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְעַל מַה שֶׁבִּינָהּ וּבֵין שִׁפְתוֹת הַחֲבִית. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי הַחֲבִית כְּדִרְכָּהּ, וּמִרְח - אִינָה מִצֵּלָתָה; מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּדְרָה מִתְּטַמָּא מֵאֲוִירָה; וְאִין כָּלִי טָמֵא מִצִּיל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

פֶּרֶק כב

א. שׁוּלֵי הַמִּחְצִין [קַעְרוּרִית שֶׁבְּתַחֲתִית כְּלִי גָדוֹל], וְשׁוּלֵי קַרְקָרוֹת כָּלִים [בֵּית קִיבּוּל בְּשׁוּלֵי הַכֵּלִי מִבְּחוּץ], וְדְפִנּוֹתֶיהָ

וְחֹמֶר לְכָל הַכֵּלִים שְׁאִין מִקְבִּלִין טְמֵאָה, שֶׁיִּצִּילוּ בְּצֶמֶד פְּתִיל; וְהֵן - כָּלִי גָלִילִים, כָּלִי אֲבָנִים, כָּלִי אֲדָמָה, וְכָלִי עֲצָמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ וְעֲצָמוֹת הָעוֹף, וְכָלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה - [שְׁאִינוּ נִייד], וְנִסְרִים [גִּזְרִים] שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן פְּשׁוּטִין - [לֹא בֵית קִיבּוּל] וְאִין כָּלִים, וְגָלִילִי כָלִי מִתְּכּוֹת; כָּל אֵלוֹ, מִצִּילִין בְּצֶמֶד פְּתִיל. אִם הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ כָּלִי הַמִּקְרָף נִצּוּלוּ - קַל וְחֹמֶר לְבִלְעוֹעִין [בְּבַעֲלֵי חַיִּים], וְלִפְלִים שֶׁתַּחַת הָאֵהָלִים. מַה בֵּין אֵהָלִים, לְכָלִים שֶׁמִּצִּילִין בְּצֶמֶד פְּתִיל? שֶׁהַכֵּלִים אִין מִצִּילִין אֲלֹא בְּצֶמֶד פְּתִיל, וְהָאֵהָלִים מִצִּילִין בְּכֶסֶי בְּלֶכֶד.
ב. מִשְׁפָּךְ שֶׁכִּפְּהוּ [עַל פִּיו], מִצִּיל בְּכֶסֶי; אִךְ עַל פִּי שֶׁקֶצְתוֹ נִקְוָה נִקְבָּה קָטָן - הָרִי הוּא כְּסֻתּוֹ.
ג. כָּל הַכֵּלִים הַמִּצִּילִין בְּצֶמֶד פְּתִיל - אִם הָיָה בְּהֵן טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוֹם טַפַּח, וְכִפֵּן עַל פִּיהֶן עַל הָאֶרֶץ - אִךְ עַל פִּי שֶׁלֹא מִרְח בְּצֶמֶד פְּתִיל מִן הַצִּדִּין, הָרִי אֵלוֹ מִצִּילִין כָּל מַה שֶׁתַּחְתֶּיהֶן עַד הַתְּהוֹם - מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּאֵהָל, וְהָאֵהָל מִצִּיל; אֲלֹא אִם בֵּן הָיָה הַכִּלִּי כָּלִי חֲרָשׁ, שְׁאִין אֵהָלִי כָּלִי חֲרָשׁ מִצִּילִין. כִּיצַד? חֲבִית [חֹרֵט] שֶׁכִּפְּיָה עַל פִּיהָ - אִךְ עַל פִּי שֶׁמִּרְחָה בְּטִיט מִן הַצִּדִּין, כָּל מַה שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "צֶמֶד פְּתִיל עֲלִיו", וְלֹא צֶמֶד פְּתִיל עַל גְּבוֹ. הַדְּבִיק פִּיהָ לְכִתְלֵי, וּמִרְח מִן הַצִּדִּים - מִצֵּלָתָה עַל כָּל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְעַל כָּל שֶׁכִּנְגֵדָה בְּכִתְלֵי; וְאִם לֹא מִרְח מִן הַצִּדִּין, אִינָה מִצֵּלָתָה - שְׁאִין כָּלִי חֲרָשׁ מִצִּיל מִשּׁוֹם אֵהָל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. אֲבָל שְׁאֵר כָּל הַכֵּלִים הַמִּצִּילִין בְּצֶמֶד פְּתִיל, שֶׁהָיוּ פִּיּוֹתֶיהֶן דְּבִיּוֹת בְּדָפְנֵי הַבֵּית - מִצִּילִין בְּלֹא צֶמֶד פְּתִיל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִצִּילִין מִשּׁוֹם אֵהָלִים; לִפְיָךְ, צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה בְּדָפְנֵי הַכֵּלִי [גִּבּוּהָ] - טַפַּח - שְׁאִין הַכֵּלִים מִצִּילִין עִם דְּפִנּוֹת אֵהָלִים, עַד שִׁיְהִיָּה לָהֶם דָּפֶן טַפַּח. הָיָה לְכָלִי דָּפֶן חֲצִי טַפַּח, וְהָיָה יוֹצֵא מִדָּפֶן הָאֵהָל שִׁפָּה חֲצִי טַפַּח, וְהַדְּבִיק זֶה לָזֶה - אִךְ עַל פִּי שֵׁשׁ שֵׁם חָלַל טַפַּח, אִינוּ מִצִּיל; עַד שִׁיְהִיָּה טַפַּח מִמָּקוֹם אֲחֵד.
ד. כִּשְׁם שֶׁמִּצִּילִין מִבְּפָנִים עִם דְּפִנּוֹת הָאֵהָל - כָּף מִצִּילִין חוּץ לָאֵהָל, אִם סִמְכָן לָאֵהָל; שֶׁהָרִי הָאֵהָל נֶעֱשֶׂה כֶּסֶי מִכָּל מָקוֹם. כִּיצַד? כָּלִי מִהֵן שֵׁשׁ לוֹ דָּפֶן טַפַּח, שֶׁהִנִּיחוֹ עַל גְּבִי יְתֻדוֹת חוּץ לָאֵהָל, וְסִמְכָן פִּיו לְדָפֶן הָאֵהָל, וְהָיְתָה טְמֵאָה תַּחְתֵּי - כָּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין. וְאִם הָיָה סִמְכָן לְכִתְלֵי חֲצֵר, אוֹ לְכִתְלֵי גִבָּה - אִינוּ מִצִּיל, לְפִי שְׁאִינָן כִּתְלֵי אֵהָל; וְלִפְיָךְ כָּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכֵּלִי טָמֵאִים, שֶׁהָרִי הָאֵהָלִיו עַל הַטְּמֵאָה.
ה. קוֹרָה שֵׁשׁ בֶּה פוֹתֵחַ [וְרוּחַב] טַפַּח, וְהִיא נִתּוּנָה מִכִּתְלֵי לְכִתְלֵי, וְטְמֵאָה תַּחְתֶּיהָ, וְקֶדְרָה תְּלוּיָהּ - [קַשׁוּרָה] מִן הַקּוֹרָה, וְהָיְתָה הַקּוֹרָה נּוֹעֶצֶת בְּפִי קֶדְרָה כְּלוֹ וּמִכֶּסֶה אוֹתוֹ - כָּלִים שֶׁבְּקֶדְרָה טְהוֹרִים, שֶׁהָרִי הָצִלוּ בְּכֶסֶי הָאֵהָל לָהֶם; וְאִם לֹא הָיָה פִּי הַקֶּדְרָה מִכֶּסֶה בְּקוֹרָה, אֲלֹא בִּיגִיָּהּ רֹחַ - כָּל מַה שֶׁבְּקֶדְרָה טָמֵא, וְהַקֶּדְרָה עֲצָמָה טְמֵאָה.
ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבֵּית, וְטְמֵאָה בְּבֵית, וְכָלִים בְּבוֹר - אִם הָיָה מִכֶּסֶה בְּנֶסֶר [גִּזְרֵי עֵץ] חֶלֶק, אוֹ בְּכָלִי הַמִּצִּיל שֵׁשׁ לוֹ דָּפֶן [גִּבּוּהָ] - טַפַּח - הָרִי כָּל מַה שֶׁבְּבוֹר טְהוֹר. הָיָה לְבוֹר בִּנְיָן סָבִיב לְפָיו, גְּבוּהָ טַפַּח עַל הָאֶרֶץ - בֵּין שֶׁכִּפְּהוּ בְּכָלִי הַמִּצִּיל

1 מאחוריהן [שקעוריות שבדופן הכלי מבחוץ] - אין מצילין
2 בצמיד פתיל באהל המת; קרסמן [- חתך], וּשְׁפָן [- שייף],
3 וְעֶשֶׂן בָּלִים - מצילין בצמיד פתיל; שאין מציל בצמיד
4 פתיל אלא בליים.
5 ב. כלי חרש שנתן בו טיט עד חציו, לא בטלו; ואם השקיע
6 בו את הכלים, מציל.
7 ג. כלי חרש מציל בצמיד פתיל, עד שינקב במוציא רמון
8 [בינוני]; ובגדול, עד שיפחת [- יתחרר] רבו. כיצד? כלי
9 גדול שנפחת רבו, והקיפו צמיד פתיל, וסתם מקום הפחת
10 בצמיד פתיל - הרי זה מציל, אף על פי שאינו חשוב כלי
11 לענין טמאה. אבל כלי המקף צמיד פתיל שהיה נקוב או
12 סדוק, ולא סתם הנקב - נטמא, ואינו מציל. וכמה יהיה
13 בנקב? אם היה כלי העשוי לאכלין, שעורו במוציא זיתים;
14 היה עשוי למשקה, שעורו בכונס משקה [אם נכנסים דרכו
15 מים]. העשוי לכף ולכף - מטילין אותו לחמור, ומשינקב
16 בכונס משקה, אינו מציל - עד שישתם הנקב, או יקטענו.
17 ד. תנור שהיתה סרידה [- כיסוי] על פיו, ומקף צמיד פתיל,
18 ונתון באהל המת, ונסדק התנור - אם היה הסדק מלא פי
19 מרדע [מוט ההיגוי של בהמת החרישה], שהוא הקף טפח -
20 נטמא התנור, ואף על פי שאין המרדע יכול להכנס בסדק,
21 אלא הרי הוא כמותו בשנה; פחות מכאן, התנור טהור.
22 נסדקה הסרידה שעל פיו כמלא פי מרדע נכנס [- גדול קצת
23 ממרדע], הרי זה טמא; פחות מכאן, נצול בצמיד פתיל. היה
24 הסדק עגל - אין רואין אותו ארץ, אלא שעורו מלא פי
25 מרדע נכנס.
26 ה. תנור המקף צמיד פתיל, שנקב נקב בעינו [- ארובתו]
27 של תנור הטוהה [בטיט] - אם היה הנקב מלא כוש [- מקל]
28 נכנס ויוצא כשהוא דולק [- ואינו כבה] - הרי זה נטמא;
29 ואם היה הנקב פחות מזה, נצול.
30 ו. נקב התנור מצדו - שעורו מלא כוש נכנס ויוצא כשלא
31 דולק. וכן מגופת החבית שנקבה, שעורה כדי שתכנס מיצה
32 שניה [- הקשר השני] של [גבעול ה] שפון בנקב; ויחצבים [-
33 חביות] גדולים שנקבו, שעורם כדי שתכנס מיצה שניה של
34 קנה. פחות מכאן, טהורין. במה דברים אמורים? בזמן
35 שנעשו לזין. אבל אם נעשו לשאר המשקין - אפלו נקבו
36 בכל שהן, נטמאו; ואין הצמיד פתיל מועיל להם, עד
37 שישתם הנקב. ואף בזמן שנעשו לזין, לא אמרו אלא שנקבו
38 שלא בידי אדם. אבל אם נעשו בידי אדם - אפלו כל שהן,
39 טמאים; ואינן נצולין, עד שישתם הנקב.
40 ז. חבית שהיא מלאה משקין טהורין, ומניקית [- כלי
41 שאיבת יין] של חרש בתוכה, והחבית מקפת צמיד פתיל,
42 ונתונה באהל המת - החבית והמשקין טהורין, והמניקית
43 טמאה - מפני שקצתה האחת בתוך החבית המקפת, והקצה
44 השני פתוחה לאהל המת, ואינו סתום; אף על פי שהיא
45 עקומה, אין העקם כסתום.
46 ח. חבית המקפת צמיד פתיל שנקבה מצדה, וסתמו
47 שמרים את הנקב - תציל. אגף [- סתם] חצי הנקב [בטיט],

48 וסתם חציו [בשמרים] - הרי זה ספק, אם הציל אם לא
49 הציל. סתם את הנקב בזמורה, עד שימרח [טיט] מן
50 הצדדים [בין הזמורה לחור]; סתמו בשני קיסמים [זמורות
51 חתוכות לאורכו], עד שימרח מן הצדדין ובין זמורה
52 לחברתה. וכן נסר [- גזיר עץ] שהוא נתון על פי התנור,
53 ומרח מן הצדדין - הציל; היו שני נסרים, עד שימרח מן
54 הצדדין ובין נסר לחברו. חבר את שני הנסרים במסמרים
55 של עץ וכיוצא בהם, או שלפף עליהם שוגמין [- קליפות
56 דביקות] - אינו צריך למרח מן האמצע. במה מקיפין
57 [שהיה צמיד פתיל]? בסיד ובגבסין [- גבס], בזפת ובשעורה,
58 בטיט ובצואה ובחמר ובחרסית, ובכל דבר המתמרם; ואין
59 מקיפין לא בעבץ [- מתכת דקה] ולא בעופרת, מפני שהוא
60 פתיל [- כיסוי] ואינו צמיד [- מהדוק]. ומקיפין בדבילה [-
61 תאנה] שמנה שלא הכשרה [לטומאה], ובכצק שגולש במי
62 פרות כדי שלא יטמא - שדבר טמא, אינו חוצץ.
63 ט. מגופת החבית שנתחלקלה [- נתורפפה] - אף על פי
64 שאינה נשמטת, אינה מצלת; שהרי נתרעע הצמיד. הפדור
65 והפקעת של גמי [- מין עשב] שנתנן על פי החבית, ומרח
66 מן הצדדין - לא הציל, עד שימרח על כל הפדור ועל כל
67 הפקעת מלמטן למעלן [כל הגלוין]. וכן במטלית של בגד
68 שקשרה על פי הכלי. היתה של גזר או של עור, וקשרה
69 במשיחה - אם מרח מן הצדדין, הציל.
70 י. חמת [נוד] של עור הדג או הנזר, שהלביש בהן את
71 החבית, וצורה [- קשרה] מלמטה [מתחת לחבית] - הרי זו
72 מצלת; ואם לא צורה - אף על פי שמרח מן הצדדין, לא
73 הציל.
74 יא. חבית זפוחה [מבפנים], שנתקלף החרש מלמעלה,
75 והזפת שלה עומד, ונתן הפסוי על הזפת, ודחקו [דבקו] עד
76 שדבק בזפת, ונמצא הזפת עומד בין הפסוי ובין קרקע
77 החבית - הרי זה מציל; וכן בכלי המוריס [- שומן דגים]
78 וכיוצא בהם מדברים המתמרחין, שהיה המתמרם בין
79 הפסוי ובין הכלי כמו זר - הואיל והכל דבוקין, הרי זה
80 מציל.

פרק כג

81 א. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל [כלי מכוסה בהידוק],
82 מצילין על כל מה שבתוכן - בין אכלין, בין משקין, בין
83 בגדים וכלי שטף [הנטהרים במקווה]; זה הוא דין תורה.
84 אבל מדברי סופרים, שפלי חרש המקף צמיד פתיל, אינו
85 מציל אלא על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרש אחרים
86 שהיו בתוכו; אבל אם היה בתוך כלי חרש המקף כלי
87 שטף, או בגדים - הרי אלו טמאים. ומפני מה אמרו שלא
88 יציל על הכל, כשאר כלים המצילין? מפני ששאר הכלים
89 המצילין אינן מקבלין טמאה כלל, וכלי חרש מקבל טמאה,
90 וכלי טמא אינו חוצץ; וכל כלי עמי הארץ בחזקת טמאה,
91 כמו שיתבאר. ולמה לא אמרו, 'כלי חרש של עמי הארץ
92 לא יציל על הכל, ושל חבר [- תלמיד חכם] יציל על הכל,

גגו [של אוהל] על הארבה; שהאהל מציל בכסוי, כמו
שבארנו.

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ג

פרק כד

א. בית שחלקו בקנקנים [של חרס] טהורות מן הארץ עד
הקורות, וטמאה בחציו האחד - אם היה פי הקנקנים כלפי
הטהרה, הרי אלו מצילות; ואם היו כלפי הטמאה, אינן
מצילות. טחן בטיט [ופיהם כלפי טומאה], בין מבפנים בין
מבחוץ - רואין: אם יכול הטיט לעמד בפני עצמו, מציל;
ואם לאו - אינו מציל, והרי הכל אהל אחד.

ב. בית שחלקו בנסרים [גזרי עץ] או ביריעות - אם חלקו
מן הצדדין [לאורכו], או מכלפי הקורות [בין הריצפה
לתקרה], והיתה הטמאה בבית - כלים שבין המחיצה ובין
הכתל, או שבין המחיצה ובין הקורות, טהורין. היתה
הטמאה בין המחיצה הכתל, או בין מחיצה לקורות - כלים
שבבית טמאין; שאין המחיצה מונעת הטמאה שלא תצא
ותטמא, כענין שבארנו באהל שבתוף הבית. היו הכלים
בתוף עבי המחיצה עצמה - בין שהיתה הטמאה לפנים מן
המחיצה, או שהיתה בתוף הבית - אם היה מקום הכלים
טפח על טפח, טמאים; ואם לאו, טהורין. וכבר בארנו
ביצד דין הבית, אם חלקו מכלפי ארצו.

ג. בית שהוא מלא תבן, ואין בינו לבין הקורות [של תקרה]
פותח טפח, טמאה בפנים, בין בתוף התבן בין שהיתה בין
תבן לקורות - כל הכלים שפגד יציאת הטמאה במלואו
של פתח, טמאים. היתה טמאה חוץ לתבן במלואו של
פתח - כלים שבפנים - אם יש במקומם טפח על טפח על
רום טפח, טהורין; ואם לאו, טמאין. ואם יש בין תבן
לקורות פותח טפח - בין כך ובין כך, טמאין; שאין התבן
חוץ, מפני שסתם תבן דעתו לפנותו.

ד. כתל שבין שני בתים, וטמאה בתוף הכתל - בית הקרוב
לטמאה טמא, והקרוב לטהרה [- רחוק מן הטומאה] טהור;
היתה מחצה למחצה, שניהם טמאין. היתה טמאה באחד
משני הבתים, והכלים בתוף הכתל - מחציו וכלפי טמאה
טמאים, מחציו וכלפי טהרה טהורין; מחצה למחצה, הרי
הם טמאין. וכן מעזיבה [- שכבת טיט] שבין הבית והעליה,
והטמאה בתוף המעזיבה - מחציה ולמטה, הבית טמא
והעליה טהורה; מחציה ולמעלה, העליה טמאה והבית
טהור; מחצה למחצה, שניהם טמאין. היתה טמאה באחד
מהם, וכלים בתוף המעזיבה - מחציה וכלפי טמאה טמאין,
מחציה וכלפי טהרה טהורין; מחצה למחצה, שניהם
טמאין. היתה המעזיבה לאויר [תחת השמים], וטמאה
בתוכה - מחציה ולמטה - הבית טמא; והעומד למעלה
- אפלו כנגד הטמאה - טהור, שהרי פשטה הטמאה בכל
הבית. היתה הטמאה מחציה ולמעלה - הבית טהור,

שהרי הוא טהור? מפני שאין עם הארץ טמא בפני עצמו,
ויאמר: 'הואיל וכלי חרש מציל על הכל, אחד אני ואחד
החבר'; ולפיכך השווה, וגזרו שלא יציל על הכל. ולמה
אמרנו, 'מציל על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרש'?
מפני שאלו השלשה טמאים הם על גב [- מפני] עם הארץ
- בין קדם שיהיו באהל המת, בין אחר שיהיו שם תחת
צמיד פתיל. ולעולם לא ישאל החבר מעם הארץ, לא
אכלין ולא משקין ולא כלי חרש אלא על דעתו שהן טמאין
- שהרי אין להם טהרה לעולם, ולא יבוא בהם לידי תקלה.
אבל כלי שטף - שואל אותם החבר מעם הארץ, ומטבילין
מפני מגע עם הארץ, ומעריב שמשן [ממתיך לשקיעה],
ומשתמש בהן בטהרות. לפיכך חשו חכמים, שמא ישאל
ממנו כלי שטף, שפכר היה תחת צמיד פתיל בכלי חרש
שלו, שהרי העם הארץ הזה מדמה שנצול, והרי הוא טמא
טמאת שבועה; ויטביל החבר, ויעריב שמשו, וישתמש בו
בטהרות, ויבוא לידי תקלה. ומפני זה גזרו, שלא יציל כלי
חרש על כלי שטף שבתוכו.

ב. כלי חרש שמשתמשין בהן באפר הפרה [אדומה], או
בקדשים - עמי הארץ נאמנין על טהרתן, מפני שהן גזהרים
בהן הרבה; ולפיכך יצילו על הכל בצמיד פתיל, אף על פי
שהם של חרש.

ג. אדם שהיה נתון בתוף החבית, ומקפת צמיד פתיל -
טהור; ואפלו עשיה [- עשאה] גולל [- כיסוי] לקבר. ויראה
לי, שזה שלא גזרו על האדם שהוא תחת צמיד פתיל בכלי
חרס, מפני שהוא דבר שאינו מצוי; וכל דבר שאינו מצוי
ברב העתים, לא גזרו בו.

ד. ארבה שבין בית לעליה, וטמאה בבית, וקדרה נתונה
על פי ארבה, ונקיבה בכונס משקה [בשיעור שמים נכנסים
דרכו] - הקדרה טמאה, והעליה טהורה. היתה שלמה - כל
שבועליה מאכלין ומשקין וכלי חרש, טהור; אבל האדם
וכלי שטף שבועליה, טמאים - שאין כלי חרש חוצץ, אלא
על האכלין ועל המשקין וכלי חרש; וכל שבועליה זו
הטהרה, כאלו הוא תחת צמיד פתיל בכלי חרש. וטמאו
את האדם שבועליה זו, מפני שהוא דבר המצוי. לפיכך, אם
היה בעליה זו כלי מתכת וכיוצא בו מלא משקין - הכלי
טמא טמאת שבועה, והמשקין טהורין. היתה בה אשה לשה
בערבה של עץ - האשה והערבה טמאין טמאת שבועה,
והבצק טהור כל זמן שהיא עוסקת בו; פרשה, וחזרה
ונגעה בו - טמאתו. וכן אם פנה הבצק או המשקין לכלי
אחר מכלי שטף שבועליה - נטמאו במגע הכלי האחר. היה
על פי ארבה זו שאר כלים המצילין בצמיד פתיל, שאינן
מקבלין טמאה כמו שבארנו, ולפיכך אין מגע עם הארץ
מטמא אותן, או שהיה כלי חרש הטהור לפרה אדמה או
לקדש, שהכל נאמנין על טהרתן - הרי זה מציל על כל מה
שבועליה. היה אהל נטוי בעליה, ומקצתו מרדף [- מונח] על
הארבה שבין בית לעליה - הרי זה מציל, ואף על פי שאין

מתוך מהדורת חזק

רום טפח - כל העליות הבנויות על כהל זה, אפלו עשר -
 טמאות, שהרי הכהל פלו קבר סתום עד סופו; והוא כהל
 כל העליות, וכל עליה מהן מאהלת על הקבר. בנה בית
 בצד הכהל מכאן, ובית מכאן, ובנה עליה על גבי שני
 הבתים, עד שנמצא ראש הכהל הטמא הוא באמצע קרקע
 העליה - הרי העליה טמאה, שהרי האהילה על הקבר.
 והעליה השניה הבנויה על גבה - טהורה, מפני שהן זו על
 גב זו, ואין הכהל הטמא בתלה.
 ד. חר גדול שבצבאי הכתלים שדרך בני אדם לעשות אותו
 לתשמיש, והוא הנקרא 'פרדסיק', שהיתה טמאה מנחת
 בתוכו, ויש עליו דלתות סגורות - הבית טהור. היתה
 הטמאה רצוצה בקרקעו, או בכתליו, או בגגו - רואין את
 כל החר פלו פאלו הוא אטום, ורואין מקום הטמאה: אם
 הוא בתצו צבי הכהל שלפנים, הבית טמא; ואם היתה
 הטמאה מחצי כהל ולחוץ, הבית טהור; מחצה למחצה,
 הבית טמא.
 ה. שני פרדסקין זה בצד זה, או זה על גב זה, וטמאה
 מנחת באחד מהם, ונפתח [הדלת] - הוא והבית טמא,
 וחברו טהור; היתה טמאה רצוצה בתוך הבנין - רואין את
 הפרדסקין כאלו הן אטומין, וידון מחצה למחצה.
 ו. כזית מן המות מדבק באסקפת הבית מבחוץ, הבית
 טהור; הנה רצוץ תחת האסקפה, וידון מחצה למחצה. הנה
 מדבק למשקוף, הבית טמא.
 ז. כלב שאכל בשר המת, ומת בתוך שלשה ימים [שלא
 נתעכל], והרי הוא משל על האסקפה - רואין חלל הטמאה
 מגופו [מהמקום בגוף בו נמצאת הטומאה]: אם הוא מפגג
 המשקוף ולפנים, הבית טמא; ומפגג המשקוף ולחוץ,
 הבית טהור.
 ח. האשה שמת עברה בתוך מצי - אם נעשה ראש הנפל
 כפקה של שתי [- כדור חוטי צמר] - כיון שנפתח הרחם, עד
 שנוצרה הראש, נטמא הבית מפני העבר, אף על פי שעדין
 לא יצא.
 ט. האשה שהיא מקשה לילד, ויצאת מבית לבית, והפילה
 גפל מת בבית השני - הרי הבית הראשון טמא בספק: שמא
 כשהיתה בו, יצא ראשו של גפל זה. במה דברים אמורים?
 בשלא היה ראש הנפל כפקה של שתי. אבל אם העגיל
 ראש כפקה - הבית הראשון טהור; שאילו נפתח רחמה שם,
 לא היתה יכולה להלך על רגליה; לפיכך, אם היתה נטלת
 באגפים [- בידו חברותיה], והוציאוה מבית לבית - הבית
 הראשון טמא בספק, אף על פי שהעגיל ראש כפקה של
 שתי.
 י. האשה שהפילה שליה, הבית טמא ודאי; חזקה הוא,
 שאין שליה בלא ולד.
 יא. מי שילדה שני ילדים, אחד חי ואחד מת - אם המת
 יצא ראשון, החי טהור; שהרי לא נגע בו משיצא לאויר
 העולם. ואם החי יצא ראשון, הרי הוא טמא; שהרי אי
 אפשר שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם - מפני

והעומד מלמעלה כנגד הטמאה טמא. מחצה למחצה -
 הבית טמא, והעומד מלמעלה כנגד הטמאה טמא; שהרי
 אי אפשר לצמצם [- לדייק].
 ה. וכן כהל המשמש את הבית, וידון מחצה למחצה. כיצד?
 כהל שהוא לאויר [תחת השמים], וגג הבית סמוך לכהל,
 ואינו מרכב על הכהל [- הכותל בולט], וטמאה רצוצה בתוך
 הכהל - היתה מחציו ולפנים - הבית טמא, והעומד
 מלמעלה על ראש הכהל טהור, כעומד על גג הבית. היתה
 מחציו ולחוץ - הבית טהור, והעומד מלמעלה כנגד
 הטמאה טמא, שהרי לא פשטה טמאה בתוך הבית. היתה
 הטמאה מחצה למחצה - הבית טמא, והעומד מלמעלה
 טהור, שהרי פשטה טמאה בבית. נטל [- קילוף שיכבה -]
 מהכהל מבפנים, או שהוסיף בכהל מבחוץ, עד שנמצאת
 הטמאה מחצי כהל ולפנים - הבית טמא; נטל מבחוץ, או
 שהוסיף בצבאי הכהל מבפנים, עד שנמצאת הטמאה מחצי
 כהל ולחוץ - הבית טהור. היתה הטמאה נתונה על גבי
 הכהל, אפלו מחציו ולפנים - הבית טהור.
 ו. בית המשמש את הכהל, וידון כקלפת השום [אף שכבה
 דקה תחצוץ]. כיצד? החופר שני כוכים [קברים בטלע] או
 שתי מערות זו בצד זו, עד שנמצאו שני בתים [- חללים]
 חפורים בקרקע, ונעשה ביניהם כהל המבדיל בין שניהם,
 והיתה טמאה בבתים, וכלים בכהל - אם יש עליהם כקלפת
 השום, טהורין. היתה טמאה בכהל זה, וכלים בבתים - אם
 יש עליהם כקלפת השום, טהורים. הנה למדת, שכהל בגין,
 וידון מחצה למחצה; וכהל הסלע [- הסלע משמש ככותל] או
 שנעשה מגוש הארץ כשחופר מכאן ומכאן, נדון כקלפת
 השום.
 ז. כהל שחצי עביו בגין וחציו סלע, נדון מחצה למחצה.
 ח. טמאה שהיתה בין קורות [התקרה] הבית - אפלו אין
 תחתיה אלא כקלפת השום, הבית טהור; ורואין את
 הטמאה כאלו היא רצוצה בארץ, ומטמאה כנגדה בלבד.
 ואם יש במקומה טפח על טפח, הכל טמא; וכן אם היתה
 נראית בתוך הבית - בין כך ובין כך, הבית טמא. שני
 פתחים זה על גבי זה, וטמאה בכהל שביניהם - אם נראית
 שהיא לתוף אחד מהם, הוא טמא וחברו טהור; ואם לאו,
 נדונין מחצה למחצה.
פרק כה
 א. עמוד שהוא עומד בתוך הבית, וטמאה רצוצה תחתיו
 - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ואינו מטמא אלא
 כנגד הטמאה בלבד. ואם היה פרח [- קישוט] יוצא מעמוד
 זה, וכלים תחת הפרח - הכלים טהורים, שאינו מטמא אלא
 כנגד הטמאה בלבד.
 ב. ואם יש במקום הטמאה טפח על טפח על רום טפח -
 הרי הוא כקבר סתום, ומטמא מכל סביביו; והבית פלו
 טמא, שהרי האהיל על הקבר.
 ג. טמאה שהיא בתוך הכהל, ומקומה טפח על טפח על

הפוסל את הקדשים למזבח, פוסל את הפרה, ואף על פי
 שהיא קדשי בך הבית, הואיל וקראת הפתוח "חטאת".
 ומתר לקח אותה מן הגוי, ואין חוששין שמא רבעה הגוי,
 שאינו מפסיד בהמתו. יתרה פרה על הקדשים, שהעבדה
 פוסלת בה - שנאמר: "אשר לא עלה עליה על", ובעגלה
 ערופה הוא אומר: "אשר לא עבד בה, אשר לא משכה
 בעל"; מה על האמור בעגלה, עשה שאר עבודות כעל -
 אף על האמור בפרה, יפסל בה שאר עבודות כעל. אלא
 שהעל פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה,
 ושאיר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה. כיצד? קשר
 עליה העל - אף על פי שלא חרשה בו, פסולה; הכניסה
 לדוש, אינה נפסלת עד שידוש בה. וכן כל פיוצא בזה. רכב
 עליה, נשען עליה, נתלה בזנבה ועבר בה את הנזר, קפל
 עליה את המוסרה [- חבל], נתן טליתו עליה, נתן עליה
 כסות של שקין - פסולה. קשרה במוסרה - אם היתה
 מורדת וצריכה שמירה, כשרה; ואם לא היתה צריכה -
 פסולה; שכל שמירה שאינה צריכה, משוי הוא. עשה לה
 סנדל שלא תחליק, פרש טליתו עליה מפני הזבובין -
 כשרה. זה הכלל: כל שהוא לצרכה, כשרה; לצורך אחר,
 פסולה. נעשית בה מלאכה מאליה, או שעלה עליה דבר
 מאליה - אם לרצונו, פסולה, שנאמר: "אשר לא עבד בה"
 - שאם עבד בה לרצונו, הרי זה כמי שעבד בה. לפיכך,
 אם שכן עליה העוף - כשרה; עלה עליה זכר - פסולה;
 ואין צריך לומר שהמזכרת פסולה. הכניסה לרכבה [- צמד
 בקר], ודשה מאליה - כשרה; הכניסה כדי שתינק ותדוש
 - פסולה, שהרי עשת לרצונו. וכן כל פיוצא בזה.
 ח. פרה שנולד בה פסול, תפדה. וכן אם מתה, תפדה מפני
 עורה; אבל לא להאכיל בשדה לכלבים.
 ט. נשחטה לשם חלין - תפדה, ואינה מכפרת [- מטהרת];
 נשחטה על גב מערכתה [- מקום המערכה], אין לה פדיון
 עולמית.
 י. לקחו פרה, ומצאו אחרת נאה ממנה - הרי זו תפדה
 שלא במום.
 יא. אף כהן הדיוט, כשר לשרפת הפרה - שנאמר: "וינתתם
 אותה אל אלעזר הכהן", ועדין אחרן היה קם; ומפי
 השמועה [- משה רבינו] למדו: זו נעשת באלעזר, ושאיר
 כל הפרות - בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט.
 יב. והעושה אותה - לזבש ארבעה כלים [- בגדים] של כהן
 הדיוט, בין שעשה אותה כהן גדול, בין שעשה אותה כהן
 הדיוט.
 יג. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, שהיו טבולי יום
 [- טמאים שטבלו היום] - כשרים למעשה הפרה לקדש [-
 לתת האפר במים] ולהזות מאפרה, ואף על פי שעדין לא
 העריב שמשן; שנה שנאמר בכל הפרשה "איש טהור",
 הוא הטהור למעשר שני; אף על פי שאינו טהור לתרומה
 עד שיעריב שמשו - הרי זה טהור לפרה.
 יד. הצדוקין היו אומרים, שאין מעשה הפרה כשר אלא

שהוא מתגלגל אחרי כאבן, שאין בו רוח חיים כדי
 להעמיד עצמו.
 יב. האשה שילדה ולד מת, אפלו נפל קטן כמו שבארנו -
 הרי היא טמאה טמאת שבעה. מת עברה בתוך מעיה,
 ופשטה החיה [- מילדת] את ידה ונגעה בו - החיה טמאה
 שבעה, והאשה טהורה עד שיצא הולד; וטמאת החיה
 מדבריהם - גזירה, שמא תגע בו משיצא לפרודוד [של
 האשה]. אבל מן התורה, אין מגע בית הסתרים [- מקומות
 מוסתרים בגוף] מגע; הואיל והוא בתוך המעים, הנוגע בו
 טהור. וכן הבולע טבעת טמאה, וחזר ובלע אחריה טבעת
 טהורה - אף על פי שנגעו זו בזו בדאי בתוך מעיו, אינו
 מגע; והטמאה בטמאתה, והטהורה בטהרתה.
 בריף רחמנא דסייען

הלכות פרה אדמה

יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין פרה
 אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן. ובאור שתי מצוות
 אלו - בפרקים אלו.

פרק א

א. מצות פרה אדמה, שתהיה בת שלש שנים או בת
 ארבע; ואם היתה זקנה - כשרה, אלא שאין ממתינין לה,
 שמא תשחיר ותפסל. ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה,
 שנאמר: "ויקחו אליך פרה", לא עגלה. מצאו עגלה -
 פוסקין [ומשלמים] עליה דמים, ויתהיה אצל בעליה עד
 שתגדיל ותעשה פרה; ולוקחין אותה מתרומת הלשכה.
 ב. זה שנאמר בתורה "תמימה" - תמימת אדמות, לא
 תמימת קומה; אלא אם היתה ננסה, כשרה כשאיר הקדשים.
 היו בה שתי שערות לבנות או שחורות, בתוך גמה אחת,
 או בתוך שתי כוסות [- גומות] והן מוכיחות [- מונחות] זו
 על זו - פסולה.
 ג. היו בה שתי שערות, עקרון [- מקום צמיחתם] מאדים
 וראשן משחיר, עקרון משחיר וראשן מאדים - הכל הולך
 אחר העקרון; וגוזה במספרים את ראשן המשחיר, ואינו
 חושש משום גזה בקדשים - שאין פונתו לגזו.
 ד. וצריך שישאר מן המאדים כדי שתנטל בזוג [- מספריים]
 - שכל שערך שאינה נטלת בזוג, הרי היא כאלו אינה;
 לפיכך, אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן
 נלקטין בזוג - הרי זו כשרה.
 ה. היו קרניה או טלפיה שחורים, יגד [- יחתור]; גלגל העין
 והשנים והלשון, אין מראיין פוסלין בפרה.
 ו. היה בה יבלת, וחתכה - אף על פי שצמח במקומה שער
 אדם, פסולה.
 ז. כל המומין הפוסלין הקדשים - פוסלין בפרה, שנאמר:
 "אשר אין בה מום"; היתה יוצא דפן [נולדה מדופן בהמה
 לא באופן טבעי], או מחיר [- תמורה של כלב], או אתנן [-
 תמורה של זנות], או טרפה, או שנוקבה - פסולה; שכל

1 ומקדשין להזות על הכהן השורף - כלם כלי אבנים היו, 46
 2 שאין מקבלין טמאה. וכל הדברים האלו, מעלות יתרות הן 47
 3 שעשו בה. וכיצד ימצא איש שלא נטמא במת מעולם? 48
 4 חצרות היו בירושלים, בנויות על גבי הסלע, ותחתיהן 49
 5 חלול, מפני [חשש] קבר התהום [- בעומק האדמה]; והיו 50
 6 מביאין נשים עברות, ויולדות שם, ומגדלות שם את 51
 7 בניהם. וכשיצאו להזות על הכהן השורף, מביאין שוורים - 52
 8 מפני שקרשיהם נפוחות - ומניחין על גביהן דלתות, 53
 9 ויושבין תנינוקות על גבי הדלתות, כדי שיהיה אהל מבדיל 54
 10 בינם לבין הארץ, מפני קבר התהום; וכוסות של אבן בידם, 55
 11 והולכין עד לשילוח. הגיעו עד לשילוח, יורדין שם 56
 12 וממלאין - שאין לחש שם מפני קבר התהום, שאין הרף 57
 13 בני אדם לקבר בנהרות; ועולין, ויושבין על גבי הדלתות. 58
 14 והולכין עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, יורדין 59
 15 ומהלכין על רגליהן, מפני שכל הר הבית והעזרות, תחתיהן 60
 16 היה חלול מפני קבר התהום; ומהלכין עד פתח העזרה, 61
 17 ובפתח העזרה היה קלל [- כד] של אפר. נוטלין האפר, 62
 18 ונותנין במים שבכוסות, ומזין על הכהן השורף. ומטבילין 63
 19 היו את התנינוקות שממלאין ומקדשין ומזין על השורף, 64
 20 שאף על פי שהן טהורין מטמאת המת - שפא נטמאו 65
 21 בטמאה אחרת. 66
 22 ח. תינוק ששטבל למלאת ולהזות - לא ימלא בכליו תינוק 67
 23 אחר, אף על פי ששטבל; ותינוק ששטבל להזות על כהן זה 68
 24 - אינו מזה על כהן אחר, עד שיטבל לשם מעשה זה הכהן. 69
 25 וכן כלים שטהרום לחטאת זו - לא יתעסקו בהם בכרה 70
 26 אחרת, עד שיטבילום לשמה. וכל הדברים האלו, מעלות 71
 27 יתרות בכרה. 72

פרק ג

73 א. אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית, שנאמר: 74
 75 "והוציא אתה אל מחוץ למחנה"; ובהר המשחה היו 76
 77 שורפין אותה. וכבש [- גשר] היו עושין מהר הבית להר 78
 79 המשחה, ותחתיו בנגן כפין כפין [- קשתות], וכפה על כל 80
 81 שני כפין, כדי שיהיו שתי רגלי הכפה על גג שני כפין 82
 83 שתחתיה, כדי שיהיה תחת הכל חלול - מפני קבר התהום. 84
 85 אף מקום שרפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה - 86
 87 תחתיהן חלול, מפני קבר התהום. והפרה והשורף וכל 88
 89 המסעדין [- מסייעים] בשרפתה, יוצאין מהר הבית להר 90
 91 המשחה על גבי כבש זה. 92
 93 ב. כיצד שורפין אותה? זקני ישראל היו מקדימין ברגליהן 94
 95 להר המשחה, ובית הטבילה היה שם; וכהן והמסעדין 96
 97 בשרפתה והפרה יוצאין על הכבש, ובאין להר המשחה. 98
 99 ומטמאין את הכהן, וסומכין הזקנים ודיהם על הכהן, 100
 101 ואומרים לו: 'טבל אחת'. ואם היה כהן גדול, אומרים לו: 102
 103 'אישי כהן גדול, טבל אחת'. ירד וטבל, עלה ונסתפג. 104
 105 ועצים מסדרין היו שם, עצי ארזים ארנים וברושים, ועצי 106
 107 תאנה חלקה. ועושין מערכה כמין מגדל, ומפתחין בה 108

1 במערבי שמש; לפיכך היו בית דין בבית שני מטמאין את 2
 3 הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו, וטובל, ואחר כך 4
 5 עוסק בה - כדי לבטל דברי אלו הזדים שמורין מהעולה 6
 7 על רוחם, לא מן הקבלה. וכן כל הכלים שמכניסין לתוכן 8
 9 אפר הפרה, כלן טבולי יום היו. 10
 11 טו. החותך שפופרת של קנה להניח בה אפר חטאת - 12
 13 יטמא אותה ויטבילה, ואחר כך יניח בה. והחותך את 14
 15 השפופרת והמטבילה - טעון טבילה, מפני שעשאהו כטמא 16
 17 מת בשביעי שלו; ולפיכך אינה צריכה הזיה שלישי 18
 19 ושביעי, אלא מטמאה - כדי להראות לצדוקין, ומטבילה 20
 21 ונותן בה. 22

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ג

פרק ב

23 א. מעלות [- חומרות] יתרות עשו בטהרת פרה אדמה, 24
 25 והרחקות גדולות הרחיקו מטמאת המת בכל מצויה; מפני 26
 27 שהיא כשרה בטבולי יום, חשו שפא יבואו לזלזל בה. 28
 29 ומפני זה, לשמפרישין הכהן השורף אותה, מפרישין אותו 30
 31 ללשכה מוקנת בעזרה, ובית אבן היה נקראת, מפני שכל 32
 33 פליה כלי אבנים שאין מקבלין טמאה; ובכלי האבן היה 34
 35 משתמש כל שבועת ימי ההפרשה. ולא היו אחריו הכהנים 36
 37 נוגעין בו, כדי להרבות בטהרתו. 38
 39 ב. שבועת ימים קדם שרפת הפרה, מפרישין כהן השורף 40
 41 אותה מביתו - כשם שמפרישין כהן גדול לעבודת יום 42
 43 הפפורים; ודבר זה, קבלה ממשה רבנו. וכן מפרישין אותו 44
 45 מאשתו - שפא תמצא נדה, ויהיה טמא שבועת ימים. 46
 47 ג. הלשכה שהיה יושב בה כל שבועה, צפונית מזרחית 48
 49 היתה, כדי להזכירו שזו כחטאת הנשחטת בצפון, אף על 50
 51 פי שהיא נשחטת בחוץ. 52
 53 ד. כל יום ויום משבועת ימי ההפרשה, מזין עליו מי חטאת, 54
 55 שפא נטמא למת, והוא לא ידע; חוץ מיום רביעי להפרשה, 56
 57 שאינו צריך הזאה, לפי שאי אפשר שהיה לא שלישי 58
 59 לטמאתו ולא שביעי - שאין הזיה בשביעי עולה משום 60
 61 הזיה שביעי, עד שיזה בשלישי מלפניה. ומן הדין היה 62
 63 שאינו צריך הזאה אלא בשלישי ושביעי להפרשה בלבד, 64
 65 וזה שמזין יום אחר יום - מעלה יתרה עשו בכרה. 66
 67 ה. רביעי בשבת היו מפרישין אותו, כדי שיחול רביעי 68
 69 שלו להיות בשבת; שההזיה אינה דוחה שבת, ורביעי 70
 71 אינו צריך הזיה. 72
 73 ו. בכל יום ויום ימי ההפרשה שמזין עליו כהן, מזין עליו 74
 75 מאפר פרה מן הפרות שנשפרו כבר; ואם לא היה שם אלא 76
 77 אפר פרה אחת בלבד, מזין ממנו עליו כל הששה. 78
 79 ז. כשמזין עליו בימי ההפרשה, אין מזה עליו אלא אדם 80
 81 שלא נטמא במת מעולם, שהמזה צריך שיהיה טהור; ואם 82
 83 תאמר, מזה עליו איש שננטמא והזה עליו - שפא זה שהזה 84
 85 עליו לא היה טהור מטמאת מת. וכן הכלים שממלאין בהן 86

ממנו; וזה שנתן בחיל, היה מוכן ומצנע - שנגמר: "והיתה
לעדת בני ישראל למשמרת", ללמד שמצניעין ממנו. וכן
היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין, בחיל. ותשע
פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו, עד שחבר הבית
בשניה: ראשונה עשה משה רבנו, ושניה עשה עזרא, ושבע
מצוה עד חרבן הבית; והעשירית עושה המלך המשיח,
מהרה יגלה (אמן כן יהי רצון).

פרק ד

א. אין שוחטין שתי פרות אדמות כאחת, שנגמר: "ושחט
אתה".

ב. לא רצת פרה לצאת [מהרפת] - אין מוציאין עמה שחרה
לפתותה], שלא יאמרו: 'שחרה שחטו'; ולא אדמה, שלא
יאמרו: 'שחים שחטו'.

ג. פרה שנשחטה שלא לשמה, או שקבל או שהזה שלא
לשמה, או לשמה ושללא לשמה, או שלא לשמה ולשמה, או
שנעשת שלא בכהן, או במקדש בגדים, או שעשה בבגדי
זהב, או בבגדי חל - פסולה; שחטה על מנת לאכל מבשרה,
או לשמות מדמה - כשרה, לפי שלא נאמר בה "וית ניהוח".

ד. קבל דמה בכלי - פסולה, שנגמר: "ולקח אלעזר הכהן
מדמה באצבעו" - מצותה מצות זה, לא מצות כלי.

ה. הזה בכלי, אפלו אחת מהן - היתו פסולה; הזה אחת
מהן בשמאל, היתו פסולה. הו שבעה כהנים - כאחת,
היתו פסולה; זה אחר זה, כשרה. הזה, ולא כון כנגד ההיכל
- פסולה, שנגמר: "אל נכח פני אהל מועד" - עד שיכון
כנגד ההיכל, ויהיה רואהו. וכן אם שחטה או שרפה שלא
כנגד ההיכל - פסולה, שנגמר: "ושחט אתה לפניו".

ו. במה דברים אמורים? שהזה או שחט או שרף כנגד
הדורם, או כנגד צפון, או שהיה אחריו למקדש; אבל אם
עמד בין מזרח ומערב, ופניו כנגד פתח ההיכל - אף על פי
שלא כון כנגד פתח ההיכל בדקדוק, כשרה.

ז. חסר אחת מן המנות [הזאות], פסולה. טבל שמים,
והזה אחת - היתו פסולה; טבל אחת, והזה שמים - אף על
פי שלא חשב הזה שניה, אלא טבל והזה אחרת - היתו
פסולה. כיצד? טבל אצבעו טבילה ששית, והזה ששית
ושביעית - אף על פי שחזר וטבל אצבעו והזה שביעית,
היתו פסולה. הזה מטבילה שביעית, שביעית ושמינית -
אפלו חזר וטבל טבילה שמינית והזה שמינית, כשרה; שכל
שמוסיף על השבע, אינו כלום - והוא, שיהיה זה שהוסיף
כהן אחר; אבל הכהן השורף אותה - אם הוסיף, פסולה,
מפני שנתעסק בדבר שאינו צריך בשעת שרפה.

ח. הוציא את הדם חוץ ממערבתה, והזה - פסולה.

ט. הזה מדמה בלילה, אפלו הזה שש היות ביום ואחת
בלילה - פסולה.

י. שחטה חוץ ממקום שרפתה, אפלו שחטה לפניו מן
החומה [של ירושלים] - פסולה.

יא. שרפה חוץ ממערבתה שנשחטה עליה, או שחלקה

חלונות [מקומות פתוחים], כדי שתהיה האור מלפכת -
מתחזקת בהן; ומראה [חיות] המערכה במערב. וכופתין
את הפרה בחבל של מגג [מין גומי], ונותנין אותה על גבי
המערכה, ראשה לדרום ופניה למערב. והכהן עומד
במזרח, ופניו למערב, שוחט בימינו, ומקבל הדם בשמאלו.
ומזה באצבעו הימנית מן הדם שפכו השמאלית, שבע
פעמים כנגד בית קדש הקדשים - על כל הזה, טבילת
אצבע בדם. ושני הדם באצבע, פסולים להזה; לפיכך,
על כל הזה - מקנח אצבעו בגופה של פרה. גמר מלהזות,
מקנח את ידיו בגופה של פרה; וירד מן המערכה, והצית
את האש בעצים קטנים, והכניס תחת עצי המערכה,
ותחיל האש בה [בפרה]. והכהן עומד ברחוק, ומשמר
לה עד שיצת האור ברבה, ותקנע בטנה. ואחר כך נוטל
עץ ארז, ואזוב אין פחות מטפח, וצמר צבוע בתולעת
משקל חמשה סלעים, ואומר לעומדים שם: 'עץ ארז זה?'
'עץ ארז זה?' 'עץ ארז זה?' 'אזוב זה?' 'אזוב זה?' 'אזוב
זה?' 'שני תולעת זה?' 'שני תולעת זה?' 'שני תולעת זה?'
- שלשה פעמים על כל אחד ואחד, והם אומרים לו: 'הן!'
'הן! 'הן! - שלשה פעמים על כל אחד ואחד. וכל כך
למה? לפי שמני ארזים שבעה הן, ומני אזוב ארבעה.
והצבוע אדם - יש שצובעין אותו בפואה, ויש שצובעין
אותו בלבא, ויש שצובעין אותו בתולעת; והתולעת - היא
הנגרים האדמים ביותר הדומין לגרעני החורבים, והן
כמו האוג, ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגר מהן. לפיכך
מודיע לכל ומגלה להן, שאלו הן המניין האמורין בתורה.
והאזוב האמור בתורה - הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי
בתים, ומתבלין בו הקדרות. האזוב והארז והתולעת,
שלישתן מעבין זה את זה. וכורף האזוב עם הארז בלשון
של שני, ומשליף אל תוף בטנה - שנגמר: "והשליף אל
תוף שרפת הפרה". ואינו משליף קדם שיצת האור ברבה,
ולא אחר שתעשה אפר; ואם השליף, פסולה, שנגמר: "אל
תוף שרפת" - לא קדם שיצת האור ברבה, ולא אחר
שתעשה אפר. בין שהשליף שליפתו כאחת, בין שהשליף
זה אחר זה, בין שהשליף לתוף גופה, או לתוף שרפתה,
בין שנקרעה מאליה ואחר כך השליף, בין שנקרעה בידו או
בכלי - כשרה.

ג. נגמרה שרפתה - חובטין אותה במקלות, היא וכל עצי
המערכה שנשרפה בהן, וכוברים את הכל בכבדות. וכל
שחר שאפשר שיכתש ויהיה אפר, בין מבשרה בין מן
העצים - כותשין אותו עד שיעשה אפר; ושני בו אפר,
מניחין אותו. וכל עצם מעצמיה שנשאר בלא שרפה - בין
כף ובין כף היה נכתש.

ד. אין מכניסין מאפרה כלום להניחו בעזרה, שנגמר בו:
"והניח מחוץ למחנה". ושלשה חלקים היו חולקין את כל
אפרה - אחד נתן בחיל, ואחד בהר המשחה, ואחד מתחלק
לכל המשמרות. זה שמתחלק לכל המשמרות, היו הפהנים
מקדשין ממנו; וזה שנתן בהר המשחה, היו ישראל מוין

יום שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ג

פרק ה

1 לשנים ושרפה בשמי מערכות, או ששרף שמים במערכה
2 אחת - פסולה; ואם אחר שנעשה אפר - מביא אחרת ושוורף
3 על גבה, ואינו חושש.
4 יב. הפשיטה, ונתחה, ואחר כך שורף בלה - כשרה; ואם
5 חסר ממנה כלום, אפלו מפרשה [אוכל שבמיעה] - פסולה.
6 פקע [- יצא מחוץ לאש] מעורה או מבשרה, אפלו משערה,
7 פזית - יחזיר; ואם לא החזיר, פסולה. פקע חוץ למערכתה
8 - מרבה עליה, ושוורפו במקומו; פקע מקנהיה, או מטלפיה,
9 או מפרשה - אינו צריך להחזיר.
10 יג. הפרה אינה נפסלת בלינה; לפיכך, אם נשחטה היום,
11 והזה דמה בהלכתו, ונשרפה למחר - כשרה.
12 יד. שרפה אוגן או מחסר כפרה [- טבל ולא הביא קרבנו],
13 כשרה;
14 טו. שלא רחוצ ידים ורגלים - פסולה, מפני שמעשיה בעין
15 עבודה. והיכן מקדש ידיו ורגליו? בכלי שרת בפנים [-
16 בעורה]. ואם קדש בחוץ, ומפלי חל, אפלו במקידה [- כוס]
17 של חרש - כשר, הואיל וכל מעשיה בחוץ. וכן כשמתבילין
18 את הכהן השורף אחר שמטמאין אותו כמו שבארנו, אינו
19 צריך לחזור ולקדש, הואיל וכל מעשיה בטבילי יום.
20 טז. שרפה שלא בעצים, או בכל עצים, אפלו בקש, ואפלו
21 בגבבא [- קש הנשאר מחובר לקרקע] - כשרה; ומצותה, שלא
22 ימצט לה עצים מן הראוי לה. אבל מרבה הוא לה תבילי
23 אוזב ואוזובין בזמן שרפתה, כדי לרבות את העפר; ויש לו
24 [- מותר לו] לרבות עצים בשרפתה, עד שתעשה אפר. אבל
25 משתעשה אפר - אם הוסיף בה אפלו עץ אחד, הרי זה
26 כמעבר אפר מקלה [- שריפה] באפר הפרה.
27 יז. כל מעשה הפרה, מתחלה ועד סוף - אינו אלא ביום,
28 ובזרי כהנה; והמלאכה [של המתעסק בה] פוסלת בה, עד
29 שתעשה אפר. אבל משתעשה אפר - אם כנס אפרה בליה,
30 או שפנסתו אשה, או שעשה מלאכה אחרת בשעת בנייתו
31 - הרי זו כשרה. ומנין שאספת האפר בכל אדם מישראל,
32 חוץ מחרש שוטה וקטן? שנאמר: "ואסף איש טהור",
33 מפלל - שאינה צריכה כהן, וכאלו נאמר "אדם טהור", בין
34 איש בין אשה. ומנין שהמלאכה פוסלת בה? שנאמר:
35 "ושחט אתה לפניו" - מפי השמועה למדו, שלא בא
36 הכתוב אלא ללמד שאם נתעסק בדבר אחר בשעת
37 שחיטתה, פסלה. ונאמר: "ושרף את הפרה לעיניו", שיהיו
38 עיניו בה - ללמד שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטתה
39 עד שתעשה אפר; וכל העוסק בשרפתה ועשה מלאכה
40 אחרת - פסלה, עד שתעשה אפר.
41 יח. שחט את הפרה [בסכין ארוכה], ונשחטה בהמה אחרת
42 עמה, או נתחבקה דלעת עמה - כשרה; שהרי לא נתפנו
43 למלאכה - אף על פי שהבהמה שנשחטה עמה כשרה
44 לאכילה, שאין שחיטת החלין צריכה כנה; אבל אם נתפנו
45 לחתוף הדלעת, ונתחבקה בשעת שחיטה - פסולה, שהרי
46 עשה עמה מלאכה.

47

48

א. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, מטמאין בגדים
כל זמן עשייתן - שנאמר בשוחט ומשליך עץ ארו: "וכבס
בגדיו . . ורחץ בשרו", ונאמר בשורף: "והשרף אותה -
וכבס בגדיו", ונאמר: "וכבס האסף את אפר הפרה";
מלמד שכל העוסקין בה מתחלה ועד סוף - מטמאין
בגדים וטעונין טבילה והעבר שמש, דין תורה; אבל
המשמר אותה בשעת עשייתה, מטמא בגדים מדבריהם -
גזירה, שמא יזיז בה אבר.
ב. כל מקום שנאמר בתורה בטמאות "וכבס בגדיו", לא
בא ללמדנו שהבגדים שעליו בלבד הם הטמאים, אלא
ללמד שכל בגד או כלי שיגע בו הטמא הנה בשעת חבורו
במטמאיו - הרי הם טמאים; אבל אחר שיפרש ממטמאיו,
אינו מטמא בגדים. כיצד? הנושא את הנבלה - אחד בגד
שעליו, או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושא אותה - הרי
הן טמאין, והרי הן ראשון לטמאה; וכן זה הנושא, הרי
הוא ראשון. פרש ממטמאיו, והשליך את הנבלה - הרי
הוא ראשון כמות שהיה, ואם יגע בכלי או בגד - אינו
מטמא אותו, שאין ילד טמאה מטמא כלים, כמו שבארנו
בתחלת הספר. וכן כל פיוצא בנבלה. וכן כל העוסקין
בפרה - אם נגע בגד או בכלי בשעת שחיטה או בשעת
שרפה - הרי הן טמאין; אבל אחר שיפרש ממעשיה - אף
על פי שעדין לא טבל - אם נגע בכלי, אינו מטמאו; מפני
שהוא ילד טמאה. והפרה עצמה אינה מטמאה, לא אדם
ולא כלים שנגעו בה; אלא המתעסק בה בלבד - הוא
הטמא וטעון טבילה, ומטמא בגדים כל זמן שעוסק בה.
ג. במה דברים אמורים? בזמן שנשרפת כמצותה. אבל אם
נפסלה - המתעסק בה טהור. ארע פסול בשחיטתה, אינה
מטמאה בגדים. ארע בהיתתה פסול - כל העוסק בה לפני
פסולה, מטמא בגדים; לאחר פסולה, אינו מטמא בגדים.
ד. השלים לכנס את אפרה - המתעסק בה אחר בן בחלוק
האפר או בהצנעתו, וכן הנוגע בו - טהור. ולא הפרה
בלבד, אלא כל החטאות הנשרפות מן הפרים ומן
השעירים - השורף אותם מטמא בגדים בשעת שרפתו, עד
שיעשו אפר; שהרי הוא אומר בפר ושעיר של יום
הכפורים: "והשרף אותם - וכבס בגדיו" - מפי השמועה
למדו, שנה בנין אב לכל הנשרפין, שיהיו מטמאין בגדים
עד שיעשו אפר. במה דברים אמורים? בשלא ארע כהן
פסול, ונשרפו כמצותו בבית הדשן; אבל אם נפסלו בעזרה
- נשרפין שם כפסולי המקדשין, ושוורפן טהור. וכן
המתעסק בהן משיעשו אפר, אינו מטמא בגדים. ואיזה
הוא שורף? זה המסיע בשרפה - כגון המהפך בבשר,
והמשליך עצים, והמהפך באש, והחוחה גחלים כדי
שתבער האש, וכיוצא בזה; אבל המצית את האור לשרפן,

מקדשין בהן, עד שישוּף אותם ויתקן אותם ויעשה אותם
כלים בפני עצמם; וכן מגופה שהתקנה להיות כלי,
מקדשין בה. וביצת הנעמית [בת יענה], כשרה לקדש בה;
ואין צריך לומר שהיא כשרה למלא בה ולהזות ממנה.
ה. כלי שחברו בארץ או בסלע, אפלו חברו בסיר -
מקדשין בו ומזין ממנו. עשה עטרה של טיט סביב לכלי,
והמים שבכלי צפין עד שהלכו לעטרה - אם נטלת העטרה
עם הכלי - הרי המים שבתוכה כשרים, שחרי הן בכלי
אדמה; ואם לאו - הרי הן כמי שהקיף עטרה של טיט
בסלע או על הארץ ומלא אותה מים, שהן פסולין, מפני
שאין בכלי.
ו. כלי חרש שנקב בכונס משקה [- מים נכנסים בו], אין
ממלאין ומקדשין בו; אבל אם נקב במוציא משקה [חור
קטן יותר], מקדשין בו.
ז. כלי שנקב מלמטה, וסתמו בסמרטוטין - פסול; שהמים
שבו אינן על עגול הכלי [עצמו], אלא על הפקק [הסתומה].
היה נקוב מן הצד, ופקקו - הרי זה כשר למלא ולקדש
ולהזות ממנו.
ח. הזולף [- שואב] מים מן המעין בידיו וברגליו ובתרישים
[- שבריים], ונתן לתוף החבית - פסולין, מפני שלא נתמלאו
בכלי. נתן את החבית במים, ודחק את המים בידיו או
ברגליו או בצלי ירכות כדי שיעברו לחבית - הרי אלו
פסולין. וכן אם שקעו במים, כדי שיעברו המים ויעלו
וישפכו לחבית - פסולין. ואם עשה כן בצלי קנים ועלי
אגוז, הרי המים כשרים. זה הכלל: דבר שהוא מקבל
טמאה - אם סיע בו המים כדי שיתמלא הכלי, פסולין;
ואם סיע בדבר שאינו מקבל טמאה, כשרים.
ט. המפנה את [מי] המעין לתוף הגת או לתוף הגבא
[גומא], וחזר ומלא בכלי מאותו הגבא או הגת - פסולין;
שהרי צריך שתהיה לקיחת המים מן המעין בכלי, בתחלה.
י. הים הגדול - במקרה, ואינו כמעין; לפיכך, אין ממלאין
ממנו לקדוש [מי חטאת]. וכל הנהרות - פסולין לקדש מהן
מי חטאת. ושאר הימים - כמעין.
יא. והמים הנגררין [עוברים] משאר הימים [וניקוו בשפת
הים], והם הנקראין 'זוחלין' - פסולין; והזוחלין מן המעין
- הרי הן כמעין, וכשרים.
יב. מים המפין [- מים] והמכזבין, פסולין. ואלו הם
המפין - המלוחין או הפושרין. והמכזבין - הן המענינות
שפעמים מקירין [- זורמים], ופעמים תרבין ויבשין; אפלו
היו תרבין פעם לשבע שנים, פסולין. אבל אם היו תרבין
בשני בצרת, או לשנים רבות יתר משבע שנים, או שהיו
מימיהן פעמים תרבין ופעמים מועטין ואינם תרבין - הרי
אלו כשרים. ומעין שיצא בתחלה [- חדש] - כשר, ואינו
צריך לבדק שמא יכזב.
יג. מי בצים [- מעורבים בטיט], ומי תירדן, ומי תירמוך [שם
נחר] - פסולין, מפני שהן מי תערבת [של מים פסולין]. ואלו
הן מי התערבת - מים הפשרים לקדוש שנתערבו במים

והמסדר את המערכה - טהור. וכן למדו מפי השמועה,
שהנושא פרים ושעירים הנשרפין להוציאן לבית הדשן
לשרפן - טמא ומטמא בגדים דין תורה, כל זמן שהוא
עוסק בהולכתן; וטעון טבילה והערב שמש; כמו המשלח
את השעיר לעזאזל, שהוא מטמא כל בגד וכל כלי שיגע
בו בפלים שעליו כל זמן שמתעסק בשלוחו, שנאמר:
"והמשלח את השעיר לעזאזל - יכבס בגדיו".
ה. מאימתי מטמאין בגדים, הנושאין פרים ושעירים
הנשרפים? משיצאו בהם חוץ לחומת העזרה. נשואם
במוטות, ויצאו מקצת הנושאים חוץ לחומת העזרה,
והאחרונים לא יצאו - אלו שיצאו, מטמאין בגדים; ואלו
שעדין לא יצאו, אינן מטמאין בגדים עד שיצאו. יצאו
[הפרים] וחזרו לעזרה - הנושא אותן בעזרה, טהור עד
שיצא בהן. היה עומד חוץ לעזרה, ומושב אותן משם מאחר
שחזרו - הואיל וכבר יצאו לחוץ, והרי זה המושב אותן
בחוץ - הרי הוא ספק טמא.
ו. ומאימתי מטמא בגדים, המשלח את השעיר? משיצא
חוץ לחומת ירושלים, עד שעת דחיתו [דחיפתו] לעזאזל.
אבל אחר שדחהו - אם נגע [הדוחה] בפלים ובגדים,
טהורים.
ז. הנוגע בפרים ושעירים הנשרפין עצמן, אפלו אחר שיצאו
- בין אדם בין פלים, בין אכלין בין משקין - הכל טהור;
וכן אם נגעו בשעיר המשלח עצמו בזמן הולכתו - טהורין;
שאין אלו מטמאין אלא למתעסק בהם בלבה, שנאמר:
"והשרף אותם - יכבס בגדיו"; אבל הנוגע, טהור.
פרק ו
א. המים שנותנין עליו אפר הפרה - אין ממלאין אותו
אלא בכלי, ומן המענינות הנובעות [- זורמות] או הנהרות
המושכין מהן, שנאמר: "ונתן עליו מים חיים אל כלי".
ונתנית אפר הפרה על המים שנתמלאו, הוא הנקרא
'קדוש'; והמים האלו שנתן עליהם האפר, הן הנקראין 'מי
חטאת' ו'מים מקדשין', והן שקרא בכתוב 'מי נדה'.
ב. הכל כשרין למלאות את המים, חוץ מחרש שוטה וקטן;
והכל כשרין לקדש, חוץ מחרש שוטה וקטן. ואין ממלאין
ואין מקדשין אלא בכלי, ואין מזין אלא מקלי. והמלוי
והקדוש כשרין בלילה, אבל אין מזין ואין מטבילין אלא
ביום; וכל היום כשר להזיה ולטבילה.
ג. בכל הפלים ממלאין ומזין ומקדשין - אפלו בכלי
גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה, ובספינה; ואחר כלי חרש,
ואחר כל הפלים. אבל אין ממלאין ולא מקדשין ולא מזין
בדפנות הפלים [שנסברו], ולא בשוליים [תחתית] המפחין [כלי
גדול], ולא במגופת [- פקק] החבית, ולא בחפניו [- כפות
ידיו], ולא בביצת התרנגולת, ולא בשקת [- שקע מים]
שבסלע; אבל ביצת היוצרים [חומר גלמי של חרס] כשרה,
מפני שהיא כלי אדמה.
ד. שוליים [- תחתיות] כלי עץ, וכלי כוכית, וכלי עצם - אין

1 פסולין, אין ממלאין מתערבת שניהם; אבל מים פשרים,
2 כגון מימי שתי מעינות שנתערבו, ונמשכו [- זרמו יחד] -
3 ממלאין מהן.
4 יד. המים שנשתנו שנויין מחמת עצמן [צבעם או טעמם] -
5 פשרין.
6 טו. באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה, ונעשו מימיה
7 עכורין [- מלוכלכים] - ממלא מנה, ואינו צריך להמתין;
8 נפל לתוכה שטף של מימי גשמים - ימתין עד שתצל ניהיו
9 צלולים].
10 טז. אמת [- תעלת] המים הבאה מרחוק - הואיל ותחלתה
11 מן המעין, כשרה למלאת מנה; ובלבד שישמנה שלא
12 יפסיקנה אדם [במחיצה], ונמצא ממלא מן המים שפסקו
13 תחלתן [- מקורן] מן המעין, שהן פסולין.

פרק ז

14
15 א. המלאכה - פוסלת במים קדם שיתקדשו [בנתינת אפר
16 עליהם], ואינה פוסלת בהזיה; ודברים אלו, דברי קבלה הן
17 [ממשה רבינו]. כיצד? הממלא מים לקדוש [מי חטאת],
18 ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המלוי, או בשעת הולכת
19 המים שמלא, או בעת שמערה [- מוחג] אותם מפלי לכלי -
20 פסול; לעולם המלאכה פוסלת במים, עד שיטיל להם את
21 האפר. הטיל את האפר, ונתקדשו ונעשו מי נדה - אין
22 המלאכה פוסלת בהן, אלא מוליד המים המקדשים, או
23 מערה אותן מפלי לכלי, והוא עוסק במלאכה אחרת, ואין
24 בכך פלוס; וכן מזה מהן בידו אחת, והוא עושה מלאכה
25 ביד האחרת.
26 ב. השכר - פוסל בקדוש ובהזיה, ואינו פוסל במלוי.
27 כיצד? הנוטל שכרו לקדש מי חטאת, או להזות מהן - הרי
28 אותן המים כמי המערה, והאפר כאפר מקלה [שריפה],
29 שאינו פלוס. אבל נוטל הוא שכר למלאת המים או
30 להוליכן. ומקדשין אותן בחנם, ומזה מהן המזה בחנם. היה
31 המקדש או המזה זקן שאינו יכול להלך על רגליו, וכא
32 הטמא ובקש ממנו להלך עמו למקום רחוק לקדש או
33 להזות - הרי זה מרביבו על החמור, ונותן לו שכרו כפועל
34 בטל שבטל מאותה מלאכה שבטלו ממנה. וכן אם היה
35 כהן, והיה מתטמא בטמא המונעת אותו מלאכל תרומתו
36 בעת שילך עמו להזות או לקדש - הרי זה מאכילו ומשקהו
37 וסכו [בשמן]; ואם בטלו ממלאכה - נותן לו שכרו כפועל
38 בטל של אותה מלאכה; שכל אלו הדברים, אינן שכר
39 שנשתכר בקדוש או בהזיה - שהרי לא הרויח פלוס, ולא
40 נטל אלא כנגד מה שהפסיד.
41 ג. הממלא באחת ידו, ועושה מלאכה בידו האחרת, או
42 הממלא לו ולאחר, או שמלא לשנים כאחת - שניהם
43 פסולין; שהמלוי מלאכה, ונמצא כל מלוי משניהם, כאלו
44 עשה עמו מלאכה אחרת; וכבר הודענו שהמלאכה פוסלת
45 במלוי, בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחרים.

46 ד. הממלא לאחרים, אפלו מלא אלף חביות זו אחר זו
47 לאלף בגי אדם - בלן פשרים; וכל אחד מהן נוטל המים
48 שלו, ומקדשן. מלא לעצמו חבית אחת חבית - אם נתפנו
49 לקבץ כל החביות לכלי אחד, ולהשליך עליהן את האפר,
50 ומקדשן בלן קדוש אחד - בלן פשרים, שהכל מלוי אחד
51 הוא. אבל אם נתפנו לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה -
52 בלן פסולין, חוץ מן האחרונה; שהראשונה נפסלת
53 במלאכה שעשה קדם שיקדש, והוא מלוי השניה; וכן
54 השניה נפסלת במלוי השלישית, ואין פשר אלא אחרונה.
55 ה. חמשה שמלאו חמש חביות לקדשן חמשה קדושין,
56 שישליך האפר על כל אחת ואחת בפני עצמה, ונמלכו
57 לערבן ולקדשן בלן קדוש אחד, או שמלאו לקדשן קדוש
58 אחד, ונמלכו לקדשן חמשה קדושין - בלן פשרין; שהרי
59 לא נתעסק הממלא במלוי אחד. אבל היחיד שמלא חמש
60 חביות לקדשן חמשה קדושין - אף על פי שחזר ונמלך
61 לקדשן קדוש אחד, אין פשר אלא אחרון; מלאן לקדשן
62 קדוש אחד, ונמלך לקדשן חמשה קדושין - אין פשר אלא
63 זו שקדש בתחלה. וכן אם אמר לאחר: 'קדש לך את אלו'
64 - אין פשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחלה. אבל אם אמר
65 לו: 'קדש לי את אלו' - הרי בלן פשרין, שהרי לקדוש אחד
66 מלאן; ואף על פי שנמלך לקדשן חמשה קדושין - הרי לא
67 קדש הוא, אלא אחר קדש לו.
68 ו. הרוצה למלאת מים לקדשן, וימים אחרים לצרכיו -
69 ממלא את של צרכיו תחלה, וקושרן וטוענן לאחוריו; ואחר
70 כך ממלא את של חטאת, כדי שלא יתעסק במלאכה אחר
71 המלוי, ונותנו לפניו, והולך.
72 ז. שנים שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו, והגביהו זה
73 על זה [- אחד בעזרת השני], ונטל זה לזה קוץ מידו או
74 מגופו בשעת מלוי - אם מלאו שניהם לקדוש אחד, המים
75 פשרים; ואם מלאו לקדש כל אחד לעצמו - זה שהגביה
76 או הוציא את הקוץ, פסל מימיו.
77 ח. השואל חבל למלאת בו, ומלא, ונטל החבל בידו
78 ומימיו על כתפו, ופגע בפעלים בדרך, ונתן להם את
79 החבל כשהוא מהלך - פשרין; ואם יצא [סטח] מן הדרך
80 כדי להוליך החבל לפעלים - פסל את המים.
81 ט. מי שהיה ממלא, ומשליך החבל שמלא בו על הארץ,
82 ואחר שמלא חזר וקבץ [- כרד] החבל על ידו - פסל המים;
83 ואם היה דולה ומקבץ לתוך ידו, דולה ומקבץ [באותה
84 שעה] - המים פשרים.
85 י. הממלא ונותן לחבית עד שימלא אותה מים, והצניע את
86 החבית שלא תשבר בשעה שהיה ממלא, או שפניה על
87 פיה על מנת לנגבה למלאת בה - פשר, שהה מצרף המלוי
88 הוא. אבל אם הצניעה או נגבה כדי להוליך בה את [מי]
89 הקדוש - פסול, שהרי עשה מלאכה שאינה לצרף המלוי.
90 וכן הממלא ונותן לשקת [שקע בסלע], ופנה חרשים [-
91 סברים] מן השקת בשעת מלוי - אם בשביל שתחזיק מים

חשב עליו - מערה, ואינו צריך לנגב. נמלך והוא עודהו
בתוך המים, וחשב עליו למי חטאת - מערה, ואינו צריך
לנגב. מים שמלאן למי חטאת, ואחר שנתמלאו חשב עליהן
לשתות - כשיטה את הכלי לשתות - פסל המים, אף על
פי שלא שתה מהן כלום.

רבים - כשרים, שהרי זה צריך המלוי. ואם בשביל שלא
יהיו חרשים מעבדין אותו בשעה שזולף [- מוציא] את
המים שמלא בשקת - הרי אלו פסולין.
יא. המלא דלי לשתות, ונמלך וחשב עליו למי חטאת -
אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב - מערה [שופר], ואינו
צריך לנגב [- לייבשו]; ואם משהגיע הדלי למים חשב -
מערה, וצריך לנגב, ואחר כך ימלא בו לחטאת. שלשל
הדלי, ונפסק החבל מידו - אם עד שלא הגיע הדלי למים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט אלול תשע"ב-ו' תשרי ה'תשע"ג

ו. אין גוזרין תענית על הצבור, לא בשבתות ולא בימים
טובים. וכן אין תוקעין בהם, לא בשופר ולא בחצוצרות;
ולא זועקים ומתחננים בהם בתפלה, אלא אם כן היתה עיר
שהקיפוח גוים, או נהר, או ספינה המטרפת בים. אפלו
יחיד הנדרף מפני גוים, ומפני לסטים, ומפני רוח רעה -
מתעניין עליהם בשבת, וזועקין ומתחננים בתפלות. אבל
אין תוקעין, אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזר אותם
ולהצילם.

ז. וכן אין גוזרין תענית בתחלה בראשי חודשים, או בחנכה
ופורים, או בחלו של מועד; ואם התחילו להתענות על
הצרה אפלו יום אחד, ופגע בהן יום מאלו - מתעניין,
ומשלימין היום בתענית.

ח. תעניות אלו שמתעניין על הצרות - אין מתעניין בהן לא
עברות, ולא מניקות, ולא קטנים; ומתירין לאכל בלילה, אף
על פי שמתעניין למחר - חוץ מתענית המטר, כמו שיתבאר.
וכל תענית שאוכלין בה בלילה, בין צבור בין יחיד - הרי
זה אוכל ושותה, עד שיעלה עמוד השחר; והוא, שלא ישן;
אבל אם ישן, אינו חוזר ואוכל.

ט. כשם שהצבור מתענים על צרתו, כך היחיד מתענה על
צרתו. ביצד? הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או
אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו, ולבקש
רחמים בתפלתו; ואומר 'עננו' בכל תפלה שמתפלל. ולא
יתענה בשבתות, ולא במועדות, ולא בראשי חודשים, ולא
בחנכה ופורים.

י. כל תענית שלא קבלה עליו היחיד מבעוד יום, אינה
תענית. ביצד מקבלה? כשיתפלל תפלת מנחה, אומר
בתפלה 'עננו', וגומר בלבו להתענות למחר. אף על פי
שהוא אוכל בלילה, לא הפסיד כלום; וכן אם גמר וקבל
עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים זה אחר זה - אף
על פי שהוא אוכל בכל לילה ולילה, לא הפסיד תעניתו,
ואינו צריך פונה לכל יום ויום מבעודו.

יא. קבל עליו מבעוד יום להתענות למחר בלבד, והתענה,
וללילה נמלך להתענות [גם] ביום שני - אף על פי שכל
בתעניתו, אינה תענית, מפני שלא קבלה עליו מבעוד יום;
ואין צריך לומר, שהיה אוכל ושותה בלילה, והשכים בבקר
ונמלך להתענות - שאין זו תענית כלל.

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ב

הלכות תעניות

מצות עשה אחת, והיא לזעק לפני ה' בכל צרה גדולה
שתבוא על הצבור. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

פרק א

א. מצות עשה מן התורה, לזעק [להתפלל בקול] ולהריע
בחצוצרות [מכסף כבכלי המקדש] על כל צרה שתבוא על
הצבור, שנאמר: "על הצר הצר אתכם - והרעתם
בחצוצרות"; כלומר, כל דבר שיצר לכם, כגון בצרת ודבר
וארבה וכיוצא בהן, זעקו עליהן והריעו.

ב. ודבר זה, מדרבי התשובה הוא: שבזמן שתבוא צרה
ויוצקו לה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע
להן - כתיב: "עונותיכם הטו אלה לכם", וזה הוא שיגרום
להם להסיר הצרה מעליהם.

ג. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: 'דבר זה
ממנהג העולם ארע לנו, וצרה זו נקרה נקרי' - הרי זו דרך
אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף
הצרה וצרות אחרות. הוא שכתוב בתורה: "והלכתם עמי
בקרי - והלכתי עמכם בחמת קרי"; כלומר, כשאביא
עליכם צרה כדי שתשובו - אם תאמרו שהיא קרי [מקרה],
אוסף לכם חמת אותו קרי.

ד. ומדברי סופרים [כחמים], להתענות על כל צרה שתבוא
על הצבור, עד שירחמו מן השמים. ובימי התעניות האלו,
זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד; ואם
היו במקדש, מריעין בחצוצרות ובשופר; השופר מקצר
[קול קצר], והחצוצרות מאריכות - שמצות היום
בחצוצרות. ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא
במקדש, שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר - הריעו לפני
המלך ה'".

ה. תעניות אלו שגוזרין על הצבור מפני הצרות, אינן יום
אחר יום; שאין רב הצבור יכולים לעמד בדבר זה. ואין
גוזרין בתחלה תענית, אלא בשני בשבת ובחמישי שלאחריו
ובשני שלאחריו; וכן על סדר זה, שני וחמישי ושני, עד
שירחמו.

יב. הוֹאֵה חֲלוֹם רַע - צָרִיף לְהַתְעַנּוֹת לְמַחֵר, כְּדִי שִׁשּׁוּב
וַיַּעֲזֹר לְמַעֲשָׂיו, וַיַּחֲפֹשׂ בָּהֶם, וַיַּחֲזֹר בְּתִשּׁוּבָה; וּמִתְעַנֶּה,
וְאִפְלוּ בִשְׁבֹת. וּמִתְפַּלֵּל 'עֲנֵנוּ' בְּכָל תְּפִלָּה, אֲף עַל פִּי שְׁלֹא
קִבְּלָה מִבְּעוֹד יוֹם. וְהִמְתַּעַנֶּה בִשְׁבֹת - מִתְעַנֶּה יוֹם אַחֵר,
מִפְּנֵי שֶׁבִטֵּל עֲנָג שְׁבֹת.

יג. מִתְעַנֶּה אָדָם שְׁעוֹת [חֶלֶק מֵהַיּוֹם], וְהוּא שְׁלֹא יֵאָכֵל כָּלוּם
שָׁאֵר הַיּוֹם. בִּיצֵד? הֲרִי שֶׁהִיָּה טְרוֹד בְּחִפְצָיו וּמִתְעַסֵּק
בַּצָּרְכֵיו וְלֹא אָכַל עַד חֲצוֹת, אוֹ עַד תִּשְׁעֵי שְׁעוֹת, וְנִמְלָף
לְהַתְעַנּוֹת בְּשְׁעוֹת שֶׁנִּשְׁאָרוּ מִן הַיּוֹם - הֲרִי זֶה מִתְעַנֶּה אוֹתָן
שְׁעוֹת, וּמִתְפַּלֵּל בְּהֵן 'עֲנֵנוּ', שֶׁהִיָּה קִבֵּל עָלָיו הַתְעַנִּית קֶדֶם
שְׁעוֹת הַתְעַנִּית; וְכֵן אִם אָכַל וְשָׁתָה, וְאַחֵר כֶּף הַתַּחֲתִיל
לְהַתְעַנּוֹת שָׁאֵר הַיּוֹם - הֲרִי זֶה תְּעַנִּית שְׁעוֹת.

יד. כָּל הַשְּׂרִי בַתְעַנִּית - בֵּין שֶׁהִיָּה מִתְעַנֶּה עַל צָרָתוֹ, אוֹ עַל
חֲלוֹמוֹ, בֵּין שֶׁהִיָּה מִתְעַנֶּה עִם הַצָּבוּר עַל צָרָתָם - הֲרִי זֶה לֹא
יִנְהֹג עֲדוּנִין בְּעֶצְמוֹ, וְלֹא יִקַּל רֹאשׁוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שֶׁמֶם וְטוֹב
לֵב, אֲלֹא דוֹאֵג וְאוֹנֵן, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "מָה יִתְאוּנֵן אָדָם הִי,
גֹּבֵר עַל חֲטָאִיו". וּמִתֵּר לוֹ לְטַעַם אֵת הַתְּבָשִׁיל, וְאִפְלוּ בְּכַדִּי
רְבִיעִית - וְהוּא שְׁלֹא יִבְלַע, אֲלֹא טוֹעֵם וּפּוֹלֵט. שִׁכַּח וְאָכַל,
מִשְׁלִים תְּעַנִּיתוֹ.

טו. יַחִיד שֶׁהִיָּה מִתְעַנֶּה עַל הַחוֹלָה, וְנִתְרַפָּא, עַל צָרָה,
וְעִבְרָה - הֲרִי זֶה מִשְׁלִים תְּעַנִּיתוֹ. הַחוֹלָה מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּים
לְמָקוֹם שֶׁאֵין מִתְעַנִּים, הֲרִי זֶה מִתְעַנֶּה וּמִשְׁלִים; הֵלֵךְ מִמָּקוֹם
שֶׁאֵין מִתְעַנִּים לְמָקוֹם שֶׁמִּתְעַנִּים, הֲרִי זֶה מִתְעַנֶּה עִמָּהֶן.
שִׁכַּח וְאָכַל וְשָׁתָה, אֵל יִתְרָאָה בִּפְגִיָּה; וְאֵל יִנְהֹג עֲדוּנִין
בְּעֶצְמוֹ.

טז. צָבוּר שֶׁהָיוּ מִתְעַנִּים עַל הַגִּשְׁמִים, וַיִּרְדּוּ לָהֶם גִּשְׁמִים
- אִם קֶדֶם חֲצוֹת - לֹא יִשְׁלִימוֹ, אֲלֹא אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים,
וּמִתְכַּנְּסִים, וְקוֹרְאִים הַלֵּל הַגְּדוֹל; שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל
הַגְּדוֹל, אֲלֹא בִנְפֹשׁ שֶׁבָּעָה וְכִרְשׁ מְלֵאָה. וְאִם אַחֵר חֲצוֹת -
הוֹאִיל וְעִבְרָ רַב הַיּוֹם בְּקִדְשָׁה, יִשְׁלִימוֹ תְּעַנִּיתָם. וְכֵן אִם הָיוּ
מִתְעַנִּים עַל צָרָה וְעִבְרָה, אוֹ עַל שְׂמֵד וּבִטֵּל - אִם קֶדֶם
חֲצוֹת, לֹא יִשְׁלִימוּ; וְאִם אַחֵר חֲצוֹת, יִשְׁלִימוּ.

יז. בְּכָל יוֹם תְּעַנִּית שְׁגוֹזָרִים עַל הַצָּבוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, בֵּית
דִּין וְהִזְקָנִים יוֹשְׁבִים בְּבֵית הַכִּנְסֵת, וּבּוֹדְקִים עַל מַעֲשֵׂה
אֲנָשֵׁי הָעִיר, מֵאַחֵר תְּפִלַּת שְׁחִירַת עַד חֲצוֹת הַיּוֹם; וּמִסִּירִים
הַמְּכַשׁוֹלוֹת שֶׁל עֲבָרוֹת, וּמִזִּהְרִים וְדוֹרְשִׁים וְחוֹקְרִים עַל
בְּעָלֵי חֶמֶס וְעִבְרוֹת וּמִפְּרִישִׁים אוֹתָם, וְעַל בְּעָלֵי זִרְעָה
וּמִשְׁפִּילִים אוֹתָם, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלֶּה. וּמִחֲצִי הַיּוֹם וְלַעֲרִב
- רְבִיעֵי הַיּוֹם קוֹרְאִים בְּכִרְכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁבַתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"מוֹסֵר ה', בְּנִי, אֵל תִּמְאָס; וְאֵל תִּקֵּן בְּתוֹכָהֶן", וּמִפְּטִירִים
בְּנִבְיָא בְּתוֹכָחַת מַעֲנִין הַצָּרָה; וּרְבִיעֵי הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן -
מִתְפַּלְלִים מְנַחָה, וּמִתְחַנְּנִים וְזוֹעֲקִים וּמִתְוַדִּים כְּפִי בַּחֵן.

יום שני א' תשרי ה'תשע"ג

פרק ב

א. אֵלֶּה הֵן הַצָּרוֹת שֶׁל צָבוּר שֶׁמִּתְעַנִּין וּמִתְרַעֵץ עֲלֵיהֶן: עַל

הַצָּרָה שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל, וְעַל הַחֲרָב, וְעַל הַדָּבָר, וְעַל
חִיָּה רָעָה, וְעַל הָאֲרָבָה, וְעַל הַחֲסִיל, וְעַל הַשְּׂדֵפוֹן, וְעַל
הַיִּקְוֹן, וְעַל הַמַּפְלָת, וְעַל הַחֲלָיִים, וְעַל הַמְּזוֹנוֹת [שֶׁהַחֲלוּ
הַסְחָרוֹת], וְעַל הַמָּטָר.

ב. כָּל עִיר שִׁישׁ בָּהּ צָרָה מִכָּל אֵלֶּי - אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנֶּה
וּמִתְרַעֵץ, עַד שֶׁתַּעֲבֹר הַצָּרָה; וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ - מִתְעַנּוֹת וְלֹא
מִתְרַעֵצוֹת, אֲבָל מִבְּקָשִׁים עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. וּבְכָל מָקוֹם, אֵין
צוֹעֲקִים וְלֹא מִתְרַעֲצִים בִּשְׁבֹת, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ - חוּץ מִצָּרַת
הַמְּזוֹנוֹת, שֶׁצוֹעֲקִים עֲלֶיהָ אִפְלוּ בִשְׁבֹת; אֲבָל אֵין מִתְרַעֲצִים
עֲלֶיהָ בְּחִצּוֹצְרוֹת בִּשְׁבֹת.

ג. עַל הַצָּרָה שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל לְיִשְׂרָאֵל בִּיצֵד? גּוֹיִם שֶׁבָּאוּ
לְעִרָף מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְטַל מִהֵן מָס, אוֹ לִקַּח מִיָּדָם
אֶרֶץ, אוֹ לְגָזֵר עֲלֵיהֶם שְׂמֵד אִפְלוּ בִּמְצוֹנָה קִלָּה - הֲרִי אֵלֶּי
מִתְעַנִּים וּמִתְרַעֲצִים, עַד שִׁיִּרְחֲמוּ. וְכָל הָעָרִים שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהֶם,
מִתְעַנִּים; אֲבָל אֵין מִתְרַעֲצִים, אֲלֹא אִם כֵּן תִּקְעוּ לְהַתְקַבֵּץ
לְעִירוֹתָן.

ד. עַל הַחֲרָב בִּיצֵד? אִפְלוּ חֲרָב שֶׁל שְׁלוֹם, כְּגוֹן שֶׁעָרְכוּ
מִלְחָמָה גּוֹיִם עִם גּוֹיִם וְעִבְרוּ בְּמָקוֹם יִשְׂרָאֵל, אֲף עַל פִּי
שֶׁאֵין בִּיגִיָּהֶם וּבֵין יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה - הֲרִי זֶה צָרָה, וּמִתְעַנִּים
וּמִתְרַעֵץ עֲלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֲרָב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם",
מִכָּלל שֶׁרָאִיתָ הַמִּלְחָמָה - צָרָה.

ה. אֵיזָה הוּא דָּבָר? עִיר שִׁישׁ בָּהּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת רִגְלִי, וַיֵּצְאוּ
מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בְּשִׁלְשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה; וַיֵּצְאוּ בְּיוֹם
אֶחָד, אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים - אֵין זֶה דָּבָר. הָיוּ בָּהּ אֶלֶף, וַיֵּצְאוּ
מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה מֵתִים בְּשִׁלְשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה - הֲרִי זֶה דָּבָר;
וַיֵּצְאוּ בְּיוֹם אֶחָד, אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים - אֵין זֶה דָּבָר. וְכֵן לְפִי
חֲשָׁבוֹן זֶה. וְאֵין הַנָּשִׁים וְהַקְּטָנִים וְהַזְּקָנִים שֶׁשָּׁבְתוּ
מִמְּלָאכָה, בְּכָלל מִנֵּין אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה לְעֵנִין זֶה.

ו. הִיָּה דָּבָר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּים שָׁאֵר גְּלִילוֹת יִשְׂרָאֵל
עֲלֵיהֶם. הִיָּה דָּבָר בְּמְדִינָה, וְשִׁירֹת הוֹלְכוֹת וּבָאוֹת מִמֶּנָּה
לְמְדִינָה אַחֶרֶת - שֶׁתִּיָּהֶן מִתְעַנּוֹת, אֲף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקוֹת
זוֹ מִזֹּו.

ז. אֵין מִתְעַנִּין עַל חִיָּה רָעָה, אֲלֹא בְּזִמְנָה שֶׁהִיא מְשַׁלַּחַת
[מִהַשְׁמִים, תּוֹפֵעָה לֹא טִבְעִית]. בִּיצֵד? נִרְאָתָה בְּעִיר בְּיוֹם,
הֲרִי זֶה מְשַׁלַּחַת. נִרְאָתָה בְּשָׂדֶה בְּיוֹם - אִם רָאָתָה שְׁנֵי בְּנֵי
אָדָם, וְלֹא בְּרַחֲמֵה מִפְּגִיָּהֶם - הֲרִי זֶה מְשַׁלַּחַת. וְאִם הִיָּתָה
הַשָּׂדֶה הַסְּמוּכָה לְאַגִּם, וְנִרְאָתָה שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְנִרְדְּפָה אַחֲרֵיהֶן
- הֲרִי זֶה מְשַׁלַּחַת; לֹא רִדְּפָה אַחֲרֵיהֶן, אֵינָה מְשַׁלַּחַת. וְאִם
הִיָּתָה בְּאַגִּם - אִפְלוּ רִדְּפָה אַחֲרֵיהֶן - אֵינָה מְשַׁלַּחַת, אֲלֹא
אִם כֵּן טִרְפָּה שְׁנֵיהֶן וְאָכְלָה אֶחָד מֵהֶן. אֲבָל אִם אָכְלָה
שְׁנֵיהֶן בְּאַגִּם - אֵינָה מְשַׁלַּחַת, מִפְּנֵי שֶׁזֶה הוּא מְקוֹמָה;
וּמִפְּנֵי הָרַעֲבוֹן טִרְפָּה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשַׁלַּחַת.

ח. בְּתִים הַבְּנוּיִים בְּמִדְבָּרוֹת וּבְאַרְצוֹת הַנִּשְׁמוֹת [שׁוּמוֹמוֹת] -
הוֹאִיל וְהֵם מְקוֹם גְּדוּדֵי חִיָּה, אִם עָלְתָה לִגַּג וְנִטְלָה תִּינוֹק
מִצֵּרִיסָה - הֲרִי זֶה מְשַׁלַּחַת; וְאִם לֹא הִגִּיעָה לְמִדָּה זֹו, אֵינָה
מְשַׁלַּחַת, שְׁאֵלֹו בְּנֵי אָדָם, הֵם שֶׁסָּפְנוּ בְּעֶצְמָם וּבָאוּ לְמָקוֹם
הַחִיּוֹת.

הגשמים - הרי זו מכת בצורת, ומתענים וזועקים עד שיירדו
הגשמים, או עד שיעבר זמנם.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ג

פרק ג

א. הרי שלא ירדו להם גשמים כל עקר מתחלת ימות
הגשמים - אם הגיע שבעה עשר במרחשון, ולא ירדו
גשמים, מתחילים תלמידי חכמים בלבד להתענות, שני
וחמישי ושני; וכל התלמידים [- ת"ח] ראויים לכהן.

ב. הגיע ראש חדש כסלו, ולא ירדו גשמים - בית דין
גוזרין שלש תעניות על הצבור, שני וחמישי ושני; ומתירין
בהן לאכל ולשתות בלילה. ואנשי משמר [כהנים העובדים
במקדש אותו שבוע] אין מתענים עמהם, מפני שהם עוסקים
בצבורה. וכל העם נכנסים לבתי כנסיות, ומתפללין
וזועקים ומתחננים, כדרך שעושין בכל התעניות.

ג. עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שלש תעניות
אחרות על הצבור, חמישי ושני וחמישי; ובשלוש אלו
אוכלין ושותין מבעוד יום, כמו שעושין בצום כפור. ואנשי
משמר מתענים מקצת היום, ולא משלימין; ואנשי בית אב,
והם העוסקין בצבורה באותו היום, לא יהיו מתענים כל
עקר. וכל תענית שאוכלין בה מבעוד יום - אם אכל ופסק,
וגמר שלא לאכל - אינו חוזר ואוכל, אף על פי שיש שהות
ביום.

ד. בשלש תעניות אלו, כל העם אסורין בעשיית מלאכה
ביום, ומתירין בלילה. ואסורין ברחיצת כל הגוף בתמין,
אבל פניו ידיו ורגליו מותר; לפיכך נוצלים את המרחצאות.
ואסורין בסיכה; ואם להעביר את הזנהמה, מותר. ואסורין
בתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל בעיר; אבל בדרך, מותר
לנעל. ומתפללין בבתי כנסיות, וזועקים ומתחננים כשאר
התעניות.

ה. עברו אלו ולא נענו - בית דין גוזרין שבע תעניות
אחרות על הצבור, שני וחמישי ושני וחמישי ושני וחמישי
ושני. ובאלו השבע בלבד, עברות ומניקות מתענות, אבל
כשאר התעניות, אין עברות ומניקות מתענות; ואף על פי
שאין מתענות, אין מענגין עצמן בפנוקין, אלא אוכלות
ושותות כדי קיום הנלד.

ו. ובשבע תעניות אלו, אנשי משמר מתענין ומשלימין;
ואנשי בית אב מתענין מקצת היום, ולא משלימין. וכל דבר
שהוא אסור בשלש אמצעות, אסור באלו השבע
האחרונות.

ז. ויתרות אלו, שבהן בלבד מתירעין ומתפללין ברחוב
העיר, ומורדין זקן להוכיח לעם כדי שישוכו מדרךם,
ומוסיפין שש ברכות בתפלת שחרית ובתפלת מנחה -
ונמצאו מתפללין ארבע ועשרים ברכות. ונוצלין את
התעניות, ובשני משין [- פותחין מעט] לעת ערב ופותחין את

ט. שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששולחו והזיקו -
כגון שלוח נחשים ועקרבים, ואין צריך לומר צרעין
ויתושין והדומין להן - אין מתענים עליהם, ולא מתירעין;
אבל זועקים בלא תרועה.

י. על הארבה ועל החסיל - אפלו לא נראה מהם אלא כנף
אחד בכל ארץ ישראל, מתענים ומתירעין עליהם; ועל
הגובאי [מין ארבה], בכל שהוא. אבל הקגב - אין מתענין
עליו, ולא מתירעין, אלא זועקין בלבד.

יא. על השדפון ועל הירקון - משיתחיל בתבואה; ואפלו
לא התחיל אלא במקום קטן כמלא פי תנור [שניתן לאפות
ממנה לחם הממלא פי התנור], גוזרין עליו תענית ומתירעין.
יב. על המפלת ביצר? הרי שרבתה בעיר מפלת פתלים
כריאים [- חזקים] שאינם עומדים בצד הנקר - הרי זו צרה,
ומתענים ומתירעין עליה. וכן על הרעש [- רעידת אדמה]
ועל הרוחות שהם מפילין את הבגן והורגין, מתענין
ומתירעין עליהן.

יג. על החללים ביצר? הרי שירד חלי אחד לאנשים הרבה
באותה העיר, כגון אסכרה [מחלת גרון] או תרחור [חום]
וכיוצא בהן, והיו מתים באותו החלי - הרי זו צרת צבור,
וגוזרין לה תענית ומתירעין. וכן חכוד לז, הרי הוא כשחין
פורח, ואם פשט ברב הצבור, מתענין ומתירעין עליו; אבל
חכוד יבש, צועקים עליו בלבד.

יד. על המזונות ביצר? הרי שהוזלו דברים של סחורה
שרב חיי אנשי אותה העיר מהם, כגון כלי פשתן בבבלי
ויין ושמן בארץ ישראל, ונתמעט המשא והמתן, עד
שיצטרף התגר למכר שנה עשרה בששה ואחר כך ימצא
לוקח - הרי זו צרת צבור, ומתירעין עליה [בתפילה]
וזועקין עליה בשבת.

טו. על המטר ביצר? הרי שרבו עליהם גשמים עד שיצרו
להם - הרי אלו מתפללים עליהם; שאין לה צרה גדולה
מזו, שהפתים נופלין ונמצאו בתיהם קבריהם. ובארץ
ישראל אין מתפללין על רב הגשמים, מפני שהיא ארץ
הרים, ובתיהם בנויות באבנים; ורב הגשמים טובה להם,
ואין מתענים להעביר את הטובה.

טז. תבואה שצמחה ונמנע המטר, והתחילו צמחין ליבש
הרי אלו מתענים וזועקים עד שיירדו גשמים, או עד
שייבשו הצמחים. וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו
בארץ ישראל, שהוא זמן פריחת האילנות שם, ולא ירדו
גשמים - הרי אלו מתענים וזועקים עד שיירדו גשמים
הראויין לאילנות, או עד שיעבר זמנם.

יז. וכן אם הגיע זמן חג הסוכות, ולא ירדו גשמים הרבה
כדי למלאת מהם הבורות והשיחין והמערות - הרי אלו
מתענין עד שירד גשם הראוי לבורות; ואם אין להם מים
לשתות - מתענים על הגשמים בכל עת שלא יהיה להם
מים לשתות, ואפלו בימות החמה.

יח. פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום בימות

1 החגיות; אכל בחמישי, פותחין כל היום, מפני כבוד
2 השבת. ואם יש לחנות שני פתחים, פותח אחת ונוצל
3 אחת; ואם יש לחנות אצטבה [ספסל להנחת הסחורה] לפניה
4 - פותח פדרכו בחמישי, ואינו חושש.

5 ח. עברו אלו ולא נענו - ממעטין במשא ומתן, ובבגדן של
6 שמחה כגון פיר וציור [- קישוט הקירות], ובנטיעה של
7 שמחה כגון מיני הדס ואהלים [בשמים]. וממעטין בארוסין
8 ונשוואין, אלא אם כן לא קנים מצות פריה ורביה; וכל מי
9 שקנים מצות פריה ורביה, אסור לו לשמש מטתו בשני
10 רעבון. וממעטין בשאלת שלום בין אדם לחברו; ותלמיד
11 חכמים לא ישאלו שלום, כגופין וכמגדין למקום, ועם
12 הארץ שנתן להם שלום, מחזירין לו בשפה רפה וכבוד ראש.
13 ט. תלמידי חכמים חוזרין לבדם, ומתענים חמישי ושני
14 וחמישי ושני, עד שיצא ניסן של תקופה; אבל לא הצבור
15 - שאין גזרין על הצבור בשביל גשמים שלא ירדו יתר
16 משלש עשרה תעניות אלו. וכשמתענים היחידים עד שיצא
17 ניסן, מתרין לאכל בלילה; ומתרין בפעם מלאכה,
18 וברחיצה, וסיכה, ותשמיש, ונעילת הסנדל, כשאין כל
19 התעניות. ומפסיקין לראשי חדשים ולפורים. יצא ניסן של
20 תקופה, והוא כשתגיע השמש לתחלת מזל שור - אין
21 מתענים; שאין הגשמים בזמן הזה, אלא סימן קללה,
22 הואיל ולא ירדו כל עקר מתחלת השנה.

23 י. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, וכל הדומה לה.
24 אבל מקומות שעונת הגשמים שלהן קדם שבעה עשר
25 במרחשון, או לאחר זמן זה - כשיגיע זמנם ולא ירדו
26 גשמים, יחידים מתענים שני וחמישי ושני; ומפסיקין
27 בראשי חדשים, ותקפה ופורים. ושוהין אחרי כן כמו שבעה
28 ימים; אם לא ירדו גשמים - בית דין גוזרין על הצבור
29 שלש עשרה תעניות, על הסדר שאמרנו.

30 יא. כל תענית שגזרין הצבור בחיזה לארץ - אוכלין בה
31 בלילה, ודינה כדן שאר התעניות; שאין גזרין על הצבור
32 תענית כגון צום כפור, אלא בארץ ישראל בלבד, ובגלל
33 המטר, ובאותן עשר תעניות, שהן שלש אמצעיות ושבע
34 אחרונות.

יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ג

פרק ד

37 א. בכל יום יום משבע תעניות האחרונות של מטר,
38 מתפללים על סדר זה: מוציאים את התבה לרחוקה של
39 עיר, וכל העם מתקבצים ומתכסים בשקים; ונותנין אפר
40 מקלה [- שריפה] על גבי התבה ועל גבי ספר תורה, כדי
41 להרגיל את הבכיה, ולהכניע לבם. ואחד מן העם נוטל מן
42 האפר, ונותן בראש הנשיא ובראש אב בית דין במקום
43 הנחת תפלין, כדי שיכלמו וישובו; וכל אחד ואחד נוטל
44 ונותן בראשו.

45 ב. ואחר כך מעמידין ביניהן, והן יושבין, זקן חכם. לא

46 ה'יה שם זקן חכם, מעמידין חכם; לא ה'יה שם לא זקן ולא
47 חכם, מעמידים אדם של צורה [- חשוב]. והוא אומר
48 לפניהם דברי כבושין: 'אחינו, לא שק ולא תענית גורמין,
49 אלא תשובה ומעשים טובים - שכן מצינו באנשי נינוה,
50 שלא נאמר בהם "וירא האלהים את שקם ואת תעניתם",
51 אלא "וירא האלהים את מעשיהם". ובקבלה [שקובלנו
52 מהנביאים] הוא אומר: "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם".
53 ומוסיף בענינות אלו כפי כחו, עד שיקניע לבם, וישובו
54 תשובה גמורה.

55 ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה;
56 ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בענינות אלו. ואם
57 היה אותו שאמר דברי הכבושין ראוי להתפלל, מתפלל;
58 ואם לאו, מורידין אחר.

59 ד. ואיזה הוא הראוי להתפלל בענינות אלו? איש שהוא
60 רגיל בתפלה, ורגיל לקרות בתורה בנביאים ובכתובים,
61 ומשפל [בילדים] ואין לו [די פרנסתו], ויש לו גייעה בשדה.
62 ולא יהיה בבני ובבני ביתו וכל קרוביו והנלוים עליו בעל
63 עברה - אלא יהיה ביתו ריקן מן העברות. ולא יצא עליו
64 שם רע בילדותו, שפל ברך, ומרצה לעם; ויש לו נעימה,
65 וקולו ערב. ואם היה זקן עם כל המדות האלו, הרי זה
66 מפאָר; ואם אינו זקן, הואיל ויש בו כל המדות האלו,
67 יתפלל.

68 ח. ושלח צבור מתחיל, ומתפלל עד ברפת גואל ישראל;
69 ואומר זכרונות ושפלות מעין הצרה, ואומר: 'אל ה'
70 בצרתה לי קראתי ויענני', 'אשא עיני אל ההרים',
71 'ממעמקים קראתיך, ה'', 'תפלה לעני כי יעטף וגו''.
72 ו. ואומר דברי תחנונים כפי כחו; ואומר: 'ראה בענינו,
73 וריבה ריבנו, ומהר לגאֵלנו, ומתחנן; ואומר בסוף תחנוני:
74 'מי שענה את אברהם בחר המורה, הוא יענה אתכם
75 וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה', גואל
76 ישראל'.

77 ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות שהוא מוסיף, זו אחר זו;
78 מתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים, ופסוקים מדברי
79 קבלה ומפתחי הקדש כפי שהוא רגיל, וחותרם בכל אחת
80 מהן בתעניות אלו:

81 ח. בראשונה הוא חותם - 'מי שענה את משה ואבותינו
82 על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
83 הזה; ברוך אתה ה', זוכר הנשפחות'.

84 ט. בשניה הוא חותם - 'מי שענה את יהושע בגלגל, הוא
85 יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך אתה ה',
86 שומע תרועה'.

87 י. בשלישית הוא חותם - 'מי שענה את שמואל במצפה,
88 הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברוך
89 אתה ה', שומע צעקה'.

90 יא. ברביעית הוא חותם - 'מי שענה את אליהו בחר
91 הפרמל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה;
92 ברוך אתה ה', שומע תפלה'.

הצרות שארעו בהם - כדי לעורר הלקבות ולפתח דרכי
התשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה
אבותינו שהיה כמעשינו עתה - עד שגרים להם ולנו אותן
הצרות; שבזכרון דברים אלו, נשוב להיטיב, שנאמר:
"והתנדו את עונם ואת עון אבותם".
ב. ואלו הן: יום שלשה בתשרי - שבו נהרג גדליה בן
אחיקם, ונכתב גזלת ישראל הנשארת, וסבב להתם גלותם
[גלו כשנהרג]; ויעשירי בטבת - שבו סמך מלך בבל
נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק;
ושבעה עשר בתמוז, חמשה דברים ארעו בו - נשתברו
הלווחות, ובטל התמיד מבית ראשון, והבקעה ירושלים
בחרבן שני, ושרף אפוסטמוס הרשע ספר תורה, והעמיד
צלם בהיכל.
ג. ותשעה באב, חמשה דברים ארעו בו - נגזר על ישראל
במדבר שלא יכנסו לארץ; וחרב הבית בראשונה, ובשניה;
ונלכדה עיר גדולה ובית תור [ביתר] היה שמה, והיו בה
אלפים ורכבות מישראל, והיה להם מלך גדול [בן כחיבא],
ודמו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל
ביד גוים ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה כמו חרבן
המקדש; ובו ביום המוכן לפרענות, חרש טורנוסרופוס
הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו, לקים "ציון -
שדה תחרש".
ד. וארבעת ימי הצומות האלו - הרי הן מפרשין בקבלה:
"צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי".
צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז, שהוא בחדש
הרביעי; וצום החמישי - זה תשעה באב, שהוא בחדש
החמישי; וצום השביעי - זה שלשה בתשרי, שהוא בחדש
השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת, שהוא בחדש
העשירי.
ה. ונהגו כל ישראל בזמנים אלו, להתענות בשלשה עשר
באדר, וזכר לתענית שנתענו בימי המן, שנאמר: "דברי
הצומות וצעקתם". ואם חל שלשה עשר באדר להיות
בשבת, מקדימין ומתעניין בחמישי, שהוא אחד עשר.
אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, וזוהין אותו
לאחר השבת; חל להיות בערב שבת, מתעניין בערב שבת.
ובכל הצומות האלו, אין מתריעין ולא מתפללין תפלת
נעילה; אבל קורין בתורה שחרית ומנחה ב"ויחל משה".
ובכללן אוכלים ושותין בלילה, חוץ מתשעה באב.
ו. משכנס אב, ממעטין בשמחה. ושבת [שבוע] שחל
תשעה באב להיות בתוכה, אסור ולכבד וללבוש כלי
מגהץ, אפלו כלי פשתן, עד שיעבר התענית; ואפלו לכבס
ולהניח לאחר התענית, אסור. וכבר נהגו ישראל, שלא
לאכל בשר בשבת זו, ולא יכנסו למרחץ, עד שיעבר
התענית; ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החדש
עד התענית.

ז. תשעה באב - לילוי פיומו לכל דבר, ואין אוכלין אלא
מבעוד יום; ובין השמשות שלו, אסור כיום הפורים. ולא

יב. בתמישית הוא חותם - מי שענה את יונה ממעי הדגה,
הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה; ברור
אתה ה', העונה בעת צרה.
יג. בששית הוא חותם - מי שענה את דוד ושלמה בנו
בירושלים, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה;
ברור אתה ה', המרחם על הארץ. וכל העם עונין 'אמן'
אחר כל ברכה וברכה, בדרך שעונין אחר כל הברכות.
יד. ואומר 'רפאנו ה' ונרפא וכו', וגומר התפלה על הסדר;
ותוקעין בתוצאות. וכסדר הזה עושין בכל מקום.
טו. כלשהו מתפללין על הסדר הזה בירושלים, היו
מתכנסין בבהר הבית כנגד שער המזרח, ומתפללין בסדר
הזה, וכשמגיע שליח צבור לומר 'מי שענה את אברהם',
אומר: 'ברוך אתה ה' אלהים אלהינו, אלהי ישראל מן
העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', גואל ישראל'. והן עונין
אתריו: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחזן הכנסת
[שמש בית הכנסת] אומר לתוקעים: 'תקעו הפהנים, תקעו!'
וחזר המתפלל ואומר: 'מי שענה את אברהם בבהר המזרחי,
הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה'; ואחר כך
תוקעין הפהנים, ומריעין ותוקעין.
טז. וכן בברכה השניה לזו, שהיא ראשונה מן השש
שמוסיף אותן, חותם בה: 'ברוך אתה ה' אלהים, אלהי
ישראל מן העולם ועד העולם; ברוך אתה ה', זוכר
הנשכחות'. והן עונין: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד'; וחזן הכנסת אומר להם: 'הריעו בני אהרן, הריעו'.
וחזר שליח צבור ואומר: 'מי שענה את משה ואבותינו על
ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה';
ואחר כך מריעין, ותוקעין ומריעין.
יז. וכן על כל ברכה וברכה, באחת אומר 'תקעו', ובאחת
אומר 'הריעו' - עד שיגמר כל שבע הברכות; ונמצאו
הפהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין, ופעם מריעין
ותוקעין ומריעין - שבע פעמים. ואין עושין סדר זה, אלא
בהר הבית בלבד. וכשהן תוקעין ומריעין שם, תוקעין
בתוצאות ובשופר, כמו שאמרנו.
יח. שבע תעניות האלו - כל מקום שגזרין אותם שם -
אחר שמתפללין, יוצאים כל העם לבית הקברות, ובוכין
ומתחננים שם; כלומר: 'הרי אתם מתים באלו, אם לא
תשובו מדרךכם'. ובכל תענית מתעניתי הצרות שגזרין
על הצבור, מתפללין תפלת נעילה בכל מקום.
יט. ירדו להם גשמים - עד מתי יהיו יורדים, ויפסקו
הצבור התענית? משירדו בעמק הארץ התרבה [שאינה
מעובדת] טפח, ובבינונית טפחים, ובעבודה [מעובדת] -
עד שירדו בעמקה שלשה טפחים.

יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ג

פרק ה

א. יש שם [במציאות] ימים, שכל ישראל מתענים בהן מפני

1 יאכל בשר ולא ישתה יין [ישן] בסעודה המפסיק בה; ואכל
2 שותה הוא יין מגתו שיש לו שלשה ימים או פחות, ואוכל
3 בשר מליח שיש לו שלשה ימים או יתר. ולא יאכל שני
4 תבשילין.
5 ח. במה דברים אמורים? שאכל ערב תשעה באב אחר
6 חצות; אבל אם סעד קדם חצות - אף על פי שהוא מפסיק
7 בה, אוכל כל מה שירצה. וערב תשעה באב שחל להיות
8 בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על שלחנו אפילו
9 כסעודת שלמה; וכן תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת,
10 אינו מחסר כלום.
11 ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר מדי.
12 אבל חסידים הראשונים, כך היתה מדתן - ערב תשעה באב
13 היו מביאים לו לאדם לבדו פת חרבה במלח, ושורה במים,
14 ויושב בין תנור לכירים ואוכלה; ושותה עליה קיתון של
15 מים בדרך ובשומון ובכיה, כמי שמתו מטל לפניו. וכן
16 ראוי לחכמים לעשות, או קרוב מזה; ומימינו לא אכלנו
17 ערב תשעה באב תבשיל, אפילו של עדשים, אלא אם כן
18 היה בשבת.
19 י. עברות ומניקות, מתענות ומשלימות [- עד סיום הצום]
20 בתשעה באב. ואסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, ואפילו
21 להושיט אצבעו במים; ואסור בסיכה של תענוג, ובנעילת
22 הסנדל, ובתשמיש המטה - כיום הכפורים. ומקום שנהגו
23 לעשות בו מלאכה, עושין; ומקום שנהגו שלא לעשות,
24 אינן עושין. ובכל מקום, תלמידי חכמים בטלין בו. ואמרו
25 חכמים, שכל העושה בו מלאכה, אינו רואה סימן ברכה.
26 יא. תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בתשעה באב,
27 אלא יושבין דוים [מצטערים] נאנחים, באבלים; ואם נתן
28 להם עם הארץ שלום, מחזירים לו בשפה רפה ולכד ראש.
29 ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או בנביאים או
30 בכתובים, ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות; ואינו
31 קורא אלא באיוב, ובקינות, ובדברים הרעים שבירמיה.
32 ותינוקות של בית רבן בטלין בו. ומקצת חכמים נוהגין שלא
33 להניח בו תפלין בראש.
34 יב. משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור,
35 שאין בונין לעולם בנגן מסיד ומכיר [מצויר ציורים] כבגנן
36 המלכים, אלא טח ביתו בטיט, וסד בסיד, ומשיר מקום אמה
37 על אמה כנגד הפתח בלא סיד. והלוקח חצר מסידת
38 ומכירתה, הרי היא כחזקתה [שנעשה גרין], ואין מחיבים אותו
39 לקלף הכתלים.
40 יג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעודה לאורחים,
41 מחסר ממנו מעט, ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות
42 הראויות לתת שם. וכשהאשה עושה תכשיטיה הפספ
43 והזהב, משירת מין ממיני התכשיט שנהגת בהן, כדי שלא
44 יהיה תכשיט שלם. וכשהחתן נושא, לוקח אפר מקלה ונותן
45 בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו הדברים, כדי לזכר
46 ירושלים, שנאמר: "אם אשפחך, ירושלים, תשפח ימיני."

47 תדבק לשוני לחפי, אם לא אזורכי, אם לא אעלה את
48 ירושלים על ראש שמחתי."
49 יד. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר, כלם; וכל מיני זמר, וכל
50 משמיצי קול של שיר - אסור לשמח בהן, ואסור לשמען,
51 מפני החרבן. ואפילו שירה בפה על היין - אסורה, שנאמר:
52 "בשיר, לא ישתו יין"; וכבר נהגו כל ישראל, לומר דברי
53 תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין.
54 טו. ואחר כך גזרו על עטרות [- מין כתר] חתנים כלל [- חוק
55 ותקנה]: שלא יניח החתן בראשו שום כליל [- כתר],
56 שנאמר: "הסיר המצנפת, והרים העטרה". וכן גזרו על
57 עטרות כלות, אם היו כסף או זהב; אבל של גדיל [- נחושת],
58 מתרת לכלה.
59 טז. מי שראה צרי יהודה בחרבן - אומר: "צרי קדשך היו
60 מדבר", וקורע. ראה ירושלים בחרבנה - אומר: "בית קדשנו
61 ותפארתנו וגו'", וקורע. ומהיכן חייב לקרע? מן הצופים;
62 וכשיגיע למקדש, קורע קרע אחר. ואם פגע במקדש תחלה,
63 כשיבוא מדרך המדבר - קורע על המקדש, ומוסיף על
64 ירושלים.
65 יז. כל הקרעים האלו כלן, קורע בידו מעמד; וקורע כל
66 כסות שעליו, עד שיגלה את לבו. ואינו מאחה [תופר] קרעים
67 אלו לעולם, אבל רשאי הוא לשללן למללן ללקטן [- תפירות
68 חלשות] ולתפרן כמין סלמות [- תפירה שאינה ישרה].
69 יח. היה הולך ויבא לירושלים, הולך ויבא - אם תוף שלשים
70 יום, אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר שלשים יום, חוזר
71 וקורע.
72 יט. כל הצומות האלו, עתידים לבטל לימות המשיח; ולא
73 עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון
74 ושמחה, שנאמר: "כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום
75 החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה
76 לששון ולשמחה, ולמצודים טובים; והאמת והשלום אהבו".
77 בריף רחמנא דסינן

יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ג

הלכות מגילה וחנכה

78 יש בכללן שתי מצוות עשה מדברי סופרים, ואינן מן
79 המנגן. ובאור שתי מצוות אלו - בפדקים אלו.

פרק א

80 א. קריאת המגלה בזמנה, מצות עשה מדברי סופרים;
81 והדברים ידועים, שהיא תקנת נביאים. והכל חייבים
82 בקריאתה - אנשים, ונשים, וגרים, ועבדים משחררין;
83 ומחזקין את הקטנים לקרותה. ואפילו פהנים בעבודתם,
84 מבטלין עבודתם ובאין לשמע מקרא מגלה; וכן מבטלים
85 תלמוד תורה למקרא מגלה - קל וחומר לשאר מצוות של
86 תורה, שכלן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה דבר שנדחה
87

בטלנין קבועין בבית הכנסת לצרכי צבור - הרי היא ככפר, 47
ומקדימין וקוראין ביום הפניסה; ואם אין בעיר עשרה בני 48
אדם, תקנתו קלקלתו [כמות האנשים המצומצמת היא 49
הגורמת לקרוא ב"ד], ויהי הם כאנשי עיר גדולה, ואין 50
קוראין אלא בארבעה עשר. 51
ט. במה דברים אמורים, שמקדימין וקוראין ביום הפניסה? 52
בזמן שיש להם לישראל מלכות. אבל בזמן הזה - אין 53
קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום ארבעה עשר ויום 54
חמשה עשר: בני כפרים ובני עירות, קוראין בארבעה 55
עשר; ובני כרפין, קוראין בחמשה עשר. 56
י. בן עיר שהלך לכפר [עיר המוקפת], ובן כפר שהלך לעיר 57
- אם היתה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא 58
חזר, קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר 59
זמן מקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם. וכפר, וכל 60
הסמוך לו, וכל הנראה עמו - אם אין ביניהם יתר על 61
אלפים אמה - הרי זה ככפר, וקוראין בחמשה עשר. 62
יא. עיר שהיא ספק, ואין ידוע אם היתה מקפת חומה 63
בימות יהושע בן נון, או אחר בן הקפה - קוראין בשני 64
הימים, שהם ארבעה עשר וחמשה עשר, וכליליהן; 65
ומכרינן על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והוא זמן 66
קריאתה לרב העולם. 67
יב. קראו את המגלה באדר, ואחר כך עברו בית דין את 68
השנה - חוזרין וקוראין אותה באדר השני, בזמנה. 69
יג. אין קוראין את המגלה בשבת - גזירה, שמא ישלנה 70
בידו, וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעבירה ארבע 71
אמות ברשות הרבים; שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל 72
בקיין בקריאתה. לפיכך, אם חל זמן קריאתה בשבת, 73
מקדימין וקוראין אותה קדם השבת; ושואלין ודורשין 74
בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים. 75
יד. ביצד? יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת - בני 76
עירות מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני כפרים קוראים 77
בזמנם באחד בשבת. חל יום חמשה עשר להיות בשבת - 78
בני כפרים מקדימין וקוראין בערב שבת, שהוא יום ארבעה 79
עשר; ובני עירות קוראין בו ביום, שהוא זמנם, ונמצאו 80
הכל קוראין בארבעה עשר. 81

יום שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ג

פרק ב

א. הקורא את המגלה למפרע [הקדים פסוקים אחרונים 84
לראשונים], לא יצא. קרא ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק 85
שני לו, וחזר וקרא פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי 86
- לא יצא, מפני שקרא פסוק אחד למפרע; אלא ביצד 87
עושה? מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר. 88
ב. מצא צבור שקראו חציה - לא יאמר: 'אקרא חציה 89
האחרון עם הצבור, ואחזר ואקרא חציה ראשון'; שזה 90

מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת שאין לו קורבין; שהפוגע 1
בו - קורבו תחלה, ואחר כך קורא. 2
ב. אחד הקורא, ואחד השומע מן הקורא - יצא ידי 3
חובתו; והוא, שישמע ממי שהוא חייב בקריאתה. לפיכך, 4
אם היה הקורא קטן או שוטה - השומע ממנו לא יצא. 5
ג. מצוה לקרות את בלה. ומצוה לקרותה בלילה, וביום; 6
וכל הלילה פשר לקריאת הלילה, וכל היום פשר לקריאת 7
היום. ומכרף קדם קריאתה בלילה: 'ברוך אתה ה' אלהינו 8
מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מקרא 9
מגלה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה נסים 10
לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'; 'ברוך אתה ה' אלהינו 11
מלך העולם, שהחנינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'. וביום, 12
אינו חוזר ומכרף 'שהחנינו'. ומקום שנהגו לכרף אתריה, 13
מכרף: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל הרב את 14
ריבנו והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו והנפרע לנו 15
מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו; ברוך אתה ה', 16
האל הנפרע לעמו ישראל מפל צריהם, האל המושע'. 17
ד. איזה הוא זמן קריאתה? זמנים הרבה תקנו לה, 18
שנאמר: "בזמניהם"; ואלו הם זמני קריאתה: כל מדינה 19
שהיתה מקפת חומה מימי יהושע בן נון, בין בארץ בין 20
בחוץ לארץ - אף על פי שאין לה עכשו חומה, קורין 21
בחמשה עשר לאדר; ומדינה זו, היא הנקראת 'כרף'. וכל 22
מדינה שלא היתה מקפת חומה בימות יהושע, אף על פי 23
שהיא מקפת חומה עתה - קוראין בארבעה עשר; ומדינה 24
זו, היא הנקראת 'עיר'. 25
ה. שושן הבירה - אף על פי שלא היתה מקפת חומה בימי 26
יהושע בן נון, קוראין בחמשה עשר; שבה היה הנס, 27
שנאמר: "ונח בחמשה עשר בו". ולמה תלו הדבר בימי 28
יהושע? כדי לחלק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה 29
באותו הזמן, כדי שיהיו קוראין כבני שושן, ויחשבו כאלו 30
הם כרפין מקפין, אף על פי שהם עתה חרבין, הואיל והיו 31
מקפין בימי יהושע; ויהיה זכרון לארץ ישראל בגס זה. 32
ו. בני הכפרים שאינם מתקבצים בבתי כנסיות אלא בשני 33
ובחמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים ביום הפניסה 34
[י. יום שמתכנסים בו]. ביצד? אם חל ארבעה עשר להיות 35
בשני או בחמישי, קוראין בו ביום; ואם חל להיות ביום 36
אחר חוץ משני וחמישי, מקדימין וקוראין בשני או 37
בחמישי הסמוך לארבעה עשר. 38
ז. ביצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת - מקדימין 39
וקוראין בחמישי, שהוא יום אחד עשר; חל להיות בשלישי 40
- קוראין בשני, שהוא יום שלשה עשר; חל להיות ברביעי 41
- קוראין בשני, שהוא יום שנים עשר. וכל אלו שמקדימין 42
וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין אותה בפחות 43
מעשרה. 44
ח. כפר שאין נכנסין [מתכנסים] בו בשני ובחמישי, אין 45
קוראין אותה אלא בארבעה עשר. וכל עיר שאין בה עשרה 46

יא. המגילה צריכה תפירה, עד שיהיו כל עורותיה מגלה
אחת. ואינה נתפרת אלא בגידין, כספר תורה; ואם תפרה
שלא בגידין, פסולה. ואינו צריך לתפור את כל היריעה,
כספר; אלא אפלו תפור בגידין שלש תפירות בקצה היריעה,
ושלש באמצעה, ושלש בקצה השנית - כשרה, מפני
שנקראת 'אגרת'.
יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו' עשרת בני שמיה
אחת, כדי להודיע לעם שכלם נתלו ונהרגו כאחד. ומנהג
כל ישראל, שהקורא את המגילה, קורא ופושט כאגרת;
וכשיגמר, חוזר וכוונתה בלה, ומברך.
יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר,
אסורין בספד ותענית, לכל אדם בכל מקום - בין לבני
כפרים, שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות,
שהם עושים ארבעה עשר בלבד. ושני הימים אסורים
בספד ותענית באדר הראשון, באדר השני. אנשי כפרים
שהקדימו וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים, מתירים
בספד ותענית ביום קריאתה, ואסורין בשני הימים האלו,
אף על פי שאין קוראין בהם.
יד. מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועירות, ויום
חמשה עשר לבני כפרים - להיותם ימי משתה ושמחה,
ומשלוח מנות לרעים ומתנות לאביונים. ומתיר בעשיית
מלאכה; ואף על פי כן, אין ראוי לעשות בו מלאכה. אמרו
חכמים: 'כל העושה מלאכה ביום פורים, אינו רואה סימן
ברכה'. בני כפרים שקדמו וקראו בשני או בחמישי - אם
חלקו מעות לאביונים ביום קריאתם, יצאו; אבל המשתה
והשמחה, אין עושין אותה אלא ביום ארבעה עשר, ואם
הקדימו - לא יצאו. וסעודת פורים שעשאה בלילה, לא יצא
ידי חובתו.
טו. כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה,
כפי אשר תמצא ידו; ושותה יין, עד שישתכר ויגדל
בשכרות. וכן חייב אדם לשלח שתי מנות של בשר, או של
מיני תבשיל, או שני מיני אכלין - לחברו, שגאמר:
"ומשלוח מנות איש לרעהו" - שתי מנות, לאיש אחד. וכל
המרבה לשלח לרעים, משבח. ואם אין לו [מנות], מחליף
עם חברו - זה שולח לזה סעודתו, וזה שולח לזה סעודתו,
כדי לקיים: "ומשלוח מנות איש לרעהו".
טז. וחיוב לחלק לעניים ביום הפורים; אין פוחתין משני
עניים; נותן לכל אחד מתנה אחת, או מעות או מיני תבשיל
או מיני אכלין, שגאמר: "ומתנות לאביונים" - שתי מתנות,
לשני עניים. ואין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט
ידו לטל, נותנין לו; ואין משנין מעות פורים לצדקה אחרת.
יז. מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים, מלהרבות
בסעודתו ובשלוח לרעיו - שאין שם שמחה גדולה
ומפארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים,
שהמשמח לב האמללים האלו מדמה בשכינה, שגאמר:
"להחיות רוח שפלים, ולהחיות לב נדבאים".

קורא למפרע. אלא קורא מתחלה ועד סוף על הסדר. קרא
ושהה מעט, וחזר וקרא - אף על פי ששהה כדי לגמר את
בלה - הואיל וקרא על הסדר, יצא.
ג. הקורא את המגילה על פה, לא יצא ידי חובתו. הלעז
[מדבר בשפה זרה] ששמע את המגילה הפתובה בלשון
הקדש, ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן
אומרים, יצא ידי חובתו. וכן אם היתה פתובה ונית ושמעה
- יצא, אף על פי שאינו מכיר, ואפלו היה השומע עברי.
ד. היתה פתובה תרגום [ארמית], או בלשון אחרת
מלשונות הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה, אלא
המפיר אותה לשון בלבד; והוא, שתהיה פתובה בכתב
אותה לשון. אבל אם היתה פתובה בכתב עברי, וקראה
ארמית לארמי - לא יצא; שגמא זה קורא על פה, וכיון
שלא יצא הקורא ידי חובה, לא יצא השומע ממנו.
ה. הקורא את המגילה בלא פונה, לא יצא. כיצד? היה
פונה, או דורשה [קורא ודורש], או מגיה [בודקה] - אם
כיון לבו לצאת בקריאה זו, יצא; ואם לא כיון לבו, לא יצא.
ו. קרא, והוא מתנמנם - הואיל ולא נרדם בשנה, יצא.
ז. במה דברים אמורים, שהמכוון לבו בכתיבתה יצא?
בשמתכונן לצאת בקריאתה שקרא בספר שמעתיק ממנו,
בשעה שהוא כותב; אבל אם נתפון לצאת בקריאת זו
[שקורא מתוך הספר] שכותב - לא יצא, שאינו יוצא ידי
חובתו אלא בקריאתה מספר שבלה פתובה בו בשעת
קריאתה.
ז. הקורא את המגילה וטעה בקריאתה, וקרא קריאה
משבשת [אך הענין לא שובש] - יצא, לפי שאין מדקדקין
בקריאתה. קראה עומד, או יושב - יצא, ואפלו בצבור;
אבל לא יקרא בצבור וישב לבתחלה, מפני כבוד צבור.
קריאה שנים, אפלו עשרה, כאחד - יצאו הקוראים,
והשומעים מן הקוראים; וקורא אותה גדול עם הקטן,
ואפלו בצבור.
ח. אין קוראין בצבור, במגילה הפתובה [ברצף] בין [שאר
ספרי] הפתובים; ואם קרא, לא יצא - אלא אם כן היתה
יתרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהיה לה חסר.
אבל יחיד קורא בה, ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא
בה ידי חובתו.
ט. אין כותבין את המגילה אלא בדיו, על הגויל [עור
מעובד] או על הקלף כספר תורה. ואם כתבה במי עפצא
וקלקנתוס [מיני דיו], כשרה; כתבה בשאר מיני צבעונין,
פסולה. וצריכה שרטוט, בתורה עצמה; ואין העור שלה
צריך עבודה לשמה. היתה פתובה על הגיר, או על עור
שאינו מעבד, או שכתבה גוי, או מין - פסולה.
י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות - אם רשומן נפר
- אפלו היו רבה, כשרה. ואם אין רשומן נפר - אם היה
רבה שלם, כשרה; ואם לאו, פסולה. השמיט בה הסופר
אותיות או פסוקים, וקראן הקורא על פה - יצא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ראשון-שבת קודש כ"ט אלול תשע"ב-ו' תשרי תשע"ג

מתוך מהדורת חזק

- 1 יח. כל ספרי הנביאים וכל הכתובים, צתידין לבטל לימות
- 2 המשיח, חוץ ממגלת אסתר - ויהי היא קצמת כחמשה
- 3 חמשי תורה, וכהלכות של תורה שבעל פה, שאינן בטלין
- 4 לעולם. ואף על פי שכל זכרון הצרות יבטל, שנאמר: "כי
- 5 נשכחו הצרות הראשונות וכו'" - ימי הפורים לא יבטלו,
- 6 שנאמר: "וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים,
- 7 וזכרם לא יסוף מזרעם".

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט אלול תשע"ב-ו' תשרי ה'תשע"ג

- 8 יום ראשון כ"ט אלול ה'תשע"ב
- 9 יום שני א' תשרי ה'תשע"ג
- 10 יום שלישי ב' תשרי ה'תשע"ג
- 11 יום רביעי ג' תשרי ה'תשע"ג
- 12 מצות עשה קז.
- 13 המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא,
- 14 ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.
- 15 יום חמישי ד' תשרי ה'תשע"ג
- 16 מצות עשה קז. קיג.
- 17 המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המת מטמא,
- 18 ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.
- 19 המצוה הקי"ג — הצווי שנוצטוינו לעשות פרה אדמה,
- 20 כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה מטמאת מת, כמו
- 21 שאמר יתעלה: "והיתה לעדת בני-ישראל למשמרת"
- 22 (במדבר יט, ט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת המיחודת
- 23 לה, והיא מסכת פרה.
- 24 יום שישי ה' תשרי ה'תשע"ג
- 25 יום שבת קודש ו' תשרי ה'תשע"ג
- 26 מצות עשה קיג.
- 27 המצוה הקי"ג — הצווי שנוצטוינו לעשות פרה אדמה,
- 28 כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה מטמאת מת, כמו
- 29 שאמר יתעלה: "והיתה לעדת בני-ישראל למשמרת"
- 30 (במדבר יט, ט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת המיחודת
- 31 לה, והיא מסכת פרה.

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' ב

- 1 והגיעו לחמשה שנתרו, אותו אחד מהחמשה שכבודוהו ליטול
- 2 ראשון, לשם ברכה חוזרת - הוא מברך ברכת המזון, ואם נטל הגדול
- 3 ראשון לחמשה, הוא מברך, ואם צוה הגדול לאדם אחר שיטול קודם
- 4 לו, האחר מברך. ומסיימת הגמרא, שהלכה זו שנאמרה בברייתא
- 5 מסייע ליה לרב, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב, כל הנזמל ידיו
- 6 באחרונה תחלה - מי שנוטל ידיו תחילה לחמשה האחרונים, הוא
- 7 מזומן לברכה - הוא המכובד לברך ברכת המזון.
- 8 מביאה הגמרא מעשה שבו מתבאר הטעם לדין זה: רב ורבי חייא
- 9 הוו יתבי בסעודתא קמיה דרבי - היו יושבים בסעודה לפני רבי.
- 10 כאשר הגיעו לסוף הסעודה אמר ליה רבי לרב, קום משי ידך -
- 11 קום ונטול את ידיך למים אחרונים, חזיה דקא מרתת - ראה רבי
- 12 חייא שאחז ברב פחד, שחשש רב שצוהו רבי ליטול משום שראה
- 13 שידיו מלוכלכות, או שמא האריך באכילה יותר מדאי. אמר ליה רבי
- 14 חייא לרב, בר פחתי - בן גדולים, עיין בברכת מזומן קאמר לך -
- 15 בזה שאמר לך ליטול ידיך נתן לך רשות לברך ברכת המזון, ולכך
- 16 הקדימך בנטילה כדי שתהא מעיין בברכת המזון.
- 17 הגמרא מביאה שפעמים שאין לו לאדם לכבד את הגדול ולהקדימו:
- 18 תני רבנן, אין מכבדין את הגדול לומר לו תהיה אתה קודם, לא
- 19 בדרבנן - הולכי דרכים שנפגשו בדרך שבין עיר לעיר, לא יאמר
- 20 האחד לגדול הימנו ההולך מאחוריו לך לפני. ולא בגשרים -
- 21 כשעוברים על גבי הגשר אין לכבד את הגדול שיעבור לפניו, והטעם
- 22 לפי שהוא מקום סכנה, ואין לכבד מקום סכנה.

מלכים-א ה כג-כט

ה כג עֲבְדֵי יְהוָה מִן־הַלְבָּנוֹן וְאֲנִי אֲשִׁימָם דְּבָרוֹת בֵּין עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח אֵלַי וּנְפַצְתִּים שָׁם וְאַתָּה תִּשָּׂא וְאַתָּה תַעֲשֶׂה אֶת־חֲפְצִי לְתֵת לָחֶם בֵּיתִי: כד וַיְהִי חִירוֹם נָתַן לְשִׁלְמָה עֲצֵי אֲרָזִים וְעֲצֵי בְרוֹשִׁים פְּלִי־חֲפָצוֹ: כה וּשְׁלֹמֹה נָתַן לְחִירָם עֲשָׂרִים אֶלֶף פָּר חֲמִיִּם מִכֶּלֶת לְבִיתוֹ וְעֲשָׂרִים פָּר שֶׁמֶן פְּתִית כֹּה־יִתֵּן שְׁלֹמֹה לְחִירָם שָׁנָה בְּשָׁנָה: כו וַיְהִי נָתַן חֲכֵמָה לְשִׁלְמָה פֶּאֶשֶׁר דִּבְרָלוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנִיָּהֶם: כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסּוּף מִכְלֵי־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַיּוֹם שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ: כח וַיִּשְׁלַחֵם לְכַנּוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ וַיְהִי בַלְבָּנוֹן שְׁנַיִם חֲדָשִׁים בְּבִיתוֹ וְאֲדֹנֵיָם עַל־הַמָּס: כט וַיְהִי לְשִׁלְמָה שְׁבַע־עָשָׂר אֶלֶף נֶשֶׂא סָבֵל וְשִׁמְנִים אֶלֶף חֲצֵב בָּהֶר:

רש"י

אלפים איש בתשרי בלבנון, והעשרים אלף איש בביתו, במרחשון מתחלפים עשרת האלפים השניים ויוצאים ללבנון, ואלו חוזרים לביתם, ובכסליו יוצאים עשרת אלפים השלישים ויוצאים ללבנון, ואלו חוזרים לביתם, ובטבת יוצאים הראשונים וחוזרים ללבנון, וכן חוזרים חלילה, נמצאו כל עשרת אלפים שבהם, חדש בלבנון, ושני חדשים בביתם: על המס. לגבותו: (כט) שבעים אלף נשא סבל. להביא האבנים מן ההר לעיר, ושמונים אלף החוצבים אותם בהר, הרי מאה וחמשים אלף, וכולם גרים גרורים היו, שנתגייירו מחמת גדולת שלמה ושלחנו, וכן כתוב בדברי הימים ב (ב טז): ויספר שלמה את כל הגרים וימצאם מאה וחמשים אלף ויעש מהם שבעים אלף וגו':

(כג) אשימם דברות. 'רפסודות' קורא להם בדברי הימים (ב ב טז), ובלשון אשכנז פליצי'ן, ובלע"ז רי"ן, קושרין העצים זה עם זה, ומציפין אותן על פני המים, ומוליכין אותן כמו שמוליכין הספינות: עד המקום אשר תשלח אלי. אשר תודיעני להביאם שם: ונפצתים שם. כשמתיר אגדן ומוציאן אל היבשה כל עץ ועץ לעצמו, היא קרויה ניפוצ'. (כל דבר שלם שמחלקים אותו לפרקים, קרוי ניפוצ'), דיפצי"ר בלע"ז: (כה) מכלת לביתו. לשון מאכל: שמן כתיבת. שמן נקי, שאין זיתים נטחנים בריחים, אלא כותש במכתשת, ואין מעלה שמרים כל כך כמו הטחון: (כז) ויהי המס. עולה לשכר של שלשים אלף איש: (כח) חליפות. כמו שמסיים ואומר: חדש יהיו בלבנון, כשהיו עשרת

מצודת דוד

(כג) ימה. אל הים הסמוך ללבנון: ואני אשימם. רצה לומר: עבדי יקשרום אלו באלו, להנהיגם בים עד המקום אשר תצוה, ושמה יתירו הקשרים, לנפצם ולפזרם אלו מאלו, למען יוכלו לשאת כל קורה לבדה: ואתה. רצה לומר: עבדיך ישאום משם, להביאם למקום הבנין: את חפצי. בעבור עצי יערי ועבודת אנשי, תמלא חפצי בתת לחם לאנשי ביתי: (כה) מכלת. כמו מאכולת רוצה לומר: מאכל לאנשי ביתי: שמן. על שחירם הוסיף על שאלתו, בתת לו עצי ברושים

מצודת ציון (כג) דברות. ענינו קורות קשורות יחד להנהיג אותם דרך המים, כי וינהג את הצאן (שמות ג א), תרגומו: ודבר, וכן (ישעיהו ה יז) ורעו כבשים כדברים: (כה) כתיבת. עשוי מזיתים כתושים, שהוא יותר טוב מהעשוי מזיתים טחונים: כה יתן. כן היה נותן: (כט) סבל. ענין משא, כמו (שם י כז) יסור סבלו מעל שכמך: חוצב. כן נקרא כריתות האבנים ממקום גדולם, כמו (שם ה ב) וגם יקב חצב בו:

הוסיף גם הוא על שאלת חירם, בתת לו שמן: שנה בשנה. במשך הזמן אשר כרתו העצים מהלבנון: (כו) ויהי שלום. בעבור רוח החכמה הנמצא בשלמה, חפץ חירם להיות עמו בשלום: (כז) מס מכל ישראל. המס היה, שנתנו אנשים ללכת הלבנון, לכרות העצים עם עבדי חירם: (כח) בחדש. בכל חודש לא עבדו כי אם עשרת אלפים: חליפות. היו מתחלפים בכל חודש, כי חודש אחד היו בלבנון, ואחרי זה היו שני חדשים בביתם, משך הזמן שהלכו עשרת אלפים השניים והשלישים, ואחרי זה חזרו הראשונים ללכת, וכן חזר חלילה: על המס. להכריח לכל אחד ללכת בחדשו: (כט) נושא סבל. היו עומסים על הכתף משא האבנים, ממקום המחצב אל מקום הבנין ובדברי הימים (שם פסוק יז) נאמר שנושאי הסבל והחוצבים, בהר היו גרים, ויתכן שהיו מהגבעונים:

תהלים סב ו-יג

סב. ו אֵךְ לֵאלֹהִים דְּוָמִי נִפְשִׁי כִּי־מָמְנוּ תִקְוֹתִי: ז אֲדֹהֶיָּא צוּרִי וַיִּשְׁעֵתִּי מִשְׁגָּפִי לֹא אָמוּט: ח עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֵזִי מִחֲסִי בְּאֱלֹהִים: ט בְּמַחֹ בּוֹ בְּכָל־עֵת | עָם שִׁפְכוּ־לִפְנָיו לְבַבְכֶּם אֱלֹהִים מִחֲסֵה־לָּנוּ סִלָּה: י אֵךְ | הִכַּל בְּנֵי־אֲדָם פָּזַב בְּנֵי אִישׁ בְּמֵאזְנִים לַעֲלֹת הָמָּה מִהַבֵּל יָחַד: יא אֶל־תִּבְטְחוּ בַּעֲשָׁק וּבְגִזְלֹ אֶל־תִּהְבְּלוּ חֵיל | כִּי־יִגֹּב אֶל־תִּשְׁתִּיּוֹ לֵב: יב אַחַת | דְּבַר אֱלֹהִים שְׁתִּים־וּ שְׁמַעֲתִי כִי עֲזָ לֵאלֹהִים: יג וּלְךָ־אֲדֹנִי חֶסֶד כִּי־אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׁהּ:

רש"י

שמענו ממנו שהקב"ה פוקד עון ונוצר חסד שנאמר בו (שמות כ') פוקד עון אבות וגו' לכך בטוח אני שישלם שכר טוב לצדיקים ופורענות לרשעים, זו למדתי מיסודו של ר' משה הדרשן, ורבותינו דרשוהו בזכור ושמור בדבור אחד נאמרו: (יג) ולך אדני חסד. ומהו החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולא מעשהו ממש אלא מקצתו כענין שנאמר (עזרא ט') כי אתה אלהינו חשכת למטה מעונינו כך נדרש באגדת תהלים, ויש לפותרו עוד ולך ה' חסד כי יש בידך לשלם לאיש כמעשהו:

(י) אך הבל בני אדם. ואל תיראו מהם מאחר שהקב"ה מחסה לנו בעת צרה סלה: במאזנים לעלות. אם באו לעלות במאזנים והבליהם שוים כן פשוטו, ומדרשו לענין הזוגות: (יא) חיל כי ינוב. אם תראו רשעים שממונם מצליח וגדל אל תשיתו לב: חיל. ממון: ינוב. יצמח לשון תנובה: (יב) אחת דבר אלהים. ששמעתי מתוכה שתיים ומה הן שתיים כי עז לך לשלם לאיש כמעשהו, והשני כי לך ה' החסד ומאיזה דבור שמענו מדבור שני של י' הדברות

מצודת ציון

(יא) בעושק. ענין גזל: תהבלו. מלשון הבל: חיל. עושר: ינוב. מלשון תנובה והצמחה:

על המלוכה ועליו לקיים: צור עוזי. הוא מאמץ כוחי ולזה אחסה בו: (ט) עם. אתם בני עמי בטחו בו בכל עת: שפכו לפניו לבבכם. בתפלה כי הוא מחסה לנו מעולם: (י) אך הבל בני אדם. הבטחון על בני אדם הוא הבל וכזה דובר שאינו מתקיים: במאזנים לעלות. הוא ענין מליצה לומר אם נחשוב להעלות במאזני משקל המה יחד ר"ל הבטחון של כל בני אדם אז נראה שהמה קלים ופחותים מדברי הבל והוא מקרא הפוך וכאילו אמר המה יחד מהבל: (יא) בעושק. להרבות הון בעושק: אל תהבלו. אל תבטחו בהבל להרבות הון בגזל כי לא תתקיים העושר ההוא וכפל הדבר במ"ש: חיל כי ינוב. אם תראו עושר הבא מגזל צומח ומתרכה אל תשימו לב לבטוח בעושר כזאת כי לא לעולם תהיה: (יב) אחת. אמירה אחת דבר אלהים וממנה למדתי שתי דברים: כי עוז. האחת למדתי אשר לאלהים הוא העוז וידו בכל משלה: (יג) ולך ה' חסד. והשנית למדתי ממנה ש' עושה חסד עם בני אדם: כי אתה תשלם. ר"ל מדבר הזה נשמע שני הדברים כי אתה ה' דברת אשר תשלם לאיש כמעשהו וכמ"ש ואם תלכו עמי קרי וגו' והלכתי אף אני עמכם בקרי (ויקרא כז) וכן על כל הדברים שהאדם חוטא אתה משלם לו מדה במדה ואם לא היה ידו בכל משלה היה א"כ לפעמים מן הנמנע בדבר מהדברים לשלם מדה במדה ומזה בעצמו נשמע שדרכו לעשות חסד עם האדם כי זה שמענו מדה במדה הוא חסד גדול כי אז יבין האדם וישכיל לדעת שלא בא במקרה כ"א מה' על דרך העונש וימחר לשוב מחטאיו וכ"ז חזר למעלה לומר ומהו בטחון האדם הלא טוב לחסות בה' הואיל וידו בכל משלה ועושה חסד:

יהל אור

נמשך ונתהווה מזווג נשיקין דחו"ב שהוא עד"מ המשכות האותיות מהשכל ומאות אחד א"א שיוולד חבירו וע"כ גם אין מלאך אחד עושה שתי שליחות אבל נשמות שרשם מזווג גופני דו"נ ששרשו מעצמיות כח השכל ולא מבחי' הארה לבד כמו אותיות וע"כ יש בהם כח ההולדה ולכן ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל שבה נאמר אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי וכמ"ש בלק"ת שם: אחת דבר. ח"ב פ"א ב'.

יב אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי כי עוז לאלקים. סנהדרין פרק אד"מ דף ל"ד א'. מד"ר פ' נשא דף רמ"ו א'. ילקוט ח"א ע"ב ב' פ"ג פ"ב ב' (ח"ב) מ"ט ב' ק"ט ג'. של"ה ק"נ ב' שט"ז ב' ש"כ א' של"ד א' ב' דף של"ה א' ב' תי"ח ג'. בחי' ס"ט ב' פ"א ד' צ"ד ב' ג' קי"ט ד' ר"ג ד'. ממ"י למ"ד ג'. בלק"ת פ' חקת בד"ה אז ישיר ישראל פ"ב. ויובן ביאור הדברים ממ"ש בזה בבה"ז פ' בלק על המאמר הזהר פ' בלק דף ק"צ ע"ב ע"פ ברכו ד' מלאכיו ושם מענין שהמלאכים אין מלאך אחד עושה שתי שליחות לפי ששרשם

ב הנודר ממעשה קדרה – אינו אסור אלא ממעשה רתחתה. אמר: קונם היורד לקדרה שאיני טועם – אסור בכל המתבשלין בקדרה.

ג מן הכבוש – אינו אסור אלא מן הכבוש של ירק; כבוש שאיני טועם – אסור בכל הכבשים. מן השלוק – אינו אסור אלא מן השלוק של בשר; שלוק שאיני טועם – אסור בכל השלקים. מן הצלי – אינו אסור אלא מן הצלי של בשר; דברי רבי יהודה; צלי שאיני טועם – אסור בכל הצליות. מן המליח – אינו אסור אלא מן המליח של דג; מליח שאיני טועם – אסור בכל המלוחים.

ד דג דגים שאיני טועם – אסור בהן, בין גדולים בין קטנים, בין מלוחין בין טפלין, בין חיון בין מבשלין; ומותר בטריה טרופה, ובציר. הנודר מן הצחנה – אסור בטריה טרופה, ומותר בציר ובמרס. הנודר מטריה טרופה – אסור בציר ובמרס.

פירוש ברטנורא

ב ממעשה רתחתה. אוכל עשוי מקמח שהורתח בקדרה. וכלל דמלחא. בנדרים הלך אחר לשון בני אדם לפי הזמן והמקום, ואי איכא דוכתא דקרו לצלי מבושל ולמבושל צלי, הנודר מן המבושל אסור בצלי, וכן כל כיוצא בזה. ואי רובא קרי ליה הכי ומעומא קרי ליה הכי, לא אמרין זיל בתר רובא אלא הו ספק נדרים, וכל ספק נדרים להחמיר:

ג אינו אסור אלא מן הכבוש של ירק. דסתם כבוש של ירק הוא: כבוש שאיני טועם. משמע כל מיני כבוש. וכן שלוק צלוי מליח, בלא ה"א, משמע כל מינים של שלוק ושל צלוי ושל מליח:

ד דג דגים שאיני טועם. לא דג ולא דגים והכל במשמע: טפלין. מבלי מלח: בטריה טרופה. דג שחוחכים אותו תחיתות תחיתות ומוכרים אותו ויש לו שם בפני עצמו ואינו בכלל דג ודגים: ציר. מים היוצאים מן הדגים המלוחים: ומוריים. שומן היוצא מדגים מלוחים: צחנה. תערובת מיני דגים טרופים נקראים צחנה.

משניות מבוארות – קהתי

אינו אלא בשר צלוי; אבל האומר: צלי שאיני טועם, אסור בכל הצליות – בכל המאכלים הצלויים. הנודר מן המליח, אינו אסור אלא מן המליח של דג – שכן "המליח" הידוע בלשון בני אדם הוא דג מלוח. אבל האומר: מליח שאיני טועם – אסור בכל המלוחים – בכל מאכל שהתקינוהו מלוח.

יש מפרשים, שאין משנתנו באה להבדיל בין "הכבוש" בה"א הידיעה ל"כבוש" בלא ה"א הידיעה וכדומה, כמו שבארנו לעיל, אלא באה היא להשמיענו, שאם אמר: "שאיני טועם", הרי הוא אסור בכל בכבושים, וכן בשאר הדברים (וש"ת: תוספות: הרא"ש).

באור משנה ד

משנתנו עוסקת בנדר ממני דגים.

דג דגים שאיני טועם – האומר: "קונם דג דגים שאיני טועם", אסור בהן – בכל מיני הדגים, בין גדולים בין קטנים – משום שנדר בשני הלשונות: "דג דגים", שכן "דג" משמע גדול, לפי שנמכר בפני עצמו, ואילו "דגים" משמע קטנים, לפי שאין נמכרים אלא הרבה ביחד (הרי"ו). והרמב"ם כותב בפירושו למשנתנו: "דע, כי בלשוננו, משתחבר שם האחד עם הרבים, הרי הוא מורה על הכלל ועל ההפלה בריבוי, כגון "הכל הבלים", "שיר השירים". ואם אמר "דג דגים" כלל כל המין כולו באיזה ענין שיהיה. בין מלוחין – בין דגים מלוחים, בין טפלין – היינו תפלים, בלא מלח, בין חיון בין מבשלין – שכל אלה כלולים במשמעות דבריו "דג דגים"; ומותר בטריה טרופה – מין דג הקרוי "טריה", שהיו קונים אותו כשהוא חתוך, מרוסק וטרוף, ואינו בכלל "דג דגים", שכן נקרא הוא בשם "טריה טרופה", ובציר – וכן מותר הנודר בציר, היינו מוהל היוצא מדגים הנמלחים. הנודר מן הצחנה – תערובת של מיני דגים טרופים נקרא "צחנה", ומי שנדר לאסור עליו צחנה, אסור בטריה טרופה – כמו שבארנו למעלה, ולפי שהטריה חתוכה בחתיכות קטנות הרי היא בכלל צחנה, ומותר בציר ובמרס – שאין במשמעות הלשון "צחנה" אלא בשר הדג, ולא הציר והמוריים. "מוריים" היינו רוטב של דגים כבושים. הנודר מטריה טרופה – כגון שאמר: קונם טריה טרופה שאיני טועם, אסור בציר ובמרס – אסור אף בציר ובמוריים, שהואיל והזכיר "טרופה", הרי כל דבר שמעורב בו ממין הדג משמע (והרא"ש: בסונוא), הלכך אף הציר והמוריים כלולים בלשון נדרו. ויש גורסים: מותר בציר ובמוריים (הרי"ו).

באור משנה ב

משנתנו דנה בנדר ממאכלים, שהוא קורא אותם "מעשה קדירה" או "היורד לקדירה". – הקדירה היא כלי ממבשלים בו מאכלים במים. יש מאכלים, שגמר בישולם נעשה בקדירה, ואלו קרויים "מעשה קדירה"; ויש מאכלים, שתחילה אמנם מורידים אותם לקדירה לשם רתיחה קלה, ואילו גמר בישולם נעשה בכלי אחר הקרוי "אילפס", שבו היו מטגנים אחר כך את המאכלים בשמן, ואלו אינם קרויים "מעשה קדירה".

הנודר ממעשה קדרה – מי שנדר לאסור על עצמו מעשה קדירה, אינו אסור אלא ממעשה רתחתה – מאכלים ממני קמח או קטניות, שמתקנים אותם על ידי הרתחה מרובה בקדירה עד שנעשים ראויים לאכילה, שמאכלים אלו קרויים "מעשה קדירה", כמו שבארנו לעיל. אבל מאכלים הנעשים באילפס, אף שתחילת עשייתם בקדירה, הרי הוא מותר בהם. אמר: קונם היורד לקדרה שאיני טועם – שאסר על עצמו כל מאכל היורד לקדירה, אסור בכל המתבשלין בקדרה – אסור הנודר לא רק ב"מעשה קדירה", אלא אף במאכלים שהתקנתם נגמרת באילפס, הואיל ואף אלו יורדים תחילה לקדירה להתבשל בה קצת.

באור משנה ג

לאחר שעסקנו בשתי המשניות הקודמות בנדר מן המבושל, דנה משנה זו בנדר ממאכלים שהותקנו בדרך אחרת, שכן יש מזון שדרכם של בני אדם לאכול כשהוא כבוש, ויש מזון שאוכלים אותו כשהוא שלוק, ויש שנאכל כשהוא צלוי, ויש – כשהוא מלוח. ובאה משנתנו ללמד, שיש הבדל במשמעות הנדר בין מי שנודר מן "הכבוש" או מן "השלוק" וכו' – בה"א הידיעה, לבין מי שנודר ואוסר על עצמו "כבוש" או "שלוק" וכו' – בלא ה"א הידיעה (הרי"ו: המאירי).

מן הכבוש – הנודר מן הכבוש, כגון שאמר: קונם הכבוש עלי, אינו אסור אלא מן הכבוש של ירק – שהוא "הכבוש" הידוע, שכן רגילים היו לכבוש ירקות בחומץ, אבל האומר: קונם כבוש שאיני טועם – שאמר "כבוש" בלא ה"א הידיעה, אסור בכל הכבשים – בכל מזון שעשאוהו כבוש. ומה שנקטה המשנה לשון "שאיני טועם" לא דיוקא, אלא הוא הדין באומר "קונם כבוש עלי" (הרי"ו: המאירי). הנודר מן השלוק – כגון שאמר: קונם השלוק עלי, אינו אסור אלא מן השלוק של בשר – שהוא "השלוק" הידוע; אבל האומר: קונם שלוק שאיני טועם, אסור בכל השלקים – לא רק בבשר שלוק, אלא בכל מאכל שהוא שלוק. וכבר הבאנו (לעיל משנה א), שיש מפרשים "שלוק" – מבושל יותר מדי, ויש מפרשים: מבושל ואינו מבושל. הנודר מן הצלי, אינו אסור אלא מן הצלי של בשר; דברי רבי יהודה – שסובר רבי יהודה: "הצלי" בה"א הידיעה

ה הנודר מן החלב – מִתֵּר בָּקוּם; וְרַבִּי יוֹסִי אוֹסֵר. מִן הַקּוֹם – מִתֵּר בְּחֶלֶב. אָבָא שְׁאוּל אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר מִן הַגְּבִינָה – אֲסוּר בָּהּ, בֵּין מְלוּחָה בֵּין טְפִלָּה.
ו הַנּוֹדֵר מִן הַבֶּשֶׂר – מִתֵּר בְּרֹטְב, וּבִקְיָפָה; וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה וְאָסֵר עָלַי רַבִּי טְרָפוֹן בְּיָצִים שְׁנֵתְבָשִׁלוּ עִמּוֹ. אָמְרוּ לוֹ: וְכֵן הִדְבֵּר! אֵימָתִי? בְּזִמְן שִׁיאֲמַר: בֶּשֶׂר זֶה עָלַי, שֶׁהַנּוֹדֵר מִן הַדָּבָר וְנִתְעַרַב בָּאֹחֶר, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – אֲסוּר.
ז הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּין – מִתֵּר בְּתַבְשִׁיל שֵׁשׁ בּוֹ טַעַם יֵין. אָמַר: קוֹנֵם יֵין זֶה שְׁאִינִי טַעַם, וְנִפְל לְתַבְשִׁיל, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – הֲרֵי זֶה אֲסוּר. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים – מִתֵּר בַּיֵּין; מִן הַזֵּיתִים – מִתֵּר בְּשֶׁמֶן. אָמַר: קוֹנֵם זֵיתִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ שְׁאִינִי טַעַם – אֲסוּר בָּהֶן וּבִיצָא מֵהֶן.

פירוש ברטנורא

ודגמתו במסכת ע"ז (דף מ'). ההיא ארבע דצנתא: ומותר בציר ובמוריים. הואיל ואין עיקר ממשות הדג מובלע בהם: הנודר מטריית טרופה אסור בציר ובמוריים. דכיון דהוכיר טרופה, מכל דבר שמעורב בו מין דג משמע: קום. הוא נסויב דחלבא, מים היוצאים מן הנבינה: אבא שאול אומר כו' בין מלוחה בין טפילה. דלא תימא הנבינה המיוחדת שבנבינה משמע ואין דרך לאכלה בלא מלח. והלכה כאבא שאול:
ו מותר ברוטב ובקיפה. רוטב הנקפה בשולי הקדרה נקרא קיפה: רבי יהודה אוסר. הואיל ויש בו טעם בשר. ואין הלכה כרבי יהודה: אימתי בזמן שאמר בשר זה עלי. דכיון דאמר בשר זה, שוייה עליה חתיכה דאיסורא ואסור בטעמו. אבל אם אמר קונם בשר עלי, לא אסר עצמו אלא בדבר הנקרא בשר:
ז מותר בתבשיל שיש בו טעם יין. כרבנן דר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

יהודה: וְכֵן הִדְבֵּר! – באמת כך הוא הדין כדברי רבי טרפון, אבל אימתי – הנודר מן הבשר אסור בכל המתבשל עם הבשר? בְּזִמְן שִׁיאֲמַר – הנודר: בֶּשֶׂר זֶה עָלַי – שאינו אוסר עליו בשר סתם אלא בשר המונח לפניו; שֶׁהַנּוֹדֵר מִן הַדָּבָר וְנִתְעַרַב בָּאֹחֶר – והדבר שנדר ממנו נתערב בדבר שהוא מותר בו, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – אם יש בדבר שנדר ממנו בכדי ליתן טעם בדבר ההיתר שנתערב בו, אֲסוּר – הנודר לטעום מכל התערובת. אבל הנודר מן הבשר סתם, אינו אסור אלא בבשר ממש, ומותר בכל המתבשל עמו, ואף ברוטב ובקיפה.

באור משנה ז

משנה זו היא המשך למשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו, שיש הבדל בין הנודר ממין מאכל בכללו, כגון מן הבשר או מן היין, ובין הנודר ממאכל המונח לפניו, כגון האומר: "אסור עלי כקרבן בשר זה או יין זה, שכן הנודר מבשר או מין המונחים לפניו, עושה אותם על עצמו כחתיכת איסור, וכשהם בנותן טעם בתערובת, אף התערובת אסורה עליו; אבל הנודר מבשר או מין סתם אינו אוסר על עצמו אלא בשר או יין ממש שהוא בא לטעום ממנו, ואין הבשר והיין כחתיכות איסור לאסור בתערובת. הלכך מותר בתבשיל שיש בו טעם בשר או טעם יין.

הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּין – כגון שאמר: קונם יין עלי, מִתֵּר בְּתַבְשִׁיל שֵׁשׁ בּוֹ טַעַם יֵין – שאם נפל יין לתוך התבשיל ונתן בו טעם יין, הרי הוא מותר בתבשיל, כדעת חכמים במשנה הקודמת. אָמַר: קוֹנֵם יֵין זֶה שְׁאִינִי טַעַם – שאסר על עצמו יין הנמצא לפניו, וְנִפְל לְתַבְשִׁיל – מאותו היין, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם – אם יש ביין שנפל בכדי ליתן טעם בתבשיל, הֲרֵי זֶה אֲסוּר – התבשיל אסור עליו, כמו שבארנו לעיל. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים – כגון שאמר: קונם ענבים עלי, מִתֵּר בַּיֵּין – שלא אסר על עצמו אלא ענבים, ולא היוצא מהם; מִן הַזֵּיתִים – וכן הנודר מן הזיתים, מִתֵּר בְּשֶׁמֶן – מהטעם שבארנו לעיל, שלא אסר עליו אלא זיתים, ולא היוצא מן הזיתים. אָמַר: קוֹנֵם זֵיתִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ שְׁאִינִי טַעַם – שאסר עליו את הזיתים והענבים המונחים לפניו, אֲסוּר בָּהֶן – בזיתים וענבים שנדר מהם, וּבִיצָא מֵהֶן – ביין ובשמן, שההואיל ואמר "זיתים וענבים אלו", נאסרו עליו גם הפירות וגם היוצא מהם, כמו שבארנו לעיל. בגמרא מבואר, שהוא הדין אם אמר "קונם זיתים וענבים אלו עלי", שאסור בהם וביצא מהם. ברם, אם אמר: קונם זיתים וענבים שאני טועם, ולא אמר "אלו", בעיה היא בגמרא אם גם בכגון זה אסור ביצא מהם.

באור משנה ה

הַנּוֹדֵר מִן הַחֶלֶב – מי שנדר לאסור על עצמו חלב, מִתֵּר בָּקוּם – היינו המים הנשארים מן החלב לאחר שנחמץ ונעשה גבינה (ונקרא "קום", לפי שעל ידי שמעמידים החלב הוא נפרד לצד אחר – הראשי); וְרַבִּי יוֹסִי אוֹסֵר – שלדעתו קום בכלל חלב הוא. בגמרא מבואר, שבמקומו של רבי יוסי היו קוראים לקום: "קום של חלב", ולכן אמר רבי יוסי, שהנודר מן החלב אסור בקום, שבכלל חלב הוא. אבל במקומו של תנא קמא היו קוראים לחלב חלב ולקום קום, הלכך סובר תנא קמא, שקום אינו בכלל חלב, והנודר מן החלב מותר בקום. מִן הַקּוֹם – הנודר מן הקום, מִתֵּר בְּחֶלֶב – לדברי הכל, שחלב אינו בכלל קום. אָבָא שְׁאוּל אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר מִן הַגְּבִינָה, אֲסוּר בָּהּ – בכל גבינה שהיא, בֵּין מְלוּחָה בֵּין טְפִלָּה – בין גבינה מלוחה ובין שאינה מלוחה; אבא שאול בא להשמיענו, שאין אומרים, שכונת הנודר דווקא לגבינה מלוחה, הואיל ואמר "הגבינה" בה"א הידיעה (הראשי; יתוספות יום טוב), או שכיון שרוב הגבינות מלוחות הן, סתם גבינה מלוחה משמע (הרי"ף). אלא הנודר מן הגבינה אסור בין בגבינה מלוחה בין בגבינה שאינה מלוחה. וכן הלכה.

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד בנודר מן הבשר, שנחלקו תנאים, אם מותר הוא בדבר שנתבשל עמו ובלע טעם הבשר. ובהמשך הענין באה המשנה להשמיענו, שיש הבדל בין הנודר מן הבשר סתם לבין הנודר מבשר המונח לפניו, שכן הנודר מן הבשר המונח לפניו, אסור – לדברי הכל – בכל המתבשל עמו, מדין תערובת; שכן אם נתערב מאכל איסור במאכל היתר, והאיסור מתפשט בתוך ההיתר ונותן בו טעמו, הרי כל התערובת אסורה, וחכמים קבעו בזה שיעור, שאם יש בהיתר פחות מפי שישים כנגד האיסור, האיסור הוא ב"נותן טעם".

הַנּוֹדֵר מִן הַבֶּשֶׂר – כגון שאמר: קונם בשר עלי (או: קונם בשר שאיני טועם), מִתֵּר בְּרֹטְב – במקר של הבשר, וּבִקְיָפָה – באוכל שנקפה בשולי הקדירה שנתבשל בה בשר, שאלו אינם נקראים בשר בלשון בני אדם. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר – על הנודר מן הבשר אף הרוטב והקיפה, לפי שיש בהם טעם בשר, ולכן בכלל "בשר" הם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה – שנדרתי מן הבשר, וְאָסֵר עָלַי רַבִּי טְרָפוֹן בְּיָצִים שְׁנֵתְבָשִׁלוּ עִמּוֹ – עם הבשר בקדירה אחת; מכאן, שכל המתבשל עם בשר ובולע לתוכו טעם בשר, הנודר מן הבשר אסור בו, והרי שאסור ברוטב ובקיפה. אָמְרוּ לוֹ – חכמים לרבי

ח הנודר מן התמרים – מתר בדבש תמרים; מן הסתנוניות – מתר בחמץ סתנוניות; רבי יהודה בן בתירא אומר: כל ששם תולדתו קרויה עליו ונודר הימנו – אסור אף ביוצא הימנו; וחכמים מתירין.

ט הנודר מן היין – מתר ביין תפוחים; מן השמן – מתר בשמן שמשי; מן הדבש – מתר בדבש תמרים; מן החמץ – מתר בחמץ סתנוניות; מן הפרישין – מתר בפפלוטות; מן הירק – מתר בירקות השדה, מפני שהוא שם לוי. י מן הכרוב – אסור באספרגוס; מן האספרגוס – מתר בכרוב. מן הגריסים – אסור מן המקפה, ורבי יוסי מתיר; מן המקפה – מתר בגריסין. מן המקפה – אסור בשום, ורבי יוסי מתיר; מן השום – מתר במקפה. מן העדשים – אסור באששין, ורבי יוסי מתיר; מן האששין – מתר בעדשים. חטה חטים שאיני מועם – אסור בהן, בין קמח בין פת.

פירוש ברטנורא

ח סתנוניות. ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ואינם ראויים ליון ועושים מהם חומץ; כל ששם תולדתו קרויה עליו. ואע"פ שנשתנה נקרא על שם עקרו. כמו, דבש תמרים, חומץ סתנוניות; וחכמים מתירין. איכא בין ת"ק לחכמים, דת"ק סבר הנודר בסתנוניות מותר בחומץ היוצא מהן ואסור בסתנוניות, וחכמים מתירין בסתנוניות עצמן, דכיון דסתנוניות לאו בני אכילה נינהו, כי נדר מסתנוניות דעתו על החומץ היוצא מהן לא על הסתנוניות עצמן. והכלה כחכמים. פירוש אחר, וחכמים מתירין חומץ הסתנוניות כמו דבש תמרים, דסבירא להו לחכמים דבין בדברים הראויים לאכילה בין שאינן ראויין לאכילה האוסר דבר אחר על עצמו מותר ביוצא ממנו.

ט קפלוטות. מין ממיני הכרתים הגדלים בא"י: שהוא שם לווי. הבא לומר ירקות שדה צריך לחבר שם לירק ולומר ירקות שדה. וכן כולם. אבל בשביעית לפי שאין ירקות גינה מצויין שאין גדלין בלא עבודה ואוכלים ירקות שדה, לפיכך ירקות סתם בשביעית הוו ירקות שדה. משא"כ בשאר שני השבוע:

י אספרגוס. מין כרוב הוא, אלא שאין כרוב נקרא בשם אספרגוס. פירוש אחר, אספרגוס, המים ששלקו בהם הכרוב: מן הגריסין אסור במקפה. שאע"פ שהם נתונים לתוך המקפה עדיין שם גריסין עליהם: ורבי יוסי מתיר. דקסבר מקפה של גריסין מקר, גריסין נירא לא מקר: מקפה. תבשיל עב של קטנית או של ציקי קדרה: הנודר מן המקפה אסור בשום. רגלים היו לתת שום בכל מקפה כדי שיתן מעם, והשום הוא המקפה: אסור באששין. פסולת של עדשים. ואין ציקי קדרה: הנודר מן המקפה אסור בשום.

משניות מבוארות – קהתי

הדבש, מתר בדבש תמרים – שסתם דבש בלשון בני אדם הוא דבש דבורים ולא דבש תמרים; מן החמץ – הנודר מן החומץ, מתר בחמץ סתנוניות – שסתם חומץ הוא יין שהחמץ; מן הפרישין – הנודר מן הכרישין, היינו כרתי, והוא מין ירק (הדומה לבצל), מתר בקפלוטות – שאמנם מין כרישין הם, אבל הואיל ויש להם שם בפני עצמם, אינם בכלל נדרו; מן הירק – הנודר מן הירק, מתר בירקות השדה – הגדלים מאליהם, מפני שהוא שם לוי – שכן ירקות השדה אינם נקראים "ירקות" סתם, אלא בשם לווי שלהם "ירקות השדה", הלכך הנודר מירקות סתם אינו מתכוון אלא לירקות הגינה. ברם, הנודר מן הירק בשנת השמיטה, הואיל וירקות גינה אינם מצויים, שהרי אינם גדלים בלא עבודה, ומסתפקים בירקות השדה הגדלים מאליהם, אסור בירקות השדה ומותר בירקות גינה. במה דברים אמורים? במקום שאין מביאים ירק מחוצה לארץ, אבל במקום שמביאים ירק מחוצה לארץ, אסור אף בירקות הגינה (גמרא). יש מפרשים, שהפיסקא האחרונה "מפני שהוא שם לווי" – הוא טעם על כל הדברים ששינו במשנתנו (הרא"ש).

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאף על פי שהקפלוטות מין כרישין הם, מכל מקום הנודר מן הכרישין מותר בקפלוטות, הואיל ויש להם שם בפני עצמם, באה משנתנו ללמד על מאכלים אחרים, שאף על פי שיש להם שם בפני עצמם, מכל מקום כלולים הם בשם הכולל של מינם.

מן הכרוב – הנודר מן הכרוב, אסור באספרגוס – שבכלל הכרוב הוא; אבל הנודר מן האספרגוס, מתר בכרוב – שאין הכרוב כלול בשם איספרגוס. איספרגוס – יש מפרשים: ירק ממין הכרוב (רש"י); ויש מפרשים: המים ששלקו בהם הכרוב (רמב"ם). הנודר מן הגריסים – פולים שנכתשו לחצאים, אסור מן המקפה – אסור לו לטעום מן התבשיל של הגריסים; ורבי יוסי מתיר – לפי שהתבשיל נקרא "מקפה של גריסין", ולא "גריסין" כפי שנדר, הלכך מותר במקפה. מן המקפה – הנודר מן המקפה, מתר בגריסין – לדברי הכל, שלא נדר מן הגריסים אלא מן התבשיל של הגריסים. הנודר מן המקפה, אסור בשום – שהיו נותנים במקפה; ורבי יוסי מתיר – שלא אסר עליו בנדרו אלא את המקפה, ולא את השום. מן השום – אבל הנודר מן השום, מתר במקפה – לדברי הכל. מן העדשים – הנודר מן העדשים, אסור באששין – בפסולת של העדשים

באור משנה ח

כחמשך למשנה הקודמת דנה משנתנו בנדר מפירות מסויימים, אם הוא מותר ביוצא מהם, אלא שהמשנה הקודמת עסקה בענבים ובויתנים, שהיוצא מהם נקרא בשם מיוחד: "יין", "שמן", ואלו משנתנו עוסקת בפירות, שהיוצא מהם נקרא על שמם, כגון "דבש תמרים" וכדומה.

הנודר מן התמרים – שאסר על עצמו תמרים, מתר בדבש תמרים – שלא נתכוון הנודר אלא לפרי ולא ליוצא ממנו; מן הסתנוניות – הנודר מן הסתנוניות, והם ענבים גרועים שאין בישראל נגמר אלא בסתיו, ועושים מהם חומץ, ולא יין, מתר בחמץ סתנוניות – ואף על פי שהסתנוניות עצמן אינן עומדות לאכילה אלא לחומץ, אין אומרים שהנודר מן הסתנוניות כוונתו לחומץ, אלא הואיל ואמר בנדרו "סתנוניות", אינו אסור אלא בסתנוניות עצמן, ולא בחומץ היוצא מהן. רבי יהודה בן בתירא אומר: כל ששם תולדתו קרויה עליו – כל פרי שהיוצא ממנו קרוי על שמו של אותו פרי, כגון "דבש תמרים" ו"חומץ סתנוניות", שאינם נקראים "דבש" סתם או "חומץ" סתם, ונודר הימנו – נודר מן הפרי, אסור אף ביוצא הימנו – ומכאן, הנודר מן התמרים אסור אף בדבש תמרים, והנודר מן הסתנוניות אסור אף בחומץ סתנוניות; וחכמים מתירין – בגמרא מבואר, שדברי חכמים מוסבים על הנודר מן הסתנוניות, שלדעת תנא קמא מותר בחומץ סתנוניות ואסור בסתנוניות עצמן, וחכמים חולקים ומתירים בסתנוניות ואוסרים בחומץ סתנוניות, שכן חכמים סוברים: אדם הנודר מדבר שאין אוכלים אותו אלא את היוצא ממנו, מותר בו ואסור ביוצא ממנו, שלא נתכוון הנודר אלא למה שדרכו לאכלו. ברם, הנודר מן התמרים, אף חכמים מודים שמותר בדבש תמרים ואסור בתמרים, הואיל והתמרים עצמם עומדים לאכילה.

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, שהנודר ממאכל מסויים, היהיה מותר במאכל דומה, הנקרא אף הוא באותו שם, אלא שיש לו שם לווי.

הנודר מן היין – כגון שאמר: קונם יין עלי, מתר ביין תפוחים – שיהיו סתם הוא יין ענבים ולא יין תפוחים; מן השמן – הנודר מן השמן, מתר בשמן שמשי – שסתם שמן הוא שמן זית ולא שמן שומשמן. בגמרא אמר, שדין זה נוהג דווקא בארץ ישראל, אבל בבבל שהיו משתמשים בעיקר בשמן שומשמן, הנודר שם מן השמן, אסור בשמן שומשמן, ומותר בשמן זית; מן הדבש – הנודר מן

גְּרִיסִין שְׂאִינִי טוֹעִים – אָסוּר בָּהֶן, בֵּין חֵיין בֵּין מְבָשְׁלִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹנֵם גְּרִיס אִם חֲמָה שְׂאִינִי טוֹעִים – מִתֵּר לָכֶם חַיִּים.

פ ר ק ש ב י ע י

א הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּרֶק – מִתֵּר בְּדִלּוּעִין; וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא: וְהֵלֵא אוֹמֵר אָדָם לְשִׁלּוּחוֹ: קַח לִי יֵרֶק, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא מִצְאָתִי אֶלָּא דְלֻעִין. אָמַר לָהֶם: בֵּן הַדְּבָר! אוֹ שְׂמָא אוֹמֵר הוּא לוֹ: לֹא מִצְאָתִי אֶלָּא קִמְנִית? אֶלָּא שְׁתִּדְלֻעִין בְּכָלִל יֵרֶק, וְאִין קִמְנִית בְּכָלִל יֵרֶק. וְאָסוּר בְּפֹל הַמִּצְרִי לַח, וּמִתֵּר בִּיבֶשׁ.

ב הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן – אָסוּר בְּפֹל הַמִּצְרִי יָבֵשׁ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּחֻמְשַׁת הַמִּינִין. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה – אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּחֻמְשַׁת הַמִּינִין; אֲבָל הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן – אָסוּר בְּכָל, וּמִתֵּר בְּפֹרֹת הָאֵילָן וּבִיֵּרֶק.

פירוש ברטנורה

הלכה כר' יוסי בתלפא כבי דמתניתין: חטה חטים שאיני טועם. חטה משמע פת אפוייה, חטים משמע לכוס: **א** הנודר מן הירק, לא מצאתי אלא דלועין. ואם מין ירק הוא אמאי לא זכין ליה: בן הדבר. ומשם אני מביא ראיה. שמא אומר לא מצאתי אלא קמנית. ומדקא אתי להמלך על הדלועין אלמא מין ירק הוא. והלכה כחכמים: **ב** אסור בפול המצרי יבש. דגן כל מדרי דמדגן משמע, כל דבר שעושין ממנו כרי, והא נמי מדגן הוא: הנודר מן הדגן אסור בכל. מיני קמניות שעושין מהן כרי. ואין הלכה כרבי מאיר:

משניות מבוארות – קהתי

ליקח אותן; הרי משמע, שאין הדלועים בכלל ירק בלשון בני אדם. אָמַר לָהֶם – רבי עקיבא לחכמים: בֵּן הַדְּבָר! – אמת הדבר, שדרכו של שליח לירק לבוא להימלך במשלחו אם ליקח דלועים, ודווקא מכאן ראיה לדברי, שהנודר מן הירק אסור בדלועים; או שְׂמָא אוֹמֵר הוּא לוֹ: לֹא מִצְאָתִי אֶלָּא קִמְנִית – שהרי כלום דרכו של השליח לירק לבוא להימלך במשלחו, כשלא מצא אלא קמנית, אם ליקח קמנית? אֶלָּא שְׁתִּדְלֻעִין בְּכָלִל יֵרֶק, וְאִין קִמְנִית בְּכָלִל יֵרֶק – רבי עקיבא סובר, שאין דרכו של שליח להימלך אלא על דבר שהוא בכלל אותו המין שאמר לו משלחו, ולא על דבר שאינו בכלל אותו המין, וכיון שאנו רואים שדרכו של השליח לירק להימלך במשלחו אם ליקח דלועים, הרי שהדלועים בכלל הירק הוא. אבל חכמים סוברים, שדבר שצריך שליח להימלך עליו אינו בכלל אותו המין, ולכן אין דלועים בכלל הירק. וְאָסוּר בְּפֹל הַמִּצְרִי לַח – הנודר מן הירק אסור בפול המצרי כשהוא עדיין לח, שאז נחשב הוא לירק, וּמִתֵּר בִּיבֶשׁ – בפול המצרי שהתייבש; שהיו נוהגים לעשותו כרי, היינו לאספו ערימה בגורן כמו מין דגן, ולפיכך אינו בכלל ירק.

באור משנה ב

בסיפא של המשנה הקודמת למדנו, שהנודר מן הירק מותר בפול המצרי היבש, הואיל ונוהגים בו כבדגן לעשותו כרי. משנתנו דנה בנודר מן הדגן, מה דינו לגבי הפול היבש. הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן – כגון שאמר: קוֹנֵם הַדֶּגֶן עלי, אָסוּר בְּפֹל הַמִּצְרִי יָבֵשׁ – לפי שעושים ממנו כרי, היינו ערימה בגורן, כדרך שעושים במיני הדגן; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – שסובר רבי מאיר: הנודר מן הדגן אסור בכל מיני קטניות שעושים מהם כרי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ אָסוּר – אין הנודר מן הדגן אסור, אֶלָּא בְּחֻמְשַׁת הַמִּינִין – בחמשת מיני הדגן, שהם: חטים, שעורים, כוסמים, שכולת שועל ושיפון, שכן מינים אלו קרויים דגן בין בדיני התורה, כגון לגבי מצוות הפרשת חלה מן העיסה, ובדין חמץ ומצה וכיוצא בזה, ובין בלשון בני אדם; אבל הקטניות אינן בכלל "דגן", אף על פי שעושים מהן כרי, ולכן הוא מותר בהן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הַנּוֹדֵר מִן הַתְּבוּאָה, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּחֻמְשַׁת הַמִּינִין – שמנינו אותם לעיל; שמודה רבי מאיר, שלשון "תבואה" אינו כולל אלא חמשת המינים בלבד, אֲבָל הַנּוֹדֵר מִן הַדֶּגֶן, אָסוּר בְּכָל – בכל מיני קטניות, שלשון "דגן" כולל, לדעת רבי מאיר, כל דבר שעושים ממנו כרי כדגן, ולכן הנודר מן הדגן אסור בהם, וּמִתֵּר בְּפֹרֹת הָאֵילָן וּבִיֵּרֶק – שאף על פי שנקראים "תבואת השדה", אינם בכלל "דגן" (גמרא).

(הרא"ש; ויש מפרשים: באשישים – בפת שמעורב בה קמח עדשים ורש"י); וְרַבִּי יוֹסִי מִתֵּר – שלדעתו אין אשישים בכלל עדשים. מִן הָאֲשִׁישִׁים – אבל הנודר מן האשישים, מִתֵּר בְּעֵדֶשִׁים – לדברי הכל. האומה: חֲטָה חֲטִים שְׂאִינִי טוֹעִים – שנדר בשני הלשונות: "חטיה חטים", אָסוּר בָּהֶן – בחטים, בֵּין קִמְחָא בֵּין פֶּת – כלומר שאסור לו לטעום לא קמח ולא פת; בברייתא בגמרא מבואר, ש"חטיה" משמע פת אפוייה מחטים, ואילו "חטים" משמע ללעוס גרעיני חטים. הלכך האומר בנדרו: "חטיה חטים" אוסר עליו את החטים בכל צורה שהיא, ואסור בין בקמח בין בפת. וכן האומה: גְּרִיס גְּרִיסִין שְׂאִינִי טוֹעִים – שנדר בשני הלשונות: "גריס גריסים", אָסוּר בָּהֶן, בֵּין חֵיין בֵּין מְבָשְׁלִים – אסור לו לטעום גריסים בין חיים בין מבושלים, מאותו הטעם שבארנו ב"חטיה חטים". רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קוֹנֵם גְּרִיס אוֹ חֲטָה שְׂאִינִי טוֹעִים – מי שנדר בלשון זה, שאמר: "קונם גריס שאיני טועם" או: "קונם חטיה שאיני טועם", ולא אמר "גריסים" או "חטים", מִתֵּר לָכֶם חַיִּים – מותר לו לאכול גריסים וחטים חיים (אכילה שלא כדרכה קרויה "כסס"). רבי יהודה אינו חולק על תנא קמא אלא בא להשמיענו שהנודר בלשון יחיד – "גריס", "חטיה" – אין כוונתו אלא לתבשיל ולפת.

באור משנה א

משנתנו עוסקת בלשון נדר, שמשמעותו ניתנת להתפרש על פי הבנת השליח את דבריו משלחו; שכן האומר לשליחו: "קנה לי ירק", והלך השליח ומצא דבר הכלול במין הירק, כגון חסה או תרד וכיוצא בזה, הרי דרכו להביאו למשלח מבלי להימלך בו, שהרי ברי לו, שהדבר שמצא הוא בכלל דברי המשלח. וכן להיפך, אם לא מצא השליח ממין הירק אלא ממין אחר לגמרי, כגון קטניות או דגן, אף בכגון זה לא יבוא להימלך במשלחו, אלא אינו מביא, שהרי ברי לו, שהדבר שמצא אינו בכלל דברי המשלח. אבל אם מצא השליח דבר שהוא ספק לו, אם בכלל ירק הוא אם לא, כגון שמצא דלעת, שהיא גם ירק וגם פרי, ואינה נאכלת חיה כשאר ירקות אלא מבושלת – בכגון זה אין השליח לוקח הדלעת, אלא דרכו לחזור למשלח ולהימלך בו תחילה. משנה זו דנה בלשון נדרים, אם דבר שדרכו של שליח להימלך עליו בכלל דברי הנודר הוא אם לא. הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּרֶק – שאסר הירק על עצמו, מִתֵּר בְּדִלּוּעִין – מותר לו לאכול דלועים, לפי שאינם בכלל הירק. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹסֵר – את הדלועים על הנודר מן הירק. בגמרא מבואר, שמדובר במשנתנו בכגון שאמר: "קונם עלי ירק המתבשל בקדירה", ולכן סובר רבי עקיבא, שבכלל נדרו אף ירקות שאינם נאכלים חיים כגון דלועים, כמו שבארנו לעיל. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא – החכמים החולקים עליו: וְהֵלֵא אוֹמֵר אָדָם לְשִׁלּוּחוֹ: קַח לִי יֵרֶק, וְהוּא אוֹמֵר – והשליח אומר למשלחו: לֹא מִצְאָתִי אֶלָּא דְלֻעִין – ובאתי לשאול אם

ג הנודר מן הנסות – מִתֵּר בִּשְׁק, בִּירֵיעָה, וּבְחִמְלָה. אָמַר: קוֹנֵם צָמַר עוֹלָה עָלַי – מִתֵּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּגָזִי צָמַר; פִּשְׁתֵּן עוֹלָה עָלַי – מִתֵּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּאִנְיָ פִּשְׁתֵּן. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַכֹּל לִפִּי הַנּוֹדֵר: טַעַן וְהוֹזִיעַ, וְהָיָה רִיחוֹ קָשָׁה, אָמַר: קוֹנֵם צָמַר וּפִשְׁתִּים עוֹלִים עָלַי – מִתֵּר לְהִתְכַּסּוֹת, וְאָסוּר לְהַפְשִׁיל לְאַחֲרָיו.

ד הנודר מן הבית – מִתֵּר בְּעִלְיָה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: עֲלִיָּה בְּכָלֵל הַבַּיִת. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲלִיָּה – מִתֵּר בְּבֵית. ה הנודר מן המטה – מִתֵּר בְּדֶרֶגֶשׁ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: הִדְרָגֶשׁ בְּכָלֵל הַמֶּטֶה. הַנּוֹדֵר מִן הִדְרָגֶשׁ – מִתֵּר בְּמֶטֶה. הַנּוֹדֵר מִן הָעִיר – מִתֵּר לִפְנֵם לְתַחֲמוּמָהּ שֶׁל עִיר, וְאָסוּר לִפְנֵם לְעִבּוּרָהּ. אָבֵל הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת – אָסוּר מִן הָאֶנְף וּלְפָנִים.

פירוש ברטנורא

ג בשק ביריעה ובחמילה. מיני בגדים גסים ועבים ביותר ואין בני אדם רגילים להתכסות בהם: מותר בגזי צמר. שלא נתכין אלא לבגד צמר: הכל לפי הנודר. לפי שעת הנדר. כיון שניכר שמחמת כובד משאו נדר. מותר להתכסות. והלכה כרבי יהודה:

ד הנודר מן הבית. שלא יכנס לבית. מותר ליכנס לעליה, דלא בכלל בית הוא: ה דרגש. מטה קטנה שנותנין אותה לפני מטה גדולה וממנה עולין למטה הגדולה: לתחומה של עיר. אלפים אמה לכל רוח סביבותיה. עיבורה של עיר. הבתים היוצאים ממנה בתוך שבעים אמה ושירים. כאשר מעוברת שכרסה בולט לחוץ: האגף. [מקום] נעילת הדלת. ודוגמתו, יניפו הדלתות בספר (עזרא) [נחמיה ג'] ואין הלכה כר"מ בכולה מתניתין:

משניות מבוארות – קהתי

סתם, הרי הוא אסור גם בעליות של כל הבתים (הריסב"א). הַנּוֹדֵר מִן הָעֲלִיָּה – שלא להיכנס לעליה, מִתֵּר בְּבֵית – מותר לו להיכנס לבית, שלדברי הכל אין הבית כלול בשם "עליה".

באור משנה ה

הַנּוֹדֵר מִן הַמֶּטֶה – מי שנדר שלא ייחנה ממיטה, מִתֵּר בְּדֶרֶגֶשׁ – מותר לו ליהנות מדרגש. בגמרא מובאים שני פירושים ל"דרגש": א. "ערסא דגדא" (עריסת מזל). שהיו עורכים ומציעים אותה לשם מזל הבית, והיתה עשויה לכבוד ולא לשימוש. ב. "ערסא דצלא" (עריסת עור). העשויה אמנם לשימוש, אבל אינה חשובה כמיטה ממש; ומבואר במפרשים, שהיא מיטה קטנה העשויה לפני המיטה הגדולה, כדי לעלות ממנה על הגדולה (דמבי; המאיר; ברטנורא); דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – הסובר, שאין הדרגש בכלל המיטה. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: הִדְרָגֶשׁ בְּכָלֵל הַמֶּטֶה – והנודר מן המיטה אסור בדרגש. אבל הַנּוֹדֵר מִן הִדְרָגֶשׁ – שלא ייחנה מדרגש, מִתֵּר בְּמֶטֶה – לדברי הכל, שאין המיטה בכלל הדרגש. הַנּוֹדֵר מִן הָעִיר – מי שנדר שלא ייכנס לתוך העיר, מִתֵּר לִפְנֵם לְתַחֲמוּמָהּ שֶׁל עִיר – בתוך "תחום שבת" של העיר, שהוא שיעור אלפיים אמה סביב לעיר לכל רוח, שמותר לבני העיר לצאת בשבת; ואין שטח התחום נחשב כחלק מן העיר אלא כחוץ לעיר, כמו שנאמר (במדבר לח, ה): "ומדותם מחוץ לעיר... אלפיים באמה", וְאָסוּר לִפְנֵם לְעִבּוּרָהּ – ואסור לנודר מן העיר ליכנס לתוך עיבור העיר, שהוא שבעים אמה וארבעה טפחים סביב לעיר לכל רוח, שאם יש בתים הבולטים חוץ לעיר תוך שטח זה, הרי הם נקראים "עיבורה של העיר", ונחשבים הם כחלק מן העיר; ואין מודדים את תחום אלפיים האמה אלא מגבול עיבור העיר, כמבואר במסכת עירובין (ה, א). ויש הבדל בין הנודר מן העיר לבין הנודר מן הבית, שהנודר מן העיר אסור אף בעיבורה של העיר. אָבֵל הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת, אָסוּר מִן הָאֶנְף וּלְפָנִים – אסור להיכנס רק ממקום הגפת הדלת, כלומר ממקום נקישת הדלת במפתח או במשקוף, ולפנים; אבל מן האגף ולחוץ, אפילו למפתח הבית עד הדלת, מותר להיכנס, אף על פי שעל עובי המפתח דומה לעיבורו של בית (יתוספות יום טוב; "תפארת ישראל").

באור משנה ג

עד כה עסקנו בנודר ממאכלים מסויימים. משנתנו דנה בנודר מבגדים מסויימים. הַנּוֹדֵר מִן הַנְּסוֹת – שאסר על עצמו "נסות", מִתֵּר בִּשְׁק – להתכסות בשק, בִּירֵיעָה, וּבְחִמְלָה – שהם מיני בגדים עבים וגסים, שאין דרך בני אדם להתכסות בהם אלא בעתים מיוחדות. לפי פירוש הרמב"ם: שק – ארוג במטווה שער; ויריעה – ארג גס ועבה שאינו תפור, חמילה – כעין שמירה עבה להגנה ממטר. אָמַר: קוֹנֵם צָמַר עוֹלָה עָלַי – שנדר שלא יעלה צמר על גופו, מִתֵּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּגָזִי צָמַר – בחתיכות צמר הגזויות מהצאן, לפי שלא נתכוון הנודר לצמר סתם אלא לבגד צמר; פִּשְׁתֵּן עוֹלָה עָלַי – וכן האומר: "קונם פשתן עולה עלי", מִתֵּר לְהִתְכַּסּוֹת בְּאִנְיָ פִּשְׁתֵּן – בחוטים של פשתן שהוסרו מן הגבעולים, ועדיין לא הוכן מהם בגד, שלא התכוון הנודר אלא לבגד פשתן. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: הַכֹּל לִפִּי הַנּוֹדֵר – כלל הוא בנדרים, שהולכים אחר כוונת הנודר, לפי מסיבות נדרו; כיצד? טַעַן וְהוֹזִיעַ – היה אדם נושא על גבו משא של צמר או של פשתים, והזיע, וְהָיָה רִיחוֹ קָשָׁה – שהיה קשה לסבלו, ומתוך כך אָמַר: קוֹנֵם צָמַר וּפִשְׁתִּים עוֹלִים עָלַי – שנדר שלא יעלו על גופו צמר ופשתים, מִתֵּר לְהִתְכַּסּוֹת – ללבוש בגדי צמר ופשתים; וְאָסוּר לְהַפְשִׁיל לְאַחֲרָיו – לטעון אותם על גבו דרך משא, לפי שניכר הדבר, שלא נתכוון הנודר לאסור עצמו בלבישת צמר או פשתים אלא בטעינת צמר ופשתים, שהרי כל נדרו לא בא אלא מפני שטען והזיע.

באור משנה ד

נוהגים היו לבנות על גג הבית מבנה נוסף, שקראוהו בשם "עלייה", ונחלקו תנאים במשנתנו בנודר מן הבית, אם העלייה בכלל הבית.

הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת – מי שנדר שלא ייכנס לבית, מִתֵּר בְּעִלְיָה – מותר לו להיכנס לעלייה שעל גג הבית, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – שסובר רבי מאיר: אין העלייה בכלל הבית. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: עֲלִיָּה בְּכָלֵל הַבַּיִת – ולפיכך הנודר מן הבית אסור בעלייה, כלומר שאם נדר מבית מסויים שיש לו עלייה, כגון שאמר בנדרו: "בית זה", הרי הוא אסור גם בעליית הבית הזה; וכן אם נדר מכל הבתים, כגון שאמר: "בית"

רש"י

מאי איבא למימר. והא הכא לאו בשעת לקיחה ולא בשעת עשייה הוא וקבע ליה: **לא תימא ואחר כך אמר אלא ואח"כ לקח ואמר**. זו לחטאת וזו לעולה דעבדי תנאי דמחסי תיבה אחת על ידי שכחה ומיחלף להו בין ואחר כך לקח לואחר כך אמר: **ופרכינן לקח**. אם כן מוסיף ומביא חובתו בהמה מדמי חטאתו מאי ניהו הרי אינו מעות שכבר לקח העוף: **דפריך ליה**. ומוציאו לחולין ומוסיף מביתו וקונה מן המעות בהמה: **והא אין פדיון לעוף**. דהכי תנן במסכת מנחות (דף ק:) אבל העופות והלבונה והכלי שרת אין להם פדיון שלא נאמר אלא בבהמה: **כגון [שלקח] פרידה אחת**. גזול אחד לקח מן הצבורין דמעות והכי קאמר תנא אי עולה זבן הני מעות דקיימי חטאת ניהו ומוסיף עליהן ומביא חובתו והאי עולה דזבן אזולא לנדבה: **אי חטאת זבן**. הוקבעו מעות צבור השני לעולה על ידי לקיחה זו ואין מוסיף עליהן ומביא מהן חובתו אלא מביא מן המעות עולת נדבה והחטאת שלקח תמות ומביתו יביא מעות ויקח בהמה: **שאני מצורע**. דכתיב (ויקרא יד) זאת תהיה תורת המצורע ולא אחרת: **רישא נמי**. עני שהביא קרבן עשיר: **התם הא רבי רחמנא**. תורה אחת לכל המצורעין כולן יוצאין בקרבן עשיר: **והתניא**. בניחותא: **ונילף מינה**. לטמא מקדש: **ואם דל הוא**. מיעוט הוא מצורע הוא דעשיר שהביא קרבן עני לא יצא אבל שאר חייבי קרבן עולה ויורד לא: **מתני' כנגד בית שילוחו**. כנגד שער שהוציאוהו בו: **ולנשחט**. מפרש בגמרא:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מא עמ' ב: **מאי איבא למימר**, הרי קריאת השם היתה שלא בשעת לקיחה או עשייה. מתרצת הגמרא: **לא תימא** בברייתא **ואחר כך אמר**, שקרא שם לאחר ההפרשה, **אלא אימא**, **ואחר כך לקח ואמר** - אחר שהעשיר קנה תורים במעות שהפריש בעניותו, וכשקנאם קרא להם שם.

מקשה הגמרא: אם מדובר שכבר לקח, אם כן מה שנאמר בברייתא **מוסיף ומביא חובתו** מדמי חטאתו, **מאי ניהו** - מהו האופן שמוסיף על דמי חטאת העוף וקונה בהם חטאת בהמה. ואם מדובר באופן דפריך ליה - שפודה את העוף ומוציאו לחולין ומוסיף על הדמים, קשה, **והא אין פדיון לעוף**, כמבואר במנחות (ק:).

מתרצת הגמרא: **אמר רב פפא**, **כגון שלקח בחצי מהדמים פרידה אחת** - גזול אחד, לעולה או לחטאת, ובלקיחתו נקבע שאר הכסף לחיוב השני, והרי זה כשעת לקיחת שתי הקרבנות. וכך יש לפרש, **אי לשם עולה זבן** - קנה את העוף, שאר הכסף נקבע לחטאת, ומוסיף על הכסף הנשאר ומביא חובתו מדמי חטאתו, **והאי** - ועוף זה שקנה לעולה, **אזולא לנדבה** - קרב כעולת נדבה, שהרי אינו חייב עוד בעולה. **ואי לחטאת זבן**, שאר הכסף נקבע לעולה, ולכן **אין מוסיף ומביא חובתו מדמי עולתו**, שהרי אינם נעשים חטאת, אלא יביא בהם עולת נדבה ובכסף אחר יקח בהמה לחטאת, **והאי חטאת העוף אזולא למיתה**, לפי שאין לה פדיון ואין חטאת קריבה בנדבה.

הגמרא חוזרת לדון בעשיר שהביא קרבן עני: **גופא**, **אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא**, **מטמא מקדש עשיר** שחייב חטאת בהמה, **והביא קרבן עני** - תורים או בני יונה, **לא יצא ידי חובתו**. **ורבי הונא אמר** בשם **רבי הושעיא**, **יצא**.

מקשה הגמרא על רבי חגא: **מיתיבי**, שנינו במסכת נגעים (פ"ד מ"ב), **מצורע עני** שדינו בכבש לאשם ושני תורים או בני יונה לעולה וחטאת, **שהביא קרבן עשיר** - שני כבשים וכבשה, **יצא**. אך **עשיר שהביא קרבן עני**, **לא יצא**. מוכח, שעשיר אינו יוצא בקרבן עני. מתרצת הגמרא: **שאני התם** במצורע, **דכתיב** (ויקרא יד ב) **זאת תהיה תורת המצורע**, ללמד, שאינו יוצא אלא בקרבנו. מקשה הגמרא: **אי קבי**, **ברישא נמי**, שלא יצא עני בקרבן עשיר. מתרצת הגמרא: **הא רבי רחמנא תורת' - נתרבה מהפסוק (שם) זאת תהיה תורת המצורע**, שיש קרבן אחד שמועיל לכל המצורעים. ומוכיחה כן הגמרא: **והתניא** - בברייתא, **זאת תהיה תורת המצורע**, **לרבות מצורע עני שהביא קרבן עשיר** שיצא **יכול** הייתי לומר, **אפילו עשיר שהביא קרבן עני** יצא, **תלמוד לומר זאת**, שעשיר יוצא רק בקרבן הראוי לו. שואלת הגמרא: **ונילף מינה** - נלמד ממצורע למטמא מקדש, שעשיר אינו יוצא בקרבן עני. משיבה הגמרא: כיון ש**מיצט רחמנא** במצורע בלשון **ואם דל הוא**, יש ללמוד מ'הוא', שרק במצורע עשיר אינו יוצא בקרבן עני, אבל לא בשאר חייבי קרבן עולה ויורד.

משנה המשנה עוסקת בדין השעירים לאחר ההגדלה, ובדידיו השני על הפר: **קשר הכהן הגדול לשון של זהירות** - צמר בצבע אדום, **בראש השעיר המשתלח**, **והעמידו בעזרה כנגד בית שילוחו** - מול השער המזרחי, שדרכו נשלח לעזאזל. **ולשעיר הנשחט כנגד בית שחיתו**.

לאחר מכן, **כא לו** הכהן הגדול **אצל פרו בשניה**, וסומך שתי ידיו עליו ומתודה, **וכך היה אומר** בידיו. **אנא השם (חטאתי עויתי ופשעתי) [עויתי ופשעתי חטאתי] לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושה**. **אנא השם**, **כפר נא לעונות ולפשעים ולחטאים**, **שעויתי ופשעתי ופשעתי חטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושה**. **כפתוב בתורת משה עבדך** (ויקרא טז ל), **כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו**, והן - העומדים בעזרה, **ענין אחריו** בשעת הזכרת השם, **כרוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד**.

הגמרא מביאה מעשה ממנו יש ללמוד מי הובעז ומי המברך: רבי
 וירא חלש ו-חלה, על לגביה – נכנס אליו רבי אבהו לבקרו, קביל
 עליה – קיבל רבי אבהו על עצמו, שאי מתחפה – אם יתרפא קמינא
 חריף שקני' ו-הקטן והגון, חרוך השוקיים, הוא רבי זירא שכך היו
 מכנים אותו, עבדינא יומא טבא לרבנן – אעשה סעודה לתלמידים.
 אתפח – הבריא רבי זירא. קיים רבי אבהו את קבלתו ועבד ו-עשה
 סעודתא לבניהו רבנן – סעודה לכל התלמידים, ואף רבי זירא עצמו
 השתתף בסעודה. כי מטא למשרי – כאשר הגיעה העת לבצוע את
 הפת, אמר ליה רבי אבהו לרבי זירא, לישרי לן מר – יתכבד מר
 ויציאו בברכת המוציא ויבצע את הפת ויחלק ממנה לסועדים. אמר
 ליה רבי זירא לרבי אבהו, לא סבר לה מר להא – וכי אין מר סובר
 דין זה דרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, ממידת דרך ארץ שיהא פעל
 הפית בוצע, ועל כן עליך לבצוע, שהינך בעל הבית. ואכן קיבל רבי
 אבהו את דברי רבי זירא, ושקא להו – ובצע את הפת.
 בגמר הסעודה, כי מטא לברוי – כאשר הגיעה העת לברך ברכת
 המזון, אמר ליה רבי אבהו לרבי זירא, נכריף לן מר – יתכבד מר
 בברכת הזימון ויציאו בברכת המזון. אמר ליה רבי זירא לרבי
 אבהו, לא סבר לה מר להא – וכי אין מר סובר את דינו דרב הונא
 דמן כבל ו-הבבלי, דאמר רב הונא, בוצע מברך – מי שכוויד לבצוע
 בתחילת הסעודה, הוא גם מזמין ומברך בסופה.
 הגמרא מבארת את טעמו של רבי אבהו, שואלת הגמרא: ואיהו
 ו-הוא, רבי אבהו, שכיבד את רבי זירא בזימון, כמאן סבירא ליה –
 כדעת מי הוא סובר. משיבה הגמרא: רבי אבהו סובר כי הא
 ו-כמימרא זו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, פעל
 הפית בוצע, ואורח מברך. וטעם דברים אלו, פעל הפית בוצע, כרי
 שייבצע ויתן מהפת לכל אחד מהאורחים פעין יפה – ביד רחבה.
 ואורח מברך, כרי שייברך את פעל הפית. ולכן היתה דעת רבי אבהו
 שאף שהוא זה שבצע, בכל זאת יברך רבי זירא לפי שהוא האורח.
 הגמרא מבארת מה היא ברכת האורח לבעל הבית. מבררת הגמרא:
 מאי מברך – מה היא הברכה שמברך האורח את בעל הבית. אומרת
 הגמרא: כרי הוא מברך, יהי רצון שלא יבוש פעל הפית פעולם היה
 ולא יכלם לעולם הפא, ופירושה, שלא יבוא לידי בושל בעולם הזה
 מחמת עוני, ולא לידי כלימה בעולם הבא מחמת עוונות שיהיו בידו.
 ורבי מוסיף בה בברכה זו דברים אלו, ויצייל מאד ככל נכסיו
 ו-מטלטלין וכספים, ויהיו נכסיו ו-קרעותיו ונכסיו מוצלחים
 וקרובים לעיר – שבאופן זה יכול בעל הקרקע לראות ולדעת תמיד
 מה היא צריכתו. ואל ישלוט שמן לא כמעשי ידיו ולא כמעשי ידיו,
 ואל יודרך ו-לא יימצא ולא יזמן, לא לפניו ולא לפנינו שום דבר
 הרהור חסא ועבירה ועין מעתה ועד עולם.
 הגמרא מבארת מה היא ברכת הזימון. אומרת הגמרא: עד היכן היא
 ברכת הזימון, הנאמרת דווקא בשלשה שאכלו ו-אם אחד לבדו
 או שאכלו שנים אין אומרים אותה. נחלקו אמוראים בדבר, רב נחמן
 אמר, ברכת הזימון היא עד נכריף שאכלנו משלו, אבל ברכת הזון
 אינה חלק מברכת הזימון ונאמרת אף ביחיד. ורב ששת אמר, ברכת
 הזימון היא עד גמר ברכת הון, וגם ברכת הזון צריכה שלשה, ואין
 מברכים אותה אם אכל רק אחד לבדו או שאכלו שנים.
 הגמרא דנה האם אפשר לתלות מחלוקת זו במחלוקת תנאים.
 שואלת הגמרא: נימא כתנאי – שמא נאמר שכבר נחלקו תנאים
 במחלוקת זו, דתני תנא – שבברייתא אחת שנינו, ברכת הזון
 פעמים שמספר ברכותיה שנים ופעמים שמספר ברכותיה שלשה,
 ותנאי אידך – ובברייתא אחרת שנינו, פעמים שמספר ברכותיה של
 ברכת המזון שלשה ופעמים שמספר ברכותיה ארבעה, ויש לבאר
 במה נחלקו ברייתא אלו. סברו מתחילה בני העשיבה,
 דבולי עלמא ו-שלדעת הכל ברכת השוב והמטיב לאו דאורייתא
 היא – אין חיובה מן התורה, ולכן אינה נכללת במנין הברכות
 שבברייתות. ומעתה, מאי – מה הוא ביאור סתירה זו, לאו בהא
 קמיפלגי – האם לא נאמר שנחלקו הברייתות בנידון האמור, עד
 היכן ברכת הזימון, שמאן דאמר ו-מי שאמר שברכת המזון שנים

ושלש, קסבר שברכת הזימון היא עד סוף ברכת הון, לפיכך כאשר
 האוכלים הם שלשה ונתחייבו בזימון ברכת המזון היא של שלש
 ברכות וברכת הזימון עד הון, ברכת הארץ, ובונה ירושלים, וכאשר
 הם פחות משלשה ברכת המזון שלהם היא של שתי ברכות וברכת
 הארץ, ובונה ירושלים. ומאן דאמר שברכת המזון שלש וארבע,
 קסבר שברכת הזימון היא רק עד נכריף שאכלנו משלו, ולפיכך
 כשאוכלים שלשה ומזמנים ברכת המזון היא של ארבע ברכות
 וברכת הזימון, וברכת הזון, ברכת הארץ, ובונה ירושלים, וכשהם
 שנים ברכת המזון היא של שלש ברכות וברכת הזון, ברכת הארץ,
 ובונה ירושלים.
 דוחה הגמרא: לא, אין הכרח לומר שנחלקו התנאים במחלוקת
 האמוראים מהי ברכת הזימון, אלא רב נחמן מתריץ את דברי
 התנאים בשתי הברייתות למעמיה – לפי שיטתו, ששניהם סוברים
 כמותו שברכת הזימון היא רק עד נכריף, ורב ששת מתריץ את דברי
 התנאים למעמיה – לפי שיטתו, ששניהם סוברים כמותו שברכת
 הזימון היא עד סוף ברכת הזון.
 ומבארת הגמרא: רב נחמן מתריץ את דברי התנאים בשתי הברייתות
 למעמיה – לפי שיטתו, כיצד, דבולי עלמא – ששתי הברייתות
 סוברות שברכת הזימון היא עד נכריף, ועל כן מאן דאמר – התנא
 ששנה את הברייתא שברכת המזון שלש וארבע, שפיר – דבריו
 מתיישבים לדעה זו בפשטות, שכאשר אין זימון ברכת המזון שלשה
 היא של שלש ברכות וברכת הזון, וברכת הארץ, ובונה ירושלים,
 וכשהם שלשה שיש ביניהם זימון הרי כאן ארבע ברכות, שנוספה
 להם לברכת המזון גם ברכת הזימון, וכאמור לעיל. ומאן דאמר –
 והתנא ששנה את הברייתא שברכת המזון שנים ושלוש, כיצד
 יתיישבו דבריו לדעת רב נחמן, אמר לה רב נחמן, הכא – בברייתא זו,
 בברכת פועלים עסקינן ו-אנו עוסקים, שתקנו חכמים לפועלים
 העושים מלאכה לבעל הבית, שיברכו את ברכת המזון באופן קצר
 בכדי שלא יפסידוהו, וברכתם כוללת רק שתי ברכות. דאמר מר
 לעיל (טו), שסדר ברכת הפועל היא שפותח בברכת הון ואומרה
 כולה, ואחר כך ממשיך בברכת הארץ וכולל את ברכת בונה
 ירושלים. ואחר הברכה השלישית בברכת הארץ, וחזרת בברכת
 הארץ וחזר למלאכתו. נמצא ששני פועלים שאכלו, כיון שאין
 ביניהם זימון ברכת המזון שלהם היא של שתי ברכות והון, וברכת
 הארץ המורחבת, וכשהם שלשה נוספה להם ברכת הזימון והרי כאן
 שלש ברכות.
 רב ששת מתריץ את דברי התנאים בשתי הברייתות למעמיה – לפי
 שיטתו, כיצד, דבולי עלמא – ששתי הברייתות סוברות שברכת
 הזימון היא עד הון את הכל, ועל כן מאן דאמר – התנא ששנה את
 הברייתא שברכת המזון שנים ושלוש, שפיר – דבריו מתיישבים
 לדעה זו בפשטות, שכשיחיד אוכל או כששנים אוכלים הרי שברכת
 המזון שלהם היא רק שתי ברכות וברכת הארץ, ובונה ירושלים,
 וכשהם שלשה מתווספת להם ברכת הזימון והכוללת את ברכת הזון
 והרי כאן שלש ברכות. ומאן דאמר – והתנא ששנה את הברייתא
 שברכת המזון שלש וארבע, קסבר שברכת השוב והמטיב
 דאורייתא היא – חיובה מן התורה, ולכן כשמנה את הברכות
 שבברכת המזון מנה אף את ברכת השוב והמטיב. נמצא שכשאין
 זימון ברכת המזון היא של שלש ברכות וברכת הארץ, ובונה
 ירושלים, והטוב והמטיב, ובשלשה שנוספה להם ברכת הזימון הרי
 כאן ארבע ברכות.
 הגמרא מוכיחה שברכת הטוב והמטיב אינה מן התורה: אמר רב
 יוסף, תדע ו-הא לך ראייה דברכת השוב והמטיב לאו דאורייתא,
 שהרי חכמים תקנו שיהיו פועלים עוקרים אותה – שהפועלים אינם
 מברכים ברכת הטוב והמטיב, כיון שעליהם להזדרז ולחזור למלאכת
 בעל הבית, ואם היה חיובה מן התורה לא היו חכמים מתקנים לעקור
 דבר מן התורה.
 הוכחה נוספת: אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה
 ו-בשמו דרב, תדע ו-הא לך ראייה דברכת השוב והמטיב לאו

ברכות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף מו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

צ"ו

רש"י

קטיןא חרץ שקי – כך היו קורין לרבי זירא. וטעמא מפרש בבבא מציעא ב"השוחר
את הפועלים" (פהא). כי מטא למשרי – לישנא דשירותא, כלומר: לפרוס ברכת
המוציא ולאכול. רב הונא דמבבל – היינו רב הונא סתמא; ולפי שעבשו היה רבי
זירא בארץ ישראל במקום רבי אבהו, והיה עולה מבבל, קאמר חכ. קרובים לעיר
מה הן צריכין. נכסיו = קרקעות. עד היכן
ברכת הזמון – שצריכין להיות שלשה.
וכשחן שנים לא יאמרוהו. ברכת הזמון שנים
ושלש – פעמים שהם שתי ברכות, פעמים
שהם שלש. כיצד: כשהם שלשה – הן שלש
ברכות, וכשהם שנים – הן שתי ברכות.
כדמפרש ואיל. דקסבר – ברכת זמון עד
"הון". וכשהם שנים אין אומרים אלא ברכת
הארץ ובונה ירושלים. ומאן דאמר שלש
וארבע – כשחן שנים הרי שלש: הון, וברכת
הארץ, ו"בונה ירושלים". וכשהם שלשה הם
מוסיפים "נברך" עד "ובטובו חיינו". מוקים
לח – לא גרסינן. והכי גרסינן: והא דתניא
שתיים ושלש בברכת פועלים דאמרי ברכת
הארץ ו"בונה ירושלים" בחדא ברכה, אין כאן
אלא ברכת "הון" וברכת הארץ; וכשהם
שלשה מוסיפין "נברך" – הרי שלש. דאמר
מר – לעיל בפרק שני (טזא). שהרי פותח
בה בנברך – ואי דאורייתא היא, היא
סמוכה לחברתה – ואין פותחין בה ב"ברך".
כהתניא ב"י מהן בו' – כגון ברכת פירות
ומצות פותח ואינו חותם. וטעמא מפרש
ב"עברי פסחים" (קהא) משום דכולהו חזא
הודא, ואין הפסק דבר תחתיו או דבר אחר
בתוכה, כמו שיש בקדוש "כי הוא יום תחלה
למקראי קודש" ו"הנחילנו".
והוא
בהא קמיפלגי, מאן דאמר "שתיים ושלש" – קסבר עד "הון", ומאן דאמר "שלש וארבע" –
קסבר עד "נברך"? – לא, רב נחמן מתרין לטעמיה, ורב ששת מתרין לטעמיה; רב נחמן
מתרין לטעמיה, דכולי עלמא עד "נברך", מאן דאמר: "שלש וארבע" – שפיר, ומאן דאמר
"שתיים ושלש" – אמר לך: הכא בברכת פועלים עסקינן, דאמר מר: פותח ב"הון" וכולל
בונה ירושלים" בברכת הארץ. רב ששת מתרין לטעמיה, דכולי עלמא עד "הון", מאן דאמר
"שתיים ושלש" – שפיר, ומאן דאמר "שלש וארבע" – קסבר: "הפסוק והמטיב" דאורייתא
היא. אמר רב יוסף: תדע ד"הפסוק והמטיב" לאו דאורייתא – שהרי פועלים עוקרים אותה.
אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: תדע ד"הפסוק והמטיב" לאו דאורייתא
– שהרי פותח בה ב"ברך" ואין חותם בה ב"ברך". פדתניא: כל הפרכות כולן פותח
בהן ב"ברך" וחותם בהן ב"ברך", חוץ מברכת הפירות, וברכת המצות, וברכה הסמוכה
לחברתה, וברכה אחרונה שבקריאת שמע; יש מהן שפותח בהן ב"ברך" ואין חותם ב"ברך",
ולבד לא חשיב ברכה, ולכך אי אפשר לחלק לשנים "נברך" ו"הון". ומאן דאמר בארבעה, קסבר עד "נברך", ד"נברך" חשיב ברכה אחת בפני עצמה, ו"הון" ברכה אחרת. והיינו
בארבעה, שארבעה בני אדם מברכין אותן: שאחד יאמר "נברך", והשני "הון", והשלישי "נודה לך" והרביעי – עד "בונה ירושלים".
כל הברכות כולן פותחות בברוך וחותמות בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע – והא לך הסדר: ברכת
אשר יצר" אינה סמוכה לנטילת ידים. דנטילה שייכא בלא "אשר יצר", והרבה פעמים אמורה לבדה. "אלהי נשמה" אמאי אינה פותחת ב"ברך" דאינה סמוכה ל"אשר
יצר" וכו', כגון אם לא בא מן הנקבים ידידי טהורות – אין צריך לברכת "אשר יצר" וצריך לומר: הואיל ואין בה אלא הודאה בעלמא אינה פותחת ב"ברך", ומכל מקום
חותמת בברוך – הואיל וארוכה קצת. וכן נמי צריך לומר גבי "אתה הוא עד שלא נברא העולם" וכו'. וכל הני ברכות קטנות כל אחת ברכה לעצמה, כדאמרן בעלמא: כד
היה מהלך – הוה מברך "מצעדי גבר", וכן כולן. ועוד: דהוה קצרות והיוון בברכת הפירות. "הוה רצון" למי היא סמוכה: ואומר רבינו תם: שהיא מן הברכה "ברוך אתה ה'
המעביר שינה מעיני" וכו' וצריך לומר "והוה רצון". ואם תאמר: והלא כל הברכות כולן צריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן. והא ליכא? ויש לומר: דשפיר הוה מעין פתיחה
סמוך לחתימה מ"המעביר", דסמוך לחתימה איכא "ותגמלני חסדים טובים", והיינו גמילות חסדים – שהקדוש ברוך הוא מעביר שינה מן האדם ומחדש כחו, כדאמרין
במדרש: "חדשים לבקרים" וגו' – שהוא מחזיר הנשמה שלמה ושקטה בגוף כאשר היתה בתחלה, אף על פי שהיתה עיפה. והיינו כעין פתיחתה. ולעולם דבריו תורה
והעבר נא – הכל ברכה אחת היא. וצריך לומר "העבר נא". וישתבח" סמוכה ל"ברך שאמר", ולכך פי' ליהדר שלא לספר ביניהם, אף על פי שיש הפסק טובא פסוק
דמזמרה – מכל מקום לא מפסקי. ובוה נחא ברכה אחרונה שבקריאת שמע "אמת" כו', "אמת" היא סמוכה אל "אהבה" וכו', ופסוקי קריאת שמע לא מפסקי. ואם תאמר:
ברכה אחרונה למי שהוא קורא בתורה, אמאי צריכה לפתוח ב"ברך"? הא סמוכה לחברתה, לברכה ראשונה? ויש לומר: לפי שהיו רגילים שלא היו מברכים רק הראשון
ברכה ראשונה. והאחרון ברכה אחרונה, ואיכא הפסק גדול בין ראשון לאחרון. ובתר כן שתקנו שתיהן לכל אחד ואחד משום הנכנסין ומשום היוצאים, לא זוז ממקומה.
והטוב

והטוב והמטיב – ואם תאמר: ואמאי פותחת ב"ברוך"? והלא סמוכה לחברתה היא? ויש לומר: דנתקנה בפני עצמה, (היא) בשביל הרוגי ביתר. ואם תאמר: אמאי אינה חותמת ב"ברוך"? ויש לומר: משום דקצרה היא. רק שתקנו לאחר כך שלש 'מלכיות' ושלש 'גמולות' ושלש 'הטבות'. ר'נאמן אתה' של ברכת ההפסדה הוא מן הברכה העליונה, ולכן הוא נכתב גדול – שבימים הראשונים היו רגילים לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם "נאמן אתה" וכו' כשהיה התינוק מגיע שם. להיכן הוא חוזר – פירש רש"י: דקאי לאחד דפסיק לשנים וממתין לאחרים עד "הון", והיכן חוזר לאחר סעודתו? רבנן אמרי: למקום שפסק, והלכתא: למקום שפסק. ותימה: דאם כן היכי הלכתא למקום שפסק אחרי שאכל אחר כך, פשיטא דיחזור אפילו ל"הון" דהא "הון" דאורייתא! על כן צריך לומר דקאי אהא דאמרין לעיל. והמברך אומר "נברך שאכלנו משלך והמסובין עונים "ברוך שאכלנו משלך ובטובו חיינו". לדין הוא חוזר המברך לאחר שיענו המסובין – חוזר לראש, שהמברך חוזר ואומר "נברך שאכלנו משלך ובטובו חיינו". ורבנן אמרי – למקום שפסק, שאומר "ברוך שאכלנו משלך", וכן הלכתא: והרב משה מאיבירא פירש דקאי אשלשה שאכלו, ויצא אחד מהם לשוק, קוראים לו ומונמים עליו. ולעיל נמי, הכי פירשה: עד היכן מקום דימון, שצריך להו לאותו אחד דקרו ליה ועני – עד "נברך", ומכאן ואילך – ילך לדרכו, ואינם צריכים האחרים עוד לצירופו. והבא בעי, לאותו מן השוק להיכן הוא חוזר – למקום שפסק, דהיינו: למר – מ"הון" ואילך, ולמר מ"נברך". והשתא נידא קשה מ"הון" – שהרי לא ספר בינתיים.

מזוטר איקלע לבי רב אשי איתרע ביח מילתא – וכוותיה קיימא לן, והכי מברכין: "ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם הא הטוב והמטיב, אל אמת דיין אמת שופט בצדק ולוקח במשפט ושלט במעשי, ואנחנו עבדיו ועמו, ובכל אנחנו חייבין להודות לו ולברכו, גודר פרוצות בישראל הוא יגדור פריצה זאת מעלינו ומעל האבל שבתוכנו לחיים ולשלום. הרחמן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד" וגו'. ופירש בעל הלכות גדולות: דאין לומר "במשפט" דקיימא לן בפרק "במה בהמה יוצאה" (דב. טז) שיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון. ומידה, בכך אין למחוק. בזמן שהן שתי מטות גדול מסב בראש שני לו למעלה הימנו – דהיינו: כלפי ראשו, שמסב על המטה דרך שמאל, ולמטה מקר דרך מרגלותיו, דהיינו מימינו. ובוה מדקדק רב בשת דאם כן בעי גדול לחרצי בפשוטה כשמודבר עם השני, כיון שהשני למעלה הימנו. ולקמן במתניתא גרס: "גדול מסב בראש, השני למטה הימנו", וזהו כלפי מרגלותיו, והוא מימינו, ואז לא מתרין ויתבי כי בעי לאשתעויי בהדי שני.

אין מכבדין וכו' – ואם תאמר: הא אמרינן בשבת בפרק "במה בהמה" (נא.ב.) לו ורב הונא בר חיאי הוה קא אזלי באורחא, קדמה חמריה דרב הונא לחמרא דלוי, בעי רב הונא לאפוקי מדעתיה דלוי כו', אלמא מכבדים בדרכים! ויש לומר: כשיצאו לדרך כאחד – מכבדין בדרכים, אבל אם כל אחד ילך לדרכו ופגעו זה בזה ואירע להם דרך למקום אחד – אין מכבדים. אין

ויש מהן שחותם בהן ב"ברוך" ואין פותח ב"ברוך". ו"הטוב והמטיב" פותח ב"ברוך" ואין חותם ב"ברוך", מפלל דברכה בפני עצמה היא. ואמר רב נחמן בר יצחק: תדע ד"הטוב והמטיב" לאו דאורייתא – שהרי עוקרין אותה בבית האבל. פתניא: מה הם אמורים בבית האבל? – "ברוך הטוב והמטיב"; רבי עקיבא אומר: "ברוך דיין האמת". "הטוב והמטיב" – אין, "דיין אמת" – לא?! – אלא איקא: אף "הטוב והמטיב". מר זוטרא איקלע לבי רב אשי, איתרע ביה מלכתא, פתח וברך: "הטוב והמטיב, אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק, לוקח במשפט, ושלט בעולמו לעשות בו פרוצו, פי כל דרכיו משפט, שהפל שלו ואנחנו עמו ועבדיו, ובכל אנחנו חייבים להודות לו ולברכו, גודר פרוצות בישראל הוא יגדור את הפרצה הוואת בישראל לחיים". להיכן הוא חוזר? רב זבד משימיה דאפי' אמר: חוזר לראש, ורגנן אמרי: למקום שפסק. והלכתא: למקום שפסק. אמר ליה ריש גלותא לרב ששת: אף על גב דרגנן קשישי אתון, פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו. בזמן שהן שתי מטות – גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו, ובזמן שהם שלש – גדול מסב באמצע, שני לו למעלה הימנו, שלישי לו למטה הימנו. אמר ליה: ובי בעי אשתעויי בתריין תרצי ויתבי ומשתעי בהדיה? – אמר ליה: שאני פרסאי דמחיו ליה במחוג. מים ראשונים מחיין מתחילין? אמר ליה: מן הגדול. – ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין פולין? אמר ליה: לאלתר מייתו תפא קמיה. מים אחרונים מחיין מתחילין? אמר ליה: מן הקטן. – וגדול יתיב וידיו מוזהמות עד שנוטלין פולין? אמר ליה: לא מסלקי תפא מקמיה עד דנימטי מיא לגביה. אמר רב ששת: אגא מתניתא ידענא, דתניא: ביצד סדר הסבה? בזמן שהן שתי מטות – גדול מסב בראש ושני לו למטה הימנו; בזמן שהן שלש מטות – גדול מסב בראש, ושני לו למעלה הימנו, שלישי לו למטה הימנו. מים הראשונים מתחילין מן הגדול; מים אחרונים, בזמן שהם חמשה מתחילין מן הגדול, ובזמן שהם מאה – מתחילין מן הקטן עד שמועצים אצל חמשי, וחוזרין ומתחילין מן הגדול. ולמקום שמים אחרונים חוזרין – לשם ברכה חוזרת. מסייע ליה לרב, דאמר רבי חיאי בר אשי אמר רב: כל הנוטל ידיו באחרונה תחלה – הוא מוזהב לברכה. רב ורבי חיאי הוה יתבי בסעודתא קמיה דרבי. אמר ליה רבי לרב: קום משי ידך! חזיה דקא מרתת, אמר ליה: בר פחתי! "עין בברכת מוזהב" קאמר לך. תנו רגנן: אין מכבדין – לא בדרכים, ולא בגשרים, ולא

ויש מהם חותם ולא פותח – כגון ברכה הסמוכה לחברתה, שהרי כבר פתח בברכה ראשונה. וברכה אחרונה שבקריאת שמע "אמת ויציב", "אמת ואמונה", שאף על פי שקריאת שמע מפסיק בינתים – אברכות דלפניה סמוכה, והוא לא סמוכה לחברתה. הטוב והמטיב וכו' – דלאו סמוכה לחברתה היא שאינה מברכת המזון, אלא על קבורת הרוגי ביתר תקנוה. שהרי עוקרין אותה בבית האבל – אליבא דרבי עקיבא. להיכן הוא חוזר – מי שנצטרף לזימון, ואמרן לעיל אליבא דרב ששת: ברכת זימון עד "הון", והוצרך זה להיות מפסיק אכילתו עד שיגמור המברך ברכת "הון", וחזר זה שהפסיק לשנים וגמר סעודתו, להיכן הוא חוזר לכרך לאחר שיגמור סעודתו? חזר לראש – לתחלת "הון", שהרי נתחייב בזימון שבתחלה הוקבע בשלשה. למקום שפסק – לברכת הארץ, כשאר יחיד. הכי גרסין: אף על גב דרבנן אתון, פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו. בזמן שהן שתי מטות – רגילין היו לאכול בהסבה על צדו השמאלית, מוטה ורגליו לארץ, איש איש על מטה אחת. בזמן שהן שנים גדול מסב בראש – כלומר: מסב תחלה על מטתו. ושני לו למעלה הימנו – ממת השני לצד מרגלותיו של גדול. ובזמן שהן שלשה גדול מסב באמצע, שני לו למעלה הימנו, שלישי לו למטה הימנו – לצד מרגלותיו. אמר ליה – רב ששת לריש גלותא. ובי בעי אשתעויי בתריין תרצי ויתבי – ואם רצה הגדול לדבר עם שני לו – צריך הוא לזקוף עצמו ממסכתו, לישב זקוף, וכל זמן שהוא מוטה אינו יכול לדבר עמו, לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא, ופני הגדול מסובין לצד אחר, וטוב לו שישב על המטה הימנו, וישמע דבריו כשהוא מוטה. במחוג – מראים בידיהם ובאצבעותיהם ברמיה. מים ראשונים מחיין מתחילין – רב ששת קאמר ליה לריש גלותא: מחיין מתחילין פרסיים מים ראשונים. לאלתר מייתו תפא קמיה – שלחן שלו מביאין מיד לפני ואוכל. ולפני כל אחד ואחד היו מביאין שלחן קטן. לא מסלקי תפא – מקמי גדול, עד דמשו כולהו. ובעוד שהוא אוכל האחרים נוטלין מים אחרונים. שני לו למטה הימנו – שאם הוצרך גדול לספר עמו – לא יחא צריך לזקוף. ובזמן שהם שלשה שני לו למעלה הימנו – ואם בא לספר – מספר עם השלישי לו. ואם בא לספר עם השני לו – טוב הוא שזקוף, ואל ישפיל את השני לו לפני קטן ממנו, שיהא הוא למטה וקטן ממנו למעלה הימנו. מתחילין מן הגדול – ולא לתר מעייל תבא קמיה. ובזמן שהם מאה – לאו דוקא, דהוא הוה עשרה וכלכל יתה מחמשה. שגנאי הוא שישלקו השלחן מלפני הגדול כשיטול ידיו, וימתין שם וישב ובטל עד שיטלו כלם. לפיכך, כשהם יותר מחמשה – מתחילין מן הקטן הדיש בטוף, ואין מסלקין שלחן מלפני הגדול עד שיגיעו המים לחמשה שאצלו. וחוזרים ומתחילין מן הגדול – ונוטלין שלחן מלפניו. למקום שמים אחרונים חוזרים – כשנגיעים לחמשה, אם נטל הגדול – הוא מברך, ואם צוה לאחר ליטול קודם לו – הוא מברך. הגדול ידיו באחרונה תחלה – אותו שנוטל בתחלת החמשה אחרונים, קורא "תחלה" באחרונה. אין מכבדין – לומר "היא אתה קודם". לא בדרכים – הולכי דרכים, לומר לגדול הימנו "לך לפני", ולא

לְמַעַל הַיָּמֵנוּ – מטתו לצד מראשותיו של גדול, וְשְׁלִישִׁי לוֹ
בְּחִשְׁבוֹת מִסָּב לְמִטָּה הַיָּמֵנוּ – לצד מרגלותיו של גדול, שראשו
סמוך לרגליו של גדול.
רב ששת מקשה על סדר זה: אָמַר לִיה רִישׁ גְּלוּתָא, לַמְּנַהג הַפְּרָסִי
שֶׁהֲשֵׁנִי בְּחִשְׁבוֹת מִסָּב לַמַּעַל מֵרָאשׁוֹ שֶׁל גָּדוֹל, וְכִי בְּעֵי אֲשֶׁתְּעוּי
בְּהִדְיָה – וכשירצה הגדול בשעת ההסבה לדבר עם השני, לא יוכל
לעשות כן אם לא שְׁתַּרְרִין תְּרוּצֵי וְיָתִיב – שהוא מיישר עצמו
ומוזקף ויושב על המטה, וּמִשְׁתַּעֵי בְּהִדְיָה – ורק כך יוכל לדבר עמו,
שכן בעודו מוטה על המטה פניו אינם לצד הסועד עמו ואיך ידבר
עמו. וכיון שכן הלא טוב הוא לגדול שהשני לו ישב למטה הימנו,
וכך פניו של גדול מופנות אליו וישמע השני דבריו מבלי שהגדול
יצטרך ליישר עצמו. אָמַר לִיה רִישׁ גְּלוּתָא לרב ששת, שְׂאֵנִי פְּרָסִי
שכל דבריהם ברמז הן ומבינים איש את רעהו בלא דיבור, ואף כאן
אפשר דְּמַחְוִי לִיה פְּמָחוּג – שהגדול ידבר עם השני ברמיזה על ידי
תנועות ידיו ואצבעותיו, וכיון שכן יכול הגדול להשאר מוטה על
מטתו וכשירצה לדבר עם שני יראה לו דרך רמיזה.
הוסיף רב ששת ושאל את הריש גלותא: כיצד הפרסיים נוהגים בענין
מִיָּם רֵאשֻׁנִים שְׁנוּטִלִים לידים קודם הסעודה, מְהִיָּן מְתַחֲלִין – מי
אצלם נוטל ראשון. אָמַר לִיה הַרִישׁ גְּלוּתָא, שִׁמְנָהֶגֶם לְהַתְחִיל מִן
הַגָּדוֹל. תמה רב ששת ושאל, הִיאךְ רָאוּי שֵׁיִשֵּׁב גָּדוֹל וְיִשְׁמָר דְּדִיו
עַד שְׁנוּטִלִין בּוֹלֵן. אָמַר לִיה הַרִישׁ גְּלוּתָא לרב ששת, שֶׁלֹּא מְנַהֵג
לְאִתְּרֵי מִיָּתוּ תִּבְאָ קָמִיָּה – מיד כשנטל ידיו מביאים לפניו את
שולחנו ומתחיל באכילה.
עוד הוסיף רב ששת ושאל לריש גלותא: מִיָּם אֲחֶרֶנִּים שִׁבְגָמָר
הסעודה, מְהִיָּן הַפְּרָסִיִּים מְתַחֲלִין. אָמַר לִיה הַרִישׁ גְּלוּתָא,
שִׁמְנָהֶגֶם בְּמִים אֲחֶרֶנִּים לְהַתְחִיל מִן הַקָּמֵן. ואף על מנהג זה תמה רב
ששת, וְגָדוֹל יָתִיב וְיִדְיו מְזוּחָמוֹת – האם ראוי שישב וימתין כך
כשידי מְזוּחָמוֹת עַד שְׁנוּטִלִין בּוֹלֵן. אָמַר לִיה הַרִישׁ גְּלוּתָא, לֹא
מְסַלְקִין תִּבְאָ מִקָּמִיָּה עַד דְּנִמְטִי מִיָּא לְנִבְיָה – לא מסלקים מלפניו
את שולחנו עד שיגיעו אליו עם הכלי של המים אחרונים, שבעוד
שהוא אוכל מקדימים האחרים נוטלים ידיהם, ולאחר שנטלו פוסק
למלאכה ומסלקים מעליו את השולחן ונטול מים אחרונים, נמצא
שלא הוצרך להמתין בעוד ידיו מְזוּחָמוֹת.
רב ששת מביא ברייתא כיצד צריכים לנהוג בענינים אלו: אָמַר רַב
שְׁשֵׁת, וְהַשֵּׁיב לִרִישׁ גְּלוּתָא הַסּוֹבֵר כִּמְנַהֵג הַפְּרָסִיִּים, אֲנֵא מְתַנִּיתָא
וְיִעֲנָא – אני יודע את דברי הברייתא בענין מנהגי סעודה ואני נוהג
כמוכא בברייתא, דְּתִנְיָא – ששינוי בברייתא, בְּיָצִי סָדֵר הַסִּבָּה, בְּזִמָּן
שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִפּוֹת – שהמסובים הם שני בני אדם, שֶׁהִסְתַּבְּתָּ הֵיא עַל
שְׁתֵּי מִטּוֹת, גָּדוֹל מִסָּב בְּרָאשׁ – כלומר מסב תחלה, וְשֵׁנִי לוֹ
בְּחִשְׁבוֹת מִסָּב לְמִטָּה הַיָּמֵנוּ – למרגלותיו, שאם הוצרך גדול לדבר
עם השני לא יחזיק צריך להודקה. בְּזִמָּן שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ מִפּוֹת דְּהִינּוּ שֶׁהֵם
שלשה סועדים, אִזִּי הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם מִסָּב בְּרָאשׁ, שֵׁנִי לוֹ בְּחִשְׁבוֹת
מִסָּב לְמַעַל הַיָּמֵנוּ – לצד מראשותיו של גדול, וְשְׁלִישִׁי לוֹ בְּחִשְׁבוֹת
מִסָּב לְמִטָּה הַיָּמֵנוּ – למרגלותיו של גדול, ואם רצה הגדול להגיד
דבר מה יאמרנו לשלישי לו.
עוד שנינו בברייתא: מִיָּם הָרֵאשֻׁנִים מְתַחֲלִין מִן הַגָּדוֹל – שהגדול
נוטל ידיו ראשון. ומיד כשנטל מביאים לפניו את שולחנו ומתחיל
באכילה וְזוֹבָה הִיא מְנַהֵג כִּמְנַהֵג הַפְּרָסִיִּים. וממשיכה הברייתא,
מִיָּם אֲחֶרֶנִּים מְהִיָּן מְתַחֲלִין, בְּזִמָּן שֶׁהֵם [המסובים] מְשֻׁשָׁה,
מְתַחֲלִין מִן הַגָּדוֹל – הוא נוטל תחילה, וְבְזִמָּן שֶׁהֵם מֵאָה סוֹעֵדִים,
ולאו דווקא מאה אלא כל שהם יותר מחמשה, מְתַחֲלִין מִן הַקָּמֵן
היושב בסוף, שגאי הוא שישלוק השולחן מלפני הגדול כשיטול ידיו,
וימתין שם יושב ויבטל עד שיטלו כולם, ואין מסלקין שלחן מלפני
הגדול עַד שְׁמִינִיעִים הַמִּים אֲצֵל הַמְּסוּבִים הַסּוֹמְכִים לַגָּדוֹל, שיחד
עמו נותרו רק הַמְּשֻׁשָׁה שְׁעִידִין לֹא נָטְלוּ, וְחוֹזְרִין וּמְתַחֲלִין מִן הַגָּדוֹל,
שהוא נוטל תחילה להם.
הברייתא ממשיכה בסדר המים אחרונים כשמיגיעים לחמשה:
וְלִמְקוֹם שְׁמִיָּם אֲחֶרֶנִּים חוֹזְרִין – לאחר שסיימו המסובים ליטול

וְיֵשׁ מִהֵן שְׁחֹתֶם בְּהֵן בְּכִרְוֶה וְאִין פּוֹתֶם בְּכִרְוֶה, כְּגוֹן בְּרַכָּה
הַסּוֹמְכָה לְחִבְרָתָהּ, שֶׁהִפְתִּיחָה שִׁבְבְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה פּוֹטֶרֶת גַּם אֶת זֹו.
וְכֵן הַטּוֹב וְהַמְּטִיב שִׁבְבְּרָכָה הַמּוֹזֵן פּוֹתֶם בַּה בְּכִרְוֶה וְאִין חוֹתֶם בַּה
בְּכִרְוֶה. מדייקת הגמרא: מכך שהטוב והמטיב פותח בה בברוך אף
שהיא סמוכה לבונה ירושלים, מְכַלְל – משמע דְּבִרְכָּה בְּפִנֵּי עֲצָמָהּ
הִיא ואינה מדאורייתא, שאילו היתה מדאורייתא היו מתקנים אותה
בנוסח ברכה הסמוכה לחברתה ולא היתה פותחת בברוך, אלא
בהכרח שהיא מדרבנן, ולא נתקנה על המזון אלא על קבורת הרגוי
ביתר, וכדלהלן (מנחות).
עוד ראינו שברכת הטוב והמטיב אינה מן התורה: וְאָמַר רַב נָחֳמָן בַּר
יִצְחָק, תִּדַּע וְהָא לֹךְ רֵאחִי דְּהַטּוֹב וְהַמְּטִיב לֹא דְּאִוְרִייתָא, שְׁחֵרִי
מוכח מהברייתא להלן שלדעת רבי עקיבא עוֹקְרִין – אין אומרים
אוֹתָהּ בְּבִית הָאֵבֶל. בְּדִתְנִיָּא בְּבִרְיָא שִׁבְעֵינָן בְּרַכָּה רְבִיעִית שֶׁל
בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, מָה הֵם אוֹמְרִים בַּה כְּשֶׁהִיא נִאֲמֶרֶת בְּבִית הָאֵבֶל, תֵּנָא
קַמָּא אוֹמֵר, אוֹמְרִים בְּכִרְוֶה הַטּוֹב וְהַמְּטִיב בְּנוֹסַח שְׁבוּ נִאֲמֶרֶת כֹּל
פַּעַם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בְּבִית הָאֵבֶל אוֹמְרִים בְּכִרְוֶה דִּינִין הָאֵמֶת.
ומקשה הגמרא. האם לדעת תנא קמא הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵין – כן
אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּבִית הָאֵבֶל, ואילו דִּינִין אֵמֶת לֹא אוֹמְרִים. אֵלָּא
בְּהִכְרָח אֵימָא – אמור שכונתו לומר אֵף הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, שאומרים
שם 'גם' הטוב והמטיב וגם' דִּין האמת, ומכך שלתנא קמא אוֹמְרִים
את שניהם, מוכח שרבי עקיבא שחולק אוֹמְרִים רק דִּין האמת, והרי
ראינו שהטוב והמטיב אינה מדאורייתא, שאילו היתה מדאורייתא
כיצד סובר רבי עקיבא שעוקרין אותה בבית האבל לומר רק דִּין
האמת.
הגמרא מביאה את נוסח ברכת הטוב והמטיב בבית האבל: מָר וּמְרָא
אֵיפְלֵק – הוזמן לָבִי רַב אִשִּׁי, אִיתְרַע בֵּיה מְלִתָּא וְאִירַע אֲצֵלוּ דְּבִר
מת בנו. ובברכה רביעית שברכת המזון, פְּתַח וּבְרַךְ בְּרַכַּת אֲבִלִים,
ואמר, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֵל
אֵמֶת, דִּינִין אֵמֶת, שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק לֹקֵחַ נַפְשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט וְשִׁלְטַן
בְּעוֹלָמוֹ לְעוֹשֵׂת בּוֹ בְּרִצּוֹנָהּ בִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, שֶׁחֶבֶל שָׁלוֹ
וְאִתְּחַנּוּ עִמּוֹ וְעָבְדוּ, וְכָל אֲנָחְנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ, גָּדוֹל
פְּרִצּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל הָאֵל, יְגִדֹר אֶת הַפְּרִצָּה הָאֵת בְּיִשְׂרָאֵל לְחַיִּים.
הגמרא חוזרת לדיני זימון, ושואלת: לרב ששת (לעיל ע"א) שברכת
הזימון היא עד הון את הכל, ויחיד מתחיל מברכת הארץ, מה יהיה
דינו של המצטרף עם חבריו לזימון לפי שקדמו וסיימו סעודתם לפניו
ולאחר הזימון חזר לאכול, לאחר שסיים כשבא לברך. לְהִיָּן – לאינו
ברכה מברכות המזון הוא חוֹזֵר, האם לתחילת ברכת הון כדון אחד
משלשה שאכלו שהם חייבים בברכת הון, או מאחר שיצא ידי חובת
זימון וכבר שמע את ברכת הון מפי המזמן מעתה ואילך הוא כיחיד
שאכל ומתחיל מברכת הארץ. נחלקו אמוראים בדבר, רַב וְיִבִּד
מְשֻׁשָׁה דְּאֵבִי אָמַר, חוֹזֵר לְרָאשׁ – לתחלת ברכת הון, שכן כאמור
תחילת סעודתו היתה בשלשה והרי כבר נתחייב בברכת הון. וְרַבִּין
אָמַר, לְמִקְוִם שְׁפָסֶק – דהיינו לברכת הארץ, שכבר יצא ידי חובת
זימון ואף שמע ברכת הון ומעתה ואילך הוא כיחיד שאכל. מסיקה
הגמרא: וְהַלְבָּתָּא לְמִקְוִם שְׁפָסֶק, ויתחיל ברוך אתה ה' אלהינו מֶלֶךְ
הָעוֹלָם שֶׁהִנַּחֲלָתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ וכו'.

וְלֹא יִבְרָכִים מִזֻּזְהֻמֹּת – בגמר הסעודה אין לכבד את הגדול ממנו
שיטול לפניו מים אחרונים.
הגמרא מספרת אודות הכיבוד בדרכים: רַבִּין וְאַבְיִי הָיוּ קָא אֲזִילִי
בְּאַרְחָא – היו הולכים בדרך ורכובים על חמוריהם, קְרָמְיָה חֲמֹרִיָּה
דְּרַבִּין לְרַבְאִי – הקדים חמורו של רבין את חמורו של אבבי, וְלֹא
אָמַר לֵיהּ – רבין לאבבי שהיה גדול ממנו, נִיזִיל מַר – ילך כבודו לפני.
הקפיד אבבי ואמר, מְדַסְלִיק הָאִי מְרַבְנִי מִפְּעֻרְכָּא – מאז שחזר
תלמיד חכם זה מארץ ישראל לאחר שלמד שם מפני החכמים, גַּם לֵיהּ
דְּעֵתִיָּה – נעשתה דעתו גסה והחל להחשיב עצמו, ולכן לא חשש
להקדימני. כִּי מָטָא לְפִתְחָא דְּבֵי בְנֵישְׁתָּא – כשהגיעו לפתח של בית
הכנסת, אָמַר לֵיהּ – רבין לאבבי, נִיעַל מַר – יכנס כבודו ראשון. אָמַר
לֵיהּ – אבבי לרבין, וְעַד הִשְׁתָּא לֹא מַר אָנָּה – האם עד עכשיו לא
הייתי ראוי להקרא 'מר', וכלומר מדוע עד כה לא כבדת אותי. אָמַר
לֵיהּ – השיב רבין לאבבי, הֲכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין מְכַבְּרִין את
הגדול לומר לו היה לפני אֵלָא בְּפִתְחָא שֵׁישׁ בְּהַ מְזוּזָה, ועד עתה היינו
בדרך ומשום כך לא דקדקתי להקדים את כבודו.
הגמרא מבררת את דברי רבי יוחנן, ומקשה: נמצא לדבריו שדווקא
בפתח דְּאִיתָּה בְּהַ – שיש בה מְזוּזָה, אֵין [כן] יש דין להקדים בו את
הגדול, אבל בפתח דְּלִית בְּהַ מְזוּזָה, לֹא – אין צורך להקדים, וקשה,
אֵלָא מַעְתָּה בפתחי בית הכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ דְּלִית בְּהוּ מְזוּזָה –
שאינו קובעים בהם מזוזה מפני שאין דרים שם (ומא יא), הֲכִי נִמְיֵי דְּאֵין
מְכַבְּרִין – האם גם בפתחים אלו אין צורך לכבד, כלומר ואם כן למה
כיבד רבין את אבבי כשהגיעו לפתח בית הכנסת. מתרצת הגמרא:
אֵלָא אֵימָא – אמור שכך אמר רבי יוחנן, אין מכבדין אלא בְּפִתְחָה
הָרְאוי לְמְזוּזָה, כלומר יש לכבד בכניסת כל פתחים, ובכללם פתחי
בית הכנסת ובית המדרש שפתוחים ראויים למזוזה, אבל אין צורך
לכבד בדרכים או בפרצות שאינם פתח.
עוד ענייני מוסר ודרך ארץ הנוהגים בסעודה: אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרִיה
דְּרַב שְׁמוּאֵל בְּרַ שְׁלֵת מִשְׁמִיָּה דְרַב, אֵין תְּסוּבִין הַיּוֹצֵאִים
בשמיעת הברכה מפי הבורע, רְשָׁאִין לְאָכֹל בְּלוֹם מְכַרּוּ של הבורע
עַד שִׁמְעוּם הַבּוֹצֵעַ תַּחֲלוּת, שמכיון שכולם צריכים לטעום מכברו
אין זה מדרך הכבוד שיעצמו קודם שהוא עצמו טעם. וְיָתִיב – ישב רב
סְפָרָא ושמע את דברי רב יהודה בשם רב, וְקָאָמַר לא כך, אלא אין
המסובים רשאין לְטַעֵם אִיתְמַר – נאמר מפי רב, ולא אין רשאין
לאכול. ומבארת הגמרא: מאחר שלמעשה אין הבדל בין הלשון
ל'אכול' ללשון 'לטעום', לְמָאִי נִפְקָא מִיָּנָה – לאיזה צורך תיקן רב
ספרא הלשון, אלא שְׁחִיבִי אָדָם האומר שמועה בשם רב, להקפיד
לומר את השמועה בְּלִשׁוֹן רַבִּי (ערוזות פ"א מ"ג), ורב ספרא שמע מרב
שאמר לטעום.
עוד מהליכות דרך ארץ שבתוך הסעודה: תָּנוּ רַבְּנָן, שְׁנֵים שהיו
אוכלים מקערה אחת, מְמַתִּינִין זֶה לָזֶה בְּקַעְרָה – שכשהאחד מסלק
ידו מן הקערה כדי לשתות, מדרבי המוסר שיהא בלירו מפסיק
מלאכול עד שיגמור לשתות, אבל היו האוכלים שְׁלִשָּׁה, אֵין השנים
מְמַתִּינִין – בשביל היחיד, שאינו הגון ששנים יפסיקו בשביל אחד.
עוד שנינו בברייתא: בעל הבית הַבּוֹצֵעַ את הפת וואפילו כשיש
בסעודה גדול ממנו (כדלעיל מו.), הוּא פּוֹשֵׁט יָדוֹ בקערה תַּחֲלָה ללפת
בתוכה את פרוסת המוציא. וְאֵם בָּא לְחָלוֹק כְּבוֹד לְרַבּוֹ אוֹ לְמִי
שְׁגָדוֹל הֵימָנָה בַּחֲמֵה הַרְשוֹת בִּידוֹ.
מתי מתחיל המברך לפרוס הפת: רַבָּה בְּרַ בְּרַ חֲנָה הָוּ עָסִיק לֵיהּ
לְבָרִיָּה – השיא לבנו אשה בִּי רַב שְׁמוּאֵל בְּרַ רַב קַמְיָנָא, קָרִים
וְיָתִיב – הקדים רבה בר בר חנה לישב לשולחן, וְקָמְתִי לֵיהּ לְבָרִיָּה
וְשֵׁנָה לבנו להכות סעודה, ולפי שמנהגם היה שהזחתי בוצע
בסעודה לכן בא ללמוד כיצד עליו לנהוג. וכך אמר לו, אֵין הַבּוֹצֵעַ
לרבים רְשָׁאִי לְבָצֹעַ – לפרוס פרוסה מן הפת, עַד שִׁיבִלָה אֵמֵן מִפִּי
הָעוֹנִים – שיסיימו כולם לענות אמן, לפי שעניית האמן היא חלק מן
הברכה, ואין לבצוע קודם סיום הברכה (לעיל לט.). רַב הִסְרָא אָמַר,
עד שיכלה אמן מִפִּי רֹבֵעַ הָעוֹנִים – די בכך שרוב העונים סיימו
לענות, ואם יש מייעוט שלא סיים אין צריך להמתין שיסיימו.

הגמרא מבררת מהי סברת רב חסדא: אָמַר לֵיהּ – שאל רַבִּי בְּרַ חֲסִידָא
את רב חסדא, מָאִי שָׁנָא – מזה ההבדל בין רוב למיעוט, הרי טעמו
של דבר מדוע ימתין עד אשר רֹבָא – רוב השומעים יסיימו לענות,
משום דְּאִתְּתִי – שעדיין לא בְּלִיָּא בְּרַכָּה – לא נסתיימה אמירת
הברכה עד שיסיימו לענות, אם כן מִיעוּטָא נִמְיֵי – מטעם זה גם כאשר
נשאר מיעוט שלא סיימו, לֹא בְּלִיָּא – עדיין לא הסתיימה אמירת
הברכה. אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב חסדא, שְׁאֵי אֹמַר, כָּל הָעוֹנָה
אֵמֵן ומאריך בעניינו יוֹתֵר מְדַאִי אֵינִי אֵלָא מוֹעָה, והאמן של
המיעוט המאריך אינה מן הברכה ואין צריך להמתין להם.
הגמרא מביאה כמה הלכות בעניית אמן: תָּנוּ רַבְּנָן, אֵין עוֹנִין, לֹא
אֵמֵן הַטּוֹפָה – שקורא את האלף בניקוד שו"א ו-אמן, במקום
בקמץ ו-אמן. שאמן בניקוד שו"א אינה מילה בלשון הקודש, ואין
לה שום משמעות. וְלֹא עוֹנִים אֵמֵן הַטּוֹפָה – שמחסר קריאת הנו"ן,
שאינו מוציאה בפה שתוא ניכרת ונשמע אמן. וְלֹא אֵמֵן יוֹתֵמָה –
שאינו יודע על איזה ברכה ענה, וכגון ששמע אחרים שעונים אמן
וענה אחריהם, וכיון שאינו יודע על מה עונה הרי היא כיתומה שאין
לה אב. וְלֹא יוֹדֵק בְּרַכָּה מִפּוֹי – והמברך ברכה, לא יוציאה מפיו
במהירות בלא כוונה, שנראה שאינו מברך ברוצן והיא לטורח עליו
כמשא כבד, אלא יברך במתינות ובכוונה שלמה.
כֵּן עֲזַאי אֹמַר, כָּל הָעוֹנָה אֵמֵן יוֹתֵמָה, הָיוּ בְּנֵי יוֹתוּמִים. וכל
העונה אמן הַטּוֹפָה, יתְחַפְּפוּ יָמִיו. וכל העונה אמן הַטּוֹפָה, יתְקַפְּפוּ
יָמִיו. וְכָל הַמְאָרִיף קצת בְּאָמֵן, כדי שיעור שיוכל לומר אל מלך
נאמן, מְאָרִיכִין לוֹ יָמָיו וְשְׁנוֹתָיו בטובה, ובלבד שלא יאריך יותר
מדאי וכדלעיל.
הגמרא חוזרת לדיני זמון: רַב וְשְׁמוּאֵל הָיוּ יוֹתֵבִי בְּסַעוּדָתָא – ישבו
בסעודה, כשאחזו בגמר הסעודה אָתָּא רַב שִׁמְיֵי בְּרַ חִיָּא והתיישב
שם לסעוד, הָוּה קָמְסָרְהָ וְאָכִיל – היה ממחר באכילתו, כדי לסיים
קודם שרב ושמואל יברכו. אָמַר לֵיהּ רַב לרב שימי, מַה דְּעָתִךָ –
מאיזה טעם הנך ממחר באכילה, לפי שאתה סבור לְאַצְטְרוּפִי בְּהָרִין
– להצטרף אלינו כדי שנוכל לזמן, אֵמֵן אֲכִילָנָא לָן – אנו כבר סיימנו
סעודתנו קודם שבאת, ואיך יכול להצטרף אלינו. אָמַר לֵיהּ שְׁמַיָא
לרב, לא כן, אלא עדיין אנו בתוך הסעודה, שהרי אֵלָּו מִיִּיתוּ ו-היו
מביאים לִי עכשיו לקינוח סעודה אֲדִילָנָא – כמחזין ופטריות,
וְגוֹזְלִיָּא לְאָכָא – ולרב היו מביאים גוזלות, מִי לֹא אֲכִילִין – האם לא
היינו אוכלים אותם לקינוח, וכיון שלא הסחנו דעתנו לגמרי מלאכול
נחשב שעדיין לא נגמרה סעודתנו ויכול רב שימי להצטרף אלינו.
הגמרא מביאה הלכה נוספת בוימו: תַּלְמִידֵי דְרַב הָיוּ יוֹתֵבִי
בְּסַעוּדָתָא – ישבו בסעודה, ובטרם סיימו עַל ו-נכנס) רַב אָחָא
והצטרף אליהם, אָמַר – אמרו תלמידי רב, אָתָּא נִבְרָא רַבָּא דְּמִכְרָה
לָן – עכשיו בא אדם גדול שיברך לנו ברכת המזון. אָמַר לָהּ רַב אחא
לתלמידי רב, מִי סְבָרִיתוֹ – האם אתם סבורים שההלכה היא דְּגָדוֹל
שבחבורה מְכָרָה, אין הדבר כן, אלא עִסְקָר שְׁבַע בְּסַעוּדָה – אחד מאלו
שהיו בתחילת הסעודה, הוא מְכָרָה. מסקנת הגמרא: וְהִלְכְתָּא גְדוֹל
מְכָרָה אָף עַל גַּב דְּאָתָּא לְבַסְפָּה – שהצטרף אליהם בסוף הסעודה.
שבכלל כבודו להוציא אחרים ידי חובתם, לפיכך מדיני דרך ארץ
לכבדו אף שבא בסוף.
הגמרא עוברת לביאור המשך דברי המשנה. לביאור מהלך הגמרא
נקדים את דיני תרומות ומעשרות וסדר הפרשתם: א. אחר הקצירה
והדיש והמירות, מוציא מן התבואה חלק אחד מחמישים ונותנו
לכהן, והוא נקרא 'תרומה גדולה'. ב. לאחר מכן מפריש עשירית
מהנותן ונותנו ללוי, והוא נקרא 'מעשר ראשון'. ג. ולאחר הפרשת
מעשר ראשון מפריש שוב עשירית מהנותן והוא נקרא 'מעשר שני',
ומעלהו ואוכלו בירושלים, או שמחלו לו כסף ובירושלים יקנה
בכסף מאכלים ויאכלם בקדושה. ד. הלוי צריך להפריש עשירית
מהמעשר שקיבל ולתיתו לכהן והוא נקרא 'תרומת מעשר'. ה.
חכמינו זכרונם לברכה גזרו וחייבו לעשר את הנקנה מעמי הארצות
לפי שהם חשודים על המעשרות. והתבואה והפירות הנקנים מהם
קריים בלשון המשנה 'דמאי'.

ברכות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף מז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קא
תוספות

1 א"ן המסובין רשאי לטעום עד שיטעום המברך – ותימה מההוא סבא "דערבי
2 פסחים" (קרא) דגחץ ושתי, אלמא: דשתי קודם המברך! שמו יס חלוק בין
3 אבילה לשתייה. אי נמי, יש לומר: דלא שתי, אלא להראות לו מעשה, שלא היה
4 צריך לומר יותר. ובירושלמי יש: כשיש לכל אחד כבור או כוסו בידו – יכולים
5 לשותת אפילו קודם המברך, וגבי ההוא סבא
6 היה לו כוסו בידו. והכי איתא בירושלמי:
7 אמר רבי בון בשם רב אין המסובין רשאי
8 לטעום עד שיטעום המברך. רבי יהושע בן
9 לוי אמר: שותין אף על פי שלא שתי
10 המברך. ולא פליגי: רבי בון בשם רב –
11 שזוק לכוס אחד, דרבי יהושע בן לוי –
12 הדחה לכל אחד כוס בידו. וכן עשה רבינו
13 משום דחופה אותו, שבצע החותן "המוציא"
14 והיה ברצע רבינו שמשון הפת שהיה לפניו
15 ואוכל. והשר מקוצי היה אומר: אם בצע
16 המברך נתן לכל אחד חלקו – אין צריך
17 להמתין כל אחד עד שיטעום המברך. והא
18 דאמרין הכא אין המסובין רשאי לטעום כו'
19 היינו להקדים ולבצע מן הפת שבצע
20 המברך, אבל אחר שנתן לכל אחד חלקו –
21 אין קפידא. וכן צריך לומר בסמוך הברצע
22 הוא פושט ידיו תחלה לטבול פתו, ואם בא
23 לחלוק כבוד לרבו – רשאי. ואמאי? והא אין
24 המסובין רשאי לטעום וכו', ואין לומר דמן
25 הטבול לחזירה קאמר, אך המברך אוכל
26 קודם – דאם כן מה כבוד היה זה? אבל לא
27 מה שפירשתי – ניהא. ויש מפרש: פושט ידיו
28 תחלה בקערה להתחיל באבילה, ומכאן
29 משמע שאין צריך לזנוז מכוס ברכה לשאר
30 כוסות היכא שיש בפני האורחים כוסות
31 שאינן פגומות, אבל אם אותן כוסות פגומות
32 – יש קפידא.

33 **אמן** יתומה – שאין שומע הברכה מפי
34 המברך, ועונה אחר האחרים ששמעו
35 "אמן". תימה: דהא אמרין ב"סוכה" (פ"ה
36 נא.ב.) באלכסנדראי של מצרים שהיה שם
37 קהל גדול ואין היו יכולים כולם לשמוע מפי
38 המברך ולא היו מניפים בסודרים כדי שידעו
39 חתימת הברכות, ויענו "אמן"! ויש לומר:
40 שהיו יודעים באיזו ברכה החזן עומד, אמנם
41 לא היו שומעים אותו. אבל הכא מיירי
42 שאינם יודעים כלל היכן החזן עומד ומתפלל,
43 ובאיזו ברכה הוא עומד, אלא עונה אחר
44 האחרים בלא שמיעה ולא ידיעה.
45 **כל** המאריך באמן מאריך לו ימיו ושנותיו
46 – ובלבד שלא יאריך יותר מדאי.
47 וטעמא: לפי שאין קריאת התיבה כמשמעה
48 כשהוא מאריך יותר מדאי. ומסקנא דמלתא
49 דאין הברצע רשאי לבצע עד שיכלה "אמן"
50 מפי רוב העונים.

51 **אילו** מיתיו לי ארדילאי וכו' – משמע דכן
52 הלכה, דרב נמי לא פליג. אבל אי
53 אמר "הב לן ונברך" שהסידור דעתם מלאכול
54 – אין שליש מצטרף עמהם.
55 **והלכתא** גדול מברך – ומיהו, אם הגדול
56 נותן רשות לקטן לברך – שפיר,
57 כדאשכחן (לעיל גמא, ומו"ב) דאמר ליה
58 לרב משי ידך וכו'.
59 **ומאכילין** את האכסניא דמאי – מיירי
60 באכסניא ישראל, ומוטלין
61 עליהם לזונם, והם בעניים. ודוקא דמאי, אבל
62 טבל – לא, דקספו להו איסור מיתה. ואי נמי
63 **ואמר** רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין
64 מאכילין – ואם תאמר: רב הונא טעמא דבית שמאי אתא לאשמעינן? דהכי פריך בכמה דוכתין? ויש לומר: דאם משמע לן: דאי משכחת תנא דאמר, "אין מאכילין" – בית
65 שמאי היא. ולא תיחשו לאותה משנה או ברייתא.

1 **ולא בידים מוזהמות** – בנטילת מים אחרונים. **ממערבא** – לפי שהיה רבין רגיל
2 לעלות מבבל לארץ ישראל, ולומר הוא דבריו משמו של רבי יוחנן. **בפתח הראוי**
3 **למוזה** – כלומר: בבניית כל פתחים, למעוטי דרכים ופרצות. **למעוטי איתמר** – אין
4 חלוק בדבר, אלא שהיבד לומר בלשון רבו. **קדים** – רבה בר בר חנה לישב על
5 השולחן ולשנות לבנו הלוכות סעודה. לפי
6 שהחתן רגיל לבצע, והיה מלמדו היאך
7 יעשה. **לבצוע** – לפרוס הפרוסה מן הפת. **עד**
8 **שיכלה אמן מפי העונים** – "אמן" אחר
9 ברכת "המוציא", דאף עניית אמן מן הברכה
10 היא. ואמרין בפיר' "כיצד מברכין" (ל.ט.ב.)
11 צריך שתכלה ברכה קודם בציעה. **הטופה** –
12 שקורין את ה"אלף", בחטף ולא בפתח, ואומר
13 "אמן" והוא "צריך לומר "אמן". **קטופה** –
14 שמחסר קריאת הנ"ך, שאינו מוציא בפה
15 שתהא נכרת. **יתומה** – שלא שמע הברכה,
16 אלא ששמע שענין "אמן". והא דאמרין
17 ב"החליל" (סוכה נא.א.) שבאלכסנדראי של
18 מצרים היו מניפים בסודרים כשהגיע עת
19 לענות "אמן", אלמא לא שמעו וקא ענו? הנהו
20 מידע ידיע שהם עונים אחר ברכה, ועל איזו
21 ברכה הם עונים, אלא שלא היו שומעים את
22 הקול. ולא יזרוק ברכה מפי – במהירות.
23 שדומה עליו כמשא, אלא שחוק קבוע הוא
24 לו. **וקא מטרבא ואכיל** – ממחר לאכול, כדי
25 להצטרף לזימון וזימנו עליו. **אכילנא** – לן
26 גמרה לן סעודתה קודם שבאת, ואי אתה
27 מחייבנו עוד בזמון. **אילו מיתיו לי ארדילאי**
28 **וגויליא לאבא** – שמואל חביבין עליו
29 ארדילאי בקנון סעודה, וכן כמנהג ופטירות.
30 ולרב היו חביבין גזלות. ושמואל היה קורא
31 לרב "אבא" לכבודו. **מי לא אכילין** – הלכך
32 לא גמרה סעודתא ומצטרף. **עיקר שבסעודה**
33 – אחד מאותן שהיו בתחלת ההסבה. **הא לא**
34 **חזי ליה** – והוא לא ברכת זמון הבאה
35 בעבירה, וכתבי' (תהלים י') "ברצע בך נאץ
36 ה'", ואמר מר (בבבא קמא צד.א.) **חרי שגול**
37 **סאה של חטים** וטחנה ואפאה וברך עליה –
38 אין זה מברך אלא מנאץ. **דמאי** – חטין
39 חלקודים מעם הארץ. ספק עשרן ספק לא
40 עשרן. **אכסניא** – חיל של מלך ששטיל על
41 בני העיר לזונם בשבוב ממלכתו. והרי הם
42 בעניים, לפי שהם שלא במקומם. **מאכילים**
43 **את העניים דמאי** – דרוב עמי הארץ
44 מעשרים הם, וחומרא דרבנן בעלמא דהא.
45 **שחקירמו בשבליים** – לוי קום את הכון
46 ונטל מעשר בשבליים קודם שנטל כהן תרומה
47 גדולה. והכון היה לו לטול תרומה גדולה
48 תחלה אחד מחמישים דרחמנא קרייה
49 "ראשית" וכתבי' (שמות כב.) "מלאךך ודמך"
50 לא תאחר. נמצאת תרומה גדולה של כהן
51 בתוך המעשר הזה אחד מחמישים שב, לרב
52 מתרומת מעשר שעל הלוי להפריש תרומה
53 ממעשרו. **ובדרבי אבהו** – אשמעינן
54 מתניתין דהכי הוא כדרכי אבהו, דפטר ליה
55 ללוי מתרומה גדולה שבו.

1 **ולא בידים מוזהמות**. **רבין ואבין** הוו **קא אולי באורחא**,
2 **קדמיה חמריה דרבין לדאבין**, **ולא אמר ליה "ציויל מר"**.
3 **אמר: מדקליק האי מרגנן מופערבא גם ליה דעתיה**. **פי**
4 **מטא לפתחא דבי פנישתא, אמר ליה: ניעל מר**. **אמר**
5 **ליה: ועד השתא לאו מר אנא?!** **אמר ליה, הכי אמר**
6 **רבי יוחנן: אין מכבדין אלא בפתח שיש בה מוזה**. **דאית**
7 **בה מוזה** – אין, **דלית בה מוזה** – לא? **אלא מעתה**,
8 **בית הפנסת ובית המדרש דלית בהו מוזה, הכי נמי**
9 **דאין מכבדין?!** **אלא אימא: בפתח הראוי למוזה**. **אמר**
10 **רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: אין**
11 **המסבין רשאיין לאכול כלום עד שיטעום הברצע**. **יתיב**
12 **רב ספרא וקאמר: "למעוטי" איתמר**. **למאי נפקא מינה?**
13 **שתייב אדם לומר בלשון רבו**. **תנו רבנן: שנים ממתנין**
14 **זה לזה בקערה, שלשה – אין ממתנין**. **הברצע הוא פושט**
15 **ידו תחלה, ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול**
16 **הימנו – הרשות בידו**. **רבה בר בר חנה הוה עסיק ליה**
17 **לבריה פי רב שמואל בר רב קטינא, קדים ויתיב וקמתני**
18 **ליה לבריה: אין הברצע רשאי לבצע עד שיכלה "אמן"**
19 **מפי העונים**. **רב חסדא אמר: מפי רוב העונים**. **אמר ליה**
20 **רבי בר חמא: מאי שנא רופא – דאפתי לא פליא ברכה**,
21 **מיעוטא נמי לא פליא ברכה! אמר ליה: שאני אומר, כל**
22 **העונה "אמן" יותר מדאי – אינו אלא טועה**. **תנו רבנן: אין**
23 **עונין לא "אמן" חטופה, ולא "אמן" קטופה, ולא "אמן"**
24 **יתומה, ולא יזרוק ברכה מפי**. **בן עזאי אומר: כל העונה**
25 **"אמן" יתומה – יהיו בניו יתומים, חטופה – יתחטפו ימיו,**
26 **קטופה – יתקטפו ימיו**. **וכל המאריך ב"אמן" – מאריך**
27 **לו ימיו ושנותיו**. **רב ושמואל הוו יתבי בסעודתא, אתא**
28 **רב שימי בר חייה הוה קמפרהב ואכיל**. **אמר ליה רב:**
29 **מה דעתך – לאיצטרופי בהדין? אנו אכילנא לן! אמר**
30 **ליה שמואל: אלו מיתיו לי ארדילאי, וגויליא לאבא – מי**
31 **לא אכילנא?!** **תלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא, על רב**
32 **אחא. אמרי: אתא גברא רבא דמברך לן**. **אמר להו: מי**
33 **סבריתו דגדול מברך?!** **עיקר שבסעודה מברך**. **והלכתא:**
34 **גדול מברך, אף על גב דאתא לבסוף**. **"אכל דמאי" וכו'**.
35 **הא לא חזי ליה! – בין דאי פגי – מפקר להו לנכסיה**
36 **והוי עני, וחזי ליה, דתנן: מאכילין את העניים דמאי**
37 **ואת האכסניא דמאי**. **ואמר רב הונא: תנא, בית שמאי**
38 **אומרים: אין מאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי**.
39 **"מעשר ראשון שנמטלה תרומתו"**. **פשיטא! – לא צריכא**
40 **אלא שהקדימו בשבליים, והפריש ממונו תרומת מעשר**
41 **וכדרכי אבהו, דאמר רבי אבהו אמר ריש לקיש: מעשר**
42 **ראשון שהקדימו בשבליים – פטור מתרומה גדולה, שנאמר: "והרמתם ממונו תרומת ה' מעשר**
43 **מן המעשר" – מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר**.
44 **אמר ליה רב פפא לאבין: אי הכי, אפילו הקדימו בפרי נמיו – אמר ליה: עליו אמר קרא**
45 **"מכל"**

— באכסניא של גוים, שהטיל עליהם המלך. מכל מקום – דוקא דמאי, אבל טבל – לא, דאם כן פורע חובו מממונו של כהן. **ואמר** רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין – ואם תאמר: רב הונא טעמא דבית שמאי אתא לאשמעינן? דהכי פריך בכמה דוכתין? ויש לומר: דאם משמע לן: דאי משכחת תנא דאמר, "אין מאכילין" – בית שמאי היא. ולא תיחשו לאותה משנה או ברייתא.

אמר רב הונא הלכה כאחרים – והאידיא אין אנו מדקדקים ורגילים אנו לזמן בעם הארץ. כדאמרין ב"חגיגה" (פ"ג בבא) כמאן מקבלין האידיא סהדותא מעם הארץ – כמאן, כרבי יוסי, כדי שלא יהא כל אחד חולץ ובונה במה לעצמו. **מצוה** דרבים שאני – מכאן קשה להלכות גדולות, דפירש דמי שמת לו מת ביום טוב

האחרון דאבילות נוהג, ולא אתי יום טוב

האחרון דרבנן ודחי אבילות דאורייתא.

דכתיב (עמוס ח): "ואחרייתה כיום מר". דהכא

חזינן דאתיא תפלה דרבנן ודחיא קרא

"לעולם בהם תעבודו" וכן משמע נמי בריש

כתובות (דא): גבי חתן נוהג שבעת ימי

המשתה, ואחר כך נוהג שבעה ימי אבילות,

ומדשבעת ימי המשתה מבטלין אבילות

דאורייתא – כל שכן יום טוב שני.

קטן פורח מזמנין עליו – פירש רש"י

שהביא שתי שערות, ועדיין לא הגיע

לשלש עשרה שנה ויום אחד, ולא נהירא.

דאם כן אמאי אמר בסמוך "לאתויי קטן

פורח"? היינו שהביא שתי שערות דקטני

בברייתא בהדיא על כן פירש רבינו חננאל:

"קטן פורח" – בתוך שלש עשרה שנה ועדיין

לא הביא שתי שערות ידועות, שאינן גדולות

כדי לבקו ראשן לעיקרן שכן הוא שיעורם,

ולחכי קרי ליה "פורח" – פרוח וצמחו בו

שערות אבל אינן גדולות כל השיעור.

והשתא הכי פירש אמרת הבאי, דמשמע

הבאי דוקא, והדר קטני אין מדקדקי בקטן

דמשמע אפילו לא הביא, אלא שמע מינה

לאתויי קטן פורח, ואתי סיפא לגלויי רישא

במה שהוא אומר ברישא דביא שתי שערות

– היינו פורחות, שאינן שערות ממש,

ודפריש, שנכנס בתוך שלש עשרה שנה.

ואם תאמר: והא אמרינן לעיל קטן המוטל

בעריסה עושין אותו סניף ויש לומר: דהתם

איירי בעשרה והכא מיירי בשלשה, או שמא

פליגי אהדדי.

ולית

"מכל מעשרתיכם תרימו". ומה ראית? – האי אידנן

והאי לא אידנן. "מעשר שני והקדש שגפדו". פשיטא! –

הכא במאי עסקינן – גזון שנתן את הקרן ולא נתן את

החומש, והא קא משמע לן: דאין חומש מעכב. "השמש

שאכל בנות" פשיטא! – מהו דתימא שמש לא קבע –

קא משמע לן. "והפזתי מזמנין עליו". אמאי? לא יהא

אלא עם הארץ, ותניא: אין מזמנין על עם הארץ! אפ"י

אמר: בכותי חבר. רבא אמר: אפילו תימא בכותי עם

הארץ, והכא בעם הארץ דרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר

עסקינן. דתניא: איזהו עם הארץ? כל שאינו אוכל חולין

בטהרה, דברי רבי מאיר; והכמים אומרים: כל שאינו

מעשר פירותיו כפראיו. והני פותאי – עשויי מעשרי פדחיו,

דכמאי דכתיב באורייתא מזהר והירי, דאמר מר: כל

מצוה שהחזיקו בה פותים – הרבה מדקדקין בה, יותר

מישראל. תנו רבנן: איזהו עם הארץ? כל שאינו קורא

קריאת שמע ערבית ושחרית, דברי רבי אליעזר. רבי

יהושע אומר: כל שאינו מניח תפילין. בן עזאי אומר: כל

שאינו לו יציאת בבגדו. רבי נתן אומר: כל שאינו מזוזה על

פתחו. רבי נתן בר יוסף אומר: כל שיש לו בנים ואינו

מגדלם לתלמוד תורה. אחרים אומרים: אפילו קרא וישנה

ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ. אמר רב

הונא: הלכה כאחרים. רבי בר חמא לא אומין עליה דרב

מנשיא בר תחליפא דתני סיפרא וספרי והלכתא. כי נח

נפשיה דרמי בר חמא, אמר רבא: לא נח נפשיה דרמי

בר חמא אלא דלא אומין ארב מנשיא בר תחליפא. –

והתניא, אחרים אומרים: אפילו קרא וישנה והרי זה עם הארץ! –

שאני רב מנשיא בר תחליפא דמשמע להו לרבנן, ורמי בר חמא הוא דלא דק אבתריה. לישנא

אחרת: דמשמע שמעתיא מפומיהו דרבנן וגרים להו – פצורבא מרבנן דמי. "אכל מכל ומעשר"

וכו. מכל – פשיטא! – לא צריכא – בטבל טבול מדרבנן. היכי דמי – בעצין שאינו נקוב. "מעשר

ראשון" כו. פשיטא! – לא צריכא – גזון שהקדימו בפרי. מהו דתימא: פדאמר ליה רב פפא

לאפ"י – קא משמע לן, פדשני ליה. "מעשר שני" וכו. פשיטא! – לא צריכא – שגפדו ולא נפדו

בהלכתן; מעשר שני גזון שפדאו על גבי אסימון, ורחמנא אמר: "וצרת הכסף בידך" – כסף

שיש (לו) עליו צורה. הקדש – שחללו על גבי קרקע ולא פדאו בכסף, ורחמנא אמר: "ונתן הכסף וקם לו". "והשמש שאכל פחות

מפזית". פשיטא! – אידי דתנא רישא "פזית", תנא סיפא "פחות מפזית". "והגוי אין מזמנין עליו". פשיטא! – הכא במאי עסקינן –

בגר שמל ולא מכל, דאמר רבי זורא אמר רבי יוחנן: לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכמה דלא מכל – גוי הוא. "נשים ועבדים

וקטנים אין מזמנין עליהן". אמר רבי יוסי: קטן המוטל בעריסה מזמנין עליו. והא תנן: נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם! – הוא

דאמר דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שאמרו קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו – אבל עושין אותו סניף

לעשרה. ואמר רבי יהושע בן לוי: תשעה ועבד – מצטרפין. מיתבי: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הפנסת ולא מצא עשרה, ושחרר

עבדו והשלימו לעשרה; שחרר – אין, לא שחרר – לא. תרי איצטריכו, שחרר חד ונפיק בחד. – והיכי עבדי הכי? והאמר רב יהודה:

כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר: "לעולם בהם תעבדו"! – לדבר מצוה שאני. – מצוה תפאה בעברה היא! – מצוה דרבים

שאני. ואמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישיבים אדם לבית הפנסת כדי שיופה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו

– קבל עליו שבר פולם. "שבר פולם" – סלקא דעתך? אלא אימא: "נותנין לו שכר בגד פולם". אמר רב הונא: תשעה וארון מצטרפין.

אמר ליה רב נחמן: וארון גברא הוא? – אלא אמר רב הונא: תשעה נראין פערשה – מצטרפין. אמרי לה: פי מכנפי; ואמרי לה: פי

מבדרי. אמר רב אמי: שנים ושבת – מצטרפין. אמר ליה רב נחמן: ושבת גברא הוא? – אלא אמר רבי אמי: שני תלמידי חכמים

המחדדין זה את זה בהלכה – מצטרפין. מחו רב חסדא: בגון אנא ורב חסדא. אמר רבי יוחנן:

קטן פורח – מזמנין עליו. תניא נמי הכי: קטן שהביא שתי שערות – מזמנין עליו, ושלא הביא שתי שערות – אין מזמנין עליו, ואין

מדקדקין בקטן. הא גופא קשיא! אמרת: הביא שתי שערות – אין, לא הביא – לא, והדר תני: אין מדקדקין בקטן, לאתויי מאי? לאו

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

לאתויי

אין זה מספיק, שאם רק שינן המשניות בצורתן ולא שמש תלמידי
 חכמים – ללמוד מהם דרכי התלמוד והסברא להבנת טעמי
 המשניות, הרי זה עם הארץ. אמר רב הונא, הלכה פאחרים.
 הגמרא מביאה אמורא שנהג להלכה כאחרים: רמי בר חמא, לא
 אומין עליה דרב מנשיא בר תחליפא – לא רצה לצרפו כשלישי
 לזימון, אף דתני רב מנשיא ספרא וספרי והלכתא, שהיה רמי בר
 חמא סבור שלא שימש תלמידי חכמים, וסבר שהלכה כאחרים שאין
 לצרפם. כי נח נפשיה דרמי בר חמא – כשמת, והיה זה בהיותו צעיר
 בשנים, אמר רבא, לא נח נפשיה דרמי בר חמא – לא מת קודם
 זמנו, אלא משום דלא אומין ארב מנשיא בר תחליפא.
 מקשה הגמרא על דברי רבא: והתניא, אחרים אומרים, אפילו קרא
 ושנה ולא שמש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ, והרי שרמי בר
 חמא נהג כראוי ואין מקום שיענש עבור סיבה זו. מתרצת הגמרא:
 שאני רב מנשיא בר תחליפא דמשמע להו לרבנן – שאכן היה
 משמש תלמידי חכמים, ורמי בר חמא שנענש, הטעם, הוא דלא דק
 אבתריה – לא בירר את טיבו ומעלתו של רב מנשיא.
 לישנא אחרת, שונה רב מנשיא וראוי לצרפו לזימון, כיון דשמע
 שמעתיא מפומיהו דרבנן ונריס להו – שהיה שומע מפי החכמים
 גם את טעמי המשניות וחזרו עליהם, ולכן הגם שלא ידע את דרכי
 התלמוד והסברא כמותם, בצורכא מרבנן דמי – נחשב כתלמיד
 חכם ומצטרף לזימון, ורמי בר חמא נענש על שלא בירר הדבר.
 עוד שנינו במשנה: אבל פת מכל ומעשר וכו' אין מזמנין עליו, שאין
 מזמנים על אכילת דבר איסור. מקשה הגמרא: מכל, פשיטא – הלא
 איסור טבל ידוע לכל, ואין צורך להשמיע שאינו מצטרף לזימון.
 מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך התנא לומר דבריו אלא
 במכל טבול מדרבנן – בפת מדגן שחיוב תרומותיו ומעשרותיו הם
 מדרבנן, והשמיענו התנא שאף על דבר שאיסורו מדרבנן אין מזמנים
 עליו. ומבארת הגמרא: ה"כ דמי טבל מדרבנן, כגון דגן שצמח
 בעציץ שאינו נקוב – שמלאוהו בעפר ולא עשו בו נקב ואין הצמח
 יונק מן הקרקע.
 עוד שנינו במשנה: אבל פת מתבואה של מעשר ראשון שלא ניטלה
 תרומתו ב' אין מזמנין עליו. וסבורה הגמרא דהיינו שלא ניטלה
 'תרומת מעשר' שצריך הלוי להפריש ממנו, ולפיכך מקשה הגמרא:
 פשיטא שאין מזמנין עליו, שהרי לפני ההפרשה הוא בכלל טבל,
 וכבר שנינו שאכל טבל אין מזמנין עליו. מתרצת הגמרא: לא צריכא,
 אלא כגון שהקדימו הלוי לכהן ונטל את ה'מעשר ראשון בכרי' –
 לאחר המירוח שעל ידו נתייבה התבואה ב'תרומה גדולה', והכון
 עדיין לא לקח את ה'תרומה גדולה' המגיעה לו, ולוי זה הפריש רק
 את 'תרומת מעשר', וזה ששנינו 'שלא ניטלה תרומתו' היינו שלא
 ניטלה 'תרומה גדולה' שבו שלכן המעשר בטבלו והאוכל ממנו אינו
 מצטרף לזימון. והחדוש הוא, מהו דתניא – שמא תהא סבור לומר
 בדאמר ליה [א-שאלו] רב פפא לאביו לעיל (א) על רבי אבהו,
 מדוע דורש מהכתוב 'והרמותם ממנו מעשר מן המעשר' לפטור
 מעשר ראשון מתרומה גדולה רק הקדימו 'בשבבלי', שיפטור גם אם
 הקדימו 'בכרי', קא משמע לן התנא שהנכון הוא ב'רשני ליה' – כפי
 שתייר אביי לרב פפא, שיש פסוק אחר המלמד שמעשר ראשון חייב
 בתרומה גדולה, ומסתבר שפסוק זה מדבר בהקדימו בכרי, שכבר
 חלה חובת תרומה גדולה ושוב אינה פוקעת.
 עוד שנינו במשנה: אבל חוץ לירושלים פת מחטים של מעשר שני
 שלא נפדה, או שאכל פת של הקדש שלא נפדה וכו' אין מזמנין
 עליו. מקשה הגמרא: פשיטא שאין מזמנין עליו, שהרי דין ידוע הוא
 שבלא פדיוהו אסורים באכילה. מתרצת הגמרא: לא צריכא,
 אלא כגון שנפדו ולא נפדו בהלכתא, והשמענו התנא שפדיון
 באופנים המבוארים להלן נחשב כפדיון שלא כהלכתו ולא יצאו
 לחולין ולכן אין האוכלם מצטרף לזימון. ומבארת הגמרא: מעשר
 שני שלא נפדה כהלכתו כיצד, כגון שפדאו על גבי אסימון – מטבע
 שלא נחקק בו צורה, ורחמנא אמר בענין פדיון מעשר שני (דברים יד
 כה) 'וצרת חקבך בידך', ודורשים דווקא על ידי כסף שיש (לו) עליו

ונאמר שם (יח כח-כט) 'מכל מעשרותיכם וגו' מכל מתנתיכם תרימו
 את כל תרומת ה', ומשמעות הכתוב 'כל תרומת ה' למדנו שכל
 צד תרומה השייך במעשר אף 'תרומה גדולה', אם לא הופרשה
 משום שהקדימו הלוי לכהן בכרי, על הלוי להפרישה.
 הוסיף רב פפא והקשה לאביי על תירוצו: אמנם פעמים שהלוי חייב
 להפריש תרומה גדולה, אך ומה סברא ראיית לפרש את הפסוק
 המחייב בתרומה גדולה בהקדימו בכרי ואת הפוסק כשהקדימו
 בשבבלי, אמור את ההיפך. השיב לו אביי: ה"א – בהקדימו בכרי,
 אידין – כבר נעשתה התבואה דגן וחל בה חובת נתינת תרומה
 גדולה, ולכן מסתבר שעל אופן זה מדבר הכתוב המחייב את הלוי
 להפרישה. ואילו ה"א – בהקדימו בשבבלי, לא אידין, והלוי נטל את
 המעשר בטרם שחלה חובת תרומה גדולה, ולכן מסתבר שעל האופן
 הזה מדבר הפסוק הפוסק את הלוי מהפרשתה.
 שנינו במשנה: האוכל מחוץ לירושלים פת מחטים של מעשר שני
 ופת של הקדש לאחר שנפדו מצטרף לזימון. מקשה הגמרא: פשיטא
 שמצטרף, הרי לאחר שנפדו נעשו כחולין לכל דבר, וזו אכילת היתר.
 מתרצת הגמרא: ה"א במאי עסקינן, כגון שהבעלים עצמו פדאו,
 אלא שנתן לפדיונם רק את הקדש ודמי ערכו של המעשר או
 ההקדש כפי שנמכר בשוק ולא נתן את החומש – ולא הוסיף על
 הדמים עוד חמישה, שכן ההלכה שאם הבעלים עצמו פודה, עליו
 להוסיף חומש. וה"א קא משמע לן התנא, דאין חומש מעכב את
 חלות הפדיון, והאוכל בלא נתינתו מצטרף.
 עוד שנינו במשנה: השמש שאכל פת עם שני הסועדים ששימש
 לפניהם, מצטרף עמהם לזימון. מקשה הגמרא: פשיטא שמצטרף הרי
 אכל שיעור הראוי לברכה אחרונה. מתרצת הגמרא: מהו דתניא –
 שמא תהא סבור לומר, שמש לא קבע – אין לו קביעות בסעודה
 שהרי אוכל מעומד והולך ובא באמצע אכילתו, ולכן אף שאכל כזית
 אינו יכול להצטרף עמהם לזימון, קא משמע לן התנא, שמצטרף.
 עוד שנינו במשנה: והבית – גר מאותם שבאו ממקום הנקרא כותא,
 מומנין עליו.
 מקשה הגמרא: אמאי מומנים עליו, הרי כיון שאינו מדקדק לקיים
 את כל המצוות לא יהא אלא כסתם עם הארץ, ותניא, אין מומנין
 על עם הארץ. מתרצת הגמרא: אמר, אכן מדובר במשנה
 בבית חב – שידוע לנו שמדקדק לקיים המצוות כהלכתם. תירץ
 נוסף: רבא אמר, אפילו תימא שהמשנה מדברת בבית עם הארץ,
 אין להקשות מהברייתא האוסרת לצרף עם הארץ לזימון, והטעם
 כיון דה"א – ברייתא זו, בעם הארץ דרבנן דפליגי עליה דרבי מאיר
 עסקינן – מדובר בה באדם הנחשב לעם הארץ לפי שיטת חכמים
 החולקים על רבי מאיר. דתניא (תוספתא ע"ז פ"ג ה"א), איהו – מתי אדם
 נחשב עם הארץ, כל שאינו אוכל חולין – שאינו מוחזק אצלנו
 שמקפיד לאכול מאכלי חולין בטהרה, אלו דברי רבי מאיר.
 והלכתי אומרים, אין זה עם הארץ, אלא כל שאינו מעשר פירותיו
 ותבואותיו קראוי. ודווקא עם הארץ זה אין לצרפו לזימון, שהפת
 שאכל אסורה משום טבל ואין מזמנים על אכילת דבר איסור, והני
 בותאי עשורי מעשרי את מה שהם אוכלים בדתו – כראוי, דבמאי
 – שבכל מצוה דבתיב באורייתא מהו והרי בה בלא שום קולא,
 דאמר מר (גיט י"א), כל מצוה שהחזיקו בה בותים לקיימה, תרבה
 מדקדקו בה לקיימה כהלכתה יותר ממה שסתם ישראל מדקדק
 בה, וכיון שכן סתם כותי הגם שנחשב כעם הארץ לגבי שאר מצות,
 מקפיד על המעשרות ואפשר לצרפו לזימון.
 דעות נוספות מי הוא עם הארץ: תנו רבנן, איהו עם הארץ שדברו
 בו חכמים בכל מקום. כל שאינו קורא קריאת שמע ערבית
 ושתית, כלומר שאינו יודע כלום, אבל יודע וקורא אינו בגדר עם
 הארץ, אלו דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר, כל שאינו מניח
 תפילין. בן עזאי אומר, כל שאין לו – שלא הטיל ציצית בבגדו.
 רבי נתן אומר, כל שאין מזוזה על פתחו – שלא קבע מזוזה בפתח
 ביתו. רבי נתן בר יוסף אומר, כל שיש לו בנים ואינו מגדלם
 לתלמוד תורה. אחרים אומרים, אפילו קרא מקרא ושנה משניות

לְאֶתְנוּי קָמֵן פֻּרְתָּ, והשמיענו שמזמנים עליו ואין מודקדקין בו לידע
מנין שנותיו אם כבר מלאו לו שלש עשרה שנים ויום אחד או לא,
וכדברי רבי יוחנן.
מסקנת הגמרא: וְלֵית הַלְבָתָא כָּכָל הָנִי שְׁמַעְתָּתָא – אין הלבב ככל
אלו השמועות שאמרו האמוראים לעיל (מא), אֵלָּא כִּי הָא דְאָמַר רַב
נַחֲמָן, קָמֵן שעדיין לא מלאו לו שלש עשרה שנים ויום אחד, הַיּוֹדֵעַ
לְמִי מְבָרְכִין – שיוודע ענין הברכה שהוא הידור ורוממות הקב"ה,
מִזְמִינֵן עָלָיו.

הגמרא מביאה מעשה המוכיח על חריפותם של אביי ורבא, מכך
שכבר בקטנותם ידעו 'למי מברכין': אֲבֵי וְרַבָּא כשהיו בקטנותם הָיוּ
וְתַבִּי קָמִיָּה דְרַבָּה – היו יושבים לפני רבה בסעודה. אָמַר לְהוּ רַבָּה,
לְמִי מְבָרְכִין. אָמַר לֵיהּ – השיבו לו שניהם, לְרַחֲמָנָא – מברכים
לקב"ה. הוסיף רבה ושאלם וְרַחֲמָנָא הֵיכָא יְתִיב – והיכן מקום
שכינתו של הקב"ה. רַבָּא אָחֳזִי – הפנה מבטו לַשְׁמַי מְלָלָא – כלפי
הגג, כלומר שכינתו בשמים שמעל גג הבית. אֲבֵי נָפַק לְרַבָּא אָחֳזִי
כָּלְפִי שְׁמַיָּא – יצא מהבית לחוץ והפנה מבטו כלפי השמים עצמם.
אָמַר לְהוּ רַבָּה, תַּרְוּיָכוּ רַבְּנֵי הָיוּתוּ – שניכם כשתגדלו תהיו
תלמידי חכמים מובהקים, וְהֵינֵנו דְאָמְרִי אֲנִישִׁי – ומעשה זה הוא
כדוגמא למאמר השגור בפי הבריות, בּוֹצִין בּוֹצִין מִקְטִפִּיָּה יִדְעֵ –
כל דלעת ודלעת כבר בקטנותה לפי השרף היוצא ממנה בשעת
חניטה, ניתן להכיר את איכות הפרי אם יהיה טוב, וכמו כן בבני אדם
ממעשיהם בקטנותם ניתן לדעת כיצד יתנהגו לכשיגדלו.

הגמרא מביאה דין בענין צירוף עשרה לזימון: אָמַר רַב יְהוֹדָה בְּרִיָּה
דְרַב שְׁמוּאֵל בְּרִי שִׁילָת מִשְׁמִיָּה דְרַב, תַּשְׁעָה אַנְשִׁים שְׂאֵבְלוּ פַת
הַעֲשׂוּיָה מִמִּינֵי הַדֶּגֶן, וְאַדָּם אַחֵד אָכַל עִמָּהֶם יֶרֶק, הָרִי הֵם מְצַמְרְפִין
יַחְדָּיו לזימון של עשרה, ויכולים לומר 'בברך אלהינו'.
אָמַר רַבִּי זִירָא, בְּעָאִי מִינִיָּה – שאלתי ממנו, מַרְב יְהוֹדָה, שְׂמִנָּה
אַנְשִׁים שֶׁאֵבְלוּ דָגָן וּשְׁנַיִם אֵבְלוּ עִמָּהֶם יֶרֶק, מָהוּ – מה דינם להצטרף
לזימון של עשרה, וכן שְׂבָעָה אַנְשִׁים שֶׁאֵבְלוּ דָגָן וּשְׁלֹשָׁה יֶרֶק, מָהוּ –
מה דינם. וְאָמַר לִי רַב יְהוֹדָה, לֹא שְׂנָא – אין חילוק, כלומר, שאף
באופן זה הם מצטרפים לזימון של עשרה.

אבל דין נִשְׁשָׁה אַנְשִׁים הָאוֹכְלִים דָּגָן וְאַרְבַּעַה יֶרֶק (וראי) [ויי] לֹא
מִיבָעִיָּא לִי – חבל שלא שאלתי זאת ממנו, מאחר ומסופק אני האם
אף באופן כזה מצטרפים הם לזימון עשרה או לא.
אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זִירָא, שְׁפִיר עֲבַדְתָּ דְלֹא אִיבָעִיָּא לָךְ –
טוב עשית שלא שאלת זאת, שכן אין כאן מקום לספק, שהרי הָתָם
טַעְמָא מָאִי – שם, לענין תשעה או שמונה או שבעה האוכלים דָּגָן
והשאר יֶרֶק, מה הוא הטעם שמצטרפים הם יחדיו לזימון עשרה,
מִשּׁוּם דְאִיכָא רֹבָא – מאחר שיש רוב מתוך העשרה שאכלו דָּגָן,
הֲכָא נִמִּי אִיכָא רֹבָא – אף כאן, לענין ששה שאכלו דָּגָן וארבעה
יֶרֶק, יש רוב מתוך העשרה שאכלו דָּגָן, ולפיכך פשוט הדבר שהם
מצטרפים יחדיו לזימון עשרה.

מבארת הגמרא: וְאִיהוּ סָבֵר – ואילו הוא, רבי זירא, שהצטרע על כך
שלא שאל דין זה מרב יהודה, סבר שאולי אין די בששה שאכלו דָּגָן
מתוך עשרה, שהרי יתכן לומר דרֹבָא דְמִינֵיבְרָא בְּעִינֵן – שצריך שיהא
רוב הניכר, והיינו רוב של שני שליש, וששה מתוך עשרה אינם רוב
הניכר.

הגמרא מביאה מעשה בענין צירוף לזימון ללא אכילת פת: יֵנְאִי
מְלָאָה – ינאי המלך, וּמְלָכָתָא – והמלכה, בְּרִיכוּ רִיפְתָּא בְּהָרִי הַרְדִּי
– אכלו סעודת פת ביחד, והוצרכו לברך ברכת המזון. וּמְדַקְדָּל לְהוּ
לְרַבְּנָן – ומאחר וינאי המלך הרג את כל החכמים, לֹא הָיָה לֵיהּ

אֲנִישׁ לְבָרְכִי לְהוּ – לא היה לו אדם שיברך להם ויוציא אותם ידי
חובתם. אָמַר לָהּ לְדְבִיתָהּ – אמר ינאי לאשתו, מָאֵן יְהִיב לָן נִבְרָא
דְּמְבָרְךָ לָן – מי יתן לנו אדם שיברך לנו. אָמַרָה לֵיהּ אַשְׁתִּיבַע
לִי דְאִי מִיִּיתֵינָא לָךְ נִבְרָא דְלֹא מְצַעֲרַת לֵיהּ – השבע לי שאם אביא
לך אחד מן החכמים לא תצער אותו. אַשְׁתִּיבַע לָהּ – נשבע לה על
כך, אִיִּיתֵינִיָּה לְשִׁמְעוֹן בֶּן שִׁטָּח אָחִיהָ – הביאה לו את רבי שמעון
בן שטח אחיה, שכן היא החביאתו בשעה שהרג ינאי את החכמים.

אוֹתִיבִיהּ בִּין דִּידִיהּ לְדִידֶהּ – הושיב ינאי המלך את רבי שמעון בן
שטח בינו לבין אשתו. אָמַר לֵיהּ ינאי לרבי שמעון בן שטח, חֲזִית
כְּמָה יִקְרָא עֲבָדִינָא לָךְ – ראה כמה כבוד עושה אני לך. אָמַר לֵיהּ
רבי שמעון בן שטח, לָאו אֲתָּה קָא מוֹקֶרֶת לִי – לא אתה הוא המכבד
אותי, אֵלָּא אוֹרִייתָא הִיא דְמוֹקֶרֶת לִי – אלא התורה שלמדתי היא
זו שמכבדת אותי, דְּכַתִּיב – שך כתוב בספר משלי (ח) 'סִלְכָּלָהּ
וְתִרְוּמָמָהּ, תִּכְבְּדֶךָ בִּי תַחֲבִקָנָה'. דהיינו, שהתורה מרוממת ומכבדת
את האדם העוסק בה. אָמַר לָהּ ינאי המלך לאשתו, קָא חֲזִית דְלֹא
מְקַבֵּל מְרוֹת – רואה את שאין הוא מקבל עליו את מרותי ו-אדנותי.
יְהִבּוּ לֵיהּ בָּסָא לְבָרְכִי – נתנו לו לרבי שמעון בן שטח כוס של יין
לברך עליו ברכת המזון, כדי להוציאם ידי חובתם. אָמַר להם, הֵיכִי
אֲבָרִיךָ – כיצד יכול אני לברך עמכם, והרי לא אכלתי מאומה ולא
נהניתי, ואילו בנוסח הברכה נאמר 'ברוך שאכלנו משלו', וכי אומר
'בָּרוּךְ שֶׁאֵכַל יֵנְאִי וְחִבְרִי' מִשְׁלֹי, שְׁתִּינִיָּה לְהָהוּא בָּסָא – ולפיכך
שתה לאותו כוס יין שנתנו לו, כדי שייחשב כמשתתף בסעודתם,
ולאחר מכן יְהִבּוּ לֵיהּ בָּסָא אַחֲרֵינָא וְבָרִיךְ – נתנו לו כוס אחרת
לברכת המזון, ובירך עליה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על רבי שמעון בן שטח: אָמַר רַבִּי אֲבָא
בְּרִיהּ דְרַבִּי חִיָּיא בְּרִי אֲבָא (אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן), שְׁמַעוֹן בֶּן שִׁטָּח דְעָבַד,
לְנִימִיָּה הוּא דְעָבַד – מה שעשה רבי שמעון בן שטח, שהוציא אותם
בברכתו אף על פי שלא השתתף עמם אלא בשתיית כוס של יין
בלבד, לדעת עצמו עשה, כלומר, אין אדם מודה לו בזה. דְּהָכִי –
שהרי כך אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרִי אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם הַמַּצְטָרֵף
עִם אַחֲרִים לזימון באכילת איזה דבר מאכל, אִינּוּ מוֹצִיא אֶת הַתְּרִבִּים
יְדֵי חוֹבְתָן בברכת המזון, עַד שִׁיאֵכַל עִמָּהֶם פַת שִׁישׁ בַּהּ בְּפִת דָּגָן,
שבאופן כזה אף הוא מחויב בברכת המזון. ומאחר ורבי שמעון בן
שטח לא אכל עמם פת לא היה רשאי לברך עבורם, אלא לדעת
עצמו עשה.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: מִיִּיתִיבִי – הקשו תלמידי הישיבה.
שְׁנִינוּ בבריינא, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, אָדָם שְׁעָלָה לְמִיטָה
שהיו מסיבים עליה בסעודה, וְהֵיכֵב עֵמָּהֶם – עם שאר הסועדים,
אֲפִילוּ אִם לֹא טָבַל עֵמָּהֶם אֵלָּא בְּצִיר, כלומר, שלא השתתף עמם
בסעודתם, אלא רק הטביל ירק ברוטב ואכלו, וְלֹא (או שלא) אָכַל
עֵמָּהֶם אֵלָּא גְרוּזִית – (תאנה מיובשת) אָחֵת, מכל מקום הרי הוא
מְצַמְרֵף עִמָּהֶם לזימון. וסברה הגמרא שמהלך רת שיש בן גמליאל
מחלק בין צירוף לזימון לבין להוציא אחרים ידי חובתם, וממילא יש
להוכיח מכך שאף מי שלא אכל דָּגָן יכול להוציא אחרים בברכתו,
ושלא כדברי רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: אֲצַמְרִיפִי מְצַמְרֵף – אכן סובר רבן שמעון בן
גמליאל שיכול אדם להצטרף עם אחרים לזימון אפילו אם לא אכל
עמם פת, אָכַל לְהוֹצִיא אֶת הַתְּרִבִּים יְדֵי חוֹבְתָן בברכת המזון אינו
רשאי עַד שִׁיאֵכַל עִמָּהֶם בְּפִת דָּגָן, וכדברי רבי יוחנן.
אוֹתִיבֵר נִמִּי – ואכן כך נאמר בבית המדרש, אָמַר רַב הֲנָא בְּרִי יְהוֹדָה
מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא, אֲפִילוּ אִם לֹא

ברכות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף מח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קה
רש"י
תוספות

1 **לאתווי קטן פורח** — שאין מדקדקין בו אם בא לכלל שנים או לאו. ומה הן שנים
2 — שלש עשרה שנים ויום אחד. **מללא** — גג. מקניה — מקן שלו, מקטנותו. **בוצין**
3 — דלעת. ואית דגרסי "מקטפיה" וקטן הוא שרף האילן, כלומר: משעה שהוא חונט
4 ויוצא מתוך השרף, ניכר אם יהיה טוב. **ואיהו סבר** — רבי זירא שהיה קובל ומתחרט
5 על שלא שאל על הששה; סבר: דילמא רובא
6 דמנבר שפיר בעינן דליכל דגן, ואי בעי
7 מיניה ששה לא היה מתיר. **ינאי מלכא** —
8 ממלכתי בית חשמונאי היה, והרג חכמי
9 ישראל שבאו לפסלו מן הכהונה, במסכת
10 ידושין (סו.א). **סלסלה ותרוממך** — סיפיה
11 דקרא: "תכבדך כי תחבקנה". **היכי אכרדך** —
12 ולא נהנית, אומר "נברך שאכל ינאי וחביריו
13 משליו" בתמיה. **שמעון בן שטח דעב** —
14 שבירך להוציאם ידי חובתם בשביל כוס אחד
15 ששתו. **לגרמיה הוא דעב** — אין אדם
16 מודה לו. **עד שיאכל כוית דגן** — ומכי אכל
17 כוית דגן מיהא מפיק, אף על גב דכוית דגן
18 שיעורא דרבנן הוא, כדאמר בפרק "מ'
19 שמתו" (כ.ב), מיהו, כיון דמייחבי מדרבנן —
20 מחוייב בדבר קרינן ביה, ומוציא רבים ידי
21 חובתן. ואם תאמר: בקטן שהגיע לחינוך הא
22 לא אמר הכי ההוא אפילו מדרבנן לא
23 מיחייב, דעליה דאבוח הוא דרמי להנכיח
24 ובעל הלכות גדולות פסק: דוקא דאכלו
25 אינהו כוית לא כביצה וכוותיה, אבל אכלו
26 ושבעו — לא מפיק, ואי אפשר להעמידה.
27 דהא ינאי וחביריו אכלו ושבעו, ואפקינהו
28 שמעון בן שטח. ואף על גב דלגרמיה הוא
29 דעב — טעמא משום דלא אכל כוית דגן,
30 הא אכל כוית דגן — הכי נמי
ובשבת

22 **היא דמוקרא לי, דכתיב: "סלסלה ותרוממך תכבדך כי תחבקנה"** **אמר לה: קא חוית דלא**
23 **מקבל מרות! יתבו ליה קסא לברוכי. אמר: היכי אכרדך** — "ברוך שאכל ינאי וחביריו משלו"?
24 **שתיה לההוא קסא. יתבו ליה קסא אחרניא וברוך. אמר רבי אבא בריה דרבי חייה בר אבא**
25 **(אמר רבי יוחנן): שמעון בן שטח דעבד** — לגרמיה הוא דעבד, דהכי אמר רבי חייה בר
26 **אבא אמר רבי יוחנן: לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כוית דגן. מיתבי,**
27 **רבן שמעון בן גמליאל אומר: עלה והסיב עמהם, אפילו לא טבל עמהם אלא בציר, ולא**
28 **אכל עמהם אלא גרונרת אחת** — מצטרף! — **איצטרופי מצטרף, אבל להוציא את הרבים ידי**
29 **חובתן — עד שיאכל כוית דגן. איתמר נמי, אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא: אפילו לא**
טבל

רבין תם: דמנהג שטות הוא, דכי אכל דאמר אטו ארון גברא הוא, הכי נמי: אטו חומש גברא הוא; ועוד: דאמר קטן מצטרף —
בשום דוכתא דמנהג, אלא בעובדא דעבור השנה כשעולין בעליה, בפרקי דרבי אליעזר (פ"ח), דקאמר בשלשה מעברין את השנה. רבי אליעזר אומר: בעשרה ואם נתמנהג —
מביאין ספר תורה ועושין עגולה וכו', ואין מוכיז שם שיחא הקטן אוהו הספר תורה. והתם נמי לא קאמר אלא ספר תורה העשוי בגליון, אבל חומשין שלנו — לא. ומיהו
קאמר בירושלמי, אמר רבי יוסי: זמנן אכלית עם רבי חלפתא אבא ועם רבי חנינא בר סרס חביבי ולא מומנן עלואי עד שהבאתי שתי שערות. ומשם משמע דלהצטרף לזמון
לא עבדין עובדא עד שביא שתי שערות, הא לתפלה — עבדי. ומתוך ירושלמי זה פירש רבינו יצחק דאין עושין קטן סניף לעשרה לא לתפלה ולא לברכת המזון. וגם היה
אומר רבינו יצחק שגם רבינו תם עצמו לא היה נוהג לעשות כן לעשות קטן סניף לעשרה ולא עשה מעשה. והלכך אפילו חומש בידו לא מהני, כדפירשנו, כיון דלא אתהני
קטן לבדו — גם חומש בידו לא אתהני. ומיהו, קטן פורח ויודע למי מברכין, משמע שמברכין עליו גם בשלשה, כברייתא, וליכא מאן דפליג. וזה לשון רבינו שמשון: **מסקנא**
דמלתא: קטן עושין קטן סניף לעשרה לזמון לתפלה ולשלשה עד שביא שתי שערות, כעובדא דרבי יוסי ברי חלפתא בירושלמי, והא דאמרין בירושלמי: קטן וספר תורה
עושין אותו סניף — אומר רבינו יצחק: דגרס התם "קטן לספר תורה", כלומר: סניף לקריאת התורה קאמר דוקא התם כדאיתא ב"מגילה" (פ"ג כג.א) דקטן עולה למנן שבעה,
דקאמר: הכל עולין למנן שבעה, אפילו קטן אפילו אשה, אי לא הוה משום כבוד צבור, אבל לשאר דברים — לא. ואפילו אם אשכחן בשום דוכתא דקטן (וחומש מצטרף)
אפילו לתפלה — היינו דוקא העשוי בגליון, אבל חומשין שלנו — לא. ולפירוש רבינו תם חומש אינו מועיל כלל ביד קטן, אבל קטן לחוד הוי סניף, אבל תרי — לא. כדקאמר
גבי עובדא דרבי אליעזר. ורבינו תם פירש דהדיא דירושלמי דרבי יוסי ברי חלפתא — דוקא בשלשה מיירי. **אב"י** ורבא הוו יתבי וכו' — ואם תאמר: הדיכ דמי, אי חזו קטנים
פורחים, מאי רבותא הוה בהו שהביטו כלפי מעלה? אלא צריך לומר: דהאי לאו לאומני עליהו קא מנס להו, כי היו קטנים טובא; אלא לנסותיהו קא עביד שהיה בהם
בינה. **תשעה** שאכלו דגן ואחד ירק מצטרפין — והכי הלכתא, שאחד שאכל ירק וא שותה כוס יין — מצטרף. ואפילו "נברך שאכלנו" יכולין לומר, שהי שותה בכלל אכילה.
ויש שרוצים לומר דהיינו דוקא לזמון עשרה, אבל לשלשה — לא מצטרף, שהרי לעיל נמי מחמירין שם בצירוף שלשה מעשרה. ומיהו, בירושלמי תני: שנים שאכלו פת
ואחד ירק — מומנן, וכן פסק רבינו יצחק בתוספתו. והשר מקוצי מפרש דאין הלכה כאותה ברייתא דירושלמי; חדא: שהרי מסיק עלה התם: מתניתין כרבן שמעון בן גמליאל,
כלומר: ורבנן פליגי, דלא מצטרפי, ואין הלכה כחידו. ועוד: דאם כן קשה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דהא אמר רבי יוחנן דלעולם אינו מוציא עד שיאכל כוית דגן, הא מצטרף
— שפיר. אפילו לא טעם אלא שתיה, כעובדא דרבי שמעון בן שטח, ובירושלמי קאמר רבי יוחנן: לעולם אין מומנן עד שיאכל כוית, ומשמע אפילו מצטרף. אלא שמע מיהו:
כאן לעשרה, ובירושלמי איירי בזמן שלשה. ולחשלים לעשרה אפילו איכא שנים ושלשה ששתו — מצטרפין, ושתייה בכלל אכילה, ולא קפדינן אלא ארובא דמינבר. **עד**
שיאכל כוית דגן — משמע, שאם אכל כוית דגן — שיכול להוציא אף אחרים שאכלו על השבעה, ותימה: והרי כוית אינו חייב אלא מדרבנן, והיכי אתי דרבנן ופטר דאורייתא?
דהא אמרין בפרק "מי שמת" (כ.ב). "תבא מארה למי שאשטו ובניו מברכין לו", לא מצי לאוקומי (הא) דשרו לקטן שיכול להוציא אביו — אלא בדאכל אביו כוית, דאית
קטן דרבנן שהגיע לחינוך, ופטר אביו שאינו חייב אלא מדרבנן. הא אם אכל אביו כדי שביעה — אינו יכול לפטרו ופירש רש"י: דמחויב דרבנן "מחויב" קרינן ביה, אבל
קטן

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא קטן היודע — משמע דקאי נמי
ארבי יוחנן. ולא נהירא, שהרי אין דרך הגמרא שסותר דברי אמוראים
והברייתא שהביא רבינו יוחנן בלא שום טעם! ויש לומר: דקאי אקטן
פורח, כלומר: קטן פורח מומנן עליו — היינו דוקא היודע למי מברכין, ותרווייהו
בעינן, ולפירושינו צריך לומר: דלא מייחי
עובדא דאביו ורבא לעינן אומני עליהו,
אלא לפרש מהו קטן היודע למי מברכין.
דמסתמא לא פורחים הוו, דאם כן, מהו
רבותיהו אם יודעים למי מברכין? ורבה נמי
דעבד — היינו להראות שיש בהם בינה
וחם קטנים, ולא מומנן עליהו. ואומר רבינו
תם: אף על פי דלית הלכתא ככל הני
שמעתתא, מיהו דלעולם כרבי יהושע בן לוי
דאמר קטן ממש עושין אותו סניף לעשרה.
והכא דבעינן פורח ויודע — היינו דוקא
בשלשה. ולית הלכתא ככל הני שמעתתא
— לא קאי ארבי יהושע בן לוי. ודיקא נמי,
שהרי מפסיק הגמרא בינתים באותו מעשה
(דרבי אליעזר) דלעולם ישיבין אדם, ותניא
כוותיה. אלא קאי אהני שמעתתא דבתר
תניא כוותיה דישכים, כגון: תשעה וארון,
ושבת ושנים, ותשעה נראין כשערה, ושנים
מחודדים, וקטן פורח. אף על גב דתנא ברייתא
הכי לאתויי פורח, הימדינה רב נחמן באינו
יודע למי מברכין, ויחינו נמי כרבי יהושע בן
לוי דאמר לעיל קטן אין מומנן עליו. פירש:
מוטל בעריסה, עד שידע למי מברכין, אבל
עושין אותו סניף לעשרה. פירוש: לברכת
המזון, והוא הדין לתפלה. דבהא לא פליג
רב נחמן, דכי בעי יודע ופורח כדפירש —
הני מילי לזמון שלשה, אבל לסניף — מודה
לרבי יהושע בן לוי דסניף לעשרה. והוא הדין
לתפלה דקטן מצטרף. ודיקא נמי, דפריך עלה
ממעשה דרבי אליעזר שהיה לתפלה, לרבי
יהושע בן לוי דמייירי בברכת המזון. ומיהו,
תימה: דבבראשית רבה (פרשה צא) קאמר
עלה דרבי יהושע בן לוי: הדיא הוא דתינא
— לברכת המזון, אבל לתפלה — לא. והיה
אומר רבינו תם: דאין הלכה כן, לפי שחולק
על הגמרא שלנו. דהדיא רבי יהושע בן לוי
לענין תפלה נמי קאמר, מדפריך מעובדא
דרבי אליעזר דמייירי בתפלה. ויש מצרפין
קטן לתפלה רק שיהא חומש בידו, ואומר

קורות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף מח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

קטן שהגיע לחינוך – לא מיקרי "מחויב" דרבנן, דאביו חייב לחנכו אבל עליו אין שום חיוב. וקשה לפירושו: מכל מקום, כיון שאינו מן התורה, אינו מוציא אחרים שמחויביו ועוד: דוחק לומר בקטן שהגיע לחינוך קרי "אינו מחויב" מדרבנן, דאם אינו מחויב אפילו מדרבנן – אם כן אינו פוטר את אביו ובהלכות גדולות פירש:

דאחד שאכל כוית – אינו יכול להוציא אחרים שאכלו כדי שביעה, דלא אתי דרבנן ופוטר דאורייתא. אבל כשלא אכלו גם האחרים רק כוית – פוטר אותם. ולא היא, דהא סמכין אעבודא דינאי וחבריו, והם אכלו כדי שביעה, ואפילו הכי קא חזינן דקא פטר להו שמעון בן שטח. אלא נראה לחלק: דקטן שאינו בר חיוב כלל דאורייתא, אפילו אבל כדי שביעה – הלכך "אינו מחויב בדבר" קרינ ביה. ולכך לא מפיק ליה אי אבל שיעורא דאורייתא. אבל גדול, שהוא בר חיובא מן התורה, כי אכיל כדי שביעה "מחויב בדבר" קרינ ביה, אפילו לא אבל כלל. כדאמרין בראש השנה (פ"ג ט"א), כל הברכות אף על פי שיצא – מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין, והיינו טעמא – דכל ישראל ערביין בזה. והוא הדין בברכת המזון, אף על פי שיצא – מוציא, כדפרישית. וכוית דגן אינו צריך אלא שיוכל לומר "שאכלנו משלו".

מתחיל בנחמה – פירש הקונטרס: לאו דוקא מתחיל בנחמה ומסיים, אלא כלומר: דאין צריך להוכיח של שבת לא בפתיחה ולא בנחמה, אלא באמצע. אבל מתחיל ומסיים בנחמת ירושלים, כמו בחול. שאומר "רחם" וחותם "ב'בונה ירושלים". ויש שמתחילין ב"נחמנו" וחותמים ב"נחמת ציון עירך ובבנין ירושלים". ונתנים טעם לדבריהם. ד"רחם" הוי לשון תחנון, ואין אומרים תחנונים בשבת. אבל "נחם" אינו לשון תחנונים, אלא כמו "ידחם" על הרעע לעצמן" (שמות לב). ולא נהירא, דהכל משמע לשון תחנונים ואין להפקיד, אפילו אי הוי לשון בקשה, כדאמר בירושלמי דשבת בפרק "אלו קשרים": מהו לומר "רוענו זוננו פרנסנו" בשבת? אמר לו: טופס ברכות כן הוא. ומנהג שטות הוא המשנה ברכה של חול. **ברית** ותורה – אין צריך להוכיח "ברית ותורה וחיים ומזון", כדי להוכיח "על ברייתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו" וכו'. דהיינו ברית ותורה. והגמרא – לסימנא בעלמא נקטיה.

מאן

טבל עמהם אלא בציר, ולא אכל עמהם אלא גרזנית אחת – מצטרף. ולהוציא את הרבים ידי חובתם – אינו מוציא עד שיאכל כוית דגן. אמר רב הונא בר יהודה משמיה דרבא, הלכתא: אכל עלה ירק ושתה כוס של יין – מצטרף, להוציא – אינו מוציא עד שיאכל כוית דגן. אמר רב נחמן: משה תקן לישראל ברכת "הזן" בשעה שירד להם מן. יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו "בונה ירושלים"; דוד תקן "על ישראל עמך ועל ירושלים עירך", ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש". "הטוב והמטיב" ביבנה תקנוהו כנגד הויגו ביתר. דאמר רב מתנא: אותו היום שניתנו הויגו ביתר לקבוצה תקנו ביבנה "הטוב והמטיב", "הטוב" – שלא הסריחו, "המטיב" – שניתנו לקבוצה. תנו רבנן, סדר ברכת המזון כך היא: ברכה ראשונה – ברכת "הזן", שניה – ברכת הארץ, שלישית – "בונה ירושלים", רביעית – "הטוב והמטיב", וקשבת – מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה, ואומר קדושת היום באמצע. רבי אליעזר אומר: רצה לאומרה בנחמה – אומרה, בברכת הארץ – אומרה, בברכה שתקנו חכמים ביבנה – אומרה. וחכמים אומרים: אינו אומרה אלא בנחמה בלבד. חכמים היינו תנא קמא! – איפא בינייהו דיעבד. תנו רבנן: מניין לברכת המזון מן התורה? **שנאמר: "ואכלת ושבעת וברכת" – זו ברכת הזן, את ה' אלהיך – זו ברכת המזון, "על הארץ" – זו ברכת הארץ, "הטובה" – זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון", "אשר נתן לך" – זו "הטוב והמטיב". אין לי אלא לאחריו, לפניו מניין? אמרת קל וחומר, בשעה שבע – מברך, בשעה רעב – לא כל שכן? רבי אומר: [אינו צריך], "ואכלת ושבעת וברכת" – זו ברכת הזן, אבל ברכת המזון – מ'גדלו לה' אתי' נפקא, "על הארץ" – זו ברכת הארץ, "הטובה" – זו "בונה ירושלים", וכן הוא אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון", "הטוב והמטיב" – ביבנה תקנוה. אין לי אלא לאחריו, לפניו מניין? תלמוד לומר:**

ובשבת מתחיל בנחמה – כלומר: אינו צריך לא לסיים ולא להתחיל בשל שבת, אלא מתחיל ומסיים בנחמה. בנין ירושלים קרי "נחמה", כל היכי דמתחיל בין "רחם" בין "נחמנו". כנראה שתקנו חכמים – ב"הטוב והמטיב" **איבא בינייהו דיעבד** – לרבנן בתראי מהדרין ליה. בדתנא קמא גרסינן "אשר נתן לך" – זו "הטוב והמטיב". ולא גרסינן "ביבנה תקנוה" אלא בדבר. כשהוא **שבע** – מצה לברך ולהודות על שבעו. כשהוא **רעב** – והוא בא להפיק את רעבו על ידי ברייתו של הקדוש ברוך הוא – לא כל שכן, שה צריך לברך להקדוש ברוך הוא יותר. אינו צריך – לקל וחומר זה ולא גרסינן בדברי "אשר נתן לך" – זה "הטוב והמטיב". **אלא** וברך את לחמך – בריך על לחמך. כי הוא יכרך חובב ואחרי כן יאכלו הקרואים – למדך שטעון לברך לפני אכילה. על חובב הוא אומר: "ברוך... אשר קדשנו במצותיו ועזנו לאכול את חובב". והיכן צנו? – "והבשר תאכל" (דברים יב). וכל כך למה – היו מאריכות בדבריהן. שאין מלכות נוגעת בחברתה – לפי ששמואל היה מנהיג את ישראל, ושאלו היה נוטל את השררה משרבו שמואל אליו, ואורך דברים עכב לפי שעה. בין מדה טובה – התורה מדה טובה היא. מלכות בית דוד בבונה ירושלים – שעל ידו נתקדשה ירושלים. צריך שיזכור בה ברית – בברכת מדינת ירושלים. צריך שיזכור בה לאברהם בפרשת מילה (בראשית יז) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריך. צריך שיזכור בה תורה – שאף בזכות התורה והמצוות ירשו את הארץ, שנאמר: "למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ" (דברים ז). צריך שקידים ברית לתורה – כגון "על ברייתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו". תורה נתנה בשלש בריתות – בשלשה מקומות נתנה תורה לישראל: בסני, ובאהל מועד, ובדור גרים ובערבות מואב. ובכל אחד נכרתה ברית. כדתניא במסכת סוטה (ל"א): ארור בכלל וארור בפרט וכו'. וכן באהל מועד שנאמר (דברים כח): "אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכתוב את בני ישראל בארץ מואב מלפני הברית אשר כרת אתם בחורב". וכתב (דברים כט): "ושמרתם את דברי הברית" וגו'.

מילה

"אשר נתן לך" – משנתן לך. רבי יצחק אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר "וברך את לחמך ואת מימך", אל תקרי "וברך" אלא "וברך", ואימתו קרוי "לחם" – קודם שיאכלנו. רבי נתן אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר: "כבאכם העיר בן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמותה לאכול כי לא יאכל העם עד באו פי הוא יברך הובא אחרי כן יאכלו הקראים". וכל כך למה? לפי שהנשים דברניות הן, ושמואל אומר: כדי להסתפל בפיפו של שאול, דכתיב: "משכמו ומעלה גבה מפל העם". ורבי יוחנן אומר: לפי שאין מלכות נוגעת בחרבתה אפילו כמלא גימא. ואין לי אלא ברכת המזון, ברכת התורה מניין? אמר רבי ישמעאל: קל וחומר, על חיי שעה מברך – על חיי עולם הבא לא כל שכן? רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל: אינו צריך, הרי הוא אומר: "על הארץ הטובה אשר נתן לך", ולהלן הוא אומר: "ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה" וגו'. רבי מאיר אומר: ומנין שששם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה? תלמוד לומר: "אשר נתן לך ה' אלהיך" – דייקא, ככל דין שדנדך, בין מדה טובה ובין מדה פורענות. רבי יהודה בן בתירא אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר: "טובה", "הטובה"; "טובה" – זו תורה, וכן הוא אומר: "כי לקח טוב נתתי לכם", "הטובה" – זו בנין ירושלים, וכן הוא אומר: "ההר הטוב הזה והלבנון". תנא, רבי אליעזר אומר: כל שלא אמר "ארץ המדה טובה ורחבה" בברכת הארץ, ו"מלכות בית דוד" בפונה ירושלים – לא יצא ידי חובתו. נחום הזקן אומר: צריך שיקפור בה ברית. רבי יוסי אומר: צריך שיקפור בה תורה. פלימו אומר: צריך שיקדים ברית לתורה, שזו נתנה בשלש בריתות,

59 שצריך לברך.
60 מבארת הברייתא: אַמְרָתָּהּ וְהִי הַדְּבָרִים קָל וְחֹמֶר, שְׁהִי אִם בְּשִׁהוּא
61 כְּבֵר שְׂכַע לְאַחַר אֲכִילָתוֹ מִצּוּהוּ עָלָיו לִהְיוֹת מְבָרֵךְ וּמוֹדֵה לַה' עַל
62 שִׁבְעוֹ, אִי בְּשִׁהוּא עֲדִיין רָעָב קוֹדֵם אֲכִילָתוֹ, וְבֵא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת רַעְבוֹנוֹ
63 בַּמּוֹזֵן שֶׁנִּבְרָא עַל יְדֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא כָּל שֶׁנֶּן שְׁעָלָיו לִבְרֹךְ. זֶה
64 הֵיא דַּעַת תָּנָא קָמָא.
65 רַבִּי אֲמִירָא, [אִינוּ צָרִיךְ] – אֵין צָרִיךְ לְלַמּוֹד אֶת חֵיבוֹ הַבְּרִכָּה קוֹדֵם
66 הַאֲכִילָה מִקָּל וְחֹמֶר, אֲלֵא כִּי הוּא סֹדֵר הַלִּימּוּד מִן הַמַּקְרָאֹת.
67 וְאַכְלָתָּ וְשִׁכְעָתָּ וּבִרְכָּתָּהּ וְאַתָּה ה' אֱלֹהֶיךָ! זֶה בְּרִכָּתָּהּ הֵינָן אֵת הָעוֹלָם,
68 אֲכָל בְּרִכָּתָּהּ הַזֶּמֶן אֵינָה נִלְמַדַּת מִמַּקְרָא זֶה, אֲלֵא מִן הַמַּקְרָא (תַּהֲלִים
69 לַד' ו') וְעָלָה לַה' אֶתְּהִי נִפְקָא – הֵיא נִלְמַדַּת, עַל הָאֲרִיץ! זֶה בְּרִכָּתָּהּ
70 הָאֲרִיץ, הַטּוֹבָה זֶה בְּרִכָּתָּהּ בְּזִנְהָ יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אֲמִירָא וְהָהָר
71 הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹ. וּבְרִכָּתָּהּ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא
72 בְּכִנְיָהּ תִּקְנוֹתָ חֲכָמִים. וְעִדִּין אֵין לִי – אֵין אִנִּי יוֹדֵעַ, אֲלֵא שְׁצָרִיךְ
73 לִבְרֹךְ עַל הַמּוֹזֵן לְאַחֲרָיו, אֲבֵל שְׁצָרִיךְ לִבְרֹךְ אֶף לְפָנָיו מִזֵּין, תִּלְמּוּד
74 לִזְמַר 'אֲשֶׁר נָתַן לָךְ, וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ הַמַּקְרָא כִּי, שְׁחוּבַת הַבְּרִכָּה הֵיא
75 מְשַׁנְתָּהּ לָךְ – מִשְׁעָה שֶׁהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לָךְ אֶת הַמּוֹזֵן, אֶף קוֹדֵם
76 אֲכִילָתוֹ.
77 רַבִּי יִצְחָק אֲמִירָא, אִינוּ צָרִיךְ – אֵין צָרִיךְ לְלַמּוֹד אֶת חֵיבוֹ הַבְּרִכָּה
78 קוֹדֵם אֲכִילָה בְּאוֹפְנִים שְׁנוֹכְרוּ לַעֲלִי, אֲלֵא מִמַּקְרָא אַחֵר, שְׁהָרִי הוּא
79 [הַכְּתוּב] אֲמִירָא (שְׁמוֹת כג כד) וְכִיָּה אֵת לְחֶמֶד וְאַתָּה מִיִּמֶד, וְיֵשׁ
80 לְדֹרוֹשׁ הַמַּקְרָא כִּי, אֵל תִּקְרֵא – אֵל תִּקְרֵא תִּיבָה זֶה רַק בְּאוֹפֵן כֹּזֵה
81 'וְכִיָּה', אֲלֵא קֵרָא אוֹתָהּ גַּם בְּאוֹפֵן כֹּזֵה 'וְכִיָּה', כְּלוֹמֵר, שֶׁהַכְּתוּב
82 מִצּוּהוּ עַל הָאָדָם לִבְרֹךְ עַל לַחְמוֹ וּמִיָּמִי. וְאַיִמְתִּי קָרִי הוּא 'לֶחֶם',
83 קוֹדֵם שְׂאִיכְלָנוּ, שְׁהִי אַחֵר כִּי כְּבֵר נִתְעַכַּל בְּמַעֲיוֹ וְאֵין עָלָיו שֵׁם
84 'לֶחֶם', וְנִמְצָא שִׁישׁ לְלַמּוֹד מִמַּקְרָא זֶה שֶׁהָאָדָם מַחֲוִיב לִבְרֹךְ עַל מוֹזְנוֹ
85 קוֹדֵם שִׂיאָכֵל.
86 רַבִּי נֶתָן אֲמִירָא, אִינוּ צָרִיךְ לְלַמּוֹד דִּין בְּרִכָּה קוֹדֵם הַאֲכִילָה מִן
87 הָאוֹפְנִים שְׁנוֹכְרוּ לַעֲלִי, אֲלֵא מִמַּקְרָא אַחֵר, שְׁהָרִי הוּא אֲמִירָא (שְׁמוֹאֵל
88 א' ט' ו') כְּבִיאָכְם הָעִיר בֵּין תִּמְצְאוּן אוֹתוֹ, בְּמִרְסָה יַעֲלֶה הַמַּמְנָה
89 לְאַכּוֹל, כִּי לֹא יֵאָכֵל הָעֵם עַד בָּאוּ, כִּי הוּא יִבְרָךְ הַזֶּכֶּה, אַחֲרֵי כֵן
90 יֵאָכְלוּ הַקְּרוֹאִים וּמַקְרָא זֶה עוֹסֵק בְּשִׁאוֹל, שֶׁהֵלֵךְ עִם נַעֲרֵי לַחֲפֹשׁ
91 אֶת הָאֲתוֹנוֹת שֶׁאֲבָדוּ לֵאבִיו, וְהִגִּיעוּ לַעִיר שְׁבָה שְׁבָה שְׁמוֹאֵל הַנְּבִיא,
92 וּפְגָשׁוּ בְּכִנְיָסָתָם לַעִיר נַעֲרוֹת הַיּוֹצֵאוֹת לְשֹׁאֵב מַיִם, וְשָׁלוּ לַחַן אֵיהָ
93 שְׁמוֹאֵל, וְהִשִּׁיבוּ לָהֶם הַנַּעֲרוֹת שִׁמְהָרוּ לְמַצּוֹא אֶת שְׁמוֹאֵל בְּכִנְיָסָתָם
94 לַעִיר, שֶׁכֵּן לְאַחַר מִכֵּן יַעֲלֶה לְהַקְרִיב שְׁלָמִים בְּבִמְהָ, וְיִבְרַךְ אֶת בְּרִכָּתָּהּ
95 הַזֹּבֶת, וְאַחֲרֵי כֵן יֵאָכְלוּ כָּל הַקְּרוֹאִים. וּמִמַּקְרָא זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁצָרִיךְ
96 לִבְרֹךְ קוֹדֵם הַאֲכִילָה.
97 הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת טַעַם אֲרִיכוֹת דְּבָרֵי הַנַּעֲרוֹת: וְכָל בֵּין לָמָּה – מִדּוּעַ
98 הָאֲרִיכוֹת הַנַּעֲרוֹת כָּל כִּי בִּדְבָרֵיהֶן, וְהִשִּׁיבוּ אֶף עַל שְׁאֵלוֹת שְׁלֹא
99 נִשְׁאָלוּ עֲלֵיהֶן.
100 מְבַאֵר הַגְּמָרָא: לְפִי שְׁהָנִשִּׁים דְּבִרְיָנוֹת הֵן.
101 וְשְׁמוֹאֵל אֲמִירָא, טַעַם הַדְּבָר שֶׁהָאֲרִיכוּ בִּדְבָרֵיהֶן הוּא בְּרִי שִׁיכּוֹל
102 בִּינְיָתִים לְהִסְתַּכֵּל בְּיָפִיו שֶׁל שְׁמוֹאֵל, שְׁהִי יָפָה בִּיּוֹתֵר, דְּכֵתִיב – שֶׁכֵּן
103 מִצִּינוֹ שְׁנֵאמַר בּו (שֵׁם ט ב) שְׁהִי 'מְשַׁכְּמוּ וּמַעֲלָה גְבוּהָ מִכָּל הָעָם'.
104 וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמִירָא, הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא סִיבֵּב הַדְּבָר שִׁיאֲרִיכוּ הַנַּעֲרוֹת
105 בִּדְבָרֵיהֶן, לְפִי שְׁאֵין מַלְכוּת אַחַת נִזְעָת בְּחִבְרָתָהּ אֲפִילוּ כְּמִלָּא
106 נִימָא – כְּרוּחַב שַׁעֲרָה. כְּלוֹמֵר, מֵאֲחֵר וְשְׁמוֹאֵל הִיךְ מִנְהִיג אֶת יִשְׂרָאֵל
107 עַד עַתָּה, וּמִשְׁעָה שְׁבָא שָׁאוֹל לִפְנֵיו נָטַל מִמֶּנּוּ אֶת הַשְּׂרָרָה וְנַעֲשָׂה
108 הוּא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֵךְ לֹא הִיתָה יְכוּלָה מַלְכוּתוֹ שֶׁל שָׁאוֹל
109 לְהַתְּחִיל עַל הַשְּׁעָה שְׁבָה הִיתָה צָרִיכָה לְהַסְתִּים מִנְהִיגָתוֹ שֶׁל
110 שְׁמוֹאֵל, וּמִכֵּין שְׁנוֹתָרוּ עוֹד כְּמֹה רָגִיעִים עַד לְאוֹתָהּ הַשְּׁעָה סִיבֵּב
111 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיאֲרִיכוּ הַנַּעֲרוֹת בִּדְבָרֵיהֶן וְיַעֲכְבוּ אֶת שְׁמוֹאֵל מִעֵט.
112 עַתָּה מְבַרֶּרֶת הַבְּרִייתָא מִנֵּן לּוֹמְדִים שִׁישׁ לִבְרֹךְ עַל לִימּוּד הַתּוֹרָה:
113 וְאֵין לִי – וְעִדִּין אֵין אִנִּי יוֹדֵעַ שְׁצָרִיךְ אָדָם לִבְרֹךְ אֲלֵא בְּרִכָּתָּהּ הַמּוֹזֵן
114 – בְּרִכָּה עַל הַמּוֹזֵן, בֵּין קוֹדֵם אֲכִילָתוֹ וּבֵין לְאַחַר אֲכִילָתוֹ, אֲבֵל בְּרִכָּתָּהּ
115 הַתּוֹרָה מִנֵּן – מֵהִיכֵן לּוֹמְדִים שְׁצָרִיךְ אָדָם לִבְרֹךְ עַל הָעֵסֶק בְּתוֹרָה.
116 אֲמִירָא רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, יֵשׁ לְלַמּוֹד דִּין זֶה בְּקָל וְחֹמֶר, מֵאֲחֵר וְנִתְבָּאֵר

1 טַבֵּל עִמָּהֶם אֲלֵא בְּצִיר, וְלֹא אֲכָל עִמָּהֶם אֲלֵא גְרוֹזְרֵת אַחַת,
2 מְצַטְרֶף לִזְמִינוֹ, וְלִהְיוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָם בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן, אִינוּ
3 מוֹצִיא עַד שִׂיאָכֵל בְּיָת דִּין.
4 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת פֶּסֶק הַהִלְכָה בַּעֲנֵן זֶה: אֲמִירָא רַב חֲנַנְיָא בְּרִי יְהוֹדָה
5 מְשַׁמִּיָּה דְּרַבָּא, הַלְכָתָא, אֲכָל עִמָּהֶם עֲלֵה שֶׁל יָרֵךְ, וְשִׁתָּהּ וְאוֹ
6 שִׁתָּהּ בֹּס שֶׁל יָדָא, הִרִי הוּא מְצַטְרֶף לִזְמִינוֹ. אֲבֵל לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים
7 יְדֵי חוֹבָתָם בְּבִרְכַּת הַמּוֹזֵן אִינוּ מוֹצִיא, עַד שִׂיאָכֵל עִמָּהֶם בְּיָת דִּין.
8 הַגְּמָרָא מְבַאֵר מִי תִּיקֵן אֶת סֹדֵר בְּרִכַּת הַמּוֹזֵן: אֲמִירָא רַב נַחֲמָן, מִשְׁנָה
9 רַבִּינוּ תַּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶת בְּרִכָּתָּהּ הֵינָן אֶת הָעוֹלָם, בְּשִׁעָה שְׁיִרֵד
10 לָהֶם מִן. יְהוֹשֻׁעַ תַּקֵּן לָהֶם אֶת בְּרִכָּתָּהּ הָאֲרִיץ וְהַבְּרִכָּה הַפּוֹתַחַת
11 בִּנְדוּדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְחוֹתֶמֶת בְּעַל הָאֲרִיץ וְעַל הַמּוֹזֵן! (בִּיּוֹן)
12 [בְּשִׁעָה] שְׁנִכְנְסוּ לְאֲרִיץ. דּוֹד וְשְׁלָמָה תַּקֵּנוּ אֶת בְּרִכַּת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם
13 וְהַבְּרִכָּה הַפּוֹתַחַת בִּרְחֹם נָא ה' אֱלֹהֵינוּ וְחוֹתֶמֶת בְּבוֹנֵה בְּרַחֲמֵינוּ
14 יְרוּשָׁלַיִם! דּוֹד תַּקֵּן לּוֹמַר בֵּה' עַל יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ,
15 וְשְׁלָמָה תַּקֵּן לְהוֹסִיף עוֹד 'עַל חֵבֵית הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ', שֶׁכֵּן הוּא זֶה
16 שְׁבָנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וּבְרִכָּתָּהּ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב וְהַבְּרִכָּה הַפּוֹתַחַת
17 בִּבְרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אֲבִינוּ מִלְכֵנוּ וְכו', הַמֶּלֶךְ
18 הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל וְכו', וּמִסְתַּיִמָּת בְּזִמְכָּל טוֹב לַעֲלוֹם אֵל יִסְתַּרְנוּ!
19 בְּכִנְיָהּ תִּקְנוֹתָ חֲכָמִים, בְּנִיגַד הָרוּגִי בִּיתָר, דְּאֲמִירָא רַב מִתְנָא, אוֹתוֹ
20 הַיּוֹם שְׁנִיתָנוּ הָרוּגִי בִּיתָר לְקַבּוּדָה, כְּלוֹמֵר, שְׁנִתְנָה מַלְכוּת רִשְׁתָּהּ
21 לְקַבּוּרָם, תַּקֵּנוּ בְּכִנְיָהּ אֶת בְּרִכַּת הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, הַטּוֹב, עַל כִּי שְׁלֹא
22 הִסְרִיחוּ הָהוֹרִגִים מִנִּשְׁךְ הַזֶּמֶן הַמְּרוּבָה שֶׁהָיָה בְּלֹא קְבוּרָה, וְהַמְּטִיב,
23 עַל כִּי שְׁנִיתָנוּ לְבִסּוֹף לְקַבּוּדָה.
24 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּפִרֶשֶׁת אֶת סֹדֵר בְּרִכַּת הַמּוֹזֵן: תִּנּוּ רַבְּנֵן
25 בְּרִייתָא, סִדֵּר בְּרִכָּתָּהּ הַמּוֹזֵן כִּי הֵיא, בְּרִכָּה רִאשׁוֹנָה הֵיא בְּרִכָּתָּהּ
26 הֵינָן אֶת הָעוֹלָם, בְּרִכָּה שְׁנִיָּה הֵיא בְּרִכָּתָּהּ הָאֲרִיץ, בְּרִכָּה שְׁלִישִׁית הֵיא
27 בְּרִכַּת בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם, וּבְרִכָּה רְבִיעִית הֵיא בְּרִכַּת הַטּוֹב וְהַמְּטִיב.
28 וּבְשִׁשִּׁתָּהּ אִינוּ צָרִיךְ לְפַתּוֹחַ אוֹ לְסַיֵּם בְּשֵׁל שֶׁבַת, אֲלֵא מִתְחִיל בְּנִיחָמָה
29 וּמְסִיִּים בְּנִיחָמָה, כְּלוֹמֵר, פּוֹתַח כְּדִרְכוֹ בְּבִרְכַּת 'רַחֵם נָא' הַעוֹסֶקֶת
30 בְּנַחֲמַת צִיּוֹן וְיְרוּשָׁלַיִם, וְחוֹתֵם בֵּה' בּוֹנֵה בְּרַחֲמֵינוּ יְרוּשָׁלַיִם! כְּבָחוּל,
31 וְאַיִמֵר קְדוּשַׁת הַיּוֹם בְּמַמְצֵעַ – וּבִתּוֹךְ הַבְּרִכָּה הוּא מוֹסִיף אֶת עֲנִין
32 קְדוּשַׁת יוֹם הַשַּׁבָּת, בְּאוֹמְרוֹ 'רַצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ' וְכו'. זֶה הֵיא דַּעַת תָּנָא
33 קָמָא.
34 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲמִירָא, אִם רָצָה לְאוֹמְרָה לְקְדוּשַׁת הַיּוֹם בְּנִיחָמָה – בְּתוֹךְ
35 הַבְּרִכָּה עַל בְּנֵין יְרוּשָׁלַיִם, אֲוִמְרָה שֵׁם, וְאִם רָצָה לְאוֹמְרָה בְּבִרְכַּת
36 הָאֲרִיץ – בְּתוֹךְ בְּרִכַּת 'נִדּוּדָה לָךְ', אֲוִמְרָה שֵׁם, וְאִם רָצָה לְאוֹמְרָה
37 בְּבִרְכָּה שֶׁתַּקֵּנוּ חֲכָמִים בְּכִנְיָהּ, דְּהִינּוּ בְּבִרְכַּת הַטּוֹב וְהַמְּטִיב,
38 אֲוִמְרָה שֵׁם.
39 וְחֲכָמִים אֲוִמְרִים, אִינוּ רְשָׁא לְאוֹמְרָה לְקְדוּשַׁת הַיּוֹם אֲלֵא בְּתוֹךְ
40 בְּרִכַּת הַנִּיחָמָה בְּלִבְרֵי.
41 מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: חֲכָמִים הֵינּוּ תִנָּא קָמָא – לְכַאוּרָה שִׁיטַת חֲכָמִים
42 הֵיא מִמֶּשׁ כְּשִׁיטַת תָּנָא קָמָא, שֶׁאֵף הוּא סוֹבֵר שִׁישׁ לּוֹמַר אֶת קְדוּשַׁת
43 הַיּוֹם בְּתוֹךְ הַבְּרִכָּה עַל בְּנֵין יְרוּשָׁלַיִם, וּמֵה בָּאוּ לְהוֹסִיף עַל דְּבָרֵינוּ.
44 מְבַאֵר הַגְּמָרָא: אֵיבָא בְּיָנִיחוּ דְּעִיבָד – יֵשׁ חִילוּק בֵּין תָּנָא קָמָא
45 לְחֲכָמִים לַעֲנֵן אָדָם שֶׁכְּבֵר בִּירֵךְ וְלֹא הוֹכִיר קְדוּשַׁת הַיּוֹם בְּנַחֲמָה,
46 אֲלֵא בְּבִרְכָה אַחֲרָת, שֶׁלְּדְּבָרֵי תָנָא קָמָא בְּדִיעְבַּד אִינוּ צָרִיךְ לְחֹזֵר
47 וּלְבָרֵךְ, וְאִילוּ לְדְּבָרֵי חֲכָמִים לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ וְעָלָיו לִבְרֹךְ בִּשְׁנִית.
48 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִקּוֹר לְבִרְכַּת הַמּוֹזֵן מִן הַתּוֹרָה: תִּנּוּ רַבְּנֵן בְּרִייתָא,
49 מִנֵּן לְבִרְכַּת הַמּוֹזֵן מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים ח ט) וְאַכְלָתָּ וְשִׁכְעָתָּ
50 וּבִרְכָּתָּהּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֲרִיץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. וְדוֹרוּשָׁתָּה
51 הַבְּרִייתָא מִקְרָא זֶה כִּי, 'וְאַכְלָתָּ וְשִׁכְעָתָּ וּבִרְכָּתָּהּ' זֶה בְּרִכָּתָּהּ (הוֹן)
52 [הַיּוֹמוֹן], הַקּוֹדֶמֶת לְבִרְכַּת הַמּוֹזֵן, 'אַתָּה ה' אֱלֹהֶיךָ' זֶה בְּרִכָּתָּהּ (הוֹמֵן)
53 [הֵינָן] אֶת הַכֵּל, 'עַל הָאֲרִיץ' זֶה בְּרִכָּתָּהּ הָאֲרִיץ, הַטּוֹבָה' זֶה בְּרִכַּת בּוֹנֵה
54 יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הַכְּתוּב] אֲמִירָא (שֵׁם א כד) 'הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה
55 וְהַלְבָּנוֹ', וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמּוֹד שִׁירוּשָׁלַיִם נִקְרָאת 'טוֹבָה'. 'אֲשֶׁר נָתַן לָךְ'
56 זֶה בְּרִכַּת הַטּוֹב וְהַמְּטִיב!
57 מְבַרֶּרֶת הַבְּרִייתָא: אֵין לִי – עִדִּין אֵין אִנִּי יוֹדֵעַ שְׁצָרִיךְ לִבְרֹךְ עַל הַמּוֹזֵן
58 אֲלֵא לְאַחֲרָיו – לְאַחַר אֲכִילָה, אֲבֵל לְפָנָיו – קוֹדֵם אֲכִילָה. מִנֵּן

וְזוֹ [בְּרִית מִלֵּה] נִתְּנָה בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, כְּלוּמֹר, שֶׁלֹּא עֲשֶׂה
 פַּעֲמִים נִזְכָּרָה תִּיבֵת 'בְּרִית' בְּפִרְשַׁת מִלָּה שְׁנִיתָנָה לֵאבֹרָהּ אֲבִינוּ.
 רַבִּי אָבָא אָמַר, צִרְיָה שֵׁיאָמַר בָּהּ בְּבִרְכַת הָאֶרֶץ הוֹדָאָה תַּחֲלָה
 וְסוֹף – בְּתוֹחֵלַת הַבִּרְכָּה וּבִסְפֹּדָה, דְּהֵינּוּ, שִׁיאֲמַר מִתְחִילָה 'נֹדֶה לָךְ
 ה' אֱלֹהֵינוּ, וְלֵאחֲרָי מִכָּן יֵאמַר 'וְעַל כֹּלָם ה' אֱלֹהֵינוּ אֲנוּ מוֹדִים לָךְ',
 וְהַפְּחֹתָ מְלוּמֵר הוֹדָאָה שְׁתֵּי פַעֲמִים לֹא יִפְחֹתָ עַל כָּל פְּנִים
 מְלֹאמְרָה פַּעַם אַחַת, וְכָל הַפְּחֹתָ מֵאַחַת, דְּהֵינּוּ, שִׁאֲנוּ אֹמַר
 הוֹדָאָה כָּלִל בְּבִרְכַת הָאֶרֶץ, חֲרִי זֶה מְנוּחָה.
 וְכָל הַחֹתִים 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְנַחֵל אֶרְצוֹת' בְּבִרְכַת הָאֶרֶץ, וְכֵן מִי
 שְׁחֹתֵם 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' מוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל' בְּבִרְכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם',
 חֲרִי זֶה בּוֹר – אָדָם רִיק.
 וְכָל מִי שִׁאֲנוּ אֹמַר הַזִּכְרָת 'בְּרִית' וְ'תוֹרָה' בְּבִרְכַת הָאֶרֶץ, דְּהֵינּוּ,
 שִׁאֲנוּ אֹמַר 'וְעַל בְּרִיתְךָ שְׁחַתַּמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ שְׁלַמְדַּתְנוּ, וְכֵן
 מִי שִׁאֲנוּ מִזְכִּיר אֶת מַלְכוּת בֵּית דָּוִד בְּבִרְכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם', הִרִי
 זֶה לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻבּוֹתָיו.
 מִסִּיעֵי לֵיה – דְּבִרֵי רַבִּי אָבָא אֲלוּ מִסִּיעִים לְרַבִּי אִילְעָא, דְּאָמַר רַבִּי
 אִילְעָא אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא מְשֻׁם רַבִּינִי, כָּל אָדָם שֶׁלֹּא אָמַר
 הַזִּכְרָת 'בְּרִית' וְ'תוֹרָה' בְּבִרְכַת הָאֶרֶץ, וְכֵן מִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֶת
 מַלְכוּת בֵּית דָּוִד בְּבִרְכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם' לֹא יֵצֵא יְדֵי חֻבּוֹתָיו.
 הַגְמָרָה מְבִיאָה מִחֻלּוּקַת תַּנְאִים לִגְבִי נֹסֶח בְּרַכַת 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב':
 פְּלִינִי בָּהּ – נַחֲלֹק בּוֹה אָבָא יוֹסִי בֶן דֹּסְתָא וְרַבְּנָן. חֵד אָמַר – אַחַד
 מֵהֶם סוֹבֵר, שֶׁבְּרַכַת 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' צִרְיָה הַזִּכְרָת מַלְכוּת, כְּלוּמֹר,
 צִרְיָה לְהִזְכִּיר בְּפִתְחַת הַבִּרְכָּה שֶׁהַקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם, וְחֵד
 אָמַר – וְאַחַד מֵהֶם סוֹבֵר שֶׁבְּרַכַת 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' אֵינָה צִרְיָה הַזִּכְרָת
 מַלְכוּת.
 וּמִבֹּאֲרַת הַגְמָרָה אֶת מִחֻלּוּקָתָם: מֵאַן דְּאָמַר – מִי שֶׁאֲמַר שֶׁבְּרַכַת
 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' צִרְיָה הַזִּכְרָת מַלְכוּת, קִסְכָּר – סוֹבֵר שֶׁחִיּוֹב בְּרַכָּה
 זוֹ הוּא מִדְּרַבְּנָן, וְעַל כֵּן אֵין הֵיא הַמֶּשֶׁךְ לְבִרְכוֹת הַקְדּוּמוֹת שֶׁבְּבִרְכַת
 הַמּוּזוֹן שֶׁהוּן מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא הֵיא בְּרַכָּה בְּפִנֵי עֲצָמָה, וּלְפִיכָךְ צִרְיָה
 לְהִזְכִּיר בָּהּ מַלְכוּת, שְׁכֵן 'כָּל בְּרַכָּה שֶׁאֵין בָּהּ מַלְכוּת אֵינָה בְּרַכָּה'.
 וּמֵאַן דְּאָמַר – וּמִי שֶׁאֲמַר שֶׁבְּרַכַת 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' אֵינָה צִרְיָה
 הַזִּכְרָת מַלְכוּת, קִסְכָּר – סוֹבֵר שֶׁחִיּוֹב בְּרַכָּה זוֹ הוּא מִדְּאִוְרֵייתָא,
 וְנִמְצָא שֶׁהֵיא הַמֶּשֶׁךְ שֶׁל הַבִּרְכוֹת הַקְדּוּמוֹת, וְנִקְרָא 'בְּרַכָּה הַסְמוּכָה
 לַחֲבֵרְתָּהּ, וּבְבִרְכָּה כּוֹז אֵין צִרְיָה לְהִזְכִּיר 'מַלְכוּת', לְפִי שְׁכַבֵּר הַזִּכְרָה
 הַמַּלְכוּת בְּבִרְכָּה הָרֵאשׁוֹנָה.
 הַגְמָרָה מְבִיאָה בְּרִיתָא בְּעִנֵּן חֲתִימַת בְּרַכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם': תְּנִי
 רַבְּנָן, מַהוּ חוֹתֵם – כִּיצַד חוֹתֵמִים אֶת בְּרַכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם'. בְּבִנֵּן
 יְרוּשָׁלַם, כְּלוּמֹר, שֶׁאֲמַר 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם'. אֲלוּ דְּבִרֵי תַנָּא קָמָא. רַבִּי
 יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, חוֹתֵם בָּהּ 'מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל'.
 מִקְשָׁה הַגְמָרָה: וְכִי לְדַעַת רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל אֵין
 בְּנֵין יְרוּשָׁלַם לֹא – נִיתֵן לְחַתוֹם בְּבִרְכָּה זוֹ רַק 'מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל, וְאִם
 חָתֵם בָּהּ 'עַל יִשְׂרָאֵל' עֲמָךְ וְעַל יְרוּשָׁלַם עִירְךָ, אֲלֵא הַזִּכִּיר רַק אֶת
 עִירְךָ בְּבִרְכָּה עַל יְרוּשָׁלַם הֵיא.
 מִתְרַצָּת הַגְמָרָה: אֲלֵא אֵימָא – אֲמַר כָּךְ, שֶׁלְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
 יְהוֹדָה רְשָׁאֵי הוּא לְחַתוֹם אֶת 'מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל', כְּלוּמֹר, שֶׁאִם חָתֵם כֵּן
 וְלֹא חָתֵם 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם' יֵצֵא יְדֵי חוֹבּוֹתָיו, לְפִי שֶׁתְּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל הֵיא
 עַל יְדֵי בְנֵין יְרוּשָׁלַם, וְנִמְצָאָתָה חֲתִימָתָהּ מִעֵין הַבִּרְכָּה, וְכָל שְׁכֵן
 שֶׁרְשָׁאֵי הוּא לְחַתוֹם 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם' בִּלָּא לְהִזְכִּיר אֶת תְּשׁוּעַת
 יִשְׂרָאֵל, שְׁכֵן עִירְךָ הַבִּרְכָּה הֵיא עַל יְרוּשָׁלַם.
 הַגְמָרָה מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּעִנֵּן זֶה: רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא אִקְלַע לְבִי רִישׁ
 גְּלוּתָא – נֹזֶדֶם לְבִיתוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַגּוֹלָה, וּכְשֶׁבִירַךְ בְּרַכַת הַמּוּזוֹן פִּתָּהּ
 אֶת בְּרַכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם' בְּתָרָא – בְּעִנֵּן אַחַד, דְּהֵינּוּ, שֶׁלֹּא אָמַר
 'יְהִי עָלֶיךָ יִשְׂרָאֵל עֲמָךְ וְעַל יְרוּשָׁלַם עִירְךָ', אֲלֵא הַזִּכִּיר רַק אֶת
 יִשְׂרָאֵל אוֹ רַק אֶת יְרוּשָׁלַם, וְסִיָּים בְּתָרָתִי – אֵךְ בְּחִתִּימַת הַבִּרְכָּה
 הַזִּכִּיר אֶת שְׁנֵיהֶם, דְּהֵינּוּ שְׁחַתַּם 'מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם'.
 אָמַר רַב חֲסִדָּא, גְּבוּרָתָא לְמַחֲתֵם בְּתָרָתִי – וְכִי 'גְּבוּרָה' הֵיא לְחַתוֹם
 הַבִּרְכָּה בְּשְׁנֵי עֲנִינִים, וְהִתְנַגָּא – וְהִרִי שְׁנֵינוּ בְּבִרְיִיתָא, רַבִּי אָמַר אֵין
 חוֹתֵמִין בְּרַכָּה בְּשְׁתֵּים – בְּשְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים. וּלְפִיכָךְ לֹא הִיָּה לוֹ
 לְרַבָּה בַּר רַב הוֹנָא לְחַתוֹם הַבִּרְכָּה אֲלֵא בְּעִנֵּן אַחַד בְּלִבָּד.

הַגְמָרָה מְבִרְרַת אֶת דְּבִרֵי רַבִּי גּוֹפֵא – נִבְאָר אֶת דְּבִרֵי הַבְּרִיתָא. רַבִּי
 אָמַר, אֵין חוֹתֵמִין בְּרַכָּה בְּשְׁתֵּים – בְּשְׁנֵי עֲנִינִים.
 אִיתִיבָּהּ [הַקְשָׁה] לִי לְרַבִּי, וְהִרִי בְּבִרְכַת הָאֶרֶץ חוֹתֵמִים 'בְּרוּךְ
 אַתָּה ה' עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמּוּזוֹן, אֵף שֶׁלְכֹאֲרָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים.
 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי, אֵין הַכּוֹנוּנָה בְּבִרְכָּה זוֹ לְהוֹדוֹת גַּם עַל הָאֶרֶץ וְגַם עַל
 הַמּוּזוֹן, אֲלֵא הוֹדָאָה אַחַת הֵיא, עַל אֶרֶץ דְּמִפְּקָא מוּזוֹן – הָאֶרֶץ
 שְׁמוּצִיאָה מוּזוֹן.
 שֶׁב לִי וְהַקְשָׁה לְרַבִּי, וְהִרִי בְּבִרְכַת 'מִעֵין שֶׁלש' שֶׁמְבִרְכִים אַחֲרָי
 אֲכִילַת פִּירוֹת מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים חוֹתֵמִים 'עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַפִּירוֹת, אֵף
 שֶׁלְכֹאֲרָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים.
 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי, אֵין הַכּוֹנוּנָה בְּבִרְכָּה זוֹ לְהוֹדוֹת גַּם עַל הָאֶרֶץ וְגַם עַל
 הַפִּירוֹת, אֲלֵא הוֹדָאָה אַחַת הֵיא, עַל אֶרֶץ דְּמִפְּקָא פִירוֹת – הָאֶרֶץ
 שְׁמוּצִיאָה פִירוֹת.
 שֶׁב לִי וְהַקְשָׁה לְרַבִּי, וְהִרִי בְּיוֹם טוֹב חוֹתֵמִים בְּבִרְכַת הַיּוֹם 'מְקַדֵּשׁ
 יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים', אֵף שֶׁלְכֹאֲרָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים.
 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי, אֵין הַכּוֹנוּנָה כֵּאֵן שֶׁהַקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַדֵּשׁ גַּם אֶת
 יִשְׂרָאֵל וְגַם אֶת הַזְּמִינִים, אֲלֵא שְׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל דְּקִדְּשִׁינְהוּ
 לְזְמִינִים – שְׁהֵם מְקַדְּשִׁים אֶת הַזְּמִינִים, שְׁכֵן קְבִיעוֹת הַחֻדְשִׁים תְּלוּיָה
 בְּבֵית דִּין, וְקְבִיעוֹת הַמוֹעֲדִים תְּלוּיָה בְּחֻדְשִׁים, וְנִמְצָא שֶׁאֵין כֵּאֵן אֲלֵא
 בְּעֵין אַחַד.
 שֶׁב לִי וְהַקְשָׁה לְרַבִּי, וְהִרִי בְּתַפִּילַת מוֹסֵף שֶׁל רֵאשִׁי חֻדְשִׁים חוֹתֵמִים
 בְּבִרְכַת הַיּוֹם 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֵאשִׁי חֻדְשִׁים', אֵף שֶׁלְכֹאֲרָה הֵם שְׁנֵי
 עֲנִינִים.
 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי, אֵין הַכּוֹנוּנָה בְּבִרְכָּה זוֹ שֶׁהַקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַדֵּשׁ גַּם אֶת
 יִשְׂרָאֵל וְגַם אֶת רֵאשִׁי הַחֻדְשִׁים, אֲלֵא עֵינִן אַחַד הוּא, שְׁהוּא מְקַדֵּשׁ
 אֶת יִשְׂרָאֵל דְּקִדְּשִׁינְהוּ לְרֵאשִׁי חֻדְשִׁים – שְׁהֵם מְקַדְּשִׁים אֶת רֵאשִׁי
 הַחֻדְשִׁים.
 שֶׁב לִי וְהַקְשָׁה לְרַבִּי, וְהִרִי כֹאשֶׁר חָל יוֹם טוֹב בִּשְׁבַת חוֹתֵמִים בְּבִרְכַת
 הַיּוֹם 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים, וּבְחִתִּימָה זוֹ אֵי אֲפֻשֶׁר לְפַרֵשׁ
 שֶׁהַכּוֹנוּנָה שֶׁהַקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל הַמְקַדְּשִׁים לְשַׁבַּת
 וְלַזְּמִינִים, כִּי הַשַּׁבַּת מַעֲצָמָה הֵיא קְדוּשָׁה, וְאֵינָה תְּלוּיָה בִּישְׂרָאֵל
 שִׁיקְדוּשָׁה, וְכִי הַשַּׁבַּת שְׁחַתַּם מִשְׁבָּחִים אֶת הַקְדֻשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כָּךְ
 שְׁהוּא מְקַדֵּשׁ אֶת הַשַּׁבַּת וְאֶת יִשְׂרָאֵל וְהַמְקַדְּשִׁים אֶת הַזְּמִינִים,
 וְלְדַבְּרִיךָ יִקְשָׁה כִּיצַד נִיתֵן לְחַתוֹם בְּרַכָּה בְּכֹמָה עֲנִינִים.
 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי, חוּץ מוּזוֹ – אֲכֵן בְּבִרְכָּה זוֹ מוֹדָה אֲנִי לָךְ שְׁחוֹתֵמִים בָּהּ
 בְּשְׁנֵי עֲנִינִים, וְשֶׁלֹּא כֹאשֶׁר בְּרַכּוֹת.
 שֶׁב לִי וְהַקְשָׁה לְרַבִּי, וּמֵאַן שֶׁנָּא – מַה הוּא טַעַם הַדֵּבֵר שֶׁנִּשְׁתַּנְתָּה
 בְּרַכָּה זוֹ מִשְׁאֵר בְּרַכּוֹת, לַעֲנִין כָּךְ שְׁנִיתֵן לְחַתוֹם בָּהּ בְּשְׁנֵי עֲנִינִים, אֵף
 שֶׁבְּבִרְכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם' אֵין לְחַתוֹם 'מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל וּבּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם'.
 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי, הֵבָא תָרָא הֵיא – כֵּאֵן, בְּבִרְכַת 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת וְיִשְׂרָאֵל
 וְהַזְּמִינִים, הַכָּל עֵינִן אַחַד שֶׁל קְדוּשָׁה הוּא, שֶׁמְבִרְכִים לְהַקְדֻשׁ בְּרוּךְ
 הוּא הַמְקַדֵּשׁ אֶת הַשַּׁבַּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמִינִים, וּלְפִיכָךְ נִיתֵן לְחַתוֹם
 הַבִּרְכָּה בְּכּוֹלָם, אֲבָל הָתָם תְּרָתִי – שֶׁם, בְּחִתִּימַת בְּרַכַת 'בּוֹנֵה
 יְרוּשָׁלַם', יִשְׁנֵם שְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים, הָאֶחָד, תְּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, וְהַשֵּׁנִי,
 בְּנֵין יְרוּשָׁלַם, כָּל תָּרָא וְתָרָא בְּאִפִּי נִפְשָׁה – וְכָל אַחַד מֵהֶם הוּא עֵינִן
 בְּפִנֵי עֲצָמָה, וּלְפִיכָךְ אֵי אֲפֻשֶׁר לְחַתוֹם אֶת שְׁנֵיהֶם בְּבִרְכַת 'בּוֹנֵה
 יְרוּשָׁלַם'.
 עַתָּה מְבִרְרַת הַגְמָרָה אֶת טַעַמּוֹ שֶׁל רַבִּי הַסּוֹבֵר שֶׁאֵין חוֹתֵמִין בְּשְׁתֵּים:
 וּמִפְּקָא מֵאַן – מַה הוּא טַעַם הַדֵּבֵר שֶׁאֵין חוֹתֵמִין בְּרַכָּה בְּשְׁתֵּים –
 בְּשְׁנֵי עֲנִינִים.
 מִבֹּאֲרַת הַגְמָרָה: לְפִי שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוַת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת, כְּלוּמֹר,
 אֵין עוֹשִׂים כְּמֹה מִצְוֹת בִּיחָד, אֲלֵא כָּל אַחַת בְּפִנֵי עֲצָמָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא
 יִירָאָה כְּאִילוּ הַמִּצְוֹת עֵלְיוֹ כְּמִשְׁאֵי, וְהוּא מִמְּהָר לְפָרוֹק אוֹתָם
 מִעֲלֵיו. וּמִטַּעַם זֶה גַּם אֵין לְחַתוֹם בְּרַכָּה אַחַת בְּכֹמָה עֲנִינִים.
 הַגְמָרָה שְׁבָה לְבַרֵר אֶת נֹסֶח חֲתִימַת בְּרַכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם': מֵאַן הָיִי
 עָלָה – מַה יְהִי עֲלֵיהָ, כְּלוּמֹר, כִּיצַד נִקְטְסִים אֲנוּ לְמַעֲשֶׂה בְּנוֹסַח
 חֲתִימַת בְּרַכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם'.
 מְבִיאָה הַגְמָרָה מִחֻלּוּקַת בְּעִנֵּן זֶה: אָמַר רַב שִׁשְׁתָּה, אִם פָּתַח אֶת
 בְּרַכַת 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם' בְּרִיחָם עַל עֲמָךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין חוֹתֵם הוּא אֶת

ברכות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קט

תוספות

מאן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא – הקשה רש"י הואיל והיא דאורייתא, אמאי פותחת ב"ב"ר? הא סמוכה היא! ותרין: דקצרה היא, והוא הודאה בעלמא, כברכת פירות וכברכת מצות. ותימה: אמאי שינו אותה יותר משאר ברכות הסמוכות, שחזומוות ולא פותחות? הואיל ודאורייתא היא – היה לנו להאריך בה, ולחתום ב"ב"ר? ולא לשנות משאר סמוכותיו ויש לומר: דאין הכי נמי, ולמאן דאית ליה שהיא דאורייתא – היה חותם ולא פותח, וכן איתא בתוספתא (פ"א) בהדיא: רבי יוסי הגלילי היה מאריך בה וחזומו, ומיהו אנן קיימא לן שהיא מדרבנן, ולכן צריכה מלכות, כדאמר: צריכה שתי מלכות, בר מידה. **לומר** שצריכה שתי מלכות בר מידה – חזא ר'בונה ירושלמי: "לדא אורח וכו', וגם בה אין יכולין לומר מלכות דהא סמוכה היא, על כן אומרה ב'הטוב והמטיב', והואיל ואמר בה מלכות ד'בונה ירושלמי' דלא אורח ארעא וכו', אמר נמי דברכת הארץ, אף על פי שהיא סמוכה לחברתה, הואיל ולא נתקן בזה אחר זה; דיהושע תקן ברכת הארץ, ומשה תקן ברכת "חזן", משום הכי נקט מלכות, דלא הוי סמוכות. ומיהו, אנן הואיל ונתקנו על הסדר – אין אנו פותחין ב"ב"ר, ויש שנוהגין לומר ב'בונה ירושלמי' מלכות. **ברוך** שנתן שבתות למנוחה וכו' – ואם תאמר: והא סמוכה היא! ויש לומר: והא ולא נתקנה שם אלא לומר לה לפרקים, כששכח "רצה והחליצנו" – אין זה קרוי 'סמוכה', וצריך פתיחה ב"ב"ר. ובברכות של שמונה עשרה ברכות – כולם סמוכות לברכות "אל חי וקיים", אי נמי: "אלהי אברהם" – היינו מלכות, כדאמרנן (לעיל זבא, משנבאר העולם לא היה אדם שקרא להקדוש ברוך הוא "אדון", עד שבא אברהם וקראו "אדון", שנאמר: "אדני אלהים מה נתן לי" (בראשית טו), ואם הוא יום טוב – כולל ואומר: "ברוך שנתן שבתות למנוחה וימים טובים לעמו ישראל לשמחה", וכן כי מקלע שבת וראש חודש.

אי

וזו נתנה בשלש עשרה ברייתות. רבי אבא אומר: צריך שיאמר בה הודאה תחלה וכו'. והפוחת – לא יפחות מאחת, וכל הפוחת מאחת – הרי זה מגונה. וכל החותם "מנחיל ארצות" בברכת הארץ, ו"מושיע את ישראל" ב"בונה ירושלים" – הרי זה בור, וכל שאינו אומר "ברית ותורה" בברכת הארץ, ו"מלכות בית דוד" ב"בונה ירושלים" – לא יצא ידי חובתו. מסייע ליה לרבי אילעא, דאמר רבי אילעא אמר רבי יעקב בר אבא משום רבינו: כל שלא אמר "ברית ותורה" בברכת הארץ, ו"מלכות בית דוד" ב"בונה ירושלים" – לא יצא ידי חובתו. פליגי בה אבא ויסי בן דוספתאי ורבנן, חד אמר: "הטוב והמטיב" צריכה מלכות, וחד אמר: אינה צריכה מלכות; מאן דאמר "צריכה מלכות" – קסבר: דרבנן, ומאן דאמר "אינה צריכה מלכות" – קסבר: דאורייתא. תנו רבנן: מהו חותם? ב'בגין ירושלים"; רבי יוסי ברבי יהודה אומר: "מושיע ישראל". "מושיע ישראל" – אין, "בגין ירושלים" – לא? – אלא אימא: אף "מושיע ישראל". רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא, פתח בחדא וסוים בתרתי. אמר רב חסדא: גבורתא למחיתם בתרתי? והתניא, רבי אומר: אין חותמין בשתיים! גופא, רבי אומר: אין חותמין בשתיים. איתביה לוי לרבי: "על הארץ ועל המזון!" – ארץ דמפקא מזון. – "על הארץ ועל הפירות!" – ארץ דמפקא פירות. – "מקדש ישראל והזמנים!" – ישראל דקדשינהו לזמנים. – "מקדש ישראל וראשי חדשים!" – ישראל דקדשינהו לראשי חדשים. – "מקדש השבת וישראל והזמנים!" – חזן מזון. – ומאי שנא? – הכא – חדא היא, היום – תרתי, כל חדא וחדא באפי נפשה. ומעמא מאי אין חותמין בשתיים – לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. מאי הוי עשה? אמר רב ששת: פתח ב"ר"חם על עמך ישראל" – חותם ב"מושיע ישראל", פתח ב"ר"חם על ירושלים" – חותם ב"בונה ירושלים". ורב נחמן אומר: אפילו פתח ב"ר"חם על ישראל" חותם ב"בונה ירושלים", משום שנאמר: "בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס", אימתי "בונה ירושלים ה'" – בזמן ש'נדחי ישראל יכנס'. אמר ליה רבי זידא לרב חסדא: גיתי מר ונתני! – אמר ליה: ברפת מזונא לא גמרינא ותנווי מתנינא?! אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: דאקלעי לבי ריש גלותא וברכי ברפת מזונא, וקפיה רב ששת לקועיה עלי כחויא. – ואמאי? – דלא אמרי לא "ברית" ולא "תורה" ולא "מלכות". – ואמאי לא אמרת? – ברב חננאל אמר רב, דאמר רב חננאל אמר רב: לא אמר "ברית" ו"תורה" ולא "מלכות" – יצא, "ברית" – לפי שאינה בגשים, "תורה" ו"מלכות" – לפי שאינן לא בגשים ולא בעבדים. ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת ברב? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: "הטוב והמטיב" צריכה "מלכות". מאי קא משמע לן? כל ברבא שאין בה "מלכות" לא שמה ברבא? והא אמרה רבי יוחנן חדא ויזמא! – אמר רבי זידא: לומר שצריכה שתי מלכות, חדא דידה, וחדא ד"בונה ירושלים". – אי הכי, ניבעי תלת – חדא דידה, וחדא ד"בונה ירושלים", וחדא דברכת הארץ! אלא ברבא הארץ מאי מעמא לא – משום דהויא לה ברבא הסמוכה לחברתה, "בונה ירושלים" נמי לא תפעי, דהויא לה ברבא הסמוכה לחברתה! – הוא תדין דאפילו "בונה ירושלים" נמי לא בעיא, אידי דאמר מלכות בית דוד – לא אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים. רב פפא אמר, הכי קאמר: צריכה שתי מלכות לבר מידה.

מילה נתנה בשלש עשרה ברייתות – בפרשת מילה שנתנה לאברהם אבינו הם כתובים. תחלה וסוף – "נודה ה' אלהינו רעל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך". מאן דאמר צריכה מלכות קסבר דרבנן – הלכך לאו ברכה הסמוכה לחברתה היא, שאינה מברכת הארץ. ומאן דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא היא – ומברכת הארץ היא, כדאמר לעיל (מחב).

"אשר נתן לך" – זה "הטוב והמטיב", והוא לא ברכה הסמוכה לחברתה. ומיהו, פותח בה ב"ב"ר? – לפי שפתיחתה היא חתימה, שכולה הודאה אחת היא ואינה הפסקה, ודומה לברכת הפירות והמצות. בונה ירושלים לא – בתמידה. אם חתם "בונה ירושלים" לאו חתימה היא? הלא עיקר ברכה דירושלים היא אלא אימא אף "מושיע". אם בא לחתום "מושיע ישראל" ולא חתם "בונה ירושלים" – יצא. שתשועת ישראל היא בנן ירושלים. פתח בחדא – כשהתחיל בברכה לא אמר "רחם ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עירך" אלא אחת מהן, וכשחתם חתם בשתיים "מושיע ישראל ובונה ירושלים". אין חותמין בשתיים – שדומין לעושין מצות חבילות; כי היכי דאמר (פסחים קבב) אין אומר שתי קדושות על כוס אחד. מקדש השבת וישראל והזמנים – והכא ליכא למימר תלויין מקדשי לשבת וחזנים, דאילו זמנים תלויין בבית דין לקדש חדשים על פי הרריה, אבל שבת קדישא וקיימא. חזן מזון ומאי שנא הכא חדא היא – אין כאן אלא ברכת מקדש, שמבדל להקדוש ברוך הוא שמקדש השבת והזמנים. אבל "מושיע ישראל ובונה ירושלים" – תרתי מילי נינהו, ואין כוללים שני דברים בברכה אחת. ולא גרס "הא ברתא תליא". ובהלכות גדולות גרס הכי: חזן מזון, ומאי שנא – הני תרתי קדושי נינהו, ומודה רבי דחתמין בהו בשתיים, אבל נחמה חדא מילתא היא ובחדא בעי למחיתם. ואינו נראה לי, דאם כן אית ליה לרבי חותמין בשתיים, והכא היינו טעמא דהא ברתא תליא, ולא היה לו לכלול ולומר אין חותמין בשתיים. ועוד: רבי כי אמרה – לאו אנחמא אמרה. פתח בעל עמך ישראל כו' – דבעינן חתימה מעין פתיחה. ורב נחמן כו' – "בונה ירושלים" תשועת ישראל היא, דכתיב (תהלים קמז): "בונה ירושלים ה'" ואו "נדחי ישראל יכנס". לאו אורח ארעא דלא אמר מלכות שמים – ב"בונה ירושלים", הלכך מהדר לה ב"הטוב והמטיב" וואומר: "מלך העולם הטוב והמטיב". שתי מלכות – כגון: "אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל" וכו'. לבר מידה – שפותחת "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם" וכו'. ויתבי רב גידל וקאמר טעה בו אמר ליה – רב הונא לרב גידל מאן אמרה? ולא ידענא – רבי זידא קאמר לה: לא ידענא אי אמר רב גידל "לזכרון ולשמחה" אי לא אמר "לשמחה", ואי אמרה משמיה דרב, אי לא אמרה. אי חתים בה – "מקדש ישראל וראשי חדשים", אי לא חתים. והדר

יתבי רבי זידא אחורי דרב גידל, ויתבי רב גידל קמיה דרב הונא, ויתבי וקאמר: טעה ולא הוזכר של שבת, אומר: "ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ברוך מקדש השבת". אומר ליה: מאן אמרה? – רב. הדר יתבי וקאמר: "ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל ולזכרון, ברוך מקדש ישראל והזמנים". אומר ליה: מאן אמרה? – רב. הדר יתבי וקאמר: טעה ולא הוזכר של ראש חודש, אומר: "ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון", ולא ידענא אי אמר בה "שמחה" אי לא אמר בה "שמחה", אי חתים בה, אי ידירה אי דרביה. גידל בר מניומי הוה קאי קמיה דרב נחמן, טעה רב נחמן

והדר

ק"י ברכות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף מט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

א"י בעי אכיל ואי בעי לא אכיל – ואם תאמר: והא הוי ראש חדש מיומי דלא להתענות בהון, במגילת תענית? ויש לומר דהכי פירושו: אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל פה, שחיבנו בברכת המזון. אבל ביום טוב צריך לאכול פת. ותימיה, דאמרין בסוכה (פ"ב ב"א): אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, חוץ מלילה הראשונה, דיליף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג

המזון? ויש לומר: דהכי פירושו: שאינו צריך לאכול בסוכה אם לא ירצה, אבל בשביל יום טוב – צריך לאכול. ואם תאמר: מאי נפקא מינה אם צריך לאכול בשביל יום טוב או בשביל סוכות? ומיהו, אמר רבינו יהודה דנפקא מינה: כגון שרירו גשמים ואכלו חוץ לסוכה, דהשתא אם לכבוד יום טוב – שפיר, אבל אם בשביל סוכה – ביום טוב ראשון צריך לחזור ולאכול בסוכה לאחר שיפסקו הגשמים, דילפינן "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המזון, אבל בשאר ימים – אינו צריך. והא דאמרין בפרק "אלו דברים" (פסחים ס"ח), מר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא כולה שתא, משמע שהיה מתענה ביום טוב! מפרש רבינו יצחק: דבתענית חלום קאמר, אבל בשאר תעניות – אסור. וסעודה שלישית של שבת – היה מסופק רבינו יצחק – דשמא אי בעי לא אכיל אלא מיני תרגימא, כדפירש רבינו תם, כדאמרין בסעודת סוכה. ומיהו, בכתובות פרק "אף על פ"י" (ס"ד), חשיב גבי משרה אשתו על ידי שליש שלש סעודות משל שבת, אם כן משמע דכולן שוות! ועוד: כיון דילפינן ממך – אלמא דשוות הן. ומיהו, אם אבל סעודה רביעית ושכח של שבת – לא הדר לרישא, דודאי אי בעי לא אכיל חוץ סעודה רביעית כלל. ע"ך במגן מנצח וכו' – הוא הדין ברכת המזון בלא זימון, אלא רבותא אשמעינן דאפילו על כזית – מומנן. **אם** עבר צופים – פירש רש"י בפסחים (פ"ג מ"א): מקום ששמו "צופים", ולא נהירא. דאם כן הוה ליה למימר: וכמדתו לכל רוח, כדקאמר התם (צ"ג). גבי מודיעים ולפניהם! אלא יש לומר: שאינו מקום, ו"צופים" הוי לשון ראייה. והכי פירושו: אם הרחיק מירושלים כל כך שאינו יכול לראות ירושלים – שורפו במקומו. **רבי מאיר** סבר ואכלת זו אכילה, ואכילה בכזית – ואומר הרב רבינו יצחק: דהני קראי אסמכתא בעלמא נינהו, דמאורייתא בעינן שביעה גמורה, כדאמר ר"מ "מי שמתור" (כ"ב). וכי לא אשא פנים לישראל וכו'. וכן אמרין התם: כן מברך לאביו, ומוקים לה במאן דאכיל שיעורא דרבנן, ופירש רש"י: היינו כזית או כביצה. ועוד: אי כזית או כביצה הוי דאורייתא – איזה שיעור דרבנן? וקיימא לן בכזית: ולפי מה שמתליף רבי יוחנן קאמר רבי יהודה בכזית, ורבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. וגם לאביי דלא מחליף, ורבי מאיר אית ליה עד כזית נראה דהלכה כרבי מאיר בכזית. אף על גב דבעלמא רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. בהא הלכה כרבי מאיר דהא קים ליה רבי יוחנן בשיטתו לעיל. דאינו מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית, וכן לעיל גבי שאכל כזית מלית. וכן פסק בהלכות גדולות ורבינו גרשון ושאולות. ולענין שתיה אומר רבינו יצחק דיש להחמיר ולברך עליו אפילו בפתות ממלא לוגנו. אף על גב דלענין יום הכפורים ליתא – לא ילפינן מינה לענין ברכה. תדע: דלענין ברכת המזון – בכזית, ולענין יום הכפורים – עד דהוי דוקא ככותבת. **נברך** אלהינו גרסינן ולא גרסינן נברך לאלהינו בלמ"ד – דדוקא גבי שיר והודאה כתיב למ"ד, כמו "שירי לה" "הודו לה" "גדלו לה", אבל גבי ברכה לא מצינו זה הלשון. וכן מפורש בסדר רב עמרם. **אמר** רבי עקיבא: מה מצינו בבית הכנסת אחד עשרה וכו' – משמע דרבי יוסי הגלילי מודה בבית הכנסת, מדקאמר מה מצינו וכו', כלומר: שאתה מודה לי. ומאי שנא דפליגי בברכת המזון, ומודו בבית הכנסת? ויש לומר: דודאי לא חלקו בין עשרה למאה בתפלה, דאלו נכנסים ואלו יוצאים, ולא אדעתיה דשליח ציבור. אבל בברכת המזון, שהן קבועין ומעורבין שם יחד אין לטעות בזה, שאין יוצאין עד לאחר ברכת המזון. **לעולם** אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל – ופריך בירושלמי מן הקורא בתורה ומן החון שאומר "ברכו". ומפרש: כיון שאומר "המבורך" – אין זה מוציא עצמו מן הכלל.

תנן בשלשה והוא אומר ברכו – סלקא דעתך השתא ד"ברכו" עדיף משום ד"ברכו" היינו צווי לברך את השם, אבל "נברך" אינו אלא נטילת רשות.

אלא

והדר לרישא – לתחלת ברכת המזון. כדאמרין (לעיל כ"ט), גבי תפלה: עקר את רגליו – חזר לראש, התם הוא דאיכא עקירת רגלים, אבל הכא סיוע הברכה הוא עקירת רגלים. מי שיצא מירושלים – לעיל מינה מיירי: ההולך לשחוט את פסחו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו – יחזור ויבער, ואם לאו – יטבל בלבו, וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדוש ונפסל ביציאתו חוץ לחומה. **אם עבר צופים** – מקום שיכול לראות בית המקדש. לפני הבירה – מקום בהר הבית שיש שם בית הדשן גדול ששורפין פסולי קדשים קלים, כדאמרין בובאים, בפרק "טבול יום" (ק"ד). זה וזה – חמץ ובשר קדוש. חזרתו כפומאמו גרסינן – שיעור חזרתו כשיעור טומאתו מידו דחשיב לענין טומאה – חשיב זה לענין חזרה. **משנה** בשלשה והוא אומר "ברכו" – דהא בלא ידידה איכא זימון, וכן כולם. אחד עשרה ואחד עשרה רבוא – כלומר: הכל שוה, משראויים להזכיר את השם – אין צריכין לשנות, ובגמרא פריך: דהא קתני סיפא במאה והוא אומר כו'. לפי רוב הקהל הם מברכים – כמו שאמר, שיש חילוק בין מאה לשערה ובין מאה אלף ובין אלף לרבוא. והא דקתני אחד עשרה ואחד עשרה רבוא – רבי עקיבא היא, דאמר: מה מצינו בבית הכנסת משתגעין לעשרה אין חילוק בין רבין בין מועטים – אף כאן אין חילוק. הכי מוקי לה בגמרא. **גמרא** אל יוציא את עצמו – אף על פי שבארבעה הוא רשאי לומר לשלשה "ברכו", טוב לו שיאמר "נברך", ואל יוציא עצמו מכלל המברכים. תנן בשלשה והוא אומר "ברכו" – אלמא הכי עדיף, כלומר: רבים אתם ואפילו אני עמכם.

מירושלים ונזכר שהיה בידו בשר קדוש, אם עבר צופים – שורפו במקומו, ואם לאו – חזר ושורפו לפני הכירה מעצי המערכה. עד כמה הם חוזרים? רבי מאיר אומר: זה וזה בכביצה, ורבי יהודה אומר: זה וזה בכזית! אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה. אפיי אמר: לעולם לא תיפוד, הכא בקראי פליגי, רבי מאיר סבר: "ואכילת" – זו אכילה, "ושבעת" – זו שתיה, ואכילה בכזית. ורבי יהודה סבר: "ואכילת ושבעת" – אכילה שיש בה שביעה, ואיזו זו – כביצה. התם – בסברא פליגי, רבי מאיר סבר: חזרתו פטומאיתו – מה פטומאיתו בכביצה, אף חזרתו בכביצה; ורבי יהודה סבר: חזרתו באיסורו – מה איסורו – בכזית, אף חזרתו – בכזית. **משנה** כיצד מומנן? בשלשה – אומר: "נברך", בשלשה והוא – אומר: "ברכו", בפעשה – אומר: "נברך אלהינו", בפעשה והוא – אומר: "ברכו"; אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. במאה – הוא אומר: "נברך ה' אלהינו". במאה והוא – אומר: "ברכו", ובאלף – הוא אומר: "נברך לה' אלהינו אלהי ישראל", באלף והוא – אומר: "ברכו", ברבוא – אומר: "נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו", ברבוא והוא – אומר: "ברכו". פגענן שהוא מברך, כך עונים אחריו: "ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי צבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו". רבי יוסי הגלילי אומר: לפי רוב הקהל הם מברכים, שנאמר: "במקהלות ברכו אלהים ה' מפקוד ישראל". אמר רבי עקיבא: מה מצינו בבית הכנסת – אחד מרובים ואחד מועטים אומר "ברכו את ה'". רבי ישמעאל אומר: "ברכו את ה' המבורך". **גמרא** אמר שמואל: לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. תנן: בשלשה והוא – אומר: "ברכו"! – אימא:

אף

ברכות – דף מט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קיא

ולביתו ולבער [את חמצו] ולחזור למצותו יחזור ויבער, ואם לא
מבטלו בלבו וכו'. וכן מי שיצא מירושלים, ונזכר שהיה פרוץ פשוט
קדוש – בשר קדשים קלים, ונפסל הבשר בצאתו מחומות ירושלים
ועזון שריפה, אם עבר אותו אדם את המקום ששמו 'צופים', שורפו
לבשר הקודש במקומו – במקום שהוא עומד בו עתה, שמאחר וכבר
נחרק הרבה מירושלים לא הטריחוהו חכמים לחזור, ואם לאו –
שעדיין לא עבר מקום זה, חזרו ושורפו בירושלים, לפי המקום
ששמו 'פירה', ושורפו שם מעצי המערכה – עצי הקדש העומדים
לצורך המערכה שעל המזבח.
וביררה שם המשנה: עד כמה הם חוזרים – כמה הוא שיעור החמץ
או בשר הקודש שצריך אדם לחזור בעבורם כדי לשורפם. והביאה
שם המשנה מחלוקת תנאים בזה: רבי מאיר אומר זה וזה – בין חמץ
ובין בשר קודש, השיעור שצריך לחזור עבורם הוא ככביצה, אבל
אם פחותים הם משיעור זה אינו צריך לחזור, אלא מבטל החמץ
בליבו ושורף בשר הקודש במקומו. ורבי יהודה אומר, זה וזה – בין
חמץ ובין בשר קודש, השיעור שצריך לחזור עבורם הוא ככביצה.
מבואר מדברי המשנה במסכת פסחים, שלשית רבי מאיר שיעור
חשיבותו של דבר מאכל הוא כשיש בו שיעור כביצה, ואילו לשית
רבי יהודה יש לו חשיבות אף כשאין בו אלא כזית, והרי זה סותר
למבואר במשנתנו, שלדברי רבי מאיר יש חיוב זמון על אכילת
כזית, ולדברי רבי יהודה אינו חייב אלא אם כן אכל שיעור כביצה.
מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מוחלקת השיטה – יש להחליף את
שית התנאים שבמשנתנו, וכך יש לגרוס 'עד כמה מזמנין, עד
כביצה, רבי יהודה אומר עד כזית, ונמצא שדבריהם כאן כדבריהם
במשנה במסכת פסחים.
אפרי אמר, לעולם לא תיפוך – אין צריך להפוך את השיטות
בגירסת משנתנו, אלא ניתן ליישב הסתירה באופן אחר. שכן יש
לחלק בין סברות מחלוקת התנאים במשנתנו לסברות מחלוקתם
במסכת פסחים.
והוא מבאר הדברים: הלא – כאן במשנתנו, בקרא פליגי – נחלקו
התנאים ביאור הכתוב (דברים ח) 'ואכלת ושבעת וברכת את ה'
אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך', שממנו לומדים את חיוב
ברכת המזון. רבי מאיר סבר שמקרא זה עוסק בשני ענינים,
'ואכלת' זו אכילה, 'ושבעת' זו שתיה, וסתם שיעור אכילה הוא
ככביצה. ועל כן הוא סובר שהאוכל שיעור כזית בזמון. ואילו רבי
יהודה סבר שהמקרא עוסק בענין אחד, 'ואכלת ושבעת', אכילה
שיש בה שביעה, ואילו זו אכילה שיש בה שביעה, כשאוכל שיעור
כביצה. ולפיכך הוא סובר שאין אדם חייב בזמון עד שיאכל שיעור
כזית. שם, במשנה במסכת פסחים, בסברא פליגי – נחלקו התנאים
בסברא, מה הוא שיעור חשיבותו של דבר מאכל שיש לחייב אדם
לחזור עבורו לבער את החמץ, או לשרוף בשר קודש במקומו. רבי
מאיר סבר, ששיעור חשיבותו של דבר מאכל לענין חזרתו הוא
כשיעור חשיבותו לענין מומאחא, מה – כשם ששיעור מומאחא של
דבר מאכל הוא ככביצה, אף חזרתו – השיעור שיש לחזור עבורו
לבער החמץ או בשר הקודש במקומו הוא ככביצה. ורבי יהודה
סבר, ששיעור חשיבותו של דבר מאכל לענין חזרתו הוא כשיעור
חשיבותו לענין איסורו, מה – כשם ששיעור איסורו של חמץ או
בשר קודש טמא הוא ככביצה, אף שיעור חזרתו הוא ככביצה.

משנה

נוסח ברכת הזימון. מבררת המשנה: כיצד מומננין – מהו נוסח ברכת
הזימון, משיבה המשנה: הדבר תלוי במספר המשתתפים, בשלשה
אנשים, אומר אחד מהם, נברך שאכלנו משלו. בשלשה אנשים
והוא, כלומר, שיש שלשה מלבד המזמן, אומר המזמן, נברכו
שאכלנו משלו, לפי שהם יכולים לזמן בלעדיו, אבל כשיש רק
שלשה אומר 'נברך', שרק כשנצטרף יחד נוכל לזמן. בעשרה אנשים
מוסיף המזמן ואומר, נברך אלהינו וכו'. בעשרה והוא, אומר

המשך בעמוד מב

והדר לרישא – ולפיכך חזר לתחילת ברכת המזון.
אמר ליה גידל בר מנימי לרב נחמן, מאי טעמא עבד מר הכי –
מה הוא טעם הדבר שחזר אדוני לתחילת ברכת המזון.
אמר ליה רב נחמן, משום דאמר רבי שילא אומר רב, טעה בברכת
המזון ולא הזכיר שבת או יום טוב חזר לראש הברכה.
שב גידל בר מנימי ושאל לרב נחמן: והא אומר רב הווא אומר רב,
טעה בברכת המזון ולא הזכיר שבת או יום טוב אומר 'ברוך שנתן'
וכו', ואם כן, מדוע הוצרכה לחזור לתחילת ברכת המזון.
אמר ליה רב נחמן, לא איתמר עלה – וכי לא נאמר בבית המדרש
על דין זה, אומר רב מנשיא בר תחליף אומר רב, לא שנו – לא
נשנה דין זה, שאם שכח להזכיר שבת או יום טוב אומר 'ברוך שנתן',
אלא באופן שלא פתח המברך עדיין בברכת 'הפזב והמטיב', אבל
אם כבר פתח בברכת 'הפזב והמטיב' שוב אין לו תקנה באמירה זו,
וחזר לראש הברכה.
הגמרא מפרשת את דינו של מי שכח להזכיר ראש חודש בתפילה
ובברכת המזון: אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב
נחמן אמר שמואל, אדם שמעה ולא הזכיר של ראש חודש, אם
תתפלל טעה מחזירין אותו, ואם בברכת המזון טעה אין מחזירין
אותו.
אמר ליה רב (רב אידי בר) אבין לרב עמרם, מאי שנא תפלה ומאי
שנא ברכת המזון – מה הוא החילוק בין הטועה בתפילה לבין
הטועה בברכת המזון.
אמר ליה רב עמרם לרב אידי בר אבין, אף לדידי קשיא לי – אף אני
נתקשיתי בקושיא זו, ושאלתיה לרב נחמן – ושאלתי זאת מרב
נחמן, שאמר מימרא זו משמו של שמואל, ואמר לי רב נחמן כך,
מינה דמר שמואל לא שמעי לי – משמואל עצמו לא שמעתי את
ביאור החילוק בזה, אלא נחיו אנן – אמנם יכולים אנו לראות
בעצמינו סברא לחלק בזה, שכן תפלה דחובה היא על האדם
להתפלל בכל יום, לפיכך אם טעה ולא הזכיר בה ראש חודש
מחזירין אותו, אבל ברכת מוונא – ברכת המזון, דאי בעי אכלי אי
בעי לא אכל – שאם רוצה אדם אוכל הוא סעודת פת ומתחייב
בברכת המזון, ואם רצונו שלא לאכול פת אינו מתחייב בברכת
המזון, לפיכך אם טעה ולא הזכיר של ראש חודש אין מחזירין אותו.
שב רב אידי בר אבין ושאל מרב עמרם: אלא מעתה, לפי ביאור זה,
אוי בשבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכל – שאין אדם רשאי
שלא לאכול בהם סעודת פת, הכי נמי דאי טעי הדר – האם אכן
יודה הדין שאם שכח להזכיר של שבת ויום טוב עליו לחזור לתחילת
ברכת המזון.
אמר ליה רב עמרם, אין – אכן כן, דאמר רבי שילא אומר רב, טעה
ולא הזכיר שבת או יום טוב בברכת המזון, חזר לראש הברכה.
שב רב אידי בר אבין ושאל: והא אומר רב הווא אומר רב, טעה ולא
הזכיר של שבת ויום טוב בברכת המזון אומר 'ברוך שנתן', ואינו
חוזר לתחילת ברכת המזון.
אמר לו רב עמרם: לא איתמר עלה – וכי לא נאמר על כך בבית
המדרש, לא שנו חכמים דין זה שאומר 'ברוך שנתן', אלא באופן
שעדיין לא פתח בברכת 'הפזב והמטיב', אבל אם כבר פתח
בברכת 'הפזב והמטיב' שוב אינו יכול לומר 'ברוך שנתן', אלא חזר
לראש הברכה.
שנינו במשנה: עד כמה מומננין וכו'. עד כזית, רבי יהודה אומר עד
כביצה.
הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי מאיר ורבי יהודה במשנתנו
לדבריהם במסכת פסחים: למימרא – וכי ניתן לומר, דרבי מאיר
קשיב ליה כזית – שלרבי מאיר חשוב הוא שיעור 'כזית', ולפיכך הוא
סובר שאדם אוכל כזית חייב בזמון, ואילו לרבי יהודה חשוב הוא
שיעור 'כביצה', ולפיכך הוא סובר שאין אדם מתחייב בזמון עד
שיאכל שיעור כביצה, והא איפכא שמעינן להו – והרי שמענו שהם
סוברים להיפך, דתנן – שכן שנינו במסכת פסחים (מט), ההולך
לשחוט את פסחו וכו', ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור

שבשלשה והוא יכול לומר אף ב'ברכו', ומבלי מקום ב'ברך' עדיף.
מביאה הגמרא ראייה לתירוץ: ועל כרחק שאין כוונת המשנה שעדיף
לומר ברכו, דאמר רב אריא בר אבהו, אמרי בי רב – אמרו בבית
מדרשו של רב, הנינא – שנינו במשנה (להלן בעמוד זה) ראייה לדברי
שמואל, שלשה שאכלו כאחת אינן רשאין ליחלק ולברך בנפרד
שכבר התחייבו בזימון, וכן ארבעה או חמשה, אולם ששה שאכלו,
אם רצו ליחלק לשתי קבוצות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן,
נחלקין, וכן שבעה ושמונה יכולים ליחלק, עד עשרה שאינן רשאין
ליחלק, שחייבים לזמן בהזכרת השם. מדקדקת הגמרא: אי אמרת
בשלשה – מובן הדבר אם תאמר ש'נברך' עדיף, משום הכי – לפיכך
ששה נחלקין, אלא אי אמרת – אולם אם תאמר ש'ברכו' עדיף,
קשה, אמאי נחלקין – מדוע רשאין ליחלק, הלא בששה הוא אומר
'ברכו', ואם יחלקו לשלשה שלשה לא יוכלו לומר אלא נברך, אלא
לאו שמע מינה – מוכח שאין מעלה ב'ברכו', ומסתבר שטוב שלא
יציא עצמו מהכלל, וכדברי שמואל ש'נברך' עדיף. מסיקה הגמרא:
שמע מינה – אכן יש להוכיח כן.

ראייה נוספת שאין מעלה ב'ברכו': תניא נמי הכי, בין שאמר המזמון
'ברכו', בין שאמר 'נברך', אין תופסין אותו – אין מדקדקים עמו
על כך, ששתי הלשונות טובים. מוסיפה הברייתא: והנחלקין –
והמדקדקים ביותר תופסין אותו על כך, אם אמר 'ברכו', שמוציא
עצמו מהכלל.

הברייתא ממשיכה לבאר דיוקים נוספים בנוסח ברכת זימון:
ומפרכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו, שאם
מדקדק כראוי ניכר שתלמיד חכם הוא, ואם אינו מדקדק ניכר שאינו
תלמיד חכם. מבארת הברייתא: כיצד ניכר האדם מתוך ברכתיו, רבי
אומר, אם אמר 'ובטובו חיינו', הרי זה תלמיד חכם, אבל אם אמר
'ומטובו חיינו' הרי זה בור – ורק מכל דבר כמו שדה בור, שמתוספת
האות מ"ם משמע שבה למעט בשבחו של מקום, שלא נהנה אלא
מעט כדי ההכרח לחייו.

מקשה הגמרא על דברי רבי: אמר ליה אביי לרב דימי, והכתיב –
והלא נאמר שביקש דוד מה, 'ומפרכתך יברך' (את) בית עקיבך
לעולם' (שמואל ב' 1 כט), בתוספת האות מ"ם בתחילת הבקשה, ואם
כדברי רבי קשה, שלא מסתבר שביקש רק מעט מברכותיו. מתרצת
הגמרא: בשאלה שאני – בבקשה בתפילה שונה הדבר, ששואל כעני
בפתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה, אבל בברכה אין
לומר 'ומטובו'. חוזרת הגמרא ומקשה: בשאלה נמי – אף בתפילה,
הכתיב (תהלים פא יא), 'הרחב פיך ומלאהו', שאומר הקב"ה הרחב
פיך לבקש ככל שתצוה, ואמלאנו, הרי שיכול האדם לשאול ככל
רצונו. מתרצת הגמרא: הווא – הפסוק 'הרחב פיך ומלאהו' ב'ברכי
תורה בתיב, אבל בשאר בקשות יש לבקש רק קצת.

ברייתא נוספת בענין נוסח ברכת הזימון: תניא, רבי אומר, האומר
'ובטובו חיינו', הרי זה תלמיד חכם. אבל האומר 'ובטובו חיינו' הרי
זה בור, שמשמע שביקש חיים שאר העולם ולא אנו. נהרבליא מתיני
אופקא – חכם שדר בנהרביל שנה את הברייתא להיפך, שצריך
לומר 'ובטובו חיים', שמשמע שכל העולם חיים בטובו, ולא רק
המומנים. מסיקה הגמרא: ולית הלכתא בנהרבליא – ואין הלכה
בנהרבליא אלא יאמר 'ובטובו חיינו'.

דקדוקים נוספים בברכת הזימון: אמר רבי יוחנן, האומר 'נברך
שאכלנו משלו', הרי זה תלמיד חכם. אבל האומר 'נברך למי
שאכלנו משלו', הרי זה בור, שמשמע שמברך את בעל הבית שאכל
משלו. מקשה הגמרא: אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי,
והא אמרין בהגדה של פסח (פסחים טט), 'לפיכך אנחנו חייבים
להודות וכו', למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו,
ומוכח שאין מניעה להוסיף את תיבת 'למי'. מתרצת הגמרא: אמר
ליה רב אשי, היום מוכחא מילתא – שם מוכח הדבר שמודים
לקב"ה, מאן עבדי ניסי קודשא בריך הוא – משום שמי יכול לעשות
נסים, רק הקב"ה, ואין מקום לטעות.

מימרא נוספת של רבי יוחנן בנוסח ברכת זימון: אמר רבי יוחנן,

העונה על ברכת הזימון ב'ברך' שאכלנו משלו, הרי זה תלמיד חכם.
אבל העונה ב'רוך' על המזון שאכלנו' ולא אמר 'משלו', הרי זה בור,
שמשמע שמברך את המזון. מבארת הגמרא: אמר רב הונא בריה
ד'רב יהושע', לא אמרין שאין לומר 'על המזון שאכלנו' אלא בשלשה
שמומנים, דליכא שם שמים – שאין מזכירים את השם, ואפשר
לטעות שמברכים את המזון, אבל בעשרה, דאיכא שם שמים –
שמוזכרים את השם, מוכחא מילתא – מוכח הדבר שמברכים את
השם, גם אם יאמרו 'על המזון שאכלנו'. רב הונא בריה דרב יהושע
מוכיח כדבריו: פדתנן במשנתנו (לעיל מט), בריבא אומר נברך וכו',
ובענין שהוא מברך כך ענין אחריו, ברוך ה' אלהי ישראל אלהי
העבדים יושב הכרובים על המזון שאכלנו. הרי אפשר לומר 'על
המזון שאכלנו' במקום שיש הזכרת השם.

שנינו במשנה: אחד שיש עשרה ואחד שיש עשרה רבוא, לעולם
אומר 'נברך אלהינו'. מקשה הגמרא: הא גופא קשיא – משנה זו מצד
עצמה קשה היא, אמרת במשנה, אחד עשרה ואחד עשרה רבוא,
אלמא כי תרדי ניהו – הרי שדין עשרה ודין עשרה רבוא שוים
בנוסח 'נברך אלהינו', ותרדי קתני – ואילו לאחר מכן כתוב, במאה
אומר נברך ה' אלהינו, באלף אומר נברך ה' אלהינו אלהי ישראל,
ברבוא אומר נברך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי עבדות יושב
הכרובים, הרי שאין דינם שוה. מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, לא
קשיא, הא – הסיפא, בשטת רבי יוסי הגלילי הסובר שנוסח הברכה
משתנה לפי רוב הקהל, והא – הרישא, בשיטת רבי עקיבא, שאינו
מחלק בין מרובים למועטים. דתנן במשנתנו מחלוקת זו, רבי יוסי
הגלילי אומר, לפי רוב הקהל הם מברכין – נוסח הברכה משתנה
ככל שיש קהל רב יותר, שנאמר (תהלים סח כז), 'במקהלות ברכו
אלהים' וגו'. אמר רבי עקיבא, מה מצינו בבית הכנסת וכו' שבין
אם יש הרבה אנשים או מעט אומר ברכו את ה', אף בזימון אין לחלק
בין מרובים למועטים.

מה דורש רבי עקיבא מהפסוק שהביא רבי יוסי הגלילי. שואלת
הגמרא: ורבי עקיבא, האי קרא – פסוק זה דרבי יוסי הגלילי,
במקהלות ברכו ה', מאי עבדי ליה – מה דורש ממנו רבי עקיבא.
משיבה הגמרא: מיבעי ליה – לרבי עקיבא הפסוק נצרך לבריתא,
היה רבי מאיר אומר, מנין שאפילו עוברין שבמעי אמן אמרו
שירה על הים בקריעת ים סוף, שנאמר 'במקהלות ברכו אלהים ה'
ממקור ישראל', כלומר, כשנקהלו על הים להודות, אף עוברין
שנמצאים במקור וכלומר, בבטן אמן אמרו שירה. שואלת הגמרא:
ואיך – ולרבי יוסי הגלילי מנין ללמד דרשה זו. משיבה הגמרא:
מ'מקור' נפקא – דבר זה שהעוברין אמרו שירה, נלמד מהסוף של
הפסוק 'ה' ממקור ישראל'.

פסק ההלכה: אמר רבא, הלכה כרבי עקיבא, שבין בעשרה ובין
בעשרה ריבוא אינו אומר אלא 'נברך אלהינו' וכו'.
מעשה בענין פסק ההלכה: רבינא ורב חמא בר פזי, אקלעו לבי
ריש גלותא, ריש גלותא רביש גלותא, קם רב חמא וקא מתיר
אפי מיה – קם רב חמא ומחזור היה למצוא מאה אנשים כדי לומר
'נברך ה' אלהינו', וכדעת רבי יוסי הגלילי. אמר ליה רבינא, לא
צריכת – אינך צריך לחזור אחר מאה, משום דרבי אמר רבא, הלכה
כרבי עקיבא, שאף במאה אין אומרים אלא 'נברך אלהינו'.

במשנה להלן נאמר שעשרה שאכלו יחד אסורים להיחלק, מביאה
הגמרא מעשה נוסף מבי ריש גלותא בו יתבאר באיזה אופן מותר
ליחלק: אמר רבא, כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא – כשאכלנו
פת בבית הריש גלותא, מברכין בזימון של שלשה שלשה. שואלת
הגמרא: וליברכו עשרה עשרה – מדוע לא יברכו בעשרה עשרה
ולא יפסידו זימון בשם. משיבה הגמרא: אם הם היו מומנים בעשרה,
שמע זאת הריש גלותא, לפי שהמברך צריך להגביה את קולו
שכולם ישמעו, ואיכא – ויקפיד על שהם עושים חבורה לעצמם
בפרהסיא. שואלת הגמרא: וניפקו בברכתא דריש גלותא – מדוע
שלא יצאו בזימון של הריש גלותא. מתרצת הגמרא: אידי דאוישו
בולי עלמא, לא שמעי – מפני שיש קול הברה גבוה מכל המסובין,

ברכות. פרק שביעי - שלשה שאכלו דף נ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קיג תוספות

אלא שמע מינה נברך עדיף - לאו דוקא עדיף, אלא: כי הדידי ניהוה. ר' עדיף? היינו חשוב: כמו "הקישא עדיף" ר' גורה שוה עדיף? פרק "איהוה מקומן" (מחא), רוצה לומר דהדיקש חשוב ואין לבטלו מפני הגזירה שוה. והכי נמי קאמר: "נברך" חשוב כמו "ברכו", ולפיכך לא יוציא עצמו מן הכלל. והקונטרס מוחק עדיף, ומידו אתי שפיר "עדיף" כדפירשתי. על המזון הרי זה בור - דמשמע דמברך לבעל הבית המאכילו. דאי לרחמנא, למה הוא מזכיר מזון? בלא מזון יש הרבה לברכה! אמר רבא: הלכה כרבי עקיבא. פירש רבינו חננאל: דהכי קיימא לן, והלכך בין בעשרה בין במאה בין ברבוא - אומר "נברך" אלהינו על המזון שאכלנו. אבל בשלשה לא יזכיר "על המזון" כדאמר לעיל. וגם בעשרה - אם אינו רוצה להזכיר "על המזון" - הרשות בידו, ואומר: "ובטובו חיינו". שלשה שישבו לאכול כאחד - אף על פי שהיו חלוקין בכבר, שכל אחד ואחד אוכל מכברו - אינן רשאין ליחלק. כלומר: אף על פי שהיו חלוקין בכברות, וסלקא דעתך אין זה צורך ולא חל עליהם חובת זימון - אפילו הכי אינן רשאין ליחלק.

אבל אי אקדימו ואזמנו לעליהו בדוכתייהו - פירש: שאכל כל אחד מהשלשה והפסיק לשתיים שהיו מסובין עמו עד "הון", כדאייתא לעיל (מהב). פרח חובת זמן מעליהם. כלומר: פטורין מן החומץ ורשאין עתה ליחלק, ורש"י לא פירש כן. שחלקה

אף ברבוי - שפיר דמי. ומיהו, טוב לו להיות בכלל המברכים. תניא - סיעתא לשמואל. ששה נחלקין - אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן - רשאין הן, שהרי יש זימון כאן וכאן. עד עשרה - כלומר: וכן שבעה וכן שמונה לשתי חבורות, וכן תשעה לשתי חבורות או לשלשה, עד עשרה. אבל אם היו עשרה - חלה עליהן הזכרת השם, ואם יחלקו לא יהיה שם הזכרה - אין נחלקין עד שיהיו שם עשרים. הכי גרסינן: ואי אמרת "ברכו" עדיף אמאי ששה נחלקין - אם ירצו, הא מעיקרא יכולין לומר "ברכו", והשתא תו לא אמרי. אלא לאו שמע מינה? אף "ברכו" קאמר מתניתין, וכן דמתניתין אף "ברכו" קאמר, מסתברא היא שטוב לו לאדם להיות מן המברכים, וסיעתא דשמואל. וגירסא הכי איתא ששה עד עשרה ואי אמרת "ברכו" דוקא, אמאי ששה נחלקין? אלא לאו שמע מינה אף "ברכו", שמע מינה. תניא נמי הכי - דמתניתין אף "ברכו" קאמר. והנקדנן, דהוקנין, תופסין אותו על שהוציא עצמו מן הכלל. ומטובו חרי זה בור - שממעט בתגמוליו של מקום, דמשמע דבר מועט כדי חיים. כשאלה שאני - שהשואל שואל כעני על פתח, שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה. הריחב פיה - לשאול כל תאוה. חיים חרי זה בור - דהוציא עצמו מן הכלל. מתני איפכא - "חיים" עדיף, שכולל את כל באי עולם. נברך שאכלנו משלו - משמע שהוא יחיד שהכל אוכלים משלו. למי שאכלנו משלו - משמע מרובים הן, זה הן את זה וזה הן את זה, ולפי דבריו מברך את בעל הבית. התם מוכחא מילתא - דבמעשה נסים ליכא למימר מרובין. ברתנן וכל המזון שאכלנו - ולא קתני "משלו". ואידך - עוברים ממקור נפקא, ואנן מ'מקלות' דרשינן. הלכה כרבי עקיבא - בברכת המזון, דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא. מברכין תלתא תלתא - ריש גלותא מאריך בסעודתו, ואנן כל שלשה ושלשה שגמרו עבודתן מומנין בקול נמוך. ויושבין אחר הברכה עד שגמרו ריש גלותא. ויזמנו הוא והיושבין אצלו בקול רם. ולקמן פריך: וניפקו בברכה דריש גלותא. שמע ריש גלותא - אם היו מומנין עשרה עשרה היה צריך המברך להגביה קולו, וישמע ריש גלותא ויחלה לו שאנו עושין כבורה לעצמנו בפרסדייא, אף על גב דמפקי בפשייתו מדי זמון של הזכרת השם, וכי הדר מומן ריש גלותא בחזרת השם לא אינהו נפקי ביה. כדאמר רבה תוספאה דאין זמון למפרע - אפילו הכי ניתא להו בהכי, משום דאושו כולי עלמא, שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך שומע. וברך לרעהיה - לעצמן בלא זימון. למפרע - משבירך, וידי זמון לא יצא. פתאי - כלי חרס, כדאמר (עבודה זרה לגב). הני פתיותא דבי מכסי. כהדי פלוגתא למה לך - טוב לך לאחוז דברי רבי ישמעאל, שאף רבי עקיבא מודה דכי אמר "המבורך" טפי עדיף, אלא שאין צריך. משנה אינן רשאין ליחלק - דאיתחייבו להו בזמון. וכן ארבעה - אין השלשה מומנין והיחיד יחלק מהם, דאיהו נמי איקבע בחובת זמון. ששה נחלקים - כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן. עד עשרה - אבל עשרה אין נחלקים, דאיתחייבו להו בזמון הזכרת השם עד שיהא עשרים, ואז יחלקו אם ירצו לשתי חבורות. גמרא שלשה שבאו משלש חבורות - וכדמסיים רב חסדא: שבאו משלש חבורות של שלשה בני אדם בכל חבורה, ונתחייבו אלו בזמון, ועמד אחד מכל חבורה ונצטרפו שלשה לחבורה אחת - חייבין לזמן ואינן רשאין ליחלק, שכבר הוקבעו. ואפילו לא אכלו אלו השלשה משצטרפו יחד, שכבר גמרו סעודתן עם הראשונים.

אף ברבוי - שפיר דמי. ומיהו, טוב לו להיות בכלל המברכים. תניא - סיעתא לשמואל. ששה נחלקין - אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן - רשאין הן, שהרי יש זימון כאן וכאן. עד עשרה - כלומר: וכן שבעה וכן שמונה לשתי חבורות, וכן תשעה לשתי חבורות או לשלשה, עד עשרה. אבל אם היו עשרה - חלה עליהן הזכרת השם, ואם יחלקו לא יהיה שם הזכרה - אין נחלקין עד שיהיו שם עשרים. הכי גרסינן: ואי אמרת "ברכו" עדיף אמאי ששה נחלקין - אם ירצו, הא מעיקרא יכולין לומר "ברכו", והשתא תו לא אמרי. אלא לאו שמע מינה? אף "ברכו" קאמר מתניתין, וכן דמתניתין אף "ברכו" קאמר, מסתברא היא שטוב לו לאדם להיות מן המברכים, וסיעתא דשמואל. וגירסא הכי איתא ששה עד עשרה ואי אמרת "ברכו" דוקא, אמאי ששה נחלקין? אלא לאו שמע מינה אף "ברכו", שמע מינה. תניא נמי הכי - דמתניתין אף "ברכו" קאמר. והנקדנן, דהוקנין, תופסין אותו על שהוציא עצמו מן הכלל. ומטובו חרי זה בור - שממעט בתגמוליו של מקום, דמשמע דבר מועט כדי חיים. כשאלה שאני - שהשואל שואל כעני על פתח, שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה. הריחב פיה - לשאול כל תאוה. חיים חרי זה בור - דהוציא עצמו מן הכלל. מתני איפכא - "חיים" עדיף, שכולל את כל באי עולם. נברך שאכלנו משלו - משמע שהוא יחיד שהכל אוכלים משלו. למי שאכלנו משלו - משמע מרובים הן, זה הן את זה וזה הן את זה, ולפי דבריו מברך את בעל הבית. התם מוכחא מילתא - דבמעשה נסים ליכא למימר מרובין. ברתנן וכל המזון שאכלנו - ולא קתני "משלו". ואידך - עוברים ממקור נפקא, ואנן מ'מקלות' דרשינן. הלכה כרבי עקיבא - בברכת המזון, דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא. מברכין תלתא תלתא - ריש גלותא מאריך בסעודתו, ואנן כל שלשה ושלשה שגמרו עבודתן מומנין בקול נמוך. ויושבין אחר הברכה עד שגמרו ריש גלותא. ויזמנו הוא והיושבין אצלו בקול רם. ולקמן פריך: וניפקו בברכה דריש גלותא. שמע ריש גלותא - אם היו מומנין עשרה עשרה היה צריך המברך להגביה קולו, וישמע ריש גלותא ויחלה לו שאנו עושין כבורה לעצמנו בפרסדייא, אף על גב דמפקי בפשייתו מדי זמון של הזכרת השם, וכי הדר מומן ריש גלותא בחזרת השם לא אינהו נפקי ביה. כדאמר רבה תוספאה דאין זמון למפרע - אפילו הכי ניתא להו בהכי, משום דאושו כולי עלמא, שהיו שם מסובין רבים ואין קול המברך שומע. וברך לרעהיה - לעצמן בלא זימון. למפרע - משבירך, וידי זמון לא יצא. פתאי - כלי חרס, כדאמר (עבודה זרה לגב). הני פתיותא דבי מכסי. כהדי פלוגתא למה לך - טוב לך לאחוז דברי רבי ישמעאל, שאף רבי עקיבא מודה דכי אמר "המבורך" טפי עדיף, אלא שאין צריך. משנה אינן רשאין ליחלק - דאיתחייבו להו בזמון. וכן ארבעה - אין השלשה מומנין והיחיד יחלק מהם, דאיהו נמי איקבע בחובת זמון. ששה נחלקים - כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן. עד עשרה - אבל עשרה אין נחלקים, דאיתחייבו להו בזמון הזכרת השם עד שיהא עשרים, ואז יחלקו אם ירצו לשתי חבורות. גמרא שלשה שבאו משלש חבורות - וכדמסיים רב חסדא: שבאו משלש חבורות של שלשה בני אדם בכל חבורה, ונתחייבו אלו בזמון, ועמד אחד מכל חבורה ונצטרפו שלשה לחבורה אחת - חייבין לזמן ואינן רשאין ליחלק, שכבר הוקבעו. ואפילו לא אכלו אלו השלשה משצטרפו יחד, שכבר גמרו סעודתן עם הראשונים.

שחלקוה אחין או שותפין טהורה. תימה: דאמר בטוכה (פרק קמא טז,א): מטה
מטמאה אברים כגון ארובה ושתי כרעיים: ולי נראה: דהתם מיירי שיכול
להחזירה כאשר בתחלה ולתקנה, שהכרעיים בעין והדיוט יכול להחזירה. ואם תאמר:
אמאי לא פריך הכא מכל כלי שנשבר וטהור, אלמא כיון דפלגה פרח לה טומאה

ול נראה: דשני התי - שאינו ראוי עוד
להצטרף הכלי יחד ולקבל טומאה אפילו
מכאן ולהבא, ולא הו דומיא דשלשה בני
אדם דהוו ראוים עוד להצטרף לזמון.
שמש מצרפן לזמון. והוא הדין בשני בתים
ובני אדם עומדים ומשמשין מזו לזו
— מצטרפין, וכן איתא בירושלמי, ובלבד
שישמעו ברכת המזון מפי המבורך, והא דנקט
במתניתין בית (אחד) — משום דחוש דסיפא,
דאפילו בבית אחד אם לאו — אין מזמנין. וכן
בבית חתנים, כשאוכלים בחופה בשני בתים
ובני אדם משמשין מזו לזו — מצטרפין,
ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המבורך.
בורא פרי העץ נוטלין ממנו לידים — פירש
רש"י: כי לא נתן לתוכו מים לא הו אלא כמי
פירות. ומכאן משמע דמי פירות כשרין
לנטילת ידים. ויש לחלק בין הני דאמרין
בפרק "כל הבשר" (קטא), דאחזותא קפדיהו.
ומיהו, יש מפרשים: לנטילת ידים בעינן מים,
דכתבי: "ידיו לא שטף במים".
כמאן אולא הא דאמר שמואל וכו' כרבי
אליעזר — לכאורה שמואל ממאי
דאמר רבי אליעזר נוטלין וכו'. ותימה
דאמרין בפרק "במה טומא" (נב), אימר
דאמר שמואל במדי דלא ממאס במדי
דממאס, מי אמר? ואם כן, היכי מוקים לה
הא דשמואל כרבי אליעזר, דהא יין מדי
דממאס שנטילת ידים, ובמדי דממאס מודה
שמואל: ועוד קשה: דהכא משמע דאין הלכה
כשמואל, מדמוקי לה כרבי אליעזר, ובפרק
שני ד"ביצה" (באב) קאמר סתמא דגמרא
דסופלי לחיותא ביום טוב דמטלטלין להו
אגב רפתא כשמואל, משמע דקיימא לן
כוותיה: ויש לומר: דהכא לא קאמר אלא
לדברי רבי אליעזר דסבר לה כשמואל,
ועדיפא מניה קאמר — שמתיר אפילו היכא
דממאס, ולא נחת כאן אלא לפרש טעמא
דברי אליעזר, כדפירשנו, ובהלכות גדולות
אמר דהלכה כרבנן דהכא, והלכה נמי
כשמואל. דכי קאמר שמואל הני מילי מדי
דלא ממאס, אבל מדי דממאס לא, ודלא
כפירוש רבינו תם שפסק דלא כשמואל
מדמוקי ליה כרבי אליעזר, אלא דאי קיימא
לן כשמואל כדפירשנו. ואם כן, מותר לסמוך
הקעה בפת היכא דלא ממאס. ויש אומרים
דצריך לאכלו אחר כך. ויש נוהגים לאכל
דייסא בפת, הויאל ואוכלין הפת אחר כך.
אבל במסכת סופרים אסור, דאמרין במסכת
סופרים (פרק ג): אין אוכלין אוכלין באוכלין
אלא אם כן היה אוכל בבת אחת, ושמא
היהא דלא כשמואל. **מודים** חתנים לרבי
אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו

עד שתון לתוכו מים. תימה: דאמרין לקמן "ארבעה דברים נאמרו בכוס של ברכה
חי ומלא": ויש לומר: דבעינן שתנו חי לתוך הכוס ואחר כך ימזגנו. אי נמי: בעינן חי
מן החבית. אי נמי: קאי אכוס עצמו, ומאי "חי" — שלם, כדאיתא במכות (טז,ב) ריסק
תשעה נמלים ואחר חי וכו', אלמא דאותו חי היינו שלם, הכי נמי — בעינן שיהא הכוס שלם בלא שבירה. **למאי** חיי — פירשו: ולמאי אשתני לעילויא? ומשני: לקרייתיי.
וכן הלכה כרבנן, דין חי מברכין עליו "בורא פרי הגפן", דאמרין (פסחים קמ"ב): שתאן חי — יצא.
אין זורקין את האוכלים — בהני שלשה מודה שמואל: אין מעבירין כוס מלא על הפת, וגם אין חותכין עליו בשר חי, ואין זורקין את הפת אפילו לא ממאס, וכן שאר
אוכלין אסור לזרוק במדי דממאס. **ולא** בימות הגשמים — אף על פי שבאגוזים אין האוכל נמאס בתוכו, מכל מקום כשהן נופלים בשטח נמאסים. ומיהו, עכשיו שדרבן
לזרוק חטים בבית חתנים צריך ליהדר שלא יזרקום אלא במקום נקי.

ולא אמרן - אלא דלא אקדימו הנך ואומון עליהו
בדוכתייהו, אבל אומון עליהו בדוכתייהו - פרח זימון
מיניהו. **אמר רבא**: מנא אמיןא לה? דתנן: **מטה שנגנבה**
חציה, או שאברה חציה, או שחלקיה אחין או שותפין
טהורה. החזירה - מקבלת טומאה מפתא ולהבא. **מפתא**
ולהבא - אין, למפרע - לא, אלמא: כיון דפלגה פרח
לה טומאה מניה, הכא נמי: כיון דאומון עליהו - פרח
זימון מיניהו. "**שתי חבורות**" וכו'. **תנא**: אם יש שמש
ביניהם - שמש מצרפן. "**אין מברכין על תינו**". תנו רבנן:
יון, עד שלא נתן לתוכו מים - אין מברכין עליו "**בורא**
פרי הגפן" אלא "**בורא פרי העץ**", וגוטלין ממנו לידים.
משנתן לתוכו מים - מברכין עליו "**בורא פרי הגפן**", ואין
נוטלין ממנו לידים, **דברי רבי אליעזר**, וחכמים אומרים:
בין כך ובין כך מברכין עליו "**בורא פרי הגפן**" ואין נוטלין
הימנו לידים. **כמאן אולא הא דאמר שמואל**: עושה אדם
כל צרכיו בפת, כמאן? כרבי אליעזר. **אמר רבי יוסי ברבי**
חנינא: מודים חכמים לדבי אליעזר בכוס של ברכה,
שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים. **מאי טעמא?**
אמר רב אשי: **בעינן מצוה מן המבורך**. ורבנן, **למאי**
חיי? - **אמר רבי ירמיה**: **חיי לקורייטי**. תנו רבנן, **ארבעה**
דברים נאמרו בפת: **אין מניחין בשר חי על הפת**, ואין
מעבירין כוס מלא על הפת, ואין זורקין את הפת, ואין
סומכין את הקעה בפת. **אמימר ורמא וזוטרא ורב אשי**
ברכו ריפתא בהרי הדדי, אייתי לקמיהו תמרי ורמוזי,
שקל מר וזוטרא פתק לקמיה דרב אשי דסתנא, אמר
ליה: **לא סבר לה מר להא דתניא**: **אין זורקין את**
האוכלין? - **ההיא** - **בפת תניא**. - **והתניא**: **בשם שאין**
זורקין את הפת - **כך אין זורקין את האוכלין**? **אמר ליה,**
והתניא: **אף על פי שאין זורקין את הפת**, **אבל זורקין**
את האוכלין! - **אלא לא קשיא**: **הא** - **במדי דממאס,**
הא - **במדי דלא ממאס**. תנו רבנן: **ממשיכין יין בצנורות**
לפני חתן ולפני כלה, וזורקין לפניהם קליות ואגוזים
בימות החמה אבל לא בימות הגשמים, אבל לא
גלוסקאות - **לא בימות החמה ולא בימות הגשמים**. **אמר**
רב יהודה: **שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה** -
מסלקן לצד אחד ומברך. **תניא חדא**: **בולען, ותינא**
אידיד, פולטן, ותינא אידיד: מסלקן! - **לא קשיא**: **הא**
דתינא בולען - **במשיקן, והא דתינא פולטן** - **במדי דלא**
ממאס, והא דתינא מסלקן - **במדי דממאס**.

במודי

ולא אמרן אלא דלא אקדימו הנך - חבורות שפרשו אלו מן ואומון עליהו
דחני. כגון: אם היו ארבעה בכל חבורה ונשאר בכל אחת כדי זימון, והפורשים
הללו היו צריכים לצאת לשוק קודם שגמרו החבורות את סעודתם. **אבל אומון**
עליהו - דחני, כגון: שנצטרפו אלו עמהם לזימון, כדאמרין לעיל קורין לו
ומזמנים עליו, וברכו החבורות, ואילו לא היו
שם אלא כדי "בכר" "ריבין הוא", ועכשיו
הם באים לכרך - לא מזמנים, דפרח מיניהו
חובת זימון, ותו לא הדר עליהו. **מטה**
טמאה שנגנבה חציה אלמא כיון דפלגה
— פקע שם טמא מניה, ושם טומאה. אף על
גב דהדר הדרוה ורבי היא מטה — לא
הדרה טומאתה. הכא נמי, כיון דפקע שם
שלשה מיניהו בהפרדם, ושם זימון על ידי
שזימנו הראשונים עליהם — אף על גב
דהרי לכלל שם שלשה, לא הדרי לכלל
זימון. אבל כי לא אומון לא פקע חובת זימון
מזון, אף לפי פרידתם. אם יש שמש ביניהם
— שמשש משתיהם. **שמש מצרפן** — אף
על פי שאין אלא רואין את אלו, כגון יריעה
פרוסה ביניהם. **אין מברכין עליו** "**בורא**
פרי הגפן" — לפי שדאי יינם חזק מאד ואין
ראוי לשתייה בלא מים, הלכך אכתי לא
אשתני למעלותא ולא זו מברכתו
הראשונה, ורבי הוא כענבים, וברכתו "**בורא**
פרי העץ". ונוטלין ממנו לידים — דשם
מים עליו, דמי פירות בעלמא מקרי. **משנתן**
לתוכו מים — שם יין עליו, ואין נוטלין
אלא במים. לשון אחר הכי גרסין: יין עד
שלא נתן לתוכו מים — מברכין עליו "**בורא**
פרי העץ" ואין נוטלין הימנו לידים, משנתן
לתוכו מים — מברכין עליו "**בורא פרי הגפן**".
ונוטלין הימנו לידים, דברי רבי אליעזר.
וחכמים אומרים: בין כך ובין כך מברכין
עליו "**בורא פרי הגפן**" ואין נוטלין ממנו
לידים. וטעמיהו דרבנן משום הפסד אוכלין.
כך מצאתי בהלכות גדולות אצל קידוש
והבדלה, ובדקתי בתוספתא ולא גרסין בה
הכי אלא כמו שהוא בספרים. **כרבי אליעזר**
דאמר נוטלין הימנו לידים ולא חייש
להפסד אוכלין. **למאי חיי** — לשתייה
דמברכין עליו ברכת הדין. לקורייטי —
פירשין בלעז, ובלשון חכמים: אנגומלית
ואלונתית. **אין מעבירין כוס מלא על הפת**
— שלא ישפך על הפת תאמיא הפת בויהו.
פתק — זרק, **דסתנא** = תהאשטרישין
בלעז, מנה של בשר מבושל. **מדי דממאס**
— שמתמעך בורקתו, כגון תאנים שבשלו
כל צרכם ותותים. **דלא ממאס** — רמון
ואגוז וכל דבר קשה. **ממשיכין יין בצנורות**
— משום סימן טוב. ואין כאן משום בזיון
הפסד לפי שמקבלים אותו ברכלים פי הגנור
בכלי. **בימות החמה** — שאין טיט בדרכים.
אבל לא גלוסקאות — שהרי אף בימות
החמה הן נמאסין בוריקתן. **בולען** — בלא
ברכה. **פולטן** — ומברך, וחזור ואוכל.
משיקן — בולען, שלא אפשר לסלקן לאחד
שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאכול.

במודי

מלוגמיו ולברך, ולא לפולטם, שמפסידן. **פולטן במדי דלא ממאס** — במה
שנתנו בפיו ויכול לחזור ולאכול.
מביקרא

ברכות – דף נ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים חמישי) קטו

אִשְׁעִינָא, בְּעֵינִי – צריך לעשות מִצְוָה מִן הַמּוֹבָחָר, וְיֵין מְזוּג מוֹבָחַר יוֹתֵר.
טעמים של חכמים שמברכים בורא פרי הגפן על יין חי. מקשה הגמרא: וְרַבֵּנָן – ולשית חכמים קשה, יין חי לִמְאֵי חַיִּי – באיזה אופן הוא ראוי לשתייה, שכן אם אינו ראוי לשתייה מדוע ברכתו הגפן. מתרצת הגמרא: אִמְרַי רַבִּי יוֹרְאָה, חַיִּי לְקוֹרְיָיִי – ראוי לעשות ממנו משקה לרפואה, לפיכך ברכתו הגפן.
עוד בענין הפסד אוכלין: תַּנּוּ רַבֵּנָן, אֲרִבְעָה דְּבָרִים נִאֲמָרוּ בְּפֶתָּה. א. אֵין מְנִיחִין בְּשֶׁר חַי עַל הַפֶּת, שלא תמאס. ב. וְאֵין מְעַבְרִין בֹּסֶם מְלֵא עַל הַפֶּת, שלא ישפך ממנו על הפת ותתבזה. ג. וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת. ד. וְאֵין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעָרָה בְּפֶתָּה, שמא ישפך מהמרק שבקערה על הפת ותמאס.
מעשה בענין זריקת אוכלין: אִמְיָמֵר וּמַר זוּמְרָא וְרַב אֲשֵׁי, בְּרַבּוּ רִפְתָּהּ בְּתַרְי הַדְּרִי – אכלו פת ביחד. אִיִּיתִי לְקַמְיָיהוּ תַמְרִי וְרַפְּוִנִי – הביאו לפניכם תמרים ורימונים. שָׁקַל מֵר זוּמְרָא – לקח מר זוטרא מהפירות, פָּתַק לְקַמְיָה דְּרַב אֲשֵׁי דִסְתַּנָּא – וורק מנה נכבדה לפני רב אשי. אִמְרַי לִיה רַב אֲשֵׁי לְמַר זוּטְרָא, וְכִי לֹא סָבַר לָהּ מֵר לָהּ דִּתְנִינָא, אֵין זוֹרְקִין אֶת הָאוֹכְלִין, ומדוע זרקת לפני מהאוכלין. השיבו מר זוטרא, הִבְרִיתָא הִתִּיא, בְּפֶתָּה תִנָּא – לענין פת נשתנה, אבל פירות מותר לזרוק. חזר רב אשי והקשה: וְהִתְנִינָא בְּרִיתָא נוספת, בְּשֶׁם שְׂאִין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת כִּף אֵין זוֹרְקִין אֶת שַׁר הָאוֹכְלִין, הִרִי שְׂאִין חִלּוּק בֵּין פֶּת לִפְרִית. אִמְרַי לִיה מֵר זוּטְרָא, וְהִתְנִינָא – והלא שנינו בברייתא אחרת, אֵף עַל פִּי שְׂאִין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּת, אֲבָל זוֹרְקִין אֶת שַׁר הָאוֹכְלִין, ולכאורה הברייתות סותרות זו לזו, אֲלֵא צִרִיךְ לִתְרֵץ, דְּלֹא קִשְׂיָא, הָא בְּמִידִי דְּמִמָּאִים – הברייתא שאוסרת לזרוק את כל האוכלין מדברת בדבר שנמאס על ידי הזריקה, וְהָא בְּמִידִי דְּלֹא מִמָּאִים – והברייתא שהתירה את זריקת שאר האוכלין מדברת בדבר שאינו נמאס.
ברייתא נוספת בענין הפסד אוכלין: תַּנּוּ רַבֵּנָן, מְשִׁכִּין – שופכים יֵין בְּצִנּוּרוֹת לִפְנֵי חֶתָן וּלְפָנֵי כְּלָה לְסִימָן טוֹב, ואין זה בזיון לַיִן. וְזוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם קְלִיֹּת וְאִגּוּזִים בִּימּוֹת הַחֲמָה שֶׁאֵין טִיט בְּרַבִּים, אֲבָל כָּל בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים שֶׁהֵם נופלים שטיט ונמאסים. וְדוּקָא קְלִיֹּת וְאִגּוּזִים, אֲבָל לֹא זוֹרְקִין גְּלוּסְקָאֹת – ככרות לחם יפים, לֹא בִימּוֹת הַחֲמָה וְלֹא בִימּוֹת הַגִּשְׁמִים שֶׁאֵף בִּימּוֹת הַחֲמָה הֵם נמאסים בזריקתן.
הכניס אוכל לפיו בלא ברכה מה יעשה: אִמְרַי רַב יְהוֹדָה, שֶׁבַח וְהַכְנִים אוֹכְלִין לְתוֹדָה פְּוִי בְּלֹא בְּרָכָה ראשונה, וְנוֹכַר בְּעוֹד הָאוֹכְלִין בְּפִיו, מְסַלֵּק לְצַד אֶחָד בְּתוֹךְ פִּיו, כְּדִי שִׁיכּוֹל לִבְרֹךְ, וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן ואוכלן.
מביאה הגמרא שלש ברייתות שעוסקות בענין זה: תַּנּוּיָא הָדָא – בברייתא אחת שנינו, שְׂמִי שִׁבְחָ לְבָרַךְ וְהַכְנִים אוֹכְלִין לְתוֹךְ פִּיו, בּוֹלְעֵן לֹלֵא בְּרַכָּה. וְתַנּוּיָא אֵידֵךְ – ובברייתא אחרת נאמר, שְׂפוֹלְטָן מִפּוֹי וּמִבְרַךְ. וְתַנּוּיָא אֵידֵךְ – ועוד ברייתא אחרת שנינו, שְׂמִי שִׁבְחָ לְבָרַךְ לְצַד אֶחָד בְּפִיו וּמִבְרַךְ. ולכאורה קשה שברייתות אלו סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׂיָא, אֵין זֶה סְתִירָה, דְּהָא דִּתְנִינָא – שמה ששנינו בּוֹלְעֵן לֹלֵא בְּרַכָּה, מדובר בְּמִשְׁקִין, שאֵי אִפְשָׁר לְסַלֵּק לְצַד אֶחָד בְּפִיו וּלְבָרַךְ, ואֵף לֹא לְפוֹלְטֵם מִפּוֹי, שֶׁהֵם נמאסים ויכלו לאיבוד, ולפיכך יבלעם. וְהָא דִּתְנִינָא שְׂפוֹלְטָן מִפּוֹי, מדובר בְּמִידִי דְּלֹא מִמָּאִים – בדבר שאינו נמאס בכך שנותנים אותו בפה (וכגון קליות ואגוזים), ויכול לחזור ולאוכלו. וְהָא דִּתְנִינָא מְסַלֵּק לְצַדִּים וּמִבְרַךְ, מדובר בְּמִידִי דְּמִמָּאִים – בדבר שנמאס בנתינתו בפה (וכגון תותים וענבים), ואם יפלטנו לא יוכל לחזור ולאוכלו.

וְלֹא אִמְרַן שְׁשִׁלְשָׁה שְׂבָאוּ מִשְׁלַשׁ חֲבוּרוֹת מְזַמְנִים, אֲלֵא דְּלֹא אִקְדִּימוּ הֵנָּה וְאִזְמִינוּ עֲלֵיהֶוּ בְּרֻבְתֵּיהֶוּ – רק באופן שלא הקדימו בני החבורות הראשונים וזימנו עליהם במקומם, אֲבָל אִזְמִינוּ עֲלֵיהֶוּ בְּרֻבְתֵּיהֶוּ – אבל אם זימנו עליהם במקומם, כלומר, שהם הצטרפו וענו לזימון עם חבורתם הראשונה, פָּרַח זִימּוֹן מִיַּדְּהֶוּ – פקע מהם חיוב זימון, ואינו חוזר עליהם, לְפִיכָךְ אֵינִם מְזַמְנִים בְּמָקוֹם שֶׁנִּזְדְּמְנוּ.
רַבָּא מְבִיא רַאיה לְדַבְרֵיו: אִמְרַי רַבָּא, מִנָּא אִמְיָנָא לָהּ – מנין למדתי דִּין זֶה, שְׁזִימּוֹן שִׁפְרָח אֵינוֹ חֹזֵר, דִּתְנִין בְּמִשְׁנָה (כלים פ"ח מ"ט), מִפְּתָה טְמָאָה שְׁנִנְבָּה חֲצִיה, או שְׂאֵבָדָה חֲצִיה, ולא נשאר ביד הבעלים אלא חצי מיטה, או שְׁחִלְקוּהָ אֶחָד או שְׁוֹתְפִין, וּבִיד כָּל אֶחָד יֵשׁ רַק חֲצִי מִיטָה, מְהוֹרָה, כְּדִין כָּלִי שֶׁנִּשְׁבַּר שֶׁאֵין בּוֹ טְמָאָה. מִמְּשִׁיכָה הַמִּשְׁנָה: הַחֲזִירוּהָ – אם החזירו את איברי המיטה למקומם ותיקנוה, מְקַבְּלָת טְמָאָה מְכָאן וְלִהְבָּא. מִדִּיִּיק רַבָּא מְדַבְּרִי הַמִּשְׁנָה: מְכָאן וְלִהְבָּא, אֵין – כן, היא מקבלת טמאה, אבל לְמַפְרַע לֹא חֹזֶרֶת עֲלֶיהָ הַטְּמָאָה שֶׁהִיָּתָה מִתְחִילָה. אֲלֵמָא – מוכח, דְּכִינּוֹן דְּפִלְגוּהָ – שמכיון שחילקו את המיטה ואין עליה שם מיטה, פָּרַח לָהּ טְמָאָה מִיָּתָה – פרח ממנה שם טמאה, ואֵף שֶׁכֹּאשֶׁר הַחֲזִירוּהָ חֹזֵר לָהּ שֶׁם מִיטָה, לֹא חֹזֵר עֲלֶיהָ שֶׁם הַטְּמָאָה, הִבָּא נָפִי – אף כאן, כִּינּוֹן דְּאִזְמִינוּ עֲלֵיהֶוּ – מכיון שזימנו עליהם, וּפְקַע מִדָּהּ גַּם שֶׁם שֶׁל שְׁלֹשָׁה בְּמָה שֶׁנִּפְרְדוּ מִחֲבוּרָתָם, וְגַם שֶׁם חֲזִיב זִימּוֹן בְּמָה שֶׁזִּימְנוּ עִם חֲבוּרָתָם, פָּרַח זִימּוֹן מִיַּדְּהֶוּ – פרח מהם הזימון, ואינו חוזר עליהם שוב, שֶׁאֵף שֶׁנִּתְחַבְּרוּ וְחֹזֵר לָהֶם שֶׁם שְׁלֹשָׁה, שֶׁם חֲזִיב זִימּוֹן אֵינוֹ חֹזֵר עֲלֵיהֶם.
שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה: שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת וְכו', שְׁאוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד וּמִקְצָתָן רֹאִין אֶלֶּוּ אֶת אֶלֶּוּ, מְצַטְרְפִין לְזִמּוֹן.
אֲוֹפֵן נֹסֵף שֶׁמְצַטְרְפִים לְזִמּוֹן: תַּנּוּיָא בְּרִיתָא, אִם יֵשׁ שְׂמִשׁ בִּינֵיהֶם שֶׁמִּשְׁמַשׁ אֶת שְׁתֵּי הַחֲבוּרוֹת, הַשְׂמִשׁ מְצַטְרֵף לְזִמּוֹן, אֵף שֶׁאֵין מִקְצָתָן רֹאִין אֶלֶּוּ אֶת אֶלֶּוּ.
בּוֹמֵן חו"ל הַיֵּינּוֹת הֵיוּ חֲזִיקִים וְלֹא רִאיוּיִם לְשִׁתִּיה בְּלֹא מִיָּם. וְנִהְיָ לְעַרְב מִיָּם בְּכִמּוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה פַעֲמִים מְכִמּוֹת הֵיִן שֶׁבְּכּוֹס (שבת ע"ו) וּפְעוּלָה זֹו נִקְרָאת מְזִיגָה. בְּסוּגִיא שֶׁלִּפְנֵינוּ דְּנָה הַגְּמָרָא עַל דִּין יֵין שֶׁלֹּא עֵרֵבּוּ בּוֹ מִיָּם. שֵׁנִי בְּמִשְׁנָה: אֵין מְבָרְכִין עַל חֵינּוֹ עַד שִׁיתָן לְתוֹכּוֹ מִיָּם, דְּבִרִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר. וְחֲכָמִים אֹמְרִים, מְבָרְכִין.
בְּרִיתָא נֹסֶפֶת שֶׁעוֹסֶקֶת בְּמַחְלּוֹקֹת זֶה: תַּנּוּ רַבֵּנָן, וְוִי, עַד שֶׁלֹּא נָתַן לְתוֹכּוֹ מִיָּם, אֵין מְבָרְכִין עֲלָיו בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן אֲלֵא בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ, כְּדִין הָעֵנְבִים, שֶׁלֹּא מִיָּם אֵינוֹ רָאוּי לְשִׁתִּיה, וְאֵין בּוֹ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל יֵין. וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לִידֵים לְסַעוּדָה, לְפִי שְׁהוּא נִקְרָא מִי פִירוֹת, וּמִיָּם כְּשֶׁרִים לְנִטְלָה. מְשַׁנְתֵּן לְתוֹכּוֹ מִיָּם, מְבָרְכִין עֲלָיו בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן, וְאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לִידֵים, שֶׁהֵיִן אֵינוֹ כְּשֶׁר לְנִטְלָה, דְּבִרִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר. וְהַכְּמִים אֹמְרִים, כִּין כִּף וְכִין כִּף – בֵּין שֶׁנָּתַן בּוֹ מִיָּם וּבֵין שֶׁלֹּא נָתַן, מְבָרְכִין עֲלָיו בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן, וְאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ לִידֵים, שְׁדִינוּ כִּינּוֹ.
הַגְּמָרָא לֹמַדֶּת מְדַבְּרִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁמוֹתָהּ שֶׁמִּשְׁמַשׁ בְּאוֹכְלִין. מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: כְּמָאן אֲוֵלָא הָא – כְּשִׁיתִּית אִיזָה תֵּנָא הוֹלֵךְ דִּין זֶה דְּאִמְרַי שְׁמוּאֵל, עוֹשֶׂה אִדָּם כָּל צְרָכֵיו בְּפֶתָּה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: כְּמָאן, בְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר שֶׁמִּתִּיר לִיטוֹל אֶת יָדָיו בֵּינָן חֵי, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְהַפְסֵד הַיֵּין.
אֲוֹפֵן בּוֹ מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר שֶׁהֵיִן טַעוֹן מְזִיגָה: אִמְרַי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֵף שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים שִׁינּוֹ חֵי בְּרַכְתּוֹ בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר כְּכּוֹס שֶׁל בְּרָכָה, שְׂאִין מְבָרְכִין עֲלָיו בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן עַד שִׁיתָן לְתוֹכּוֹ מִיָּם. שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָאִי טַעְמָא – מדוע מודים חכמים בכוס של ברכה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמְרַי רַב

שואלת הגמרא: בְּמִידֵי דְלֵא מָמַאִים נָמִי לְסַלְקִינָהּ לְצַד אֶחָד
וְלִבְרָךְ – באוכלים שאינם נמאסים, מדוע צריך לפלוטם, יסלקם גם
כן לצד אחד ויברך. משיבה הגמרא: תַּרְנֻמָּא – ביארה רב יצחק
קִסְקִסָּא קָמִיָּה – [לפניו דְּרַבִּי יוֹסִי בַר אֲבִין מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן,
שְׂהוּא מִשּׁוּם שְׁנָאמֶר (תהילים עא ח), "מִלֵּא פִי תְהִלָּתְךָ", ואם יש
אוכלין בתוך פיו, אין פיו מלא בתהילה, לפיכך פולטם.
מי שאכל ושכח לברך עד מתי הוא יכול לברך ברכה ראשונה: בְּעוֹ
מִינֵיהּ מִרְבַּח חֲסֵדָא, מִי שְׂאֵכֵל וְשִׁתָּהּ וְלֹא בִרְךָ לִפְנֵי הָאֲכִילָה או
השתייה, ונוכח באמצע סעודתו, מִהוּ וְשִׁיחוּר וְבִרְךָ עֲכָשִׁי. אָמַר
לְהוּ רַב חֲסֵדָא, מִשָּׁל לְמָה הִדְבַּר דּוֹמָה, לְמִי שְׂאֵכֵל שׁוּם, וְרִיחוּ גִידָהּ,
הָאֵם יִחוּר וְיֵאֵכֵל שׁוּם אַחֵר, בְּרִי שִׁיחָא רִיחוּ גִידָהּ לִזְמַן אֲרוּךְ יוֹתֵר,
כְּמוֹ כֵּן בְּעִינֵינוּ, הָאֵם מִפְּנֵי שֶׁעָבַר וְאֵכֵל בְּלֹא בִרְכָה יִחוּר שׁוּב וְיֵאֵכֵל
בְּלֹא בִרְכָה.
ממשיכה הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, הֲלָכָה, מְכִיזִין שְׂאֵמֶר רַב חֲסֵדָא,
שֶׁהֵנוּכַר בְּתוֹךְ סֵעוּדָתוֹ שְׁלֹא בִירַךְ, יִכּוֹל לְבָרֵךְ לְאַחַר שְׂאֵכֵל וְשִׁתָּה,
הוּא הִדִּין אֲפִילוּ אִם גָּמַר סֵעוּדָתוֹ וְנוֹכַח שְׁלֹא בִירַךְ, יִחוּר וְיִבְרָךְ
לְאַחַר הַסֵּעוּדָה.
מביא רבינא ראיא לדבריו: דִּתְנִינָא, מְכֵל הַטְמָא בַּמְקוֹה, וְעֵלָה
מִטְבִּילָתָהּ, אָמַר בְּעֵלְיָתָהּ מִהֵמִים, 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' וכו', אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל הַטְבִּילָתָהּ, וְכֵשֶׁם שֶׁהֵטוּבֵל מְבָרֵךְ לְאַחַר שֶׁטְבֵּל,
אִף מִי שֶׁגִּמַּר סֵעוּדָתוֹ, יִכּוֹל לְבָרֵךְ לְאַחַר הָאֲכִילָה. דּוּחָה הַגְמָרָא אֵת
הָרֵאִי: וְלֹא הִיא – רֵאִיָּה זֹאת אֵינָה נְכוֹנָה, לְפִי שֶׁישׁ לְחַלֵּק, דִּהְיֶתָם
מְעִיקָרָא גְבֵרָא לֹא חִזִּי – שֶׁם לִפְנֵי הַטְבִּילָה לֹא הִיָּה הָאֵדָם רֵאִי
לְבָרֵךְ, שֶׁבַע קָרִי אֲסוּר לְבָרֵךְ (לעיל ב), וּמְכִיזִין שְׁלֹא הִיָּה רֵאִי בְּתַחֲלִילָה
לֹא נִדְחָה מִזִּהְרָכָה, אֲבָל הָכָא מְעִיקָרָא גְבֵרָא חִזִּי – כֵּאֵן בְּתַחֲלִילָה
הִיָּה הָאֵדָם רֵאִי לְבָרֵךְ עַל הָאֲכִילָה, וְהוּאֵל וְהִידִּי אִידִּי – וּמְכִיזִין
שֶׁשָּׂכַח לְבָרֵךְ וְנִדְחָה, הִרִי הוּא דְחוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.
בּוֹמֵן חו"ל נִהְגוּ לִשְׁתוֹת בְּבוּקָר לִפְנֵי הָאֲכִילָה כּוֹס מִשְׁקָה שֶׁנִּקְרָא
'אֲסַפְרוּס', לְרִפּוּאָה. בְּסוּגִיָּא שֶׁלִּפְנֵינוּ יִתְבָּאֵר עֲנִין שְׁתִּיָּה זֹאת: תִּנּוּ רַבְּנֵינוּ,
מִשְׁקָה הָאֲסַפְרוּסִים, יָפָה – בְּרִיא לֵלֵב, וְזִמּוּב לְעֵינַיִם, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁטוּב
לְבָנִי מַעֲשִׂים. וְהִרְוִיל בּוֹ, לִשְׁתוֹת מִמֶּנּוּ בְּקִבְיּוֹת, הִרִי הוּא יָפָה לְכָל
גּוֹפֵה וְהַמְשַׁתְּבֵּחַ הִימְנוֹ, הִרִי הוּא קֶשֶׁה – מִיָּק לְכָל גּוֹפֵה.
הַגְמָרָא מְבַרֶּרֶת הָאֵם הָאֲסַפְרוּס טוֹב לְבָנִי מַעֲשִׂים. מִדְּקָדְקַת הַגְמָרָא:
מִדְּקָתָנִי – מִמָּה שֶׁשִּׁנִּינוּ, שֶׁהָאֲסַפְרוּס יָפָה לֵלֵב, מְכֵלֵל דְּבַחְמָרָא
עֶסְקִינֵנוּ – מִשְׁמַע שֶׁמְדוּבֵר בְּאֲסַפְרוּס הַעֲשׂוּי מִיֵּין, שֶׁהוּא טוֹב לֵלֵב,
וְקָתָנִי – וּבַהֲמִשָּׁךְ שִׁנִּינוּ, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁטוּב לְבָנִי מַעֲשִׂים, מִשְׁמַע
שֶׁאֲסַפְרוּס שֶׁל יֵין טוֹב לְבָנִי מַעֲשִׂים. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: וְהִתְנַנָּא, שְׁשִׁתִּית
הָאֲסַפְרוּס הַעֲשׂוּי מִיֵּין, לְלַע"ט יָפָה, כְּלוּמֹר, הוּא מוֹעִיל לֵלֵב, לְעֵינַיִם
וּלְטַחוּל, אֶךְ לְרַמ"ת קֶשֶׁה, כְּלוּמֹר, לֹאֲשׁוּ, לְמַעֲשִׂים וּלְתַחְתּוּנוּת
[–חֻלִּי בְּפִי הַטְבַּעַת] הוּא קֶשֶׁה, הִרִי שֶׁאֲסַפְרוּס שֶׁל יֵין רַע לְבָנִי
מַעֲשִׂים. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: בִּי תִנָּא הֵיאָה, שֶׁהִיָּין יָפָה לְבָנִי מַעֲשִׂים,
מְדוּבֵר בִּיָּין מִיּוֹשֵׁן, כֵּן שֶׁלֵּשׁ שָׁנִים.
מְבִיאָה הַגְמָרָא רֵאִיָּה לְחִילּוֹק זֶה: בְּרִתְנָן (נִדְרִים טו), מִי שְׂאֵמֶר, קוֹזֵם יֵין
שְׂאֵנִי מוֹעֵם, כְּלוּמֹר, טַעֲמִית הִיָּין אֲסוּר עָלֵי כְּהֻדָּשׁ, מִשּׁוּם שֶׁהִיָּין
קֶשֶׁה לְבָנִי מַעֲשִׂים. אָמְרוּ לוֹ, וְהֵלֵא יֵין מִיּוֹשֵׁן יָפָה הוּא לְבָנִי מַעֲשִׂים,
וְשִׁתָּה, אֲסוּר בִּיָּין חֲדָשׁ וּמוֹתֵר בְּמִיּוֹשֵׁן, שְׁמָה שֶׁנִּדְרָא מִהִמְיוּשֵׁן הִיָּה
בְּטַעוֹת, וְנִדְרָא שֶׁנִּדְרָא בְּשִׁגְגָה אֵינוֹ נִדְרָא. שְׁמַע מִיָּנָה שְׁדִּיין הִמְיוּשֵׁן אֲכָן
טוֹב לְמַעֲשִׂים, וְעַל אֲסַפְרוּס כּוֹז נִאֲמַר שֶׁהוּא טוֹב לְמַעֲשִׂים.
דֶּרֶךְ שְׁתִּיתִי הָאֲסַפְרוּס: תִּנּוּ רַבְּנֵינוּ, שִׁשָּׁה דְּבָרִים נִאֲמָרוּ בְּשִׁתִּית
הָאֲסַפְרוּס: א. אֵין שׁוֹתִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּשִׁתָּה מִיֵּין חֵי שְׂאֵינוֹ מִזּוּג.
ב. וְנִמְכּוֹס מִלֵּא. ג. מְכֵלֵל בִּימִין, וְשׁוֹתֵהוּ בְּשִׁמְאָל. ד. וְאֵין מְשִׁיחִין
אֲחֵרִיו – אֵין לְדַבֵּר סִמּוֹן לְאַחַר שְׁתִּיתָה, עַד שִׁיֵּאֵכֵל. ה. וְאֵין מְפַסְקִין
בּוֹ, בְּאַמְצַע שְׁתִּיתוֹ. ו. וְאֵין מְחַזְרִין אוֹתוֹ לְאַחַר שְׁתִּיתָה, אֶלָּא לְמִי
שֶׁנִּתְּנָה לוֹ. עוֹד נִאֲמַר עַל הָאֲסַפְרוּס: וְרַךְ אֲחֵרִיו – יֵשׁ לִירֹק אֵת
הַמֵּים שְׂבָאִים בְּפִיו לְאַחַר שְׁתִּיתוֹ. וְאֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמִינָהּ, –
מִיד לְאַחַר שְׁתִּיתוֹ יֵשׁ לְאֲכֹל מֵאֵכֵל שֶׁהוּא מִמֶּיִן הָאֲסַפְרוּס. כֵּאֲשֶׁר
יִתְבָּאֵר לְהֵלָךְ.
למדנו בברייתא, שאין סומכין את האספרגוס אלא במינו. מקשה

הגמרא: וְהִתְנַנָּא בְּבִרְיָתָא אַחֶרָת, אֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּפִתָּה,
וְהֵלֵא הַפֶּת אֵינוֹ מִמֶּיִן הָאֲסַפְרוּס. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: לֹא קֶשֶׁה, הָא
בְּדַחְמָרָא – כֵּאֵן מְדוּבֵר בְּאֲסַפְרוּס שֶׁל יֵין, שֶׁמִּיכְתוֹ בִּפְתָּה, וְהָא
בְּדַשְׁכָּרָא – וּבְבִרְיָתָא הָרֵאשׁוֹנָה מְדוּבֵר בְּאֲסַפְרוּס הַעֲשׂוּי מִשִּׁיכָר
תַּאנִּים אוֹ תַמְרִים, שִׁישׁ לְסוּמְכוֹ בְּמִינוֹ, תַּאנִּים לְשִׁיכָר תַּאנִּים, וְתַמְרִים
לְשִׁיכָר תַמְרִים.
סְתִירָה בֵּין שְׁתֵּי בְרִיּוֹת לֹאֵלוֹ אֵיבָרִים טוֹב הָאֲסַפְרוּס. מִקְשָׁה
הַגְמָרָא: תִּנּוּ חֲדָא – בְּבִרְיָתָא אַחַת שִׁנִּינוּ, לְלַע"ט יָפָה – הָאֲסַפְרוּס
מוֹעִיל לֵלֵב, לְעֵינַיִם וּלְטַחוּל, אֶךְ לְרַמ"ת קֶשֶׁה – לֹאֲשׁו, לְמַעֲשִׂים
וּלְתַחְתּוּנוּת, הָאֲסַפְרוּס מוֹעִיל. וְתִנָּא אִידָךְ – אוֹלָם בְּבִרְיָתָא אַחֶרָת
שִׁנִּינוּ, לְרַמ"ת יָפָה – הָאֲסַפְרוּס מוֹעִיל לֹאֲשׁו, לְמַעֲשִׂים וּלְתַחְתּוּנוּת,
אֶךְ לְלַע"ט קֶשֶׁה – לֵלֵב, לְעֵינַיִם וּלְטַחוּל, הוּא מוֹעִיל. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא:
לֹא קֶשֶׁה, הָא בְּדַחְמָרָא הָא בְּדַשְׁכָּרָא – הַבְרִיָּתָא שֶׁל לְלַע"ט יָפָה
וְלִרַמ"ת קֶשֶׁה דִּיבְרָה עַל אֲסַפְרוּס שֶׁל יֵין, וְאֵילוֹ הַבְרִיָּתָא שֶׁל לְרַמ"ת
יָפָה לְלַע"ט קֶשֶׁה דִּיבְרָה עַל אֲסַפְרוּס שֶׁל שִׁיכָר.
שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא שִׁישׁ לִירֹק אֵת הַמֵּים שְׂבָאִים בְּפִיו לְאַחַר שְׁתִּיתִי
הָאֲסַפְרוּס, מְבִיאָה הַגְמָרָא סְתִירָה בְּעֵנִין זֶה. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: תִּנּוּ
חֲדָא – בְּבִרְיָתָא אַחַת שִׁנִּינוּ, רַךְ אֲחֵרִיו – הִרֹקֵק אֵת הַמֵּים הַבָּאִים
בְּפִיו לְאַחַר שְׁתִּיתִי הָאֲסַפְרוּס, לִזְכָּה בְּמַחְלָה. וְתִנָּא אִידָךְ – וְאֵילוֹ
בְּבִרְיָתָא אַחֶרָת שִׁנִּינוּ, שֶׁאֵם לֹא רַךְ אֲחֵרִיו, לִזְכָּה. מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא:
לֹא קֶשֶׁה, הָא בְּדַחְמָרָא – הַבְרִיָּתָא שֶׁאֲמַרָה שֶׁאֵין לִרְקוֹק לְאַחֲרָיו
מְדַבֵּרֶת בְּאֲסַפְרוּס שֶׁל יֵין, וְהָא בְּדַשְׁכָּרָא – וְהַבְרִיָּתָא שֶׁאֲמַרָה שִׁישׁ
לִרְקוֹק אַחֲרָיו, מְדַבֵּרֶת בְּאֲסַפְרוּס שֶׁל שִׁיכָר. מוֹסִיפָה הַגְמָרָא: אָמַר
רַב אֲשִׁי, הַשְׁתָּא דְאָמַרְתָּ – עֲכָשִׁי שֶׁאֲמַרְתָּ, שֶׁאֲסַפְרוּס שֶׁל שִׁיכָר,
אִם לֹא רַךְ אֲחֵרִיו, לִזְכָּה, אִם כֵּן מִיָּמִיו שֶׁל הָאֲסַפְרוּס גִּידִין
בִּירִיקָה, אֲפִילוּ בְּפִנֵּי הַמֶּלֶךְ, שֶׁלֹּא יִבְאֵר לִידֵי סַכְנָה אִם לֹא יִרְקוּ.
בְּבִרְיָתָא שֶׁל מַעֲשָׂה מְרַבְבָּה מוּבָא שְׂרָבִי יִשְׁמַעֲלָא בֵּן אֲלִישֵׁעַ עַלָּה
לִרְקִיעַ עַל יְדֵי הַזְכָּרָתָהּ שֶׁם שֶׁל הַקֶּבֶד, לְהֵלֵךְ מוּבָאִים כְּמָה הַנִּהְגוֹת
שֶׁלִּימְדוֹ הַמִּלָּאךְ בּוֹמֵן שְׁתִּיָּה שֶׁם: אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא בֵּן אֲלִישֵׁעַ,
שֶׁלִּישָׁה דְּבָרִים סָח – אֲמַר לוֹ, הַמִּלָּאךְ סוּרְיָאֵל, שְׁהוּא שֶׁר הַפְּנִים,
כְּלוּמֹר, שֶׁחֲשׂוֹב לְבּוֹא לִפְנֵי הַקֶּבֶד: א. אֵל תְּפוּל חֲלֹקֵק בַּעַת קוֹמָךְ
בְּשַׁחְרִית מִיד הַשְּׁמֶשׁ, וְתִלְבֹּשׁ. ב. וְאֵל תְּפוּל יָדִיד בְּשַׁחְרִית מִמִּי
וְעַל יְדֵי אֲדָם שֶׁלֹּא נָטַל יָדִיו שַׁחְרִית, ג. וְאֵל תְּחִיזֵר בּוֹם
הָאֲסַפְרוּסִים, אֶלָּא לְמִי שֶׁנִּתְּנָה לָּהּ. וְטַעַם הַדְּבַר, מִפְּנֵי שֶׁחֲבוּרָת שְׁדִים
בְּשֶׁם תְּכַסְפִּית, וְאָמְרִי לָהּ – וִישׁ אוֹמְרִים, שֶׁאֲסַתְלַנְגִּית, שְׁהִיא
חֲבוּרָה שֶׁל מְלָאכִי חֲבֵלָה, מְצַפִּין לוֹ לְאֵדָם, וְאוֹמְרִים אִמְתִּי בָּא
אֲדָם לִיָּי אַחֵר מְדָבְרִים חֲלָל, וְלֹא יִזְהַר כֵּאֲמֹר, וְיִלְכַּד בְּרַשְׁתּוֹ.
בְּמַסַּכַת כְּתוּבוֹת (עב) מוּבָא, שְׂרָבִי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לֹוִי הֵלֵךְ עִם מִלָּאךְ הַמוֹת
וְנִכְנַס עִמּוֹ חֵי לִגְן עֵדֶן. בּוֹמֵן זֶה לִימְדוֹ הַמִּלָּאךְ כְּמָה הַנִּהְגוֹת: אָמַר רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לֹוִי, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי מִלֵּאָה הַמוֹת: א. אֵל תְּפוּל
חֲלֹקֵק שַׁחְרִית מִיד הַשְּׁמֶשׁ, וְתִלְבֹּשׁ. ב. וְאֵל תְּפוּל יָדִיד בְּשַׁחְרִית
מִמִּי שֶׁלֹּא נָטַל יָדִיו. ג. וְאֵל תִּשְׁמְדוּר לְפִנֵּי הַנְּשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁחֲזָרָה
מִן הַלְוִיָּת הַמָּת, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנָה מְרַבֵּךְ וְכָא לְפָנֶיהָ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה,
וְחֲרָבִי בְּרִי, וְיֵשׁ לִי רְשׁוּת לְחַבֵּל.
תִּקְנָה לְמִי שֶׁפּוֹגַע בְּנִשְׁיָם שַׁחְזוֹרוֹת מִן הַמֵּת. אוֹמַרְתָּ הַגְמָרָא: וְאֵי פִנֵּעַ
בְּנִשְׁיָם בְּשַׁעָה שַׁחְזוֹרוֹת מִן הַמֵּת, מֵאִי תִפְתְּנִיָּה שֶׁלֹּא יִנּוֹק מִמִּלָּאךְ
הַמוֹת. לִינְשׁוֹף מְדוּכְתִּית – יִקְפֹּץ מִמְּקוֹם עוֹמְדוֹ אֲרִיבַע אַמּוֹת. אֵי
אֵיכָא נִתְרָא לִיעֲבָרִיה – ואם יש שם נהר, יַעֲבִרְנוּ, וְיִהְיֶה הַנָּהָר מְפָרִיד
בֵּינוּ לְכֵין הַנִּשְׁיָם. וְאֵי אֵיכָא דְרָבָא אֲחֵרִינָא – ואם אין נהר, אֲבָל יש
דֶּרֶךְ אַחֶרָת, לִיזִיל בָּהּ – יֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַהִיא. וְאֵי אֵיכָא גִידָא – ואם אין
דֶּרֶךְ אַחֶרָת, אֲבָל יש שם כּוֹתֵל, לִיקוּ אֲחֵרָא יַעֲמוּד מֵאֲחוּרֵי הַכּוֹתֵל.
וְאֵי לֹא – ואם אין גִּם כּוֹתֵל, לִיזְרֵד אִפִּיהּ וְלִימָא – יִסּוּבֵב פְּנֵי
מִהַנְשִׁים, וְיִאמַר, 'וְיִאמַר ה' אֵל הַשָּׁמַיִם, יִנְעֹר ה' בְּךָ וְגו' הַשָּׁמַיִם, וְיִנְעֹר
ה' בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירְשׁוּלַיִם הִלּוּא זֶה אֲדוּר מִצֵּל מֵאֵשׁ' (נְבִיָּה ג ב), וְיִמְשִׁיךְ
לוֹמַר פְּסוֹק זֶה, עַד דְּחֵלְפִי מִיָּנִיָּה – עַד שֶׁיַּעֲבִרוּ מִמֶּנּוּ הַנִּשְׁיָם.
בְּשַׁעַת בְּרַכַת הַמְזוֹן אוֹחוֹז הַמְבָרֵךְ כּוֹס שֶׁל יֵין בִּידוֹ, בְּסוּגִיָּא שֶׁלִּפְנֵינוּ
יִתְבָּאֵר הַלְכוֹת בְּרַכָּה עַל הַכּוֹס: אָמַר רַבִּי יִזְרָאֵל אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ,
וְאָמְרִי לָהּ בְּמִתְנִיתָא תִנָּא – וִישׁ אוֹמְרִים שֶׁשִּׁנִּינוּ זֹאת בְּבִרְיָתָא,

ברכות. פרק שביעי – שלשה שאכלו דף נא עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) קי"ז
רש"י תוספות

במיד דלא ממאים נמי – למה לי פולטן? לסלקניהו לצד אחד! יחזור ויאכל שום
אחר – כדי שיתרחק יותר. כלומר: יוסף על סרחונו ויעשה ברכה לבטלה. מי שאכל
ושנתה ולא ברך – לפניהם קאי אברכת "המוציא" וברכת היין. מהו שיחזור וכו' –
לאחר אכילה ושתייה. הלכך – כיון דאם נזכר באמצע יכול לברך, אפילו גמר
סעודתו נמי יכול לברך. על הטבילה –

אלמא אף על גב טביל הויא ברכה. התם
מעיקרא לא חיי – דרוב טבילות משום קרי
הם, ובעלי קריין אסורים בברכות, שהם דברי
תורה כדאמרין בפרק "מי שמתו" (כ.ב.),
דחיי מעיקרא לא דחיי הוא, ולכי מתקן
הדר מברך, אבל האי מעיקרא איחוי, וכיון
דגמר – אידחי, והואיל ואידחי – אידחי.
אספרגוס – כוס שהויה שותים בכל ביקר
אליבא ריקנא, לרפואה. בדחמרא עסקין –
דאמרין לקמן בשמעתין אספרגוס ללע"ט
יפה ואוקמינן בשל יין. וסימן לע"ט: לב, עין,
טחול. וכל שכן לבני מעים – קושא דהא.
כלומר: בדחמרא קתני, וכל שכן לבני מעים.
והתניא – לקמן, לרמ"ת קשה, אספרגוס של
יין, וסימן רמ"ת: ראש, מעים תחתוניות. כי
תניא ההיא – דקתני "וכל שכן לבני מעים",
ביין מיושן – של שלש שנים. דתתן כ"בבא
בתרא" (צח.א.) ישן – משל אשתקד. מיושן
– של שלש שנים. קונם יין שאני טועם –
בדקדש יא על יין שאני טועם. אלא חי –
יין חי שאני טועם. אין מפסידין בו – אלא
שותהו בבת אחת. ואין סומכין אותו –
לאכול אחריו מיד. בדחמרא – סמיכתו בפת.
בדשכרא – סמיכתו במינא, אם שכר תאנים
– סומכו בתאנים, ואם של תמרים הוא –
סומכו בתמרים. לוקה – בחול. בדחמרא –
לא ירוק. בדשכרא – אם לא רק מים הבאים
בפיו אחריו – לוקה. אפילו בפני הטלך –
ירוק ואל יסתכן. סוריאלי – מלאך חשוב
לבא לפני הקדוש ברוך הוא. אל תפול
חלוקך – שחרית מיד השמש אלא אתה
בעצמך טלוה ממקום שהוא שם ותלכשנו.
תכספית – שם חבורת שדים. איסתלגית –
שם חבורת מלאכי חבלה. אימתי יבא אדם
לידי אחד מן הדברים הללו וילכד – רבי
ישמעאל עלה לדיקע על ידי שם, בברייתא
דמעשה מרכבה. גודא = כותל. כוס של
ברכה – ברכת המזון. הדחה ושטיפה וכו'
– כולוהו מפרש להו ואזיל. מן הקרקע –
אם על גבי קרקע הסב ואם על גבי שלחן –
מגביהו מן השלחן. כמתנה – דרך דורון
וחשיבות. לאנשי ביתו – לאשתו. חי –
שמוזנו במים לאחר שנתנו בכוס חי. אבל
לברך עליו חי הא אמרן במתניתין אין
מברכין. אי נמי, "חי" בלעז פריש"ק, להביאו
מן החבית לשמן. מעשרהו בתלמידים –
תלמידיו סובכין אותו כשהוא מברך. בנטלי
= כוסות. ובברכת הארץ – כשמגיע לברכת
הארץ מוסיף עליה. מעטף – בטליתו.
אגן

במיד דלא ממאים נמי, לסלקניהו לצד אחד וליברך!
– תרגמא רב יצחק קסקסא קמיה דרבי יוסי בר אבין
משמיה דרבי יוחנן; משום שגאמר "ימלא פי תהלתך".
פעו מיניה מרב חסדא: מי שאכל ושתה ולא ברך –
מהו שיחזור ויברך? אמר להו: מי שאכל שום וירחו
גורף, יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו גורף?
אמר רבינא: הלכך, אפילו גמר סעודתו, יחזור ויברך.
דתניא: טבל ועלה – אומר בעליתו: "ברוך... אשר
קדשנו במצותיו ויצננו על הטבילה". ולא היא, התם
מעיקרא גברא לא חיי, הכא – מעיקרא גברא חיי,
והואיל ואידחי אידחי. תנו רבנן: אספרגוס – יפה ללב
וטוב לעינים וכל שפן לבני מעים, והרגיל בו – יפה
לכל גופו, והמשתכר הימנו – קשה לכל גופו. מידקתני
יפה ללב, מכלל דבדחמרא עסקין, וקתני: וכל שפן
לבני מעים; והתניא: ללע"ט יפה לרמ"ת קשה! – כי
תניא ההיא – במיושן, דתתן: "קונם יין שאני טועם,
שתנין קשה לבני מעים", אמרו לו: והלא מיושן יפה
הוא לבני מעים! ושתק – אסור בחדש ומותר במיושן,
שמע מינה. תנו רבנן: ששה דברים נאמרו באספרגוס,
אין שותין אותו אלא פשהוה חי ומלא, מקבלו במין
ושותהו בשמאל, ואין משיחין אחריו, ואין מפסידין בו,
ואין מחזירין אותו אלא למי שנתנו לו ורק אחריו, ואין
סומכין אותו אלא במינו. והתניא: אין סומכין אותו
אלא בפת! – לא קשיא, הא – בדחמרא, הא – בדשכרא. תני
קשה, ותניא אידך: לרמ"ת יפה ללע"ט קשה! – לא קשיא; הא
בדחמרא, הא בדשכרא. תני קשה, ונתניא אידך: לא רק אחריו – לוקה! – לא קשיא; הא
בדחמרא, הא בדשכרא. אמר רב אשי: השתא דאמרת לא רק אחריו לוקה – מימיו נזקין אפילו בפני המלך.
אמר רבי ישמעאל בן אלישע, שלשה דברים סח לי סוריאלי שר הפנים: אל תפול חלוקך
בשחרית מיד השמש ותלכש. ואל תפול ידך ממי שלא נטל ידיו. ואל תחזיר כוס אספרגוס
אלא למי שנתנו לך. מפני שתכספית, ואמרי לה: אסתלגית של מלאכי חבלה מצפין לו
לאדם, ואומרים: אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד. אמר רבי יהושע בן לוי,
שלשה דברים סח לי מלאך המות: אל תפול חלוקך שחרית מיד השמש ותלכש. ואל תפול
ידך ממי שלא נטל ידיו. ואל תעמוד לפני הנשים בשעה שחזרות מן המפת, מפני שאני מרקד
וכא לפנין וחרפי ביד יוש לי רשות לחבל. ואי פגע מאי תקנתיה? – ליגשוף מדיכתייה ארבע
אמות, אי איכא נהרא – ליעבריה, ואי איכא דרפא אחרניא – ליזיל בה, ואי איכא גודא –
ליקו אחורא, ואי לא – ליהדר אפיה וליכא: "ויאמר ה' אל השמן יגער ה' בך" וגו', עד דחלפי
מיניה. אמר רבי וירא אמר רבי אבהו, ואמרי לה בבתניתא תנא, עשרה דברים נאמרו בכוס
של ברכה: טעון הדחה, ושטיפה, חי, ומלא, עיטור, ועיטור, נטל ב' שתי ידיו, ונתנו במין,
ומגביהו מן הקרקע כפת, ונתן עינו בו. ויש אומרים: אף משגרו לאנשי ביתו. אמר רבי יוחנן,
אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד: הדחה, שטיפה, חי, ומלא. תנא: הדחה – מבפנים, ושטיפה –

מעיקרא גברא לא חיי. תימה: והלא טמא אינו אסור לברך! ובקונטרס פירש דבעלי
קריין אסורים בדברי תורה. ויש לומר: דמיירי בטבילת גרים, ומפני אותה
טבילה הצריכו לכל שאר טבילות לברך לאחר טבילה. וכן בטבילת ידים, שפעמים
אדם בא מבית הכסא ואין אדם ראוי לברך עד לאחר הנטילה, נהגו העם לברך כל
שאר ברכת ידים לאחר נטילה.
אין לנו אלא ארבעה דברים – ומייד לא
משמע (כך) דפליג ר' יוחנן אההיא
דנותנו לימינו, כדאמרין לקמן: אמר רבי
יוחנן ראשונים שאלו מהו שתסייע שמאל
לימין, משמע שכן היו נוהגים. ומייד,
מדחמוראים היו עושים עיטור ועיטור.
משמע שהיו מחמירים על עצמן והיו נוהגים
בבולן, ולפיכך יש להחמיר בכוס של ברכה.
שטיפה חי ומלא. ירושלמי דסוף פירקין,
אמר רבי אחא: שלשה דברים
נאמרו בכוס של ברכה: מלא, עיטור ומזוח.
ושלשתן מקרא "נפתלי שבע רצון ומלא
ברכת ה'" – "שבע" – עיטור, "רצון" – מזוח,
"ומלא" – כמשמעו. שטיפה מבחוץ
והדחה מבפנים – ופירש רבינו יצחק: דוקא
שאין הכוס יפה, שיש בו שיורי כוסות. אבל
אם הוא יפה – בלאו הכי שפיר דמי, ולא
בעינן אלא שיהא כוס של ברכה יפה. וזכר
לשני עולמות – פירש הרב רבי יוסף
ממרשלי"א: מדורה ליה למכתב "ים ודרום
רש", וכתב "ירשה", הרי יוד "א" יתירה.
וביוד "ה" נבראו שני עולמות, כדאמרין
ב"התכלת" (מנחות כט.ב.) "כי ביה ה' צור
עולמים" (אל תקרי "צור", אלא "צר" וכו').
שמאל מהו שתסייע לימין – בכסות
גדולת מיי, אם בראש חדש טבת שחל
לדוית בשבת שהוא בחנוכה, או בנישואין,
וצריך להאריך בברכת המזון.
אין

מבחוץ. אמר רבי יוחנן: כל המברך על כוס מלא – נותנין לו נחלה בלי מצרים, שגאמר: "וימלא ברכת ה' ים ודרום ירשה". רבי יוסי
בר חנינא אומר: זכר ונחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא. "עיטור" – רב יהודה מעשרהו בתלמידים, רב חסדא מעשר
ליה בנטלי. אמר רבי חנן: ובחי. אמר רב ששת: ובברכת הארץ. "עיטור" – רב פפא מעטף ויתיב, רב אסי פרים סודרא על רישיה.
נטל ב' שתי ידיו – אמר רבי חנינא בר פפא: מאי קראה – "שאו ידיכם קדש וברכו את ה'". ונתנו לימין. אמר רבי תינא בר
אבא אמר רבי יוחנן, ראשונים שאלו: שמאל מהו שתסייע לימין? אמר רב אשי: הואיל וראשונים איבעיא להו ולא איפשט להו,

אין מסיחין על כוס של ברכה – פירש רש"י: שלא יסיח (דעת) המברך משנתנו לו כוס של ברכה, והוא הדין המסובין שאין רשאים להסיח דבעינן שיתכוין שומע ומשמיע, וגם אין להפסיק השומעים בשיחת חולין כמו שאין המברך רשאי להסיח. ואף על פי שאמר התם (פרק בתרא ד"ה לדב): שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום – יצא, משמע שהשומע סח בניתים ואפילו הכי יצא, אך לכתחלה אין לעשות כן.

ומיהו, נראה דהיינו דוקא בשעה שהמברך שותק מעט בין ברכה לברכה, אבל בשעה שהוא מברך, אם היה מדבר – אפילו בדיעבד לא יצא.

והלכתא בכולהו יושב ומברך – לפי שברכת המזון דאורייתא החמירו בה להיות יושב ומברך. שהרי עשרה דברים נאמרו בו, מה שאין כן בשאר ברכות. והוא נותרין, "ואכלת ושבעת" – "שב עת" ו"ברכת" – לברכת המזון, מפי רבי משה אלברט.

הדרן עלך שלשה שאכלו

אין נעבד לחומרא. "ומגביהו מן הקרקע טפח" – אמר רב אחא ברבי חנינא: מאי קראה – "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". "ונותן עיניו בו" – כי היכי דלא גיסח דעתיה מיניה. "ומשגרו לאנשי ביתו במתנה" – כי היכי דתתפרך דביתיהו. עולא אקלע לבי רב נחמן, פריך ריפתא, פריך ברפת מוונא, והב ליה פסא דברכתא לרב נחמן. אמר ליה רב נחמן: לישדר מר פסא דברכתא לילתא. אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: אין פרי בטנה של אשה מתפרך אלא מפרי בטנו של איש, שנאמר: "וברך פרי בטנך" – "פרי בטנה" לא נאמר, אלא "פרי בטנך". תניא נמי הכי, רבי נתן אומר: מנזן שאין פרי בטנה של אשה מתפרך אלא מפרי בטנו של איש –

שנאמר: "וברך פרי בטנך" – "פרי בטנה" לא נאמר, אלא "פרי בטנך". אדהכי שמעיה ילתא, קמה ביהרא ועלתה לבי חמרא ותברא ארבע מאה דני דחמרא. אמר ליה רב נחמן: נשדר לה מר פסא אחרינא, שלח לה: כל האי נבנא, דברכתא היא. שלחה ליה: ממהדורי – מילי, ומסמרטוטי – פלמי. אמר רב אסי: אין מסיחין על כוס של ברכה. ואמר רב אסי: אין מברכין על כוס של פורענות. מאי כוס של פורענות? אמר רב נחמן בר יצחק: כוס שני תניא נמי הכי: השותה פפלים לא יברך, משום שנאמר: "הכזו לקראת אלהיו ישראל" – והאי לא מתקן. אמר רבי אבהו, ואמרי לה במתניתא תנא: האוכל ומתקלף – מברך מעומד, וכשהוא אוכל מעומד – מברך מיושב, וכשהוא מיסב ואוכל – יושב ומברך. והלכתא: בכולהו יושב ומברך.

הדרן עלך שלשה שאכלו

משנה אלו דברים שביין בית שמאי ובין בית הלל בפסעודה: בית שמאי אומרים, מברך על היום ואחר כך מברך על היום, ובית הלל אומרים: מברך על היום ואחר כך מברך על היום. בית שמאי אומרים: נותלין לידים ואחר כך מוזגין את הפוס, ובית הלל אומרים: מוזגין את הפוס ואחר כך נותלין לידים. בית שמאי אומרים: מקנח ידיו במפה ומניחה על השולחן, ובית הלל אומרים: על הכסת. בית שמאי אומרים: מכבדין את הפיו ואחר כך נותלין לידים, ובית הלל אומרים: נותלין לידים ואחר כך מכבדין את הפיו. בית שמאי אומרים: נר ומזון בשמים והבדלה, ובית הלל אומרים: נר ובשמים מזון והבדלה. בית שמאי אומרים: "שפרא מאור האש", ובית הלל אומרים: "בורא מאורי האש". אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של גוים ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים, ולא על הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה. ואין מברכין על הנר עד שיאורו. לאורו. מי שאכל ושכח ולא בירך, בית שמאי אומרים: יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים: יברך במקום שזכר. ועד מתי מברך? – עד פרי שיתעפל המזון שפמיעו. פא להן יין אחר המזון, אם אין שם אלא אותו כוס – בית שמאי אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על המזון, ובית הלל אומרים: מברך על המזון ואחר כך מברך על היין. ועינין "אמן" אחר ישראל המברך, ואין עינין אמן אחר פותי המברך, עד שישמע כל המברך בולא. גמרא תנו רבנן, דברים שביין בית שמאי ובית הלל בפסעודה: בית שמאי אומרים, מברך על היום ואחר כך מברך על היין, שהיום גורם ליין שיבא, וכבר קדש היום ועדיין יין לא בא. ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר. דבר אחר: ברפת היין תדירה וברפת היום אינה תדירה. תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם. והלכה פדברי בית הלל. מאי "דבר אחר"? – וכי תימא התם תרתי והכא חדא – הכי נמי תרתי נינהו: ברפת היין תדירה וברפת היום אינה תדירה, תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם. "והלכה פדברי בית הלל" – פשיטא! דהא נפקא בת קול! – איבעית אימא: קודם בת קול, ואיבעית אימא: לאחר בת קול, ורבי

אין נעבד לחומרא – שלא תסייע שמאל לימין בשעת ברכה. שמעה ילתא – שלא ישגר לה כוס של ברכה. קמה ביהרא = עמדה בכסע. כל האי נבנא דברכתא היא – כל יין שבחבית בכוס של ברכה הוא. שתי ממנו. נבנא = כוס, כמו: "לשתי מר אנבנא". ממהדורי מילי – ממחזורי בעירות ירבו תמיד דברים. ומסמרטוטי כלמי – וממשחקי בגדים בלויים וממורטים ירבו כנים. "כנים" מחרגמנין "כלמתא". אין מסיחין – משאחו עד שיברך. כוס שני – שהוא של זוגות, והעומד על שלחנו ושתי זוגות ניזוק על ידי שדים. כפלים – זוגות. הכזו לקראת – בדברים נאים ולא בדברי פורענות. מסב – במטה דרך הסבה. והלכתא – בכולהו יושב ומברך.

הדרן עלך שלשה שאכלו

משנה אלו דברים וכו' בפסעודה – שנחלקו בהלכות סעודה. מברך על היום – בקידוש שבתות וימים טובים. ואחר כך מוזגין את הכוס – יין הבא לפני המזון, כדאמרינן בפרק "כיצד מברכין" (מגא): הסבו אף על פי שנטל בו, הביאו להם יין וכו', וקאמרי בית שמאי: נותלין לידים, ואחר כך שותים את הכוס ואוכלים סעודתם בהיא נטילה. ובית הלל אומרים: מוזגין את הכוס ושותין אותו, ואחר כך נותלין לידים. וטעמא דתרייהו מפרש בגמרא. ומוקנח ידיו במפה – מנטילת מים ראשונים. ומניחה על השולחן – ומקנח בה ידיו תמיד מוזהמת התבשיל. ובית הלל אומרים – על הכר או על הכסת יניחנה אחרי כן, ושם יקנח בה ידיו תמיד. וטעמא מפרש בגמרא. מכבדין את הבית – מקום שאכלו שם אם הסבו על גבי קרקע – מכבדים את הקרקע, או אם הסבו על השלחן – מכבדין את השלחן משוירי אוכלין שנתפרו עליו. ואחר כך נותלין לידים – מים אחרונים. נר ומזון – מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת מניחו עד לאחר המזון, וסודר עליו נר ומזון ובשמים והבדלה בו. אין מברכים על הנר ועל הבשמים של גוים ושל מתים – טעם דכולהו מפרש בגמרא. שיאורו – שיהו נהנים ממנו. עד כדי שיתעפל המזון – מפרש שיעורא בגמרא. מברך על היין – בגמרא מפרש פלוגתיהו. עינין אמן אחר ישראל המברך – אפילו לא שמע אלא סוף ברכה, אבל לא לאחר כותי, שמא ברך להר גריזים. גמרא שהיום גורם ליין שיבא – כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש. וכבר קדש היום – משקבלו עליו, או מצאת הכוכבים. ועדיין יין לא בא – לשלחן, וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה. שותין גורם לקדושה שתאמר – שאם אין יין לא מקדישין, והמקדש על הפת – גם הוא במקום יין וברכת הפת קודמת. תדיר קודם – נפקא לן במסכת זבחים מהאי קרא דכתיב במסופין: "מלבר עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה". "מלבר" משמע: לאחר שהקרבנתם התמידית תקריבו המוספין, וקא דרשינן "אשר לעולת התמיד" קרא יתירה, למילף דבשביל שיהי תמיד הקדימה הכתוב, ומכאן אתה למד לכל התמידין. ורבי

ברכות – דף נא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קיט

אֲנִי נֶעֱבֵד לְחֻמְרָא – אנו נעשה לחומרא, ללא סיוע שמאל.
שנינו בברייתא: וּמִנְּגִיחוֹ מִן הַקֶּרֶקַע טָפַח. מביאה הגמרא מקור
לכר. מבררת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶהָא פְּרָבִי חֲנִינָא, מֵאִי קָרָהָ –
מהו הפסוק בו נרמז שיש להגביה את הכוס. משיבה הגמרא: שְׁנֹאמַר
(תהילים קטו יג), 'בֹּס יִשְׁוּעוֹת אִשָּׁא וּבִשָּׁם ה' אֶקְרָא' שבשעה שקורא
בשם ה', יגביה את הכוס (אשא, מלשן נשיאה והגבהה).
שנינו בברייתא: וְנִזְתָּן עֵינָיו בּוֹ – בכוס של ברכה. מבארת הגמרא
את הטעם שיש להסתכל על הכוס: כִּי הֵיכִי דְלֹא נִסְחָ דְעֵתִיה מִיְנִיה
– כדי שלא יסיח דעתו מהכוס.
שנינו בברייתא: וּמִשְׁגֵּרוֹ לְאִנְשֵׁי בֵיתוֹ בְּמִתְנָה. מבארת הגמרא את
הטעם שיש לשלוח כוס של ברכה לאשה: כִּי הֵיכִי דְתִתְּבַרְךָ דְּבִיתָהּ
– כדי שתתברך אשתו בפרי בטן על ידי שתיית הכוס של ברכה,
כמבואר בגמרא להלן.
מביאה הגמרא מעשה בענין זה: עוֹלָא אֶקְלַע לְבִי רַב נַחְמָן – עולא
נודמן לבית רב נחמן, בְּרִיד רִיפְתָּא – אבל עולא לחם, בְּרִיד בְּרִכַּת
מוֹזָנָא – ובירך ברכת המזון, וְהָב לִיה בָּסָא דְּבִרְכַּתָּא לְרַב נַחְמָן –
לאחר שבירך, נתן עולא את הכוס של ברכה לרב נחמן, אָמַר לִיה
רַב נַחְמָן, לִישְׁדֵּר מִרְ בָּסָא דְּבִרְכַּתָּא לִילְתָּא – שלח נא כוס של
ברכה לאשתי 'ילתא', כפי ששנינו שיש לשגר לאשה מכוס של
ברכה. אָמַר לִיה עולא, אֵין צורך לשלוח לה, דְּהֵכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
אֵין פְּרִי בְּמִתְנָה שֶׁל אִשָּׁה מִתְּבַרְךָ אֲלֵא מִפְּרִי בְּמִתְנָה שֶׁל אִישׁ – פרי
בטנה של האשה דהיינו הוולדות אינו מתברך אלא מתוך הברכה של
בעלה, שְׁנֹאמַר (דברים יג א), 'וּבִרְדִּי פְרִי בְּמִתְנָה', ומדויק רבי יוחנן, שְׁפָרִי
בְּמִתְנָה שֶׁל האשה לֹא נֶאמַר, אֲלֵא פְרִי בְּמִתְנָה, שֶׁל האיש, הרי
שברכת פרי בטן תלויה באיש ולא באשה. לפיכך אמר עולא, שדי
שהבעל ישתה מכוס של ברכה ומתברך בפרי בטן, וזה ישפיע אף על
האשה.
מביאה הגמרא ברייתא כדברי רבי יוחנן: תִּנְיָא נִמְי הָכִי – שנינו כן
בברייתא כרבי יוחנן, רַבִּי נָתָן אָמַר, מִנֵּין שְׁאֵין פְּרִי בְּמִתְנָה שֶׁל אִשָּׁה
מִתְּבַרְךָ אֲלֵא מִפְּרִי בְּמִתְנָה שֶׁל אִישׁ, שְׁנֹאמַר, 'וּבִרְדִּי פְרִי בְּמִתְנָה',
ומדויק רבי נתן, פְּרִי בְּמִתְנָה לֹא נֶאמַר, אֲלֵא פְרִי בְּמִתְנָה, שברכת
האשה תלויה בברכת הבעל.
מביאה הגמרא את המשך המעשה: אֲדִי הָכִי – בינתיים, שְׁמַעְהָ וְלִתָּא
מה שאמר עולא שלא צריך לשלוח לה מהכוס של ברכה, קָמָה
ילתא בְּוִיהָרָא – בכעס, וְעֵלְתָּה לְבִי חֲמָרָא – ועלתה למקום בו מונח
היין, וְתִבְרָא אִיבָע מֵאָה דִּינִי דְחֲמָרָא – ושברה שם ארבע מאות
חביות של יין, רצה רב נחמן לפייסה, לפיכך אָמַר לִיה רַב נַחְמָן
לעולא, נִשְׁדֵּר לָהּ מִרְ בָּסָא אַחֲרֵינָא שלח נא לילתא כוס אחר של
יין, וְשִׁלְחָ לָהּ – שלח רב נחמן לומר לילתא, כָּל הָאִי, נִבְּקָה דְּבִרְכַּתָּא
הִיא – כל היין שבחבית נחשב בכוס של ברכה, לכן תשתי ממנו.
שְׁלַחָה לִיה – שלחה ילתא להשיב לו, מִמְּהִדְוִירִי מִיָּלִי – מהאנשים
שמתווכבים בעיירות מתרבים דברי הבל, וּמִסְפָּרִטוּטִי פְּלִמִי –
ומסמרטוטי בגדים ישנים מתרבים הכינים. כלומר, הדברים שאמרת
אין בהם ממש, ודומים הם לדיבורי המחזורים בעיירות, ולכינים
שמתרבים בבגדים שחוקים.
הלכה נוספת בכוס של ברכה: אָמַר רַב אַסִּי, אֵין מְסִיתִין – אין
מדברים על בוס שֶׁל בְּרָכָה, כלומר, משאחו המברך את הכוס בידו
לא ידבר עד שיברך.
במסכת פסחים (קט-ק), נאמר, שלא יאכל אדם או ישתה 'זוגות', כגון
שולחן, דמו בראשו, והוא מסתכן על ידי מזיקים וכשפים.
מבארת הגמרא אופן שיש להיזהר בכוס של ברכה משום 'זוגות':
וְאָמַר רַב אַסִּי, אֵין מְבָרְכִין בְּרַכַּת המזון עַל בֹּס שֶׁל פּוֹרְעָנוּת.
מבררת הגמרא: מֵאִי בֹס שֶׁל פּוֹרְעָנוּת, שאין לברך עליו. משיבה
הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בְּרִי יִצְחָק, בֹּס שְׁנִי, שאם שתה כוס אחת
בתוך הסעודה, לא יברך ברכת המזון על כוס שניה. שיש פורענות
למי ששותה זוגות של כוסות, ועומד משולחן.
ראיה מהברייתא להלכה הנזכרת: תִּנְיָא נִמְי הָכִי – שנינו כן

בברייתא שאין לברך על כוס שני, שכתוב בברייתא: הַשּׁוֹתֶה בְּפִלִים,
כלומר, שאם יברך ברכת המזון על הכוס נמצא שהוא שותה שתי
כוסות, לֹא יִבְרַךְ על הכוס, אלא יברך ברכת המזון ללא כוס, מִשּׁוּם
שְׁנֹאמַר (עמוס ד יב), 'הַבּוֹן לְקִרְיַת אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל', דהיינו שיש לברך
את השם בדברים נאים ולא בדברי פורענות, וְהָאִי לֹא מִתְּנָן –
והכוס של זוגות אינו דבר נאה לברך עליו.
הגמרא עוברת לדון איך יברך ברכת המזון, בעמידה, בישיבה או
בהטיבה: אָמַר רַבִּי אֶבְהוֹ, וְאָמַר לָהּ בְּמִתְנִיתָא תִּנְיָא – ויש אומרים
שהלכה זו ששמענו בשם רבי אבהו שנשתה בברייתא, הָאוֹכֵל וּמַחֲלֵף
– האוכל פת בעודו מזהלך, מְבָרְךָ מְעוֹמֵד – יפסיק מהילוכו ויברך
מעומד, ואינו צריך לשבת. וְכִשְׁהוּא אוֹכֵל בעודו מְעוֹמֵד, מְבָרְךָ
מְיּוֹשֵׁב, ולא יברך מעומד. וְכִשְׁהוּא מִיִּסַּב וְאוֹכֵל – והאוכל בהטיבה
על המיטה, יוֹשֵׁב וּמְבָרְךָ – יזקוף את ישיבתו ולא יברך בהטיבה.
פוסקת הגמרא את ההלכה: וְהִלְכְתָּא – וההלכה היא, בְּבוֹלָהּ – בכל
אופן שאכל, מזהלך, מעומד או מיסב, לעולם בברכת המזון יוֹשֵׁב
וּמְבָרְךָ, ולא יברך כלל מעומד.

הדרן עלך שלשה שאכלו

פרק שמיני – אלו דברים

לאחר שסיים לבאר בפרק הקודם ענייני ברכת המזון, חוזר התנא
לפרש עניינים השייכים לסדר הסעודה, ופירש דברים שקודם
הסעודה ושלאחר הסעודה. וכן נשנו בו כמה דיני הבדלה, ברכה
אחרונה, ועניית אמן.

משנה

אלו דברים שיש בהם מחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל
בהלכות פסח.
א. בקידוש של ליל שבת או של ליל יום טוב, יש לברך שתי ברכות,
ברכת הגפן על היין וברכה מענין היום, והיא ברכת קידוש היום.
ונחלקו בסדר ברכתן, בית שמאי אומרים מְבָרְךָ עַל הַיּוֹם וְאַחֵר כֶּךָ
מְבָרְךָ עַל הַיּוֹם, ובית הלל אומרים מְבָרְךָ עַל הַיּוֹם וְאַחֵר כֶּךָ מְבָרְךָ
עַל הַיּוֹם.
ב. הרוצה לשתות יין קודם אכילת פת, בית שמאי אומרים נוֹמְלִין
לְיָדֵים וְאַחֵר כֶּךָ מוֹזְגִין וְשׁוֹתִים אֶת הַכּוֹס, ובית הלל אומרים מוֹזְגִין
וְשׁוֹתִים אֶת הַכּוֹס וְאַחֵר כֶּךָ נוֹמְלִין לְיָדֵים.
ג. רגילים היו להשתמש במגבת שניגבו בה ידיים ממי הנטילה, כדי
לקנח בה ידיו בתוך הסעודה כאשר מתלכלכות מן המאכל, ונחלקו
היכן יש להניח את המגבת בשעת הסעודה. בית שמאי אומרים
מִקְנָנָהּ (מנגב) יְדָיו בְּמִסְפָּה (מגבת) וּמִנִּיחָהָ עַל הַשֻּׁלְחָן כדי
להשתמש בה בעת הסעודה לנקות ידיו מזהמת המאכל, ובית הלל
אומרים בעת הסעודה מניחה על הַכֶּסֶת – (כסא או כרית) שיושב
או נסמך עליה בשעת הסעודה, ולא על השולחן.
ד. לאחר הסעודה מצוי שנשארים שיירי מאכל במקום האכילה, ויש
חשש שירטבו מחמת נטילת מים אחרונים ויתקלקלו, על כן בית
שמאי אומרים תחילה מְבָרְכִין (מטאטאין) אֶת הַכִּיָּת – את הקרקע
שאכלו עליה או את השולחן שאכלו עליו, וְאַחֵר כֶּךָ נוֹמְלִין לְיָדֵים
מים אחרונים, ובית הלל אומרים נוֹמְלִין לְיָדֵים מים אחרונים, וְאַחֵר
כֶּךָ מְבָרְכִין אֶת הַכִּיָּת.
ה. מצוה לברך ברכת המזון על כוס יין. המשנה עוסקת באדם שצריך
לעשות הבדלה ולברך ברכת המזון, ויש לו רק כוס אחד של יין,
באיזה סדר יאמר את ברכות ההבדלה וברכת המזון. בית שמאי
אומרים תחילה מברך על היין בורא פרי הגפן, אחר כך מברך על
הנֶר, ולאחר מכן מברך על הַמּוֹזֵן – ברכת המזון, לאחר מכן מברך
על הַשְּׂמִימִים, ולבסוף מברך ברכת הַבְּדֵלָה, ושותה את הכוס. ובית
הלל אומרים מברך על היין, ולאחר מכן נֶר וְשְׂמִימִים מוֹזֵן וְהַבְּדֵלָה.
כלומר, לפי שניהם ברכת ההבדלה בסוף כדי לאחר את יציאת

1 וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ הָיָא – וכשיטת רבי יהושע היא, דְּאָמַר אֵין מְשַׁנְיָהִין
2 בְּבֵית קוֹל – אין פוסקים הלכה על פי בת קול, כיון שהתורה לא
3 בשמים היא' (דברים ל יב), אלא נמסרה לחכמים להכריע בה את
4 ההלכה, ולכן הוצרכה הברייאא לומר שהלכה כאן בבית הלל.
5 הגמרא מקשה סתירה בשיטת בית שמאי: וְסָבְרִי בֵּית שְׁמַאי דְּבִרְכַּת
6 הַיּוֹם עֲדִיפָא – האמנם סוברים בית שמאי שברכת היום קודמת
7 לברכת היין, וְהִתְנִינָא – והלא שנינו בברייאא (תוספתא פ"ה הל"א) [הגמרא
8 הלן תוכיח שברייאא זו שנויה בדעת בית שמאי, הִנָּכְנָם לְבֵיתוֹ
9 בְּמוֹצָאֵי שְׁפָתַי וְעִלּוּ לַעֲשׂוֹת הַבְּדֵלָה, כך סדר ברכותיה, מְבָרְךָ עַל
10 הַיַּיִן וְעִדְדִין אֵינוֹ שוֹתָהוּ, ואחר כך מְבָרְךָ עַל הָאֹמֶר – על הנר, ואחר
11 כך מְבָרְךָ עַל הַכֶּשֶׁמִּים, וְאַחֲרֵי כֵן אֹמֶר בְּרַכַּת הַבְּדֵלָה וְשׁוֹתָהּ אֵת
12 הַיַּיִן. מוסיפה הברייאא: וְאֵם אֵין לֹא אֵלָא בּוֹס אֶחָד שֶׁל יַיִן, ועומדות
13 לפניו שתי מצוות, גם הבדלה וגם ברכת המזון, כיון שאף ברכת המזון
14 טעונה כוס, מְנִיחוּ לְאַחֲרֵי הַמְּזוֹן – משאיר את הכוס עד לאחר ברכת
15 המזון, וְמִשְׁלִשְׁלָן בּוֹלֵן לְאַחֲרָיו – סודר את שאר ברכות ההבדלה
16 אחר ברכת המזון, ושׁוֹתָהּ אֵת הַכּוֹס, ועל ידי כך נמצא שבירך ברכת
17 המזון והבדיל על הכוס.
18 מבואר בברייאא שברכת היין קודמת לברכת הבדלה, וקשה מדוע
19 בברייאא דעת בית שמאי שיש להקדים את ברכת היין לברכת
20 הבדלה, ובמשנתנו הם סוברים שברכת היום בקידוש קודמת לברכת
21 היין, הרי ברכת הבדלה ענינה לברך על יום השבת ביציאתו, וברכת
22 היום שבקידוש ענינה לברך על היום בכניסתו, ודינם צריך להיות
23 שוה.
24 הגמרא מבררת מניין ידע המקשה שברייאא זו היא דעת בית שמאי.
25 שואלת הגמרא: וְהָא – ברייאא זו, מְמַאי דְּבֵית שְׁמַאי הִיא, דְּלִמָּא
26 בֵּית הֵלֵל הִיא – אולי היא דעת בית הלל, שאמרו במשנתנו שברכת
27 היין קודמת לברכת היום, והוא הדין שקודמת לברכת הבדלה, ואין
28 להקשות ממנה על בית שמאי.
29 משיבה הגמרא: לֹא סָלְקָא דְעֵתָהּ – אל תעלה על דעתך לומר כן,
30 דְקֵתְנִי – שהרי שנינו בברייאא זו, שמברך על הָאֹמֶר וְאַחֲרֵי כֵן עַל
31 הַכֶּשֶׁמִּים, וּמֵאֵן שְׁמַעְתָּ לִּיהָ דְאֵיתָ לִּיהָ הָאֵי סָבְרָא – ומי שמעת
32 שסובר כן שברכת הנר קודמת לברכת בשמים, בֵּית שְׁמַאי, אם כן
33 מוכח שהברייאא שנויה בדעת בית שמאי. מביאה הגמרא היכן מצינו
34 שבית שמאי סוברים שגר קודם לבשמים: דְּתַנִּינָא בברייאא (תוספתא פ"ה
35 הל"א), אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, באופן שאדם צריך לברך ברכת המזון
36 ולהבדיל, ויש לו כוס יין אחד, לֹא נִחְלְקוּ בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הֵלֵל עַל
37 בְּרַכַּת הַמְּזוֹן שֶׁיֵּשׁ לַבְּרַכָּה בְּתַחֲלָה וְכֵן לֹא נִחְלְקוּ עַל בְּרַכַּת הַבְּדֵלָה
38 שֶׁהִיא בְּסוֹף, עַל מָה נִחְלְקוּ, עַל הָאֹמֶר וְעַל הַכֶּשֶׁמִּים, שְׁבִית שְׁמַאי
39 אֹמְרִים מְבָרְךָ עַל הָאֹמֶר וְאַחֲרֵי כֵן עַל הַכֶּשֶׁמִּים, וּבֵית הֵלֵל
40 אֹמְרִים מְבָרְךָ עַל הַכֶּשֶׁמִּים וְאַחֲרֵי כֵן עַל הָאֹמֶר. וכיון שאמר רבי
41 יהודה שלפי בית שמאי נר קודם לבשמים בהכרח שהברייאא של
42 'הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור וכל הבשמים'
43 כשיטת בית שמאי היא, שהרי לפי בית הלל יש להקדים לבשמים
44 למאור.
45 ממשיכה הגמרא ושואלת: וּמֵמַאי דְּבֵית שְׁמַאי הִיא וְאֵלִיבָא – ולפי
46 שיטתו] דְרַבִּי יְהוֹדָה, דְּלִמָּא בֵּית הֵלֵל הִיא וְאֵלִיבָא דְרַבִּי מַאִיר.
47 כלומר, הרי רבי יהודה חולק על משנתנו [שהיא דברי רבי מאיר],
48 שאילו במשנתנו מבואר שבין לבית שמאי ובין לבית הלל ברכת הנר
49 קודמת לברכת הבשמים, ואם כן נמצא שלפי רבי מאיר מצד מה
50 שנינו בברייאא שגר קודם לבשמים, אפשר להעמיד את הברייאא
51 של 'הנכנס לביתו במוצאי שבת' וכו' אף כדברי בית הלל, ומעתה
52 אפשר לומר שמה שנינו בה שיש להקדים ברכת היין לברכת
53 הבדלה הוא בדעת בית הלל, ואין להקשות ממנה סתירה בדברי בית
54 שמאי.
55 משיבה הגמרא: לֹא סָלְקָא דְעֵתָהּ – אל תעלה על דעתך לומר
56 שהברייאא היא כשיטת בית הלל וכפי שרבי מאיר פירש את שיטתם,
57 דְקֵתְנִי הָכָא בְּמִתְנִיתִין – שהרי שנינו כאן במשנתנו, בֵּית שְׁמַאי
58 אֹמְרִים נֵר וּמְזוֹן בְּשָׁמִים וְהַבְּדֵלָה, וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים נֵר וּבְשָׁמִים

59 מְזוֹן וְהַבְּדֵלָה, כלומר, שמקדימים את ברכת הנר לברכת המזון,
60 וְאֵילוּ הָתֵם בְּבִרְיִיתָא – שם בברייאא של 'הנכנס לביתו במוצאי
61 שבת' וכו', קֵתְנִי 'אֵם אֵין לֹא אֵלָא בּוֹס אֶחָד מְנִיחוּ לְאַחֲרֵי הַמְּזוֹן
62 וְמִשְׁלִשְׁלָן בּוֹלֵן לְאַחֲרָיו', כלומר, שמקדים ברכת המזון לכל ברכות
63 ההבדלה, וזה שלא כשיטת בית הלל כפי שפירשם רבי מאיר
64 במשנתנו. אם כן שְׁמַע מִינָהּ דְּהִבְרִיתָא כְּבִית שְׁמַאי הִיא, וְאֵלִיבָא
65 דְרַבִּי יְהוֹדָה. כלומר, מכך ששנתה הברייאא שכשיש לו רק כוס
66 אחד, ברכת המזון קודמת לכל ברכות ההבדלה, מוכח שהברייאא
67 כרבי יהודה, ובהכרח שהיא לדעת בית שמאי שהרי שנינו בה שגר
68 קודם לבשמים.
69 חוזרת הגמרא לקושיא הראשונה: וּמְבָל מְקוֹם קִשְׁיָא. כלומר, אחר
70 שהתברר שהברייאא היא בבית שמאי נשאר הקושיא שהקשינו
71 לעיל, מדוע בברייאא שנינו בדעתם שברכת היין קודמת לברכת
72 הבדלה, ובמשנתנו אמרו בית שמאי שיש להקדים את ברכת היום
73 שבקידוש לברכת היין.
74 מתרצת הגמרא: קָא סָבְרִי בֵּית שְׁמַאי, שְׁאֵנִי עֵינֵי יוֹמָא מֵאֲפֻקֵי
75 יוֹמָא – יש הבדל בין כניסת השבת לבין יציאתה, עֵינֵי יוֹמָא –
76 קידוש, שהוא ברכה בכניסת היום, בְּמָה דְּמִקְדְּמִינִי לִיהָ עֲדִיף – ככל
77 שמקדימים את ברכתו זה עדיף, ולכן אמרו בית שמאי שיש להקדים
78 ברכת היום לברכת הגפן, אֶךְ בְּאֲפֻקֵי יוֹמָא – בהבדלה, שהיא ברכה
79 ביציאת היום, בְּמָה דְּמִאֲחֲרִינִי לִיהָ עֲדִיף – ככל שמאחרים את
80 ברכתה, עדיף, כִּי הֵיכִי דִּילָא לִהְיוֹת עֲלֵן בְּמִשְׁוִי – כדי שלא יהיה
81 נראה כאילו היתה השבת עלינו כמשא כבד שרצונו להיפטר ממנו,
82 ולכן אף שיש את הטעמים האמורים לעיל (א) להקדים ברכת היום
83 לברכת הגפן, מכל מקום מאחרים את ברכת ההבדלה שהיא על
84 יציאת השבת לאחר ברכת הגפן.
85 הגמרא מקשה סתירה בדעת בית שמאי בדין ברכת המזון האם
86 טעונה כוס: מִכָּךּ ששנינו בברייאא בדעת בית שמאי 'הנכנס לביתו
87 במוצאי שבת' וכו' שכאשר יש לו רק כוס אחד, וצריך לברך ברכת
88 המזון ולהבדיל, סודר שתיהן על כוס אחד, מוכח שסבור שברכת
89 המזון טעונה כוס. שואלת הגמרא: וְכִי סָבְרִי בֵּית שְׁמַאי שְׁבִרְכַּת
90 הַמְּזוֹן טְעוּנָה בּוֹס, וְהָא תֵּנִן – והרי שנינו במשנתנו (לעיל א) אנשים
91 שהיו סועדים בפת, וּבָא לָהֶם יַיִן לְאַחֲרֵי הַמְּזוֹן – אחר שסיימו את
92 הסעודה ועדיין לא בירכו ברכת המזון, אֵם אֵין שֵׁם אֵלָא אוֹתוֹ בּוֹס
93 יַיִן בלבד, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים מְבָרְךָ עַל הַיַּיִן וְאַחֲרֵי כֵן מְבָרְךָ עַל
94 הַמְּזוֹן, ולכאורה מֵאֵי – מה כוונתם במה שאמרו 'מברך על היין, לאו
95 – האם אין כוונתם דְּמְבָרְךָ עֲלִילִיָּה וְשְׁתִּי לִיהָ – שאם רוצה מברך
96 עליו בורא פרי הגפן ושׁוֹתָהּ אוֹתוֹ, ואין צריך לשמור אותו לברכת
97 המזון. ומכך שלא הצריכו לשמור אותו לצורך ברכת המזון, מוכח
98 שלפי בית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס.
99 מתרצת הגמרא: לֹא – אין כוונתם שמברך ושׁוֹתָהּ אֵת הַיַּיִן, אלא
100 כוונתם דְּמְבָרְךָ עֲלִילִיָּה וּמִנָּה לִיהָ – שמברך עליו ומניח אותו, כלומר
101 שׁוֹתָהּ לאחר ברכת המזון, כדי לברך ברכת המזון על הכוס.
102 מקשה הגמרא: כִּיצַד אֲפֻשֶׁר לומר שכוונתם שמברך ולא שׁוֹתָהּ,
103 וְהָאָמַר מֵר – והלא נאמר שמועה בשם אחד החכמים (פסחים קק)
104 שֶׁהַמְּבָרְךָ בְּרַכַּת הַנְּהִינִן צָרִיךְ שְׁמִיעוֹת מֵאוֹתוֹ דְּבִר שְׁבִירָךְ עֲלֵיו, שאם
105 לא כן תהיה הברכה לבטלה. מתרצת הגמרא: אֲבָן כּוֹוֹנֵת דְּמִיעִים
106 לִיהָ – שטועם מעט מהדין מיד לאחר שבירך ברכת הגפן, ואת השאר
107 שׁוֹתָהּ לאחר ברכת המזון כיון שברכת המזון טעונה כוס.
108 מקשה הגמרא: כִּיצַד אֲפֻשֶׁר לומר שברכת המזון טעונה כוס ושטועם
109 מן היין קודם לכן, וְהָאָמַר מֵר (ש) שְׁמִיעוֹת פְּנִמָּה, דהיינו, שאם אדם
110 טועם מכוס של יין, הוא נפגם מחשיבותו ונפסל לשתות מכוס של
111 ברכה. מתרצת הגמרא: אֵין כּוֹוֹנָה שְׁטוּעַם בְּפִיו מִן הַכּוֹס ממש, אלא
112 דְּמִיעִים לִיהָ בְּיָדָהּ – שופך מן הכוס מעט יין לתוך ידו, וטועם מידו,
113 ובכך אין הכוס נפגמת.
114 מקשה הגמרא: כִּיצַד יִתְכַּן שטועם ממנו, וְהָאָמַר מֵר (ש) בּוֹס שֶׁל
115 בְּרַכָּה צָרִיךְ שְׁמִיעוֹת – צריך שיהיה בו יין בשיעור רביעית הלוג, וְהָא
116 קָא פְּחִית לִיהָ מְשִׁיעוּיָהּ – והרי בכך שטועם הוא מפחית משיעור

ורבי יהושע היא — בבבא מציעא בתנורו של עכנאי בפרק "הזהב" (ט,ב). ומשלשן — לשון "שלשלת", כלומר: סודרן לאחר המזון. וממאי דבית שמאי היא כו' — אלמא לבית שמאי מאור ואחר כך בשמים, וכן ברייתא נמי מאור ואחר כך בשמים קאמר, אלמא בית שמאי היא. וקתני יין ברישא מקמי הבדלה. ודילמא בית הלל היא ואל"כ דרבי מאיר — דתנן במתניתין, בית

הלל אומרים: נר ובשמים, ואמר בגמרא: רבי מאיר היא. לא סלקא דעתך — לאוקמי ברייתא כמתניתין; דמתניתין קתני מזון באמצע, וברייתא קתני משלשן כולן לאחריו, כרבי יהודה דאמר על המזון שבתחלה, ומדקתני לרבי יהודה מאור ואחר כך בשמים, בית שמאי היא. ופבל מקום קשיא — דברכת היין קדמה להבדלה. קדוש עיולי הוא והבדלה אפוקי היא. ברכה טעונה כוס — ברכת המזון, דקתני מניחו לאחר המזון. והתנן — מתניתין בפרקין. בא להן — כל ימות השנה קאמר. אחר המזון — ובתוך המזון לא בא להם, וכשגמרו סעודתם בא להם לפני ברכת המזון. מאי לאו דשתי ליה — והכי קאמר בית שמאי: אם רצה מברך על היין ושותהו, ואין צריך להניחו לברכת המזון. טעמו פגמו — לברכת המזון ולקדוש ולהבדלה, בפרק "ערי פסחים" (ק,ב). הכי גרסינן: אלמא תרי תנאי אליבא דבית שמאי — תנא דמתניתין ותנא דרבי חייא. תנא דרבי חייא אליבא דבית שמאי אמר: אין ברכה טעונה כוס. ותנא דמתניתין דלעיל דרבי יהודה אליבא דבית שמאי סבר: ברכה טעונה כוס. גזירה שמא יטמאו משקין — שנפלו באחורי הכוס מחמת ידים. דתנן (פרה פרק ח משנה ז): כל הפוסל את התרומה — מטמא משקים להיות תחלה, ויחזרו ויטמאו את הכוס. ובית שמאי סברי: אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאות, כדלקמן. וליטמו דים לבוס — למה ליה דקאמר משקין שאחורי הכוס, בלא משקין נמי מטמו דים לבוס! אלמא על ידי משקין — שהמשקין נעשין ראשונים מדרבנן. ואם תאמר: כלי אינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה — הני מילי מדאורייתא. וחכמים גזרו שיהו משקים ראשונים מטמאים כלי, גזרה משום משקין וזו חבה שזון אבות הטומאה, כגון רוק ומימי רגלי. ובית הלל אומרים כו'. בתוספתא הכי גרסינן לה: ובית הלל אומרים: אחורי הכוס לעולם טמאים. דבר אמר: תבין לעיל גמליה דים סעודה. למאי דחיישיתו שלא יטמאו ידיים את אחורי הכוס לאו חששא היא, שאפילו לכתחלה מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים ותוכו טהור, כגון זה שמטמא אחוריו מחמת משקין, דאמרין ביה בשמעתין: תוכו טהור. הלכך, מוזגין ושתיין את הכוס תחלה קודם שגילגלו. שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה — שמא יהו אחורי הכוס טמאין, גזרה שמא לא יהו הידים נגובות יפה ממי הנטילה, ויטמאו המשקין שבידים מחמת כוס, והן נעשים תחלה ויחזרו ויטמאו את הידים, ונמצא אוכל

בידים מטמאות. ונפמי כוס לידים — למה לי משקין בידי, אפילו דים נגובות נמי יטמא כוס לידים! וכיון דהכי הוא, נדי נמי דבכוס שלפני המזון עבדי בית הלל תתנא, דשותרו קודם שגילגלו, כוסות הבאין בתוך המזון מה תהא עליהן? הלא מטמאין את הידים. אין כלי מטמא אדם — כלומר: כלי כזה שנטמא בולד הטומאה אינו מטמא את הידים. דקיימא לן כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע במסכת ידים (פרק ג משנה א) בכלים שנטמאו במשקין ואומר: את שנטמא באב הטומאה — מטמא את הידים, ושנטמא בולד הטומאה — אינו מטמא את הידים, שאין שני עושה שני. ואף על פי שהספר מטמא את הידים — אין למדים דימנו. הלכך, כוסות שבתוך המזון שחידים נגובין — אינן מטמאין את הידים. ואם תאמר: פעמים שיש משקין תבשיל טופח על הידים — אין תורת משקין עליו אלא תורת אוכל. כלי שנפמא אחוריו במשקין — בכלי ששף קאמר, דאילו כלי חרס אין מטמאין נגבן אפילו בטומאה דאורייתא. שנפמא אחוריו במשקין — אין לך משקה שאינו ראשון לטומאה, שאף אם נגע בשני עשאוהו חכמים תחלה. אחוריו מטמאין — אף על פי שאין אדם וכלים מקבלין טומאה מן התורה אלא מאב הטומאה, גזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלים, מפני שמצינו משקה שהוא אב הטומאה לטמא אדם וכלים מן התורה, כגון זובח של זב ורוקו ומימי רגליו, גזרו על כל המשקין טמאין שיטמאו כלים.

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבית קול — ואם תאמר: אם כן קשה הלכתא אהלכתא; דהדיא דרבי יהושע דתנור של עכנאי קיימא לן כרבי יהושע, וקיימא לן בבית הלל ויש לומר: דרדקא הנה קאמר דאין משגיחין בבית קול, דהבית קול היה כנגד הרוב, וכבר אמרה תורה "אחרי רבים להטות" (שמות כג), אבל בית

הלל דיו רבים. אף על פי שמיני רבי יהושע הכא, אף על גב דלא דמי דשאני ההם דהבית קול היה כנגד הרוב, האי תנא סבר טפי מרבי יהושע דאמר אין משגיחין בבית קול, אף על פי שהרוב מסייע לבית קול הואיל ובית שמאי מחזיקי טפי. ואם תאמר: מאי שנא דבקדוש והבדלה מברכין קודם על היין, ובברכת המזון אין מברכין עד לאחר שלוש ברכות? ויש לומר: דהיכי נעבידי, אם נברך קודם ברכת המזון — אם כן יהא ברכת המזון היסח הדעת; דבשלמא בשאר ברכות לא עקר נפשיה משתייה, דבקדוש היה רוצה לאכול, ובהבדלה היה רוצה לשתות, אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתייה. מניחו עד לאחר המזון — הכא משמע שמוחר לטעום קודם הבדלה, תימה, הא אממר בת סוזה (ערי פסחים ק"א), פירוש: לן מעונה, לפי שלא היה לו יין להבדיל עליו ויש לומר: דשאני אממר שהיה סבור שיהיה לו כוס למחר, או מחמיר על עצמו היה, והכא שאני, דקסבר ברכת המזון טעונה כוס ולכן מניחו לברכת המזון. טעמו פגמו — פירש רשב"ם: דוקא לקדוש ולהבדלה צריך שלא יהא פגום, אבל לשתות — צריך לברך עליו אף על פי שהוא פגום, דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. וקדוש והבדלה נמי לא אמרן אלא במקום דאפשר, אבל אלא — מברך אפילו אפגום, ונתון לתוכו מים. כדאיתא בירושלמי: רבי יונה טעים אכסא ומתקן ליה, פירוש: לאחר ששתה ממנו הוסיף עליו כל שהוא מים או יין, ויהי מברך עליו. גזירה שמא יטמאו משקין שבידים — אבל בתוך הסעודה ליכא למיחש שהרי אדם מנגב ידיו יפה קודם אכילה, כדאמרין: האוכל בלא ניוגב ידים וכו', אבל בשתייה אין אדם מוקדקק לנגב ידיו כל כך.

תכף

והא קא פחית ליה משעינוריה! — דנפיש ליה טפי משעינוריה. — והא, "אם אין שם אלא אותו כוס" קתני! — תרי לא הוי, ומחד נפיש. — והא תני רבי חייא, בית שמאי אומרים: מברך על היין, ושותהו, ואחר כך מברך ברכת המזון! אלא: תרי תנאי ואליבא דבית שמאי. "בית שמאי אומרים" וכו'. תנו רבנן, בית שמאי אומרים: נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס, שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה — גזירה שמא יטמאו משקין שאחורי הכוס מחמת ידיו, ויחזרו ויטמאו את הכוס. — וליטמו דים לבוס! — דים שגיות הן, ואין שני עושה שליש בחולין אלא על ידי משקין. ובית הלל אומרים: מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים, שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה — גזירה שמא יטמאו משקין שגידים מחמת הכוס, ויחזרו ויטמאו את הידים. וגיטמי כוס דים! — אין כלי מטמא אדם. — וגיטמי למשקין שבתוכו! — הכא בכלי שנפמא אחוריו במשקין עסקינן, דתוכו טהור ונגב טמא. דתנן: כלי שנפמא אחוריו במשקין — אחוריו מטמאים, וכו'

ותוכו

תבֿה לנטילת ידים סעודה – והאי דלא חשיב ליה לעיל בפרק "כיצד מברכים" (מבא) בהדי אידך תכיפות – משום דשניה במשנה לא חש למתניה. **דבר** אחר אין נטילת ידים לחולין מן התורה וכו' – יש ספרים שכתבו בהן: "הכי קאמרי להו בית שמאי לבית הלל, אפילו לדידכו דאמריטו אסור להשתמש בשלחן שני

משום אוכלי תרומה, הא עדיפא דאין נטילת

ידים לחולין מן התורה, מוטב וכו' ואל טמא"

וכו'. ולא נראה, דהא קאמרי בית שמאי

דאסור להשתמש בשלחן שני, ודוחק לומר

כמו שפירש רש"י שמא במקרה בעלמא

שתמש. אלא נראה כספרים שכתבו בהן:

"מאי דבר אחר, הכי קאמרי להו בית הלל

לבית שמאי, וכי טימא מאי שלא גבי אוכלין

דחיישין ומאי שניא גבי ידים דלא חיישין

וכו', והשתא לא הוי האי "דבר אחר" כי

ההיא דלעיל שאינו צריך לטעם ראשון, אבל

הכא האי דבר אחר לא בא אלא לפרש

טעמא דבית הלל קאמר, וליישב דבריהם.

פירורין דלית בהו כוית מותר לאבדן ביד.

מיהו, קשה לעניינתא כדאמרין

בפרק "כל הבשר" (קהב). **בבוליה** פירקין

הלכה כבית הלל לבר מזה – ואם תאמר:

הא בההוא דיתחור למקומו ויברך משמע

דהלכה כבית שמאי, לקמן (גגב) בשמעתין

מדעבדי אמוראי בתרייהו! יש לומר: דלא

חשיב לה, משום דהם אפילו בית הלל מודו

לבית שמאי, אלא שלא התריחוהו לכך.

נהגו העם כבית הלל אליבא דרבי יהודה –

תימא: דאין אפילו לכתחלה נוהגין כן,

ובפרק "הדר" (סבב) אומר: נהגו – אורוי

לא מורין, ואי עבד הכי – לא מהדרין ליה

יש לומר: דהתם איכא אמוראי דפליגי, חד

אמר הלכה, וזהו פירוש הלכה לכתחלה,

ומורין הכי, אם כן נהגו דקאמר אידך – הוי

דיעבד. אבל הכא יכול להיות דאין כאן אלא

נהגו גרידא. **כברא** כולי עלמא לא פליגי –

ואם תאמר: הואיל ולא פליגי בלשון "ברא",

אמאי אמר "בורא"? יש לומר: דלשון קרא

עדיף.

וכי

וְאֵל יִטְמְאוּ אוֹכְלִים דְּאִיתְּ לְהוּ עֵינָךְ מְדַאֲרִייתָא.

אומרים: מִכְבְּדִין אֶת הַבֵּית וְאַחֵר קֵד נִטְלִין לְיָדִים, שְׂאֵם אֶתְהּ אוֹמֵר

מִפְסִיד אֶת הָאוֹכְלִין. אֲבָל נְטִילַת יָדִים לְבֵית שְׂמַאי תַּחְלָה – לֹא סְבִירָא לְהוּ, מְאִי טַעְמָא – מִשּׁוּם פִּירוּרִין.

ובית הלל אומרים: אִם שִׁמְשׁ תַּלְמִיד חָכֵם הוּא – נוֹטֵל פִּירוּרִין שִׁישׁ בְּהֵם בִּזִּית וּמִנִּיחַ פִּירוּרִין שְׂאִין בְּהֵן

בִּזִּית. מִסְּיַע לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פִּירוּרִין שְׂאִין בְּהֵם בִּזִּית – מוֹתֵר לְאִבְדָּן בִּיד. בְּמַאי

קָמִיפְלִיגִי? בֵּית הַלֵּל סְבִירִי: אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמְשׁ עִם הָאֶרֶץ, וּבֵית שְׂמַאי סְבִירִי: מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמְשׁ

עִם הָאֶרֶץ. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא אֲמַר רַב הוּנָא: בְּכּוּלִיהּ פְּרָקִין הִלְכָּה בְּבֵית הַלֵּל, בַּר מִהָא דְּהִלְכָּה

בְּבֵית שְׂמַאי. וְרַבִּי אוֹשֵׁעִיא מַתִּין אִיפְסָא, וּבִהָא נִמִּי הִלְכָּה בְּבֵית הַלֵּל. "בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, גֵּר וּמוֹזֵן"

וכו'. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְלַע לְבִי רָבָא, חֲזִינָה לְרָבָא דְּבִירָא אֲבִשְׁמִים בְּרִישָׁא. אֲמַר לִיה: מִכְּרִית בֵּית

שְׂמַאי וּבֵית הַלֵּל אֲמַאֲרִי לֹא פְלִיגִי, דְּחִנְיָא, בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: גֵּר וּמוֹזֵן בְּשִׁמִּים וְהִבְדִּילָהּ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: גֵּר וּבִשְׁמִים מוֹזֵן וְהִבְדִּילָהּ! עֲנִי רָבָא

בְּתַרְתִּיה: זֶה דְּבָרִי רַבִּי מַאֲרִי, אֲבָל רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא נִחְלַקוּ בֵּית שְׂמַאי וּבֵית הַלֵּל עַל הַמוֹזֵן שֶׁהוּא בְּתַחֲלִילָה, וְעַל הַבְּדִילָה שֶׁהִיא בְּסוּפָה. עַל מַה

נִחְלַקוּ – עַל הַמָּאוֹר וְעַל הַבְּשָׂמִים, שְׁבִית שְׂמַאי אוֹמְרִים: עַל הַמָּאוֹר וְאַחֵר קֵד בְּשָׂמִים, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: בְּשָׂמִים וְאַחֵר קֵד מָאוֹר. וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

נִהְגוּ הָעָם כְּבֵית הַלֵּל אֵלִיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. "בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, שְׁבָרָא" כו'. אֲמַר רָבָא: בְּ"בִרָא" פּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּבִרָא מִשְׁמַע, כִּי פְלִיגִי

בְּ"בִרָא", בֵּית שְׂמַאי סְבִירִי: "בִּרָא" – דְּעֵתִיד לְמַכְרָא; וּבֵית הַלֵּל סְבִירִי: "בִּרָא" נִמִּי דְּבִרָא מִשְׁמַע. מִתִּיב רַב יוֹסֵף: "וְיֹצֵר אוֹר וּבִרָא חֹשֶׁךְ", "וְיֹצֵר

הָרִים וּבִרָא רוּחַ", "בִּרָא הַשְּׁמִים וְנוֹטִיחֵם!" אֵלָּא אֲמַר רַב יוֹסֵף: בְּ"בִרָא" וְ"בִרָא" פּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּבִרָא מִשְׁמַע, כִּי פְלִיגִי – בְּ"מָאוֹר" וְ"מָאוֹרִי";

דְּבִית שְׂמַאי סְבִירִי: תָּדָא נִהְרָא אִיבָא בְּנוּרָא, וּבֵית הַלֵּל סְבִירִי: טוֹבָא נִהְרִי אִיבָא בְּנוּרָא. תִּנְיָא נִמִּי הָכִי, אֲמַרְו לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׂמַאי: הִרְבָּה

מְאוּרוֹת יֵשׁ בָּאוֹר. "אֵין מְכַרְבִּין" כו'. בְּשִׁלְמָא גֵּר – מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁבִית, אֵלָּא בְּשָׂמִים מַה טַּעַם לֹא? אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: הָכָא בְּמִסְבַּת גּוֹיִם

עָסְקִינוּ, מִפְּנֵי שֶׁשְׁתֵּם מִסְבַּת גּוֹיִם לְעִבּוּדָה זָרָה הִיא. – הָא מְדַקְחֵנִי סִיפָא: אֵין מְכַרְבִּין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עִבּוּדָה זָרָה, מִכְּלָל דְּרִישָׁא

לֹא בְּעִבּוּדָה זָרָה עָסְקִינוּ! אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא: "מַה טַּעַם" קָאָמַר, מַה טַּעַם אֵין מְכַרְבִּין עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל גּוֹיִם – מִפְּנֵי שֶׁשְׁתֵּם

מִסְבַּת גּוֹיִם לְעִבּוּדָה זָרָה. תֵּנוּ רַבְּנָן: אוֹר שֶׁשְׁבִית מְכַרְבִּין עָלָיו, וְשֵׁאלָא שְׁבִית – אֵין מְכַרְבִּין עָלָיו. וּמַאי "שְׁבִית" וּמַאי "לֹא שְׁבִית"?

אִי

תּוֹכוֹ וְאוֹנְגּוֹ וְאוֹנוֹ וְיָדָיו מְחֻרִין, נִמְכָּא תּוֹכוֹ – נִמְכָּא פּוֹלֵי. בְּמַאי

קָא מִיפְלִיגִי? – בֵּית שְׂמַאי סְבִירִי: אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי

שְׁנִמְכָּאוֹ אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין, גִּזְרָה מִשּׁוּם נִיצוּצוֹת, וְלִיבָא לְמִזְגֵר

שְׂמָא יִטְמְאוּ הַמִּשְׁקִין שְׁבִידִים בְּפֹסֶם. וּבֵית הַלֵּל סְבִירִי: מוֹתֵר

לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שְׁנִמְכָּאוֹ אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין, אֲמַרְי: נִיצוּצוֹת לֹא

שְׂכִיחִי, וְאִיבָא לְמִיחַשׁ שְׂמָא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שְׁבִידִים מִחֲמַת

הַפֹּסֶם. דְּבַר אַחֵר: תַּבֿה לְנְטִילַת יָדִים סְעוּדָה. מַאי "דְּבַר אַחֵר"?

– הָכִי קָאָמְרִי לְהוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׂמַאי: לְרִידְכוּ דְּאֲמַרְיָתוֹ

"אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שְׁאֲחֲרָיו טַמְאִין" דְּגִירִין מִשּׁוּם

נִיצוּצוֹת, אֲפִילוּ הָכִי – הָא עֲדִיפָא, דְּתַבֿה לְנְטִילַת יָדִים סְעוּדָה.

"בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, מְקַנֵּחַ" וכו'. תֵּנוּ רַבְּנָן, בֵּית שְׂמַאי

אוֹמְרִים: מְקַנֵּחַ יָדָיו בְּמִפְּהָ וּמִנִּיחָה עַל הַשֻּׁלְחָן, שְׂאֵם אֶתְהּ

אוֹמֵר עַל הַפֶּסֶת – גִּזְרָה שְׂמָא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שְׁבִידִים מִחֲמַת

הַפֶּסֶת, וְיַחְזוּרִי וְיִטְמְאוּ אֶת הַיָּדִים. – וְנִמְנִיחָה כֶּסֶת לְמִפְּהָ! –

אֵין פְּלִי מְטַמָּא פְּלִי. – וְנִמְנִיחָה כֶּסֶת לְגִבְרָא גּוֹפִיָה! – אֵין פְּלִי

מְטַמָּא אֲדָם. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: עַל הַפֶּסֶת, שְׂאֵם אֶתְהּ אוֹמֵר

עַל הַשֻּׁלְחָן, גִּזְרָה שְׂמָא יִטְמְאוּ מִשְׁקִין שְׁבִידִים מִחֲמַת הַשֻּׁלְחָן,

וְיַחְזוּרִי וְיִטְמְאוּ אֶת הָאוֹכְלִין. – וְלִטְמָא שְׁלָחַן לְאוֹכְלִין שְׁבִיתוֹכוֹ!

– הָכָא בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי עָסְקִינוּ, וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֵׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין אֵלָּא

עַל יְדֵי מִשְׁקִין. בְּמַאי קָמִיפְלִיגִי? – בֵּית שְׂמַאי סְבִירִי: אֲסוּר

לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי, גִּזְרָה מִשּׁוּם אוֹכְלִי תְרוּמָה. וּבֵית הַלֵּל

סְבִירִי: מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁלְחָן שְׁנֵי, אוֹכְלִי תְרוּמָה וְרִיזִין הֵם.

דְּבַר אַחֵר: אֵין נְטִילַת יָדִים לְחוּלִין מִן הַתּוֹרָה. מַאי "דְּבַר

אַחֵר"? – הָכִי קָאָמְרִי לְהוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׂמַאי: וְכִי תִימְרוּ,

מַאי שְׂנָא גְבִי אוֹכְלִין דְּחִישִׁינָן, וּמַאי שְׂנָא גְבִי יָדִים דְּלֹא

חִישִׁינָן? אֲפִילוּ הָכִי הָא עֲדִיפָא, דְּאֵין נְטִילַת יָדִים לְחוּלִין מִן

הַתּוֹרָה, מוֹטֵב שְׁיִטְמְאוּ יָדִים דְּלִית לְהוּ עֵינָךְ מְדַאֲרִייתָא –

וְאֵל יִטְמְאוּ אוֹכְלִים דְּאִיתְּ לְהוּ עֵינָךְ מְדַאֲרִייתָא. "בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, מְכַבְּדִין" וכו'. תֵּנוּ רַבְּנָן, בֵּית שְׂמַאי

אוֹמְרִים: מְכַבְּדִין אֶת הַבֵּית וְאַחֵר קֵד נִטְלִין לְיָדִים, שְׂאֵם אֶתְהּ אוֹמֵר

מִפְסִיד אֶת הָאוֹכְלִין. אֲבָל נְטִילַת יָדִים לְבֵית שְׂמַאי תַּחְלָה – לֹא סְבִירָא לְהוּ, מְאִי טַעְמָא – מִשּׁוּם פִּירוּרִין.

ובית הלל אומרים: אִם שִׁמְשׁ תַּלְמִיד חָכֵם הוּא – נוֹטֵל פִּירוּרִין שִׁישׁ בְּהֵם בִּזִּית וּמִנִּיחַ פִּירוּרִין שְׂאִין בְּהֵן

בִּזִּית. מִסְּיַע לִיה לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: פִּירוּרִין שְׂאִין בְּהֵם בִּזִּית – מוֹתֵר לְאִבְדָּן בִּיד. בְּמַאי

קָמִיפְלִיגִי? בֵּית הַלֵּל סְבִירִי: אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמְשׁ עִם הָאֶרֶץ, וּבֵית שְׂמַאי סְבִירִי: מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשִׁמְשׁ

עִם הָאֶרֶץ. אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא אֲמַר רַב הוּנָא: בְּכּוּלִיהּ פְּרָקִין הִלְכָּה בְּבֵית הַלֵּל, בַּר מִהָא דְּהִלְכָּה

בְּבֵית שְׂמַאי. וְרַבִּי אוֹשֵׁעִיא מַתִּין אִיפְסָא, וּבִהָא נִמִּי הִלְכָּה בְּבֵית הַלֵּל. "בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, גֵּר וּמוֹזֵן"

וכו'. רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אִיקְלַע לְבִי רָבָא, חֲזִינָה לְרָבָא דְּבִירָא אֲבִשְׁמִים בְּרִישָׁא. אֲמַר לִיה: מִכְּרִית בֵּית

שְׂמַאי וּבֵית הַלֵּל אֲמַאֲרִי לֹא פְלִיגִי, דְּחִנְיָא, בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים: גֵּר וּמוֹזֵן בְּשִׁמִּים וְהִבְדִּילָהּ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: בְּשִׁמִּים וְאַחֵר קֵד מָאוֹר. וְאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

נִהְגוּ הָעָם כְּבֵית הַלֵּל אֵלִיבָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. "בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים, שְׁבָרָא" כו'. אֲמַר רָבָא: בְּ"בִרָא" פּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּבִרָא מִשְׁמַע, כִּי פְלִיגִי

בְּ"בִרָא", בֵּית שְׂמַאי סְבִירִי: "בִּרָא" – דְּעֵתִיד לְמַכְרָא; וּבֵית הַלֵּל סְבִירִי: "בִּרָא" נִמִּי דְּבִרָא מִשְׁמַע. מִתִּיב רַב יוֹסֵף: "וְיֹצֵר אוֹר וּבִרָא חֹשֶׁךְ", "וְיֹצֵר

הָרִים וּבִרָא רוּחַ", "בִּרָא הַשְּׁמִים וְנוֹטִיחֵם!" אֵלָּא אֲמַר רַב יוֹסֵף: בְּ"בִרָא" וְ"בִרָא" פּוֹלִי עֲלֵמָא לֹא פְלִיגִי דְּבִרָא מִשְׁמַע, כִּי פְלִיגִי – בְּ"מָאוֹר" וְ"מָאוֹרִי";

דְּבִית שְׂמַאי סְבִירִי: תָּדָא נִהְרָא אִיבָא בְּנוּרָא, וּבֵית הַלֵּל סְבִירִי: טוֹבָא נִהְרִי אִיבָא בְּנוּרָא. תִּנְיָא נִמִּי הָכִי, אֲמַרְו לָהֶם בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׂמַאי: הִרְבָּה

מְאוּרוֹת יֵשׁ בָּאוֹר. "אֵין מְכַרְבִּין" כו'. בְּשִׁלְמָא גֵּר – מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁבִית, אֵלָּא בְּשָׂמִים מַה טַּעַם לֹא? אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: הָכָא בְּמִסְבַּת גּוֹיִם

עָסְקִינוּ, מִפְּנֵי שֶׁשְׁתֵּם מִסְבַּת גּוֹיִם לְעִבּוּדָה זָרָה הִיא. – הָא מְדַקְחֵנִי סִיפָא:

ברכות – דף נב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קכג

59 **מְטָמָא בְּלֵי**, וכיון שאין חשש שהכסת תהיה אב הטומאה, אלא לכל
 60 היותר ראשונה לטומאה, אינה מטמאת את המפה.
 61 מקשה הגמרא: וְנִמְטָמִיָּה בְּסֵת לְנִבְרָא גִּפְתִּיה – שהכסת טמאת את
 62 האדם עצמו. כלומר, כיון שהחשש הוא שמא ישתמש בכסת טמאה,
 63 גם אם יניח המפה על השלחן ואין חשש שיטמאו ידיו ממשקים
 64 שעליה, מכל מקום יטמא האדם עצמו מחמת הכסת. מתרצת
 65 הגמרא: אֵין בְּלֵי שאינו אב הטומאה **מְטָמָא אָדָם**, וכיון שאין חשש
 66 שהכסת תהיה אב הטומאה, אלא לכל היותר ראשונה לטומאה,
 67 אינה מטמאת את האדם.
 68 הגמרא חוזרת לדברי הברייתא, ועתה עוסקת הגמרא בדברי בית
 69 הלל. ממשכיה הברייתא: וּבֵית הֶלֶל אוֹמְרִים, מניחה למפה על
 70 הַבְּסֵת ולא על השלחן. לפי שֵׁאֵם אֵתָה אוֹמֵר שמניחה על השלחן,
 71 גִּזְרָה – יש לגזור ולאסור זאת מחשש שֵׁאֵם יהיה משקה טופח על
 72 המפה מחמת ניגוב הידים, ואם יארע שהשלחן יהיה טמא יִמְטָאוּ
 73 מִשְׁקִים שֶׁבַמְפָּה מִחֲמַת הַשְּׁלָחַן ויהיו ראשון לטומאה מדרבנן,
 74 וְיִחְזְרוּ וְיִמְטָאוּ אֵת הָאוֹכְלִין. לכן סוברים בית הלל שיש להניח את
 75 המפה על הכסת.
 76 שואלת הגמרא: וְלִימָמָא שְׁלָחַן לְאוֹכְלִין שְׁבִתּוֹכוֹ. כלומר, כיון
 77 שחוששים שמא ישתמש בשלחן טמא, מדוע חששו בית הלל
 78 לטומאת האוכלים רק מחמת המשקים שבמפה, הלא אף בלא המפה
 79 יטמא השלחן את האוכלים שעליו. משיבה הגמרא: הֵכָא בְּשְׁלָחַן
 80 שְׁנֵי עֶסְקִינָן – כאן בסוגיא מדובר בשלחן שיש חשש שהוא שני
 81 לטומאה. וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין – אין שני לטומאה מטמא
 82 חולין לעשותם שליש לטומאה, כיון שאין בחולין שליש לטומאה,
 83 אֵלָּא יכול לטמא חולין רק על יְדֵי מִשְׁקִין שנגעו בו, שהמשקים
 84 נעשים ראשון לטומאה, ומטמאים את האוכלים שעל השלחן
 85 לעשותם שני לטומאה.
 86 מבררת הגמרא: בְּמָאי קָמִיפְלָגִי – במה נחלקו בית שמאי ובית הלל.
 87 מבארת הגמרא: בֵּית שְׁמַאי סְבָרִי –[סוברים] שְׁאִסּוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
 88 בסעודה בְּשְׁלָחַן שהוא שְׁנֵי לטומאה, גִּזְרָה מִשּׁוּם אוֹכְלֵי תְרוּמָה –
 89 שמא יבואו כהנים טהורים לאכול על שלחן זה תרומה, ואסור מן
 90 הדין לאכול תרומה על שלחן שהוא שני לטומאה, כדי שלא תקבל
 91 טומאה מהשלחן, שהרי בתרומה יש דרגת 'שלישי לטומאה'. וּבֵית
 92 הֶלֶל סְבָרִי, מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׁלָחַן שְׁנֵי, ואין לאסור זאת משום
 93 אוכלי תרומה, כיון שְׁאוֹכְלֵי תְרוּמָה שהם הכהנים, וְרִיזִין הֵם,
 94 כלומר, בני תורה וזהירים, ואין חשש שיכשלו באכילת תרומה על
 95 שלחן שהוא שני לטומאה.
 96 הגמרא מביאה את המשך דברי בית הלל שבברייתא: דְּבָר אַחֵר אֵין
 97 נְטִילַת יָדַים לְחוּלִין מִן הַתְּהוֹרָה. מבררת הגמרא: מָאי דְּבָר אַחֵר –
 98 מה כוונתם באומרים 'דבר אחר' וכו'. מבארת הגמרא: הֵכִי קָאָמְרִי
 99 לָהּ – כך אמרו להם בית הלל לְבֵית שְׁמַאי, וְכִי תִימְרוּ – ואם
 100 תשאלו על דברינו, מָאי שְׁנָא נָפִי אוֹכְלִין דְּחִיּוּשִׁין וּמָאי שְׁנָא נָפִי
 101 יָדַים דְּלֵא חִיּוּשִׁין – במה שונה החשש לטומאת אוכלים מהחשש
 102 לטומאת ידים, שחששו לטומאת האוכלים מחמת השלחן, ולכן
 103 אמרנו שיניח המפה על הכסת, ולא חששו לכך שיטמאו המשקים
 104 שבמפה מחמת הכסת ויחזרו ויטמאו את הידים, נענה לכם, אִפִּילוּ
 105 הֵכִי – אף שלדברינו אכן יש חשש שיטמאו הידים, הָא עֲרִיפָא – כך
 106 עדיף, משום דִּאֵין נְטִילַת יָדַים לְחוּלִין מִן הַתְּהוֹרָה – אין מהתורה
 107 נטילה לידיים בלבד לטהרן לאכילת חולין, ולכן מוֹכֵחַ שְׁיִמְטָאוּ
 108 הַיָּדַים דְּלִית לָהּ עֶיקֶר מְדַאֲוִירֵתָא – שאין מן התורה טומאה על
 109 הידים בלבד, ובלבד שֶׁאֵל יִמְטָאוּ אוֹכְלִים דְּאִית לָהּ עֶיקֶר
 110 מְדַאֲוִירֵתָא – שמצינו בהם טומאה מן התורה, שכן מן התורה ראשון
 111 לטומאה מטמא אוכל שהוא חולין לעשותו שני לטומאה.
 112 שנינו במשנה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מְכַבְּדִין וכו' את הבית ואחר כך
 113 נוטלין לידיים, ובית הלל אומרים נוטלין לידיים ואחר כך מכבדין את
 114 הבית. מביאה הגמרא ברייתא שמבוארת בה מחלוקתם: תִּנּוּ רַבֵּנָן
 115 בברייתא, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, לאחר שסיימו את הסעודה, ורוצים
 116 לברך ברכת המזון, מְכַבְּדִין אֵת הַבֵּית – מנקים תחילה את מקום

1 ואילו תוֹכוֹ – דפנות הכלי מבפנים, וְאִזְנֵהוּ – שפת הכלי הכפופה
 2 כלפי חוץ, וְאִזְנֵהוּ – ידית העשויה לאחיזת הכלי, וְיָדָיו – ידית ארוכה
 3 ישירה כשל מחבת, מְהוֹרִין. ואם נְטָמָא תוֹכוֹ – שנגעו משקים טמאים
 4 בדפנותיו מבפנים, נְטָמָא כּוֹלּוֹ, בין מבפנים ובין מבחוץ.
 5 הגמרא מבארת את שורש מחלוקת בית שמאי ובית הלל. מבררת
 6 הגמרא: בְּמָאי קָא מִיפְלָגִי – במה נחלקו בית שמאי ובית הלל.
 7 מבארת הגמרא: בֵּית שְׁמַאי סְבָרִי –[סבורו], אִסּוּר מדרבנן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
 8 בסעודת פת בְּכָלִי שֶׁנִּמְטָאוּ אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין – שנגעו בגבו משקים
 9 ראשונים לטומאה, ומחמת כן נעשה גבו של הכלי שני לטומאה,
 10 והטעם שאסור להשתמש בכלי זה, גִּזְרָה מִשּׁוּם נִיצוּצוֹת, כלומר,
 11 מחשש שמא באמצע הסעודה ינתזו טיפות משקה מתוך הכוס אל
 12 אחורי הכוס ויקבלו טומאה מן הכוס, וכשיאחזו בכוס לשתות, יחזרו
 13 ויטמאו את ידיו, ונמצא אוכל בידים שאינן נטולות. ומאחר שישנו
 14 לאיסור זה ממילא לִיכָא לְמַגֵּז – אין לגזור את הגזירה שגזרו בית
 15 הלל שלא יטול ידיו קודם מוֹזִיגָה ושתיה מחשש שֵׁאֵם יִמְטָאוּ
 16 הַמִּשְׁקִין שֶׁבִּידַים כְּפֻסָם, כיון שאין אדם משתמש בסעודה בכוס
 17 טמא.
 18 וּבֵית הֶלֶל סְבָרִי –[סבורו], שמוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בסעודה בְּכָלִי שֶׁנִּמְטָאוּ
 19 אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין, מִשּׁוּם דְּאָמְרִי –[אומרים] בית הלל שֶׁנִּיצוּצוֹת לֹא
 20 שְׁבִיחִי – לא מצוי שנתזו טיפות מתוך הכוס אל אחוריו, ומאחר
 21 שמוֹתֵר להשתמש בכלי טמא, אם יטול ידיו קודם שימוזג וישתה את
 22 הכוס, אִיכָא לְמִיחָשׁ – יש לחשוש שֵׁאֵם יִמְטָאוּ מִשְׁקִין שֶׁבִּידַים
 23 מִחֲמַת הַכּוֹס ולכן יש ליטול ידים אחר המוֹזִיגָה והשתיה.
 24 הגמרא מביאה טעם נוסף שאמרו בית הלל: עוד שנינו בברייתא
 25 (תוספתא פ"ה הכ"ז), אמרו בית הלל לבית שמאי, דְּבָר אַחֵר – טעם נוסף
 26 לכך שיש למוזג ולשתות את הכוס ואחר כך ליטול את הידים, תִּכְפֵּה
 27 לְנְטִילַת יָדַים סְעוּדָה – יש לסמוך ולחבר את נטילת הידים לסעודה
 28 ולא שיפסיק דבר ביניהן, ושתית הכוס היא הפסק בין הנטילה
 29 לסעודה.
 30 מבררת הגמרא: מָאי דְּבָר אַחֵר – מדוע הוצרכו בית הלל לומר טעם
 31 נוסף. מבארת הגמרא: הֵכִי קָאָמְרִי לָהּ – כך אמרו להם בית הלל
 32 לְבֵית שְׁמַאי, לִידְבָּרְכּוֹ דְּאָמְרֵיהּ – לדבריהם שאמרתם שְׁאִסּוּר
 33 לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי שֶׁאֲחֲרָיו טָמְאִין הִגְדִּירֵנָן מִשּׁוּם נִיצוּצוֹת, אִפִּילוּ
 34 הֵכִי הָא עֲרִיפָא – על אף החשש שלכם, עדיף למוזג ולשתות את
 35 הכוס קודם הנטילה, משום שיש הלכה בהלכות סעודה דְּתִכְפֵּה
 36 לְנְטִילַת יָדַים סְעוּדָה, ואין לבטל הלכה מחמת חשש שמא ינתזו
 37 ניצוצות שהוא חשש רחוק.
 38 שנינו במשנה: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים מְכַבְּדִין וכו' ידיו במפה ומניחה על
 39 השולחן, ובית הלל אומרים על הכסת. הגמרא מביאה ברייתא
 40 שמבוארת בה מחלוקתם: תִּנּוּ רַבֵּנָן בברייתא (תוספתא פ"ה הכ"ח), בֵּית
 41 שְׁמַאי אוֹמְרִים, לאחר שנטל ידיו לסעודה מְכַבְּדִין יָדָיו בְּמִפְּהָ –מגבת
 42 העשויה לגנב ידיו ממי הנטילה, וכן לקנח בה ידיו במשך הסעודה
 43 ובמשך הסעודה מְנִיחָהּ עַל הַשְּׁלָחַן ולא על הכסת, לפי שֵׁאֵם אֵתָה
 44 אוֹמֵר שמניחה על הַבְּסֵת, גִּזְרָה – יש לגזור ולאסור זאת מחשש
 45 שֵׁאֵם יהיה משקה טופח במפה מחמת ניגוב הידים, ואם יארע
 46 שהכסת תהיה ראשונה או שניה לטומאה, יִמְטָאוּ מִשְׁקִין שֶׁבַמְפָּה
 47 מִחֲמַת הַבְּסֵת, שמשקים המקבלים טומאה חוזרים להיות ראשון
 48 לטומאה, וְכֹאשֶׁר יִקְנָה בַּהּ יָדָיו בסעודה יִחְזְרוּ המשקים שבה ויִמְטָאוּ
 49 אֵת הַיָּדַים, שיעשו שניות לטומאה, ונמצא אוכל בידים שאינן
 50 נטולות. לכן סוברים בית שמאי שמניח המפה על השלחן. והשלחן
 51 בודאי טהור הוא, שכן דעת בית שמאי שאסור להשתמש בשלחן
 52 טמא, כמבואר בגמרא אחר.
 53 שואלת הגמרא: וְנִמְטָמִיָּה בְּסֵת לְמַפָּה. כלומר, מדוע אמרו בית
 54 שמאי שהחשש הוא שהידים יקבלו טומאה מחמת המשקים שבמפה
 55 שנטמאו מחמת הכסת, והלא היו יכולים לומר שהחשש הוא אף בלא
 56 משקים שעל המפה, שמא המפה תקבל טומאה מהכסת עצמה
 57 כשהכסת ראשונה לטומאה, וכאשר יקנח בה ידיו במשך הסעודה
 58 טמאת את הידים. משיבה הגמרא: אֵין בְּלֵי שאינו אב הטומאה

דאורייתא, שהרי פותח בה ב'כרור' אתה ה' אלהינו מלך העולם' וכו' ואין חותם בה בכרור, כדתינא - כפי ששינוי בברייתא, כל הכרכות כולן פותח בהן בכרור וחותם בהן בכרור, משום שצריך להזכיר שבחו של מקום בין בפתיחת הברכה ובין בחתימתה, הוין מברכת הפירות הנאמרת קודם האכילה, וברכת המצות הנאמרת קודם קיום המצות, כגון 'להתעטף בציצית' ועל נטילת לולב, וברכה הסמוכה להברכה כגון אותן הברכות שבתפילת שמונה

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' ב

1 -[שנחקק בו] צורה מתחלל המעשר ויוצא לחולין. הקדש שלא
2 נפדה כהלכתו כיצד, כגון שחללו על גבי קרקע - תמורת קרקע ולא
3 פרא' ככסף, ורחמנא אמר - והתורה אמרה בענין פודה מן ההקדש
4 (ויקרא כו יט) 'נתן הכסף לגובר וקם לו' - ונעשה ההקדש הפדוי שלו.
5 דווקא בכסף הוא מתחלל ולא בקרקע.

6 עוד שינוי במשנה: והשמש שאכל עם שני המסובים ששימש אותם
7 פחות מברית, אין מזמנין עליו. מקשה הגמרא: פשיטא, מדוע
8 שיצטרף הרי אכילה הפחותה מכזית אינה אכילה. מתרצת הגמרא:
9 שאכן הלכה זו אין בה כל חידוש, אלא אידי - אגב דתנא ברישא
10 שמצטרף באכילת בריית, והוצרך בסיפא לחזור על רוב המקרים
11 שהזכיר ברישא. חזר ותנא בסיפא דין אכילתו בפחות מברית.

12 עוד שינוי במשנה: והנכרי, אין מזמנין עליו. מקשה הגמרא:
13 פשיטא, הרי אינו חייב במצוות ולא שייך אצלו לא ברכת המזון ולא
14 זימון. מתרצת הגמרא: הלא במאי עסקינן, בגר ששם לשם גירות
15 ועדיין לא טבל לשם גירות, דאמר רבי יודא אמר רבי יוחנן (בבבא
16 מו) לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, וכמה -[וכל זמן] דלא טבל
17 אף ששבר מל, עדיין נכרי הוא, ואף התנא שלנו סובר כך ולכן
18 משמיענו שאין לזמן עליו.

19 עוד שינוי במשנה: נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן. הגמרא
20 דנה בצירוף קטן ועבד לזימון בשלושה ובעשרה: אמר (רבי יוסי) [רב
21 אסי], אפילו קטן המוטל בעריסה מזמנין עליו. שואלת הגמרא:
22 והא תנן במשנתנו, נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם,
23 וכיצד אמר רב אסי שניתן לזמן על המוטל בעריסה. מתרצת הגמרא:
24 שרב אסי לא דיבר לענין צירוף לזימון של שלושה, אלא הוא דאמר
25 ברבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, אף על פי שאמרו
26 קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו כשלישי בחבורה לעשות
27 זימון, אכל עושין אותו סניף -[חבור] לעשרה - שאם היו תשעה
28 גדולים שאכלו מצטרף אליהם הקטן לעשרי ולזמן בהוכרת שם
29 שמים.

30 ועוד אמר רבי יהושע בן לוי, תשעה ישראלים גדולים ועבד כנעני
31 של ישראל, מצטרפין לזימון בהוכרת שם שמים ולכל דבר
32 שבקדושה. מקשה הגמרא: מיתבי, מעשה ברבי אליעזר שנכנס
33 לבית הכנסת להתפלל ולא מצא שם עשרה, ושחרר רבי אליעזר
34 את עבדו והשלימו - והשלים בו את המנין לעשרה, מדייקת הגמרא:
35 שחרר אין ו-כן, דווקא משום ששחרר את העבד צרפו למנין, ואילו
36 לא שחרר אותו, לא היה ניתן לצרפו, וקשה על רבי יהושע בן לוי
37 האומר שניתן לצרף עבד. דוחה הגמרא: במעשה ההוא תרי
38 אצטרבו - היו חסרים למנין שני אנשים, ולפיכך שחרר חד וכך היו
39 תשעה ישראלים, ונפיק בחד - ויצא ידי עשרי בצירוף עבד אחד
40 בלבד, וכדברי רבי יהושע בן לוי.

41 הגמרא דנה כיצד הותר לרבי אליעזר לשחרר עבדו, ומקשה: והיכי
42 עבד הכי - האיך שחררו, והאמר רב יהודה (גיטין לח), כל המשחרר
43 עבדו עובר בעשה, שנאמר בענין עבדים כנענים (ויקרא כה מז), לעולם
44 בהם תעבדו, ואין רשות לשחררם. מתרצת הגמרא: לרבי מצוה

8 עשרה, וברכה אחרונה שבקריאת שמע, והן ברכת 'אמת ויציב'
9 שבשחרית וברכת 'אמת ואמונה' שבערבית. שברכות אלו שהזכרנו
10 שיצאו מן הכלל, יש מהן שפותח בהן בכרור ואין חותם בהן
11 בכרור, כגון ברכת הפירות והמצות, שמזכירים בהן ענין אחד,
12 הודאה לה' על הפרי או על המצוה שנתן לנו, בלא תוספת תחינה או
13 דברי ריצוי, ובאלו די שמזכיר שבחו של מקום בפתיחת הברכה,

45 שאני - שונה שחרור זה שהיה לצורך מצוה. מקשה הגמרא: הרי
46 מצוה הבאה בעבירה היא, מה עדיפות יש לבטל מצוה האחת על
47 פני חברתה. מתרצת הגמרא: מצוה דרבים שאני, ששחררו לצורך
48 זיכוי הרבים שיצאו ידי חובתם בקדושה, ומצוה של רבים עדיפה על
49 של היחיד.

50 ועוד אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם ישבים אדם לבית הכנסת
51 כדי שיזכה ויזכה עם עשרה מתפללים הראשונים, שאפילו מאה
52 באים אחריו קבל עליו שכר כולם -[של כל הבאים אחריו]. מקשה
53 הגמרא: שכר כולם סלקא דעתך - וכי עולה על דעתך שהוא מקבל
54 את המגיע להם והם אינם מקבלים. מתרצת הגמרא: אלא אימא,
55 נותנין לו שכר כנגד כולם, כלומר, ששכרו גדול משכרם.

56 הגמרא דנה באפשרות נוספת להחשב כעשרה לזימון: אמר רב
57 הונא, תשעה אנשים וארזן שיש בו ספר תורה, מצטרפין יחד
58 כעשרה לזימון בהוכרת שם שמים, ולכל דבר שבקדושה. מקשה
59 הגמרא: אמר ליה רב נחמן לרב הונא, וארזן נכרא הוא - וכי לאיש
60 יחשב ששייך שיצטרף להשלים המנין. אלא אמר רב הונא, היו
61 תשעה אנשים שנראין כעשרה -[כאילו יש כאן עשרה] הרי אלו
62 מצטרפין. מבארת הגמרא כיצד נראים כעשרה: אמרי לה, כי
63 מכנפי - שכאשר התשעה מכוסים, שמתוך שעומדים בקירוב זה
64 לזה אין מנינים ניכר כל כך ונראים כעשרה. ואמרי לה, כי מברכי

65 - שכאשר מפחרים אחד הנה ואחד הנה הם נראים יותר ממה שהם.
66 הגמרא דנה באפשרות לזימון בשלושה: אמר רבי אמי, שנים ושבת
67 - שאכלו סעודת שבת יחד, מצטרפין - נחשבים בשלושה ומזמנים.
68 מקשה הגמרא: אמר ליה רב נחמן לרבי אמי, ושבת נכרא הוא -

69 וכי השבת נחשבת כאיש שתצטרף להיות כשלישי. אלא אמר רבי
70 אמי, שני תלמידי חכמים המחדדין זה את זה בהלכה, מצטרפין
71 עם ההלכה להיות שלשה ומזמנים. מהו - הראה רב חסדא דרך
72 רמיזה, דוגמא לשנים המחדדין זה את זה כגון אנה ורב ששת. מהו
73 רב ששת לציון דוגמא, כגון אנה ורב חסדא.

74 האם מזמנים על קטן שהביא שתי שערות: אמר רבי יוחנן, קטן
75 שעדיין לא מלאו לו שלש עשרה שנים ויום אחד, והוא פורת -
76 שהקדימו וצמחו לו שתי שערות הידועות כסימן גדלות, מזמנין עליו.
77 תניא נמי הכי, קטן שהביא -[שצמחו לו] שתי שערות הרי שבא
78 לכלל גדלות ומזמנין עליו, וקטן שלא הביא שתי שערות אין
79 מזמנין עליו, ומכל מקום, אין מברקינן בקטן ומזמנים עליו טרם
80 שיהיו בו סימני גדלות. עד כאן דברי הברייתא. אלא שהיא מוקשה
81 כפי שהגמרא שואלת, הא גופא קשיא - ברייתא זו מצד עצמה קשה
82 היא, אמרת -[אמרנה] בתחילה, הביא הקטן שתי שערות, אין ו-כן
83 מזמנים עליה, ואם לא הביא שתי שערות לא מזמנים עליו, והרי
84 שצריך לדקדק בקטן אם הביא סימני גדלות, והדר תני - ואחר כך
85 סותרת את דבריה ואומרת, אין מברקינן בקטן. אלא בהכרח
86 שכוונת הברייתא להשמיענו, שניתן לזמן על 'קטן' שהביא שתי
87 שערות אף שלא הגדיל מטעם אחר, לאתויי מאי - ואיזה קטן בא
88 לרבות, לאו - האם לא

הורמו כל המתנות וזו אכילת היתר, ומה צורך למשנה לאומרו.
מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרכה המשנה לומר אלא באופן
שהקדימו הלוי לכהן ונטל את המעשר ראשון מהתבואה בעוד
שהיו גרעיניה בשבלים – קודם הדישה, והכהן עדיין לא נטל תרומה
גדולה, והפריש ממנו הלוי מהמעשר רק תרומת מעשר ולא
הפריש ממנו תרומה גדולה וזהו שנינו 'שנטלה תרומתו', דהיינו
ש'תרומת מעשר' שלו נטלה ולא התרומה גדולה. וכן רבי אבהו
– וכאן השמיעה לנו המשנה את דינו של רבי אבהו שאמר
שבהקדימו בשבלים נפטר הלוי מתרומה גדולה וכדלהלן ולכן לא
נחשב מעשר זה כטבל והאוכל מצטרף לזימון, דאמר רבי אבהו
אמר ריש לקיש, מעשר ראשון שהקדימו הלוי לכהן ונטלו
מהישראל בעודו בשבלים, פטור הלוי מלתת תרומה גדולה לכהן,
שנאמר (במדבר יח כו) בציווי אל הלויים לתת תרומת מעשר, ותרומתם
ממנו – מהמעשר ראשון שקיבלתם תרומת ה', ומה היא התרומה
שתריתו, מעשר (עשירית) מן המעשר, ודורשים דווקא מעשר מן
המעשר אמרתי לך שתרית ממנו, ולא תרומה גדולה ותרומת
מעשר מן המעשר – שאף אם עדיין לא הורמה תרומה גדולה
מהמעשר ראשון פטור הלוי מלהפרישו.
אמר ליה רב פפא לאבבי – שאל רב פפא את אבבי על דברי רבי
אבהו, אי הכי – אם כן, שנלמד מכאן שאפילו הקדימו הלוי לכהן
בפרי – לאחר שנעשה הדיש והמירוח נמי – גם אז שיפטר, ומדוע
פטר רק בהקדימו הלוי בשבלים. אמר ליה – השיב לו אבבי, עליו
אמר קרא – כדי שלא תאמר כן לימדה אותנו התורה בפסוק אחר,
אף הוא בפרשת הלויים לגבי תרומת מעשר,

שנינו במשנה: אכל דמאי וכו' – אבל פת העשויה מחטים שנקנו
אצל עמי הארץ שגזרו חכמים על פירותיהם לחייבם במעשר, אף על
פי שאכל לפני שיעשר הרי זה מצטרף לזימון. מקשה הגמרא: כיצד
מצטרף לזימון, הא לא חזי ליה – הרי הפת אינה ראויה לו קודם
שיעשר, וכשעבר על דברי חכמים ואכל, נמצא שברכת הזימון באה
בעבירה. מתרצת הגמרא: פיון דאי פעי מפקר להו לנכסיה והו
עני – הואיל ואם רוצה הרי יכול להפקיר את כל ממונו ולהיות עני,
וחזי ליה – ותהיה פת הדמאי ראויה לו, שכן חכמים התירו לעניים
לאכול דמאי, לכן גם כעת שאינו עני נחשבת אצלו אכילת הפת
כאכילת היתר ומצטרף לזימון.

מביאה הגמרא ראייה שחכמים התירו אכילת דמאי לעניים: דתנן
(דמאי פ"ג מ"א), מאכילין את העניים דמאי – מותר לתת לעני פירות
דמאי מבלי לעשרם, שלא אסרו חכמים על העניים לאכול דמאי,
שצריכים לחזור גם על פתחי עמי הארץ, ולפיכך סמכו על כך שרוב
עמי הארץ מעשרים (שבת כג.). וכמו כן מאכילין את האכסניא דמאי
– את חיילי המלך העוברים ממקום למקום, ומוזנותיהן מוטלים על
התושבים הדרים באותן מקומות שעוברים שם. ואמר רב הונא, תנא
– שנינו בברייתא, בית שמיא אומרים, אין מאכילין את העניים
ואת האכסניא דמאי, ובית הלל אומרים, מאכילין את העניים דמאי
ואת האכסניא דמאי.

שנינו במשנה: האוכל פת מחטים של מעשר ראשון לאחר שנטלה
ממנו תרומתו – תרומת מעשר' שהלוי הפריש ממעשרו כדי לתת
לכהן, מצטרף האוכל לזימון. וסבורה הגמרא שמדובר שכבר נטלה
מהתבואה התרומה גדולה, שכן יש להפרישה קודם נתינת המעשר
ללוי, ולכן מקשה הגמרא, פשיטא שאוכל פת זו מצטרף לזימון שהרי

המשך ביאור למס' ברכות ליום שיש עמ' א

שנינו בברייתא שיש לעשות עיפור לכוס של ברכה. מביאה הגמרא
איך קיימו האמוראים הלכה זו: מנהגו של רב יהודה היה, שמעפריהו
לכוס בתלמידים, שהיו תלמידיו מסביבו בשעת הברכה. ומנהגו של
רב חסדא היה, שמעפר ליה בנמלי – היה נותן כוסות מסביב הכוס
של ברכה. מבארת הגמרא: אמר רבי חנן, וכן – את כוסות העיטור
ימלא ביין חי. אמר רב ששת, ובכרפת הארץ – כשיגיע לברכת
הארץ (לברכת 'נודה לך') ישפכו מעט יין מן הכוסות שמסביבו לכוס
של המברך.
שנינו בברייתא שיש לעשות עיפור בשעת הברכה. מביאה הגמרא
כיצד קיימו האמוראים הלכה זו: רב פפא מעפר ויתב – היה
מתעטף בטליתו ויושב ומברך. רב אסי פרים סודרא על רישיה –
היה חובש בראשו סודר (מלבוש חשוב שהיו לובשים על ראשם).
שנינו בברייתא, נמלי בשתי ידיו. מבררת הגמרא: אמר רבי חיננא
בר פפא, מאי קראה – מהו הפסוק בו נרמז שיש ליטול את הכוס של
ברכה בשתי ידיו. משיבה הגמרא: שנאמר (תהילים קל ב), 'שאו ידכם
קדש וברכו את ה', כאן נרמז שיגביה את שתי ידיו ליטול הכוס כדי
לברך.
שנינו בברייתא, ונותנו (את הכוס) לימין. הגמרא דנה בהלכה זו:
אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן, החכמים הראשונים שאלו,
יד שמאל מהו שתסייע ליד ימין להחזיק את הכוס של ברכה. ולא
פשטו את ההלכה בזה. ולפיכך אמר רב אשי, הואיל וראשונים
איבעיא להו ולא אפשר להו – הואיל והראשונים הסתפקו
בשאלה זו ולא נפשטה שאלתם,

עשרה דברים נאמרו פבוס של ברכה, – שמברכים עליו ברכת
המוזן. א. מעין הרהר – רחיצת פנים הכוס היטב במים. ב. ושמירה
מבחוץ. ג. נותן היין לכוס בעודו חי, ולאחר מכן מוזגו במים. ד. ומלא
על כל גדותיו. ה. עיפור – יש לעטרו באופן שיתבאר להלן. ו. ועיפוף
– כיסוי הראש בשעה שמברך. ז. נמלי בשתי ידיו. ח. וכשמתחיל
לברך נותנו ביד ימין. ט. ומגביהו מן הקרקע טפה. י. ונותן עיניו
בו – ומסתכל בכוס. י"ש אומרים הלכה נוספת, אף משגרו במתנה
לאנשי ביתו – שולח את הכוס לאשתו, לשתות, בדרך של מתנה
וחשיבות.

שיטה נוספת בדיני כוס של ברכה: אמר רבי יוחנן, אנו אין לנו
במנהגינא אלא ארבעה בלבד, ואלו הן, הרהר, שטיפה, חי, ומלא.
הברייתא מבארת את דין שטיפה והדחה: תנא, הרהר, היא רחיצת
הכוס היטב מבפנים. ושמירה היא רחיצת הכוס מבחוץ.
בשבח המברך על כוס מלא: אמר רבי יוחנן, כל המברך על כוס
מלא, נותנין לו נחלה בלי מצרים – ללא גבול, שנאמר (דברים לג ב),
'מלא ברכת ה' ים ודרום ירשה', כלומר, שהמברך על כוס מלא,
ירש נחלה המתפשטת מהים ועד הדרום. מוסיפה הגמרא: רבי יוסי
בר חנינא אומר, המברך על כוס מלא אף זוכה ונחל שני עולמים,
העולם הזה והעולם הבא, שיכלה התורה לכתוב ים ודרום רש',
נמצא שהאותיות י"ד וה"א מיותרות, ובאו לרמז שיזכה לשני
עולמות שנבראו באותיות אלו, כמו שדרשו (מנחות כט) מהפסוק (ישעיהו
כו ד), 'כי ביה ה' צור עולמים', שבאותיות י"ד וה"א יצר הקב"ה את
העולם הזה והעולם הבא.

הברכה מעין הפתיחה ב'מושיע ישראל', ואם פתח את ברכת 'בונה ירושלים' ב'רחם על ירושלים', אזי חותם הוא בה מעין הפתיחה ב'בונה ירושלים'.

ורב נחמן אמר, אפילו אם פתח את הברכה ב'רחם על ישראל', מכל מקום חותם ב'בונה ירושלים', לפי שבחתימה זו נכלל אף ענין תשועת ישראל, משום שנאמר (תהלים קמז ב) 'בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יבגם', ויש לפרש המקרא כך, אימתי בונה ירושלים ה', בזמן שנדחי ישראל יבגם. כלומר, שמתחילה יבנה ה' את ירושלים, ולאחר מכן יאסוף לתוכה את נדחי ישראל. ונמצא שתשועתם של ישראל תלויה בבנין ירושלים, והכל ענין אחד הוא, ולפיכך אף אם פתח בתשועת ישראל חותם בבנין ירושלים.

הגמרא מביאה מעשה בענין הזכרת 'ברית' ו'תורה' ו'מלכות' בברכת המזון: אמר ליה רבי זירא וירא לרב הסדא, גיתי מר ונתני - יבוא הרב וישנה לנו.

אמר ליה רב חסדא לרבי זירא, ברכת מזונא לא נמרינא ונתנוי מתנינן - עדיין לא למדתי לברך ברכת המזון כהלכתה, והיאך יכול אני לבוא ולשנות לכם.

אמר ליה רבי זירא לרב חסדא, מאי האי - מה הוא דבר זה, שסבור אתה שאינך יודע לברך ברכת המזון.

אמר ליה רב חסדא לרבי זירא, דאקלעי לבי ריש גלותא - נודמנתי לביתו של ראש הגולה לסעודה, ובדיכ ברכת מזונא - וברכתי ברכת המזון, וקפני רב ששת לקועיה עלי כחויא - וזקף רב ששת את צווארו עלי כנחש. כלומר, שכעס עלי ביותר.

שאל רבי זירא מרב חסדא, ואמאי - ומדוע כעס עליך רב ששת. השיב לו רב חסדא, משום דלא אמרי - לא הזכרתי בברכת הארץ לא 'ברית' ולא 'תורה', וכן לא הזכרתי בברכת 'בונה ירושלים' את מלכות בית דוד.

שב רבי זירא ושאל מרב חסדא, ואמאי לא אמרת - ומדוע אכן לא הזכרת את כל אלו.

השיב לו רב חסדא, לפי שסובר אני בזה בדרב חננאל אמר רב, דאמר רב חננאל אמר רב, אם לא אמר אדם בברכת המזון 'ברית' ו'תורה' ו'מלכות', גצא.

וטעם הדבר בזה כך הוא, אם לא הזכיר 'ברית' יצא לפי שברית מילה אינה שייכת בגושים, ואם לא הזכיר 'תורה' ו'מלכות' יצא ידי חובתו לפי שאינן שייכים לא בגושים ולא בעבדים. כלומר, מאחר ועניינים אלו אינם שייכים בגושים ועבדים, לפיכך אין הם מוכיחים אותם בברכת המזון, ומכיון שלא רצו חכמים לתקן שתי נוסחאות שונות לברכת המזון, אחת לאנשים ואחת לנשים ועבדים, לפיכך לא תיקנו כלל להזכיר עניינים אלו בברכת המזון.

אמר לו רבי זירא לרב חסדא, ואת שפכת כל הני תנאי ואמוראי - ואתה עזבת את כל שיטות התנאים והאמוראים שנזכרו לעיל, הסוברים שאם לא הזכיר 'ברית' ו'תורה' ו'מלכות' לא יצא ידי חובתו, ועבדת ברב - ועשית כשיטת הרסור שיצא ידי חובתו. הגמרא דנה בענין ברכת 'הטוב והמטיב': אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ברכת 'הטוב והמטיב' צריכה מלכות, כלומר, צריך להזכיר בה מלכות שמים.

מבררת הגמרא: מאי קא משמע לן - איזה חידוש בא רבי יוחנן להשמיענו בדין זה, וכי כוונתו ללמדנו ש'כל ברכה שאין בה הזכרת מלכות שמים לא שמה' - אינה נקראת בשם ברכה, והיא אמרה רבי יוחנן קדא זימנא - והרי כבר אמר רבי יוחנן דין זה פעם אחת (לעיל זמ).

מבארת הגמרא: אמר רבי זירא, כוונת רבי יוחנן לומר חידוש, שברכת 'הטוב והמטיב' צריכה הזכרת שתי מלכויות, כלומר, שיוזכר בה מלכות שמים שתי פעמים, קדא דידה - פעם אחת בשבילה, וקדא דבונה ירושלים - ופעם אחת בשביל ברכת 'בונה ירושלים', שאין בה הזכרת מלכות שמים.

מקשה הגמרא: אי הכי - אם כך, שצריך להשלים בברכת 'הטוב והמטיב' את הזכרת מלכות שמים של ברכת 'בונה ירושלים', נבעי תלת - צריך היה להזכיר בה מלכות שמים שלש פעמים, קדא דידה - פעם אחת בשבילה, וקדא - ופעם אחת דברכת 'בונה ירושלים',

והקדא - ופעם אחת דברכת הארץ, שהרי אף בה לא נזכרה מלכות שמים.

אלא בהכרח צריך לומר, ברכת הארץ מאי טעמא לא - מה הוא הטעם שאין צריך להשלים את הזכרת המלכות שחסרה בברכת הארץ, משום דהויא לה - שהיא ברכה הסמוכה לחברתה, שכן סמוכה היא לברכת 'הזן את העולם', וכל ברכה הסמוכה לחברתה אין צריך להזכיר בה מלכות שמים. ואם כן מטעם זה בונה ירושלים נמי לא תבעי - אין צריך להשלים אף את הזכרת המלכות שחסרה בברכת 'בונה ירושלים', דהויא לה - שאף היא ברכה הסמוכה לחברתה, שכן סמוכה היא לברכת הארץ ונידונית אף היא עמה כהמשך של ברכת 'הזן את העולם', ומדוע סובר רבי יוחנן שצריך להזכיר בברכת 'הטוב והמטיב' שתי מלכויות.

מתרצת הגמרא: אכן, כן הוא הדין דאפילו ברכת 'בונה ירושלים' נמי לא בעיא - אף היא אינה צריכה מעיקר הדין הזכרת מלכות, כדן ברכה הסמוכה לחברתה, אלא אידי דאמר - אגב כך שמזכירים בה את מלכות בית דוד, לאו אורח ארעא - אין זו מידת דרך ארץ דלא אמר בה גם כן הזכרת מלכות שמים, ומאחר ואי אפשר להזכיר מלכות שמים בברכת 'בונה ירושלים' עצמה, יש להשלימה בברכת 'הטוב והמטיב', ועל כן צריך להזכיר בה שתי מלכויות, אחת בשבילה ואחת בשביל ברכת 'בונה ירושלים', אבל אין צריך להזכיר בה מלכות שמים פעם נוספת בשביל ברכת הארץ, מאחר והיא ברכה הסמוכה לחברתה, ולא נזכר בה ענין מלכות בית דוד.

הגמרא מביאה דעה אחרת בביאור דברי רבי יוחנן: רב פפא אמר, הכי קאמר - כך היא כוונת רבי יוחנן לומר, שברכת 'הטוב והמטיב' צריכה הזכרת שתי מלכויות, כגון שיאמר 'אבינו מלכנו וכו', המלך הטוב והמטיב לכל וכו', לבר מדידה - חוץ מהזכרת המלכות של ברכה זו עצמה, שפותח בה 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם', כלומר, שיש להזכיר בה שלש מלכויות, אחת בשביל עצמה, אחת בשביל השלמת הזכרת המלכות של ברכת 'בונה ירושלים', ואחת בשביל השלמת הזכרת המלכות של ברכת הארץ.

הגמרא מפרשת את דינם של השוכחים להזכיר שבת או יום טוב או ראש חודש בברכת המזון: יתיב וישב רבי זירא אחריו דרב גידל, ויתבי וישב רב גידל קמיה ו-לפניו דרב הונא, ויתבי וקאמר - וישב רב גידל ואמר לפני רב הונא דין זה, אדם ששקעה בברכת המזון ולא הזכיר בה של שבת, דהיינו, שלא אמר 'רצה והחליצנו, אומר ב'רוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה, לאות ולברית, ברוך מקדש ישראל והזמנים'.

אמר ליה רב הונא לרב גידל, מאן אמרה - מי הוא שאמר דין זה. אמר לו רב גידל, רב הוא שאמר דין זה.

הדר יתיב וקאמר - שוב ישב רב גידל ואמר לפני רב הונא, טעה ולא הזכיר של יום טוב בברכת המזון, דהיינו שלא אמר 'יעלה ויבוא, אומר ב'רוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל לשמחה ולזכרון, ברוך מקדש ישראל והזמנים'.

אמר ליה רב הונא, מאן אמרה - מי אמר דין זה. אמר לו רב גידל, רב הוא שאמר לדין זה.

הדר יתיב וקאמר - שוב ישב רב גידל לפני רב הונא ואמר, טעה ולא הזכיר של ראש חודש בברכת המזון, דהיינו שלא אמר 'יעלה ויבוא, אומר ב'רוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון'.

ובאשר סיפר רבי זירא דין זה שאמר רב גידל לפני רב הונא, הוסיף ואמר, ולא דענא - אין אני יודע, אי אמר בה שמחה אי לא אמר בה שמחה - האם הזכיר רב גידל בברכה זו של ראש חודש תיבת 'שמחה', דהיינו שאמר בה לזכרון ולשמחה, או שלא אמר בה אלא 'לזכרון' בלבד. וכמו כן אין אני יודע אי חתים בה אי לא חתים בה.

האם חתם רב גידל בברכה זו 'ברוך מקדש ישראל וראשי חודשים', כדרך שחותם בשבת ויום טוב, או לא. וכן אין אני יודע אי דידה אי דרביה - אם אמר רב גידל דין זה בשם עצמו, או בשם רבו רב, כמו הדינים הקודמים לענין שבת ויום טוב.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: גידל בר מניומי, הוה קאי קמיה ו-היה עומד לפניו דרב נחמן, טעה רב נחמן בברכת המזון, ולא הזכיר של שבת או של יום טוב,

והדינים הקודמים לענין שבת ויום טוב. הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: גידל בר מניומי, הוה קאי קמיה ו-היה עומד לפניו דרב נחמן, טעה רב נחמן בברכת המזון, ולא הזכיר של שבת או של יום טוב,

1 זה, וכשאין בכוס רביעית אי אפשר לקיים בו ברכת המזון על הכוס.
 2 מתרצת הגמרא: **דְּנִפִּישׁ לִיה מַפִּי מְשִׁיעוּרִיָּה** – מדובר באופן שהיה
 3 בו יותר מהשיעור הנצרך, ואף אחר שטעם ממנו עדיין יש בו שיעור
 4 רביעית, ועליו מברך ברכת המזון.
 5 מקשה הגמרא: **וְהָאֵם אֵין שָׁם אֵלָא אוֹתוֹ כּוּס' קִתְּנִי** – והרי
 6 במשנתנו שנינו שאין שם אלא כוס אחד, ומשמע שיש לו יין כשיעור
 7 כוס אחד של ברכה, דהיינו כשיעור רביעית ולא יותר. מתרצת
 8 הגמרא: **תָּרִי לֹא הוּי וּמִחֵד נִפִּישׁ** – כוונת המשנה ששיעור שני כוסות
 9 לא היה בו, אבל יותר מאחד היה בו. כלומר, כאשר התנא אמר
 10 שהיה לו רק 'אותו כוס', כוונתו היתה לומר שאין שם שתי רביעיות,
 11 אך מדובר שהיה שם יותר מרביעית אחת, ואף לאחר שטעם מהכוס
 12 עדיין נותר בו שיעור רביעית לברכת המזון.
 13 מקשה הגמרא: כיצד אפשר לומר שלבית שמאי ברכת המזון טעונה
 14 כוס, ולפרש במשנה שכוונתם שרק טעם מן הכוס, **וְהָאֵם תָּנִי רַבִּי**
 15 **חִיָּא** – והרי רבי חייא שנה דין זה בלשון זו, **'בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים**
 16 **מְכַרְדָּן עַל תֵּינוּ וְשׁוֹתֵיהּ וְאַחַר כֶּךָּ מְכַרְדָּן בְּרַבְתָּ הַמְּזוּן**. ומהלשון
 17 'שותיה' מבואר ששותה את כולה, ולא רק טעם, ואחר כך מברך
 18 ברכת המזון. מוכח מדברי רבי חייא שלדעת בית שמאי אין ברכת
 19 המזון טעונה כוס, וחוזרת הקושיא מהברייתא של 'הנכנס לביתו
 20 במוצאי שבת' וכו' ששם מבואר שלדעת בית שמאי ברכת המזון
 21 טעונה כוס.
 22 מסיקה הגמרא: **אֵלָא רַבִּי חִיָּא וְהִתְנֵא שֶׁל הַבְּרִייתָא הֵם תָּרִי תַנְיָא**
 23 **וְאַלִּיבָא דְּבֵית שְׁמַאי** – שני תנאים החולקים בדעת בית שמאי. רבי
 24 חייא סבר שלדעת בית שמאי אין ברכת המזון טעונה כוס, והתנא של
 25 הברייתא סבר שלפי בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס.
 26 שנינו במשנה: (לעיל כא), **'בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים וְכוּ'** נוטלין לידים ואחר
 27 כך מוזגין את הכוס, ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך
 28 נוטלין לידים. הגמרא מביאה ברייתא שמבוארת בה מחלוקתם.
 29 ותחילה דנה הגמרא בדברי בית שמאי: **תָּנִי רַבִּנָּן בְּבִרְייתָא** (תוספתא
 30 פ"ה הכ"ז), **הַרוּצָה לַשְּׁתוּת יֵין קוֹדֵם אֲכִילַת פֶּת, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים,**
 31 **נּוֹטְלִין לְיָדִים וְאַחַר כֶּךָּ מּוֹזְגִין וְשׁוֹתִים אֶת הַכּוּס, וְהֵטַעַם לִכְךָ, לִפִּי**
 32 **שְׁאָם אֶתָּה אוֹמֵר מּוֹזְגִין אֶת הַכּוּס תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּךָּ נוֹטְלִים יָדִים**
 33 **לְסַעוּדָה, גְּזֵרָה – יֵשׁ לַגּוֹזֵר וְלַאֲסוּר זֹאת מִחֻשׁ שְׁמַאי וְיִטְמָאוּ** [– יקבלו
 34 טומאה], **הַמְּשַׁקֵּין שְׁאֲחֹרֵי הַכּוּס מִחֻמַּת יָדֵיהֶם, וְיַחֲזִירוּ וְיִטְמָאוּ אֶת**
 35 **הַכּוּס**. כלומר, חששו בית שמאי שמא יהיה הכוס רטוב מבחוץ,
 36 וכאשר יאחו אותו בידים שאינן נטולות, המשקים שעליו יקבלו
 37 טומאה מחמת ידיהם, שכן תיקנו חכמים שמשקין הנוגעים בידים שאינן
 38 נטולות, דינם כמו ראשון לטומאה, ואותם משקים יטמאו את הכוס
 39 ויעשו אותו 'שני לטומאה'. נמצא, שמחמת שלא נטל ידיו קודם
 40 שאחו בכוס, הוא ישתמש במשך כל הסעודה בכוס טמא, וסוברים
 41 בית שמאי שאסור להשתמש בסעודה בכלי טמא. ולכן אמרו בית
 42 שמאי שיש ליטול ידים תחילה ואחר כך למוזג ולשתות את הכוס,
 43 כדי שהמשקים שבגב הכוס לא יקבלו טומאה וממילא אף הכוס לא
 44 תקבל טומאה.
 45 שואלת הגמרא: **וְלִיטְמוּ יָדִים לְכּוּס**. כלומר, מדוע נקטה הברייתא
 46 שהידים יטמאו את המשקים ויחזרו המשקים ויטמאו את הכוס, גם

המשך מעמוד קכח

1 **הָאֵם מְכַרְתְּנִי סִיפָא** – והרי מכך ששנינו בהמשך המשנה, **'אֵין**
 2 **מְכַרְבִּין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבֻדָּה זָרָה, מְכַלְל**
 3 **דְּרִישָׁא לֹא עֲבֻדָּה זָרָה עֲסָקִין** – משמע שהאיסור בנר של נכרים
 4 אינו מטעם עבודה זרה, שהרי אם ברישא הטעם הוא מפני עבודה
 5 זרה מדוע חוזרת המשנה בסיפא על הדין של בשמים של עבודה זרה.
 6 משיבה הגמרא: **אִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא, מַה טַּעַם קָאָמֵר – הִסִּיפָא**
 7 **בִּאה לִפְרֹשׁ אֶת הַטַּעַם שֶׁל הַרִישָׁא, מַה טַּעַם אֵין מְכַרְבִּין לֹא עַל הַנֵּר**
 8 **וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל עֲבֻדָּה זָרָה, כְּלוּמַר הַבָּאִים מִמִּסִּיבַת גּוֹיִים, מִפְּנֵי**
 9 **שְׁפָתַם מְסַבֵּת עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים לְעֲבֻדָּה זָרָה, וְאֵין מְבָרְכִים לֹא עַל**

47 בלא משקים נאמר שהידים עצמן יטמאו את הכוס במגען.
 48 משיבה הגמרא: **יָדִים שְׁנִיּוֹת הֵן** – התקנה היתה לעשותן בדרגת 'שני
 49 לטומאה, **וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֵׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִין** – אין שני לטומאה יכול
 50 לטמא חולין לעשותם שליש לטומאה, שאין בחולין שליש
 51 לטומאה, **אֵלָא יֵכֹל לִטְמֹא חוּלִין רַק עַל יָדֵי מְשַׁקֵּין**, שנגע במשקים
 52 והם נגעו בחולין, ומשום שהמשקים חוזרים להיות 'ראשון לטומאה'
 53 ומטמאים את החולין לעשותם 'שני לטומאה'. ולכן אין הכלי שהוא
 54 חולין יכול לקבל טומאה מהידים עצמן.
 55 הגמרא חוזרת לדברי הברייתא, ועתה עוסקת הגמרא בדברי בית
 56 הלל. ממשכיה הברייתא: **בֵּית הַלֵּל אוֹמְרִים, מּוֹזְגִין וְשׁוֹתִים אֶת**
 57 **הַכּוּס וְאַחַר כֶּךָּ נוֹטְלִין לְיָדִים, וְהֵטַעַם לִכְךָ, לִפִּי שְׁאָם אֶתָּה אוֹמֵר**
 58 **נּוֹטְלִין לְיָדִים תַּחֲלָה וְאַחַר כֶּךָּ מּוֹזְגִים אֶת הַכּוּס, גְּזֵרָה – יֵשׁ לַגּוֹזֵר**
 59 **וְלַאֲסוּר זֹאת, מִחֻשׁ שְׁמַאי וְיִטְמָאוּ** [– יקבלו טומאה] **הַמְּשַׁקֵּין שְׁבִינֵיהֶם**
 60 **מִחֻמַּת הַכּוּס וְיַחֲזִירוּ וְיִטְמָאוּ אֶת הַיָּדִים**. כלומר, חששו בית הלל
 61 שמא לא ינגב ידיו יפה ממי הנטילה, וכן חששו שהכוס יהיה טמא
 62 בדרגת שני לטומאה, וכאשר יאחו בכוס, המשקים שעל ידיו יקבלו
 63 טומאה מהכוס ויעשו ראשון לטומאה מדרבנן וכמבואר לעיל,
 64 ויחזרו ויטמאו את ידיו, ונמצא אוכל סעודתו בידים שאינן נטולות.
 65 לכן אמרו שיש למוזג ולשתות תחילה, ורק לאחר מכן ליטול את
 66 הידים.
 67 מקשה הגמרא: **וְנִיטְמוּ כּוּס לְיָדִים**. כלומר, מדוע חששו בית הלל
 68 לטומאה רק מחמת המשקים שעל הידים, הרי יש חשש שהכוס עצמו
 69 יטמא את הידים אף שהן נגובות, וכיון שכן קשה מה הועילו בית הלל
 70 בתקנתם למוזג ולשתות את הכוס ואחר כך ליטול ידים לסעודה, גם
 71 בתוך הסעודה כשיבוא לשתות יטמאו ידיו מחמת הכוס, אף שהן
 72 נגובות.
 73 משיבה הגמרא: החשש היה שישתמש בכלי שנטמא מחמת משקין
 74 ונהיה שני לטומאה, **וְאֵין כָּלִי כּוֹה מְטַמֵּא אֲדָם**, משום שהכלי הוא
 75 שני לטומאה ואין שני לטומאה יכול לטמא את מה שהוא נוגע בו
 76 בטומאת שני לטומאה, שהרי בכל נגיעה יורדת הטומאה דרגה, ורק
 77 על ידי משקין המקבלים טומאה מהכלי ונהיים ראשון לטומאה
 78 מתקנת חכמים [כנזכר לעיל], יכולים הידים לקבל טומאת שני.
 79 שואלת הגמרא: **וְנִיטְמוּ לְמְשַׁקֵּין שְׁבִינֵיהֶם**. כלומר, כיון שלפי בית
 80 הלל מותר להשתמש בכוס שהוא שני לטומאה, מה הועילו בית הלל
 81 בתקנתם שלא לטמא את הידים, הלא המשקים שבתוך הכלי יקבלו
 82 טומאה מהכלי, וכל מה שישתה בתוך הסעודה יהיה טמא.
 83 משיבה הגמרא: **הָכָא בְּכָלִי שְׁנִיטְמוּ אֲחֹרָיו בְּמְשַׁקֵּין עֲסָקִין** –
 84 שהכלי קיבל טומאה מחמת משקים טמאים ראשונים לטומאה שנגעו
 85 בגבו, ובאופן זה הדין הוא **דְּתוֹכּוּ מִהוֹר וְנִפְּו מִטָּמָא** – תוך הכוס טהור
 86 ורק גבו טמא, ועל כן המשקים שבתוכו אינם מקבלים טומאה, אבל
 87 משקין שבידים שיגעו בדפנות הכוס מבחוץ מקבלים טומאה וחוזרים
 88 ומטמאים את הידים. הגמרא מביאה את המקור לדין כלי שנטמאו
 89 אחוריו במשקין: **דְּתָנִן** (כלים פ"ה מ"ו) **כָּלִי שְׁנִיטְמוּ אֲחֹרָיו בְּמְשַׁקֵּין** –
 90 שנגעו משקים טמאים ראשונים לטומאה בדפנותיו מבחוץ, **אֲחֹרָיו**
 91 **מְטַמֵּאִים**,

10 הנר ולא על הבשמים של עבודה זרה'. דהיינו, שבסיפא מבאר התנא
 11 מהו הטעם שנר ובשמים הבאים ממסיבתם של גויים אסורים לברך
 12 עליהם.
 13 הגמרא דנה בענין האיסור לברך על נר שלא שבת: **תָּנִי רַבִּנָּן**
 14 **בְּבִרְייתָא, אוֹר** [– אש] **שֶׁשְּׂבֵת מִמְּלֹאכָה בִּשְׁבַת מְכַרְבִּין עָלָיו**
 15 **בַּהֲבִדְלָה, וְשֶׁלֹּא שְׂבֵת מִמְּלֹאכָה בִּשְׁבַת אֵין מְכַרְבִּין עָלָיו**. מבררת
 16 הגמרא: **(מֵאֵי שְׂבֵת) וּמֵאֵי לֹא שְׂבֵת**, כלומר מהו כוונת החילוק בין
 17 אור ששבת לאור שלא שבת.

האכילה, ואחר כך נוסעין לידים מים אחרונים. והטעם שיש להקדים את כיבוד המקום, משום שאם אתה אומר נוסעין לידים תחלה, עלולים להנתן מים מהנטילה על שיירי המאכלים שנשארו מהסעודה ונמצא שאתה מפסיד את האוכליך, שימאסו מאכלים אלו מאכילה. על כן צריך תחילה לכבד את מקום האכילה, ורק לאחר מכן ליטול מים אחרונים. ממשיכה הגמרא ומבארת בדברי הברייתא: אבל נטילת ידים לבית שמאי תחלה לא סבירא להו – בית שמאי סוברים שאין ליטול ידים תחילה קודם הכיבוד, מאי טעמא – ומה הטעם לכך, משום פירורין – מחשש שמא ישארו פירורים במקום האכילה וימאסו מאכילה מחמת מים אחרונים שינתנו עליהם. ואף שבברייתא כבר מבוארת סברת בית שמאי, חזרת הגמרא על סברתם כדי לומר שבדווקא אמרו שיש לכבד את הבית תחילה ואחר כך ליטול את הידים, ואין לעשות להיפך.

ובית הלל אומרים, אין לחשוש לכך שימאסו האוכלים מחמת מים אחרונים שינתנו עליהם, שהרי אם השמש – הממונה לשרת את הסועדים, תלמיד חכם הוא, בודאי הוא יודע שאסור לאבד אוכלים, וקודם הנטילה כבר נוסעין ומפנה מהמקום שאכלו שם את הפירורין שיש בהן בזה, שחשובים הם ואסור לאבדם, ומנחת (משאיר) רק את הפירורין שאין בהן בזה. וממילא בסוף הסעודה לא מצוי שיהיו שם פירורים שיש בהם כזית, ועתה, אף אם ינתנו מים אחרונים על שיירי המאכל הפחוחים מכזית, אין בזה איסור משום איבוד אוכלים כיון שאין בהם חשיבות. ולכן סוברים בית הלל שנטילים מים אחרונים תחילה ואחר כך מכבדים את הבית.

מוסיפה הגמרא: ברייתא זו, שמבואר בה שתלמיד חכם מניח פירורים שאין בהם כזית אף שיאבדו, מסייע ליה (ו-מסייעת) לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן, פירורין שאין בהם בזה מותר לאכילתו ביד. מבררת הגמרא: במאי קמיפלגי – במה נחלקו בית שמאי ובית הלל. מבארת הגמרא: בית הלל סבירא להו להשתמש בשמש עם הארץ, וכיון שמשמש בשמש תלמיד חכם, יודע השמש שאסור להפסיד את האוכלים, ואין לחשוש שיניח פירורים שיש בהם כזית וימאסו ממי הנטילה, ובית שמאי סבירא להו מותר להשתמש בשמש עם הארץ, ושמש עם הארץ אינו מקפיד לפנות מאכלים שיש בהם כזית, ויש לחשוש שאותם שיירי מאכל יפסדו מחמת מים אחרונים שינתנו עליהם.

אמר רבי יוסי בר חנינא אמר רב הונא, בבבליה פריך – בכל המחלוקת המוזכרות בפרק שלנו, תלכה בבית הלל, בר מהא – חוץ ממחלוקת זו, דבמחלוקת זו תלכה בבית שמאי שצריך לכבד את הבית לפני נטילת מים אחרונים.

ורבי אשיעיא מתני איפכא – שנה במשנתנו את המחלוקת הזו באופן הפוך, שבית הלל הם שאמרו שיש לכבד את הבית לפני נטילת מים אחרונים, ובית שמאי אמרו שיש ליטול הידים תחילה, ובהא נמי – ואם כן גם במחלוקת זו נפסקה תלכה בבית הלל, שיש לכבד את הבית לפני נטילת מים אחרונים.

שנינו במשנה לגבי סדר ברכות ההבדלה: בית שמאי אומרים נר ומזון וכו' בשמים והבדלה, ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון והבדלה. מבואר בדברי המשנה שלפי כולם ברכת הנר קודמת לברכת הבשמים. הגמרא מביאה מעשה שממנו יתבאר שהדבר שנוי במחלוקת: רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא – הודמן לביתו של רבא במוצאי שבת, חזויה לרבא דבריה אבשמים ברישא – ראה שרבא בירך על הבשמים תחילה ואחר כך בירך על הנר. אמר ליה – אמר רב הונא בר יהודה לרבא, מכריז (הרי) בית שמאי ובית הלל אמאור לא פליגי – על ברכת הנר אינם חולקים שהיא ראשונה, (דתניא) [דתנין] – שכן שנינו במשנתנו, בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון והבדלה. הרי שבין לבית שמאי ובין לבית הלל ברכת הנר היא ראשונה, אם כן מדוע ביצת על הבשמים תחילה.

עני רבא בתריה – ענה רבא אחיו, כלומר הסביר לו רבא, שמשנה זו, דברי רבי מאיר היא, אבל שנינו בתוספתא (פ"ה הל"א) שרבי יהודה

אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על ברכת המזון שהיא בתחלה, וכן לא נחלקו על ברכת ההבדלה שהיא בסוף, על מה נחלקו, על ברכת המאור ו-הנר ועל ברכת הבשמים, שבית שמאי אומרים מברך על המאור ואחר כך מברך על הבשמים, ובית הלל אומרים מברך על הבשמים ואחר כך מברך על המאור. ואמר רבי יוחנן, נהנו העם בבית הלל אליבא (לפי שיטתו) דרבי יהודה שיש לברך על הבשמים ואחר כך על הנר, ולא כפי ששנינו בשם במשנתנו. ועל פי דברי רבי יוחנן מוכן מדוע יש לברך על הבשמים בתחילה.

שנינו במשנה לגבי נוסח ברכת הנר בהבדלה: בית שמאי אומרים שברא ב' מאור האש, ובית הלל אומרים בורא מאורי האש. הגמרא מבארת את מחלוקתם: אמר רבא, פלשון 'ברא' פולי עלמא לא פליגי דברא משמע. כלומר, לפי כולם 'ברא' משמעותו לשון עבר, והוא נוסח נכון, משום שברכת הנר היא ברכה על בריאת האור שנברא במעשה בראשית במוצאי השבת הראשונה, ואם כן נכון לאומרה בלשון עבר. כי פליגי – ומחלוקתם היא רק בלשון 'בורא', דבית שמאי סבירא להו שהלשון 'בורא', משמעותו דעתיד למברא (שעתיד לבוא), כלומר שבורא אותו תמיד, ובברכת ההבדלה לא נכון לומר לשון זו, משום שבהבדלה יש לברך על האור שכבר נברא במעשה בראשית, ובית הלל סבירא להו שהלשון 'בורא' נמי דברא משמע – גם היא משמעותה לשון עבר, ונכון לאומרה על בריאת מעשה בראשית.

רב יוסף מקשה על דברי רבא, וחולק עליו: מתני – מקשה רב יוסף על דברי רבא. כיצד אתה אומר שלפי בית שמאי 'בורא' הוא לשון עתיד, והלא נאמר (ישעיה מה ד) 'יוצר אור ובורא חשך' וכן נאמר (עמוס ד יג) 'יוצר הרים ובורא רוח' וכן נאמר (ישעיה מב ד) 'בורא השמים ונוטיהם', ופסוקים אלו עוסקים במעשה בראשית שהיה בעבר, אם כן מוכח מפסוקים אלו שהלשון 'בורא' בודאי לפי כולם משמעותו אף לשון עבר.

אלא אמר רב יוסף, פלשון 'ברא' ובלשון 'בורא' פולי עלמא לא פליגי דברא משמע – אין מחלוקת ששתי הלשונות משמעותן לשון עבר, ונכון לאומרם בברכת הנר, כי פליגי – ומחלוקתם היא רק בלשון 'מאור' ובלשון 'מאור', דבית שמאי סבירא להו דברא נהורא איכא בנהורא – שלהבת אחת יש בנר, ויש לומר עליו לשון יחיד בורא 'מאור' האש, ובית הלל סבירא, מוכח נהורא איכא בנהורא – הריבה אורות יש בנר וכלומר השלהבת בכמה גוונים, אדומה לבנה וירוקה, ויש לומר עליו לשון רבים בורא 'מאור' האש.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרב יוסף: תניא נמי הכי – בברייתא גם שנינו כר, שהמחלוקת שלהם היא לגבי לשון 'מאור' ו'מאורי', שכן שנינו בברייתא, אמרו להם בית הלל לבית שמאי, הרבה מאורות יש בנר – כמה גוונים יש בשלהבת. ומכך תשובת בית הלל לבית שמאי היתה מענין כמות המאורות שיש בנר, מוכח שבאו לחלוק על הלשון 'מאור' שאין ראוי לאומרה, אלא צריך לומר 'מאורי' כיון שיש כמה מאורות בנר.

שנינו במשנה: אין מברכין בו' לא על הנר ולא על הבשמים של נכרים. שואלת הגמרא: בשלמא נר – בנר של גוי מוכן הדין שאין לברך עליו, משום דלא שבת – שלא שבת ממלאכת עבירה בשבת, שכן הנכרי השתמש באורו בשבת לצורך מלאכה האסורה בשבת, ולכן נפסל לברכה כמבואר בברייתא להלן בסמוך, אלא בשמים – אבל בשמים של נכרים, מאי טעמא לא – מה הטעם שאין לברך עליהם.

משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, הך – כאן במשנתנו בנספח עובדי כוכבים עסקינן – מדובר בבשמים הבאים מסעודה שהסבו בה גוים, ולכן אין מברכים עליהם מפני שפסחם מנספח עובדי כוכבים לעבודה זרה היא. שברך ככל מביאים למסיבה את העבודה זרה שלהם, ובשמים אלו הביאו לכבודה למסיבה, ונאסר להנהיג משום ששימשו לעבודה זרה, ודבר האסור אין מברכים עליו. מקשה הגמרא: כיצד אפשר לפרש שהאיסור הוא מטעם עבודה זרה,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ג מִפְּנֵה לִפְנֵה בְּבֵית אֶחָד שֶׁקִּדֵּשׁ בְּזוּיָהּ זֶה עַל דַּעַת לֵאכּוֹל פֶּאן וְאַחֵר כֶּךָ נִמְלֵךְ לֵאכּוֹל בְּזוּיָהּ אַחֶרֶת בְּאוֹתוֹ בֵּית
- 2 וְאוֹתוֹ חֹדֶר וְאִפִּילוֹ הוּא טְרַקְלִין גְּדוֹל אֵין צָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְקַדֵּשׁ¹⁰ שֶׁכֵּל הַחֹדֶר נִחָשֵׁב מְקוֹם אֶחָד וּמִכָּל מְקוֹם
- 3 לְכַתְּחִלָּה טוֹב שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בֵּין¹¹ שֵׁשׁ חוֹלָקִים עַל זֶה¹²:

חלק ב סימן רעג שיהיה הקידוש במקום טעודה סעיף ג

הלכתא רבתא

- ט [לחזור ולקדש - ואפילו יש מקום גבוה באמצע - שאינו יכול לראות משם את מקומו הראשון, ואפילו אין החדר מקורה - אלא שמוקף מחיצות¹⁶.
- י] שלא לעשות כן - ולכתחילה יש להשאר באותו ד' אמות בהם קידש - שהן נקראות מקומו¹⁷.
- יא] חולקים על זה - משמע שדוקא בנמלך לאכול בפינה אחרת - אין לעשות כן לכתחלה, אבל כשכיון לכך - מותר לעשות כן לכתחלה אם הוא באותו חדר¹⁸.

ציונים והוספות

- 16 סימן קעח ס"ט: האוכל בשדה שאינה מוקפת מחיצות כיון שנתרחק עד שלא יוכל לראות מקומו הראשון נקרא שינוי (כמו מחדר לחדר שבהקף מחיצות) ואפילו אוכל פירות האילן במזרחו וחזרו ואוכל במערבו כיון שאינו רואה מקומו מפני האילן שמפסיק נקרא שינוי מקום וצריך לחזור ולברך אם לא היה בדעתו לאכול במערבו כשברך במזרחו.
- 17 קצות השלחן סימן פא בבדה"ש ס"ק ו, דמסתבר דכל ד' אמות נקראות מקומו.
- 18 כן משמע מלשון רבינו, ועיין תהל"ד ס"ק א.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ה ואם אין ההפטרה כלל בבית הכנסת אלא בבית אחר ואי אפשר להביאה משם שאין עירוב בעיר ילכו עשרה מבית הכנסת לאותו בית ויפטיר שם המפטיר שקרא בתורה תחלה בבית הכנסת אבל לא יקרא ההפטרה בעל פה בבית הכנסת:
- 2 ראש חדש שחל להיות בשבת אין המפטיר מזכיר ענין של ראש חדש כלל בברכת על התורה כו' לפי שאינו ענין כלל לראש חודש בהפטרה שהרי אלמלא שבת אין הפטרה בראש חדש לבד:
- 3 צריך לכיין לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר ויענה אחריהם אמן ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות שחיסר מנינם בשבת אם אין לו פירות הרבה להשלים בהם כמ"ש בסי' מ"ו ועיין סי' ר"צ:
- 4 קטן היודע לקרות שיועד לחתוך האותיות בטוב ויודע למי מברכין יכול להפטיר בנביא ויש נוהגים סלסול וכבוד במרכבה של יחזקאל שמפטירין בעצרת ובשירת דוד כשמפטירים אותה בז' של פסח שלא יפטיר אלא גדול ויש נוהגים כן גם בשבת שובה:
- 5 אם קראו קטן למפטיר וקרא בתורה ונמצא שאינו יודע לומר ההפטרה וכן אם אירע כן בגדול יכול אחר לאמרה ואין צריך לקרות בתורה עוד כי די בקריאה הראשונה שאף שתקנו שהמפטיר בנביא יקרא בתורה תחלה מפני כבוד התורה שתהא נקראת קודם הנביא כמו שנתבאר בסי' רפ"ב מכל מקום

חלק ב סימן רפד דין ההפטרה וברכותיה סעיפים ה"א

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק:** גדר חובת האמונה, להאמין שהקב"ה
2 בכבודו ובעצמו אינו בגדר עולמות כלל.
3 [לאחרי שביאר בפרק הקודם ענין דעת באלקות,
4 ממשך בפרק זה לבאר ענין אמונה בה:]

5 אך הנה דעת והרגשה זו היא בבחינת ממלא כל
6 עלמין, אבל בבחינת סובב כל עלמין כתיב אני הוי'
7 לא שנית, ואתה הוא קודם שנברא העולם בו,
8 שאינו בגדר עלמין כלל.

9 יש, בכללות, שתי מדרגות כליות באור וחיות
10 האלקי המחי' ומקיים את כל העולמות והנבראים
11 שבתוכם, ונקראות בזהר בשם "ממלא כל עלמין"
12 ו"סובב כל עלמין".

פירוש:

13
14 "ממלא כל עלמין" הוא האור והחיות האלקי
15 המתלבש בעולמות ובנבראים להחיותם כמו נפש
16 המלוכשת בגוף העושה אותו לגוף חי (ועל זה אמרו
17 חז"ל מה הנפש ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את
18 העולם);

19 ו"סובב כל עלמין" הוא אור אין סוף ב"ה בכבודו
20 ובעצמו, שהוא מובדל ומרומם מן העולמות (ולכן
21 נקרא "סובב כל עלמין"), כי להיותו אור בלתי מוגבל
22 (אור שאין לו סוף), אינו יכול להיות נתפס בעולמות.
23 ומה שהוסבר לעיל דמה שהקב"ה מחי' את
24 העולמות ניתן להרגיש ממש כאילו רואה - אין זה
25 אלא באור ה"ממלא כל עלמין", דהיינו החיות האלקי
26 המלוכשת בעולמות, ועליו נאמר "ומבשרי אחזה
27 אלקה", שהוא נראה לעינים משא"כ באור הסובב כל
28 עלמין אין שייך שום השגה ותפיסה, לפי שאור זה
29 אינו בגדר העולמות כלל.

30 כדי להבין ענין זה, כיצד אור הסובב כל עלמין
31 אינו בגדר העולמות, יש להקדים פירוש הכתוב "אני

32 ה' לא שנית", שהקב"ה אינו בגדר שינוי. וכן אומרים
33 "אתה הוא קודם שנברא ואתה הוא משנברא העולם",
34 "פירוש הוא ממש, בלי שום שינוי.. כי עוה"ז וכן כל
35 העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי באחדותו
36 יתברך בהבראם מאין ליש, שכמו שהי' הוא לבדו הוא
37 יחיד ומיוחד קודם הבראם, כן הוא לבדו הוא יחיד
38 ומיוחד אחר הבראם".

39 ולכאורה אינו מובן, איך יתכן לומר שאין שום
40 שינוי לפניו יתברך בבריאת העולמות, הלא קודם
41 הבריאה לא היתה שום מציאות בלעדו יתברך, ועכשיו
42 ישנם עולמות וברואים עד אין קץ?

43 אך טעם הדבר הוא, לפי שכל ענין בריאת
44 העולמות והשפעת החיות לנבראים אינו אלא
45 מ"הארה" של אור אין סוף ב"ה ולא ממהותו ועצמותו
46 יתברך, ולפיכך אין הקב"ה בכבודו ובעצמו נתפס כלל
47 ח"ו בבריאת והתהוות העולמות, וגם לאחרי הבריאה
48 נשאר ברוממותו והבדלתו כמו קודם הבריאה. וכמו
49 על דרך משל אור וזיו השמש, שאינו אלא הארה
50 בעלמא מעצם השמש, שלכן אין שום נפק"מ למאור
51 השמש עצמו אם האור והזיו המתפשט ממנו מגיע
52 לארץ ולדירים עלי' ופועל פעולתו להאירם ולחממם או
53 לאו, מאחר שאור השמש אינו אלא זיו והארה ולא
54 חלק ממהותו ועצמותו של השמש.

55 ומאחר שעצמותו ומהותו יתברך אינו נתפס כלל
56 בבריאת העולמות, לפיכך, גם עתה לאחרי שנבראו
57 העולמות אין להם שום חשיבות כלל לפניו יתברך,
58 וכאילו כל העולמות אינם במציאות כלל (מאחר שמצד
59 הקב"ה בכבודו ובעצמו אין שום "מקום" לעולמות
60 ונבראים), ונמצא שמצידו יתברך כביכול גם עתה
61 "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד".

ד"ה וידעת היום פרק שני

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

5 תכלית כו' והיינו בחי' מעלה ומטה הרוחני' שבבחי'
6 העצמות ממש וזהו המגביה לשבת למעלה מעלה עד אין
7 שיעור כלל ומשפילי לראות למטה מטה עד אין תכלית כלל
8 וב' הענינים דמעלה ומטה מגביה ומשפילי כו' הכל בא

1 (ז) וזהו המגביה לשבת כשמגביהי לשבת במכון שבתו
2 בעצמותו ממש שזהו בבחי' הסתלקות בעילוי
3 אחר עילוי לאין שיעור למעלה מעל' וכידוע דעצמות אא"ס
4 ממש למעלה מעלה עד אין שיעור ולמטה מטה עד אין

למעלה וגם מה שמתפשט למטה מטה עד כו' שוין לפניו
ממש כו' כי הכל מכח א' באו והוא ית' כל יכול לסבול ב'
המדרגות דמעלה ומטה הללו שבבחי' הרוחניות הנמשכים
מעצמותו ממש שניהם כא' ממש מטעם שגם מה שמגביהי
לשבת ומשפילי לראות שזהו ממש אא"ס למעלה עד כו'
ולמטה כו' אין זה ערך כלל וכלל לגבי אמיתת עצמותו
ממש שלמעלה מבחי' העלי' והיריד' כמ"ש במ"א וד"ל
והארז"ל במקו' גדולתו שם דוקא אתה מוצא ענותנותו
דגדולה הוא בחי' ההתנשאות שבעצמותו עד אין שיעור
למעלה וענוה הוא בחי' ירידת אא"ס למטה כו' ובמקום
גדולתו כמ"ש המגביהי לשבת משם דוקא הוא משפילי
לראות בשמים וארץ משום דהיינו הך והכל מכח אחדות
הפשוט' בא רק שזה כחו בעלי' וזה כחו בירידה כנ"ל וד"ל:

שער החנוכה

מכח העצמות ממש רק שזהו בבחי' העליה וההסתלקות
בעצמותו וזה בבחי' הירידה והתפשטות למט' מטה עד אין
תכלית וע"כ אמר המשפילי לראות בשמים וארץ בשוה לפי
שכח זה של הירידה וההתפשטות באה מכח העצמות ג"כ
ע"כ משפילי לראות בשמים וארץ בשוה ממש וד"ל. ובוזה
יתורץ דאין הסיפא סותר לרישא דקרא דאדרבה מוסיף טעם
וביאור דהנה באמת הכונה הפשוטה במקרא זה דמגביהי
ומשפילי היינו גם בשעה שמגביהי לשבת למעלה מעלה
בעצמותו ממש אז הוא משפילי לראות בשמים וארץ ואין
זה שפלות ויריד' כלל כי לגבי עצמותו ממש אין זה בחי'
מעלה ומטה כלל וכלל מאחר שאין כל מקור של
ההשתלשלות מראשו לסופו תופס מקום כלל וכלל כנ"ל
וגם מצד עצם אמתתו הרי מה שמגביהי לשבת באין שיעור

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

בבחי' שם ה' בחי' ת"ת כי בד"כ שם ה' היא בת"ת והאור
הנמשך משם ה' היא ע"י מדרגות הצדיקים שהיא להחיות
רוח שפלים בחי' מל' דהיינו למלאות פגם הלבנה.
ומדרגות בע"ת היא גבוהה אף מבחי' חסידים, דהנה
המשכת הצדיקים והחסידים הוא רק מבחי' ו"ה משא"כ
הבע"ת ע"י האתהפכא מחשוכא לנהורא בחילא יתיר
ממשיכים מבחי' י"ה וכדאיתא בזוהר פ' אחרי ואתחברו
וא"ו עם ה' מאן גרם לון חסד, יו"ד עם ה' עילאה לא
תליא חיבורא דלהון בחסד אלא במזלא תליא פ' החיבור
מבחי' ו"ה תליא בחסד דהיינו מדות עליונות, אבל החיבור
דבחי' י"ה לא תליא במדות כ"א במזלא בחי' כח"ב תליא,
וזהו מדרגה היותר נעלה, והוא מדרגת הבע"ת שממשיכין
מבחי' י"ה ולכן יכול לימשך למטה ביותר ממדרגות
הצדיקי' שאינו נמשך כ"א למעלה דוקא.

להבין החילוק שבין צדיקים לחסידים

ולהבין כ"ז הוא דהנה צדקה הוא רק לעניים, וגם להעני
א"צ להעשיר את העני רק שיתן לו די מחסורו
אשר יחסר לו, אבל גמ"ח הוא בין לעניים בין לעשירים
דהנה לשון חסד (פ' הרמב"ם במ"נ) שהוא לשון הפלגת
הטוב והוא בין לעניים ובין לעשירים, והנה איתא בזוהר
ברע"מ פ' תשא העשיר לא ירבה דא עמודא דאמצעיתא
בחי' ת"ת שהוא בחי' עשיר שמאיר שם גילוי אלקות
כנודע, והנה גמ"ח היא גם לעשירים דהיינו אפי' בחי' ת"ת
כי חסד הוא הפלגת הטוב ונמשך מבחי' חסד דא"א ששם
לית שמאלא כלל, וזהו בחי' חסיד, וזהו בית יעקב לכו
ונלכה באור ה' ופי' בזוהר באור ה' באור שמאיר בשם ה'
דלכאורה י"ל באור ה' היינו האור המאיר משם ה' אבל
פי' בזוהר כנ"ל דהיינו באור המאיר בשם ה', וזהו ע"י
מדרגת החסיד' שהיא הפלגת הטוב אף לעשירים שהיא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל - תרל"ב

האיך אומר על עצמו בי נשבעתי כו', אלא מפני שבשעת
השליחות הוא בטל לגבי כח המשלח עד שאין בו כ"א כח
המשלח ולכן יכול לומר בי נשבעתי כי כח המשלח שבו
אומר זה. וכן כשאישי הישראלי מקיים מצות שהם רצון

אך כל מה שנת' כאן הוא לע"ל אחר העלי', ובאמת נק'
יעקב בשם אל בעודו בחיים. אך גם זה אתי שפיר,
ויובן זה ממה שאמר על עצמו המלאך בי נשבעתי נאום
הוי', וכתוב ותקרא שם הוי' הדובר, ולכאורה אינו מובן

1 העליון ממש ובאמת הם ארחין דגלגלתא כי תרי"ג מצות
2 דאורייתא וז' מצות דרבנן הם תר"ך, נמצא כאשר מקיימים
3 איזה מצוה הרי מלובש בזה ממש רצה"ע ב"ה, ובלבד
4 שיהי' מקושר ובטל להמצוה שהוא רצונו ית' ואז יכול
5 להקרא בשם אל ע"ש רצה"ע המלובש בתוכו. ואדרבה
6 כ"ש וקו"ח מה המלאך שהוא מבריאה קורא א"ע בשעת
7 השליחות בשם הוי', נשמה דאצי' שכל נשמה שרשה
8 מאצי' כמ"ש בסש"ב מכש"כ שמחמת עשיית המצוה

9 שהמצות נק' ג"כ שלוחים כמ"ש במד"ת וא"כ הרי אז הוא
10 שליח בודאי, ודאי יתכן לקרות בשם אל. וזהו מה שארז"ל
11 ע"פ כל הנקרא בשמי עתידים צדיקים שיקראו על שמו של
12 הקב"ה, ענין הקריאה הוא מהעלם לגילוי היינו שיאיר במ
13 בגילוי שם הוי', כי בזמנה"ג הוא בהעלם ולע"ל יאיר במ
14 בגילוי, והאבות האיר במ בחייהם גילוי אור ה' כמאמרם
15 ז"ל שלשה הטעימן מעין עוה"ב, והעיקר הוא ביעקב לכן
16 נק' הוא דוקא בשם אל ולא כל נשמה דאצי' ממש.

הקבצו ושמועו

פ' ויחי, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 השמות - החיות של הכלים
2 והענין הוא - בכדי לבאר מהי התהוות שבבחינת קירוב
3 וגילוי ומהי התהוות שבבחינת העלם יש להקדים את העניין
4 הבא. דהנה ידוע דו' שמות שאינן נמחקים - שבע השמות
5 של הבורא שעל פי הלכה² אסור למוחקם, הם מכוונים
6 בעשר ספירות וכמו שם אל בספירת החסד כדברי הפסוק³
7 "חסד א-ל כל היום", שם אלקים שעניינו צמצום והסתור
8 בספירת הגבורה כו', ובספירות עצמם הרי זה בבחינת
9 הכלים דעשר ספירות ולא באורות.
10 והשייכות התוכנית ביניהם: שם אל בכלי החסד דשם אל
11 יש לו ב' פירושים הוא לשון גדולה ששמה של מידת החסד
12 בפי המקובלים היא גדולה, כלשון הפסוק⁴ "לך ה' הגדולה
13 והגבורה" וכו' וגם לשון תוקף כפי הלשון⁵ "יש לאל ידי"
14 — והיינו תוקף ההשפעה כמו שכתב הפרד"ס⁶ וזהו שייך
15 דוקא בכלי החסד שהוא בחינת חסד ממש אך באור שהוא
16 מופשט לא שייך לקרותו כך, ושם — בכלי החסד, שייך ענין
17 הגדולה ותוקף ההשפעה כו', - אופן ההשפעה של כלי

18 החסד היא באופן של גדולה תוקף וחוזק. וכן שם אלקים
19 שהוא בחינת הדין הרי זה שייך בכלי הגבורה כו'.
20 אך מה שהשמות של הבורא הן בכלים אין זה בכלים עצמן
21 שהרי השמות הן להבורא יתברך, וכיון ששם א-ל זה כינוי
22 לבורא הרי לא יתכן שהכוונה על כלי החסד עצמו, שהרי
23 כלי החסד היא מידה מוגבלת, והבורא הוא ללא שום מידה
24 והגבלה.
25 אלא הכוונה אל האור והחיות של הכלי כו', והוא החיות
26 של הכלי עצמה לבד האור המלובש בה כו', - כמו במשל
27 הנשמה והגוף, הרי יש את הנשמה שמחיה את הגוף, אך
28 יש חיות לגוף בפני עצמו, והראיה שכאשר הנשמה
29 מסתלקת מהגוף, הרי הגוף נשאר במציאותו ולא נעשה מיד
30 אין ואפס, כיון שיש בו חיות שמחיה אותו מלבד הנשמה,
31 וכך ביחס שבאור וכלי, מלבד האור שמתלבש בכלי יש
32 בכלי עצמו חיות שמחיה את עצם מציאותו, ועל חיות זו
33 אנו מכוונים את שמו של הבורא, וכמו שנתבאר בלקומי
34 תורה בהביאור דאת שבתותי ובשאר דרושים.

אכלם כי אל מדת חסד ומבקשים השפעה ולכן נקרא גדולה עכ"ל
ודבריו מבוארים. ובתקונים (תקוני ז"ח דף קי"ח). נראה שהחסד נקרא
גדול ומלכות מצדו נקרא גדולה וכן גבורה הפחד נקרא גבור והמלכות
מצדו גבורה כו' וז"ל שם ומסטרא תלת אבהן דאתקריאו אל אלקים
יהו"ה דאינון האל הגדול הגבור והנורא אתקריאת גדולה גבורה ת"ת
עכ"ל. והנה פי' כי המלכות נקרא גדולה גבורה ת"ת מצד ג' אבות.
והאבות עצמם נקראים גדול גבור ונורא ולשון גדולה היא במלכות
דהיינו גדול ה' ופי' ה' מתלבש בלבוש הגדול שהוא חסד וע"ד זה
נראה בת"ת שהוא [מפואר] והה' נקראת תפארת לשון נקבה ויתבאר
בע"ה בערך תפארת.

2. ראה שבועות לה, א. רמב"ם הל' יסודי התורה פרק ו' הלכה

ב.

3. תהילים נב, ג.

4. דברי הימים א כ"ט, יא.

5. בראשית לא, כט.

6. פרד"ס רימונים, שער כ"ג פרק ג', וזה לשונו שם: גדולה נקרא
החסד והטעם נתבאר מן המפרשים וזה לשונם נקרא גדולה מפני כי
כל הספירות והכחות כלם מתגדלים מזאת הספירה ואפילו המקטרגים.
וזה שאמר הכתוב (תהלים קד) הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל
אכלם. הכפירים הם המקטרגים, שואגים ר"ל להוציא דבה ולקטרג על
עולם השפל, ואע"פ שהם נאצלים מצד שמאל הם מבקשים מאל

1 והחיות של הכלים עצמן הוא נמשך מן הרשימו וזהו ענין
2 השמות אל אלקים בו, שהן המשכות מבחינת הרשימו
3 להוות ולהחיות הכלים בו,
4 ביאור הענין: שאלה זו - כיצד מייחסים שם הבורא הלא
5 מוגבל לספירה פרטית מדודה - נמצאת במקומות נוספים
6 בחסידות (ראה בארוכה גם ב"דרך מצוותיך" - שרש מצוות
7 התפילה), והתירוץ על זה בכלליות שהכוונה בשם על
8 הבורא שמתגלה באופן זה או אחר, וכמו מלך שכאשר
9 משפיע חסד נקרא בשם מסויים וכאשר מעניש נקרא בשם
10 אחר, הרי בכל השמות הכוונה על הבורא עצמו, אלא שלפי
11 פעולותיו אנו מייחסים לו את שמותיו השונים.
12 והנה בחלק מהמקומות מבארים שהכוונה בשם, הוא על
13 אור הקו שמאיר בספירה, דכיון שהקו הוא הארה מהאור
14 אין סוף, אור מעין המאור, הרי כמו שהמאור הוא בלי
15 גבול, כך גם באור הקו יש בחינה של אין סופיות, ולכן ניתן
16 לייחס זאת לבורא.
17 אך במאמר זה מתרץ הרבי נ"ע באופן אחר שאין הכוונה
18 בשמו של הבורא על הכלי עצמו אלא החיות המחיה את
19 הכלי מלבד האור המאיר בו. ומוכרחים לומר שגם בבחינת
20 החיות של הכלי עצמו יש בחינה של אין סופיות. למרות
21 ששרש החיות של הכלי הוא לא מהאור אין סוף, כאור הקו,
22 אלא מהרשימו.
23 וההסבר הוא, שגם הרשימו הוא בחינה של אין סוף, וכפי
24 שנתבאר במאמר הקודם, שהבורא כשם שיש לו כח בבלתי
25 בעל גבול כך כוחו בגבול, וכדברי העבודת הקודש "דאם
26 לא כן הרי אתה מחסר שלימותו", כלומר שהרשימו - כח
27 הגבול, הוא כוח של הבורא עצמו, שכשם שכוחו בכלי
28 גבול כך כוחו בגבול. לכן ניתן לייחס את שמותיו של
29 הבורא לרשימו, שהוא גילוי יכולתו של האין סוף בהגבלה,

30 אלא שזה מתגלה באופנים שונים של הגבלה - בכלי החסד
31 ובכלי הגבורה וכו'. וזה עניינם של השמות, שם אל, זה
32 החיות שנמשכת מהרשימו להחיות את כלי החסד וכך
33 הלאה.
34 והרי המשכות אלו של החיות שבכלים מהרשימו אינן
35 בבחינת גילוי אור היינו בבחינת קירוב ודביקות במקורם
36 שזהו עניינו של אור, להאיר ולגלות את המקור שלו, ולכן
37 אור תמיד נמשך על ידי דביקות במקורו, לעומת זאת הכלים
38 שעניינם הסתר והגבלה, ונמשכו ממקום הרשימו שעניינו
39 כח להעלים ולהגביל, הרי ההמשכה משם היא לא באופן
40 של גילוי וקירבה כי אם בבחינת העלם בו, ולכן הכלים
41 הם בבחינת העלם מצד עצמם, כיון שגם ממקורם הם
42 נמשכו באופן של ריחוק.
43 וכמאמר הזהור בפתח אליהו² בד אנת תסתלק בו (כשאתה
44 - אור הקו - תסתלק מהם) אשתארו כנופא בלא נשמתא
45 (ישארו - הכלים - כגוף ללא נשמה), הרי גם שיש בהם
46 בחינת החיות שמצד עצמם היינו בחינת הכחות שמהרשימו
47 בו, כמו גוף ללא נשמה שיש בו איזה שהיא חיות, והראיה
48 שהוא קיים, אלא שאין זה באופן שנגרשת החיות בגוף,
49 אלא שהוא מוטל כאבן דומם, מכל מקום ללא ההארה
50 מאור הקו שנמשכת בהם, הרי הם אשתארו כנופא (נשארים
51 כגוף) דומם בו, בבחינת העלם האור והגילוי בו, כמו
52 שנתבאר במקום אחר.
53 והיינו לפי שמה שנמשך בהם החיות מהרשימו אין זה
54 בבחינת דביקות במקורם דהיינו בבחינת קירוב להיות
55 בבחינת גילוי אור כי אם בבחינת העלם בו, שלא כמו
56 המשכת אור שעניינו דביקות וקירבה, דרשימו היא בחינת
57 כח נעלם ולכן גם ההמשכה משם היא בבחינת העלם בו,
58 התהוות הכלים בריחוק גם בפעולת האור.

יוס ב' דחג השבועות תער"ב

7. תקוני זוהר בהקדמה.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

מוח, לב וכבד - מהם מסתעפים כל הכוחות. ענין מיתה ברוחניות.

7 פִּתְחָ שְׁפָרָאשׁ, הִנֵּה הוּא פְּלִי שְׂכּוּלֵל הִרְבֵּה פְּחוֹת וְחוּשִׁים
8 פְּרִטִּים שֶׁהֵם מְסַתְּעִפִּים מִחֶלֶק הַשְּׂכָל שְׂבִנְפֶּשׁ, וְהֵם חוּשִׁים
9 וְכַחוֹת פְּרִטִּים הַמְּתַלַּפְשִׁים בְּכָלִים מִיְּחָדִים שֶׁהֵם אֲבָרִים
10 פְּרִטִּים, וְכִמּוֹ פֶּחַ הַחֲקִמָּה, פֶּחַ הַפִּינָה וְכֵחַ הַדַּעַת, חוּשׁ
11 הָרְאָיָה וְחוּשׁ הַשְּׁמִיעָה בּוֹ, וְכֵן הֵלֵב הוּא פְּלִי לְכַמָּה פְּחוֹת

2 וְהִנֵּה כָּל אֶחָד מֵהֶג' חֲלָקִים פְּלִיִּים הָאֵלוּ דְּמַתָּא לְפָא
3 וְכַבְדָּא, הֵגֶם שֶׁהֵם פְּרִטִּים לְגַבִּי פְּלִיּוֹת אֹר וְחַיִּית
4 הַנֶּפֶשׁ הַפְּלִי, הֵרִי הֵם פְּלִיִּים לְגַבִּי לְמִטָּה מֵהֶם, וְהִנֵּה
5 דְּלִבָּד זֹאת שֶׁהִמַּח שְׁפָרָאשׁ הוּא פְּלִי לְגַבִּי הֵלֵב וְהַפְּכָד
6 שְׂכּוּלֵל אֶת פְּלִם, וְכִידוּעַ דְּעֶקֶר הַשְּׁרָאָת הַחַיִּית פְּלִי הוּא

1 ולבושי הנפש, כמו המדות דאֶהֱבָה, יִרְאַה, תַּפְאֶרֶת, נִצְחוֹן,
2 וְדְבוּר, וְכֵן הַכֶּבֶד הוּא כָּלִי לְכַמָּה כחות המסתעפים ממנו,
3 והעקר בענין תקין כלי הגוף שהם האברים שיהיו כלים
4 טובים לקבל בהם כחות הנפש על ידי טיב הלוח הדם
5 והתפשטות הרוח־חיים דחלל השמאלי שבלב, שתלוי
6 באפן הברור והזכוף של הדם הנעשה על ידי הכבד, שאז
7 דכאשר הכבד הוא בריא, אז הנה גם חלק המעשה הוא
8 בשלמות ונקרא אדם בריא, והינו דלכד זאת שהוא אדם
9 חי, שהאור והחיות הנפש מתלבש באברי הגוף בכללותו,
10 הנה עוד זאת אשר כל אבר הוא חי מהפכת הפרטי המתלבש
11 בתוכו ופועל פעלתו. וענין המיתה, רחמנא לצלון, הוא
12 שאור וחיות הנפש מסתלק ונשאר רק הגוף בלבד, דאז

13 הגם שיש אברי הגוף, שהרי המוח והלב וכן כל האברים
14 נשארים בקיומם (עד שמתפזרים), ומכל מקום הרי בצאת
15 הנפש מן הגוף הנה אין המוח משפיל שכל, ואין הלב
16 מתעורר במדות לא באהבה ולא ביראה, ואין העין רואה
17 ואין האזן שומעת, אשר הדגמא מזה מוכן ברוחניות,
18 דכתיב "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם
19 האדם וחי בהם", דקיים התורה והמצוות צריכה להיות
20 בחיות כמו אדם החי, אבל מי שאין לו חיות בקיים
21 המצוה, הגם שיש לו אברי הגוף, הינו שמקיים את המצוה
22 אבל הוא בהתשלול וכלא הרגש, הוא פדגמט דבר מי
23 שרחמנא לצלון נסתלק אור נפשו ונשאר רק גופו בלבד,
24 והיו הנקרא מת רחמנא לצלון ברוחניות, שהוא קשה מכלם.

יום ב' דראש השנה, תר"צ

לקוטי דיבורים

1 למיפגש חשוב כזה - ב"ה - שזיכנו השי"ת לחגוג את
2 יובל הארבעים וחמש להקמת ישיבת "תומכי תמימים",
3 ולחגוג אותה על אדמת אמריקה, היה מתאים מאד
4 שאספר - בתור המנהל-פועל הראשון של ישיבות
5 "תומכי תמימים ליובאוויטש" - על שיחות הקודש
6 היסודיים שרבי, אבי, מייסד הישיבה, אמר על מטרת
7 הישיבה ועל שאיפתו ותשוקתו לראות בתלמידיה.
8 ברם, דיני התורה, המקיפים את חי האדם
9 והנהגותיו, מזוהרים על טרחא דציבורא, כבוד הבריות
10 בכלל וכבוד תלמידי חכמים ומחבבי מצוה בפרט. ולכן
11 אינני יכול להרשות לעצמי לגזול את זמנם של הנואמים
12 החשובים, ואפרסם את השיחות האמורות בכתב,
13 ואסתפק במילים ספורות בתור הזמנה ופתיחה לחגיגת
14 יובל ה-45 של "תומכי תמימים".
15 בין התורות והסיפורים שרבי ואבי, מייסד ישיבות
16 "תומכי תמימים", מסר לי במשך עשרים וחמש שנים,
17 תרנ"ד-תר"פ, ישנם תורה וסיפור שאני מוסר כאן בכתב
18 כפי שהם רשומים ביומני בשעה שזכיתי לשמוע אותם.
19 ביום מסויים בחודש שבט תרל"ט, כשאבי היה
20 ב"יחידות" אצל אביו הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש, הנה
21 בין דברי התורה והסיפורים שאמר לו ישנם הסיפור
22 והתורה הבאים:
23 ח"י אלול תרי"א הייתי אצל אבי, הרבי ה"צמח צדק",
24 ב"יחידות". בין דברי התורה והסיפורים שמסר לי, היה

25 מה שאירע באותו יום לפני חמשים שנה.
26 ח"י אלול תקס"א בתחילת החודש השני להתישבותו
27 של הסבא "הרבי הזקן בעל התניא וש"ע" בליאדי, הניחו
28 היסוד לבנין הישיבה, שהסבא העביר מליאזנא - בה חי
29 עד אז - לליאדי.
30 נכחו בשמחה, חמי - הרבי האמצעי - כל הילדים, כל
31 המשפחה, מאות חסידים מהעיר, והסבא אמר:
32 ח"י אלול תקל"א, אמר בפניו הרבי, המגיד ממזריטש,
33 בשעת סעודת המצוה, תורה שאמרה רבו הסבא -
34 הבעש"ט - בח"י אלול תקט"ו:
35 "כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו"¹ - כל יהודי
36 יש לו נכסיו הוא, מוח ולב, שכל ומדות - אלה הם
37 הנכסים של בני ישראל. העוסק בתורה, לא רק לומד
38 תורה, נכסיו מצליחים. אברהם אביו היה למדן וירא
39 אלקים, קיים כל התורה עד שלא ניתנה, ואילו כריתת
40 הברית הנצחי שכרת הקב"ה עם אברהם אביו לדורותיו
41 עד סוף כל הדורות היה משום שמצא את לבבו נאמן.
42 רצינות הלב, תמימות הפשטות והאמונה הפשוטה, אלה
43 הם הנכסים של בני ישראל. ומי שעוסק בתורה - נכסיו
44 מצליחים לו.
45 כתוב²: "זכרו תורת משה עבדי". ומקשה במכילתא:
46 הרי תורת ה' תמימה? - אלא משום שמשה מסר את
47 נפשו על קבלת התורה, לכן אמר הקב"ה זכרו תורת
48 משה.

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

- 1 הוראת כ"ק אדמו"ר לועד עסקני הכלל בפטרבורג הי':
- 2 (א) להודע סדר נסיעתו של דערזשאווין – מארש - שהוא מתכוון לנסוע ולשלוח אותו ע"י ציר
- 3 מיוחד לכ"ק אדמו"ר.
- 4 (ב) להודיע זמן נסיעתו.
- 5 (ג) חברי הועד ימשיכו עבודתם הלאה ככל אשר יוכלו לעשות ע"י מכריהם. הוד כ"ק אדמו"ר
- 6 הרגיע את רוח חברי הועד על דבר התפארות של דערזשאווין אשר בחזירתו ירציא לגרש את היהודים
- 7 מפעטערבורג וכתב בכתב יד קדשו כתיב¹¹³ אל יתהלל חוגר כמפתח, ולה' הישועה¹¹⁴, ויברכם.
- 8 כשחזר רד"מ לפעטערבורג השיג בדרכים שונים העתק סדר נסיעתו אשר סידר לו דערזשאווין וגם
- 9 רשימת האנשים אשר יבקר בכל מקום ומקום ולערך את הזמן שהוא חושב לעשות את נסיעתו והכל
- 10 שלחו ע"י ציר מיוחד לכ"ק אדמו"ר.
- 11 הוד כ"ק אדמו"ר בחר בשניים אנשים סוחרים, אחד החסיד ר' שמרי' זלמן מפאָלאַצק¹¹⁵ סוחר
- 12 במשי וסאָמעט ואומן במלאכת בגדי נשים והשני החסיד ר' נתן משקלאָוו¹¹⁶ הסוחר במרגליות ואבנים
- 13 טובות ויצו עליהם לסדר את מסעם לפי סדר נסיעתו של דערזשאווין והמה ישתדלו אשר בכל מקום
- 14 בואם יחדו – ע"י דרכי מסחר – בבתי השרים ובעלי האחוזות אשר הסופר דערזשאווין יבקר אותם,
- 15 ולהודע כמו בדרך אגב מה שאפשר יהי' להודע, ואם יעלה בידם באיזה מקום שהוא להשיג העתקה
- 16 מרשימותיו לא יחוסו על ההוצאה ואם יודע להם מאומה מאיזה שוחד אשר יקח ישתדלו לידע דבר
- 17 על בוריו וירשמו בספר.
- 18 החסידים ר' שמרי' זלמן ור' נתן מלאו את דבר השליחות במסירת נפש ממש ובחכמה ובמועצות
- 19 דעת עלה בידם להשיג העתקות שונות מרשימותיו של דערזשאווין, ועם זה רשימת כספי השוחד אשר
- 20 עלה בידם להודע עם שמות המשחדים וזמני הניתנה דבר דבר על אופן.

(113) מלכיס"א כ, יא.

(114) משלי כא, לא.

ע"י 88. ראה רשימת רבינו באגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ד (116) ע"י רמד. ספר השיחות תשי"ב ע"י 152.

(115) ראה ספר השיחות קיץ הישי"ת ע"י 168. תשי"ד ע"י 73. תשי"ה

אגרות קודש

בי"ה, כ' סיון תרפ"א

כבוד ידידיע ווי"ח אי"א מוה"ר חיים דוד שיחי'

שלום וברכה.

- 1 לא עת דברים עתה, רק עת רחמים וישועה, כי ירחם
- 2 השי"ת עמו ועדתו נחלתו וכרמו בכלל ובפרט. מעט שחיתי
- 3 לבבי בדברי עם ידידינו רמ"ש שיחי', ויזכנו השי"ת לעשות
- 4 בעבודה בפועל כפי ההשגה ואז יעזרינו השי"ת להשיג יותר,
- 5 כי שמעתי אשר שאלו אחד החסידים מהו חסידות,
- 6

- 7 (ובזה כמה נוסחאות ולא אדע פשר דבר, רק הוא שיחת
- 8 חסידים הראוים שימת לב להתלמד מהם, כי זהו התחדשות
- 9 עבודת הוד כ"ק רבינו הגדול, אשר גם חסיד בינוני יהי' תוכן
- 10 בעבודתו שיהי' מה להתלמד ממנו, וזה פעל רבינו בעבודתו
- 11 ובהנהגתו שנהג את החסידים בתוקף עוז הדרישה מכאוו"א
- 12 בפרט, אשר כמוהו לא עשו כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק
- 13 אאזמו"ר הרב צ"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כמו שכותב אלי
- 14 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע באחד
- 15 ממכתביו, שהם דברו בכלל, ובפרט היו מדברים רק על
- 16 יחידות או בדרוש מה שהי' נוגע להפרט שהי' בעת הדרוש

1 ההוא. ורבינו הגדול בתחילת ההתייחסות הי' אומר דרושים
2 קצרים במאד, מרעידי הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם
3 דרכים, ואח"כ נקראו אגרות והיו ארוכים יותר, ואח"כ
4 השתלשל שיקראו תורות והם שרשי הדרושים בלקו"ת
5 ותו"א, ואח"כ ארוכים מעט יותר ונקראו כתבים (והם בביאור
6 בהשגה רחבה לפי ערך, שרשי הדרושים דסידור וביאורי
7 הזהר), ובסוף ימי דרושים שהם ערוכים בסדר רחב לפי ערך
8 הזמן ההוא. אשר כמה וכמה שנים נהג רבינו הגדול רק בסדר
9 הזה, ע"כ יסד כי כל חסיד הי' לו תוכן בעבודתו, א ענין פרטי.
10 והיתרון מעלה שבזה הוא שכל אחד במה שהוא, הנה
11 מלאכתו והתעסקותו לא מנע אותו מזה, ואילע דאס איז ער,
12 כלומר שזהו כל מהותו, און דערביי איז ער א מלמד אדער א
13 רב וש"ב או חנוני ובע"מ זהו ענין בפ"ע, עד כל מהותו, פירש
14 מהותו העצמי איז א חסיד. ולזאת הי' שיחות חסידיות
15 מצויות ביותר בין זקני החסידים. וא"כ אין פלא שיהיו

16 בשיחות אלו כמה וכמה נוסחאות, אמנם מהשיחה הלא נראה
17 וניכר מי המדבר, שהלשון הוא קולמס הלב כנודע.
18 ואמר ואס חסידות איז ווייס איך ניט, רק מהו חסיד.
19 ושאלו אותו מהו חסיד, והשיב, חסיד הוא שמשתדל להשיג
20 ולעשות מה שהוא מאמין, ומשתדל להאמין במה שלא יובן.
21 והטועים בזה מתחילים מהשגה, והחכמים מתחילי' מן
22 העבודה בפועל ועשי' לעילא. עלינו לקוות להשי"ת כי בטח
23 יעזרינו.
24 להשואל עניתי ע"י ר' נחום שמרי' שיחי' אשר בטח כתב
25 המענה, אמנם מצד הסדרים השוררים עתה אנו מתראים
26 לפרקים, ובטח כתב. ולר' שניאור זלמן שי' ישלח השי"ת
27 רפוי"ש ויהי' בריא אולם.
28 בעת האחרונה לא נשלחו קבלות ממה שמתקבל לצרכי
29 הבית, ולא אדע על בירור מאיזה זמן לא נשלחו..
אג"ק מוהרי"צ כרך יד

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' ב

1 שַׁעַל חַיִּי שְׁעָה מְכֻרָה, כלומר, שצריך אדם לברך על מזונו, אף שאין
2 בו אלא כדי ליתן לו חיות לזמן קצר בעולם הזה, אזי על התורה
3 שמביאתו לחי' עולם הבא לא כל שפן שצריך לברך עליה.
4 רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי
5 ישמעאל, אינו צריך – אין צריך ללמוד דין זה מקל וחומר, אלא ניתן
6 ללמוד זאת מן המקרא, שהרי הוא [–הכתוב] אומר (דברים ח') ואכלת
7 ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך,
8 כלומר, שמצינו לשון 'נתינה' לענין ברכה על המזון, ולחל' הוא
9 אומר (שמות כד יב) 'ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה' וגו',
10 דהיינו, שנאמרה 'נתינה' אף לגבי התורה, וממילא יש ללומדים זה
11 מזה, שכשם שיש חיוב ברכה על המזון, כך יש חיוב ברכה על העסק
12 בתורה.
13 הגמרא מביאה דרשה נוספת שלומדים ממקרא זה: רבי מאיר אומר,
14 מנין שפ"ש שאדם מברך [–מודה] לה' על הטובה שהוא נותן לו,
15 כ"ך מוטל עליו להיות מברך אף על הרעה, תלמוד לומר 'אשר נתן
16 לך ה' אלהיך', כלומר, שיש ללמוד ממקרא זה שחייב אתה לברך
17 את הקדוש ברוך הוא, אשר דיינך בכל דין שדינך – על כל דין שבו
18 הוא דן אותך, בין מדה טובה ובין מדת פורענות.
19 הגמרא שבה לברר מנין לומדים שיש לברך על העסק בתורה: רבי
20 יהודה בן בתייה אומר, אינו צריך – אין צריך ללמוד דין ברכת
21 התורה באופנים שנתבאר לעיל, אלא ניתן ללמוד זאת מן המקרא.

22 שהרי הוא [–הכתוב] אומר 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על
23 הארץ הטובה אשר נתן לך', ולכאורה צריך היה הכתוב לומר 'על
24 ארץ טובה', ומאחר ונקט בלשון 'הטובה' יש לדרוש תיבה זו לשני
25 עניינים שונים, האחד, 'טובה' זו תורה, וכן הוא אומר 'כי לקח טוב
26 נתתי לכם', ומכאן יש ללמוד שצריך לברך על העסק בתורה, והשני,
27 'הטובה' זו ברכת בנין ירושלים, וכן הוא אומר 'ההר הטוב הזה
28 והלבנון', ומכאן יש ללמוד שצריך לקבוע ברכה על בנין ירושלים
29 בתוך ברכת המזון.
30 הגמרא מפרשת דינים שונים בנוסח ברכת המזון: הניא בברייתא, רבי
31 אליעזר אומר, כל אדם שלא אמר את התיבות 'ארץ המדה טובה
32 ורחבה' בברכת הארץ, וכן מי שלא הזכיר את מלכות בית דוד
33 בברכת בונה ירושלים, לא יצא ידי חובתו.
34 נחום ה' אומר, צריך שייזכר בה בריית. כלומר, צריך להזכיר
35 בברכת הארץ את ענין ברית מילה, ולומר 'על ברייתך שחתמת
36 בבשרנו'.
37 רבי יוסי אומר, צריך שייזכר בה בברכת הארץ את התורה, ולומר
38 'על תורתך שלמדנו'.
39 פלימו אומר, צריך שיקדים את הזכרת ה' בריית' להזכרת ה' תורה',
40 שזו [–התורה] נתנה לישראל בשלש ברייתות, כלומר, שלש פעמים
41 כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל על נתינת התורה,

חומש לקריאה בציבור – פרשת וילך – לא – ראשון-חמישי קלז

פרשת וילך

לא וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ^א וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בְּנֵי־מִדְיָן וְעִשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הָיוֹם לֹא־אוֹכַל עוֹד לַעֲזֹאת וּלְבֹא וַיְהִי אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: ^ב וַיְהִי אֱלֹהֶיךָ הוּא | עָבַר לְפָנֶיךָ הוּא־יִשְׁמָר אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבַר לְפָנֶיךָ בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ ניצביסדילך תשד"מ. התועדויות

תשד"מ ח"ד עמ' 2038 – מתוך 'התקשרות')

פרשיות נצבים-וילך

עבודת התפלה היא דגמה לחבור שתי התנועות המנגדות של 'נצבים' ו'וילך': בעת תפלת שמונה-עשרה עומדים 'עבדא קמיה מריה', מבלי לזוז ('נצבים'), ועם זה מתנועעים בחיות ובהתלהבות ('וילך').

ועל דרך המספר על אדמו"ר האמצעי שנהג להתפלל ללא כל תנועות חיצוניות, ועם זה היו ניגרים ממנו פלגי זעה...

וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כְּאִשֶּׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וּלְעֹג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם: ^א וַנִּתֵּן יְהוָה לְפָנֵיכֶם וְעִשִּׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם: וְחִזְקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאֹו וְאַל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: ^ב

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ וילך תשכ"ה – מתוך 'התקשרות')

וילך משה (לא, א)

ואזל משה למשכן בית אלפנא (תרגום יונתן)
לפני שמשה נתן הוראה לבני-ישראל, הלך לבית-המדרש ("בית אלפנא"), כדי לעין בדבר ולקבץ את שמועתו.
לומר דף:

אל לו לאדם לפסוק הלכה על סמך ידיעתו בתורה וזכרונו; עליו לעין שוב בשלחן-ערוך, ורק אחר-כך יוציא את פסק הדין. בענין זה מסופר על אדמו"ר הרשב"ב, שפעם כבדוהו ב'מפטיר' מבלי להודיע לו על כך מראש. הרבי יצא לחדר סמוך ועין בהפסרה, ורק אז חזר לבית-הכנסת ועלה לתורה.

ישראל שלישי: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלַי לְעִינִי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וְאַמֵּץ כִּי אַתָּה תְּבֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחַלְלֶנָּה אוֹתָם: ^א וַיְהִי הוּא | הַהֹלֵךְ

לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: ^א וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָה אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנִּשְׂאִים אֶת־אָרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וילך משה (לא, א)

נקל לשער באיזו דרגה רמה ונשגבה עמד משה לאחר מזה ועשרים שנות עבודת ה', ובכל-זאת – במה עסק ביומו האחרון? ב'וילך', הליכה ועליה לדרגה נעלית עוד יותר.

רביעי: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסִּפּוֹת: ^א בָּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאֲזִינֵיהֶם: ^ב הִקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשִׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ^ג וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: ^ד פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וילך משה . . אל כל ישראל (לא, א)

"וילך משה" – משה הלך והתעלה מחיל אל חיל על-ידי זה שקשר וחבר את עצמו "אל כל ישראל".

חמישי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמַיךָ לָמוֹת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתִּיצְבוּ בְּאַהֵל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתִּיצְבוּ בְּאַהֵל מוֹעֵד: ^א וַיִּרָא יְהוָה בְּאַהֵל בַּעֲמֹד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח הָאַהֵל: ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה | אַחֲרַי | אֱלֹהֵי נֶגְר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בֹא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעֹזְבֵנִי וְהִפֹּל אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בְּרִיתִי אִתּוֹ: ^ג וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְעֹזְבֵתַיִם וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מִפָּנֵיכֶם וְהָיָה לְאֹכַל וּמִצָּאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָל בִּי־אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצְאוֹנִי הִרְעוֹת הָאֵלֶּה: ^ד וְאַנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־

הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם:
 וַיַּעֲתָה בְּתָבוֹ לָכֵם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וּלְמַדָּה
 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁמְיָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יד, עמ' 127 – מתוך

'התקשרות')

הקהל את העם (לא, יב)

אותו היום כְּהֻנִּים עומדים בגדרים ופרצות, וחצוצרות של
 זָהָב בְּיָדֵיהֶם, תוקעין ומריעין ותוקעין (להקהיל את העם אל בית
 המקדש). כל כהן שאין בידו חצוצרות, אומרין - דומה זה שאין
 כהן הוא (תוספתא סוטה פ"ז)

כל יהודי הוא בבחינת "כהן", כפתוב (יתרו יט) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ
 לִי מִמְּלַכְת כְּהֻנִּים". חובתו של כל יהודי היא אפוא (ובמיוחד מי
 שמכהן כרב ומנהיג רוחני) לעמוד ב"גדרים ופרצות" ו"לתקע
 בחצוצרות" כדי להקהיל את העם ולהביא להם את דבר ה'.

שישי כ כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי
 לָאֲבֹתָיו זָכַת חֶלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה
 אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם וַעֲבָדוּם וְנֹאֲצֹנִי וְהִפָּר אֶת־
 בְּרִיתִי: כ אִיְהִי כִּי־תִמְצָאֻן אֹתוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
 וְעָנָתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִפְנֵי לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח
 מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֹתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה
 הַיּוֹם בְּטָרִם אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי:
 כ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא
 וּלְמַדָּה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ וַיֵּצֵאוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן
 וַיֹּאמֶר חֹזֶק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה תִּבְיֹא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאַנְכִּי אִתָּה עִמָּךְ:
 כ וַיְהִי | בְּכָלוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־
 הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תָּמָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט, עמ' 327 – מתוך

'התקשרות')

תקרא את התורה הזאת (לא, יא)

המלך הנה קורא (רש"י)

על כל יהודי להקהיל ולקבץ את כל כחות נפשו וכל
 מחשבותיו, דבוריו ומעשיו, ולהכניסם ב"בית המקדש" הפנימי
 שלו. הקהלה זו נעשית על־ידי המלך, על־ידי בטול וקבלת על
 מלכות שמים.

שביעי כ וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם גִּשָּׁאֵי אַרְוֹן בְּרִית־
 יְהוָה לֵאמֹר: כ לָקַח אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וּשְׂמַתֶּם
 אֹתוֹ מִצַּד אַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה אֲלֵהֶיכֶם וַיְהִי־שֵׁם בְּךָ

לְעֵד: כ כִּי אֲנֹכִי יִדְעֹתִי אֶת־מְרִידְךָ וְאֶת־עֲרֻפְךָ
 הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדֶנִי חִי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הַיֵּתֶם
 עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: כ הַקְהִילוּ אֵלַי
 אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם וְשֹׁמְרֵיכֶם וְאֶדְבָּרָה בְּאָזְנֵיהֶם
 אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעֱיִדָה בָּם אֶת־הַשְּׁמַיִם
 וְאֶת־הָאָרֶץ: כ כִּי יִדְעֹתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת
 תִּשְׁחַתּוּן וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם
 וּקְרָאת אֲתֶכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ
 אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:
 וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט, עמ' 378 – מתוך

'התקשרות')

האנשים והנשים והשף (לא, יב)

לפי ה'מנחת חנוך' (מִצְוַת תרי"ב) גם תינוק שנולד הוא בכלל
 המצוה. נמצאנו למדים מזה כלל חשוב: חנוכו של ילד יהודי
 מתחיל מיד עם לדתו.

♦ ♦ ♦

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
 וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן
 בתיכון וביומיוון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן
 קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמו עלמיו. יתברך:
 יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמו עלמיו. יתברך,
 וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתגדל, ויתעלה,
 ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל
 ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא,
 ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

מפטיר כ הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבִטֵיכֶם
 וְשֹׁמְרֵיכֶם וְאֶדְבָּרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וְאֶעֱיִדָה בָּם אֶת־הַשְּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כ כִּי יִדְעֹתִי
 אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ
 אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם וּקְרָאת אֲתֶכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית
 הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ
 בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל־קְהֵל
 יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָם: פפפ

הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם (לא, כח)
ולא תקעו אותו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל... לקום
מה שנאמר, ואין שלטון ביום המות (רש"י)
יש לדקדק בזה: מדוע היתה ירידה אצל משה ביום מותו?
והרי ידוע שהצדיק מתעלה תמיד בעבודתו, מחיל אל חיל.
וביום מותו, עליו לכאורה להגיע לתכלית העליו שלו!

קלט

באור הענין: 'שליטה' מורה על שיכות מסוימת בין השולט
לבין הנשלט. משה רבנו התעלה ביום מותו מעל העם לגמרי,
כך שלא היה בבחינת 'שליטה' – "אין שלטון ביום המות".
אך על-פיכך, גם ביום הזה לא פסק הקשר בין משה
לישראל, שלכן אמר משה "הקהילו אלי". לפי שבג"ז ישראל הם
בעצם דבר אחד עם עצמיותו של משה, ובשלשון רש"י (חוקת כא,
כא): "משה הוא ישראל וישראל הם משה".

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה
עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפניה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם
הנאמרים באמת ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו ובאשראל עמו
ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרות לפרשת וילך לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום בהושע פרק יד ופרק ז

יד בשובה ישראל עד יהוה אלהיך כי כשלת בעונך: ג קחו עמכם דברים ושובו
אל-יהוה אמרו אליו כל-תשוא עון וקח-טוב ונשלמה פרים שפתינו: ה-אשור | לא
יושיענו על-סוס לא נרכב ולא-נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו אשר-בך ירחם יתום:
ה ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממונו: ו אהיה כפל לישראל יפרח בשושנה
ויה שרשיו פלגנו: ו ילכו יונקותיו ויהי כזית הזר וריח לו פלגנו: ה ישובו ישבי בצל
יחי דגן ויפרחו כגפן זכרו בנין לבנו: ט אפרים מה-לי עוד לעצבים אני עניתי ואשורנו
אני בכרוש רענן ממני פרוץ נמצא: י מי חכם ויבן אלה נבון וידעם כי-ישרים דרכי

יְהוָה וְצַדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָּם: ז' יֵה מִי־אֵל כְּמוֹךְ נִשְׂא עוֹן וְעֵבֶר עַל־פְּשָׁע לְשֹׂאֲרֵית נִחַלְתּוֹ לֹא־הֶחְזִיק לְעַד אֲפֹ כִי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יֵשׁוּב יִרְחַמְנוּ יִכָּשֶׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתִשְׁלַךְ בְּמַצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם: כ' תִּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁפָּעַת לְאַבְתִּינוּ מִיָּמֵי קָדֶם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֵּל דְּבָרָיו אֲמַת וְצַדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מִשְׁמַח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁפָּעַת לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָה. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, ימי הסליחות, ה'תשי"ט

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה בנימין שי

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכלל ובפרט,

לוח זמנים לשבוע פרשת וילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:22	6:26	8:55	8:55	9:27	9:28	10:30	10:29	18:48	18:40	19:12	19:04	18:21	19:13
חיפה (ח)	6:21	6:25	8:54	8:54	9:26	9:27	10:29	10:28	18:48	18:40	19:12	19:04	18:11	19:13
ירושלים (ח)	6:19	6:23	8:53	8:54	9:24	9:25	10:27	10:27	18:48	18:40	19:12	19:04	18:01	19:12
תל אביב (ח)	6:23	6:27	8:55	8:55	9:27	9:28	10:30	10:30	18:47	18:40	19:12	19:04	18:21	19:14
אוסטריה, וינה (ק)	6:29	6:38	9:05	9:08	9:37	9:40	10:41	10:42	19:08	18:55	19:38	19:25	18:40	19:38
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:16	6:06	8:41	8:36	9:13	9:08	10:14	10:10	18:15	18:21	18:40	18:45	18:01	18:56
אוקראינה, אודסה (ק)	6:34	6:42	9:08	9:11	9:41	9:43	10:44	10:45	19:09	18:57	19:37	19:25	18:41	19:29
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:04	6:12	8:39	8:43	9:11	9:15	10:15	10:17	18:42	18:29	19:11	18:59	18:14	19:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:15	6:24	8:50	8:54	9:23	9:26	10:26	10:28	18:53	18:40	19:22	19:10	18:24	19:14
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:41	6:50	9:15	9:19	9:48	9:52	10:52	10:54	19:18	19:05	19:49	19:35	18:49	19:39
אוקראינה, קייב (ק)	6:32	6:41	9:08	9:11	9:40	9:44	10:44	10:46	19:12	18:58	19:43	19:29	18:43	19:33
איטליה, מילאנו (ק)	7:00	7:08	9:35	9:37	10:07	10:09	11:10	11:11	19:35	19:23	20:03	19:51	19:07	20:04
אקוואדור, קיטו (ח)	5:58	5:56	8:31	8:29	9:01	8:59	10:04	10:01	18:19	18:17	18:40	18:38	17:59	18:42
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:49	6:40	9:14	9:08	9:46	9:41	10:47	10:43	18:48	18:52	19:13	19:17	18:34	19:28
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:38	7:28	10:06	10:00	10:37	10:31	11:38	11:33	19:42	19:48	20:08	20:14	19:29	20:18
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:47	6:52	9:19	9:21	9:52	9:53	10:55	10:55	19:15	19:05	19:41	19:31	18:49	19:35
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:34	6:40	9:08	9:10	9:40	9:42	10:44	10:44	19:06	18:56	19:32	19:22	18:40	19:33
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	6:35	6:41	9:08	9:10	9:41	9:43	10:44	10:45	19:05	18:55	19:32	19:22	18:39	19:33
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:10	7:16	9:44	9:46	10:16	10:18	11:20	11:20	19:43	19:32	20:10	19:59	19:16	20:10
ארה"ב, הווסטן (ק)	7:04	7:07	9:35	9:36	10:08	10:08	11:10	11:10	19:27	19:20	19:51	19:43	19:03	19:53
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:33	6:38	9:06	9:07	9:38	9:39	10:41	10:41	19:01	18:52	19:25	19:17	18:36	19:26
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:05	7:07	9:35	9:36	10:08	10:08	11:10	11:10	19:26	19:19	19:48	19:42	19:02	19:51
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:32	6:38	9:04	9:06	9:37	9:39	10:40	10:40	19:00	18:50	19:27	19:16	18:34	19:29
ארה"ב, שיקאגו (ק)	6:28	6:34	9:03	9:05	9:34	9:36	10:38	10:38	19:02	18:51	19:29	19:18	18:35	19:28
בוליביה, לה-פס (ח)	6:17	6:13	8:51	8:48	9:20	9:17	10:23	10:20	18:37	18:38	18:59	18:59	18:20	19:03
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:17	7:27	9:52	9:56	10:25	10:28	11:29	11:30	19:56	19:42	20:27	20:13	19:26	20:29
בלגיה, בריסל (ק)	7:17	7:26	9:53	9:56	10:25	10:28	11:29	11:30	19:57	19:43	20:28	20:14	19:27	20:29
ברזיל, ס. פאולו (ח)	5:57	5:51	8:26	8:22	8:57	8:53	09:59	09:55	18:05	18:07	18:28	18:30	17:49	18:36
ברזיל, ריו דה ז'נירו (ח)	5:43	5:37	8:12	8:08	8:43	8:39	09:45	09:41	17:52	17:54	18:14	18:16	17:35	18:22
בריטניה, לונדון (ק)	6:34	6:43	9:10	9:14	9:42	9:46	10:46	10:48	19:15	19:01	19:47	19:33	18:46	19:48
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:41	6:52	9:18	9:22	9:50	9:54	10:54	10:57	19:25	19:10	19:57	19:42	18:54	19:59
גרמניה, ברלין (ק)	6:40	6:50	9:16	9:20	9:48	9:52	10:52	10:54	19:21	19:07	19:53	19:39	18:51	19:43
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:59	7:08	9:35	9:39	10:07	10:11	11:11	11:13	19:40	19:27	20:11	19:57	19:11	20:01
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:57	5:50	8:27	8:23	8:58	8:53	09:59	09:56	18:08	18:11	18:31	18:34	17:52	18:38
הודו, בומביי (ח)	6:24	6:26	8:54	8:54	9:27	9:26	10:29	10:28	18:42	18:37	19:04	18:59	18:20	19:03
הודו, פונה (ח)	6:19	6:20	8:50	8:49	9:22	9:21	10:24	10:23	18:39	18:34	19:01	18:56	18:17	19:00
הונגריה, בודפשט (ק)	6:20	6:28	8:55	8:58	9:27	9:30	10:31	10:32	18:56	18:44	19:25	19:13	18:28	19:17
טורקיה, איסטנבול (ק)	6:43	6:49	9:16	9:18	9:49	9:51	10:52	10:53	19:14	19:03	19:40	19:30	18:47	19:34
יוון, אתונה (ק)	7:05	7:10	9:38	9:39	10:10	10:12	11:13	11:14	19:34	19:24	19:59	19:50	19:08	19:54
מולדובה, קישינב (ק)	6:42	6:50	9:16	9:18	9:48	9:51	10:52	10:53	19:16	19:04	19:45	19:33	18:48	19:37

לוח זמנים לשבוע פרשת וילך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ק)	7:17	7:18	9:52	9:51	10:22	10:22	11:25	11:24	19:45	19:40	20:07	20:01	19:22	20:05
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:28	6:17	8:50	8:44	9:23	9:17	10:24	10:19	18:22	18:29	18:49	18:56	18:14	19:00
נפאל, קטמנדו (ח)	5:44	5:46	8:18	8:18	8:49	8:49	09:52	09:52	18:13	18:06	18:36	18:29	17:49	18:33
סינגפור, סינגפור (ח)	6:54	6:52	9:22	9:20	9:54	9:52	10:56	10:54	19:05	19:02	19:26	19:24	18:45	19:28
פולין, ורשא (ק)	6:08	6:18	8:45	8:49	9:17	9:21	10:21	10:23	18:52	18:38	19:24	19:09	18:22	19:13
פרו, לימה (ח)	5:59	5:55	8:26	8:23	8:59	8:56	10:00	09:58	18:06	18:06	18:28	18:27	17:48	18:31
צרפת, ליון (ק)	7:17	7:24	9:52	9:55	10:24	10:26	11:28	11:29	19:53	19:41	20:21	20:10	19:25	20:22
צרפת, פריז (ק)	7:25	7:34	10:01	10:04	10:33	10:36	11:37	11:38	20:04	19:51	20:34	20:21	19:36	20:35
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:40	5:38	8:13	8:11	8:43	8:41	09:46	09:44	18:02	17:59	18:23	18:20	17:42	18:24
קנדה, טורונטו (ק)	6:55	7:02	9:29	9:32	10:01	10:04	11:05	11:06	19:29	19:18	19:56	19:45	19:01	19:57
קנדה, מונטריאול (ק)	6:31	6:38	9:06	9:08	9:38	9:40	10:41	10:42	19:06	18:54	19:34	19:22	18:38	19:35
קפריסין, לרנקה (ק)	6:28	6:32	8:59	9:00	9:32	9:33	10:35	10:35	18:51	18:43	19:16	19:08	18:26	19:12
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:27	7:38	10:05	10:09	10:37	10:41	11:41	11:43	20:13	19:57	20:46	20:31	19:42	20:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:59	7:10	9:38	9:43	10:09	10:14	11:14	11:16	19:48	19:33	20:23	20:07	19:17	20:23
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	6:58	7:06	9:32	9:35	10:05	10:07	11:08	11:09	19:33	19:21	20:02	19:50	19:05	19:54
שווייץ, ציריך (ק)	7:00	7:08	9:37	9:40	10:08	10:11	11:12	11:13	19:40	19:27	20:09	19:57	19:11	20:09
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:04	6:04	8:34	8:33	9:06	9:05	10:08	10:07	18:20	18:16	18:42	18:38	17:59	18:42

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

אגרות קודש

[שלחי תשי"ט]

... במה שהעיר כת"ר באגה"ת לאדה"ז פי"ג "כג' שעות לפני נ"ה" - כבר עמדו ע"ז קמאי מחסידים הראשונים ולא שמעתי ביאור בזה. ובשו"ת מהרש"ג ח"ב (לר"ש גרינפעלד. ברדיאב תרצ"ט) (סי' לד, עה) פי' בזה דבמדינת ליטא זהו זמן עה"ש או חצי שעה לפני זה. ובמחכ"ת אין דבריו מחוורין כ"כ.

ואופ"ל: הא דהתנה מהני - כמש"כ באגה"ת - הוא מהירושלמי. ולפי גירסת הירוש' באותה ברייתא (תענית פ"א ה"ד) רשב"ג (במקום ראב"ש בבבלי) והכלל לכמה פוסקים (הובאו ביד מלאכי) דהלכה כרשב"ג לגבי רבי מותר רק עד קריאת הגבר (ודלא כפסק השו"ע סתקס"ד). ולמפרש בתמיד (כו, א) שזמנו שליש הלילה לאחר חצות ולמסקנת אדה"ז בסידורו שהיום הוא מנץ החמה - ה"ז לערך (וכהל' באגה"ת כ ג') ג"ש לפני נה"ח.

- ומש"כ בזח"ב (קצה, ב) והובא להלכה בשו"ע או"ח סמ"ז שקרה"ג הוא בחצות לילה - ע"פ המשנה דיומא (כ, א) עכ"צ לחלק בין קרא פ"א לשנה ושילש (ראה שם כא, א). - וצע"ק מרש"י ד"ה ולינה (זבחים כ, א) האי פורתא כו'. וראה ג"כ תוד"ה קורין (סוכה כא:). ואין הזמ"ג להאריך בכ"ז.

סדר מצות הדלקת נרות לראש השנה ושבט קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בליל יום א' של ראש השנה נותנים גם עבור היום השני) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב ליל א' של ראש השנה

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש השנה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית), מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכְרוֹן:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

ליל שני של ראש השנה

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש־השנה. . אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית)

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים – בכל זאת תברך 'שהחיינו', מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכְרוֹן:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה:

ליל שבט קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שֵׁבֶט קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00339
16/09/2012

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב